

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Present exemplaar van

Mr. Hapelt

ITINERARIUM,
Ofte
Voyage ende Schip-baert
Van
JAN HUYGEN VAN LINSCHOTEN;

ITINERARIUM,
Ofte

Schip-baert naer Oost ofte Portugaels Indien.

Inhoudende een beschrijvinghe dier Landen /
Zee-kusten / Havens / Rivieren / Woesten ende
Plaetsen / met de gedenck-weerdigste
Historien der selver.

Hier zijn by gheboeght de Conterseptels van de
Habjten ofte Drachten / so van de Portugesen aldaer resi-
derende / als van de in-ghebooren Indianen : Ende van ha-
re Tempelen / Afgoden / Wapeninghen / manieren / Godes-
dienst / Politie / Wapen-houdinghen ende koop-handel / hoe
ende waer die geschieden wort : Als oock van de Boo-
men / Druchten / Krupden / Specerijen / ende
diergheliche Materialen van
die Landen.

Alles beschreven door Ian Huyghen
van Linschoten.

Van nieuws gecorrigeert ende verbeterd.

AMSTELREDAM,

Gedrukt door Everhardt Cloppenburch, Boeck-verkooper woonende op't Water/
in den vergulden Bijbel Anno 1644.
Met Privilegie voor 12. Jaren.

M. J. van der Aarde

PRIVILEGIE.

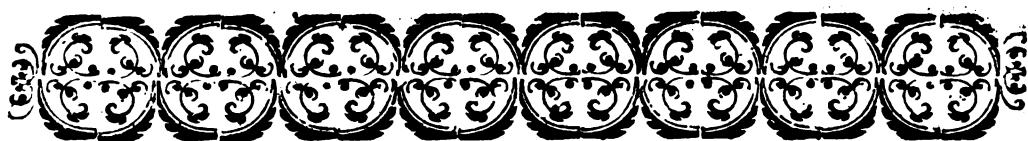
DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden , hebben gheconsenteert ende gheoetroyeert , consenteren ende oetroyeren midts desen , Ian Huyghen van Lin-schoten , omme voor den tijdt van twaelf naest-komende Iaren alleen in de Vereenighde Provintien te moghen doen Drucken ende uyt-gheven, seker Boeck , tracterende sijn Reyse in Oost-Indien, midtgaders van de nature ende ghelegentheyt van de Zanden aldaer, ende hoe de selve, ende de Kusten daer ontrent, sijn streckende, ende by de Portugesen bewaren ende gefrequiteert worden : ghelyck oock van daer mede de West-Indien, Brasiliën, &c. by hem hier te waren uyt-ghegheven, ende van nieuws gherevideert daer by ghervoeght wesende de Beschrijvinghe van by Noorden om, door Weygats. Verbiedende ende interdicerende een yeghelyck, 'tvoorsz. Boeck in de Vereenighde Provintien in 't gheheel oft deel in eenighe Talen nae te Drucken, ofte doen na-Drucken : Ende buyten na-ghedrukt, in de selve Vereenighde Provintien te brengen, omme die te verkoopen, ofte doen verkoopen, lypene van confiscatie ende verbeurte van sulcke na-ghedruckte Exemplaria, ende daer-en-boven van de somme van duysent gul-dens : een derden-deel daer van tot behoef van den Aen-brengher, het tweede tot behoef van den Armen, ende het derde derden-deel tot behoef van den Officier die het Exploijt doen sal. Aldus ghedaen ende gheoetroyeert ter vergaderinghe van de Hoogh-ghemelte Moghende Heeren Staten Generael, In 's Graven Haghe, &c.

E. Clandt. V.

Ter Ordonnantie van de voornoemde
Heeren Staten Generael.

C. Aerffens.

AENDENHOOGH-GEBOREN VORST ENDE HEERE MAU-

RITS, GHEBORN PRINCE VAN ORANGIEN, GRAVE
van Nassau, Catzenelleboogh, &c. Marquis van der Vere ende Vlißinghen, &c.
Gouverneur ende Capiteyn Generael van Ghelderlant, Hollant, Zeelant, West-
Vrieslant, Zutphen, Vytrecht ende Over-Yssel: Admirael Generael van der Zee
deser Nederlanden. Ende aen de Eerentfeste, Eersame, Hoogh gheleerde,

Wijse ende Voorfienighe Heeren, de Ghecommitteerde Raeden
van de Admiralityt in Hollant, Zeelant ende
West-Vrieslant.

Oe wel dat onder alle oeffeninghen daer de Menschen haer meest mede generen, de Lant-winninghe de alder-oudtste, voornaemste ende heerlijkste altijt is gheacht gheweest, nochtans soo dunckt my, (onder verbeteringhe) dat de Zee-vaert sonder wichtighe redenen, daer mede wel by mach vergheleken, ende in ghelijcke weerde ghehouden werden, sonderlinghe indien wy op de gheleghentheydt der Landen maer yet willen letten. Het is wel waer, dat door de Lant-winninghe des Aertrijcks, veruictelyc moet uyt-getrocken, ende alle nootdruft der Menschen ghewonnen werden: Maer door dien dat een Lant (als den Poët seyt) niet alle dinck voort-brenght, ende seer weynigh (ofte geen) so vruchtbaer ghevonden werden, die haer van alles ter maten so besorgen moghen, oft haer ontbreeckt soo veel aen 't een als aen 't ander over-schiet? der halven so heeft den nootd gheraden, elders onderstant des nootdrufte te soecken; het welcke kennelijck is, dat noch overvloediger, noch tot minder kosten gheschieden kan, dan door behulpsaemheydt van Schepen principelijck daer toe helpende de bequaemheydt van de Havenen ende Zee, welcke onghetwijffelt haer veerst ende wijst verstreckt. Ende ghemerckt dat des eene behoefteghedte uyt des anderen overvloedt moet vervult werden, 't en waer dat door de Scheep-vaert tot sijn weerde ghebracht werde, dat een Landtschap in menighe over-schiet: soo sou den, ofte veel Landen onghebout blijven, ofte den Bou-man des arbejds ten laetsten verdrieten; waer aen 't ghemeene wel varen soo veel gheleghen is, als in den noot ontfet te werden. Ick bekenne hier tegen wel, dat de Bouwerije min gevaerlijckheydt ende perijckels onderworpen is, doch dat verbetert de Scheep-vaert met menighe ende verscheydenheydt van Waren; ende is over-al blijckelijck, datse niet alleen in-brengt ruymte ende welvaert: maer oock de macht om een Stadt teghen ghewelt te verdedighen. De seer vermaerde rijckdomen ende pracht der Koninghen van Egypten, sijn principelijcken uyt der Zee ghehaelt: Der Athenienser macht bestont principelijcken in haer Schepen. Ende wat heeft de Venetianen tot het teghenwoordigh ghewelt ende heerlijkheyt ghebracht, dan dat sy van Vißchers gheworden sijn Schippers, ende allengs kens verder trachtende, Thracien, Syrien ende Egypten, als met een Brugghe aen haren Oever hebben ghebracht? Ende wy (des Godts ghelooft zy) hebben ons oock diens niet te ondanken, siende merckelijck den welstant onses lieven Vaderlands daer door veel verbetert ende verrijft te sijn. Blijft niet-te-min de Landt-winninghe onvermindert hare oude heerlijkheyt ende weerde. Alleen is van ons soo veel gheseydt, om te bewijfen dat uyt een heerlijk ghemoet oock ghedreven werden, ende nutbare Inghesetenen sijn, die haer tot dienste van haer Vaders-landt, ofte

ofte des ghetrouwe Koopmans , ter Zee ghenen ; onder welcke der onseren moet , trouwe ende gheraddicheydt , mach by anderen oock met recht wel ghepresen werden ; ende om daer benevens loopender wijsse te bedencken te gheven , wat handel ende voordeel te verwachten staet , tot verbeteringhe van de gemeene welvaert , uyt het heerlijk voornemen dat uwe V. G. om 't ondersoecken der twijffelachtighe engte tusschen de Schytische ende Tartarische Zee ; 'twelcke (teghen meeninghe van vele) so gheluckelijck volbracht , als wijselijck voor-gheslaghen ende begonnen , ons alreede heeft op-gedaen een gherade ende wel handelbare Vaert ; tot aen de uysterste ende rijckste palen van Asien , ende der Eylan-den Oceani , ghelijck wy op onser weder komste voor uwer V. G. door onderstant des Eerentfesten ende hoogh-gheleerden Heer D. Francoys Maelfon, Raedt van State , neffens uwer Excell. verhoppen in trouwe ende waerheyt gherapporteert ende verthoont te hebben , ende eer langhe metter daet te sullen bevinden , ende uyt ghewisse ervarentheydt , onder uwe Princelijcke ende heerlijcken name , voor een yeghelijck te doen bliicken. Voor nu beraden zijnde , om mijne schuldighe danckbaerheyt te bewijfen , ende 't nieuwe werck voorstant te beraden , in Druck te voorderen , het teghenwoordigh REYS-GHESCHRIFT van de Portugaloyfers Navigatien , van alle de contreyen van Orienten , ende meer andere. Bidde onderdanighlijck uwe V. G. ende uwe E. dat sy willen haer dat middeler-tijdt laten een onderpant zijn , van mijnen gantsch willigen dienst ende gheneghentheyt , ghelijck ick my oock anders niet laet , noch oyt heb laten voortaen , dan dat het insonderheydt behoorde uwe V. G. ende E. eyghentlijck toegheschreven ende op-ghedraghen te worden , So yet daer in zy , dat eenighen tot vermakelijckheyt , oft anderen tot onderrechinghe soude moghen Trecken , als onder der selver dienst ende eerlijcke befoldinghe eerst voor den dagh ghebracht : so vant ick niet wien een beschrijvinghe van de Zee-vaert behoorlijcker mocht toe ghedocht werden , dan den ghenen die by haer selven diens wetenschap ende oordeel hebben , ende wettelijcken bestelt zijn , om de voorderinghe ende de veylicheydt van dien te besorghen ; alst wel ghebleken is , dat in haren ghetrouwen dienst , een grooten deel des ghemeene welvaerts berustende is. Ick bekenne gheerne , 'tselve te gheringhe te zijn , om soo heerlijcke ende uyt-muntende Name voor te wenden ; doch vertrouwe my , wat aen konst ende cierlijckheyt ontbreekt , in de welcke ick niet gheoeffent en ben , dat 'tselve bevonden sal werden , met ghewisse ervarentheydts aenwijfsinghe verbetert te zijn. Moghende in goeder ghewisheyt verskeren , niet daer by ghevoeght te hebben , dan dat ick selfs bevonden hebbe , ende van vele ende verscheyden der kloeckste Stier-lieden in Oost-Indien , ende elders , wel ende wijselijck onderrechtben waer te zijn. Waer mede my seer onderdanighlijck ghebedende , bidde gantsch hertelijcken den oppersten Koninck , uwe V. G. Princelijcke ghemoet , heerlijcke voor-slagen ende entreprinsen , ende Vaderlijcke sorghvuldigheyt ; midtsgaders uwen E. ghetrouwen arbeydt , ende menighfuldighe moeyten , te beg'nadighen , ende stieren tot groot-makinghe sijns H. Naems , ende tot welstant onses lieven Vaders lants. t. Enckhuysen, &c.

Vwe V. G. ende E.

Onderdanighen Dienaer

*Ian Huyghen van Linschoten,
van Harlem.*

Op d' Ooft-Indifche beschrijvinghe van

JAN HUYGEN, van Haerlem.

O D E.

D' Hert-roovende Goddinne,
Om 't Bataviërs gheslacht
Te toonen jonst en minne,
En dat sy daer door winne
't Ghevleughelde gedacht:
Heeft haer schilp voort-ghebracht;
Daer mede sy kan varen
Op de azure Baren,
By daegh ende by nacht.

Daer in gaet sy ras stellen
Huyghen, met konst bevaen:
Haer gulden seylken vellen,
Om op de groote Wellen
Van de woest Oceaen
't Onbaende pat te gaen,
Na d' Ooft-Indische Landen,
End' hem de kromme stranden
(Vol schats) te doen sien aen.

Tethijs, end' haer Ghespelen,
Omringhen hem met spoet:
De Syrenen die quelen
Met soet-klinckende kelen,
'tSchubde volck vreucht ondoet:
Triton komt hem te moet,
Doende 't hooft steken buyten
End' rings-wijs om hem sluyten
d' Arion-draghers soet.

Ghelijck gheschiedt die ghene,
Die van de Berghen hoogh
Sien in een dal seer reene,
Beeldingen groot end' kleene,
Met een beschouwend' oogh.
Hier wert ghedaen vertoogh
Van Beeck, Fonteyn, Revieren,
Heuvels, Krochten, Duwieren,
Daer schietmen met de Boogh,

Aen d'ander zijd' verschijnen
Dorpen end' Steden eel:
De smakelijke Wijnen,
die 'therts druck doen verdwijnen,
Bekleeden d'Heuvels veel,
Hier d'Appelkens gout-geel,
Daer staen Bosschen ende Haghen,
Hier sietmen 'slaghers laghen
Bestrieken 'tGhedierts keel.

So gaet Cypris hem thoonen,
Vyt goede jonstigheyt,
Die onder d'opganck woonen:
End' 'tVolck dat om verschoonen,
'tHooft met reucken versreyt,
Hoe de Ste'en zijn gheleyt,
Hoe des Molucks Landouwen
Vol Caneels zijn te schouwen,
Met Naghelen bespréyt.

Goa groot, vol rijkdomen,
Siet hy, cierlijck ghebout:
De ses-vaem dicke Boomen,
End' de Peerl-rijcke stroomen,
Werden door hem beschout:
't Onbederffelijck Gout
Siet hy aen 't Water vinden:
Dieren die 't Volck verslinden,
End' Olyphanten stout.

Bandan, vol van Musschaten,
End' 'tGout-rijck Bijnagaer,
Calicut, schier verlaten,
Ceylans, diens Innesaten
Visschen de Peerlen klaer,
Sumatra, seer vruchtbaer,
End' door al d'ander Rijcken
Laetf hem klaerlijck bekijken
'tGhediert', Kruyt Schatten swaer.

Wilt nu dan stadigh loven
Huyghen, als seer bemint
Van Cypris, dieghesch oven
Hem heeft door Neptuns Hoven,
Met voorspoedighen wint:
Dies hy nu elck bekint
Maeckt met schildersche tooghen,
'tGheen sijn doorsichtigh' ooghen
Oyt komen is ontrent.

't Welck alles is ghedreven
In dit Konst-rijcke Boeck,
Door hem konstigh beschreven:
O Iongman, weert verheven
By de verstanden kloeck,
Aen elcken kant end' hoeck
Moet u lof eeuwich dueren:
Des nijds ser boose cueren
Doen aen u gheen verfoeck.

In Amor perseverando.

C. T.

Eoum nobis heic dat Lynscotius Orbem,
Lynscotum, artifici sculpta tabella man u.

ITINERARIO,

VOYAGE OFTE SCHIP- VAERT VAN IAN HUYGEN VAN LIN- SCHOTEN NAER OOST OFTE PORTUGAELS

Indien, inhoudende een corte beschrijvinghe der selver Landen ende Zee-
custen, met aenwijzing van alle de voornaemste principale Havens, Rivieren, Hoeckē ende plaet-
sen, tot noch toe van de Portugesen ondeckt ende bekent: Waer by ghevoeght zijn, niet alleen
de Conterfeytsels van de habijten, drachten ende wesen, soo van de Portugesen aldaer residentende,
als van de ingeboornen Indianen, ende heure Tempels, Afgoden, Huyfinghe, met de voornaemste
Boomen, Vruchten, Cruyden, Speceryen, ende diergbelijcke Materialen, als oock die manieren des
selsden Volckes, soo in hunnen Godts-diensten, als Politie ende Huyf-bondinghes: Maer oock een
corte verhalinge van de Coophandelighen, hoe ende waer die ghedreven ende ghevonden wor-
den, met die gedenckweerdichste geschiedenissen, voorgevallen den tijdt sijner residentie aldaer,
alles beschreven ende by een vergadert door den selsden, seer nut, oorbaer, ende oock vermake-
lijck voor alle curieule ende Liefhebbers van vreemdigheden.

Vesende in't Vaders-land

inde eerste Zucht/ en geneght
zijnde tot lesen vzeemde dinghen
van Landen ende geschiedenis-
sen / waer inne ic besondere wel-
behagen ende vermakelijckheyt
hadde / met een grootte verwekinghe der be-
geerten om vzeemde ende onbekende Landen
te besien / ofte eenige avontueren te vercoeken /
om daer dooz eenighsins mijn affectie te ghe-
woeghen / hebbe geresolueert my eenigen tijdt
te absenteren van het Vaders-landt / en con-
versatie van Wynden ende Wagen / hoewel
het my smaer viel / doch de verhopinghe van
dat het soude mogen wesen een blissinghe mij-
ner lust / hebbe my epitelighen getroost sulc te
aenbeerden / vertrouwende op den Heere / dat
hy mijn voornemen soude helpen volbrengen:
zijnde met dese gedachten t'eenemael geresol-
ueert het selde te volghen / soo heb ich oozlof
verrezen van mijn Ouders / die doen ter tijt
moonachtigh waren tot Enghysen / ende ge-
reert wesende om t'scheep te gaen / my begeven
in een vloot Schepen / die ghereet laghen by
het Eplandt Tessel, om naer Spaengien ende
Portugael te varen / op een Schip dat nae S.
Lucas de Barrameda soude seplen / want mijn in-
tentie was na Civiliën te reysen / daer ich twee
broeders hadde woonen / die daer ettelijcke
Jaren geweest waren / om also beter te recht
te comen / ende met haer hulpe de ervarent-
heyt van het Landt ende Spaensche tale te
crighen.

Anno 1579.
den 6. Dec-
ember zijn
wij up t'ze Co-
stel gegaen
Den 6. December Anno 1579. zijn wij up t'
Tessel ghesepit / wesende in Compagnie by na
80. schepen / onse cours nemende na Spaen-
gien. Den 9. van die selsde liepen wij dooz de
Vosden van Engelandt ende Spanckrijck.
Den 12. hebben ghesien den hoeck ghenaemt
die Cabo de Finisterra. Den 15. saghen wij het
landt van Sintra, oft anders die C. de Roexent,
alwaer de Rivier Tegio ofte Tagus in de Zee
loopt / aen welcke ghelegghen is de vermaerde
stadt van Liffodon: alwaer sommighe van
onze vloote in liepen ende van ons schepen.
Den 17. sagen den hoeck ofte de C. de san Vin-
cente. Den 25. op Aersdagh quamen binnen
de Rivier van S. Lucas de Barrameda, alwaer ic
weet ofte drie daghen vertoesde / ende voer
daer naer / nae Civiliën / daer ich arriveerde
den eersten Januarij Anno 80. ende vout al
daer mijnen enen broeder / overmits den an-
deren ghereys was nae het Hof van Span-

gient tot Madrid / ende hoewel ich sonderlin-
ghe lust hadde tescfont vorder te trecken / dan
dooz gebreck van de Spaensche tale (sonder
welcke men qualijck can over wegh ghera-
ken) was ghedwongen aldaer eenen tijdt te
blijve / om de ervarentheyt vande sprake wat
te crighen: Binnen middeler tijdt gebeurde
als dat in Portugael aenlijgh wert de Co-
ninc Don Hendrick, den laetsten upt de Portu-
galopsche stamme / die wiens doot daer een
groot opzoer ende oer vicheyt opstont / over
mits dat den selsden overleden Coningh in
sijn Testament liet dooz recht erfgenaem en
successor den Coningh van Spaengien Phi-
lippus sijn Busters soon: niet teghenstaende
de Portugaloysers / zijnde altoos doot vpan-
den van de Spaensche natie / hebben daer meest
teghen gheweest / ende gecoren tot haren Co-
ning Don Antonio Prior de Ocrato, welcke was
des overleden Coninghs Broeders sone: Die
verstaende den Coningh van Spaengien /
heest hem tescfont ghereet ghemaect / om in
persone te gaen nae Portugael de Croon te
ontfanghen / ende soude dooz upt den Hertoge
van Alva met een Heer volc / ende vele gewa-
pende om alle opzoer ende tweedracht te stil-
len / ende heest een deel met geweldt / een-
deels met gheschencken / gisten ende gaben
ouder sijn subjectie gebrecht / upt welcke op-
sake veel volc trock upt Civiliën / ende als
weghen derwaerts / alst ghemeenelijck ghe-
schiet / de menschen gheneeght zijnde tot ver-
anderinge ende nieuwicheden / onder welcke
mijn broeder dooz oppochenen van ander / ooc
heen is ghetrocken / reysende eerst na het Hof
van Spaengien / dat doen ter tijdt ghecomen
was in de stadt van Badajos, de upter de Fron-
tier stadt van Spaengien aen Portugael /
meenende aldaer eenighe verbeteringhe te
crighen: maer daer comende / wast in Por-
tugael al gheslijt / ende alle opzoeren nederge-
lept / ende Don Antonio verdriven / den Coning
Philippus dooz geheel Portugael dooz Coning
aenghenomen / waer dooz mijn broeder sijn
propoost van naer Portugael te gaen veran-
dert heest / ende begaf hem by eenen Ambassa-
den / die van Conings wegghen nae Italien
soude reysen / met welken hy heen is getroc-
ken / ende comende in Salamanca, is krank ge-
woyden van een siechte die doen ter tijdt reg-
neerde in geheel Spaengien / ghenaemt Ta-
vardilha, daer veel dupsenden af stoyden / als
oock mijn Broeder.

Opzoer
dooz de doot
van Don
Hendric Co-
ningh van
Portugael.

Annotatio

Dopage van Jan Duygen van Linchoten/

Annotatio D. Pall.

Dese siecke welcke contagieus ofte voort-spruytendewas, doorliep niet alleen Spangien, maer ooc Italien, Duydts landt, ende vast het geheel Christendom, alsick selve op die tijdt in Italien wesende, mede besocht hebbe, werde aldaer gheheeten Cocolucio, om dat de personen die hier aen vervielen, niet anders queelden, als die Hanen doen, omme die Catharren, die in de keel schoten; warē gheltadich duyrende vuyle pestilentiale Cortsen, met seer veelderley accidentē, doch niet over vier daghen aenhoudende.

Een wepnich booz desen tijt isser so grooten Pest geweest in Portugael/ dat gestorven sijn binnen die stadt van Lisboenen in twee jaren over de 80. duysent menschen/ waer naer volck- de terstont de booznoemde siecke/ die booz ge- heel Spangien grouwame destructie dede.

Den 5. Augusto van het selfde jaer/ eenighe erbarenthepdt der spake crijgende/ hebbe my begeben by een duyts Edelman / die van meeninghe was te reysen over landt naer Portu- gael/ om het selfde land te besien / ende ooc ver- wachtede aldaer beter commoditeyt mijnen lust te boeten. Schepende van Civilien den eersten September / passerende sommige boz- pen ende blecken/ quamen in Badaios op den 8. van de selfde Maent / alwaer ick vout mijnen anderen Woeder / volgende's Conings Hoff: Dese was een Tweeligh van de boven ghe- noemde overleden.

In dese selfde Maent sterf de Coninginne van Spaengien/ Anna van Oostenrijk / we- sende de Suster van Keyser Rodolphus / ende dochter des overleden Keyser Maximilianus des Conincs vierde ende laetste huyshoutwe: waer over groote rouwe bezeben werdt ge- heel Spaengien deurt / ende werde gehoort vā Badaios naer het Clooster van S. Laurens in Escuriael, om aldaer begaven te worden: We- sende sommighe daghen in Badaios vertoert/ sijn van daer geschepten/ passerende booz een stad ghevaemt Elvas, welke is de eerste int Coninkrijk van Portugael/ ontrent twee of drie mijlen van Badaios, en tusschen beyde ste- den so schept hem Portugael van Spaengien van daer sijn wy boozs getrocken booz som- mige ander plecken van Portugael en sijn ge- come in de stadt van Lisboenen / den 20. Sep- tember/ alwaer doen ter tijt was den Hertoch van Alva, als gouverneur van den Coning van Spaengien: ende men maect aldaer groote preparatie ende gereetschap om de Coning in te halen/ ende te hullen booz Heere / naer ouder usantie van Portugael. Ic in Lisboen comen- de/ booz de veranderinge vant landt / ende noch geduerende siecke ende corruptie hande lucht ben cranch gewonden/ ende sekenmael ter ader ghelaten/ doch met Gods hulpe weder ghe- sen/ ende siende wepnich boozdeel by de Edel- man te doen/ hebbe hem verlaten / ende my ge- boeght by een Coopman/ om de traessijcke van die coophandel te leerē / tot datter pet anders offereerden. Winnē dese tijde begoft de Pest/ die weder op een nieu aengestoken was / wat te cesserē / om welke oorsaeck den Coningh sijn incomst tot Lisboenen vertoest hadde: en alsin geheel gebaen wesende inde Maent van May / Anno 81. is de Coningh tot Lisboenen met grooter triumphen ingehaelt/ al waer die Duytsche natie de pzijs hadde vant beste werc ende spectale / welke was een Woorde ende huygghe die op de strand van de Ribier stont/ aldaer de Coning upt de Galepe tredende/ al-

der eerst deurt ginck / wesende van veel fraepe dingen en Figuren verciert / lustich om sien/ oock alle straten ende hoecken behanghen met costelijcke Cappten ende Pistozien/ ende wo- den groote triumphē bezeben / gelijc in dier- ghelijcke tijden de maniere is.

Den 12. December Anno 81. is den Hertoch van Alva tot Lisboenen ghestorven int Palers banden Coning / ende dat om dat hy was sijnen oppersten Hoof-meester / hebbende 14. daghen booz sijn doot anders niet gheent dan houten socht: sijn lijf werdt ghebalsem/ ende ghevoert naer sijn landt van Alva.

In dese selfde Maent / die Coning noch tot Lisboen wesende / is ghestorven die Prince en erfgenaem van geheel Spaengien ende Por- tugael / des Conincs oudste Soon Don Die- go, ende overleet in Madrid/ waer van de rou- we weder vernieut werdt / ende en bleven an- ders geen kinderen van een knechtken / met name Don Philippe, ende twee Dochters.

Binnen desen tijde quam ock te Lisboen des Conings Suster / de Weduwe van den over- leden Keyser Maximiliano hzenghende met haer een dochterken dat manck ginck/ welck daer naer in een Clooster gesteken wert / welc oock sijn met grooter seften ende triumphē in gehaelt. Daert overlijden van des Conings outste Soon Don Diego, soo sijn tot Lisboen vergaderd alle die groote Heeren van Spa- gien ende Portugael/ so geestijc als weerdijc int Palles van de Coning / en deden den erdt met grooter Solemniteyt naer onder usancien aen die Jonghe Prince van Spaengien Don Philippe, als erfgenaem ende rechte Succes- sor van Spaengien en Portugael ende andere dominten des Conings. In het booz jaer van 82. is tot Lisboen sepl ghegaen een groote Armee Schepen/ waer van Overste was die March graef van Sancta Crus, met welken gingen die principaelste van den Adel van Spaengien ende Portugael/ tpt bype wille/ op haer eppen costen/ om te bewijsen die goede af- sectien die sy hadden om haren Coning ende Heere dienst te doen / naer die Vlaemsche Ey- landen teghens Don Antonio, die daer ontrent hielt met een Armee van Fransosche Sche- pen ende volck/ wiens oberste was eenen Phi- lippe Stroff: Dese twee Armeen ghemoeten malcanderen/ ende deden ene dapperen slach met groot verlies van beyde zijden/ doch int leest Don Antonio met sijn Fransospen de nederla- ge hebbende/ ende veel van die Fransospen ge- vanghen/ waer onder waren sommighe van de principaelsten Adel upt Spanckric/ alle wel- ke opt Eylant van S. Michiel/ booz bebel van den March graef onthooft werden/ ende d' an- der Fransospen in Spaengien gehacht/ ende altemaal op de Galepe gheset: Don Antonio ontquam niet een cleyn Jacht / als oock den obersten Philippe Stroff, in een Woode/ ende was gegruet / ende vande quetsupre ghestor- ven: van dese victorie warē de Spaengiaerts seer hoogmoedich / ende woide te Lisboen groote triumphē bezeben / ende den March- graef van Sancta Crus met grooter seft inge- haelt. Binnen desen tijden wesende alle dingen ghesist / heeft den Coning ghelaten tot Lis- boen sijn Susters Soon den Cardinael/ Don Albertus van Oostenrijk / als Gouverneur ende is weder gerept met die Keyserinne sijn Suster ende des Cardinaels Woeder / en des geheele Hof nae Madrid in Spaengien.

Den 12. De- cember An- no 81. sterf den Hertoch van Alva te Lisbena.

Den Prince van Span- gien Don Diego sterft

De nobilit- teit van Spangien ende Portugael/ sterft den Jongen Prince don Philippe als Erfge- name van Spaengien

Optocht en slach ter see teghen Don Antonio

De victorie des Magt- strats van Spangien ter see tegh D. Antonio

Van Duyg- geest hem in dienst niet een duyts Edelman ende reys met hem na Portugael.

De Conin- ginne van Spaengien sterf ende werdt ghe- hoert int Clooster van S. Laurens.

Jan Duy- gen ghesen- zinde van een swaere siecke te be- gheeft hem in dienst van een Coopman.

In May Anno 81. sterft de Coningh van Span- gien trium- phantelijc tot Lisbena ingehaelt.

Da

Dat 2. Capittel.

Beginnende mijn voyagie ofte Schip-vaert naer Oost ofte Portugaels Indien.

Uerboende tot Lissbonen / ende siende de handelinge cleyn / midts diversche onreynicheit van de Portugesen ende Spanjaerts / en officierende doozake / waer mede ick mochte mijnen in borten: soo gebeurde ter selver tijdt datter in Lissbonen een Monich was van de Orde van S. Dominicus genaemt Don Frey Vincente da Fonseca, van edele afkomst / welke doozijn gheleert heeft lange tijdt hadde geweest Predicant van den Coningh Sebastiaen van Portugael / met wiens woorden gecaptiveert in Africa in den grooten slag / in den welken den selsden Don Sebastiaen doot bleef / ende werden daer naer weder gerantsonceert / ende kennende den Coningh Philippus sijn bequaemheyt en wetenschap / heeft hem in grooter weerden gehoude den latende het selsde officie van Predicant van sijn Majest. met begeerten hem sijnen staet te vermeerderen / en officierende dat den stoel van 't Hertbisdom van geheel Indien ledigh stont / heeft hem daer mede versien / en betrengen van den Paus van Rome confirmatie / hoe wel dat den selsden dat wepgetden / vresende de grouweliche en verre reyse / doch heeft hem den Coningh ghepersuadeert sulcx sijnen dienst en wille te wesen / hem belovende binnen 4. ofte 5. Jaeren van daer te ontbieden / en te versien met een verbeteringe in Portugael: met welken belofte accepteerden die reyse: En considerende op mijn stuck / hebbe met aller heerscheit gepactiseert / om met dese Hertbischof nu in dienst te begeben / ende met den die reyse te aenbeiden / dat myn slaeghe tot mijner voordeel / om dat mijnen Vroeder / de welke het Post te volgen moede was / hadde verworpen van sijnen Heere / (welck was den Secretaris van sijn Majest.) een officie van Schreyer op een van de schepen / die dat Jaer naer Oost-Indien souden varen / welke occasie my dienende om tot mijn voornemen te comen / overmits dat den selsden sijnen Heere was groote speciale vint van den voorseiden nieuwen gerozen Hertbischof / dooz wien met wepnigh bidden sy in diensten van den selsden Hertbischof ontfanghen / ende onder ander opghetkent / welke waren over de 40. int ghesal / ende om dat mijn Vroeder de heur hadde van alle de Schepen / heeft het Schip ghecozen dat vooz den Hertbischof bereypt wert / om maenderen beter behulpich te wesen. Aldus hebbe wy ons bereypt gemaect om onse voyage te beginnen / ende waren in Compagnie van vyf Schepen / van de groote van 7. ende 8. hondert last elck schip / ende waren met namen den Admiraal S. Philippus, den Vice-Admiraal / S. Jacob. Dese twee waren nieuwe schepen / d'een naer den Coningh / ende d'ander naer sijn Soon ghenaemt / d'ander waren S. Laurens, ende S. Francisco, ende ons schip S. Salvador ghenaemt.

Op den 8. April wesende den goeden Wydaght / van 't Jaer 1583. welke is gemeenliche den tijt dat de schepen slep gaen / eenen dagh 4. ofte 5. onder oft over / sijn wy alle ghelijck upt de Rivier van Lissbonen 't Zeewaerts in ghelopen / streckende onsen cours naer 't Eylandt van Madera / ende stellende onse saken in Godts handen / sonder wiens sabelur ende hulpe wy niet en kunnen uptrechten / ende al onse voornemen niet en sijn.

Dat 3. Capittel.

Ordinantie van den selsden Schepen op haer Voyagen ende vaert naer Indien.

Die Schepen hebben in 't gemeyn elck op tusschen de 4. ende 5. hondert persoonen / sonder 't min / by wilsen meer naer den tijdt offereert onder het Zee volck ende de Soldaten. Int gints gaen sijn sy wepnigh geladen / van sommige pijpen met Olve ende Wijn / en sommige andere roops manschappen van particulieren / ende voort anders niet dan Ballast en Virtualie voort volck van het meeste en principaelste datmen sendt naer Indien / sijn Realen van achten / te weten / het Capitacl ofte hooft-somme vande Pachters vande Peper / scynde alle jaeren een groote somme van gelt / om de Peper daerom te coopen / en voorts veel gelt van particuliere Cooplieden / dewijl dit de beste waer is diemen in Indië mach voeren / om dat sy winnen aen de Realen van achten / over de 40. ten hondert. Soo haest als de Schepen die Rivier upt sijn / en inde Zee comen / woort al het volc op elck schip gromonstert / so wel dat Zee-volc als die vooz soldaten comen / ende die absente sijn / ende op 't landt gebleven van die int Register comen / worden opghetepkent van den Schijfver van 't schip / om daer naer in Portugael sijn bozge an te spreken: want sy mo. te altemael bozgh serten / ende het goet dat in 't schip ghehouden woort van die absente sijn / woort terstont met uproep vercocht ende gemijnt / ende Inventaris daer af gemact / en in depositie geset in des Capiteyns handen: Desgelijcks van pement die sterft / maer daer comt wepnich aften rechter handt / woort aldermeest verduystert.

Den Schipper ende Stuerman hebben op de gheheele Voyage van gints en weder / vooz haren salaris 120. Milreys / elc Milreys doer Nederlantische munt 7. Carolus gulden / en om dat de rekeninghe van de Portugaelsche munte altemael gheschiet met een soorte van ghelt / ghenaemt Reylen, welck is het cleynste gelt datmen daer heeft / ende oec al ist noch so hooghe somme / soo woort altoos gerekent by Reylen en 160. Reys is also veel als een Carolus gulden / oft 4. realen in siber / soo dat twee Reylen sijn 4. penninghen / ende een Reys twee penningen / Hollantsche munte: Welcke declaratie ick hebbe willen doe / om beter te verstaen de rekeninghe van de Reylen diese in Portugael gebuycken. Kerende tot onser materie / so ontfangt den Schipper en Stuerman elck 24. Milreys op de handt / behalven die hebben sy haer Kameren / als beneden en boven in 't schip / die sy verhuuren ende groot profit mede doe / neffens hare vuygheden ende voeringe / en alle andere officialen ende Zeevolck naer advenant. Ende hoe wel sy gelt ontfangen / nochtans kost het haer meer van strecken penninghen eer sy erighen / welck alle moet sabelur gegeven wert / ende niet naer verdiensten van den Proveador, dat is d'opperste Admiralliept vanden Coningh / hoe wel dat van dit salaris geen sekere ordonantie en is / want woort daghelijcks verandert / maer segge alseemlich van 't salaris / dat gemeenlich gegeven wert / volgende d'ordonantie van ons schip ende comste van dat Jaer. De Contra-nrester / dat is den Hoogboothman heeft vooz sijn gheheel salaris 50. Milreys / ende ontfanght op de handt 10. Milreys / Die Guaridiaen / dat is den Schimman / 1400. Reys ter Maet / en

De Schepen op Indien hebben elck op de 400. ofte 500. mannen op

Wepnigh waren waerden in Indien en gesonden maer meest Realen van achten / ont den Peper te betalen

Scheel des selsden de Indiens bidders moeten in Portugael bozgh serten / ende in zee comen de worden gromonstert

Declaratie van de schepen buycken

En vobis her Monich wort groet neert ende veronden Hertbischof van Indien te wesen.

Van Hippus groet voegt hem om met den gromonstert Hertbischof sijn reyse op Indien te voozderden

Den 8. April anno 83. stact de vint van Lissbonen naer Madera.

van boeringe 2800. Reys / ende ontfanght 7. Milereys op de hant. Die Seto Piloto, dat is den onder Stuurman / heeft ter maent 1200. Reys / en drie Ducaten / mer so veel boeringe als de Schimmman. Twee Timmerlieden / en twee Carissaren, dat zijn die met werck drijben / hebben elck ter maent 4. Ducaten / ende 3900. Reys van boeringhe. Den Despensier / dat is / die eten en drincken uptdeylt / en die Merinho, dat is die het volck vangt / en heeft last alle minitie en twer te bewaren / ende te schaffen / hebben elck ter maent een Milereys / en 2340. Reys van boeringhe / behalven hare Camers en vrommen van Colen / gelijck alle andere Officialen / Bootsghesellen / Putgers / Busschieters / etc. hebben e jegelijc naer advenant / en alle die int Schips dienste zijn. Den Cupper heeft 3. Ducaten ter Maent / en 3600. Reys van boeringe. Twee Strinceros, dat zijn die'sepl en de gzoote sta af doen dalen op een rat oft van doen is / hebbende elck ter Maent een Milereys / en 2800. Reys van boeringhe. Wypendertich Bootsghesellen hebben elc een Milereys ter maent / en 2800. Reys van boeringe. Sevenendertich Putgers / hebben elck ter maent 660. Reys / en 1860. Reys van boeringhe. Vier Pagies, dat zijn Jonghers / hebben met haer boeringe ter maent 443. Reys: Een Conilapel / en 8 busschieters hebben differenten prijs ter maent / v'een min en d'ander meer. Noch een Barbier / die en heeft oock gheen seker salaris. Den Factoor ende Schijver hebben geen salaris / dan allernelijc haer Camers / te weten / bereiden elc een Camer van 20. Pijpen / dat zijn 13. vaten elc / en boven een Camer om te slapen / waer van sp groot profijt doen. Dit zijn al die Persoonen die't Schip en Zee-volck aengien / de welke hebben daegs vooz haer portie te weten / altemael naer een maet / so veel den minsten als den meesten / en pont 3. vierendel Beschuit / een halve kanne wijn / en kanne waters / en Arroba, dat zijn 32. pont gesouten vleesch ter maent / sommige dzoogen Fisch / Ryen / Loock / wozden terfont int beginsel uptgebeelt / en is van cleender werden / sommige dingen van Supper / Wontsch / Rozmen / Dypmen / Macel ende diergelijcke snusterpe woxt betwaert vooz de cranche: nodich zijnde / doch criggender wepnich af: want die Officieren houden onder haer / en consumerent / sonder datter d'ander veel affien. Voorts wat beroende is het coeken / hout / smout / potten en paanen / moet een pder vooz hem selven besozgen / behalven dit comter noch / eenen Schijver ende Bottelier van's Coninc weghen / vooz die Soldaten / die welke haer wptdeplinghe op haer selven hebben / op de maniere van het Zee-volck.

Dit alles is belangende de vopage ofte reyse derwaerts gaende / dan int wederom comen en crighen niet meer dan deelinghe van water / en beschuit / tot die C. Deboa Esperance toe / en vā daer herwaerts / moeten haer selven voozsien wat het Zee-volck angaet: mer die Soldaten ofte Passagiers en criggē gantz niet dan alleenijcken vope passagie / te weten een kist int ruyen / en het overloop vooz haer betsebe / dies en mogē sp niet upt Indien comen sonder ooplos vanden Vicoirey, en moeten vij jaren daer gheweest hebben in dienst van den Coninc: mer die slaven moeten vacht betalen van haren persoon / ende oock Col vooz den Coninc / als wy op onse wederom kerrende reyse breder sullen verhalen.

Den 15. Appilis hebben wy gesien het Cp-

landt Madera erde Porto Santo, alwaer die Schepen van malcanderen scheyden / en een pegelich zijn cours gaet: overruis dat sp altoos wilken d'een veez d'ander in Indien comen / om better profijt te doen / en eer te begaen waer dooz sp by nacht ende onthden malcanderen verlaten / en elck zijn hooft vocht.

Op den 24. Appilis / quamen wy onder de Custe van Guinea, welke begint op den 9. gzaed / en de tuert tot die linie Equinoctiael, al waert int gemeen veel Oender. Blixent / en blagen van regen en wint / die met haesticheyt overcomen en passeren / ende vallen so siere / datmen telck rips de sep' moet stricken / ende de gzoote sta ter halver maet / en de somtijts geheel neder. Die wils 10. oft 12. mael op eenen dach. Hier zijn onverbzagelijcke hitten / en al het water dat int Schip is / stinct / so datmen de Deus moet rochouden als men drinckt: mer allmen de Linie ghepassert is wert het weder goet / hoe datnē dichtter by't landt is / hoe datter meer stoynt / regent en dobert ende stilten zijn / so datter altemet de Schepen wel een paer Maenden ligghen erle dooz die Linie connen geraken / als datterijchtmen eenen wint die sp roemen den Generalen wint / en is een zwin: doosten wint: mer is altoos by de wint / ende moeten altoos by leggen / tot / by naest inde hoochde van die C. deboa Esperance, ende overnē: dat an die Custen van Westien op 18. gzaeden den die zijde van Zupden dzoochten ligghen / die de Portugesen heeten Abrolhos, die sijste sterck 70. mijlen in Zee / welke bijben an de legger wal ende rechte hant: om die te mogen vooz by passeren / so houden die Schepen seer die custe van Guinea, ende passerē also de voozlepede dzoochten: want anders vallende te leech ende birne waerts / so zijn sp gebzonghen naer Portugael te keeren / ende somtijts in perijckel van te verliesen / ghelijck het gebruede pinen Admirael S. Philippo, die welke het voozleden jaer van 82. daer onder geraecte by nachte / en waren in groot perijckel van te vergaen / doch geracceten daer af / ende arriveerden weder naer Portugael / ende som dit jaer deselve dzoochte te schoutwen / liep hy so dicht onder de Custen van Guinea, dat hy dooz die gzoote stilter en regent twee maenden lach en dreef / eer hy die Linie passerden / en quam tēpe Maenden naer d'ander schepen in Indien: waeromme men moet vachten te vae an de Custe te comen / om die stilter te ontvlien / en ooc niet te verre afhouden om de bovenghenoemde dzoochten te passeren / waer an leyt de gehele reyse van Indien.

Den 15. Mey / wesende ontfrent 50. mijlen van die Linie Equinoctiael, Donzdwarts quam by ons een Fransehe Jacht / ende stelden ons geheel Schip in gzootten opzoer / overmidts dat ons meeste volck siere was gelijck inde contreren ghemeentelijc geschiet dooz de gzoote hitte / ende beschelijck is meest al onbedreven volck die nept Zee gesien en hebben daermen qualijck ondorantie mede can houden / doch schoten sommige choit naer hem waer mede hy ons verliet / naer dat hy een wijl met ons de spot gehouden had / ende verlozen hem terfont int het ghesicht / waer mede ons Schip weder ghepassert wert.

Op den selfden dach wesende tegghen den abont / hebben wy een groot schip gesien / ende vermoeyden dat het nae ons compaen was gelijc wy daer nae verfonten: want het quam met ons te sprake / en was't Schip S. Francisco, daer wy ons alle in verblighden.

Den vijft
thenden
April (agen
wy het landt
Madera.

Ontfrent
50. mijlen
van de linie
Equinoctiael
art quam by
ons een
Fransehe
Jacht.

Den

Den 26. May passerden wy de Linie Equinoctiael, welke loopt door't midden van't Eplandt van S. Thome. by de Cusse van Guinea, en als doen begomien wy te sien de Zuydsterre / en te verliezen de Noordsterre / en cregghen de Son des middaeghs int Noorden / en volghens den Zuyd-oosten / ende generalen wint / die daer het gehele Jaer door waeyt.

Op den 29. Mey wesende Pincxteren / hebben die Schepen vooz onder gebuyck te hiesenen eenen gemaecten Kieper / ende te veranderen alle die Officieren van't Schip / en een bancket te houden / so dat de seft 3. ofte 4. dagge duyt / het welke wy onderhoudende / hebben een Kieper ghecozen / ende wesende int bancket / door sekerer geschille ende woorden / is een groot rumoer opgestaen / en quam soo verre dat de tafelen om gestooten worden / ende onder de voet lach / en waren wel over de 100. rappieren upt / sonder te respecten den Capiteyn ofte pemaent : want hy lach onder de voeten / ende liepen hem over het lijf / ende louden also malcanderen vermoort hebben / ende 'tgeheele schip verloor / soo den Hertf-bisschop niet en hadde ghecomen upt zyn ramer onder den hoop met groot geacht en gebed / waer over sy begosten stil te houden / den welchen terfcondt gheboodt op de verbeurte van den Ban / datse alle rappieren / Dongiaerden / en al 'tgheweer souden brenghen in zyn Camer 'welck terfcondt gheschiede / waer mede alle dingh weder in orde quam : Ende die eerste ende principaelste mupmakers worden ghecastijt / ende in boepen gheworpen / daer door alle questien doot ende te niet werdt.

Den 12. Junij / zyn wy gepasseert die booz ghenomde broochten van Bresilien / waer door groote bliscap int Schip was / overmits dat wy hier door versekert waren niet weder te keeren naer Portugael / als gheseyt is / en als dan gelede ons noch den generalen wint / tot voozby die Rivier van Rio de Plara, alwaer wy doen cregghen vooz de wint tot aen de Cabo deboa Esperance.

Op den 20. van deselve Maent / is het schip S. Franciscus, dat dus langh by ons gheweest hadde / weder upt 't gesicht ghebleven.

Op den 11. Julij maecten onsen Stuurman giffinghe / dat wy noch wel 50. mijlen van de Cabo deboa Esperance waren / waeromme van die Hertf-bisschop gebeden wert te wille naer landt houten / om de Cabo te moghen sien / ende was mistich weder / ende houdende naer landt een uppe ofte meer sagen recht vooz ons landt / ende warendt gheen twee mijlen van / 'welck ons door de donckerheyt ende mist bedeckt was 't welck ons in grooter verbaestheyt setten : want onse giffinghe anders was / ende beginnende op te claren / behouden het landt / 'welck was den hoeck / genaemt die C. Falso, ende Parcel ofte bancken van den selven hoeck / welck zyn outrent 15. mijlen vooz by die C. deboa Esperance naer Mossambique. De C. deboa Esperance leyt op 35. graden zuydwaerts. Hier cregghen wy een stille / ende schoon weder / ende duynen outrent een halben dach / binnen welchen tijdt bonghen wy veel visschen met hoeken op die boozsepe groont vande bancken op 10. ende 12. baden / ende is seer excellente visch / by naest ghelijck den Schelvis. De Portugesen noemen se Pescadas.

Den 20. van den selven quamen wy weder by het schip S. Franciscus, en spraken met hem en bleef by ons tot den 24. doen verlozen wy't

weder upt het gesicht. Den selven dach strek't wy alle onse seple / door contrarie wint / en lagghen twee dagghen stil en zeyen / om niet te vervallen : Wy ware inde hooghe bant landt / genaemt Tarra Donatal, welke begint in 32. graden / ende vol eynt in 30. Is van de C. deboa Esperance 150. mijlen In dese contreyne neemt men gemeneijck raet van alle Officieren van't schip / oft goet is binnen door van't Epland S. Lourenso te baren / oft buyten om / want van binnē deurt / gaet men naer Mossambique en van daer naer Goa, ende buyten om gaende / en mogghen te Goa niet comen / overmits datse te leegh ballen / om die stroomen vant water / ende moeten naer Cochinaru / 'welck zyn 100. mijlen leeggher als Goa, ende als die schepen die Cabo laet passerē / so en ist niet goet naer Mossambique te loopen / om dat sy niet in tijts genoegh als dan en comen tot Goa comen / door de groote stille die daer binnen deurt zyn : maar die in Julio de Cabo passerē / mogen wel naer Mossambique gaen want het is vooch / en hebben tijds genoegh om daer water en verversinge te nemen / ende eenen dach 10. ofte 12. stil te liggen : Maer die in Augusto die Cabo passerē / comen te laet / en moeten buyten om naer Cochinaru, om hiet te verletten / doch is dangevener en moepelijker : Want worden int ghemēen krank van quade ende ghezvallen beemen / scheurbuyck / ende ander siekten.

Den 30. van de selve Maent / waren wy in die hooghe bant Cabo / genaemt Das Correntes, 'welck zyn 150. mijlen van Terra donatal, ende leyt op 24. graden an't Zuyden / aldaer begint men te loopen tusschen het Eplandt.

Het eylandt van S. Lourenso word gheheeten van Marcus Paulus, het groote Eylandt van Magassar : van Andrea Thevet : Madagascar is het aller grootte van alle Orientale Eylandten, alsoo dat het in de groote het Coninekrijk van Castilien ofte van Portugael te boven gaet : het leyt aen d'anderzijde van Aprica, als men ghepasseert is C. deboa Esperance : Heeft in die lenghte nae de opinie van Thevet. 92. graden ende in die breedte 11. graden 30. minuten : Heeft int ronde naer sommige opinie, drie duysent Italiaensche mylen, naer sommigh vier duysent 'welck soude wesen 600. oft 800. duysche mylen : Men houdt dit Eylandt wel ghetempeert te wesen, daerom rijk van volck, die alle Mahometanen zyn. Marcus Paulus verhaelt, dat op dit Eylandt regieren vier Ouden, die't government hebben, dattet geheel Rijk sy van wilde ende tamme Beesten, van vremde Vogels, daer van hy fabulen schriefft, niet weerdich te ghedencken : Dit Eylandt heeft oock Elephanten, ende alderley beesten die eenen horen draghen, daer af het eenē gheheeten wort een Indiaens Esel, met heele clauwen onghelooft. Het ander Oriz, met ghecloove clauwen : Heeft overvloedich veel Slangen, Haeghdisen, ende groote Bosschagien van roode Sandale, die daer weynich gedacht wort om die abundantie : Oock gheeft de Zee aldaer veel Ambra. Dit Eylandt heeft oock overvloedt van Rijs, Geest Aranen, Limoenen, Citroenen, ende Pompoeenen, die soo groot zyn dat die een Man nauwelijcx om vaten can, roode, geel ende witte, oock beter dan onse : Veel Genghbers, die sy groen eeten : Honich ende Suycker rieden, daer sy niet weten mede om te gaen : Saffraen, vele medicinale cruyden, Indische Noren : Oock heeft het Silver : ende heeft vele Rivieren, schoone Fonteynen

Matthias
Sintis ge
tuygh / dat
dit Eylandt
het grootste
onder alle
Orientale
sche Epland
den is.

teynen, ende vele Havenen, in welcke vele Saracenen ofte Mooren haer coopmanschappen brengen: Goude ende zijde Lakens, Linne van boomwolle, ende dierghelijcke. Van S. Laurenso naer Mossambique, t welck leyt verscheyden van't baste landt te weten / van de C. Das Correntes 120. mijlen/ ende is een Eplandt lanch 210. mijlen/ streckende supden ende nooyden/ breekt 70. mijlen/ begint aen de eerste punct naer die Cabo toe op 26. graden / en volepnt naer't nooyden op 11. graden. Het volck vant Eplandt zijn swart/ghelijck die van Mossambique, ende lopen naecht/ dan hebben het hant hant hooft soo seer niet gecrult als die van Mossambique, zijn oock soo pech swaert niet. Die Portugesen en hebbender sonderlinghe gheen trafficquen/ overmits datter niet veel te halen is / doch en is tot noch toe sonderlinge niet bekend. Den eersten Augusti passeerden wy de dzoochten/ genaemt Os Baixos de India, dat is de dzoochte van Judinne/ welke zijn van de C. das Correntes 30. mijlen/ ende liggen tusschen het Eplandt van S. Lourens, ende t'waste landt te weten/ van't Eplandt 50. mijlen / ende van't baste landt 70. mijlen/ welke dzoochten beginnen op 21. ende half graden/ ende dueren tot 21. graden / men moet hem seer booz wachten want zijn seer periculous/ daer zijn veel Schepen op ghebleven / ende noch coyteligh int Jaer 1585. comende van Portugael te Schip/ genaemt S. Iago, wese de Admirael vande vloete / en was het selfe dat met ons van Lisboaen booz Die Admirael quam / de eerste repse/ als wy op een ander plaetse sulen verhalen tot zijnder tijdt.

Met Eplandt
S. Laurenso
so leyt 120.
mijlen van
C. Das
Correntes.

Verienlose
dzoochten in
de Indische
zee Baixos
ghenoemt
liggende 30.
mijlen van
C. Das Co-
rrentes.

Mossambi-
que leyt 90.
mijlen van
de Indische
dzoochten op
19. graden
sup't waerts

De schepen
op Malacca
en moeten
een Maent
seer uploos-
pen / om dat
haren wech
herder
steekit.

Men en
dicht ordert
de Guinise
Kusten se-
ken om de
Wassilische
dzoochten
(Abrollios
ghenaemt)
te schouw.

Den 4. Augusti sagen wy het lant van Mossambique, welke leyt vande dzoochte van Judina 90. mijlen op 15. graden sup'twaerts. Des anderen daeghs daer aen zijn wy op die Rie van Mossambique ghehoopen / en int incomen quam by ons het boven genoemde Schip / S. Iacob, ende ik met ons op de Rie / ende was maer een ure doen wy't eerst int gesichte cregen van alle de repse / naer dat wy by het Eplandt van Madera van malcanderen geschepten waren / sonder opt ghesien te hebben / wy bonden daer noch twee andere Schepen van onse compante / die daeghs booz ons gecomen waren / te weten S. Lourenso, en S. Francisco, Desghelijcks bonden wy daer noch het Galloen ofte Schip dat naer Malacca soude vare twelck gemeenlyc een Maent booz die Schepen van Indien upt Portugael schept / alleen om dat spnen wech verder streck / doch comen ghemeenlyc tot Mossambique om water ende verberffinghe te nemen / als haer de voyage lanch valt/ ende gebreck crighen / so niet / so loopen sy bukten het eplandt van S. Lourenso, sonder haren cours op Mossambique, te nemen. Wy waren met ons vier van ons vloete tot Mossambique, ghebzeckende alleen onsen Admirael S. Philippi, die welke hem soo dicht hadde gheboecht by de Custe van Guinea, om te beter te schouwen die dzoochten van Abyssilien/ diemen noemt Abrollios, daer hy t'vorige jaer hadde op geweest / als geseyt is / dat hy daer soo veel stilte creech / dat hy lange tijt naer ons die Linie Aquinoctiael passeerden / en die C. deboa Esperance met grooten storm ende onweder / ghelijck het ghemeenlyc gheschiet die laet comen / waer dooz ghedwongen waren bukten om te loopen / om d'oorfalle verren verhaelt / ende quamen tot Cochian wel 2. maanden naer dat wy al tot Goa waren / ende hadden veel miserie ende armoep gepasseert/

ende veel cranchheden/ als sweillende Steenen ende scheurbuuch/ etc.

Das 4. Capittel.

Beschrijvinghe van Mossambique, het welck leyt op 15. graden aende Zuydtzijde vande Linie Aquinoctiael, op de Custe van Melinde, anders van Abex ofte Abexim ghenaeamt.

Mossambique is een Stadt int Eylandt Parsio, met een sekere, doch cleyne Haven, aen die rechte zyde nae die Cabo toe, hebbende die Goudt Mynen van Soffala, aen die slincker zyde, die vertreffelijcke Stadt Quiloa, ende oft wel om die omgaende vleecken dese plaetse onvruchtbaer ende onghesont is, nochtans volckrijk, om die bequaemheyt des oorts. In Voorige tyden van Machometanen bewoont, onderworpen wesende den tyran van Quilo, die door zijn officier (welcke die Arabicis Zequen heeten) gheregiert werden.

Mossambique is een Eplandeken / ligghende ontrent een half mjl vant baste landt / in een bocht / soo dat het baste Landt aende dzoocht zyde verder in die Zee comt als Mossambique, ende booz an liggen noch twee andere Eplandeken / genaemt S. Ioris ende S. Iacob, welke comen met den uyttersten hoeck vant baste Landt over een / en tusschen dese twee boozste Eplandeken / die onbewoont zijn/ en het baste landt / looptmen naer Mossambique, soo dat die Eplandt blijven aende slincker hant aen't supden/ en het baste landt aende rechter handt aen't dzoochen/ ende loopen also ontrent een cleyn mjl tot Mossambique op de Rie sonder Lootsman / want't is dien genoech / ende die dzoochten ender' sandt vande zyde van't baste landt sietmen beschep, delijcken ghenoech om dat te schouwen. Die schepen liggen so dicht by t' Eplandt en de soj-trefte van Mossambique, datmen met een steen mach opt Landt werpen / ofte wat verder / en leggen tusschen t' baste landt en t' Eplandt dat ontrent een halve mjl van malcanderen leyt so dat die schepen daer liggen / als of se in een Haven ofte Revier laghen. Het Eplandt van Mossambique is groot een half mjl int omgaet / plat lant / en rondom met een witten strand van sant: heeft vele vande Indiaensche palm ofte Nooteboomen / oock heeft het sommighe boomen van Orange Appelen / Limonen / Citroenen / Indiaensche Poge / maer van andere scrupen diemen in Indien gemeen heeft / zijnder weynich te become / ooc Coopen heeft andere grepen / Rys en alle lystochten en coopmanschappen / als Iynwaet / en dierghelijcke nootfakelijcke waren / moet al van Indië comen: Wat het Dee en vleesch belanghende is / als Osse / Schapen / Septe / Derckens / Hoenderen/ etc. vindtmen der by menicht / en goede coop. Alhier vindtmen oock Schapen van vijf quartieren / hebben den steert soo breed ende groot / datter soo veel aen te eten is / als een van d'ander quartieren / ende zijn soo het datmen se niet en can gemitten: Daer zijn Hoenderen gheheel swart van kerem / vleesch en been / so dat se gecoocht schijnen niet te wesen / doch van seer goeden smaech / ende houden se booz beter als die andere. Dese vintmen ooc sommighe in Indien: maer so veel niet als in Mossambique. De Derckens is een seer costelijck eten/ ende uptermaten schoon en seer costelijck vleesch / so datmen by experientie gebonden heeft/ alle andere vleesch te boven gaet / en die cranchte werds alle vleesch verboden te eeten / uptogde.

Tusschen de
Eplanden
S. Ioris en
S. Iacob
en het baste
landt loopt
men nae
Mossambi-
que sonder
pericel.

Beschrijvinge
de dzoochten
ten / en an-
dere boeck-
ke van Mos-
ambique.

Schapen
diens steer-
ten so goet
als et an-
der bierens
del is.

Hoenderen
diens vleesch
so swaert als
nicht is.

ijptghesondert het Werken's vlees / dooz zijn goethept. Het Eplandt en heeft gants gheen soet water om te drijcken / dan moetent altemael vant vasse landt crjgen / van een plaats die de Portugesen noemen Cabalera, ende gebuyken inde hupfen groote Potten die van Indien gebzocht wozen / om t water daer in te vermaren.

Die Portugalen's hebben daer een seer schoone en stercke Fortresse / die nu eerst binnen thien ofte twaelf Jaren volmaecht is / en respondeert recht tegen die voozste Eplanden's ende inkomst van die Schepen / ende is een van de beste ende sterckste van boufel van geheel Indien: maer hebbender weynich geschtut ende munitie noch gereetschap op: Desghelijcx gheen Soldaten / dan alleenlijck den Capiteyn met syn dicnaers die daer op woont doch noodich 3' inde / zijn gheobligiert alle de getroude Portugesen die op't Eplandt woonen welke moge wesen 40. ofte 50. ten hoogster: moeten als dan het Casteel helpen bewaren: want het Eplandt en heeft anders gheen beschutsel / dan alleenlijcken dese Fortresse die reeste is altemael open / ende vlacke strant. Rondtom binnen het Casteel zijn sommighe cisternen ofte waterbache: gemaeckt / die altoos vol waters zijn / soo datter altoos vooz een jaer ofte meer water in is / noodich wesen: / hoewel sp' weynich vooz den noot sozgen / soo wel den Capiteyn / Officieren / en andere inwoonders / dan alleenlijck om goet byeen te vergaderen / behalven dese 40. ofte 50. Portu-

d'andere bangen / ende vercoopen / ende sommitge eten menschen vleesch / als Macuwen / en andere / haer meeste onderhout is van die Jacht / en vant vleesch vande Olifanten / welke is de oorsake / datter so veel Olifanten tanden van daer comen. Dese Swarten op t vasse landt / ende dooz gheheel Ethiopia hebben haer Dozpen ende wooninghen met haer Coningen / elcke natie ofte geslachte op haer selven / so menich Dozp / so menigen Coning / ende die different in tael / manieren ende usancien / ende hebben oozloogen met haer gebuyren: Men en machse niet verrouwen / om dat sp' ghen woort ofte gheloofde houden: Want vooz 40. ofte 50. jaren waren de Portugesen van Mossambique op't vasse landt daerse haer dagelijcsche handel mede dzeven / ende in vze de saten / meenende datse ghenoech onder perikel waren / maer als so daer minst op dochten / quammen de Swarten van't Landt / ende overbielsen ende smetensen doot / sonder datter een af quam.

Die regeringe vant Eplandt vande Portugesen / is aldus: Zy hebben alle drie Jaren eenen sonderlingen Capiteyn / ende s' Coninex Facteur: ende alle andere Officieren / wozen al geprovideert ende ghegunt vande Coning van Portugael vooz drie ende drie jaren t welck zijn personen die de Coningh in Indien ghedient hebben in zijn Armepe / ende in recompense ende betalinge van haer dienst / geeft haer dese Officieren / een pegelise naar zijn qualiteit ende bequaemhept / al waerse hebben hare gagie ende salaris / behalve datter by conque: eren: want sp' doen wat sp' willen den tijdt haerder residentie. De Capiteyn heeft groot profijt: want daer is noch een ander Fortresse / gheenoemt Soffala, t welck leyt van Mossambique, naar die C. deboa Esperance, tot 120. mijlen: D' de selde is een seker Rypne / gheenoemt Monomotapa, in welck laut leyt een groot Ruch / waer upt men seyd die Rivier Nilus haren oozspringck te hebben / als oock die groote ende vermaerde Rivier van Cuama ofte Niger, die tusschen Soffala ende Mossambique in de Zee loopt / in wiens grond en sant Gout gebonden wert. In dese Rypne van Monomotapa wort veel e oudt ghebonden / ende noch ander Goudt / dat die Portugesen noemen Goudt van Buntongoen enroempo, ofte stof Goudt: want is ghelijck sandt so cleyn: maer is vande beste allop dat in geheel Orienten ghebonden wert.

Op dese Fortresse van Soffala, heeft die Capiteyn van Mossambique zyn Facteur / en sendt daer Jaerlijcs heuen twee ofte drie mael seckere Schuyten / gheenoemt Pangaios, welke gaen langs die Custen heen / ende halent Goudt / ende bzenghen het tot Mossambique.

Dese Pangaios zijn ghemaecht van licht hondt / ende aen malcanderen ghenaept met coorden / sonder enen pieren Baghel te hebben. Men affirmeert dat die Rypne van Angola aen d'ander 3de van Africa, niet verre en is van de Rypne van Soffala voozsept / ende en souden geen drie honderd mijlen verscheyden van een ligghen / ende gheschiet dicwils datter Swarten zijn ghecomen van Angola naar Soffala overlandt.

Daer zijn Swarten die d'ander dazghen op haer Ruyghe / ghelijck Beesten / ende zijn daer toe ghewent: Desghelijcs andere dinghen / ghelijck oft Weerden / Ruylen oft Ezels waten / ick hebber ghesproken dese

Dese ende alle der Ethiopische Inwoonders hebben elck in haer eygen doops haer booms d'ere Coning ge: gewoonten / en oozlogen tegen malcanderen

Verclarinsge van den haer des Coninex Facteurs ments der Portugesen ende hare gagien.

De goudt inghen by Monomotapa / seer profijtelijck vooz de Portugesen.

Deschrybin ge der Fortresse die de Portugesen hebben op den inloop van Mossambique.

De kinderen der Portugesen wozen den West: soz: dat is / halfgeslacht gheten.

Verclarinsge der gheboorte deses volcx / ende hoe sommighe West: inders daer hebben aen ghenomen.

Deschrybin ge in wat in aneren sommighe deser Inwoonders noch als beesten lebe

gese en die welke aler die Portugesen het Eplandt erregen vooz communicatie van de Mozen en Machometisten van't Roode Meer die daer hebben aenghenomen / gelijcker oock veel in die contrepren zijn / te weten die Custe streckende naar't Roode Meer toe: maer van Mossambique opwaert naar die C. deboa Esperance toe / en hebben se gheen communicatie gehad / alwaer die Swarten ende ingebozen van't landt noch leven gelijck beesten sonder wetenschap van Godt ofte zyn gebodt. Sommige van dese Swarte vant Eplandt zijn oock Christenen / ende sommighe Heptenen / gaen alle gelijck naecht / allemljck die Maas hebben het ipterste van haer manlijckhept met een cleyn doercken betwonden / ende die Vrouwen van de halve borsten / tot de halve byen / met renen cattoenen grooven doech omwonden / ghelijckmen by haer conterseptels mach sien / by de Figuyzen van Indien / dit is te verstaen van die by de Portugesen op't Eplandt woonen: want die vant vasse landt loopen meest naecht / ende sommighe die schamelhept bedeckt / sommighe niet.

Die Portugesen drijven haer handelinghe met die vant vasse landt / in sommighe Dozpen naest by haer ghelegghen / als Sena, Macuwa, Soffala, Guama, &c. die welck al meest differente manieren / talen / ende leven onder malcanderen hebben / elck op haer selven / en tegghens den anderen oozlooghen: ende d'ene

De Capitepnen
sijn 300
300 dupsent
ducaten.

diese ghesien hebben / daer van daen comende.
keerende weder op de regeringe vande Portu-
gusen ende haer Capitepnen / so is de Capitep-
nen alleenlijck zyn pzoft binne den tijt van
3. Jaren / ober die 300. dupsent Ducaten / dat
zijn 9. tonnen schats : Gelijck den tijt / als wp
daer saghen / die Capitepn Nuño Velio Pereira
ons selfs ghetuychden / end dit meest in Goudt
dat van Soffala ende Monomorapa comt / als
ghesept is. Van Mossambique wort naer In-
dien gevoert Goudt / Ambat gys / Ebenhout
ende Hooyen / ende veel Slaven en Slavinmen
diem naer Indien voert / om datse die sterck-
ste zyn van gheheel Orienten / om het vuyfste
en gprofte werck te doen / waer toe spse alleen
ghebypcken. Men vaert van hier maer eens
jaers naer Indië / inde maent van Augustus
tot half September / overmits datmen in ge-
heel Indien moet varen met Monsoyns, dat
is met gertijden vande Jaer / diese also noemen
vande winden / die seker Maenden int Jaer
wapen / waer mede sp haer rekeninge maken
om te gaen en comen / van d'e'en plaets op d'an-
der: ende men is int gemeen onder wegen van
Mossambique tot die Custe van Indien 30
dagen / lutrel min ofte meer / ende als van blij-
ve in Indien tot de Maent van Aprilis. Van
comt weder de wint oft Monsoon naer Mos-
sambique toe. In somma datter alle jaer gaet
en comt een schip van des Capitepns wegen
die zyn Coopmanschap dyft / en niemant en
mach daer traffikeren / van alleenlijck die daer
tot Mossambique woonachtich ende ghetrout
zyn : want ongetrouwen en moghen niet blij-
ve dooz particulier Privilegien vande Conin-
gen van Portugael / om dat het land bewoont
en onderhouden soude worden. Achter Mos-
sambique streckt Daep Jans landt / datmen
aldaer noemt het Landt van Abexynes, waer
van dese Custe van Mossambique, tot het
Roode Meer toe / gemeenlijck genaemt wort
de Custe van Abex, om dat die van Daep Jans
landt / die daer veel in Indien comen / sommige
Slaven / ende een deel wyte / daer dooz Boor-
gesellen dienen / op die Portugaelsche schepen
die haren handel van d'e'en plaets op d'ander
dyfven / wiens Conterseptels : als oock haer
Wet / Leven / ende usancen hier naer volgen /
by de Figupzen van Indien. Dese Custe van
Abex wort oock vande Portugusen / genaemt
die Custe van Melinde, om datter een Stadt en
Coninckrijck aen leyt / also genaemt / welcke
was die eerste Stadt en Coningh / die de Por-
tugusen met vrientschap / sonder bedroch ont-
singh in haer eerste ontdekkinghe / waer in de
selfde noch pzeheereert. Wp saghen tot Mos-
sambique stil 15. daghen / ons versienende van
water ende verbersinge / ende van alle nootd-
yft / in welken tijdt ons veel volcx krank
werdt ende af stoz / dooz de onghewoonheyt
vande lucht / ende is van zyn selven een onge-
font Landt ende sware lucht / dooz die groote
ende ontallighe hitte.

Den 20. Augusti zyn wp weder seylt gegaen
altmael in companie / te weten / de vier Sche-
pen van ons Admiraelchap van Portugael en
nocheen schip vande Capitepn van Mossam-
bique, dezyn drie jaren upt waren / met namen
Don Pedro de Castro, in wiens plaets ghero-
men was die boven-ghenoemde Nuño Velio
Pereira. Den selfde Capitepn Don Pedro, ging
met zyn Wypsozouw en familie in sijn schip
naer Indië : want d'ordonantie vanden Co-
ning hout / dat naer de drie jaren van haer re-
gement en officie / moeten noch drie ander jaren

saen tot geliefde vande Vicoirey van Indien /
ende dienste van den Coningh / op haer eppen
cofte eer sp mogen naer Portugael keeren / ten
waer dat sp particulier patentie bzochte van
den Coningh / te mogen terstont haerder offi-
cijs Jaren volepnt hebben / naer Portugael
keeren / t'welck wemich gheschiet / van dooz
groot faeur : En oock en mach niemant upt
Indien reysen / ten sp met oozlose ende Pas-
poort vande Vicoirey, sonder dat / wordt het
belet ende scherp daer op toeghesien.

Den 24. Augusti / des smogghens / hebben
wp ghesien twee Eplanden / die genaemt zyn
Insula de Comora, ende Insula van Don lande
Castro. Het Eplandt Comora leyt van Mos-
sambique 60. mijlen noozdwaerts aen op 11.
graden / aen de Zuyde zyde is een seer hooch
landt / so dat wp't in enen gheheelen dach niet
en costen upt het gesichte seplen met goeden
wint. Op den selfde dach zyn die schepen we-
der van malcanderen gheschepten / naer ou-
der ghewoonten / om oozsake als ghestelt is.

Den 3. September / hebbe wp weder de Li-
nie Equinoctiael ghepassert / die welcke loopt
tusschen Melinde en Brava, Steden liggende
op de Custen van Abex, ende de Linie is van
Mossambique noozdwaerts 230. mijlen. Ende
vande Linie tot die C. de Guardafum, achter-
volgende de selfde Custe / zyn 190. mijlen / ende
lept op 12. graden aen't noozden vande Equi-
noctiael. Op dese custe tusschen Mossambique
ende C. de Guardafum, ligghen dese Steden / te
weten Quiloa, in booztijden Rapia gheheten /
Mombassa, een Stadt gheleghen in een cleyen Ey-
landeken van der Veligher name, t'welck die
Rhee maeckt van verre met hooghe sandt duy-
nen, heeft een Haven met twee vasticheden des
seherms, Melinde, Pate, Brava, Magadoxo, ende
elck is een Coninckrijck op sijn selven / ende
houden die Wet van Machomet. Het volck
is wat vaelder van colore / als die van Mos-
sambique met gladt hay / hebbende hare stede
rigteringhe ende Policpen / als die van Ara-
bien, en andere Machometisten. Dese booz-
sepen hoeck / ofte C. de Guardafum genaemt /
is het eynde vande custe van Abex ofte Melin-
de. En by desen hoeck oost noozdooft aen / te
Zee waert in 20. mijlen van land / lept het ber-
maerde Eplandt Socotora genaemt / al waer
men hint Aloe. Dte van dit Eplandt haer name
heeft Aloe Socotorina, welck is die alderbeste /
is dichts ende vast / en van daer naer alle we-
gen verboert : En by desen hoeck en Eplandt
begint den Mont ofte inganch vande Estrey-
to de Meca, om dat binnen aen de zyde van A-
rabien de Stadt Meca licht / alwaer het Wp
van Machomet hanght in een pferen kiste in
de locht / onder eenen Wemel / ghemaecht van
Sepl-steen / welcke groote besoeckinge en be-
vaert heeft vande Turcken en Mooyen. Des-
sen Inganch wert oock ghenaemt het Roode
Meer / niet dat het water stoot is / van alleen
dat daer rootachtige bergen omliggen / root
Mar moz gheven / ende om dat het sandt van
de gront tot sommige plaetsen rootachtich
is : En is het selfde daer Moyses met die kin-
deren van Israel bzoochte voets dooz gin-
ghen. Van den hoeck ofte C. de Guardafum
de engte binnewaerts in tot Sues, eerthys Ar-
synoe genaemt / t'welck is die upterste Stadt
daer die engte ofte Estreyto volepnt zyn 390.
mijlen : Ende van daer ober landt tot die Mid-
lantsche Zee van Italien / zyn 90. mijlen. Die
Estreyto ofte engte is in't incomen / ende oock
binnen op zyn bzedeste 40. mijlen / en op som-
mige

Wties
hanght in
een pferen
kiste.

knighe plaecten smalter. Deest oock veel Eylanden/ende aen d'een zijde / te weten / binne waerts by Sues aen t' Noorden/ waert Arabia ende an d'ander zijde Zuytwaerts Egypten, daer die Rivier Nilus doozloopt / en wat leeghet naer die Zee van Judien / Arabi Felix, en aen d'ander zijde daer teghen over / het land van Abexynes, ofte Parp Janglant. Op den hoeck van Arabia Felix, int incomē vante Roode Meer/hebben die Portugals eertijts een Fortresse gehadt / ghenaeamt Aden: maer zijne mit al ghyt / waer doozdickwils de Turcken die engte vant Roode Meer af comen mit Galiepen die in Sues gemaecht woerden / ende doen veel quaets aende Custe van Abex ofte Melinde, als wy op sinen tijt sullen verhalen. Die Linie weder ghepassiert zijnde / hebben de Noozd sterre weder gesien / die wy van de Custe van Guinea vant Eplandt van S. Thomas, tot op desen tijdt niet ghesien en hadden. Op den 4. September / hebben wy een schip van onse compagnie gesien / ende met hem gesproken / ende was S. Francisco, en bleef by ons tot op den seuesten / doen quamt weder upt ons ghesicht.

Den 13. saghen wy weder een schip / ende was S. Jacob, en liep ons weder upt het ghesicht / onder te willen spreken.

Den 20. September / hebben wy sien d'zjben in Zee veel Slangen / zijnde vande gzoote als Mel / ende ander rupch gelijck schammen van Visschen / waarom het de Portugesen noemen Virijns, dat zjn halve Realen van Silber / Portugalsche munte / om dat het een ghelijckheijde daer van heest : Dese d'zjben der met gzoote menichte / en is een seker teken vande Custe van Indiē. Een weenich daer na hebben wy lande ghesien / met groot rumour ende blifschap / en wierpen het loot upt / en vonden gzynt op 47. baden / ende was het landt van Bardes, welch is den uptersten hoeck vande mont en Rivier van Goa, wesende vande Stadt ontrent 3. mylen : Het is een hooch Landt / alwaer die Schepen van Indien ankeren en lossen / ende van daer met Schuyten het goet gevoert wert naer de Stadt toe: Wy ankerden dien dach inde zee byuten / ontrent 2. mylen vant land / overmits dat het stil / ende de bloet verlopen was / doch ist sonder perijckel / ende heest over al eenen schoonen en superen gzynt om te ankeren : Want het begost doen aldaer Somer te woerden.

Den 21. des anderen daeghs / zjn ons veel Schuyten / ghenaeamt Almadias, aen boort gecomen byenghende veel ende allerhande verberschinge vant Landt / als versch Byot en Fruyten / ettelijche waren Indiane die Christenen zjn. Desghelijck quam daer een Galiepe aenboort / om den Hert-bisschop te halen ende byochten hem op een plaets / ghenaeamt Pangin, welch is half wegen die Stadt Goa, ende de Reet van Bardes, ende leptaen de Rfoe Rivier/alwaer hy gevisiteert / versocht / ende willerom ghesheeten worde vanden Vigorey van Indien Don Francisco Mascarenias, ende van alle die Edele ende Heeren vant Landt / soo werellich als gheestelich. Die regeerders vande Stadt baden hem aldaer te willen verborven 10. ofte 12. dagen / om gereetschap en preparatie te maken / om hem met behooyghe en ghewoonlijche solemnitteit inde triumphe inde Stadt te ontfangen / welch hy haer verwillichde. Den selve dach des namiddaghs / zjn wy in die Rivier ghelopen op de Reet onder tlandt van Bardas, wesende den 12. September /

Anno 1583. zijnde verlopen 5. Maenden 13. dagen / nae dat wy wy de Rivier van Lisbonen tseyl ghygaen waren / hebbende 15. dagen stil ghelegghen tot Mossambique, twelck een vande voozspoedichste reyse was / alser in veel jaren te vooren ende daer nae gheschiedt zjn. Wy vonden daer het Schip S. Lourenço, dat daechs vooz ons gheromen was.

Den 21. is gheromen het Schip S. Jacob, sanderen daeghs daer nae / het Schip S. Francisco. Daer waren op ons Schip ghestopen vande geheele reyse 30. personen / onder welcke waren sommige Slaven / en eenen hoochduytsche / die een Trautwant vanden Coningh van Spaengien gheweest hadde / niet teghenstaende hadden altemael d'een den d'ander eens ofte tweemaal sieck geweest / en ter weder gelaten. Dit is gemeenlich die somma vande dooden die op die schepen sterben / luttel min oft meer. Het is gebruyt over 10. oft 12. Jaren / datter een Vigorey naet Judien troc / met namen Ruy Lourenço Detavora, die twelcke hadde op zjn schip 1100. Mannen / en daer quam een sterfte onder / so datter 900. afgestorven / si over boort waren al eerste tot Mossambique quamen / daer den selve Vigorey mede een af was / doch was el sieckte extraordinario / en ist te gelooven dat de menichte vant volck heest de sieckte ende Deste ghecauseert : waerom hebens daegs die Schepen soo veel volck niet meer en nemen : Want hebben noch quaelich ghenoech haer van stanck ende duylichheyt te repenichen.

Den 30. September / is den Hert-bisschop mijnen Heere / met gzooter triumphen seeste inde Stadt van Goa gehaelt / ende van die Edele ende Regeerders des Landts / in de gzoote Kercke ghebyacht / met een Te Deum laudamus, &c. ende naer ander veel ceremonie ende onder ontfangen / hebben hem in zjn Palaps ghebyacht / twelck staet dicht by de selve Kercke.

Den 20. November is onsen Admirael / het Schip S. Philippe eerst in Cochijn gheromen sonder peijwets lant te nemen / naer dat sy veel moepte ende armorp gepasseert hadden / oorsake vooren verhaelt / ende 7. maenden en 14. daeghen onder wege hadden geweest.

Inde leste vande selve Maent November zjn die Schepen weder van Goa gebaren in die Custe van Malabar ende Cochijn, om aldaer haer ladinghe te nemen van Peper en andere specerpen / sommighe laden aende Custe van Malabar, als tot Onor, Mangator, Conaros, &c. ende sommighe tot Cochijn, die altoos twee schepen hare volle ladinge van Peper mogen geven. Cochijn leit van Goa, tynwaert ontrent 70. mylen. De Schepen lossen al daer Portugalsche wate binne Goa, waerde Enoglyps den en Factore hare residentie heft : si daer ga die Schepen hare ladinge van Peper nemen laer die Custe / endetoe Cochijn als gheseyt is / ende laden int ghemeyn elck schip 8. duysent quintalen Peper / gewicht van Portugael / luttel min oft meer / elck quintael is 128. pont / als dan comen se naer Cochijn, waer oock die Factoren comen / en laden daer Paegelen / Camuel / ende andere drooge ende Indianeische waren / als ick in mijn wederom reyse alles int particulier sal verhalen van haer ladinghe / ende ordonantie van dien.

Inde maent Januarij ende Februarij Anno 84. zjn die schepen met haer ladinghe weder van Cochijn ghetrocken / d'een boort d'ander naer Portugal / alwaer mijn broeder mede ginc / om de obligatie van zjn offic te wegen

Den vierden
September
saghen wy
het schip
D. Francisco
als

Den 13. saghen wy
het schip
D. Jacob.

Den 20. saghen wy veel
Slangen /
een teeken
vande Custe
van Indien.

Den Hert-
bisschop
werdt met
een Galiepe
aen lande
gebyocht.

Den Hert-
bisschop is
seer triom-
phantelich
binnen Goa
in ghehaelt.

wegen want Schip / ende ich bleef by mijnen
 Heere in Indien noch sommige jaren / om te
 ondersoeken die manieren / welen en gedaen-
 ten van de selfde Landen / Lieden / Duchten /
 Waren / en Loopmanschappen / ende andere
 dingen / als ic alles op synen tyt na de waer-
 heyt slecht ende eenvoudich verclaren sal / soo
 ich het selfs meest met mynen ooghen hebbe
 gesien ende genoteret / en van andere gheloof-
 weerdige personen / so Indiaensche / als vol-
 ken daer ontrent woonachtich / neerstich on-
 derzocht / ghelijck oock de same / ende nage-
 leghetheit hem selfs aldaer ghenoech open-
 baert met die daghelijckse genuechschap ende
 communicatie van de onliggende landen ende
 ghebueren / die onder malcanderen haer traf-
 fiken ende handelinge drijven / als dese onse
 landen / met Oost-landt / Engelandt / Franck-
 rijk / etc. doen / ende oock alles van die Poortu-
 gesen bevaeren / ende dagelijck versocht wort.
 Meer ich beginne die beschrijvinge van Goa
 en van die Indianen / haer manieren / traffi-
 ken / duchten / waren / ende ander dingen / om
 beter te moghen verstaen die streckinge van
 Orienden / tot de leste ende uperste palen van
 China / die de Portugesen ondercht ende be-
 vaeren hebben / met de Eylandt van dien-
 wil ich eerst een cozte sommarie stellen van
 die Oriendale Custen / beginnende van't Roode
 Meer / ofte de Arabische Zee / van de stad-
 Aden tot China toe / achtervolghende die be-
 schrijvinge van de Custe vooren gheroert.

Da 5. Capitel.

Van de Custe van Arabia Felix, oft 't Roode
 Meer, tot het Eylandt ende Fortref-
 se van Ormus.

Ambrasio D. Pall.

Aden is die aldersterckste ende schoonste Stadt
 van vruchtbaer Arabien, in een valaye gheleggen
 aen d'een zyde met Kercke Myné, aen d'ander zyde
 met berghen besooten, daer op vijf Casteelen, in
 welcke men daghelijcks wachtende vuurwerck
 hout, om die veelvoudicheyt der Schepen, soo af
 ende aengaende. Dese Stadt is groot 6000. huysen,
 daer die van Indien, Persen, Ethiopen ende Ture-
 ken veel handels drijven, ende sulcks om de over-
 dadighe witte van den dach, meelt des nachts ge-
 dreven wort. Een steen worp, van de Stadt is een
 Bergh met een groot Casteel, daer op den Gouver-
 neur zijn wooninghe heeft. In voorrige tijden was
 dese Stadt op't valte landt; Maer nu door men-
 schen arbeydt een Eylandt ghemaectt.

ADEN leyt aen den Nooydt zijde int
 incomé van't Roode Meer / an de Cu-
 ste van Arabia Felix, ofte vruchtbaer
 Arabien / en streckt 60. mijlen meer
 binnenwaerts / vanden hoeck ofte C. de Guar-
 dafum, d'uperste streckinge vande Custe van
 Abex ofte Melinde, als wy voorsz. elcraert heb-
 ben / overmidt dat die Custe van Arabien / die
 zyn beginsel neemt van Aden, soo veel meer
 binnenwaerts comt. Aden leyt op 13. graden
 aende Nooydt zijde / ende van daer streckt die
 Custe Nooydoost ten Oosten / tot de C. de Ro-
 solgate, welke leyt op 22. graden / ende is den
 upersten hoeck van de Custe van Arabia Fel-
 ix, aen de Indiaensche Zee / en is van Aden
 240. mijlen. Die Stadt Aden comst metten
 bergh ghenaemt Darfira, dewelcke men affir-
 meert te west van louter steenclippes en roef-

Op de berg
 Nooytstrale
 nimmer
 meer regen.

ten / ten regenter nimmermeer. Dit holt van
 dese Custe in Arabien / zyn vaer van colour / by
 naest aen die vade Custe van Abex ofte Melinde
 up die Lant byngtmen Peerden die seer goet
 zyn naer Indien in grooter menichte / als ooc
 Microock / Myrra / Balsen / Balsenhout en
 duchten / en sommighe Manra / ende andere
 welriekende waren ende crupden. Zp onder-
 houden de Wet van Machomet / naer optleg-
 ginge vande Persanen. Van die C. de Rosal-
 gate binnenwaerts / die Custe verbolghende
 Nooydwest an / tot die C. de Moncadon, eertijts
 Alabora genaemt / zyn 70. mijlen. Dese hoeck
 leyt recht tegen over het Eylandt Ormus op
 26. graden. Alhier begint den inganch van de
 enghete van Persien / ghenaemt Sinus Persicus,
 ende het Eylandt van Ormus leyt tusschen
 beyden / hebbende aen d'een zijde Arabien / en
 aen d'ander zijde van't Nooyden Persien. Dese
 inde breedte 20. mijlen / vande C. de Moncadon,
 verbolghende die Arabische Custe binnenwaerts
 tot het Eylandt van Barem zyn 80. mijlen / en
 leyt op 26. en half graden. Alhier heeft de Por-
 tugese Capiteyn van Ormus zyn Parteur
 van s' Coninc wegen / ende worden gebest de
 beste Perlen van geheel Orienden / welke zyn
 die rechte diemen noemt Orientalis Verbolgen-
 de die Custe van Arabien / van Barem binne-
 waerts / tot het binnenste en uperste van de
 enghete van Persien / ofte Sino Persico, leyt die
 Stadt Bassora, zyn 60. mijlen. Dese Stadt leyt op
 30. graden / ende een weynich boven / daer co-
 men die twee rivieren Tigris ende Euphrates
 inden anderen / ende loopen by Bassora, in die
 bobenghe oemde Sino Persico. Hier ontrent
 staen noch veel Ruppen van out Babylonens
 Ende na vele Gelerben gissingen / is hier on-
 trent ooc gewest het Hertsche Paradijs. Van
 die Stadt van Bassora loopt die Custe wederom
 aen de Nooyt zijde naer Ormus, welck behoort
 onder het gebiet van Persien. Dese Sinus Per-
 ficus is by de 40. mijlen breed / luttel min ofte
 meer / en heeft veel Eylandkens / ende in den
 inganch leyt het vermaerde Eylandt van
 Ormus, daer die Portugesen een Fortrefse
 hebben / ende woenen met die Inghebooren
 van't Eylandt onder een / ende hebben haren
 Capiteyn / ende andere Officieren / voorsz. die
 ende die Jaren als die van Mossambique.

Inde Eylandt
 van Ormus
 werden de
 beste Perle
 van gants
 Orienden
 gebonden.

Het Paradijs
 heeft
 gestaan on-
 trent Bas-
 sura.

Da 6. Capitel.

Van't Eylandt ende Stadt van Ormus

Ormus leyt op het Eylandeken Geru' in voorri-
 ghe tijden Ogyris gheheeten.

ORMUS is een Eylandt ende Coningh-
 rijk / t'welck die Portugesen onder-
 tribut ghebracht hebben / al waer
 noch haren Coningh zyn residentie
 heeft / te weten / hupen die Stadt van die Por-
 tugesen / onderhoudende de Wet van Macho-
 met / het holt is int ghelijck als de Persanen /
 het is aldaer een gemeen ghebruyck / dat die
 Coningen worden doot terstont alle haer Broe-
 ders en het naeste manliche Coninc Bloet
 d'ooogen upsteken / welke worden daer naer
 alle haer leven rijckelijc onderhouden / om dat
 ten Wet is in Ormus, dat geen blinde per-
 soon en mach voer Coningh ontfangen wor-
 den nach regieren / waeromme sy alle doen
 blinden / om verkeret te wesen in haer regi-
 ment / en oock om te schouten alle opvoer en
 overdracht / en haer landt in peys en vrede te
 besitten. Het Eylandt is ontrent drie in dien
 groot

De Conin-
 gen van Or-
 mus doen
 nae te
 geslacht de
 mans per-
 sonen d'ooogen
 upsteken /
 om haer op-
 ge regimene
 te verkeret

Hier geest
niet groet
loof noch
kracht ende
de muren
der huyzen
zijn van hout
steen ghe-
maecht.

Weelderlyc
specceren en
edel gestee-
ten van Or-
mus in ver-
schepde lan-
de verhoert.

Weelderlyc
specceren/
crupden/ en
Quintaels
seke preten
upt versche-
den landen
na Ormus
besouden.

Bonderlin-
ge maniere
van Silbers
gelt opt oer-
ten in Indien
besouden.

Jarelijck
twee groote
tochten van
55. oft 6000.
Cooplieden

groot / seer clispachtich ende vol steen-roosten/
ende gants onbuchtbaer / heeft niet een groen
loover ofte crup / noch soet water / dan alleen
steenroeten van louter sout / so dat die muren
van de huyzen van sout-steen zijn ghemaecht:
heeft van zijn selven niet / dan dat het van het
baste landt / van beyde zijden van Persien ende
Arabien / ende van de stad Bassora ontfangt/
ende om die gelegentheit ende bequaemheyt
van het Eplandt / so isser alle dingen in grooter
abondantien / en een seer grooten handel: want
het heeft de stapel van geheel Indien / Persien/
Arabien ende Turckpen / ende alle die omlig-
gende plaetsen ende contrepen / ende int gemeen
ist vol Persianen / Armeniers / Turcken en alle
natiën / en oock Venetianen / die haer daer ge-
neeren met alderhande specceren ende edel ge-
steenten / die hier in groote menichte werden ge-
broycht van Indien / ende van daer gesonden
over lant naer Venegien / ende verhoert door
geheel Turckpen / Armenien / Arabien / Persien
ende alle weghen. Ende worden wederomme
gebroycht allerhande waren vande selfde lan-
den / te weten van Persien / upt het landt ghe-
naemt Coracone ende Dias, ende ander plaet-
sen / veel rijcke Capetten / die men Alcatifas
noemt: Van Turckpen / alderhande soorten van
Camelotten: van Arabien / veelderhande war-
den van crupden door de Hypoteekers en Crup-
deniers / als Sanguis Draconis, Manna / Myz-
rya / Wierook / en diergelijcke veel excellente
Peerden / die seer goet zijn van bar / alderhande
de en seer excellente Orientalesche Perlen van
Mascarte, een haven gelegen tusschen die Caep
van Rosalgate en Moncadon aan die Custe van
Arabien / veel kassie van veel soorten / Watelen
Ockernoten ende Mermeladen / die van Or-
mus naer Indien ghevoert werden ende ge-
heel Indien met vervullen. Desghelijcks het
ghelt / gheenaemt Larynen, 'welck is twee-
nich / lancwerpende / gelijk een gheslaghen
silver-diaet / omgheduycht met sekere cleyne
Characteren / wort in Persien gemunt / op een
plaets genaemt Lari, van sijn Silber / en dat
in soogroote menichten / datter eenen grooten
handel met gedreven wert / ghelijck als met
andere Coopmanschappen / oorsake des groo-
ten winst dien daer op is / en geliden in Indien
seer hoog. Ende om te verstaen d'oorzoonch
van so grooten handel / ende vergaderinge van
volck int Eplandt van Ormus, so ist te weten/
dat alle jaren comen twee vergaderingen van
volck over landt / diemen Caffis ofte Carva-
nen heeten / en comen van die stad Aleppo,
upt het landt van Suria, drie dach reysens van
die stad Tripoli, die ghelegen is op den Oever
van die Middellandsche Zee. Dese vergade-
ringhe Caffyla, houdt dese naer volghende ooz-
den / te weten / alle Jaren inde Maenden April
ende September / soo isser gheordineert eenen
Oversten Capiteyn / ende sommigen hondert
Janitseren / die welcke conbopere die woofz.
Caffyla, tot die stad van Bassora, van waer zy
te water varen naer Ormus, die Cooplieden
weten den tijt wanneer die Carvana oft Caf-
fila sal reysen / waer tegens sy haer gereet ma-
ken met haer Coopmanschappen / alsdan ver-
garen oock veel kamelen / Zomewarisen/
Muylen / Peerden en pegghelijck zijn gadinge/
die hier toe te coop staen / in somma / datse alte-
met vijf ofte ses duysent ende meer personen
op een comen / en reysen in ordinantie ghelijck
een heyzocht ofte leger / twee en twee op een
Kameel / ofte waren ten beyde zijde / naer upt-
wijsinghe van die Figure die volghen sal / met

goede wacht an de Janitseren / obermids In Arabien
datse altemet bespongen worden van de Ar-
rabiers / dat groote straetschenderen noch zijn
en doense groote quellagie aen om haer te be-
rooven / ende moeten over de beertich daghen
door een woestijn reysen / ende binden alle drie
ofte vier daghen water putten / waer upt sy
haer versien van water datse bewaren en met
bzagen in vellen van beesten gestroopt / daerse
flessen af ghemaecht hebben.

Annotation D. Pall.

Dit volck heeft dese gewooneyt van rooverye
ende straetschenderye, nu in corten jaren niet aen-
genomen, maer gepleecht lange voor Christi onses
Salichmakers geboorte, als dat betuycht den Pro-
pheet Ieremias, daer hy seyt in zijn derde Capittel
int 2. vers. Heft uwe ooghen op tot der hoochten
ende siert toe hoe ghy allenthalven hoererey drijft,
aenden straten suttet ghy, en verbeydet op haer, ge-
lijck als een Arabyne inde woestyne, &c. My ghe-
denckt dat wy onder veel duysenden van dit volck
vervielen, die in groote armoede in woeste sand-
duynen, die gants onvruchtbaer zijn, leefde onder
die heete Sonne haer met haer Kamelen bakeren-
de alle van rooverye ende straetschenderye haer
gheneerende, Haer spyle ende belte broodt zijn
coecken, soo sy onder Kameels mest (ghedroocht
aen der Sonne, dat lant daer mede heet gemaect)
backen, met Kameels melck ende diergelijcke on-
nutte spyle, in somma, leven als ellendighe men-
schen, ghelijck sy zijn.

Desghelijck soo volghen het selfde heyz veel
Soetelaren / die alle dingen naer bzagen / als
Honich / Watelen / Schapen / Heyten / Woende-
ren / eperen / etc. en alle victualie en probande:
soo datmen ghenoech van als om zijn gelt ge-
riest wort. Alle nachten so slaense haren leger
ende hebben haer Centen Pabellioenen daerse
onder rusten / altoes met goede wacht. Op dese
maniere reysen tot die stad Bassora, ende co-
men door Babylonien / nu Bagdet gheenoemt
ende sommige andere plaetsen. Te Bassora co-
mende / ligghen daer sommighe daghen stil / al
waerse dan weder vergaderen op de wederom
reys / ende trecken also weder op de selfde ma-
nieren naer Aleppo, waer mede alle coopman-
schappen van alle weghen in groote abondan-
tien gebroycht en verhoert wert / met een groot
gerief vanden reysende Coopman / het sy van
wat natien die moghen wesen / uytghenomen
Spanjaerts / Portugezen / ende des Conings
van Spaengien onderdanen / daer nauwelijc
op gesien wert / doch altemet wel passeren op
den naem van Francosen / Engheleschen / ofte
Venetianers / welke natien inde stad Alep-
po harr Consulen ende Factoren hebben / als
oock in Tripoli, alwaer haer daghelijcksche
vaert is van Venetien / Marzilien en Londen
ende in Tripoli wert het goet gelost ende gela-
den / en vandaer over landt gesonden ende ge-
broycht van en op Aleppo, aldaer sy eenen groo-
ten ende machtigen handel bzagen / ende ghe-
nuten veel Privilegien ende bydommen van
den grooten Turck.

Ende aenghesien dat wy van Turcken zijn
sprekende / so en hebbe ick niet conne verswy-
gen op wat maniere dat den grooten Turck
altoes tydinghe ende bootschap can hebben en
bestellen van alle zijn Coninghrijcken en lan-
de die so groot / wilt ende woest verspreet lig-
gen / so is te weten / datse in geheel Turckpen
uieren ende gebroycken Duycken / die daer toe
ghewent ende opgevoert zijn / hebbende ringen
aen haer beuten. Dese duycken worden gevoert
veel

In Arabien
300 menig-
te van strac-
schenders
die haer
woendebaer-
lyc ende seer
coghen ons
berouwen.

Bonderlin-
ge maniere
van proba-
tie in de twee
Jarelijcke
tochten.

Alle natten
uytgenomen
Spanjaerts
en Portuge-
zen moghen
op Ormus
ende Aleppo
handelen.

Den Cons-
ulen van
Venetien /
Londen /
Marzilien /
etc. zijn tot
Aleppo en
Tripoli on-
derhouden
de machtige
handel.

Den grooten van Basora ende Babylonien noer Alepo ende Constantinopolen, ende so van daer wederom: Ende alser noot noodich ofte van importantie te adverteren is / so makense den brief aen dat rinceken van 't Deen vast / en laten se vliegen waer mede den brief met de Dups comt op de plaats daer se van daen is / en vliegt samtst dupsent mijlen en meer / dat men soude seggen onmogelijk te wesen: Maer is waerachtigh dat veel die het op geaffirmeert hebben die van daer quamen. Ick hebbe van die selfe dupsen in Indien gesien / van een Venetiaen / mijn goede kennij ende especiael / die tot een vermonderinge mede hadde ghebracht / om in Indien te thoonen. Keerende weder op ons pypooft van't Eplant van Ormus, welcke leyt op 17. graden / ende is in de Somer (die als in onse landen comt) soo uptermaten ende onghelighen heet / dat men moet in house backen (daer toe gemaecht) vol waters slapen / naect man en voutwe liggende geheel onder water behalven het hooft: Alle die hup'm zijn boven plat / ende maken boven inde hup'sen gaten / onden tocht ende coelte daer doot te crighen / op de selfe maniere als oock die van Cayro, gheschijck volgt / ende gebuyken instrumenten gelijk schonghelen met wapens / om het volck daer in te wieghen / ende wiidt te maken om te verhoelen / die se noemen Catravantos.

Annotatio D. Pall.

Cayrus heeft seer hooghe huysen, mer overhanghende daken, om schaduwe te maken, ende de hitte der Sonnen te vlieden. In't midden door dese huysen zijn seer groote pijpen, wel thien cubiten boven yst ghe-naeck, naer het Noorden ghe-streckt, om coude lucht te ontfangen, ende die te bespreyden door de geheele huyfinghe, insonderheyt die benedenste plaeten te vercoelen.

Des winters is wel so hout als in Portu-gael. Het water datse drinckē wert gebzacht vant'e vaste lande / welck se bewaren in groote potten / als die Tinaios in Spaengien / ende cisternen ofte water-backen / waer van se oock groote inde Portresse hebben / met water doot een Jaer ofte anderhalf tegen eenigen noot / gelijk die van Mossambique. Men scherpt ooc water by het Eplant van bareyn, inde Zee onder het sout water / met buichers 4. ofte 5. vadem diep / welck water seer goet en excellent is / so soet en goet als het beste fonteyn water. Daer is in Ormus een gemeen siecke ofte plage van wormen die inde branen groepen / men wil presumeren dat die vant water datse drincken groepen / welck zijn als Lupt-maren / ende ontrent twee ofte drie vadem lang / diemē al-lenghens moet upthalen / ende winden op een strophen of penneken alle d'eg wat / so lange als men voelt datse upt comen / en alse tegen houden / laten se den so blijven tot des anderen daegs / binden's vaste ende smeren het gat en geswel daer hy upt comt / met versche en on-gesouten boter / ende also winden se die binnen thien of twaelf dagen upt sonder enig lesfel / dan moeten met het been stil sitten: want soo die quamen te bzeken / soudent groote moepte aen't been met crighen gelijc als ick aen sommighe personen ghesien hebbe.

Annotio D. Pall.

Van dese wormen schrijft Alshararius, in zijn Practique in't elfde Capittel aldus: Daer groeyen in sommighe plaeten tusschen vel ende vleesch se-kere wormen, welke siecke genaemt wordt der Ossen passie, om dat de Ossen met foodanighe menichmael gequelt worden, die haer langh vye-

steken, ende voorts cruypen onder het vel, soo lan-ge tot dat sy die huyt doorbooren. De genesinghe bestaet in suiveringhe des lichaems van verrotte sluymen. &c. leest voorder.

Ten hupse van mijn Perre de Wertsbischof hadden up een van zijn dienars / en ingeboren van Ormus, eerit daer van dan comende / de haelde op die maniere boven verhaelt 3. of 4. wozmen upt zijn beenen / dat hy sepe daer seer genuen te wesen.

De Capiteppen ofte Capiteppenschap van Ormus is naer Soffala oft Mossambique gherekent een van de beste ende pzofttelichste van gheheel Indien / vande Portugeessche regeringe / ende gemeten naer abdenant soo veel pzoft als die van Mossambique, want hebben haer schepen diese senden naer Goa, Chaul, Bengala, Malcate, ende ander wegen: ende niemant en mach eenigh goet coopen / vercoopen / schepen ofte bezachtē / doot dat die Capiteppē het iune gecocht / ende (hy schepen bezacht ende afgeveerdicht herft: niet dat hy sulcx toegelaten wert doot auzhoitept vanden Coning / want hy sulcx gantschelijc verbiet: maer se nement van haer selven / om dat de Coning verre van der hant is om hy sulcx te verbieden / alleme-lijck werdt hy vanden Coningh toegelaten / dat niemant en mach eenige Perden schicken naer Indien / dan allen den Capiteppē ofte die sijn commissie hebbē / waer mede hy een groot pzoft doet: want de Perden in Indien veel gels geliden / die yet goet sijn werden in Indien vercocht doot vier ofte vijf hondert Pardauwen / ende ooc sommigē tot sebruacht / ja tot dupsent Pardauwen / ende meer / elke Pardauwe gerchent tot eenen Rixxvader / der landtsche Munt. De vaert ofte Monion datmen van Goa na Ormus seplit / is in de maenden van Ianuarius, Februarius, Martius, ende in September ende October. Volght de ruste van Ormus, streckende naer Indien.

Da 7. Capittel.

Van de Custe van Ormus, tot de stad ende het Eylandt genaemt Dju, een Fortresse der Portugelen.

Van Ormus verholgende die rust Oost ten zupden aen comt die Cabo genaemt de Isaque, eertijds Carpella gheheten welckelant dootijds Carmania genoemt werd. Dese Caep leyt op 25. en half graed / ende is van Ormus 30. mijlen / vervolgende de selfe custe tot die Rivier van Sinde, vande Histori-schrijvers Indus gheheten / welcke men septe upt het ghebergte van Cancaffo sijnen oozprong heeft / gelijkelijc met die Rivier Ganges, die in het Coninckrijk van Bengalen inde Zee loopt / als op op sijnen tijt sullen ver-halen. Van dese Rivier van Sinde ofte Indo, so men schijft herft Indien sijnen naem gecre-gen en behouden. Dese Rivier leyt / te weten / van de mont ofte inganch op 24. graden / en is vande voorspebe C. de Isaque, 140. mijlen. Hier aen dese Rivier streckt het lant Sinde, waerom die Portugesen die Rivier den naem van het lant gegeven hebben / is een seer rike en vucht-baer landt / ende woort grooten handel gebruyen van al de onliggende contreyen / als oock van die Portugesen van Indien ende Ormus ende andere plaeten die daer dagelijcx baren: heeft velehande soorten en seer sijn Cattoen lijnwaet / die men Ionjms noemt / ende supers ofte lamparden / diese Volantes heeten / oock veel

Parbau
sijn tot Or
mus seer
dier / gedem
scantjes 70
1. 9. 10. hond
dert Rixxv
oerders.

30. mijlen
oost ten zup
den van Or
mus leyt C
de Isaque
op 25. en
half graden
Indus herft
sijnen naem
vande Ri
vier Indus
leggende
140. mijlen
van Ca de
Isaque op
24. graden

Int Epland
Ormus
moet men
dun de ober
matige hite
des somers
inhouden
backen met
water slapē

oet water
wert 4. of 5.
vadem om
der het wa
ter van de
foute Zee
doot dups
kens gecre
gen.

Honderlin
ge grimeene
plage in Or
mus / als
oock een
sonderlinge
remedie die
daer togt is

Verclarin-
ge van Cat-
toenen Lin-
nen/ Sam-
pers/ ende
beel ander
commo-
diteyten die
hier int Ep-
landt ende
Stadt Diu
ballen.

beel Olve van Cocus ofte Indiaensche Boon-
ten: Butter in gzoote menichte/ ende goet
maer en is soo supper en reyn niet als in Hol-
landt: comen in gzoote hooghe aerde Potten/
met smalle halsen/ is goet om met te cokent
Beck/ Ceer/ Supper Landiel/ isser seer veel
ende seer excellente en frappe Leppen/ die seer
constich en ncesterlijck besticht zijn met zijde/
van alle colouren/ Looswercken ende Figur-
ren. Dese Leppen zijn in Indien seer geesti-
meert/ om op Bedden ende Tafelen te leggen/
inde plaats van Capetten: Ep maken oock van
allerhande Schijstozien/ Buffetten/ Coffer-
kens/ Dooskens/ Staffen/ ende andere dup-
sant diergelijke snijsterpen ende curieusheyt/
alles inghelept ende ghevocht met Peerle-
moeder/ allewelcke verhoert wert door ghe-
heel Indien/ ende pziincipalischen tot Goa ende
Cochijn, ter tijden dat die Portugaelsche sche-
pen daer laden: Achterlatende en voozbp pas-
serende de voozsepe Ribier ende sommighe
Eplandkens die bp 'twaeste landt ende Cusse
van Sincde liggen/ soo comter een cleyn Golfso
ofte Anganch/ die de Portugesen Enseada
noemen/ in welck Golfso liggen veel Eplan-
dekens. Dese Anganch wordet genaemt la-
quera al waert vloeyt ende ebt/ soo subptelich
ende soo gzootten stuch meerch/ dat sulcks op
gheen plaetse noyt ghesien ofte ghehoort is
gewest/ en schijnt onmoghelijk te wesen/ en
worde over al voozzen groot wonder nae ge-
sept. Tot deser plaets affirmeren die India-
nen dat Alexander Magnus gheromen soude
hebben/ ende door verwonderinge vande ha-
stighe ebbe/ ende afloopen van't water/ soude
hp weder te rugghe ghetrocken wesen/ mee-
rende dat het een mirakel ende dzeppinghe
vande Goden was/ ofte voozsegginge van
eenich onghetval/ soo hp verder trock. Dese
Anganch leyt vande Ribier van Sincdo ofte
Indo, 60. mijlen/ latende dese Enseada, en ver-
volgende die Cusse Zupdt-Oostwaert aen/
romt het Eplandt ende die Stadt en Fortresse
van Diu, vande Portugesen bewoont/ niet
die Anghebozen die onder die Portugesen ge-
biet staen.

Da 8. Capittel.

Vande Stadt, Fortresse, ende het Eylandt
van Diu, in voorighe tijden Alam-
bater gheheeten.

De Portu-
gesen hebben
met consent
des Coning
Cambaya
alhier een
Fortresse
gemaect
welck sp nu
niet gewelt
enhouwen.

Die Stadt en 't Eplandt van Diu, leyt
verschepden vande Ribier Indo, 70.
mijlen op 21. graden/ dicht bp't vasse
landt: heeft eertijds toegheromen den
Coningh van Cambaya, in wiens landt ende
Cusse die ghelegghen is/ alwaer die Portuge-
sen door ghegheuenisse van den selsden Co-
ningh een Fortresse hebben gebout/ ende met
lanckheyt van tijden het geheele Eplandt ende
Stadt in haer ghewelt gherregghen/ ende seer
sterck gemackt/ dat het onwinbaer is/ wel-
ke Fortresse heeft tweemaal belegghert ghe-
weest vande Soldaten van Cambaya, en zijn
medehulpers eens int Jaer 1539. ende d'an-
derde maal int Jaer 1546. ende is altoos ho-
melich beschermt gheweest vande Portuge-
sen/ geijck haer Croijcken ende memozialen
ghenoech zijn meldende. Dese Stadt heeft een
seer gorden Haven/ ende gzootten handel/ het
wel het wepnich ofte niet van zijn selven heeft:
maer om de bequaemheyt/ om dat het leyt
susschen Sincde ende Cambaya, welcke Landen

overbloedich zijn van alle dinghen: Soo is
Diu altoos vol vzeemde natien/ als Turcken
Persianen/ Armenien/ Arabien ende ander
volckren/ ende is de beste ende profijtlijcken
Col die de Coningh in gheheel Indien heeft/
overmids dat die Bamanen, Gularatten,
Rumos ende Persianen, die in Cambaya haer
handelinge drijven/ naer de enchte van Mecca
ofte 't Koode Meer ghemeynlich in Diu haer
loffinghe ende ladinge hebben/ om die wel ge-
legghentheyt: want leyt aende Mont ende An-
ganch van Cambaya: ende van Diu wort
het ghescheept naer Cambaya, ende weder ge-
bracht naer Diu. Die Stadt van Diu is be-
woont vande Portugesen/ met die Anghebo-
ren ende naturalen onder een/ gheijck als Or-
mus ende alle die steden ende plaetsen vande
Portugesen in gheheel Indien zijn/ doch heb-
ben die Fortressen onder haer gewelt en ghe-
biet. Het Eplandt is overbloedich en vrucht-
baer van eetbare waren/ victualie ende lijf-
tochten/ als van allerhande Bee/ Ossen/ Koepen/
Werckens/ Schapen/ Vonder/ Botter/
Welck/ Apun/ Looch/ Certen/ Boonen/ ende
diergelijke/ isser seer veel ende goet/ so datter
in dese weder-landen niet beter en mach we-
sen/ dan dat dat suppel niet so wel ghehavent
en wort/ en hebben oock hiesen: maer zijn seer
dzooch ende sout/ veel Visch die se fouten/ ende
is bp naer gheijck gesouten Lenghe ofte Ca-
belliau/ ende oock ander soorten: Maeken ghe-
roocht vleesch/ dat seer goet is ende langhe
mach duypen op renighe dopagie op die sche-
pen vooz victualie: Alle dese lijfstochten hebben
sp soo heel/ dat se alle d'ander plaetsen met ge-
rieven ende versien/ pziincipalich Goa Co-
chijn, want die en hebben gants geen Botter/
Apun/ Looch/ Certen/ Olve noch gzeppen/
als Boonen/ Certe/ ofte ander saden/ sp moe-
ten al van die contrepren comen/ als wozdent-
lich inde verholginge vande Custen ende lan-
den sullen verhalen/ wat waren/ goederen/
coopmanschappen ende lijfstochten/ vruchten/
ende ander dinghen: dat elck Landt/ Provin-
tie oft contrepren op hzeughe ende van hem
gheeft.

Van Diu verholgende die Cusse Oost-
waerts/ tot 15. ofte 16. mijlen begint den An-
ganch van Cambaya, ende is int incoemen/ en
meest over al bpde 18. mijlen bzeet/ ende streck
binnelwaerts tot over die 40. mijlen langh/ en
loopt Nooyd-oost ten Nooyden in/ ende int
binnenste ende uiterste vanden Anganch is de
Stadt Cambaya, waer van het gheheele Landt
ende Coninghrijck den Naem heeft/ en leyt op
23. graden. Alhier hout die Coning ofte Sal-
daen zijn hof ende residentie.

Da 9. Capittel.

Vant Coninghrijcke ende 't landt Cambaya.

Het Landt van Cambaya is het vrucht-
baerste in gheheel Indien/ ende van
daer provideret ende voozsietmen alle
die onliggende plaetsen van alle noot-
druft ende lijfstochten/ waeromme daer een
gzoote handel gedreven werdt/ soo wel vande
Inwoonders als andere Indianen ende na-
bueren/ als oock van die Portugesen/ Persi-
anen/ Arabien/ Armenien/ etc. Den Coningh
onderhondet de Wet van Machoment: maer
het meeste volck/ ingebozen ende inwoonders/
ghenaemt Gularates, ende Baneanem, onder-
houden de Wet van Pitagoras, ende zijn die
subtlijste

Verclarin-
ge hoe dat
de ghelghe
heyt die de
se Stadt in
heeft een
Cambaya
beheernde
natien haer
op door van
delens

Portuel de
Portugesen
niet standt
inwoonderen
gmeen too-
nen soo be-
houden de
Portugesen
het gebiedt:

Beschijvin-
ge van veel
derhande
vruchtbaere
nuttigheden
deser Epla-
ndens

Beschijvin-
ge des Rio-
diers gele-
ghenit van
Diu tot aen
Cambaya.

Verclaringe
van Camba-
ja pziincipael
voerste
van doming-
gende lande-
is/ ghenieten
de verhalen
vanberich-
den Natien
gzootten
handel.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

subtilste ende deurtapste Coop-lieden van
gheheel Indien / wiens Figuren ende con-
tepten staen by die van Javaen: met een ver-
coringe van haer leven / ceremonien en usan-
sen / als wy ou' sinnen tijdt ende plaetse sullen
verhalen. Soo is van het landt van Cambaja
siet abundant van alle lissiochten / als Ezen /
Kas / Crummen / ende andere diergheliche
gemenen. diergheliche van Botter / Olve / soo
diele alle die onnagende contrapeniger met
geremen. Hier moet ghenaemt uptermaten
veel Catoenen Lijwaert / van verdierp jor-
ten / wiens namen zijn dese / Cannequius
Bosetas, Iorjins, Chaurares, Coronias, dat
zijn ghelich Camuffissen / om seilen ende an-
der licken afte maken / ende noch veel ander
soorten / ende seer go den coop: Sp makent so
sijn datmerder genen draet an mach hem en
en oot het alle Hollanders Lijwaert te boven
gaet in synichheit: sp maken oock veel tappet-
ten / diemen noemt Alcauffas: maer en sijn soo
sijn noch so goet niet / als die van Persien over
Ormus comen: Een ander soorte van flechte
Tappetten / diemen noemt Banquayas, sijn by
naest als die ghestrepte Lakens upt Schot-
landt / dieneende om over kinnen en koffers te
leggen: Van dekens tot bedde / diemen noemt
Godorjins Colchas, sijn seer net ende fraep /
ghelicht met zude / ende oock van Cattoen /
van alle colouren ende stickel: Pabellioenen
van veelderley scoften ende colouren: Persin-
tos, dat sijn binnelisse ofte banden / daermen die
Indiatische berijde mede bint en toericht /
om tebed optelighen: Alderhande Bedre-
den / Indiatische Doozen van stael / en ander
diergheliche smidderij / seer fraep geworcht /
ende overdecht ende beriet met loch van alle
colouren / oock lustighe Lichtackberden ende
schijven van Hoozen been / ende Schilden
van Schilt-padden ghaworcht ende ingelept
seer meesterlijch ende constich / veel frape Sig-
netten ende ringen / en ander curieusheit van
Hoozen ende Zee-perden tanden: oock van
Alambar / ofte Bozsteen / dieher seer veel is
heest ooc een soorte van Bergh-cristael / waer
van sp maken veel Signette / knoppen / Wis-
tighen ofte Water-nosers / ende andere dyp-
sent dingen ende spagigheden. Weest veelder-
ley edel Ghestreuten / als Espinellen, Ro-
bassem, Granadis, Iasinten, Amatisten, Gri-
selinen, Olhosde gato, dat sijn kotten Ooghen
ofte Agaros: Veelderley stenen van Zapis /
diemen noemt Bloet ende Melck-stenen / en
ander soorten ooc veelderley Ordecijnen / als
Amson, ofte Opium, Camfora, Bangué,
Sandalen hout, waer van op sijn plaats int
particulier by de Specerpen en vruchten van
Indien mentie sal maken: Allupn / Stork-
sijpker ende ander waren / die wy niet en ge-
ducken: ende telangh soude vallen alles te
verhalen / ende eock het Annil, ofte Indigo,
waer allenlijch in Cambaja, en woert daer
berept ende toegewacht / ende van daer ober
al die ghehele Werelt ghehoert: waer van
oock volgen sal / ende hier mede gemenich van
Cambaja, in wil beoost verholghen mijnen
wegh. Een eynde 'tlandt van Cambaja begint
Indien en de selandte Decam, ende Cuncam,
ende die Cusie te weten / den Inwijck binne-
waerts / oer de zijde van Indien / streckende
van Cambaja toe die Cusie van Indien / al
waer den selsden inwijck sijn ghinself heeft
welcke Cusie loopt westwaerts 3. w. ten 3. tot
het Epland / ghelegen een die Cusie ofte In-
compst vanden selsden inwijck / ghenaemt la-

sula das Vaquas, liggende op 20. graden / op
welcke hooghe erde contrap / op't vaste landt
lept oock die Stadt ende Fortessen Damam,
die vande Portugesen bewoont woert / ende
onder haer subiectie is / ende lept vande stad
Diu oost ten zuiden 40. mijlen.

Das 10. Cappittel

Van die Cusie van Indien, en die Havens ende
plaetsen daeraen ghelegghen.

De Cusien van Indien heeft haer be-
ghinsel van die mondt ofte Inwijck
van Cambaja, van't Eplandt ghe-
naemt Das Vaquas, als verhaelt is /
welck is de rechte Cusie / die alleenlijch in ge-
heel Orienden woert ghenaemt Indu / ende
bupten dien / hebben andere particuliere na-
men / als Mohanlique, Melinde, Ormus,
Cambaja, Cheramandel, Bengala, Pegu, Ma-
laca, &c. als wy op sijn plaetse sullen ver-
claren / ende een sderis verclaren hebben / so is te
weten / dat dese Cusie van Indien beghint
vande Stadt Vanan, ofte 't Eplandt de Va-
quas, ende streckt alsoo 3. ludo. aen / tot die C.
de Comorijn, alwaer e belepht / ende sijn
in als 180. mijlen / op welcke Cusie ughen
dese narrvolghende Steden ende Lavers / die
de Portugesen eider haer ghewelt hebben / en
besitten met hare Fortessen, ten eerste Da-
man: Van daer 15. mijlen op 19. in half gra-
den / die Stadt Balajin.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Van Balajin 10. mijlen op 19. graden / die
Stadt ende Fortesse Chaul.

Van Chaul tot Dabul sijn 10. mijlen / ende
lept op 18. graden.

Van Dabul tot die Stadt ende het Eplandt
van Goa, sijn 30. mijlen / welck lept op 15. en
half graden. Alle dese boven genoemde steden
en Fortessen besitten die Portugesen upge-
nomen Dabul, dat sy ghehadt hebben / ende
over lange jaren weder verlooren. Die Cusie
van Goa tot Damam, ofte den Inwijck
van Cambaja woert gheheten van die van
Goa, die Cusie ofte 'tlandt van Hoozen. En
van Goa tot die C. de Comorijn, woert ghe-
heten die Cusie ofte 'tlandt van Suyen: naer
meeft die Cusie van Malabar: Wat die Stadt
van Goa ende haer gheleentheit belanghende
is / ende ooc die declaratie ende beschijvinge
vande landt van Decan ende Cuncan, ende haer
Coninghen ende oorzpronck sullen wy op een
ander plaets int particulier verclaren net
veel ander ghedenckwerdiche dingen / soo
vande Portugesen / als die Inghelosen ende
Indiaren is roerende / waerom wy dat booz-
dese reys sullen beoost passeren / en tracteren
alleenlijch van d'ander beoornemde Steden
en de Havens / met verbolginghe vande cusie
so is te weten / dat alle die boozsijde Steden
Damam, Balajin, Chaul, hebben gode Da-
veng / waer groeten hantel ghedreven woert
door gheheel Indien. Alle dese landdorten en
contrap sijn het vuerthoor van Rus / Cr-
en / ende ander gemenen, Botter / Olve van
Indiatische Pooten. Olve van Olven en is
in gheheel Orienden gheen / van die upt Por-
tugael ghebracht woert / ende ander diergh-
liche waren ende lissiochten hebben e abon-
dant: Sp makender son mighe Catoenen Lij-
waert: naer weprijck. Die Stadt van Chaul
heest groete raffique naer Ormus, Cambaja,
Hoode Meer naer Synde, Masquate, Ben-
gala, &c.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

Wien 11.
niet 11.
aan 11.
houde 11.
Da.
rbaniers
Wat 11.
Daer
de 11.
moont
bagen
p
toga
tes
Soci.

gals, &c. heeft veel machtighe en rijke Coop-
lieden / ende menichren van Schepen. Daer is
een plaets by Chaul, welke is die oude stad
vande Ingeboeren en naturalen van't landt/
al waer veel soorten van Zijde geweven wor-
den / van alle manieren en kleuren / als Zwof
grypen / Sattijn / Cassettanen / Arniesjen /
ende dierghelijcke stof / in soo gzoote menichte
dat gheheel Indien / ende alle andere onlig-
ghende plaetsen daer mede gheriest worden /
soo dat die Inwoonders van Chaul daer een
gzoote neeringhe met hebben / die onghespon-
nen zijde te brengen wpt China, ende aldaer
doen spinnen en werven / ende dan weder die
gemaecte Zijden ende stucken te verboeren
ende te distibueren door geheel Indien. Des-
ghelijck werden daer gemaect veel ende seer
straep Schijfsoorten / Betsteden / Vrouwen soe-
len / luttich ende seer constich bedeckt en over-
toghen met Lack van allerhande Colouren /
ende ander dierghelijcke waren / waer mede
sp gzoote hanteringhe hebben / oock soo is het
landt abundant van Bengber / ghelijck oock
die gheheele Custe : maer is aldaer wepnich
gheacht. Dit Landt ghenaemt het Noorder
quartier / heeft een seer ghesonde ende getem-
perde lucht / ende wordt ghehouden door die
ghesonde van gheheel Indien : want die stad
Dio, ende die Custe van Malabar is seer onge-
sonde. Dese Indianen / ghelijck oock die van
Cambaya, diemen heet Beniaren ende Gula-
rattes, en van't landt binnewaerts van De-
cam, die baten op die berghen woenen / Bal-
lagatte ghenaemt / diemen heet Decanijns ende
Canaras, zijn altemael van geel verwe / som-
mige wat witter / ende sommige wat bruin-
der : maer die op de Zee-cant woenen / zijn
daelder / ende trecken meer op die swerte ver-
wen : in haer geslachtenisse en phislonomie van
aensicht / lijf en leden zijn altemael als van dese
landen van Europa : En die vande Custe van
Malabar, welke streckt ende begint 12. mij-
len van Goa supdrwaerts / ende duert tot die
C. de Comorijn, wiens ingheboeren niet Ma-
labaren noemt / welke zijn die bewoonen dat
landt ende Custe byde Zee / zijn van colort so
swert als pick / ende hebben seer swert en glat
hapt / doch van lijf / leden ende aengesicht in
als gheproportioneert / als die van Europa :
Dese zijn de beste Crichslupden van gheheel
Indien / ende die principaelste vanden van
de Portugesen / die haer ghenoech te doen ge-
ven. Ende om te beghe te verstaen dese habb-
tatie / so is te weten : dat alledese Custe diemen
heet van Indien / is het landt byde Zee-kant
streckende die gheheele Custe langhs 8. ofte. 10.
mijlen leegh landt / welck is het ghene daer
wop mensie af maken / en wort genoemt Cur-
cam, en als dan so comter een hooch landt ofte
ghebicht / welck inde wolcken raecht / dat
streckt hem van d'een eynde tot d'ander : Ge-
ghinnende van Daman ofte Cambajen tot
die C. de Comorijn, ende den otersten hoek
van Indien / ende als dan weder veradaght
die ander Custe ghenaemt van Choraman-
del, welck hooghe landt boven plat en schoon
Woud-landt is / genaemt Ballagatte ende De-
cas, ende is bewoont ende ghebicht onder di-
versche Coninghen ende Meeren. Die In-
woonders ende naturelen worden gheme-
nelijck ghenoemt Decanijns, ende Canaras
ghelijck als wop byde beschijprie van Goa
ende hare jurisdictie stillen ozdentelijck verha-
len / met die afbeeldinghe ende conterscetsels
naer't leven van haer persoon / kercken / sup-

sen / Boomen / Planten ende vuchtien / etc.

De II. Capittel

Vande Custe van Indien, te weten, van Goa tot
die Cabo de Comorijn, ende den uytersten
hoek, welck ghenaeemt wort die custe van
Malabar.

De Custe van Malabar beghint van C.
de Ramos, welke is van Goa supdr-
waerts 10. mijlen / ende voleynht aen
die C. de Comorijn, eertijds Corij
geheeten / welck zijn 100. en 7. oft. 8. mijlen /
waerintelligghen dese naerbolghende plaet-
sen / die de Portugesen bewoonen / ende met
haer Fortressen beset hebben / eerst van die
voort. C. de Ramos, tot die Fortresse van
Onor, zijn 10. mijlen liggende op 14. graden
rupin / en is vande Portugesen bewoont : Al-
hier valt veel Peper / want mogender Jaer-
lijck wel laden een Schip met 7. oft 8. duysent
quintalen Peper / Portugals gewicht / 'tis
die beste ende holste van geheel Malabar ende
Indien. Dit landt behoort een Coninginne
ghenaemt van Batycola, welck is die stad
niet verre van daer binnewaerts ghelegghen /
daer se haer onthoudt. Dese ist die de Peper
vercoopt ende levert aen de Factoor van de
Pachtiers van Peper / die in Onor zijn re-
sidentie hout : maer men moet het gelt altoos
16. maenden voor de handt gheven want an-
ders soen isser niemant thups / aldan soo le-
vert sp allenckens die Peper / ende wordt by
een altemedts vergadert inde Fortresse / tot
dat die schepen van Portugael comt die haer
ladinge nemen vande Peper : alhier valt oock
veel Rijs. Dese Fortresse wordt wepnich ge-
sequesteert / van alleenighden rijt vande la-
dinghe vande Peper / diemen binnen wepnich
jaren herwaerts daer heeft begonne te laden
want te voopen en viel daer gheen ladinghe
van Peper.

Beschrijving
der plaetsen
en Fortresse
die den Por-
tugesen hiet
in hebben
thar der
traffiqua.

Wande thar
nichte des
beste des
pers die den
Portugesen
alhier op
roopen van
de Conin-
gine der
stade Baty-
cola.

Van Onor tot die Fortresse van Barfelor
zijn 15. mijlen / en leyt op 13. graden / is oock
bewoont vande Portugesen / ghelijck Onor
hier valt seer veel Rijs ende Peper.

Van Barfelor tot Mangalor zijn 9. mijlen /
leyt op 12. en half graden / ende is oock een
Fortresse vande Portugesen / ghelijck d'ander
ende heeft oock seer veel Rijs ende Peper.

Van Mangalor tot Cananor zijn 15. mij-
len / welck leyt op 11. en half graden rupin /
dit is de beste Fortresse die de Portugesen
hebben in gheheel Malabar, alhier valt veel
Peper. Die Malabaren hebben buych die
Fortresse een vleck en gzoote plaets van veel
Wippen op haer manier / alwaer een daghe-
lijckse merck ghehouden wort / daer seer
vele eetbare waren ende lijfsochten veyt zijn
welck een wonder van sien is / gantsghelijck
de Hollandse werck-mercken / ghelijck
van Wondenren / Speren / Botter / Conck
Indiaensche Olve / Wippen van Indien /
diemen heet van Cananor / zijn seer groot en
deugtghesondert / die best van Indien / en
sommige hebben van dierghelijcke waren ende
waerke van als vol op : oock seer schoone
ende hooghe Masten / dat men in Noortwe-
gen hier beter soude mogen vinden / ende zijn
der by soo gzoote menichte / dat se alle die on-
ligghende contereputen gerieven / is een seer
groen ende plantachtich landt om te aenschou-
wen vol schoone hooghe Boomen / en van als
vuchtbaer / ghelijck oock dese gheheele Custe

Van Barfa-
felor / Man-
galor / ende
Cananor
scint veel
Peper ende
Rijs.

By Malabar
dat is een
schone wech
merck van
allerley lijf-
sochten / etc.

Merckte
van upder
mende schoo-
ne masten
met by Malabar.

Wande stad
Chaul / en
vande mani-
gherhande
cumstige
commodi-
teiten / die
daer bereyt
ende op der
schepde lan-
den verhan-
delt worden.

Wande des-
schepden na-
men des In-
dianen / als
oock van
haer ver-
schepden co-
leuren ende
gebaenten.

Beschijprie
ge des lan-
dowen / en
hoe dat reyt
ghe hooghe
bergen ende
wolcke reyt
kent.

van Malabar is. Onder dese Malabaren woonen veel witte Mooszen / die de Wet van Mahomet onderhouden / welcke de meeste handelinghe drijven naer 't roode Meer / hoe wel sy niet en moghen doen / noch niemandt van die Indianen sonder paspoort vande Portugezen / want anders de Portugezen Armade / die Jaerlijc die Custen ende Zee gaet bewaaren vande Zee-roovers / tot verkeerthept van haer Coopvaerders / dese ofte eenige andere Indianen ofte natie / wie het soude moghen wezen / gemoetende sonder paspoort / zijn vryghet / ghelijck d'ich wilts ghelicht / dat sy schepen en venghen die uit Cambaja, Malabar, ofte vande Eplandt Samatra, ofte van eenighe andere plaatsen wilde traffikere naer 't Roode Meer. Dese Mooszen van Cananor houden byntichap met de Portugezen / om den dwang die haer die Fortresse doet / doch zijn onder de duyn jaer grootse byanden / ende doen heymelijck grote contributien van Gelde aen d'ander Malabaren / der Portugalosers in als te begehaghen waer sy comen ofte moghen / wiens Figuren ende afbeeldingen volghen by de ander van Goa ende Malabar.

Van Cananor tot Calcut, zijn 8. mijlen / ende leyt op 11. graden ruim. Dese Stadt Calcut heeft seerzints die hermaerste ghewoest van geheel Malabar, ende Indianen ende was der hooft van Malabar, alwaer den Samorijn / dat is den heiser / zijn residentie houdt / waer om die reden dat de Portugezen in haer verstaen en de veranderinghe van Indianen / hebben van hem die wilts bedrogen gebruyt / so zijn sy den Coning van Cochinen verhaelt / dat hemel Daffad van desen Daffad was / ende van weenich macht / ende verstaende die Portugezen dat sy begosten te veroveren ende professie tecrijden in lande ende d'ander hande Zee woeden / so is Calcut gheheel te niet ghegaren / ende die trafficke ende naem verlooren : Is nu ter tijt van de minste van geheel Malabar, Cochinen int contrarie ende haer Coningh is alomt meer ende ruiker als den Samorijn, ende weet hem nu niet te wil / want het fauer van die Portugezen.

Van Calcut tot Cranganor, zijn 10. mijlen / ende leyt op 10. en half graden / alhier hebben die Portugezen oock Fortresse.

Van Cranganor tot Cochinen, zijn 20. mijlen / ende leyt op 10. graden schraeg. Dese Stadt van Cochinen is bevoant van die Portugezen ende andere Indianen dat Christenen zijn / is by haer sonder als Goa, seer opulente en wel ghehoort van schone huysen / kercken ende schoolers / ende een schone ende playfentige rivier / met een goede haven ende inkomst. En weenich warden die Stadt / te landwaert loopt een clene rivierken ofte becke daer men somtijds wel mach drach wezen overgaen / waer over leyt een platte ghewoene Gochin Dacyna, dat is hoven Cochinen, welck is die jurisdictie vande Malabaren / die noch in haer geloof leven / alwaer hont den Coning van Des / is seer wel ende wel bekent / op die Indianische manier / ende heeft oock een d'ghehoort merckte daer men alle dinghen bejout / ghelijck in Cananor : naer in weeder opbehoort in een groter handel. Het land van Cochinen is een Eplandeken : ende is oer al ende op veel plaatsen omringelt ende bevolken met clene rivierken ofte becken : Wel ghelijck te gheen Cochinen een vordwaers

lept een ander Eplandek ghenoemt Vaypijn is oock omringelt met water / gelijck die Fortresse van Cranganor. Alle dese landen ende contrepren / zijn leeghe ende vach / gelijck Eplandek : maer en hebben gheen Dicken noch Dypmen / van alleenlijck aen die Zee strandt die platten Oever / ende binnen den Oever en strandt vande rivier sonder eenighe hooghten ofte schurselen / vlyft also in syn wesen : het landt is seer playfant ende groen t'aenschouwen / vol Bossen ende Boomen / heeft oock Bossen van Cannel boomen / diemen noemt Cannella de Mate, dat is moeste Cannel / die soo goet niet en is als die Cannel van Seylon want als die Cannel van Seylon gheft het quintael 100. Dardamwen ofte Daeders / so gheft dese Cannel maer 25. 30. Dardamwen / en is oock verboden naer Portugal te voeren / niet teghenstaende mocht in groter menichten Jaerlijc ghescheep / dan moet gheregistreert worden voer Canneel van Seylon om des Coninghs Colien te voldoen als van den besten. Cochinen heeft oock wel Deyers / mach jaerlijc wel twee Schepen haer volle ladinghe geven / d'ander schepen laden langs die Custe inde voornemende Fortresses / als ghesepit / ende als van comen tot Cochinen, naer dien dat sy haer Portugals goet ende waren tot Goa gelost hebben so comen oock daer die Cooplieden / Factoren ende respondenten / en laden haer waren / als ich op mijn wederom teys sal verclaren. Waeren Cochinen vande Malabaren wopen oock wel Maer van Malabaren gheloot ende menichte van Jaden / die seer rijck zijn / ende leven daer in haer ghelof van als oock die Malabaren / met haer liden / die se Malabaren noemen. Dese hebben die Dramanes, dat zijn die Westelichste vande Malabaren ende Indianen haer Af-goden ende Wunders huysen / die sy Pagodes noemen. Dese drie Natien hebben elck haer Wet ende Ceremonien op haer selven / en leven onder malcanderen een vachtelijck / houdende goede Policie ende Justitie / ende werden alle drie Natien gebruyt in des Coninghs raet / met zijn Nairs, dat zijn die Edel huysen ende Leen-heeren / ende wanner eenighe sake van importantien op handen is / so worden alle dese drie natien vergaderd / waer op die Coningh zijn betrouwen is / van welken Coningh ende Nairs, Malabaren, Bramenes, &c. ende haer wanner seken / wanner / ende haer Af-goden / Pagodes, met haer ceremonien / wy alles op een ander salen verclaren / met haer contentment ende oebeltruffe van die jchde by de Figuren van Indianen / salent nu voerby passeren / en acher volghen die beschryft van die beghonnen Ende.

Van Cochinen tot Coulon zijn 12. mijlen / ende leyt op 9. graden / is oock een Fortresse vande Portugezen / alwaer mede alle jaer een schip verclaret.

Van Coulon tot die C. de Comori zijn 20. mijlen / desen boeck leyt op 7. en half graden / welck is het Ende vande Custe van Malabar ende oock van Indianen.

Deffarins
ge vande En
landt Map
pyn / en is
ne vuchtere

Deffarins
ge vande En
landt Map
pyn / en is
ne vuchtere

Deffarins
ge vande En
landt Map
pyn / en is
ne vuchtere

Deffarins
ge vande En
landt Map
pyn / en is
ne vuchtere

Deffarins
ge vande En
landt Map
pyn / en is
ne vuchtere

Verklaringhe vande Coninghen, ende ghedeelten vant laudr ende Cufte van Malabar, ende den oorspronck van dien.

Verklarung
die bezeugt
die endgültige
Lösung des
Landes
L. 1840.

Die recht te verstaen die afbeeldinghe
ende regterijghe vant landt van Ma-
labar, soo is te weten/dat over langhe
jaren woerde het geheel landt van Ma-
labar geregiert van eenen Coningh / wesen-
den Coninghick daer 't nu veel zijn. So was
dan/ ghelick de Malabaren vertellen de leste
Coningh Sarama Perymal, van wiens tijden
af die Arabische Machometisten int landt van
Malabar ghemenschap hebben / om die han-
del ende trafficken vande spiceren / die doen
naer 't Noorde Meer ghescheepet worden/ ende
van daer verboert over al de Werelt/ dese heb-
ben dooz list soo veel te wege ghebracht/ datse
den Coningh ende veel vant Landt tot haer
Weet ende geloof eregen / ghelick sp oock het
meestendeel van Indien / ende alle andere O-
rientalsche contreyen ende Eplanden daer
nude besiet hebben/ welcke een vande Prin-
cipaelste oorzake is datse soo qualijck tot het
Christen ghelooft moghen bekeert worden / o-
dermits datse de Machometisten opzuden/
ende alle vlijtichheit doen om haer daer van te
honden / ende teghens die Portugalopers
roocken / ghelijckmen in de Portugalosfers
Chronicken ende memozialen van de eerste
ontdeckinghe ende conquisten mach sien / dic-
twils ghebleken is.

Een deboter-
ijch boomen
men des Es-
tings van
Barana.

Gezacht
waaronne
die van Ca-
leum den
men van
Bathoryn
gekreges heb

**Man der
Malabaren
abhängt oft
Folge bringe.**

zijn die principlaefte vanden van de Portu-
gelen die't meeste guet doen / hoe wel sy ghes-
meentlijk pepers in den Samorijn hebben / ende
soo veel Fortressen op die Custe / als gheschoort
is / niet teghenstaende / hebben tusschen beyde
haer slupphavens / als Chale, Calecut, Cum-
hale, Panane, ende andere / waer upt sy daghe-
lijcx loopen met Fustren ter Zeemart in / ende
doen groot guet / ende maken menighen be-
dozden Coopman : Ende oock den Samorijn
breect telcken (alst hem int hoest comt) de
Pepers / ende dit door raet vande Marchonetti-
sten die in als die Portugalopers ende Chi-
stenen afsonstich zijn / ende secken te bescha-
dighen / ende om dese Malabaren wille / moet
Jaerlijchs die Armade upt Goa loopen in die
Somer lants de Custe / om den reysenden
Coopman te bezighen van dese Malabaren :
want die meeste handel van Indien is in Pe-
per te traffickeren van d'een plaets op d'an-
der / welcke is haer daghelschische neerlin-
ghe ende hanteeringhe / gheschick top breeder
sullen verhalen / ende noch woonderd daghe-
lijchs ghenoech berooft ende ghebangehen / ne-
men al watse comen krighgen. Het landt is
doogaende seer vrycht daer / groen ende plap-
santich t'aenschouwen : maer heeft een onghes-
sonde lucht vooz de byzende man : ende alle-
nelijck in dese Custe ende Zee-rant woijt die
Peper ghevonden / hoe wel dat by Malacca op
sommige plaetsen oock Peper waest : maer en
is soo veel niet / van hier wertse verboert ende
verspeert dooz de gheheele Werelt.

Ennuſt
 Mal h. reit
 leggen de
 Portugeeſen
 en de andere
 Conſuln.

Middelen
 waer door
 de Scheepen
 van Goa
 haer soeken
 te bezien
 door den
 Alabaris
 schen roover

Malabar is
onghesont
landt voor
de byzindse
ende op de
Custen der
zeant
waft den
Meyen.

**Vande Eylanden diemen noemt van Maldy-
va, anders Maledyva.**

Recht teghen over die C. de Comorij
60. mylen ter Zee waert in/ west aen/
beginnen die Eplanden/ diemen noemt
van Maldiva, ende beginnen van
desen hoek op 7. graden aen de selfe van 't
Noorden/ ende strecken also Zuid zuid-oost
waert aen/ tot op 3. graden aende zyde van 't
Zuiden/ 't welck zijn 140. mylen. Men wil
seggen datter zijn beyde 11. dupsent Eplan-
den: maer is gheen sekerheyt/ doch zijn ontal-
lijcken. Die Antwoonders zijn gelijck de Ma-
labaren. Een deel van dese Eplanden worden
bewoont/ ende andere niet: want is seer leer-
landt/ ghelijck die landen van Cochijn, Cran-
ganot ende die contreren/ ende sommighe se-
leegh/ datse ghemeenslijcken met die Zee be-
dekt zijn. Die Malabaren affimeeren/ dat
dese Eplanden in voorighe tijden hebben gh-
weest aent vaste landt van Malabar, ende dat
de Zee met lanchsheyt van tijden heeft afgh-
scheurt doot die seerchte. Daer zijn sonderli-
ghe gheen waren/ van Coquen, dat zijn In-
diaensche Nooten/ende Cayro, dat is de W-
ster van de selfe Nooten/welck is den kieu-
van Indiën/ daer men die Coorzen ende
bels ende alle ghetoen af maect. Dese zijn
in grooter menichten/ datter gheheel Indi-
ende alle Oriantaelsche contreren met be-
sien. Zy maken een Schip ofte Schuyt
haer manier van houdt van de selfe boom
met alle zijn toebehoor/ die seplen vande
den is met die Coorzen vande Volcker
Nooten aen malcanderen genaep/ sonde-
nen Hierennaghel te hebben/ ende comen
geladen met die waren ende Coopman-
pen vanden selfden Boom/ ende dat niet

Die Malbis-
sche Cy-
anden fons
den itcoo.
utgetal wes-
ten/ so ghes-
tekt wor.
Zetent-
brige hande-
gelegenhe-
de der Mal-
hibersche
Cplauder.

Ben Indis
arsischen
hennep ende
louwerck
weert bande
doffiers des
Indiaens
sche nootve-
gen te leke.
De Indische
sche schepen
enigen van
Indische ro-
teboom ble-
dorm ghe-
urdich.

Der Indische
sine gansche
scheyps ru
stingz coop
manschap
ende victual
ie weert / sa
men van den
eenigen In
dischen Mo
reboom ver
sien.

Sommige
Indische no
ren seer goet
doet / sijn
ende daer
om van gro
ter estime.

Verclaren
ghe hoe de
Negapatan / en
het eylandt
Seylon ghe
legen is.

Sommige
doochten
nietent het
Eylandt Sey
lon.

De Portu
gelen hebben
nietent het
Negapatan
maer een
Foztresse /
welck niet
geveert ghe
houden
wert.

Seylon het
be maeste
Eylandt
zijnde seer
volckrijck
dienien Cin
galas hoer.

haer vromde ende victualie in 't selfde Schip
is van desen Boom / in somma 't schip met
alle zijn toe behooren / coopmanschappen / vic
tualie / ende alle nootdruft is van desen eeni
gen Palmboom / ende onderhout alle die In
woonders van dees Eylanden van Maldiva
waer mede sy haer handeling byppen in In
dien: daer zijn sommighe van dese Nooten / die
in die Eylanden seer gheestmeert zijn boven
alle ander Nooten van Indien: want die In
woonders houden die goet te wesen teghens
alle sijn / zijn seer schoon ende groot / van co
leur / swartachtich. Ich hebber ghesien die de
Vigorey van Indien ghepresenteert wozden
waren van de groote van twee kannen inde
maet / ende hadden ghecoft over de 300. Pa
dauwen / ende waren om aen sijn Majesteit
van Spaengien te seynen. Van desen Boom
ende hare vromde / ende handelinge / sal op een
ander int particulier by de boomen en vrom
ten van Indien mentie maken / waer mede ich
wederkerre tot die berclaringhe van de Custe
ende het verbolch van dien.

Vanden hoeck van Comorijn, beghint die
Custe weder te loopen binne waerts. Noord
oost aen / tot den hoeck van Negapatan, welck
lept op 11. graden / ende is van den hoeck van
Comorijn 60. mijlen.

Van den hoeck van Comorijn, by de 40.
mijlen zuyd-oost ten zuyden / 't Zeewaert in
lept de upersten hoeck van 't vermaerde Ey
landt van Seylon, ende streckt alsoo. Noorden
ten Oosten / tot recht teghen over den hoeck
van Negapatan, berclijpden van 't vasse land
ende den selfden hoeck 10. mijlen. En tusschen
't vasse land ende 't Eylandt liggen noch som
mige doochten ende Eylandtchen / waer
altiemet veel perijckels is vande Schip /
die naer Bengala ende die Custe van Chora
mandel varen / die gemeenlyck daer door pas
seren. 't Eylandt van Seylon heeft inde lenghte
60. mijlen / ende inde breedte 40. mijlen / vanden
eersten ende upersten hoeck n. ten o. aen 18.
mijlen: Op 7. en half graden lept een Foz
tresse vande Portugelen gheuaemt Columbo
welcke niet louter gheveert ende groote on
kosten onderhouden wort: want sy anders
op 't gheheel Eylandt niet en hebben / tis een
cleyn plaetse: maer sterck ende wel voorszien
hebben niet eenen voet kuyten de sterckte.
De Soldaten die daer op ligghen / zijn in 't ge
meen gebannen van die eeligh quaet seyt be
druven / ofte de doot verdient hebben: Des
ghelijcks lichte Doortwen / om de selve seyt
om haer gheselschap te houden / moeten alle
haer nootdruft van Indien crighen / hebben
veel aenstoets van haer vromden / die In
woonders ende inghebooren van 't Eylandt
ende zijn dierwijs belegghert gheweest: maer
hebben haer altoos vromelijck beschermt.

Dat 14. Capittel.

Van 't Eylandt Seylon.

Det Eylandt van Seylon is vermaemt
te wesen een vande beste Eylanden / dat
tot onsen tijden ondeckt / ende het
vromtbaerste dat onder de Son is /
wel bebout ende bewoont van volck / genaemt
Cingalas zijn by naer van wesen en manieren
gelijck de Malabaren / met lange open ooren
maer van coleur en zijne soo swart niet / gaen
oock naecht / uptgenomen de schamelheyt be
deckt / plach maer een Coning te hebben: maer

daer naer hebben sy de Coning omgebract /
ende het landt gedeelt in veel Coningrijcken /
ende nu onlanghs gheliden / heeft eenen Zar
bier den principaelsten Coningh ghecoft / inde
het Coningrijck met gemelt ende groot / ty
rannpe onder hem gebrecht ende d'ander Co
ninghen verdrucken / waer van eenen die Chri
sten was / geveert is in Indien / ende want
tot Goa, alwaer hy op Coninghs costen on
derhouden wert. Desen Barbier heeft hem
als ghelept is / door Coningh opgheworpen
ende het geheel Eylandt onder sijn subiectie
wert gheuaemt Raju: leest seer voorszichtig
ende is seer vernuftich / ende een goet Crigh
man / betrouwt hem niemandt. Die Chin
galas zijn hem seer misghunlich / hoe wel sy
hem obedieren / doch meer door dwangh ende
vrees / dan door liefde oft bypenwille: want
doet harde executie met groote tyrannpe / soo
dat hy niemant en dert roeren / is oock doot
vromd vande Portugelen / ende hadde nu on
langhs / een jaer door mijn verreckt upt In
dien / de Foztresse van Columbo beleert met
groote manichte van Oliphanten en volck:
maer door assistentie ende hulpe vande Por
tugelen upt Indien / moest sijn legheer op Eyl
ken / ende die Foztresse verlaten: Het Eyl
lant is seer bergachtich en daer is eenen hoo
gen bergh ofte spits / diemen seyt die hoor
te te wesen van gheheel Indien / wort ghe
naemt Picode Adam. Die Indianen houden
door waerachtich / dat het Paradijs daer ge
weest / en Adam daer gheschapen is / seggen
dat noch hebben op den selfden berch gebonden
woerden van sijn voetschappen / welck inde
steynen stanc ofte gebouwen waren / en alsoo
blijven sonder upgaen. Het Eylandt is vol
van allerley Indische vromden / ende oock
alderhande Wilt. als Hertzen / Widen / Wilde
Dorckens / Waken / Coninghen / ende dierghel
ijcke in groter menichte / van alle geboghel
te als Pauwen / Hoenderen / Duyven / etc.
De beste Ozaengie Appelen / Apmoenen / Cy
troenen / ende dierghelijck / die niet alleen
de plaetsen van Indien te boven gaen: maer
oock Spaengien ende Portugael / in somma
heeft veel ende meest alle dingen van Indien
alleen / dat op ander plaetsen ghebonden wert
op differente contreyen / heeft oock veel In
dische Palm ofte Noote-boomen / diemen
Rocke noemt / ende affmeren oock ghe
loofwerdighen Perloonen / die 't int verreck
en hebben / die in 't selfde Eylandt te lan
delwaert binnen ghevanchelijck hebben ghe
weest / datter zijn Potemuscaten / ende Nagel
boomen / ende planten van Peper / hoe wel dat
hier gheen sekerheyt as en is / want tot noch
toe by de Chyisten niet gecommunicert en
werdt: maer den besten Cammel van gheheel
Ozient / iser met geheel Woschen ende Wilt
dermissen van waer 't over de geheele Werelt
gevoert ende verspreet wert. Desen Cammel
moeten die Portugelen die inde Foztresse
woonen / by nacht ende ontijden met spring
tochten halen ende afhoutwe Kerkelgewijs / ende
alsoo byzenghe inde Foztresse / welcke de Ca
piteyn vande Foztressen sijn principael pro
sist is / en oock anders niet veel meer en heeft.
Het Eylandt heeft oock alderhande hostelijcke
ghesleenten / uptgenomen Opamanten / maer
Saffyen / Robben / Copassen / Spinelen /
Gronaden / Robassen / etc. de beste van Orie
ten heeft desgelijcks een Disscherpe van Peer
len / doch en zijn soo goet niet als die de Barea
by Ormus gebract woerden. Het Eylandt heeft
oock

Die van
Seylon heb
ben haer
eenigen Co
ningh en
gebract en
het rijk: in
deel Cos
ningrijcke
verbreit /
maer is door
ern ander
wederom
onder een
enighe sijn
leert ghe
woort.

Eenen Chri
sten Coning
upt Seylon
tot Goa ge
bracht.

De Regent
van Seylon
als haer by
andert vrom
den vrom
gesen / beleg
gende haer
Foztressen
met veel
volck ende
Oliphanten

Een berch
in Seylon
diermit acht
den Paradijs
geveert
te hebben en
datter noch
van Adam
voetschappen
te sijn sou
de wesen.

Verclaren
dierghelijck
met ander
ghelijcken
ende diergh
ten van Sey
lon.

Oberbiedt
van den be
sten Cammel
in Seylon /
die den Por
tugelen by
soppen ha
len moeten
ghenichte
van de linge
steynen /
Goudt / Sil
ber / ende
Perlen. etc
in Seylon
welck den
Coning mee
wil verdruc
ken laten.

Vande Custe Choramandel/ende t Coninghrijck van Narlinga: 19

Phoen
Wlas / P
ende deel
der metalen
in deplon

Die Olp
ten van
lan so
dar de
phanten
van
ander
baer
red. ren
tie bewijen

Excellente
loopen
van
Roers / met
meer
aan
fcarpe
don
gen in
der
lou geniet

de Maef
stept
van
Spaengien
bevaert
en
Constigh
Crucif
upt
deplon
gecenen
als
em
Jutwel

Die dan
so
mans
als
Wout
seer
ant
in
guchel
foel
baer
met
so
veel
geten
verdie
men.

S. Thomas
liggende
40. mijlen
van Negap
atan / wort
vande
Poz
ingen
be
woont / die
de ghehele
Custe be
vanden.

S. Thomas
was
een
rijcke
Coopstade
ghenaemt
Meliapor.
Bifnagar
de
hoofst.
Radt
van
Narlinga
ende
Chora
mandel.

roch Mynen van Goudt / Silver ende ander Metalen: Die Coninghen van t Eplandt en wilkent niet upt trecken / dan behoudent voer ren staet ende heerclikeit: Ich geloobe meest dat zyt laten / om datmen haer daerom niet en soude eenigen anbal doen: heeft oock Pser / Blas / Zmavel ende diergelijcke materialen / oock wonder voer Pvooren been / ende groote menichte van Olpphanten/diemen hout voer de beste ende edelste van gheheel Indien / ende is waerachtelijck gebonden by noch dagelijc sche experientie/dar alle ander Olpphanten van ander plaetsen ende contrepn by dese comende doen haer reverentie ende eerbiedinge. De in ghebooren ofte Chingalas zyn seer vernustich ghebooren kunstnaren van te wercken in Goudt / Silver / Pvooren been / Pser ende alle Metale / dat een wonder om sien is ende voer gheheel Indien seer geestimeert / en boven alle ander Indianen de pps hebben: Zp maken die schoonsste Loopen van Roers / diemen in geen plaetsen mach beter vinden / schijnen ge dyaert / ende van Silver te wesen. Myn Heere den Heers-bisschop wort ghesenteert een Crucif / vande lengte van een elle / van Pvooren been / dat van een inwoonder des Eplands Seylon gemaect was / so kunstich en meester lijck geworcht / dat het hapt / baert ende aen sichte seker natuplijck da een levende persoon te wesen / en in als so net geworcht / ende van leden ghepoporioneert / datmen in Europa diesgelijck niet naer en soude doen / waerom die mijn Heere het dede beslupten in een casse / ende sonder aensijn Maef / sept van Spaenien tot een verwonderinghe / ende als weerbigh om voer een groot Heer onder sijn jutweelen te bewaren: van die dingen en wercken sp seer ppartheich zyn: oock wonderlijcke Bupte laers / en seer ervaren ende behandich in alle gupcheitpe / so wel mans als Woutens: oopen gheheel Indie deur om gelt te win: en bedriven antijcke perten / wonder om sie / waermede gewoeth is wat het Eplandt van Seylon is be langende / willen voer baren int verhoel van de begonnen Custe van Choramandel daer wort ghelaten hebben / aenden hoer van Negapatan.

Da 15. Capittel.

Vande Custe van Choramandel, ende het Coninghrijck van Narlinga, ofte Bifnagar.

Die Custe van Choramandel begint vanden hoek van Negapatan, ende streckt alsoo noorden ten oosten tot een plaetse / genaemt Musaleptan, t welck zyn 90. mijlen leyt op 16. en half graden: Custe seken dese twee plaetsen op de selfde Custe leyt een plech / gheenaemt S. Thomas / op 13. en half graden / ende is van Negapatan worden belen. Dese plaets ende Negapatan worden woont vande Portugezen / en op d' ander plecken / ende langhe die ghehele Custe hebben haer comersie ende handelinge: Dese voer sepe plaets / altans S. Thomas gheheert heeft in voorige tijden een seer vermaerde en de rijcke Coopstade gheheert / gheenaemt Meliapor, was van t Coninghrijck van Narlinga, wiens Coning nu gemeenlijck van Bifnagar gheenaemt werdt / welck is den naem vande hoofst-stadt / aldaer hem den Coningh met zyn Hof onthout. Dese Stadt leyt te lan bewaerts binnen / ende is tegenwoordich het hoofst vande Coninghrijck van Narlinga, en

de Custe van Choramandel. De inghebooren ende naturelen zyn van wesen / maricren / ende ceremonien / ghelijck die van Ballagato, Decanias, ende Canaras: want is deure de banck eenderlep volck / zyn alleen onderschepden van plaetsen ende Coninghrijcken: Ende om te recht te verstaen d' oorzaeck waerom die dese plaets Sint Thomas gheenaemt werdt: soo verstellen de Indianen / dat inde tijden doert die Apostelen over alle die Werelt verspreyde waren / om het Euangelium te prediken alle Natien vanden Aerdtbodem / dat die Apostel Sint Thomas quam in dit Coninghrijck van Narlinga, naer dat hy veel plaetsen van Indien doortrocken hadde / ende wepnigh vuychten ghebaen / ende vercondighden alhier de Indianen ende ongelooibigen het woort ons Heeren ende Zalichmakers Jesu Christi / so vertellen die Christenen / die vande Afcomst zyn / van de gheen die den selfden Apostel tot den gheloove bekeerden ende doopten / die de Portugezen daer vonden als sp tlandt eerst ontdeckten / ende noch hebben Daeghs veel zyn / houdende hare ceremonien by naest op die Grietsche maniere / inde Chalbesche sprake / ende en willen haer niet die Portugezen int ghelooft niet vermengen / dan nu on langhe by mijnen Eiden / soo is onder haer eenen Bisschop gheweest / die ober landt npt Indien naer Roemen is ghetrocken / en heeft hem die Roomsche Kercke onderwoopen / behoudende in alles haer oude ceremonien ende usantien / t welck haer vande Paus ghegunt ende toegelaten is geweest: Ende als mijn Heere den Heers-bisschop een Concilie Pp Heere den Heers-bisschop een Concilie Pp waren vergaderd sijn Suffraganen / die Bisschoppen van Cochin, Malacca, ende China, om het selfde te auctoriseren / worde oock gheroeven den voorgehoemden Bisschop / die recht van Roemen ghecomen was / met den titel van Heers-bisschop / ende was altoos Persoonlijck int Concilium: maer en wilde gheensins verstaen in eenighe veranderinghe vande ceremonien van sijn Suffraganen en Christenen / die men gemeenlijck noemt S. Thomas Christenen. Herende weder tot onse ppoost / so seggen dese / dat den Apostel lange tijt predickten int Coninghrijck van Narlinga, sonder veel ppoosts te doen / om dat die Bramenes, welcke zyn de Ministren vande Pagodes hare valsche ende Dupelsche afgoden / sulcks in alle manieren sochten te beletten / so gheschiedent dat S. Thomas was effschende een plaets anden Coningh om een Capelleken te maken / om sijn ghebed te doen / t welck hem sonderhept het volck te leeren / t welck hem ghewepghert was deur inghebinghe vande Bramenes, en ander Coobenaers / daer sp alle betrouwen op stellen / soo heeft Godt (na sp seg gen) toegelaten / datter enen grooten strupch van enen boom ofte balck ghecomen is in de mont vande rivier der Stadt Meliapor, datter schepen noch schuypen mochten upt ofte in comen / waer door den Coningh groote schade hadde / en de Stadt geheelijck haer handelinge verloor: soo heeft die Coning met alle macht va Olpphanten die ober die hondert wa ren / gesocht het selfde hout upt te trecken / maer het was al te vergeefs en om niet / en siebe dat hy t met geeder macht en cost upt treck noch spne Bramenes, en Coobenaers en wisten met alle haer besweeringe hem ghenen raet te ge ben / was seer bedroeft / beloofde groote giften ende gaden die hem enige raet wist te geve / om t selfde

Denkpo
nel S. Tho
mas soude
in Erlande
Choramand
del gheve
dicht hebbe
In Chora
mandel ic
den noch
Christen
woonen die
by uerfste
vander / vo
stelen sijn
gheleiden
sijn / maer
willen haer
met der Por
tugezen ge
loof niet ver
emigen
En Bif
schop van
Choramand
del nae Ro
men getroc
ken / en van
den Paus
aengenomen
blijvande
nochtans
by sijn es
renponen.
S. Thomas
soude langh
ghewoont
in den int
rijck Nar
linga.

S. Thomas
epicht een
plaets om
een Capel
te richten:
maer werdt
ghetwergert
En intras
culuse straf
se ober de
Stadt Melia
por / om dat
men S. Tho
mas sijn be
geerte ghe
wepghert
hadde.

om 't selfde uyt te trecken: Soo is den Apostel S. Thomas tot den Coningh ghgaen/ ende heeft hem ghesepd dat hy 't alleen wilde uyt- trecken soo het hem belieft/ ende en begreepde anders gheen profijt daer voer/ dan alleen- lijck het selfde hout om een Cappelle ende bech- lups voer hem af te maken/ 't welck die Co- ning hem toefende/ hoe wel hy ende zijn Bra- menes dat voer een spot hielden/ ende daer- om loeghen/ soo heeft dan S. Thomas sijn goetd ghemeynt/ ende den den struck ofte groeten balck ghebonden/ ende heeft alsof sonder eenigen arbeit lichtelijck uyt het wa- ter op het landt ghehaelt/ tot groote verwon- deringhe van alle die toesieners/ ende pzin- cipalich den Coningh/ die hem terstont con- sentende het Capellen te maken vant selfde hout/ den welck mirakel veel van haer den doop ontfungen/ ende het Christen gheloof aennamen/ waer voer die Bramenes in groote verminderinghe quamen van haer autozepte bp 't ghemeyn volck/ ende sp werden S. Tho- mas seer misgionstich/ forhten met alle listig- heit hem om te brengen/ 't welck sp oock volbrachten/ ende hebben daer toe ghecoft sommighe vant volck/ die den Apostel van achter deure-staken/ ligghende op sijn knien int selfde Capellen/ doende sijn ghebedt: welke wistozie in Indien op veel plaatsen en- de kercken alsof gebedt staet/ tot een memozie ende gedachtenisse/ en willen seggē dat de as- comste van de geen die hem gebout hebben/ souden van Godt verbloecht wesen met een maledictie/ als datse ghebooren worden met ren brē ende voer te wesen/ vande knie neder- waerts/ soo dick als een Oliphants brende/ ende het ander Been/ ende voorts het ghebeele lijf sonder eenighe lesel wel gheppozitioneert/ als ander menschen/ welck ick veel ghesien hebbe/so Maimen als Vrouwen: want sp zijn- der op ghespele gheslachten ende Doppew vol/ (ende veel van haer Christenen op haer ma- nien) voer ghesproten uyt het Landt van S. Thomas/ alwaer se noch in groote meniche- wonen/ of dit de selfde oorsack is van haer- der gheboorten/ dat laet ick Godt oordeelen/ ick heb haer wel mondelijc gebraecht d'oor- sack: maer sp segghen dat sijn niet en wesen/ dan alleenlijck datmen haer wijs maecht die boven verhaelde oorsake/ en oock en hebben- der geen lesel of int gaen/ dan alleenlijck die lechthijchheit ende quade ghedacite/ wiens Fi- gueren ende afmaeksel men sal vinden op een ander plaats/ by d'ander conterseptels van Indien. Dese Stadt Meliapor is metter tijdt vergaen ende ghebedlineert/ gheleijck als alle dinsten deser Werelt geen gheduyen hebben/ en naer rooch en sijn. Ende naer dat de Por- tugesen het landt ondeckt hadden/ ende haer trafficke begosten alsdan te drijven/ hebben op dese plaats ende begraffenis van S. Tho- mas een stedecken gebout/ ende een kercke van ghehouwen steen/ op de plaats daer 't begraf- nis ende 't Capellen vant hout stont/ ende hebben die deuren ofte poorten van de kerck vant selfde hout ghemaecht tot een gheden- kenisse vant mirakel/ alwaer die ghebeenten van S. Thomas in grooter weerden gehou- den worden/ ende van veel met grooter Be- waert ende devotien versocht/ ende dat meer is/ soo sijn bp naef de kerck-deuren die vant selfde hout ghemaecht waren aen stucken ge- sneden/ ende mit stuckens uptghehaelt om in Goudt ofte Silver te beslaen/ ende dat om den hals te dragen als een groot heplichdom/

ende ghelooven datter veel mirakelen dort/ so dat die vande Stadt S. Thomas hebben die deuren doen vol sijn in ghelien staet om te belerten datmen niet meer af sijn den en mach om niet te verliesen so costelijcken heplichdom. Ende een Vlamingh natireel van Siups/ die op die selfde plaats van S. Tho- mas over die 30. jaren ghewoont hadde/ ende aldact getrouw/ in sijn speciale vrient/ doer com- munitatie van selziden/ sondaer mp voer een groot ende weerdich present/ een gheheel Pa- ter nocker, ofte vrslich van 't selfde hout ghe- maecht/ 't welck hy over lange jaren daer uyt hadde doen maken/ ende een Portugers die's mp vzocht tot Goa, hadde groote devotie in ende verrocker veel mirakels af/ segghende/ dat het haer verlost hadde van een groot to- men ende ontwerd dat sp onderweghen ghe- hadt hadden/ ende met datse dit Pater nocker in Ze hinghen/ soo refferde terstont het on- weder in een soghenblich/ waer van hy het grootelijken pzeis/ dat ick 't in waerden ende estime soude houden/ als een vande beste Ju- weelen ende heplichdom vande Werelt.

Van Musulepatan loopt die Custe weder Noord-oost ten Oosten/ tot het Coningrijck van Bengalen, welck sijn 120. mylen/ welck is het Landt vant Coningrijck van Oriza, streckt aende selfde Custe tot die Rivier Gan- ges, beginsel vant Coningrijck van Benga- len. Dese Custe/ soo van Narisinga, Binagar, ende Oriza, werdt int ghemeyn vande Portu- gesen gemaect (ghelijck die Custe van Nega- patan ende S. Thomas) Choramandel, tot Ben- gala toe/ alwaer die Portugesen drijven groo- ten handel: want is een rijk in vol landt van alle dinghen ende lysterichden/ van Rys/ aller- hande Voghen ende ghebieten/ ende ander dinghen in grooten overvloet/ is oock een ge- font landt/ ende lueht voer die vzeemde natiem: want die Portugesen ende ander vzeemdelin- ghen mogghender beter aerden als in Indien. Van dese Custe drijven eenen daghelijcken handel op Bengala, Pegu, Siam, ende Malacca, ende oock op Indien: Men maecter wonder- schoon lijfwast van Cattoen/ nameelijck in Negapatan, S. Thomas, ende Musulepatan, van alle kleuren/ ende gheuewen met dieversche loofwercken ende Figuren/ seer sijn ende sub- tijn ghetworcht/ ende torbt veel in Indien ghesien/ oock meer gheacht als zijde: want inden pzeis de zijde altemet te boven gaet om sijn sijnichheit/ ende wont er aerdichheit: sijn gheheert Rechatas ende Gheylas, waer se in Indien onder die Portugesen en Christenen gemeenlijck baren afdragen/ sp maken oock doercken die de Vrouwen aldaer ussen/ van de nabel nederwaerts om 't lijf ghewonden so sp dragen/ alsoe in hups sijn/ seer schoon ge- maecht/ die beste noemmen doercken van Sa- rasso, sommige met Goudt ende Silverdoet deurtrooghen/ ende seer aerdich ende conflich gheuewen/ ende ander dieghelijcke/ op dyp- sijn manieren/ seer lustich om sien/ daer sp haer wonder wel niet gheueren. Op dese custe wassen oock die groote ende dicke rietten dese in Indien ghebrucken/ om die Palankijns. daer se die Vrouwen niet dragen/ almen bp de Indiensche Figuren sal sien: sijn vande dicke diemen niet twee handen qualijck can overbaten/ seer schoon ende luechtich 't aensien/ van grooter hoochte/ van kleuren/ swarte/ roode/ ende andere/ waer van wy op een an- der plaats oecder sullen tracteren.

Van herlin- ghe d'outie- eens Pater- nocker: ghe- sneden uyt het hout van S. Thomas Capellen.

Van Con- stant rijk Wen- gala leyt 120. mylen van Musu- lepatan be- ginnende aende Rivier Ganges.

Wander na- tuer ende vzeemdelin- geden des lands Wene- gala/ ende van hande- lingen die daer gebruy- den.

Cattoene- lijfwast/ so- wel als ge- weert dat int leuen sijn geer, sijn weert wille.

En aen- van Riet so- den d'outie- mer in de- handen niet can om dr- ken.

Mirakel- doer den A- postel S. Thomas ge- sene daer voer veel- d'outie- hoopen.

Alighe la- ghen/ waer voer den A- postel S. Thomas ou- ghebracht werlt.

Maledictie- ende gheou- righe straffe- der wanich- penheer- oer de geen die S. Tho- mas doer.

De Portu- gesen heb- ben ghe- bouwen van S. Thomas op gheacht/ welck met groote devo- tie ghesocht wox.

Dat 16. Cappitel.

Van't Coninghrijk van Bengalen, ende de Rivier Ganges.

In't eynde van't Coninghrijk Oriza, ende de Cufte van Choramandel, beghint die Rivier Ganges, int Coninghrijk van Bengalen. Dese Rivier is een vande vermaerste Rivieren van der Werelt: men en can niet weten waer sy haer beginfel heeft: sommighe meynen datse upt het Hert-sche Paradijs comt: dooz een Fabel die de Bengalen vertellen: als dat in voozige tijden een Coningh van Bengalen begheerich was om te weten den oorsprong vande's Rivier/ so heeft hy sommighe personen doen ophoeden/ ende erpesselijck daer toe houden/ met rauwe visch/ ende dierghelijcke spijse/ om die te beter moghen ghebruycken tot zyn voornemen/ welke hy heeft met schuyten daer toe ghemaecht: die Rivier opwaerts ghesonden/ die sommighe maenden inden wegh versteren/ tot datse quamen daerse een seer liefelijcken reuck ontfanghen/ ende eenen seer claren ende getemperden hemel/ Al ende seer liefelijck water/ so dat het haer scheyn te wesen/ gelijcken Paradijs: ende wolkende boogder baren/ konsten niet en voert opwaerts comen/ so datse geboungen waren (siende geen vordel te doen) weder te keeren/ den wech die sy ghecomen waren/ hebben also den Coning vertooken wat haer ghepasserts was/ die't niet wil gelooven heeft een steenen herte/ ich geef hem mijn deel oer. Dese Rivier heeft oock Crocodillen/ gelijck die Nilus in Egypten, den mondt ofte inganch leyt op 22. graden/ ende die cufte loopt Oost ten Zuden/ tot het Coninghrijk van Aracan, welck zijn op by de 80. mijlen/ is een onessen Cufte/ vol Eplande/ djoorhten/ borchten/ ende Antighen: want dit landt van Bengala, leyt binnewaerts vande Gofa/ diemen heet van Bengalen/ om dat van Aracan beghint die Cufte weder te loopen Zuden ten Oosten/uptwaerts tot Malacca, ende den uptersten hoek/ diemen heet de Singapura. Hierende weder tot Bengala ende de Rivier Ganges, welke werdt van alle de Indianen vooz een heplijck ende gebenedijt water ghesonden/ ende gheloovent vooz seker/ dat alle de ghene die hem daer eens in waft ende haert (al is hy noch so grooten sonder) dat hem dan alle zyn sonden vergeben zijn/ ende dat hy so zeyn ende suver is/ als nieu herbozen/ ende oock dat soo wie hem daer niet in en waft/ en can niet salich werden/ upt welke oorsake daer een groote Bevaert ende toeloop is van gheheel Indien/ ende alle Orientsaelsche contrepren/ en comen daer by groote menichte/ en bedryven daer wondere seltfame ceremonien en superstitien/ asgijsselijck om te hooren: waer mede sy vastelijck gheloovent den hemel ende salighept te verdienen.

Van dese Rivier Oostwaerts 50. mijlen/ leyt die Stadt Chatigan, welke is de Hoofst-stadt van Bengala; De Inghelbozen ende Natu-ralen van Bengala, zijn by naest ghelijck die van Seylon; doch een wepinich mitter als die Chingalas. Als een arch-litich ende boos volck/ ende worden vooz de quaetste Slaven ende Captiven ghesonden van gheheel Indien: want spint ghemeen diefachtich/ ende de Djoorven daer by hoerachtich/ hoe wel dat dese Macula in gheheel Indien daghelijck groot is/ niemandt uptghesondert: hebben een

ghebruyck datse nummermeer twee mael in een poteten koken: maer elcke reys een nieu-we pot. Wanneerse in Overspel ghebonden worden/ sijnmense die Pense af/ ende mogen daer naer malcanderen verlaten/ alle twelck onder haer seer nau onderhouden werdt naer haer Wet. Het land is wonder abondant ende vuchtbaer van alle lijstochten/ ende princijpalijck Rijs/ welck daer meer is als in gheheel Orients: want laden jaerlijck veel Schepen/ die daer van alle weghen comen/ ende nimmermeer en isser gebreck/ desgelijck alle andere nootduften en lijstochten naer abbenant/ ende so goeden coop/ dattet alhier te vertellen/ soude ongelooflijck wesen: want men coopt ghemeenlijck eenen gheheden Os ofte Roep vooz een Larijn/ dat is soo veel als een halve gulden/ Schapen/ Doenderen/ ende andere dinghen naer abbenant. Een Candil Rijs/ dat is so veel/ luttel min ofte meer als 14. schepel van hier/ word daer verkocht vooz een halve gulde ende eenen halven daelder/ Suiker en ander waren naer abbenant/ waer by men mach considereren die overbloedicheit van alle dinghen. De Portugesen hebben daer haer traffijcken ende handelinge/ ende sommighe plecken bewoont/ als die Habens diese noemen Porto grande, ende Porto piqueno, dat zijn die groote ende cleue Haven: waer en hebbende gheen vasticheden/ noch sonderlinge gheen pollicie noch regieringe/ als in Indien: Maer leven by naer ghelijck wilde menschen ende onghetoonde Beerden: want een peghetijck daer wat hy wil/ ende zijn haer eyghen Heers/ en passen niet veel op Justicie soo daer eenige is ofte comt upt Indien/ ende op dees manier onthouden haer daer sommighe Portugesen/ den hier/ daer daer/ ende zijn meest die't in Indien niet en derben onthouden/ dooz eenige quade septen die-se bedryven hebben/ niet teghenslaende soo woeter eenen dapperen handel ghebruycken vande schepen die der tgehele Jaer seer veel gaen ende comen van alle omlegghende Orientsaelsche contrepren. Behalven het Rijs woeter ghemaecht veel Catronen Ipwact dat seer sijn is/ ende wert in Indien seer geestimeert/ en niet alkenijck verspreet ende vervoert naer Indien en gheheel Orients: maer oock naer Portugael ende ander weghen. Dit Ipwact is van veel-soorten/ ende werdt ghevaemt Sarampuras, Casas, Com-las, Bearillius Satopafas, ende dierghelijcke duy-sent namen: hebben oock andere excellent wit Ipwact/ seer lustich ghewoicht/ upt en crupt/ twelc sy spinnen als garen: Dit garen machmen sien by Paludanum, is geelachtich ende woxt gheheten crupt van Bengalen, waer mede sy besticken seer conlijck de West-de-ken/ Padellioenen/ Oorkustens/ Beheerboe-ken/ Mantilien om die kinderen niet te doo-ven/ ghelijck als by ons die Djoorven die in kinde-beit useren om te slapen/ en makense met loof ende Bloem werck/ en van alle Fi-gueren diemen mach dencken ofte versieren/ dat een wonder om sien is/ en soo meesterlijck ghewoicht/ van strapen arbeet/ datmen sicer in Europa niet verbeteren en soude: desghelijck maken ghehele Ruckten ofte woebben van dit crupt en somtijds ghemaecht en geweven met zode/ hoe wel dat die van enkel crupt zijn meer gelden en geestimeert worden/ en gaet die zode in schoonheit te koken. Dese woebben werden ghevaemt Sarrijn: werdt veel in In-dien geuueert ende gheseten/ soo vooz Wang

Borng

Wande son-derlinge goe- de coop lijst-ochten in Bengala/ vooz ober- bloet haer- der bruyck- daergheden

Wier leben die Indiane ongebonden sonder In- state noch- tans onder- houden den Portugesen grooten ban- del aldaer.

Sonderlin- ge sijn vooz- ten der ghe- weffelen deser India- nen.

Sonderlin- ge heet lacin- ghe vande- Riviere Ganges/ datse daer oorsprong soude hebben apt het Pa- radys.

De Rivier Ganges heeft 4000 buien/ alst de Riviere Alnus.

De Rivier Ganges so wert onder de Indianen dat sy daer op de heet daerder in- lichte sels- ten.

Besluite- lingen der inwoon- deren van Bengala.

Überloft
dan frappe
Futige
potten ende
schoten in
een ende
dian ghe-
maekt / eff
in deel lan-
de verheert.

Beschreibung
gehor Dian
ist die Stadt
von Dian
gelegen ist.

Der Comi
van Pegu
es Hian
vorzogen
anderen
flüchtig.

verreghen den witten Oliphant : maer die
van Sian tributary gheuoecht / als gheseyt Die van
is : maer mede Sian seer ghebedineert is : ende Peguische
veel Coningrijcken die haer plighen tribut den den Co
te gheuen / en haeren hoert mit het wel diervan Sian sine
haer regieringhe on haer seluen hebben / als Sian sine
mit het veruolghbarde Conste sulen hoeren / Sian sine
die alle ghelegghen zyn int Landt dat int ghes
rael Si n ghenoemt werdt / hoe wel het nu want afge
ter tyt veel Coningrijcken heeft / met sonder Sian sine
linghe naemen / maer mede sp hedensdaeghs / Sian gebed
ghenoemt ende bekent zyn. Het land van Sian
heeft seer veel Benjom, ende werdt van daer
ghebzaecht tot Malacca, ende soo ober al ver
spyt : wat het landt ende volck belanghende
is / zyn sy naer in als ghelyck die van Pegu,
ende hebben naer in als differentien / ghelyck ooc
die van Malacca, ende alle die aempaleude lan
den ende ghebueren.

den ende ghebueren.
Van Martavan berbolghende die Cusfe
Zuydwaerts aen 60. mylen / ende dan 30.
mylen Zuydt-oost ten Oosten / tusschen twee
Eylanden / loopt die Cusfe binnewaerts in
eenen bocht / alwaer leyt die Stadt van Ta-
nassarien / op 11. graden van dese Stadt / als
boven gheroert is / zyn maer 10. mylen over
landt aend'ander zidehant de Cusfe : Op dese
Stadt van Tanassarien is groote vaert ende
handelinghe vande Portugezen / ende alhier
comen veel waren upt Pegu ende Sian, ende is
ghelick een stapel : desghelycks so vallen hier
veel Wynen / diese van Cocus, ofte Indiaen-
sche Dooren maken / ende wozt geraect Nype
van Tanassaria, dat is te segghen / Zandewijn
van Tanassarien : want is ghedistilleert water
dat upt de Indiaensche Dooren comt / welck
is van de selfde cracht ende virtunt ghelick
alhier de Zandewijn / ende wozt albaer Nype
ghecheeten / hoe wel datse op veel plaersen van
Indien Nype distilleren ende maken / princi-
palijcken Goa, niet teghenstaende / soo woys-
dese van Tanasserijn in heel meer weerden
ghehouden / en is hier wozt hier oortrecken
ende over al verhoert inde groote Porten van
Martavan : Die Vrouwen van Indien zyn
der groote vryndinnen af / hoe wel zyt ho 2. fine vrou-
de Wang niet willen dyncken om verbaer-
heyt : maer int heymelick in herse goet oer
met Tanasserijn, is een Coningryck alders
op haer selven / eertghes onder tribuut van
Sian ghewest.

van Tanassarijn 20. mijlen west zuid-west
men / om upt de bocht / ende tusschen die Ep-
landen upt te comen / ende dan weder de Custe
vervolghende zuiden ten oosten / tot die stadt
ende Coninghrisch van Queda, 55. 60. mij-
len / 'twelch leyt op 6. en half graden. Dit is
ook een Coningrijk gelijk Tanassarijn, heeft
ook sommighe Wijnen / ghelick die van Ta-
nassarijn, ook valt hier sommighe Peper.

Dan Reda vervolghende die Custe Zuid
zuid-oost aen 40. mijlen / tot op 4. en half gra-
den leyt die stadt genaemt Pera, alhier vint
veel Calacm, 'twelch is ghelick Cin / 'welcke
comt oock van Cusalan, een plaats ghelegen
op dese selfde Custen. n. w. van Reda. 30. mijlen /
op 8. en half graden van Pera 30. mijlen / ver-
volgende die Custe 3. o. ten 3. aen leyt die
stadt ende Fortresse van Malacca op 2. en half
graden aen de zijde van 't Noorden: Dan daer
20. mijlen zuidwaerts aen leyt den uppersten
hoek ofte Cabo van desen arm / genaemt C.
de Singapura, leyt op een graet.

Dat 18.

Dat 18. Capittel.

Vande Stadt ende Fortresse van Malacca.

Malacca is naest Mosambique de grootste stad van de Portugesen in de Oost-Indien. Hier is de bisschop van de Oost-Indien, die de stad Malacca en de eilanden van Malacca en de eilanden van de Oost-Indien.

Malacca is bewoont van de Portugesen ghelijckelijck met die ingebooren ende naturelen vant Landt / vicmen heet Malayos: Die Portugesen hebben hier een Fortresse / ghelijck als tot Mosambique, ende is naest Mosambique ende Ormus die beste ende profijtelijckste vooz die Capiteynen van geheel Indien: die stad heeft oock een Bisschop / ghelijck Cochín: maer zijn Suffraganen vanden Hert-bisschop van Goa: hier is die stapel van gheheel Indien / China, die Eplanden van Maluco, ende andere omliggende Eplanden / heeft grooten handel van alle schepen die gaen en comen van China, Molucos, Banda Insulas Iavas, Samatra, ende alle die omliggende Eplanden / als oock van Sian, Pegu, Bengala, Choramandel, ende Indien / waer van eenen grooten hoop schepen jaerlijck gaen en comen / en aldaer laden en lossen / vercoopen / coopen ende manghelen / ende grooten handel drijven van alle natien van Orenten: daer woonen oock sommige Portugesen met haer Wapen / voozouden ende familien / doch weynich ende niet boven die hondert: maer vande repende man / die aldaer comen haer coopmanschap drijven / ofte die met haer Schepen naer China, Molucas, ofte ander weghen willen /

Wepnich Portugesen woonen tot Malacca / nochtans grooten handel van veel repende luyden. De ongelijckghentheit des lants is d'oorzaak dat weynich Portugesen hier woonen.

ofte van daen comen / die alhier haer verberginge nemen / ende moete vertoeven den tijt van die Monsoyns, dat zijn winden die op haer tijdt wapen / om haer vaert van d'een plaats op d'ander te volbrengen: d'oorzaak datter so weynich Portugesen woonen / is om datter een seer onghesont lant en swaere lucht is / soo wel vooz de ingebooren / als vooz den byzembelinc / ende gemeenlijck van al die daer comen en pet vertoeven / moeterden van haer ghesontheit Col betalen / of huyl / of hup / laten / soo dat weder met leven af comt / macht vooz een mirakel houwen / waerom het landt veel gheschout werdt / niet tegghenslaende die giericheit ende begeerte van't ghewin ende goede ghelegentheit vande plaats / doet de menschen alle dinghen wagen ende alle perijckel licht achten / waer vooz in Malacca soo grote communicatie is van alle weghen / als in gheheel Indien: het Landt en heeft niet van hem selven: dan comt al van buyten in grooter menichte: ooc vaert hier alle jaer een schip van Portugael / dat altoos een maent vooz de Schepen van Indien afreicht / sonder in Indien aen te comen / ten ware vooz gebreck (somtijdt tot Mosambique) woert in Malacca gheladen ende afgeveerdicht / ende is altoos wel eens so rijck van alle costelijcke waren / en specerpen / als eenich schip dat in Indien geladen wert / ende van daer neemt het zijn cours weder naer Portugael / Die Malapors van Malacca vertellen / dat den ersten oorspronck van Malacca is gheweest ober weynich jaren / doen en plach Malacca niet met allen te wesen dan alleenlic een plaats van 7. oft 8. visschers hutte / die aldaer haer visscherpe hielden / want om die onghesontheit vant landt / son schoudeent een peghelijck: Ant epnt soo zijnder vergaert sommige visschers: als Pegus, Syanes, Bengala, ende ander natien van die omliggende contrepen / die dagelijck aldaer vergaderen om haer visscherpe te doen / en zijn tesamen overcomen aldaer een stad ende nieu regement op te richten ende te bouwen / ende

Van Malacca werdt nu het rijckste schip van geheel Indi en na Portugael gheschreeven: loe wel onlanges gants weynich bewoont gheweest is.

veroordineerde een tale op haer selven / om die ander omliggende plaatsen niet te ghelicken / ende in alle dinghen op haer selven / en differert van haer omliggende gebuppen te wesen / ende namen die beste woorden van alle d'ander talen / waer van sp een Spreek op haer selven cregen / noemde de stad Malacca, welke heeft binnen costen tijdt soo grooten toeloop gecreghen / deur die bequaemheyt ende wel gheleghentheit vande plaats / principaelijck vooz die haer met coophandelinge gheneren / dat die is gewoorden een van de beste ende principaelste Coninghrijcken van alle die omliggende quartieren: Ende dese tael ghenaemt Malayo werdt vermaert ende ghehouden vooz die courtopste ende geschickste van geheel Orenten / ende die Malapen / soo wel Mannen als Vrouwen zijn alle seer amozens / en laten haer duncken dat haers ghelijck inde Wereldt niet en zijn: hebben veel manieren van Reserepen / Liedkens / en ander amoureuse rhymen / waer mede sp wonder upprechten / ende hoortmoet op d'aghen: Ende die in Indien die spreek van Malaye niet en can / die mach niet meer ghelijck by ons het Fransops / wiens conterseitsels van dese Malapen men alhier mach naer't leven afgebeelt sien / ghelijckelijck met die afbeeldinghe vande Taumen / upt die Eplanden Iavas, waer van wy hier naer sullen tracteren.

Die van Malacca hebben up haer selven een eyghen tale verordint: ende is seer diermaert.

Die van Malacca zijn seer amozens / en laten haer duncken dat haers ghelijck inde Wereldt niet en zijn: hebben veel manieren van Reserepen / Liedkens / en ander amoureuse rhymen / waer mede sp wonder upprechten / ende hoortmoet op d'aghen: Ende die in Indien die spreek van Malaye niet en can / die mach niet meer ghelijck by ons het Fransops / wiens conterseitsels van dese Malapen men alhier mach naer't leven afgebeelt sien / ghelijckelijck met die afbeeldinghe vande Taumen / upt die Eplanden Iavas, waer van wy hier naer sullen tracteren.

Da 19. Capittel.

Vant Eylandt Samatra, eenrijds Taprobana gheheeten.

Recht tegghen ober Malacca zupdtwest aen 10. rijlen van't hant landt / te weten by Malabar, daer die Straet ofte engte op zijn nauwte is / leyd het vermaerde Eplandt / eertijdt ghenaemt Taprobana, ende tegghenwoordich Samatra / woert oock van sommighe filosoofschrijvers ghenoemt Chersonelo aurea, ander willen assumeren / dat het Ophir is / daer Salomon het Goudt van daen creecht / als die Schijfuer vermeldt / ende willen seggen dat het in voozige tijden vast landt geweest is met Malacca / het Eplandt begint van d'eerste punct / welck comt tegghen ober die Golf van Bengalen, op 5. graden aende 3jde vant Noorden / ende streckt alsoo vooz by Malacca / 3.3.0.aen / tot by t'Eplandt ghenaemt Iava major, al waer het volepnt op 6. graden aen de 3jde vant Noorden / ende heeft inde lenghte 170. rijlen / en 60. inde breedte. De Portugesen en hebben hier geen plaatsen bewoont / vanden drijven haer handelinge op sommighe plaatsen / doch weynich: want die inwoonders brenghen selver veel waren naer Malacca. Het Eplandt heeft veel Coningen / en den principaelsten is den Coningh van Dachein, welke leyt by d'eerste punct van't Eplandt 4. en half graden aent noorden: Desein Dachein is seer machtych / en groot vbandt vande Portugesen: heeft dicke Malacca benaudt ghehad / ende groot quaet aenghebaen / alst nu noch by mijnen tijden gheschiedt is / belettende datter gheen vicualie noch pet anders op Malacca mochte comen / ooc besettende die passagie vande Straet tusschen Malacca ende Sumatra, soo dat die Schepen van China ende Japan, ende d'Eplanden van Moluco, altemael moesten buyten om varen / waer in groot perijckel passeerden / tot groot achterdeel vanden rependen coopmans

Sumatra ooc Chersonelo aurea ghenoemt / soude Ophir wesen daer Salomon het Goudt van daen creecht.

Sumatra begint daer Bengalas golf / ende streckt vooz by Malacca.

Den principael Coningh van Sumatra groot vbandt met den Portugesen ghebde veel vercraghen.

12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

Dr. Pappas
 2200 N. 1st St.
 Phoenix, AZ 85016
 (602) 254-1111

De Stadt
107 vanden
populij
ingen
enoe clegen
daer 1500.
1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

De Dogen
gefen den
men deel
wille ende
3. per op't
eplandt
Daustra
de
Campar

Onseker
gept of In
da in 107
baft lande
aen Terra
incognita
oft een Epe
landt is.

Weschnybin
ge der durch
ten van Jas
da makt.

Op Jaba
malot sou
denien sons
der beletiel
wonen baas
delen.

Funda is
 e p. n. c. i.
 ael haben
 an Jaba /
 si daer giet
 een ander
 an coepet
 gelt genaemt
 Salr.

Caixas, ten alderhoofstken 6. ofte 7. dupsent
Caixas. De Massa ofte Fellen/ Naghelen/
Potenmuscaten/ swart en wit Benjoin / Cam-
phora / alle dit wert bereydt op de Bhar, elck
Bhar van Sunda heeft 330. Caixen van Chi-
na, altemiet gelt die Foale ofte Bloem van
Muscaten/ die sunder ende schoon is tot 100.
ende 120. Dupsent Caixas die schone Naghel-
len na addenant. Die vuple Naghelen die
men heet de Baston, gelden de Bhar 70. ende 80.
dupsent Caixas, Die Potenmuscaten, gelden
altemiet 20. ende 25. dupsent Caixas die Bhar
De witte en swarte Benjoin gelt 150. en 180.
dupsent Caixas, ende 200. dupsent die Bhar.
De waren die daer begeert ende verhandelt
worden in mangelinghe van dese Specerpen
sijn dese naerbolghende / te weten / - differet te
soorten ende coentert van Cattomen 1. p.
waer welck comt upt Cambaya, Choramandel
ende Bengala; als sijn Sarassen de Gebajes, ende
gheschilderde Capen van S. Thomas / van
5. elleng / sijn doekken alsoo ghedemt / upt
Bengalen mit Cattomen 1. pwaert / te weten
Sarampuras, Casas Satopolas, ende swarte Sa-
ropalen ende sommich ongheschildert 1. pwaert
upt Cambaya; swarte Cannequins, goede Tu-
riaes, sijn altemael doekken van Cattomen 1. p.
waer roode Beyramen, groote ende clepne/
welcke is by naest / gelick Camerijcks doek
ende gheloof wel / al waert 1. pwaert van dese
landen / souden daer meer gheschmeert wer-
den als Cattome 1. pwaert upt Indien. Die
lauwen is volck ker wyet ende opstinaet van
natyren / van coelen by naest gelick die Ma-
layan, byn van berwe / niet seer onghelick
die Brasilianen / sterck en wel gheset van ins /
en grof van leden / een plat aensicht en bzeede
vergehen kaken / groote oogheghelen / clepne
ooghen / weynich daert / bye ofte vier hapen
boven en onder den mont / het hapt op't hooft
seer dun en cozt / doch peck swaert / wiens con-
tersejels men staet staet by die Malayan van
Malacca, om datse aldaer doch veel verkeren
ende woonen. Vervolghende die sterck ende
Custe oost ten hoven aen 24. mijlen noot by
Java major, beghint het Epland van Java
minor, ofte clepne Java, en wat boorder het
Epland genaemt Timor, (alwaer t Sander-
hout waer in grooter menichken) ende ander
dupsent byghigghende Eplanden / die sonder-
lingh soo niet ghecommuniceert en werden/
doch sijn alle bywoont ende wintbaer van
volck / ende waer ghelick als die Jantmen.
Van Malacca waertmen naer die Eplanden
van Moluca, Banda; ende Amboyna, alwaer
die Portugesen hard Fortressen ende Cap-
teynen hebben: ende byn aldaer haer han-
del. Waren wech is / te weten van Malacca
supd-oost ten supden over die 100. mijlen/
tuffen heel Eplanden ende droochten deur/
alfoe datse alle nachten moeten ankeren om t
perichkel te schoutwen vande droochten / wel-
ke meeste deel duert tot Moluca toe / ende heb-
bende over die 100. mijlen alsoo ghevaeren/
nemen haren cours oostwaerts / ende oost
ten noorden 250. mijlen / tot het Epland ge-
naemt Banda, welck leyt op 5. graden aende
zijde vant supen. Op dit Epland hebben die
Portugesen hare handel / want in dit Epland
wassen die meeste ende beste Note-muscater
ende Bloemen / Alhier makense oock die No-
te-muscaten in Conserba ofte Confectura / en
gheexprimeerde ofte uptgeperste Olve vande
selve Noten ende Bloemen / die van daer ge-
bracht wert op Malacca, ende so booyt op alle

placsen verboert. Die handeligen ver hier
gheschiedt merst met rase belinghen / ghelick
in Sunda ende Java van sijn quagghelc batreu-
wen: men noet scherpe wacht gheben / en niet
an landt gcom / dan blijben in t schip / alwaer
die vant Epland haer coornmanschappen byn-
ghen / en de doen haer handel gheben als ghe-
rept is: want het gheschiedt d'elckwils datse die
Portugesen bedinghen / die hare te veel ver-
rekenen: want een mijner hemisse en bynt
alder wesen op een schip 1002 Capiteyn/
verliest ende t selve schip op die Custe van dit
Epland / waer met alle sijn volck ghevan-
gen alwaer sy wel twee jare en ellen dich le-
den hadde: en wert int eynde granslocuert.
Alle dese vopagien naer Banda, Moluca, ende
dese Eplanden / en oock wat wighen van In-
dien dat het sy / mach nimaubt oen ten uit
ooslof / ende particulier gunst vanden Co-
ningh van Portugael/ende wordt ghelieven
in recompenze van hare diensken in Indien
ghedaen / als ander Officien / ghelick wy op
sinnen tijten placsen byerder sulen verhalen.
Van t Epland Banda Noord-westwaerts
aen / 20. mijlen leyt het Epland ghenamt
Amboyna, alwaer die Portugesen oock een
clepne Fortresse hebben. Het Epland en heeft
niet veel specerpen van die schepen die van Ma-
lacca naer Maluco varen / comen daer altoes
verbetlinge nemen van versch water. Van
dit Epland van Amboyna nootdwaert aen
70. mijlen leyt het Epland Tidor op een grach
aent Noord / en is het eerste Epland vande
Molucas, 6. mijlen nootdwaerts leyt Moluco,
ende terstondt daer by Ternate, ende d'ander
Eplanden vande Naghelen.

Das 21. Capitel.

Van d' Eylanden van Maluco.

De Eplanden van Maluco sijn bys / te
weten / Maluco, Ternate, Tydor, Ge-
loulou, ende een ander / in aer de Por-
tugesen hebben twee capiteynen / te weten de
weten op Ternate en Tydor, ende hebben over
langhe jaren ondeckt ende vercreghen / ende
doen daer haer handelinge upt Indien en van
Malacca: De Spaengiaerden hebbende oock
veel om gedaen / om aldaer hare waert te heb-
ben / en quamen daer van nieu Spaengien / op
Epland ghenamt Ternate, alwaer sy haer
schip door storm verloor / en en consten daer
niet weder van daen comen: woorden vande
Portugesen meest doot ghesmeten / ende die
reiste ghevanghen / en naer Portugael gheson-
den / alwaer die Coninghen van Spaengien
ende Portugael tenen grooten ende langhen
twist om ghehad hebben vande deelinghe van
de conquista ende ontdeckinge der zee/welcke
daer naer vanden Paus neder is ghelept: In
sonna / dat alzans die Portugesen nu alle-
nelck ghebyucken de waert op die selve Eps-
landen. Dese Eplanden hebben anders niet
als Naghelen: mer in son grooter menicheit/
dat spter alst blift de Werelt met verbulen.
Desghelick vintmen in dese Eplanden byn-
bergen / ende sijn seer drooge / ende verbyande
landen / hebbende anders niet dan vactualie
van vleesch en visch: maer van Rijs / Coorn /
Apen / Loock / ende dier ghelijcke lyststoffen
ende alle andere nootduyftige waren / woorden
haer eensdels vande Portugesen / ende oock
van d'ander onligghende placsen gebracht/
t welck sy al nemen in mangelinghe van
Naghe-

Wesingh bin
ge der waer
dye des
ghelts / des
Wepers met
de ander spe-
serpen/etc.
ende hare
ghewichten
in Java.

Wraael der
waren die
upt ander
placsen in
Java best
ghetrocken
worden.

Ghebaente
ende welen
der Jaben.

Van Java/
Minor/ Es-
moj en me-
nichte van
andere E-
landen / en
hare hande-
linghen

Want E-
land Banda
met die spe-
serpen ende
conferende
van daer
comen.

Diet
Java sijn
ghelechte
tandelen.

Sonder een
fiet mans-
ken op
Banda en
darrantrent
het halde
ken

Dont Ep-
landt Am-
boyna ende
Eplanden.

Tot Ede-
ren Saruase
te weten de
Portugesen
daer Fort-
ressen.

Overloet
van Java
ende nag
in de Jant
Indische Eps-
landen.

Wesbergen
in Moluca.

Dagelen; Het Boordt dat sp van haer eygen hebben en gebzupcken / is van hout oft wozelen / ghelich die Brasillianen/ en haer cledenren zyn van stroy ofte crupt gheweben / ende fraep gebzept. Alleen op dese Eplanden worden ghewonden die voghelen die de Portugezen noemen Passaros de Sol / dat is/ Sonnevoghel; van die Italianen Manu codiatas/ die Latijnisten Paradisfas/ ende werden van ons ghenoemt Paradys voghelen / om die schoonheyt van haer plumpen / welke alle ander beten te bobt gaen: Dese vogel en werden nummermeer levendigh gesien / dan doot zijnde vallen op die Eplanden; Vliegghen so men sepbet segens die Son aen / ende houden haer altoos inde locht / sonder op d'aerue te comen : want en hebben gheen voeten noch vleughelen / van alleenelicken hoest ende is/ ende het merckenbel steert / als blyckt vande voghelen die van daer naer Indien ghebracht werden / ende oock wel herwaerts over : maer soepuighe want en zijn niet veel / en kostelich/ waer van icarr twee mede ghebracht hebbe booz Doctor Maludanus / te weten / Manneken ende Wiffken / hem die booz zijn ramer bereetende. Dese Eplanden liggen onder veel ander Eplanden / ende om dat daer geen sonderlinghe notitie af en is / booz die wepniighe communicatie die daer valt / soo willen wijsse booz bp staen: en heeren verder op die Custe van Malacca/ welke wy ghelaten hebben tot aende Cabo ofte hoek van Singapura/ ende sulen also die Custe gaen berbo: ghen.

Da 22. Capitel.

Vande C. de Singapura tot die Stadt van Sian, ende die Custe van Cambaja en Cauchinchina; ende die Eylanden van Borneo, Lussons Manillios ofte Philipinas,

Vande C. de Singapura tot den hoek ghenaeamt Sinofura/ oostwaerts aen zijn 18. mijlen; 6. oft 7. mijlen daer van leyt een Clippe in die Zee/ ghenaeamt Pedja bianque / oft Witte steen alwaer die Schepen die van China gaenen komen / die wijs groot verhekel passeren / en sommighe Schepen op ghebleven zyn/ maer van die Piloten groote lozge ende bzele bzaghen als zyder ontrent zyn : want hebben anders gheuen wegh van desen.

Van desen hoek van Chinosura oost ten zupen 40 mijlen/ begint den eersten hoek van het Epland Borneo/ op een gzaeb aen't noozden/ ende streckt 120. mijlen noozd oost aen/ tot op 7. graden; die bzeede en is noch niet bekent noch ontdeckt / Dit Epland is vol bosmen / daer die Camphoja af comt : en is die beste van gheheel Ozenten.

Van Sinofura streck die Custe noozde aen 30. mijlen/ tot die Stadt Pan/ welch leyt op vierdehalf gzaeb. Noch 10. mijlen boozder aen op die selfde cours/ loopt die Custe weder n. n. w. aen 30. mijlen/ al waer leyt die Stadt Patane/ op 7. graden en een half. Dese twee plaatsen Pan en Patane zyn Coningrijcke/ doch onder contributie van Sian. Van dese plecken comt het hout ghenaeamt Pala Dagula/ ende het costelich ende welriekende hout Calamba/ welch men (als goet is) tegens Silber ende Goudt optweegt; Heeft oock Camphoja: maer so goet niet / als dat van't Epland Borneo; Men vinder oock sommighe Gout/ en den steen Bezar ofte Bazar;

die seer costelich ende gheerperi mentert is teghens Isenijn; Men vinder oock sommighe Diamanten/ oock Muscaten en Boemen/ en het hout Sapon/ welch oock veel ghebracht wordt van Sian/ is ghelich Brasilien hout om met te verwen.

Van Patane over die 100. mijlen noozden aen/ loopt de Custe weder tot Sian toe/ welch leyt op 14. graden en een half van Sian; Den Coningrijck supdt-westwaert tot 15. mijlen/ so loopt die Custe weder supdt-oostwaert 70. mijlen aen tot die Stadt van Cambaja; Dese Stadt leyt op 10. graden; Van daer loopt die Custe weder noozd-oostwaert 60. mijlen/ en als dan looptse weder 60. mijlen noozd-west aen/ van waerse loopt west noozd-west/ tot het binnenste vande Coningrijck van Cauchinchina; Dese Custe van Cambaja wozt oock ghenoeamt die Custe van Champapi; Dit landt heeft veel van dat welriekende hout Calamba; Booz dit Coningrijck loopt die Rivier in Zee/ ghenaeamt Macom/ welke die Indianen noemen Capitepn van alle Rivieren: want heeft so veel waters inden Bomer/ dat sp het landt bedeckt / ende over al begint/ ghelich die Rivier Nilus Egypten; Dit volck van Cambaja gheloooven dat alle creaturen/ so Menschen als beesten / van wat sooste die zyn/ hier mermaels loon nae haer wercken kriyghen/ so goet als quaet; Celandemaerts binnen achter Cambaja en Sian zijn noch menigherleij natien van volcken/ als daer zijn Laos/ die seer veel en machtigh zyn; andere genaemt Moas en Dramas / die by die geberghte woonen; ander die op de geberghten woonen / ghenaeamt Bucos / die welch leken ghelich wilde menschen / ende eten menschen vleesch / ende teekenen alle haer lijf met heet Iser/ welch sp booz scapigheyt houden; Dese natie zijnder daermen notitie af heeft/ behalven beelander die wy niet en weten.

Vande Custe van Cambaja oft Champapa/ oostwaert ofte Zeewaert in/ ontrent 100. mijlen/ luttel min oft meer/ liggen die Eplanden/ ghenaeamt die Lussons ofte Lussones/ welke zyn eerst ontdeckt gheweest vande Spaengiaerden int men Spalingen / int jaer 1564. Worden oock geheren Las Manillias/ alias Philippinas / om dat die principsaelste haven ende Stadt ghenaeamt is Manillia/ en van sommighe Luffon/ waer van oock ghenoeamt worden die Luffons/ ende die Spaengiaerden hebbense den naem ghegeheven nae den Coning van Spaengien / te weten die Philippinas. Dese stad Luffon ofte Manillia/ leyt op 14. graden; By dese stad ende Epland van Luffon liggen eenen grootten hoop Eplanden : die alle in't generael ghenoeamt worden die Manillias/ Luffons ofte Philippinas/ ende zyn altans onder 't ghebiet ende subiectie vande Spaengiaerden / wiens Gouverneur ende overste resideert in die Stadt van Manillia ofte Luffon / welch aldaer ghesonden wordt van nieu Spaengien van Coninghs weghen/ ende oock eenen Bisschop/ als hooft. Alle dese Eplanden hebben eertijds gheweest onder de Crown van China, ende booz seckere oorzake hebbense verlaten / waer van onder die inwoonders geen regement noch Policie was; ende die de moghenste waren/ waren die meesters; lefden onder malcanderen als beesten / woe van die Spaengiaerden wepniig moepten hadden / om die onder haer gheweelt te bzyngghen / ende hebberender groote menichte gheboopt / en Christen ghewacht / die alle

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

Wetelicken de hout in Cambaja/ ende vande seisa in optie der Caus hapen.

daeghs vermeerderde. Het is een seer vruchtbaer land: heeft veel Cozens / ende allerhande jacht van Hertzen / Vintgen / ende diergelijke: allerley Vee / als Buffels / Ossen / Koeven / Derckens / Geiten / etc. Heeft veel Ziberratten: allerhande fruchten / gheschied in China abundantie van Honich ende Visc: men seft oock datter allerhande specerij is: maer hier is tot noch toe geen sekerheyt van: dan alleenlijck dat de Spangiaerden sulchs na-gheben / maer dencke dattet meest is om hare dinghen te verheffen boven alle vander / als spooz een manier hebben. Op dese Eplanden blyghen die van China grooten handel / ende blyghen daer allerhande waren van haer landt / als alle Ziden / Cattoen / Porseleynen / Bus-cruyt / Solpfer / Swavel / Iser / Zael / Quick-silver ende andere Metalen / Coper / Mael / Noten / Castanen / Busquyt / Valen / allerhande Lijnwaet / Schijfstoeyen / ende diergelijke / van alle curieuheyt datmen mach bedencken / ende daer comen van China Jaerlijchs wel 20. schepen / ende van daer wordet het vande Spanjaerts weder gesehert ende verhoert na Sien- / Spaengien ende Mexico, welke daert nu hedensdaeghs soo ghemeen is / als van Indien na Portugael: waer mede wy weder willen keeren op die vervolginge vande Custer: te weten / van het binnenste van den ghelaten Inwojck van Cauchinchina, oostwaert aen / tot den hoeck genaemt Terra alta, ofte 't hooch Landt / welck leyt op 19. graden / ende zijn 60. mijlen. Hier begint het groote Coningrijk van China, waer van wy in 't particulier sullen verhalen. Dese van 30. seiden Inwojck is het eynde van 't landt van Cambaja ende die Custe van Champaa, ende begint het landt ghenaemt Cauchinchina, welke Landt ende Custe streckt tot China als gheseyt is. Dit Landt van Cauchinchina is ghebeert in twee ofte drie Coningrijcken / 3. ende zijn onder tribuut van die van China, het volck is by na van personen / wesen / vantsien ende ceremonien / als die van China, is een vruchtbaer Landt van alle liff-tochten ende veltuilen: heft oock veel van 't hout Pao Danguil, ende van 't wel-riechende hout Calamba, ende oock veel Ziden ende ander waren / gelyck die van China. Van desen hoeck oost ten zuyden rhen mijlen van 't Landt / leydt het Epland Aynao, welke is een Epland ende Provincie van China, tusschen dit Epland ende 't vaste Landt / is een Wilscherij van alderhande Percken: Van desen hoeck vervolgende de Custe nooyt-oosten ten oosten aen 90. mijlen leydt het Epland ende de Rast van Macau op 22. en half graden: Dese is vande Portugesen bewoont / onder een met die Inghewoen Chinen.

Van Macau nooyt-west-waert aen eenen Inwojck ofte Rivier die vol Eplanden is / binnen in leydt de stadt van Saimoh, op 24. en half graden is 30. mijlen van Macau, welck is de Hoofst-stadt van dese Provincie: Is een groote Coop-stadt / alwaer de Portugesen haer coopmanschappen van daer crighen / ende is de eenighste plaets daer sy alleenlijck haer communicatie met die van geheel China hebben.

Der 13. Capitel

Vande groote vruchtbaerheyt, rijckdommen, ende kerckte van 't Landt van China, ende andere goetabeke dinghen van dien.

Et landt van China is ghelegen onder Tropicus Cancr, ende de Cuse van dien street zuyd-west ende nooyd-oost over de 500. mijlen. heeft aende zijde van 't zuyd-west het Coninghryck van Cauchinchina, ende vande zijde van 't nooyt-west ende nooyden Cartarie / ende die landen ghelegghen west-waert van China / seymen dat het volck is / gheheeten het landt van Cathay, alwaer / soo men meent / veel Christenen zijn / ende dit Landt soude confineren ende valen aen Persien. Keerende weder tot ons begonnen materie / so heeft China tusschen Cartaren ende haer landt eenen muur van 30.000. (syft) vyfhondert mijlen streckende / ende is te verstaen op dese manier / dat het altemael zijn seer hooghe berghen / ende sommige ballen die tusschen beyden zijn / welke moghen wesen in als gherekent by de 80. mijlen / dat niet meer op-ghehooght / ende met de bergen gelyck ghemaect is / waer mede het Landt over al besloten is / als een om-liggende wal ende bolwerck om haer te beschermen vande Cartaren / die haer groote Vyanden zijn / ende die haer in vooz-leiden tijden / al eer desen muur ghemaect was / by na het gheele Coninghryck af geloopen hadden / ja lange jaren beseten / na uytwysende van de historie: maer drebense weder upt / ende na dien hebben se haer met desen muur versekerht / ende bleven als doen gherustelijck vande Cartaren.

Het Coninghryck van China is ghebeert in vyfthien Provincien / met het Epland ende Provincie van Aynao gherekent / ende elke Provincie heeft een hoofst-stad / waer van die gheheele Provincie sijnen naem heeft. In 't midden vande Coninghryck staet een groot Lac oft Meer / upt welke spuyten veel Rivieren ende Beeken / die hen verflyeyen ende delen doot het gheheele Landt / in 50. groote menichte / datmen doot mach baren met veeldeley Schuyten / Barken ende Bergantijnen / die aldaer gebuycket. Overvloeyghed van dit water is d'oorfacke dat het Landt soa vruchtbaer is van alle dinghen / ende die meestendeel vande Steden / Dozen ende Diecken zijn gheboort aende Rivieren ende wateren / waer van so groot gherief hebben / blyghen malcanderen alle dinghen in groter abundantie toe. De Custe vande Zee is de grootste daermen toe hedensdaeghs notitie af heeft / aen welke Custen ligghen vyf Provincien / te weten die van Contao ofte Canton, waer aen volghet Chincheo, nooyt-oost-waert aen / ende also voorsz / Liampoo ende Nanquijn ofte Nankijn, ende Paquian, welke is de leste nooyt-oost-waert aen. In dese Provincien houdt die Coningh sijn residentie ende Hof / ende het meestendeel van 't Ooyghs-volck / om dat dese Provincie is ghelegghen alder naest het Land van Cartaren / ende affmeren dat dese Provincien is een vande allerbeste van geheel China, waerom hem den Coningh aldaer onthoudt. Het landt is so vol schuyten ende binne-lantische Schepen ende andere / inde Riviere ende Havens / dat het een wonder is om te vertellen / Want affmeren dat alleenlijck in de Haven ende Rivier van Canton zijn meer Schepen ende Barken / als in geheel Spaengien. Het Landt is so vruchtbaer doot die goede lucht ende ghewilt / heft / datter alle dinghen in groter abundantie zijn / als Cozen / Rijst / ende ander diergelijke granen ende zaeden / ende wordet het gheheele Jaer ghezaeyt ende ghemaect:

De lan-

Wilscherij
ge der 25.
tocht ende
der 1. ander
sommige
seymen vande
Philippina
sche Eplan
den.

Van der
Spangiaer
den handel
in China op
die Philippi
sche lan
den.

Van de
Communidi
eten die in
China zijn.

Wilscherij
van alder
hande Percken
etc.

Tusschen
China ende
Cartaren
een muur
van 300
mijlen lang

China heeft
15. Provincien

De Coning
van China
heft Hof in
Nanquijn
en Paquian

Menicwe
van schepen
ende Barken
in Canton

De lande blume-waert zijn sommighe Ol-
phanten / Aecuten / Epgren / ende andere
weede Beesten : Daer zijn veel beesten van
Woffeljaert / die zijn vande groote ende ghe-
lichenisse van eenen diepnen Hondt / die sp
dooden ende begraven sommighe dagen / ende
verrot wesen / ende wel gemoyst met sla-
ge / so dat het bloet ende vleesch onder mal-
canderen verenticht ende vermenght is / als
dan makense van 'tvel ronde ballen met
vleesch ende bloet te samen / vande gewich-
te van een onse swaer / welke de Portugezen
Papo noemen / ende verborren die over al :
Daer zijn oock in 't landt veel Catten van
Algallia ofte Ziver ende Ambar, hebben oock
Peerden doch elcputer als in Europa : Gan-
sen / Hoender / Eendvogelen / ende dierghe-
lijcke zijnder seer abundant : reber ende ze-
visch isser oec seer veel / ende alle nootdriften
ende lijf-trochten : het landt heeft veel Wijn
van Gout ende Silber : maer die Coningh en
laet het so niet uyt-trekken / want herfiet voor
een Trefoer dat in hups is / daerom pzo-
uren sp alle dingen van hupen te crissen / niet
tegenstaende hebben in 't gemeen alle in haer
hupsen veel rijckdommen van Gout / Silber /
ende ander ghemeene Juweelen : Het Silber
hebben sp in zijn balcun in meer estimatie als
het Gout / om oorsake dat het gout van veel
allopen ende pynen is / ende het Silber heeft
alroos eenen ghesetten prijs : heeft oock veel
Peerlen ende Woffar / welke comen uyt het
Eplandt ende Provincie van Aynao, oec veel
Quicksilber / Coper / Yser / Stael / Slic / Eij-
Loot / Swevel / ende ander diergelijcke Ma-
talen / oock Ambar / behalven van alle de rijck-
dommen / ende ontalijcke Renten die de Co-
ningh van China herft / soo sepdmen dat hy in
alle Hoofst-steden vande Provincien heeft
groote ende verborghen schatten bergaderf.
Als so gemeene usantie in dit landt Zijde te
dragen / als in dese landen grof ende gemee-
laken ende lijn : dat is tot de schoenen
toe van Zijde / Sattijn / ende oock wel van
Brocado, dat is / Goude ende Silber laken / met
fraep schilderije ende bozder-werck / ende
dat dooz oorsake vande ontalijcke Zijde / ende
dooz 't gheheel landt is : ende men affimeert
dooz waerachtich dat alleenlijck uyt de stadt
van Canton jaerlijcks naer Indien ghevoert
werdt over die hyle dupsent quintralen Zijde
die alle met ghewicht verhoft word : Bijbe-
halven de Zijde die jaerlijcks geboert werdt
nae 't Eplandt van Japan / ende Luoon ofte de
Philippinas, ende nae 't Epland van Siam / ende
vander omlijggende contreren / ende blijft
noch so veel in 't landt / dat men der gezele blo-
ten met soude laden / sonder dat men der yet af
soude missen : daer is oock veel Wlas ende
Cattoen / en seer gorden roop / dat het wonder
is. De Porceleynen die der ghemaecht wor-
den / is ongelooflich te verhalen / ende die
daer jaerlijcks uyt-getrocken worden na In-
dien / Portingael / Pieu- Spaengien / ende ander
weghen : maer de sijuste en moghen uyt het
landt niet geboert werden op lijf-straffe / dat
bienen alleenlijck vooz de Peerlen ende Re-
glerders van 't landt / welke zijn soo fijn / dat
geen Chiffalijnen glas daer by te gheijfchen
is. Dese Porceleynen worden ghemaecht te
landwaerts binnen / van een seker aerde die
seer hert is / welke wordet gen stucken ghe-
noten ofte gelaet / opdelant dat in bar-
ken vuyt ghevoert sijn daer toe ghemaecht
in water wepen / ende als 't wel gewepelt

ende dichtwils gheroert is / ghelijck als inen de
Welck karent om de Botter temaken / so
makense daer na van het ghene dat boven
dijst het aldersijuste werck / ende daer na wat
onderder grover / ende also na abbenant / ende
schulderense / ende makender de figueren ende
conterseptsels op dese willen / ende werden
alsoo gedzooght ende inden oven gebaken.

Amotatio D. Pall.

De maniere van Porceleyn te maecken, beschrijft
Scaligher in zijn Boeck vaude Subrijligheyt, inde
92. Excercitatie; Eyer-schalen ende Zae-schal-
pen, die ghenaeemt worden Porceleynen; daer af
oock het Aerd-werck sijnen name heeft, worden
tot cleyn poeyer ghemaect, 'twelck sy met wa-
ter toe-richten, ende die Schotelen ende ander
Aerd-werck uyt formieren, ende begraven die
onder de Aerde, welke na 100. jaren als vol-
maect zijnde, soude uytghegraven ende vercoft
worden. Andere segghen dat niet de vaten, maer
het stof begraven wordt : doch Ian Huyghens
opinie schijnt de waerheyt naerder te wesen,
seggende dat sy van aerde gemaect worden, als
in ons landt andere porten ende kannen.

Het Landt is oock abundant van Super-
ker / Honich ende Was / en seer goet roop.
Van allerhande Crupderen / Wortelen ende
Planten / ghelijck dese landen alle fruchten
ende veel meer als Spangien / ende noch an-
der soorten van fruchten die alhier niet bekent
en zijn : daer zijn Orange Appelen die in soe-
tighepde de Superker te boven gaen : daer is
een frucht / ghenaemt Lechias, de welke zijn
ghelijck als Pypmen : maer anders van
smaeck / ende zijn seer goet / ende worden
seer gheprezen van dese ghegeten hebben. In
somma / herft van als watmen mach beden-
ken ende begeeren. De reaten ende domiepen
vanden Coningh van China zijn so groot / dat
het ongheleoflijck is te vertellen : want heeft
alleenlijck vanden Col van een Rivier / inde
Provincie van Canton, van 't Soit dat daer
ghemaecht werdt / jaerlijcks ander-half mil-
lioen Gouts / waer by men mach colligeren
alle ander dinghen naer abbenant. Alle de
Steden van dit Landt zijn omcinghelt met
vesten ende wallen van ghehewten steen / en
tol wercken van groote sterckten / ende heb-
ben alle Water-graften ofte Rivieren ront-
om tot haer bewaertissen : Sp en ghehupe-
ken gemighe Fortressen ofte Casteelen / doen
alleenlijck hebben op elcke Doozt hande stadt
stercke Coopen / alwaer sp het geschut heb-
ben tot beschermingen vander Stadt : useren
allerhande wapenen / namentlijcken / Roers /
Boggen / Spiessen van veldterlep soorten /
Kappieren / gelijck half-houtwers / ende Coz-
telassen / oock Roudassen : Alle Soldaten
waimersse ten Oozlogh gaen / draghen lange
cleederen tot de knien / geboert met Cattoen
so dat se een steek van een Spies ofte Kapier
mogen af-weeren : Die geen die Soldat zijn /
ende hebben soldije vanden Coningh / die dra-
ghen tot een teeken een rondon ofte geelen
hoet : dese zijnder soo veel dat se antelbaer
zijn. Sp hebben haer Capiteynen van thien /
van hondert / van dupsent / thien dupsent /
twintigh dupsent / ende soo boozts na abbe-
nant : Alle dese Capiteynen kunnen kennen
ende onderschepden dooz seker teken / d'een
verschepden van d'ander / waer aen men weet
over hoe veel dat hy hoost is. Dese alle
nien Manen wunsteringhe ende betalinghe /

Superker
Honich/
Was / ende
berderch-
de duchten

Grote tus-
sont des
Coninghs
van China
so van d'ont-
Col als an-
dere

Van ghe-
schut / roers
met andere
wapenen en
Chimische
krigge-ge-
bningen.

Oliphant
Eggen /
Woffeljaert
ende dier
dieren de dier
ghe.

Gout ende
Silber-
munte.

Van ber-
schepden
Metalen /
ende andere
sommighe
dieren.

Opde soot
berbloetich
dannen gant-
sche Wloten
daer van
sonde mogen
bersependen.

Die dannen
Porcelen
zo eijckel
van China
ijn maecht.

en is altemael van silver: want en gebuycken anders geen gelt / ende is ghesneden silver in stukken: wordt haer toe-gewegen / op welcke manier men altemael het gelt uyt-geest en ontfanght / waer toe sp altoos clepne Balansen oft weeg-schaalken met het instrument om silver te snijden ende te knippen by haer dragen. Een Soldaet heeft alle nieuwe Maene tot sijn gagie oft soldije / de waerdije van ander-halve Spaenschen Real in Silver / welcke aldaer meer te rekenen is / nade waerdije van alle dinghen / als by ons vier Ducaten oft twaelf Carolus guldens: Haer Religie ende Ceremonien zijn Heydens / sonder eenige menginge van de Wet van Machomet / noch eenige ander Seeten: sp aen-bidden den Duppel op veel plaetsen / alleenelijken om dat hyse geen quaet en soude doen: Waermeer pmaut leyd op sijn sterben / soo settense hem vooz eenen geschilderden Duppel / met de Son in de sincker-handt / ende een Dongiaert in de rechter-handt / ende desen Duppel is af-gemaelt dat hy staet al bzeppende / waerom gebieden den patient dat hy hem scherp wil aen sien / om hem te vziendt te hebben in d'ander Werelt / om dat hy hem aldaer geen quaet en soude doen: Aen-bidden de Son ende Maen / die sp ghelopen / Maen ende Wylf te wesen / ende waermeer eenigen Celipis comt / so doornse groote Sacrificien / want vzeen dat mach haer wil cleven benemen ende doen vergaen / ende zijn in grooter beroderten ende benant heyd: sp ghelooften al te samen de onsterflicheydt der Zielen / ende datse hier na m't ander leuen sullen goede ofte quade loon crifghen na haer werken / waerom wseren scape ende uyt-gehouden begraffenissen: ende gelooften datmen in d'ander Werelt niet meer sterben en sal / dan eeuwigh leuen: Daer zijn oock in t'Landt veel ende frape Wiberstippen ende Studien ofte Scholen / aldaer men studeert in Philosophia ende Wetten van t'Landt: want niemant in China en is geacht noch ghe-eert dooz sijn af comst ofte geboorte noch rijkdommen / dan alleenlijck dooz gheleert heyd ende wetenschap: Dese zijn de ghene die bedienen de officien in alle steden / ende hebben de regeringhe / ende worden gebient ende ghe-eert met grooter solemniteyt ende eernaerdigheyt: leuen in grooter wellusten: worden gheacht als Goden: Dese worden ghenoecht Loitias ende Mandorijns, worden altoos ghebzaghen over die straten met stoelen / die behanghen zijn met gozdynen van Zijde / van Goude ende Silbere Takken: zijn seer gheneghen tot banchetieren / eten ende dyneken / en goet chier maken / gelijk oock alle die van China: Niemandt en mach Regierder / Gouverneur ofte eenige ander officie van Justitie bedienen / inde stadt ofte plaets daer hy ghebozen is / welcke seggen / doet de Coningh uyt oozsaerke dat hem sijn vzienden ofte vaders-landt niet en soude bewegen te doen dat onrecht ende tegens Justitie is / ofte segghens des Coninghs dienste. Waermeer eenige dooz noemde in China sterpen / doen veel van haer dieftaers ende Woutwen boden: Desgelijck alserhaude victualien ende nootdijst / veel juweelen met haer born besuyten in haer gras / waermede gelooven wel besogt te gaen / ende goetd geselschap na t'ander leuen te hebben.

Wet landt is seer getempert / ende van een goede lucht: want begint vande hooghte van neghentien graden / ende comt op sommighe plaetsen hooghet als vyftigh graden / waer

van wel te pzeumeren is / dat het bruchtboer moet wesen / ende helpt oock grootelijck daer toe / die ghestadighe ende ghebuerighen arbeidt / die de Inghesetenen doen om t'Landt te bouwen: want daer en gaet niet een boert Landts verlozen / tot de berghen ende heubelen toe / ist al bepoot ende beplant / dooz oozsaerke datter so veel volck is. Men en weet niet datter opt by Menschen gedennen pestilentie geweest is. Oock hebbense een seer scherpe Wet / dat niemant uyt den lande mach gaen sonder oozlos / noch sonder dien gheen vzeembelingen in t'landt comen op ijs straffer desgelijck en mach daer niemant dooz t'geheele landt lebich gaen ofte bedelen / waer toe scherp op-sicht endegoede ordinarie is: Wet volck is wel gefatsoeneert: ende gemeenlijck bet en vroom van personen: bzeede ende rone aenghesichten / clepne ooghen / ende groote ooghe-schellen / ende seer hooge wijnbzautwen / clepne ende platte neusen / wepnich baertis / seuen oft acht hapyen boven ende onder den mont / aende kin seer swart hapy / twelck sp hooghe estimeren / ende groote sozge mede hebben om te hemmen / ende schoonte houten / so wel Maens als Woutwen / ende bzaghen so langh als t' wass / ende aldan boven met een knoop op den top ghebonden / ende daer een gebeydt Zijde netgen ofte hupfgen ober: des aende Zee-cant wouten / als daer de Portugeesen handelen / te weten Machau ende Canton / is het volck van couleu bruyn-achtigh / ghelijck de witte Moozen in Africa ende Barbaria / ende eenbeels die Spangaerden: meer die van binnen in t'Landt / zijn ghelijck die Nederlanders ende Woorch-buyschen / te weten van couleur: Daer zijnder wel onder die gheheel swart zijn / ende die groote ooghen ende veel baertis hebben / maer wepnich: is te pzeumeren / als die van China oock vertellen / datse haer af-conste hebben van eenighe vermenginghe vande Tartaren ende haer ghebueren andere vzeemde natien / doen t'haer ghesozlost was met haer ghemeenschap te hebben / ende ober al haer handelings vzeeden ende vaert hadden / twelck haer nu belet is / als boven gheroert. Wseren de nagelen vander sincker-hant seer lanch te bzaghen / ende vande rechter-hant af-ghesneden / welck sp houden vooz een ceremonie van haer Wet ende Geloof. De cleederen als gesepd is / zijn meest van Zijde van alle couleuren: te weten / het meeste volck van bermogen ende middelbaren staet: die ander ende de arme / bzaghen cleederen van Cattoenen Lijnwaet / ende van swarte ende couleude Sapan / ende dierghelike tuch: Takken van Wol noch Fluweel en connense in ghesheel Chinen niet maeken / hoe wel dat daer Wols ghenoech is / ende menichte van Schapen / niet tegenstaende en weter niet met om te gaen / ende zijn seer verwonderd als t' de Portugeesen daer bzenghen. De Woutwen gaen seer costelijck ghecleedt / met langhe ende wijde cleederen / bzaghen veel Juweelen ende Clepodiën op t'hoof / aen t' hapy / ende op t' hys / houden in t'gemeen de handen beecht: zijn seer wepnigh ghesien / ende sitten meest ghesloten: hebben vooz een frapicheydt de vouten clep te hebben / waerom men haer van Conghs op de doetru soo vast bindt / datse niet ten vollen mogen wassen / ende connen qualijcken gaen / van oftse half manek waren / welcke costume hebben die Maens op-ghebzacht / om haer te beletten het veel gaen: want seer salout ende

Verbedigen der Woutwen en sijn Ceremonien mit Reuben.

Optime dat de Son en Maen man ende Wylf is / en oep Sacrificien aende Celipis.

Wekentenis se der verrijfse ende onderhou dinghe van de Winder stipten.

Soet achtinge ende eere der geleerden.

Altoesnept om gunt oft anken van personen te vzeen.

Wierstbode gdochter / om met hare meesters die dootd zijn / begraven te worden.

Opdeman te dat me mans mach lebich gaen / noch bedelen en haer danten.

Onder seepdt der kledinghe ende andere ceremonien

Wooznoem
de vrouwen
op behangen
vloeren over
straet ges
dazghen.

ende uptermaten luxuriens en oncuysch zijn / doch werdt geacht: wooz een schoonheyt ende cieraet vande Vrouwen: Die gheen die van eenigh vermoghen ende staet zijn / worden al over de straten in stoelen gedragen / behangen ende bedeckt met gozdijnen van Zijde / Satijn / Damast / ghewebeu met Silber ende Gout-draet / ende hebben clepae trallekens / so datse wel moghen sien / maer van niemanden ghesien worden.

Dat 24. Capittel.

Vande Provincien, Steden, ende ander ghedenckweerdige dingen van't Coninghrijck van China.

Het Coninghrijck van China is ghedeelt in vijftien Provincien / ende elck is soo groot / gheleijk men schijft / als 't beste Coninghrijck van Europa / ende werdt gheregiert van een Vicorey ofte Gouverneur die vande Chinen genoemt werden Cochin. Twee van dese Provincien werden gheregiert vande Coningh ende sijne naesten raedt / te weten / Tolanchia ende Pagua, alwaer den Coningh sijn residentie houdt: De ander Provincien zijn ghenaemt Foquiem, Olam, Singay, Sufuan, Xanlay, Oquiam, Aucheo, Hona, Canton, Quicheo, Chequeam, Saxi, Aynaon, meest alle de Provincien hebben dooz-loopende Rivieren ende Beecken / ende hebben gemeenschap met den anderen / te water ende te lande / seer gherieffelijcken: Daer worden ghereckent vande selve Chinen in hare Historien ende memorizalen / datter zijn in dese vijftien Provincien 591. Dooft-steden / 1593. ander Steden / behalven Doozen ende Plecken / die daer sommighe soo groot af zijn als Steden: waer by men mach considereren de grootheyt van 't Landt: 't meesten-deel van die Steden zijn ghebout by de Rivieren / ende loopende stroomen / ende omringhet met bzeede grasten / ende schoone dicke mueren altemael van ghehouwen steen: bupen die mueren / te weten / tusschen die Grasten ende Wallen / is een plaets ofte spatie soo breedt / datter moghen ses Mannen te Peerde besijden malcanderen rijden / ende van binnen beschijck / welck is gheordincert om de mueren te besichtigen ende te onder-houden / waer sp groot regard op hebben / om die altoos wel te repareren: De Weghen ende Paden van 't gheheel Coninghrijck zijn seer fraep ghestraet / ende over al ghelijck ende gheeffent tot op de bergghen toe / ende die in-comste ofte Frontespicio vande Steden / seer cierijsche ende met costelijche ende constighe wercken van Architectura / met dize ofte vier Doozen besijden den anderen / altemael met den pfer beslagghen / ende de straten binnen de Steden ende Doozen seer fraeu bestraet ende gheplabept / alle recht op den straet ghemaecht / en bzeet: wanneer men aen d'eën zijde staet / soo sietmen het eynde van de straet / hoe langhe datse fouden moghen wesen / dooz die rechtigheyt: aen alle eynden vande straten zijn over-welfels ghemaecht alwaer altoos staen kramen / vol van allerhande coosmanschappen ende costelijcheden van alle handt-wercken diemen mach dencken: Over al die straten zijn veel boghen van ghehouwen steen / ende seer lustigh ende fraep ghemaecht ende beschijbert / welke useren in de straten / overmids datse alle hare fresten ende spelen / ende andere Gheestelijche Ceremonien by nacht doen / ende alsoen staen dese boghen vol lichters ende toozten / welke een

Werdeplinge
ende de
selve regie
rude van
China.

Namen der
15. Provincien
in China.

591. Dooft-
steden ende
1593. gemeen-
de Steden
in China.

Katsoen
der Steden
ende vande
stratinghe
der wegen
doozt lande.

Ceremonien
der freste
daghen.

stape spectacle maecht: de hupsen zijn ghemeynlyck met dize deuren besijden malcanderen om 't wel-staens wil / de middelste die grootste / ende d'ander aende zijde na adbenant / zijn ghemeynlyck leegh / sonder solbers by de aerde / maer zijn van binnen spaciens ende met groote rupinten ende lust-hoben / vol van alle curiushedde ende cieraet. De Stadt daer de Coningh resideert ende sijn Hoff houdt / is ghenaemt Xuntien ofte Taybijn, die sommighe Quynsay noemen: dese naem Xuntien is soo veel te segghen in Chinsche tale als Hemelsche Stadt, leyd inde Provincie van Pagua, van wiens groothedde sp wonderdingen schijven ende vertellen / affirmeren dat binnen de mueren vande Stadt / van d'eën poozt tot d'ander / is soo veel als een Man op eenen dagh te Peerde mach rijden / ende ander dupsent wonderen dier af vertellen / 'twelck ich achterlaet om de lanchigheyt te schoutwen. In dese Stadt heeft de Coningh sijn Walles / met al watmen mach bedencken / om hem te vermaken wooz hem ende sijn Vrouwen ende Hof-ghefin: spengaen nimmermeer upt / ofte seer wepnigh / werden daerom selven oft nimmermeer ghesien om haer auctoriteyt te onder-houden / ende oock van bzeesen van haer pet quaets te gheschieden. Int gheheel landt en zijn gantsch geen Heeren van Chitelen / als Graven / Hertoghen / Baender-heeren oft dierghelijcken / noch die enighe Vassalen gebedt / Jurisdicte oft Proprieteyt hebben / dan alleeneijck datter die Coningh geeft upt bzeen wille / ende alsoe sterben / comt het weder aenden Coningh / ende willende / macht die kinderen benemen: maer laet het haer ghemeynlycken / doch soo spider bequaem toe zijn / ende met een nieuwe ontfanginge ende obligatie van des Coninghs dienst. In alle Dooft-steden daer de Vicorey ofte Gouverneurs vande Provincien haer onthoudinghe ende staet houden / hanght een retract ofte 's Coninghs conterseptfel / bedeckt met gozdijnen van Goude laecken / alwaer dagelijcx comen alle Officieren / Bebel-hebbers / Loitias Mendorijns, &c. ende doen hem die besnoozijche reverentie ende eerbiedinghe / ghelijck als of hy daer levent in persoon waer. Des Coninghs thitel is: Coningh ende Heere vander Werelt, ende Sone vanden Hemel.

Des Coninghs Hof
Quynsay / is
te segghen
Hemel stad.

Seen Gra-
den noch
ander groo-
te Heeren
in China
van die den
Coningh
berckela.

Des Coninghs con-
terseptfel in
alle Dooft-
steden geest-
lijcken
is heere des
werelts en
sone des
Hemels.

Karten met
seplen dooz
den winde
over lande
ghebact.

Niemand in gheheel China en mach ghe-
weer dzaghen / noch in hups hebben / dan al-
leenlyck die daer toe gheordincert zijn / ende
soldijse vanden Coningh ghenieten / als sijn
Soldaeten / wiens kinderen het selve Of-
ficie van Soldaet volghen. De Chinen zijn
grootste Constenaeren / ende seer vermistigh /
alsmen sien mach aen alle die wercken die
daer van daen comen: Sp maechen ende ghe-
bupcken Karten metzeplen / in maniere van
Schuyten / met wtelen / met sulcken subtil-
heyt / datse met de windt op een black
veldt voozt-gaen en ghedzeben worden als
ofse in 't water waren: syn seer scherp-sin-
nigh in 't coopen ende vercoopen: Alle de cra-
ners die winckels houtwen / hebben aende
deure hangen een bercken / in welck gesche-
ven staet al watse te coop hebben: Alle Of-
ficien ofte ambachten die van een hant-werck
syn / hebben elck een straet appart / ende wo-
nen by een / ende op haer selven / ende hare
kinderen ende Pa-comelinghen moeten ghe-
bupcken het ambacht ende handt-werck van
haer dooz-ouders / ten ware by oozlof vande
Justitie ende Regierders: Wanneer pemandt
seer

seer rijk is / moet hem toegelaten dat hy niet en werck niet tekenstaende / moet even wel werck-gasten hebben / ende te winkel onderhouden. Het gheft ende munt datmen in geheel China ghebruyckt is goud ende silver ongemint / ende moet gesneden in cleyn stukken tot ren penninck toe / ende also niet ghebruyckt ontfangen ende uytgegeven : Oec werden alle waren / het y van wat soozte die sinde mogen wesen / tot Hoenderen / Gansen / Dis / ende dierghelicken toe / ghecocht ende vercocht metten ghewichten : hebben een Vrouw de so wettelich noemen / ende daer na so veel alffer onderhouden moghen : Den Soon vande echte vrouwe erste 'meesten-deel vande goederen / en datter over-blijft / deelen vander kinderen dan ghelickelich. Trouwen niet wie sy willen / uyt-genomen suster ende susterlingen / ofte Conis kinderen. Den Bruydegom moet / al eer hy de Bruyt t'huys haelt seker goet doren / ende t'seide gheeft hy de Bruyt / het welck sy haren Vader gheeft ofte Moeder / vooz de costen diese met haer ghebaen hebben in 't op-bruyngen / ende als dan gaetse met den Bruydegom t'huys / ende de ouders moghen niet dat sy alsoo vooz haer dochters crighen / doen watse willen / ende verteert na haer goet-duncken / en pet daer van blijvende na des ouders doot / comet weder acnde Dochters / wiens man het seide vooz syn Bruide gegeven heeft / soo dat wie de meeste dochters heft / is de rijkste / als ghehoort is. Op dese navolgende conterfeyts ende af-beeldinge machmen sien de Figuren van die van China / soomans als vrouwen / ende vande Mandarijns ofte Regierders en machtrighen / ghelick alse ghebeyagen werden langhs den straet / ende inde rivieren spelen baren / aldaer sy haer vermaecken niet eten ende dincen / etc.

De Chinen hebben veel spraken ende sonderlinghe talen : maer in't schijnen verstaen malcanderen altemael : Want schijben alle dingen met Figuren ofte Caracteren / waeromme is haer A. B. C. sonder ghetal ende innumerabel. Dese Figuren met het Pampier van differente kleuren : Item Pennen ende Inck mach men by Paludatum sien. Ende men moet goede memoize ende langhe ulancie hebben diese al can verstaen ende coorect daer in is / welck is de oorsake / dat onder haer soo seer gheestmerit werden die ghelert zyn. Het Pampier is ghelick dat van Europa : maer soo wit niet / ende is oock veel dunder ende gladder / makent oock van alle kleuren / dat seer fraep is / schijben met Pennen van Riet / waer in een Pinckelken stecht / ghelick de Schilders ghebreyken. Den Druk / Gheschut / Buscrup / ende de munitie daer toe behoorende / hebben in China oock seer handert Jaren gheweest / ende seer ghemeen / soo dat haer nyt de ghedachten ende memoize is / wannert eerst synen ooyzpronck ghehad heeft. Daer memoizalen ende Chonijcken vertellen / dat haren eersten Coningh / welck een groot Mergromant was / ende geregeert heeft over ettelike duysent Jaren / heeft eerst de usantien ende t' ghebreyck van't gheschut ende toebruygende munitie ghehouden : desghelicks vanden Druk is oock seer oud / want men vindt Boecken die in China vijf oft ses hondert Jaren te vooren ghebeyckt zyn / alcermen in Europa daer ghebeycktenisse af hadde / en hebben in China seer veel Boecken : want syn seer curius alle dingen te beschrijven / soo

wel van dat haer landt ende gheschiedenissen belanght / als oock ander memoizable dingen / Consten / Wetten ende Loven. Item alle Policien ende Bozgerliche opdinantien ende regierungen / waer in ghelicken ende te boven gaen de oude Grieken ende Romeynen. De manieren van haer Banchetten ende Maeltijden zyn / dat so menigen persoon alffer ghe-noodt zyn / so menige tafels zyn der bereydt / al waerender hondert personen : de tafelen zyn seer net gheschildert / verguldt ende verciert met allerhande loof-mercken ende figuren / dat een lust om sien is / waerom sy geen tafelaken en ghebreycken / dan rontom die canten hangen sy een laken van Eyde / Damast / Goudt oft Silver-laken / een pegelich na synen staet tot op d'aerde toe / ende aende hoecken vande Tafels hanghen veel frape ghebeyde Costkens / vol van allerhande wel-riekende Bloemen / Figuren ende Beeldkens van alle soozten / als van supker verguldt / seer meesterlyck ghemact. Int midden vande Tafels setmen de spisse / seer wel bereydt / in goeder opdinantie / alle t'welcke comt seer costlyck toe-ghemact / ende bereydt in Schotel van sijne Bozcelpen ofte Silver. De spisse so viel dyck als dieck / ende wat dat haer mach wesen / comt al ghesneden / de beendren ende graben daer gantsch uyt : sulent niet eens met de handen aen-beerden / dan batten met twee swarte hougnis / ront gemaect / als men by Paludatum sien mach / die ich hem verneemt hebbe / die sy in plaetse van bezekens ghebreycken / waer op sy so ghebruyck zyn / datter niet een byorken ofte crupinken ontbalt / waer vooz in ghebreycken gantsch gheen Scrubben oft hart-dwaenom haer an te repnighen : want en hebbe niet van doen : maken noch handt noch mond nimmermeer buyl / haren dyanck is Wijn van Rijst ghemact / ende gebrouwen als men t' Bier doet : dincen dickwils / maer seer weynich elcke maal / sullen altemael wel twintigh maal over een cleyn Copken ofte Bozcelingen dincen / eerst eens uyt is. Op houden hare banchetten ende weerschappen met veel Maestlyck-spel : hebben oock veel manieren van greechten / ende die seer curiouslyck toe-ghemact : haer uancie van courtoisie zyn dese : het gemeen welck alle malcanderen gemoeten / so sluptense de slincker-hant / ende bebeckense met de rechter-handt / ende boeghense alsoo beyde aen de boest / niet veel buighen en bucken metten hoofden neberwaerts : waer mede te verstaen gheben / datse malcanderen soo beminnen / ende vereent ofte verbonden zyn / als de handen aen malcanderen / ende dat wat goeder herten : waer by ghebreycken veel woorden van courtoisie. Onder den Adel ofte Mandarijns alle malcanderen tegen comen / so sluptense terstont beyde handen / de vingheren aen malcanderen / ende maken alsofmet de armen eenen hoep ofte boeg / ende alsdan bijwense staen met buighen ende neughen met het hooft / ende t'gheheele lijf met grooter courtoisie / wie dat eerst vooz bypassen sal / ende ander ceremonien diese onder de groote Heeren gebreycken / welck te langhe waer te verhalen / willen daer mede op-houden / wat hare ceremonien ende andere dinghen aen-gact / ende het Landt is beroerende / ghelick als de corticheydt van desen bereytschende is : want soubement int langhe ende partiuier altemael verhalen / men hadde wel hondert Boecken Pampiers van

Goudt / ende
Silvergeelt
met allerley
kleyden /
by ghewich
ten verga-
delicht.

Constituen
van haren
laken ende
afbrengen

Sonderlin-
ghe maniere
van gans-
dinghe ende
frape tafels
beeydingen

Scheyd-
keert int een
order de
Chinamen

Maniere
van Cour-
toisie der
Chinamen

Van Pam-
pier / Riet /
Pennen ende
maniere
hant schryft
der Chinamen

Figuren en
gheschut
hebben oock
bei hondert
Jaren in
China ghe-
weest.

N. inschoten

Ioa: a Doe: sc:

*Habitus e China regno pretiosę elegantię, et
rerum omnium affluentissimum*

*Cleedinge van die wt China een Coninckryck overvloedich
van alle schoonheyt en costelickheyt*

Flussboten.

Lectuli, et ratio, quibus Chinæ procures primarij (Mandorinos vocant) gestantur, cymbæq; , quibus ad oblectationem per fluvios vehuntur.

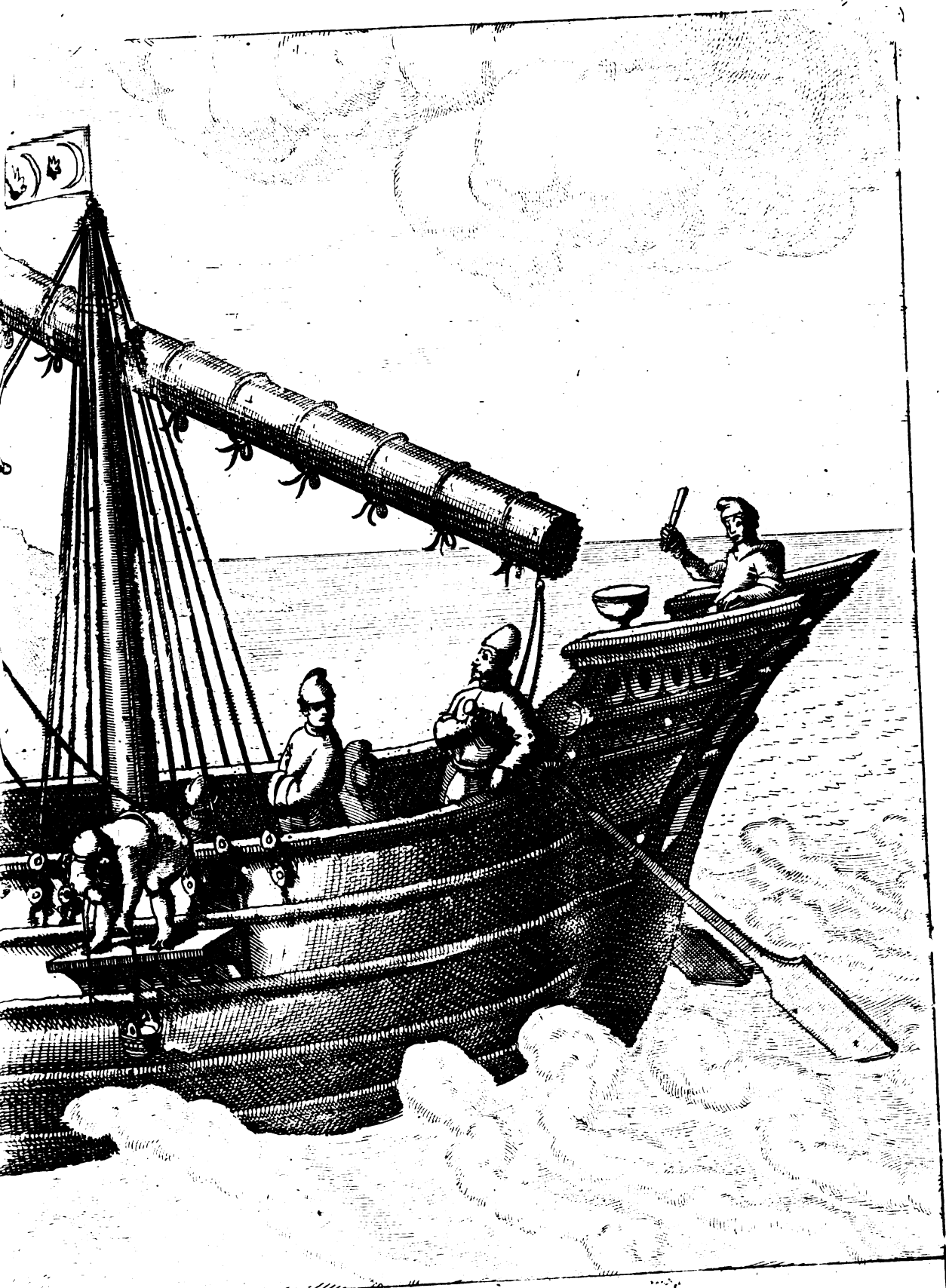
*Maniere als haer die Mandoryns van China welcke het princepael gover-
nement hebben laten draegen en op die revieren vermeyen vaeren.*

N. in schoten.

Loa. a Dor. fr.

*Naves e China et Iava velis ex arundine
contextis et anchoris ligneis.*

*Schepen van China en Iava met rietten
sejlen en houten anckers*

Verklaringe dat een Spaansch boec byder verklaringe van China verhaelt.

doen / doch die eenighe lust heeft byder hier of te weten / leest een boec dat een Spaensche Monich gemaect heeft / van 't selfde Landt van China / met namen Frayluam gonales de mendoga, het welcke upt den Spaenschen in Latijnscher tale is over-geset / hoe wel daer sommighe fouten by geboeght zijn / dooz quade informatie aen den selfden Auctor / niet yegensstaende heeft veel dingen ende particularepten die waerachtigh zijn / ende weerdigh om lesen.

De 25. Capittel.

Vande Stadt ende't Eylandt Macchau in China, al waer de Portugesen haer residentie ende handelighen drijven, mitgaders hare traffijcke, coopmanschappen, ende sommighe prijsen van dien, meffens de ghewichten, mate ende munte, so van China, als van Malacca, die daer daghelijck handelen,

De Plant ende Stadt van Macchau ofte Makau / is bewoont vande Portugesen / met de ing. boozen van China / hebben haer handelighen met die van Canton / van waer haer de Chinen alle coopmanschappen byenghen / ende comen coopen sonder dat de Portugesen aldaer mogen varen / van alffer ewich schip upt Indien tot Makau comt so werdt het terstont vande Mandozijn / ofte Regierder van Macchau gemeten te weten: die wijde / ende lichte / ende weten daer na haer rekeninghe te maken / om na dien den Col te ontfanghen / aldan machmender in laden datmen wil / ende so deel als men wil / sonder het meer te betalen / noch te verbeuren / wordt toeghelaten datmender een Portuges upt-hieft als Facteur / inden naem van allen te varenn Canton / om te coopen datse begeren: maer moet alle nachten buyten de Stadt en inde booz: steden wesen / op groote pene. Dese Stadt van Makau heeft eenen Portugeschen Bisschop / welke Aufstagaen is vanden Meris-bisschop van Goa / als gheseyt is / alhier comt alle jaren een schip van Indien dooz particulier patente vanden Coningh van Portugal / welke Capiteynschap gegeven werdt perfoonen van grooter aensien ende authoriteyt / gelijck als die Capiteynen vande Fortresen / ende van Makau gaet het selfde schip na Japan / ende laet daer ende comt also weder op Makau / ende van daer op Malacca / en so boozt na Goa. Niewant en mach dese reyse doen / dan alleenlijck die alfulcken patente vanden Coningh heeft / d'een booz / d'ander na / want mach alle Jaer maer een schip van Goa varen op dese reyse / welke oock gegeven werdt tot recompensen van eenigen dienst des Coninghs in Indien ghedaen / ghelijck alle ander officien: maer an Chinen ende Malacca alleeneelijck mach een peggelijck Coopman schepen bezachten die wil / wel verstaende dat na Japan niemant van dese vanden Coningh geconsenteert ende gegunt met sijn patente. Ende in China ende Malacca en mach niemant laden noch lossen / noch bezachten / booz al eck dat dese van Coninghs wegen sijn volle ladinge ende bezachtighe heeft / ende af ghebeerdicht is / ende na dien mach een peggelijck sijn deboot doen / niet wat schepen dat het hem gelijst / te weten / van Chinen na Malacca / ende Goa / ende wederom. De Capiteynen vande reyse van Japan doen groot profijt op een reys / ende hebbende eenige hoost-somme om te beginnen met een

goet schip / welcke gemeen wel sijn van leuen oft acht hondert last groot / conuen wel 150. 200. dupfene buchten profijt doen. Dese reyse duert altoos wel drie jaren / want gaende in Appil van Goa na Malacca / moeten daer somtijds eenighe tijdt verbeuden / om te wachten de winden die op haren gesetten tijt sekere maenden wapen / t welcke men Monson noemt. Van Malacca varende op Japan kan alwaer verbeuden by de negen maenden / na de Monson / ende aldan varende na Japan / alwaer sp oock moeten verbeuden sommighe maenden om weder te keeren met de Monson na Makau / daerse weder vertoeven / ghelijck in het comen / dat alsoo den tijdt van drie jaren onvopen / in 't gaen ende keeren. Alle den tijdt van residentie vande Capiteyn vande reyse so in Makau als in Japan is aldaer opperste regierder ende rechter / gelijck als den Vigorey in Indien / ende de Capiteynen in haer fortresen / want ten tijden dat den eenen van Makau schepdt na Japan / so comt daer een ander van Goa / om die selfde reys te doen / na dat de eerste sijn reys volbracht heeft / ende als dese weder van Japan comt tot Makau / soo gaet den tweeden naer Japan / ende so blijft den eersten weder goubernerende tot den tijdt van sijn afschep na Malacca ende Indien / ende op dese manier heeft Makau altoos een regierder ofte Capiteyn tot Gouverneur als gesept is. De coopmanschappen van Makau uer Japan / sijn Zijde / ende byngen alleenlijck Silver weder om / waer mede sp groot profijt doen. Ende om dat wy vande handelinge sijn tracteren de te weten van Makau / so heeft wy goet gedacht alhier by te voegen sommighe waren / als de Portugesen daer ghemeenlijck coopen ende verhandelen / ende de ordinarijsse prijsen van dien luttel min oft meer. Deggelijck de ghewichten ende muntten / soo van China als oock van Malacca / om die na gelegentheide ende groote ghemeenschap / ende handel dese met malcanderen byden / meer als ander plaetsen van Indien / hebse hier by geboegt / om dies wille dat dese rekeninghe eck gewichte different is vande die van Portugal ende Indien / soo is te verstaen datter in China sijn byderley sootten van Zijde: te weten / een sootte genaemt Lankijn / welke ghehouden wort booz de beste ende een ander genaemt Fuscian / die oock goet is / de derde en sijnste Zijde genaemt Lankam: behalven dien sijn der noch ander sootten van Zijden / daer is ongesponne Zijde / die men rante Zijde noemt / oock gesponnen ende gedraepde Zijde / die de Portugesen Reters heeten. De witte ongesponnen Zijde van Lankijn / gelt gemeenlijck luttel min oft meer eck Pico / welke is een secker ghewichte / als wy hier na verhalen sullen / tot 145. 150. Realen van achten / ofte sijnck-daelers gerekent na dese munte. De witte ongesponnen Zijde van Fuscian / ghelddt het Pico 140. 145. Realen van achten. De ongesponnen Zijde van Lankam ghelddt het Pico 75. 80. Realen van achten. De Retres ofte ghebdaepde witte Zijde van Lankijn / gelt het Pico tot 160. 170. Realen van achten. De Retres ofte ghebdaepde Zijde / witte / ende ander van Fuscian ofte Fuscian / ghelddt het Pico tot 130. 135. Realen van achten. De Retres ofte ghebdaepde witte Zijde van Canton / ghelddt het Pico 50. 55. Realen van achten. De ghebdaepde Zijde van alle colouren op deselbe prijs. De ongesponnen Zijde van

Stoet boog. deel booz. een schip upt Makau

De Postna gescheft. gindens van Makau werden alle reys becomt.

De schipbin ge der ment gesep soot. ten van igde. als oock van haer prijsen / ende gewicht.

Schepen ghemeen om inden Col niet bezogen te worden.

En Poort. gesen mach als Factor van allen tot Makau comen van desen.

Met een. sijn des Coninghs van Portugal mach Jarchas een schip op Makau varen.

Van 37de
lampers en
de minschelij-
aet ende hare
wefen.

van couleuren van Canton gelt het Pico 55.
60. Kealen van achten. Witte 37de Lampar-
den van 14. ellen 1 fluck/ gelben gemeenlijck
d'een jaer doot d'ander het 100. tot 50. 55.
Kealen van achten. De Doffeljaert gelt ghe-
meenlijck d'een jaer doot 2de ander die Caete/
welck zijn 20. oncen/ 6. 7. Kealen van achten;
d'ander curieuſheyt ende waren van China,
hebben hare differentie pziſen / naar den tijde
loopen / en zijn ſo gemeene roopmanſchappen
niet als deſe: want met deſe ghehoemde is der
Portugeſen handel / ende die pziſeſſeſte
rijckdommen ende uptreck van China naar
alle die onmogghende quartieren. Nu van die
Ghewichte ende Munte van China en Ma-
larca / ſo is te weten/ dat een ghewicht d'armen
in Malacca noemt een Bhar / ſijn d'ze Picos/
ende elck Pico heeft 66. Caeten / in ſon ma
dat d'ze Picos/ welck is een Bhar / ſijn 200.
Caeten/ ſoo wel groot ghewicht/ als kleyn ge-
wicht: Een Bhar van China heeft 300. Caeten/
welcke doen ſoo veel als 200. Caeten van
Malacca/ kleyn ghewicht: want 3. Caeten van
China doen in Malacca twee Caeten kleyn
ghewicht: Een Caete van China heeft 16.
Caets/ Chiniſche ghewicht/ welcke doen 14.
Caets in Malacca/ dat is ſo veel als 20. oncen
Portugaelsche ghewichte. Ghebzuſſen oock
een gewicht diennen heet een Pant / elcke Pant
heeft 12. Caeten/ van elken ghewicht/ en elcke
Caete heeft 12. Caets/ ende 16. Vanden/ende
8. Caeten doen juſt 200. Caeten. welck is een
Bhar van kleyn ghewichte: So is te verſaen
dat een Caet van Malacca heeft 16. Maſen/ en
10. Maſen en d'ze hierendeel is een Portugaels-
che once/ en een once en een half once/ doet juſt
16. maſen/ en een achtendeel van een maſ: Met
die maſen verdooptmen die Stenen / ghe-
naemt Bezar ofte Bazar/ te weten/ elcke maſ
2. ofte 3. Ducaten / naar datſe groot ende gort
ſijn. In Malacca ſijn tweeſterlegh ghewichten/
te weten / kleyn ende groot / als deſe naerbol-
ghende verclaringe: Een Bhar groot gewicht
heeft 200. caten/ ende 1. cate 16. taets/ ende een
taet heeft anderhalf once ſchaers/ Portugaels
gewicht. Het cleyne gewicht heeft een Bhar/
oock 20. caten/ en een cate heeft 12. taets/ en een
taet heeft een onse en halve ruyſen Portugaels
ghewichte. Met het groot gewicht/ ſo weeght-
men deſe naerbolghende waren / Peper / Pa-
ghelen / Pote-muſcaten/ Folie/ roodt erbe wit
Sandalum/ Indico/ Alupn/ Sanguis Paro-
nis/ Palo Baguila/ Zibet ende Japon. Met
het kleyn ghewichte weeghtmen deſe naerbolgen-
de waren / Quicksilber / Vermelien/ Coppr/
Blich/ Poozen-bren/ Zibet/ Moſſelaet/ Am-
bar/ Calamba/ ofte Lignum Alor/ Cin/ Root/
Lancua/ Olpe van Pote-muſcaten van Bloe-
men/ Verbetter/ Roſamallia/ Benjoim/ Cam-
phora/ etc. Die waren die de Portugeſen naar
China voeren ende verhandelen / zijn deſe het
meeste en dieſe darmen 't grootſte en ſcherſte
pzoſt op doet / zijn Kealen van achten/ die in
Chinen over die vyf Eſſeonen gheliden/ is niet
om datſe die liever hebben als ander Silber:
maer alle het Silber / want zijt terſchoudt in
ſtucken ſijden/ om also upt te gheben op haer
manier / ende ghebzuſſen als verhaelt is / ſp
boerender oock ſommighe Winnen / ſoo van
Portugaels/ als van Indiariſche Winnen/ oock
Olpe van Olphé/ die daer al wel gewilt wert/
Pluwel / Root-schaerlaken/ 't welck ſp gants
niet en hebben/ och in geenderlegh manier maké
konnen / hoe wel ſp Schapen en Wol ghenoch

Orden
ſcrijft der
berijde ge-
wichten/
mits vercla-
ringe waer
dies lantſche
gewichte be-
dreyt.

Beste ſter-
ren by ge-
wichte ber-
dreyt.

Gewicht
van Peper/
ende alder
ſcherſte/ als
oock root en
wit Sandel/
Alupn/ met
niet ander
dinghen.

Kealen van
achten / gel-
den in China
over 10. Eſ-
ſeonen.

Verclaringe
der waer die
in China beſt
begreep ſijn.

hebben/ Spiegel/ Poozen-bren/ alle fraig-
heyt van Crifal ende Glas / ter-werken en
dierghelijcke curieuſheden / ſouden daer wel
ghewilt wesen / waer mede ghenoch is / wat
het landt van China is belanghende / willen
voorder baren tot die beſcheydinghe van't
Eylant van Japan/ welck is die uperſte baert
ende leſte Oriendelſche plaetſe vande Portu-
geſen ondercht ende hebens daerghs bekeint.

Da 26. Cappittel.
van't Eylant van Japan.

Het Eylant ofte het land van Japan
zijn veel Eylanden by malcanderen/
ende zijn allernelijck gedeelt ende on-
derſcheyden met ſommighe cleyne Eyl-
anden ende Reuten/ is een groot land/ hoe wel
men tot noch toe gheert ſcherſt/ de heſt vande
grootte / om dat het noch niet al ondercht ende
bekent / noch vande Portugeſen ghecomen u-
nizeert is/ begint op 30. graden / ende paſſeert
tot over die 38. Is gelegen van't vaster landt
China oost aen by de 80. mijle en van Macau
de werch die de Portugeſen baren. o. waert aen
zijn by de 300. wijlen/ ende die haben daer ghe-
meenlijck die Portugeſen handel ende baren/
is ghe-naemt Mangasache / hebben oock ander
plaetſen daerſe tracteren ende haer com-
muni-
catie hebben / is een court land / ende van veel
regghen/ ſneeu/ ende oock p; heeft ſommighe
koozn land/ maar haer gemeen onderhout en-
de voedsel is Rijs. Op ſommighe plaetſen is
het landt ſeer bergachtich en onbzuſtbaer/
ſp en eten anders gheen vleſch dan van wilde
beſten/ ende vande jaght/ waer mede ſp haer
wonder wel weten te gheueren/ hoe wel dat-
ter ghenoch Offen/ Roepen / Schapen / ende
dierghelijcke De is / maar ghebzuſſenſe tot
ander dinghen ende wercken/ om dat het tam
vleſch is/ ſoo haer het haer tegghen/ en
ſchubent ghelijck by ons perden vleſch/ heb-
ben oock eenen groumel v. i te melck/ gheſch
wp van't rau bloet/ ſeggen i et het bloet / van-
de beſte is al iſt wit/ hebben tellerhande vis/
waer van ſp oock groot byt: 31 1/2 oet v. i als
le ſoozten van bzuſchten gheli / die van Chi-
na, die huſen zijn ghemeenlijck van ſom be-
dercht met deſen ofte ſtroop/ zyn ſtrapit te curi-
ſich gewoſt/ pziſeſſeſch van't riſche ende
machigh volck hebben hare comers ver-
clert met ſchoone matten/ welck haer beſte ſp-
raet is / die Japanen en zijn ſon net noch ſo
curius op alle haer dinghen niet als die Chi-
nen/ maer laten haer niet wepnigh genoegen/
dorch gaen al meek wel ghetraectert / ende ge-
clert v. i et zijde/ bynaert ghelijck die Chinen.
Het landt heſt ſommighe Rijsen van Silber/
dat van daer vande Portugeſen ſaerſt ver-
voert wert naar China in wiſſelinge van Zib-
de/ ende ander Chiniſche waren / die de Japa-
nen ghebzerk hebben. Die Japanen zijn ſeer
ſubtyl om't Silber te ſoecken ende te vercoo-
pen/ hebben onder haer ſeer goede ambachtſ-
lieden ende vernuſtighe meſters van beſter-
hande ambachten. ende hantwercken/ zijn ſeer
ſcherpſinnigh/ ende leeren haer een dinc / ge-
lijck het by experientie gheleken is / naar dat
het die Portugeſen ondercht hebben/ het ghe-
men volck ende lant-lieden zijn ſeer different
van ander vollen / want hebben onder haer
ſoo goede courtoſe ende politie / als oft ſp al
haer daghen int hoſt epghevoert waren. Zijn
ſeer expert op haer wapenen alſt roetſch is/

Japan be-
tint op 30.
graden ende
reep doot
by 38. gra-
den / ende
in vanden
Portugeſen
reep niet be-
keint.

Die heſten
der Portuge-
ſen op 30. graden
heſt Macau
laſt.

Die van Yao
v. i. v. i. v. i. v. i.
ende
niet als
van bloet.

Die Portuge-
ſen in Macau
griek 2 yde
van Silber
an de Japa-
nen.

Die ſcherpſin-
nighen/ en
beſcherpe
ſtrafſinghen
der Japanen
heſt

Beltsamer
effectie der
duremak tot
hare beroo-
pde ge-
ren.

Deel Chi-
naren om
en co-
prie upt
China in
Japan ge-
e men/
welck noch
wantschap
beroofsaect.

hoe wel sy onder haer wepnigh geschild ende
questie hebben / want soo veruandt onder hen
drecht en sijn swaert trecht / heeft pene van
de doot; men en gebreicht onder hen gheen
gevangenshups; dan die't verdient heeft / wert
op de doot gestraft oft gebannen/ alse pema-
nien bangen / moet het niet verraderpe we-
sen / want souden anders hen seluen te weer-
stellen/ en veel ghaets doen / ist pema-
nien / oft eenigh groot heer wort van deel
volck in sijn hups beset/ en beuolen dat hy hem
seluen doode/so niet/ crighen / thu s in niet ge-
welt / en slaen't al doot watse vinden/ en om
sulcx te schouwen/ soo laet hem geueentliken
den deliquent seluer van sijn dienaet dooden/
en't geschiet int gemeen dat hy hen leuen den
hupck oer dwers opstighden / welck oock
dichtwils geschiet onder die dienaers upt lie-
den/ om daer mede haer heren te bewijfen
haer gunste / datse haer leuen so wepnig ach-
ten / om haer heren te gelieuen en dienst te
doen: Het selde doen oock dichtwils clepne
jongers in presentie van haer anders omeen
clepne oorsake / en granchap van opstaer-
heyt; sijn in alle haer dingen seer patientigh/
en suldsamigh / want leeren van sijnge afhou-
gher/ coude / ende alle arbeyt lyden / te gaen
bloots hoofst / niet wepnigh cleederen / soo wel
in de winter als in de somer/ en dit niet alleen
het gemeen volck / maer oock de principaelste
bant laiden / honden voer een schoonheyt geen
hupz te hebben / welck sy niet groote sozgh-
buldigheyt uptrecken / dan behouden alleen
op't opperste banden / top een vloek hupz
welck sy se samen binden/ in haer handeling/
manieren / sijnken / ende alle hare ceremonien
van leuen / en courtosie / sijnse gants contra-
rie van alle ander natien/ ende is haer pinci-
paelijch van China in gewoonte gecomen / en
tot heden daeghs in gebuyck ghebleuen / als
een aengehoogen wet / upt dese naeruoigende
sland van China een groot ende machtigh ge-
slacht / welck conspireren door hemelijch
atcoort alle hare vrienden ende aenhangh pe-
gens den Coningh van China / om hem upt
sijn regement te jagen en om te sijnghen / en
haer daer in te steken die en cond so hemelijch
niet geschieden of het is in't leste utgecomen
waer door de Coning een grouwelijch/ wra-
ke nam / en veel van de principaelste dede om-
hengen/ gelijk hy in menighe was te doen
van alle die daer aen beschuldicht waren/
welcke den Raedt ende ander leeren vant
lant verhoort / want veel haer naeste vrienden
daer onder hadden / hebben den Coningh soo
herre gebrecht niet smeeten en bidden / dat
hyse doot wilde laten leuen / en haer castige-
ren met een niinder straffe dan die doot / hoe
wel naer haer meninghe wepnigh beter was
daer spoen baden / en den Coning in verwil-
lighden / en was dat hy haer altemael dede
bannen met eenen ewigen ban / voer haer en
haer nacomelingen/ op dese Eplanden van Ja-
pan, die doen ter tijt onbewoont waren/ tmele-
ke alsoo geschiede / waer van tuschen dese en
die van China sulcken vbandtschap is ghe-
doot / ende doen malcanderen haten tot in ver-
comen oft moghen / tot op heden desen dagh/
die van Japan hebben die van China menigh
quaet gedaen / ende dichtwils hare rusten be-
sponghen/ ende verniet / te bier en te sweert/
ende noch gants gheen conuersatie en heb-
ben dan alleenlijck die vartt vande Portuge-

sen / ende om te toonen dat sy in als doot
vanden ende in alle haer dinghen van leuen
ende manieren contrarie vande China sijn/
soo hebben alle haer usantien / ceremonien/
courtosien / etc. t' eenemaal verkeert / als de
van China / om die selde alle int particulier
te verhalen soude te langh vallen / doch sal
alleenlijck verhalen / sommighe exempelien
van haer ghebruycken ende usancien. Soo
is te verstaen dat inde plaets dat die China
die courtosie metten hoofde ende handen
doen / alse malcanderen gemoeten ende groe-
ten / soo doen die Japanen die schoenen upt/
waer mede haer ere bewijfen / ende ghelijck
als die China ende ander natien/ opstaen als
se pema-ndt willen ontfanghen / ende cerebe-
wysen / alsoo gaen sy neber sitten / want hou-
dent voer een groote onbeleefsheyt / pema-ndt
al staende ofte overepndt t' ontfanghen / ghe-
lijck als wy onse mantels om doen om upt te
gaen / soo legghen syse af alse upt gaen / ende
trecken wijde ende groote borsten aen / ende
weber incomende/ doense die weder upt / ende
nemen die cap ofte mantel wederom / ende
ghelijck hy ander natien scaep is het hupz
blont ende gelude te hebben / ende de tanden
wit / sooft hy haer het leelijckste ding vande
werelt / ende soeken alle manieren om het
hupz ende tanden swert te hebben / want het
wit causeert haer doofsheyt / ende het swert
blipschap / de selde manier is onder die vrou-
wen/ want als die uptgaen hebbē haer doch-
ters ende dienstmaeghen voer haer ende die
dienaers achter gaen / welcke in Spaen-
gien heel contrarie is / ende alse swangher
sijn van kinde / draghen haren riem ofte goz-
del soo toegheuepen ende gheperst / dat het
schijnt datse borsten moeten / ende aler sy
swaer sijn / draghense den riem ofte gozdel so
slap om't lijf dat hy hy naer vant lijf valt/
seggen datse experientie hebben / dat so sy so
niet en beden / soudē een quaet gheluck heb-
ben met de vrucht : ende terkont van datse
het kind ghebaert hebben inde plaets vande
moeder ende't kind te vermaken / wassent
kind met kott water / ende men gheeft die
moeder een wepnigh tijts seer luttel t' eten/
ende van clepnder substantie/ haer manier en
de usantie van eten / is eick Persoon een ta-
selken alleen / sonder tafelaken ende serbiet-
ten/ en eten met twee gontgiens / ghelijck die
van China; drincken wijn van rijse ghe-
brouwen/ waer in sy haer wel djoncken djon-
ken/ ghebruycken naer de maeltijdt eenen
djanck welck is een potgien niet heet water/
welck sy drincken soo heet alset lyden mo-
ghen / t' sy Somer ofte Winter.

Sonderlin-
ge manieren
van reber-
ten/ en ande-
re seltsame
gebruycken
der manieren
en vanden

Maniere
van gasti-
malen ende
maet: pen.

Annotatie D. Pall.

Die Turcken onderhouden vast gelijcke manie-
ren int drincken van hare Chaona, welck sy ma-
ken uit sekere vruchten, die ghelijckheyt hebben
met die Bakelaer, ende werd van die Egyptena-
ten Bon ofte Ban gheheten: Sy nemen van dese
vruchten ander-half pondt ende roesten die een
weynigh, ende zieden die daer naer in 20. pondt
waters, tot op die helfte, desen drack drincken
zy alle morghens nuchteren in haer tabornen uit
aerde kopkens, gants heet, ghelijckinen hier te
lande den Brandewijn doet des morghens, ende
segghen dat sulcke die Maghe sterckt ende ver-
wermt, winden vertere, ende veritopheydt o-
pent, &c.

Die manier van haer eten te bereyden is
als

in a's contrarie van alle al der natien/dat bo-
ven-genoemde heet water dat toebereydt is
niet een seker pulver / van een crupt genacmt
Chaa, 'welcke seer geacht wordt / ende is in
seer groote estimatie by haer / soo dat alle die
van ver-mogen ende itact zijn / hebben dit wa-
ter op een seker ende secrete plaese bewaert/
ende die Heeren malient silver toe / ende wan-
neer speenich dient oft gaet grootelijck wil-
ken teren ende omtsalen / gheven hem van dit
heet water te drincken / ende de potten daer-
ment in sieden en't crupt in bewaert / met die
aerde croesen daerment upt drinckt / houdense
in so grooten weerden ende estimatie / als men
by ons di mantien / Robynen / ende ander
cleynodien : sp en werden niet gheacht dooz
haer menwighet : maer dooz haer othpht
ende datse van een goet werck-meester ghe-
maecht zijn / ende om die te hemmen ende te on-
derlichschen / hebbender groote acht op / ende
haer weerders ende kenners diese estimie-
ren ende weerderen / gelijck by ons die Bout-
fmeden het Silver en Bout weerderen / ende
die Juweliers de cleynodien ende edel ghe-
steynten / ende sove van een out ende verniert
officiael ofte werck-meester ghemaeckt zijn /
ghelden wel het stuck 4. ofte 5. dupsent Du-
caten / en meer. Den Coninck van Sungo gaf
eens vooz een alfulcken Pot (zhnde met drie
voeten) 14. dupsent Ducaten / ende een lapen
die Chyssen was / inde stadt van Sacay, gaf
vooz een sulcken pot 1400. ducaten / en hadde
noch drie lappen / sp houden oock in grooter
weerden sommige dziesens / in welke staet
gheschildert een swart Boomken ofte Vogel-
ken / ende als men weet dat het ghemaeckt is
van eenich out / ende verniert meester : ghe-
bender vooz al wat men wil : Het is wel ghe-
schiedt / dat sommighen een alfulcken Schilder-
rphen verc ist is gemozden vooz drie oft vier
dupsent ende meer Ducaten. Desghelijcks/
estimeren sp hoogh een goet Kapplet / van een
out ende verniert meester ghemaeckt / costen
altemet 3. ofte 4. dupsent Croonen het stuck:
dit houden sp vooz hare juweelen ende cleyn-
odien / ghelijck by de edele Ghesteynten ende
ander juweelen doen / en als men haer vraght
waerom dat sp sulcke dinghen soo groot esti-
meren / so antwozden sp / waerom dat by die
Diamanten / Robynen ende ander Ghesteyn-
ten in so grooter weerden houden daer gantsch
gheen profijt asen comt / ende nieuwers nut
toe en zijn dan om taenschouwen / ende dat
haer dinghen noch te passe comen / ende haer
eigenen dienste doen. Waer recht ende Justit-
ie is als volghet / met haer regeringe. Haer
Coninghen zijn ghenacmt Iacatay, dese zijn
absolutelijcke Heeten van't landt / niet tegen-
staende / houden alleenlijck vooz haer het gene
dat hen ghenoech is vooz haer persoon / hups
ende onderhoudt / ende de reste van haer landt
ende in-comsten distribueren en deelen onder
ander diemen heet Cunixu, welke sijn gelijck
by ons Graven ende Hertogent Dese werden
gheset vanden Coninck / ende mach haer het
Gouvernement ende Landt ontcricken als
hem beliest / welke zijn geobligeert den Co-
ningh te dienen / soo wel in tijdt van Oorloch
als van vry op haer eygen costen / na haren
staet ende upt-wijzen der Lopen ende Werten
van Japan. Dese Cunixus hebben ander onder
haer ghenacmt Toms, welke zijn ghelijck by
ons Baroenen ende leen-heeren / welke sp
mede deelen ende distribueren het landt dat
haer vanden Coningh ghegheven is / ende de-

se Toms doen noch een deplinge ofte distribue-
tie met haer bynden ende Soldaten / heb-
bende al te samen die obligatie van te dienen
ende onderdanich te wesen haer Over-hoofst
op hare eygen costen / ende een pghelijck
moet hem onderhouden ende te byden wesen
met het ghene dat hem inghebedien gheghe-
ven is / waer op ghenoech een pder naem
staet ende qualiteit hem mach onder-hou-
den / ende een pghelijck heft so veel machts
ende authoriteit over die gen die onder hem
zijn dat hys mach castigen / bannen / her-
lenen benemen : in sin na niet haer leen na
sin beliesten / 't sp richt ofte onrecht / sonder
enich appel / ofte daer yemandt rekenich-
aste gheben. De macht en hebben niet al-
leenlijck die oversten ende hoofden van de
eenighe Kotten ofte Onderdalen / a's ghe-
sept is : maer oock een hupf-heere ende Ba-
der oversijn kinderen / dienaers ende fami-
lie machse dooden / smyten / houwen ende
kurven / alle na sijn wellusten ende behaghen
sonder enich op-sprach / noch yemandt te
hen derf verbieden ofte berispen. De Ken-
ten ende in-comsten vande Coningen zijn seer
weynich ende is anders niet dan Rys / het
welck hare Rekeninghe is : heest saetlijcks
vijfhondert dupsent Farden ofte pachen Rys /
sonder yet meer van eenighe ander Collen /
renten ofte in-comsten / hier van moet sp
mede deelen sijn of twaelf Cunixus, elck ver-
tigh oft veertigh dupsent Farden ofte Wale-
ende de rest blijft dooz sijn costen ende onder-
houdt van sijn petchen / hups ende familie /
ende de Cunixus moeten mede deelen met de
Toms, ende de Toms met de Soldaten / waer-
mede sp haer eerlijck onder-houden / een pge-
lijck na sijn staet. Daer tale is different
van Chynisch / soo datse malcanderen in't
spzeken niet en verstaen / maer in 't schryben
wel : want ghebyucken oock de selde Ca-
racteren ende Figuren : waren onder haer
veel manieren van vocabulen / ende schryben
op veel manieren van courtosien : want spre-
ken een pghelijck Persoon na sijn en staet ende
qualiteit / met besondere tptelen ende woos-
den / waerom haer sprache qualijck van een
vzeemdelingh te leeren is. Waer Religie is
by na ghelijck die van Chinen : hebben haer
Afgoden ende hare Ministren / diese raemen
Bonles, die sp in grooter weerden houden
maer na datter de Jesuwijten geweest zijn
hebbender veel van haer getoopt / ende Chy-
sienen ghemaeckt / die noch daghelijcks ver-
meerderen / onder welke zijn ghedoopt drie
Coninghen te weren de Coninck van Bungo,
welck is een vande principaelste Coninghe
van Japan, hoe wel datter veel zijn binnen in't
lant / daer die Portugesen noch gheen com-
municatie met ghehad en hebben / ende dan
noch den Coningh van Atsuma, ende de Co-
ningh van Omura. Dese drie Coningen son-
den haer Souen ende Deben met de Jesuwij-
ten naer Indien / om van daer te varen naer
Portugael / ende soo doozts na Moemen / om
obediencie te gheven aenden Paus / ende schep-
den upt Japan : het Jaer van 82. quamen in
Indien / inde stadt Goa : het jaer van 83. in't
selsde Jaer dat ick in Indien gecomen was :
so dat wpe noch in Goa vonden / ende 't Jaer
daer na voeren sp na Portugael / ende van
daer na Madrid, alwaerse vanden Coningh
ende den Adel van Spaengen met grooter
triumphen ontfanghen werden / ende eerlijck
ontfaelt ende beschencht met giften en gaben.

Dan

Miniere
van wps
ende druck
t vooz /
dit oer
waer die
dicht word.

Druckbe-
kers ende
porkens so
waer als
hier te lande
Diamanten
gheacht / die
oock dooz
waeroms
gewoont
weiden.

Geschilder-
de Tafel-
kens ende
swoerden so
wercht dat
men vooz
3. ofte 4. du-
sent ducaten
vercoft.

Heeden
waerom de
Japanen
Kappieren
ende ander
dingen vooz
ghet van
Diamanten
achte.

Bescheij-
pinghe der
lands hee-
ren ende
doubt
wours.

Eicke Cons
dient oer
hupf enter
maet. Dese
sijn ghe-
en deit. Men
so loofsaaf
seij. alichs
leken als
sp wot.

Jaetlijcke
in't land
des Conincs

De Japanen
en Chinen
behooren
malcanderen
sprake niet
waer wel
het schryben.

Jesuwijten
nemen 1000
toe, doopen
Cunixen
en luten.

Sommighe
ghedoopte
Japanen tot
Christen ende
Spaengien
gecomen syn
de/ trecken
wederom
met sommig-
ge heylighen
dommen.

Van daer trocken sy na Komen by den Paus/
die haer desghelijck grootelijck vereerden
met presenten/ende alle Cardinalen en Heeren
van Italien: want reysden gheheel Italien
door nae Florence, Venetia, Ferrara, &c. ten
lesten/ zyn sy weder ghekeert na Madrid, met
vrieden vanden Paus Sixtus, met sommighe
Heylighdommen ende reliquien vant Cruys
van Jerusalem/ om te byzenghen aende Chri-
stenen Coninghen van Japon, tot een heyligh
present/ in somma/ zyn weder ghekeert naer
Indien/ alwaer sy quamen/ als ich daer
noch was int jaer 87. ende woerden met groo-
ter blijfchap ontfanghen/ ende voeren alsoo
weder na Japon, alwaer se ghearriveert zyn
met groote verwonderinghe van alle die van
Japon, ende dit deden de Jesuyten (soo sy
segghen) om die Japonen meer te bewe-
ghen om Christen te worden/ ende om haer
te doen gheloooven die magnificentie ende
heerlijckheyt van Europa, want sy sulcx niet
en wilden gheloooven alsment haer vertelde:
maer die principaelste oorsake ende intentie
vande Jesuyten was om alhier door te mo-
ghen groot profijt hebben/ ende grooten
naem te verwerven: want alle die meeste
giften ende gaben die de Princen van Japon
kregen/ streken sy na haer: Desghelijck
verwoerden sy vanden Paus en den Coningh
dat niemant mach woonen in gheheel Japon,
van Portugesen ofte Christenen/ dan met haer
der verwillinghe ende beloften/ soo dat in ge-
heel Japon van geen andere oorden van Mo-
nicken ende Papen/ noch gheen ander Reli-
gieusen noch leechen en woonen/ dan allene-
lijck Jesuyten: hebben alleenlijck neffens haer
sommighe Portugesen upt Indien/ ambachts-
luden/ diese nootelijck van doen hebben/
woort alle die rest/ als Coopliden/ mogen
maer gaen ende comen/ sonder daer te reside-
ren/ dan met oozlof vande selfde Jesuyt: Sy
hebben by nae het gheheele landt onder haer
subiectie/ te weten/ dat bekeert is tot het Chri-
sten geloof/ so wel weerlijck als gheestelijck/
en maken die Japonen wijs wat sy willen/
ende zyn der gheacht ende gheert als Goden:
want die Japonen haer so in weerden houdē/
dat syse bynaest aanbieden/ ghelijck of het
heylighen waren. Hadde so veel verkreger
vanden Paus/ datse een Bisschop van haer
Oyden hadden/ hoe wel sulcks teghen haer
professie is. Dese quam van Portugael om
in Japon Bisschop te wesen: waer stofs onder
weghen/ tusschen Portugael ende Indien/
doch hebben weder een ander verwoerden/ in
somma/ dat sy 't scaep altemael onder haer
clautwen hebben/ gelijck sy de meeste en prin-
cipaelste en profytelijckste plegen van Indien
besitten van alle wegen/ alwaer sy de magni-
fickste werken maken ende bouwen/ die nie-
mandt en derf besaen noch te werch weert
te byzenghen/ noch gheen van d'ander Religieu-
sen en Oyden/ noch geestelijckheyt die macht
hebben sulcks te volghen/ alle welck sy ghe-
noech weten te versamen al dat daer toe noo-
dich is: wat daer en is niet dat sy maer dzo-
men en denken daer profijt upt te halen is/
ofte sy hebben werch en wetent te verwerven/
soo wel vanden Coningh/ als van ander Hee-
ren ende eghenaers/ ende alle 't gemen volck:
Het schijnt dat syse betoveren met haer smee-
ken ende dubbele bedrighen: ja zyn soo
wel dooztrapt in coophandeligh/ traffique-
ren met wisselen en dierghelijcken/ datse alle
werelijckhe te boken gaen/ in somma daer en

valt in gheheel Indien niet/ op geen plaetsen
daer wat te halen is/ ofte sy hebben der part
en deel in/ so dat die ander Oyden en Religieu-
sen/ ende oock den ghemenen man daer ghe-
noech op beginnen te murmureren/ ende een
grouwel van hare gierigheyt ende benaut-
heyt crpgghen.

Een weynich boven Japon op 34. ende 35.
graden/ niet verre vande Custe van China;
lept en ander groot Eplandt/ ghenaemt In-
sula de Core, van welcke tot noch toe gheen
seker beschepd en is van de groote/ 't volck/
noch wat waren daer vallen.

Van Maccau o.u.o. over die 90. mijlen/ lig-
ghen sommighe Eplanden ghenaemt Laqueo
Pequeno, ofte cleyn Lequeo, ende ligghen on-
trent 20. mijlen vande vaste landt van China,
ende 90. mijlen verder. Den selfden cours lig-
gen ander Eplanden/ ghenaemt Lequeo ma-
jor, ofte groot Lequeo. Alle dese Eplanden
woerden bevaeren ende bewoont vande selfde
Chinas, waer mede wy willen laten te spre-
ken van dat die Custe ende Eplandē van dien
is belangende/ welck ich sommerlijck hebbe
verhaelt die ghelegentheyt van dien/ met een
cozte overlooppinghe vande waren ende volck-
ken/ gelijck ich 't op 't sekerste ende waerach-
tichste hebbe connen verstaen/ ende een deel
selfs connen bemerken/ waer mede wy we-
der willen keeren op die beschrijvinghe van
Goa, ende haer onligghende naeste gebueren
ende jurisdictien.

Verelatinge
van sommig-
ge Eplanden
by Japan.

Das 27. Capittel.

Een cort relaes van 't Eylandt ghelegghen achter
Goa, in welcke jurisdictie die selfde stadt
van Goa leyt, ende vanden oorspronck
van hare Coninghen ende Heeren, ende die
namen van dien, door waerachtige infor-
matie vande selfde Indianen, ende hare
memorialen.

Al eer ich beginne te schryven vande
Stadt ende 't Epland van Goa, en hare
costumen ende supersticien/ ende ander
dingen vande landen/ ghelegen achter
ende ontrent Goa, soo wel van dat die Portu-
gesen bewoonen als oock die inwoonders/ so
heeft my noodich ende goet ghedacht/ het
selfde een weynich byder van vooreden tij-
den te verhalen/ om te beter te verstaen die
oorspronck ende ghedeelten vande selfde Pro-
vincien ende Natien/ met hare Coningen na-
men en toemenen. Soo is te weten dat vooz-
die hondert Jaeren een machtich Coningh
vant lant Deli, 't welck is ghelegen te lande-
waerts in achter Goa, ende nooyd zyde/ ende
paelt aen 't lant Coracone, ghehooyende den
Coning van Persien/ alwaer gemaect wo-
den die rijke Tappeten/ die de Portugesen hee-
ten Alcariffas, het selfde lant Deli is seer cout
ende heest sine ende ps gelijck de Nederlan-
den. Dese voozsepe Coning van Deli byacht
onder zyn subiectie alle die omleggende lande/
waer onder waren die van Decam, Cuncam,
Ballagate, ende 't landt van Goa, op de selfde
tijdt woerden het landt van Cambajen welcke
is van Goa hondert mijlen noortwaert aen/
ghenomen met ghewelt vande Moozen ende
Machometisten/ ende byachten die in geboren
hepdenen (ghenaemt Reysbutos) met grooter
cramppe onder haer onderdanigheyt. Het
lant van Ballagate ende Decam was te vooren
gheregert ende bewoont van hepdenen die
seer

Beschrib-
ge des lants
Deli/ stre-
kende aen
Coracone
daer de scho-
ne Tappeten
ghemaect
werden.

Sonder con-
sent der Je-
suyten mogt
passagiers
in Japon
verbyden.

Jesuyten so
waert ghe-
acht/ datmen
se als Goden
en heylighen
aenbiddet.

Grote pae-
rij: mit der
Jesuyten in
roepmans-
schappen en
wijse.

feer machtich ende gheweldich waren/wiens afcomft zijn noch diemen hedendaechs noemt Venefares, en andere die noch binnen de selfde landen haer woon-plaetsen en onthoudinghe hebben/ ghenaemt Colles, ende dese Colles en Venefares, ende oock die Reysbuto van Cambajen, gheneeren haer noch hedendaechs met rooven ende stelen. Ende die van Cambajen gheben die selfde Reysbuto contributie / om datse haer niet berooven en souden / ende met hede faren leven. Desghelijck die Colles ende Venefares ontfangen contributie van die van Decam ende Ballagatte, ende die Coninghen en hebbense tot noch toer niet mogen bedwingen/ hoe wel sp sulcx niet seer en pretenderen / ende dissimuleren met haer / overmits dat van 't geen datse rooven en stelen haer deele hebben. Maer dat dese Coning alle dese Rijcken ende landen onder hem hadde / so quamen die Tarteren, die de Indianen Mogoren noemen/ ende namen 't meestendeel van 't land van Delisir. In dese selve tijden was in 't Coningrijck van Bengallen een edel Ridder/ wiens broeder die Coningh van Bengallen onrechtelijck dese omghegheven / waerom dese Ridder alle midelen socht om hem te waken / ende heeft sulcx niet alleenlijck volbracht met hem 't leven te benemen / maer heeft hem daerom boven het gheheele Coningrijck afgenomen / ende onder zijn ghewelt ende obediente ghebracht. Dese siende hem selven absolute heer van Bengallen, heeft noch niet te waken gheweet / maer begheerende zijn heerlijckheyt te verheffen/ eere ende saem te winnen/ heeft het landt van Deli/ 't welck aen zijn landt is palende / overvallen met een groot heyr-cracht/ ende die Tarteren ofte Mogoren daer upt verdrucken (ende daeromboven ghewonnen alle die omliggende contreyen/ ende aenpalende landen/ als Decam, Ballagatte, ende Cancam, tot het Coningrijck van Cambajen toe/ ende was een wijl tijds den grootsten heer diemen in die omliggende contreyen mocht vinden : want die Indianen affirmeren dat hy int omgaende onder zijn subiectie hadde over die 800. mijlen landts. Dese Coningh regierden een wijl tijds over alle dese lande alleen : maer begheerte hebbende hem tot ruste te begeben ende weder in Bengallen te keeren/ om dat het hem te moepelijck viel so veel landen te regieren/ heeft gehult een zyn Coningh/ als heere vanden lande van Decam, Balagatte, ende Cancam, met het land van Goa, ende haer omliggende contreyen/ en is weder ghekeert naer zijn landt van Bengalen, latende dese zijn nebe als heere ende Coning van die voorszepde Landen. Dese was altoos groot vrient en seer gunstich in vzeemde natien/ als Arabien, Turcken, Ruymen, ende Corafonen, ende heeft dese sijne landen gheedeelt onder Gouverneurs/ Capitepu/ de wetē : eenen genaemt Idalham, die de Portugesen noemen Idalcam, heeft gegheben die regeringe van Angedina, welke is 12. mijlen van Goa, zuidwaerts streckende ten noorden/ tot aen een plaetse genaemt Sifarden, zijn 60. mijlen/ waerinne begrepen is die stad en 't plant van Goa. Een ander Capitepu ghenaemt Nila Maluco gaf hy die Cufte van Sifarden, streckende noordewaerts aen tot Negotana zijn 20. mijlen/ ende te landwaerts binnen tot Cambajen toe/ also dat dese twee Capitepuen haer regeringe hadden int lande Cancam, 't welcke streckt aende Zeehant/ en secht hem met het Lande Decam dooz groote ende hooghe bergen/ ge-

naemt Guate, dese bergen zijn seer hoogh ende hebben veel hoerken ofte canten / en strecken haer van Cambajen, tot die Cabo de Comorijn, ende van daer wederom die ruste van Choramandel heen. Die ghebergher Guate is soo hoogh datmense binnen Goa ghemackelijck sien mach/ ende alle die ruste langes/ want gemeenlijck met wolcken bedekt is / ende dat meer te verwonderen is / alle andere bergen zijn onghelijck hoogh ende leech/ van dese borden schoon plat landt/ ende groote lustige bewoondt vande Indianen ghenaemt Ballagatte, dat is te segghen boven berghen/ want Balla is boven/ ende Gatte bergh / waerom die Portugesen gemeenlijck het gheheele landt daer van noemen Ballagatte, hoe wel dat het principaelste ende 't landt in zijn selven is genaemt Decam, ende oock Canara, waer van die inwoonders ghenaemt worden Decajins, ende Canaras, ghelijck oock de Coninghen errijdt hare tytel plegen te voeren/ Coningh van Decam. Keerende weder op die gedeelten van d'ander landen/ heeft hy het land van Ballagatte ofte Decam, oock gedeelt in Provincien/ ghewende een deel Imademaluco, die de Portugesen noemen Madremaluco, ende een ander deel Cotalmaluca, ende een ander Melique Verido, alle dese voorszepde Capitepuen waren vzeemdelinghen/ te weten : Turcken, Ruymen ende Corafonen, uptghenomen Nisamalucode, welke was een Soone van een edelman van 's Coninghs huys/ ende om dat die Coningh hy de broeder van Nisamaluco gheslagen hadde/ soo beroemt hem Nisamaluco te wesen van 't gheslacht ende afcomft van de Coninghen van Decam/ alle d'ander Capitepuen waren slaven ende diemaren gheweest die de Coning ghecoft hadde/ en in dese stad gestelt/ als haer betrouwende/ mepuende datse hem sulcx met danckbaerheyt souden erkennen/ maer het geschiede gants contrarie datmen heden/ daeghs ende gemeenlijck siet ghebeuren / dat dencht met ondencht ghefloot wert : Dese Capitepuen metter tijdt autoriteyt ende macht crighende/ waren in grooten aenften / ende in als ghenoech absolute heeren ende Coninghen/ een pegghelijck van zijn Provincien : want die Coningh hem menichwets met en bemoepte/ ende hem gants op haer verliet/ waer dooz sp hem begonsten te verheffen met ghebachten het selfde onder hy te usurperen/ dooz haer ende hare naemelingen / ende om dat het haer begonst te verdrucken datse moesten een overhoest kennen/ onder wiens obediente sp stonden/ zijn te samen vergaderd ende hebben gesloten haren heere den Coning met gemeender handte te vangen/ ende een pegghelijck hem op te werpen dooz heere en epgheuer vande Provincie / dat haer vanden Coningh in regeringe gegeven was/ 't welck sp lichtelijcken costen volbrachten/ wantse alle dinghe op haer voedel hadden / ende waeren genoech vande ondsaten dooz heeren gebediert. Dit aldus beslooten zijnde/ hebben haren Coningh gevangen ghenomen binnen die stad van Beder, welke is die principaelste hoofstadt van Decam, alwaer de Coningh zijn residentie ende Hof hiels/ ende hebben hem tot haerder verheerheyt in bewaernisse ghegheven aen Melique Verido. Ende om dese aenflach te beter en sekerder te volbrachten/ namen tot haer hulpe met ghemeen accoozt sommighe machtighe heerden van 't selfde lande/ te weten : eenen Mohadum Coja, ende een ander ghenaemt Veriche,

Wethel der onkosten en contributien van verscheppen vanden Konden en Rovers.

Een byzant Coningh 't landt Desp onder hem ghebracht hebbende/ ist vanden Tarteren hem weder om benomen.

Een Ridder van Bengala ontugent den Tarteren het land Desp met ghebracht / ende becoert veel andere Landen.

Den Ridder van Bengala als Coningh over sijne gewonnen Landen/ berdeelt de landen/ ende drektse onder Gouverneurs.

Verclaringe hoe sommighe Indische Landen verdeelt ende gheregeert werden.

Vanden bergh Ballagatte ende waerom hy alsoo ghenaemt wort.

Plant Ballagatte dooz principael het land Desam ende Canara te heeten.

Het lande Decam mede verdeelt/ ende onder Gouverneurs gheset.

De gestelde Gouverneurs van Decam/ verdrucken hare Conings ende stellen haer selven als absolute elck in haer ghebids.

Sommighe heerden tot behulp van betraet ghenomen/ ende daer dooz tot hooghe genomen hy Goa.

Veriche, welke tot haren deele treggen seer
rijcke landen / steden ende plecken / als Moha-
dum Coya creegh die steden Vilapor, Solapor,
ende Karanda; welke zijn die naest ghelegghen
steden aen Goa, ende die met haer die meeste
gemeenschap ende handelinge hebben / ende
het Hof van den Hidalcam ofte Idalham, is he-
denbaegs in dese Stadt van Solapor, die Stadt
van Paranda worden hem daer naer afgeno-
men vande Nisa Maluco, met sommige andere
plaetsen / op dese manier is dit groot Coning-
rijck gheheel onder soo veel Coninghen ende
Heeren / wiens nacomelinge ende afscenke
noch hedensdachs die selde plaetsen b'sitten
ende den Idalham ofte Hidalcam die gestorven
is in't Jaer 1535. was zijn groot Vader een
van dese Capiteynen die dit nieuwe Regi-
ment aenrechte. Dese Hidalcam was seer
machtich ende ontfien van alle die omleggen-
de ghebueren : van dien hebben die Portu-
gesen die Stadt van Goa tot tweemaal ghe-
wonnen / waer mede op op't royt verclaert
hebben den oorprongh vande schepinge van
dese Landen : Nu albus gedeelt wesen de / so
creegh den Idalham questie met den Coningh
van Nasirga, ofte van Bijnagar, welch Landt
palende was aen dat vande Hidalcam, dese
Coningh was ghenamt Rau, ende wort van
sonnighe ghescheten Ham, dat is by de Per-
sen ende Mogoren soo veel te segghen / als ep-
ghentlich Coningh / welch de Portugesen
nomen Cam. Dese Coningh nam Bijnagar,
om hem te wyckeren vande Hidalcam heft so
veel te weegh ghebracht niet ghtwelt van
hep'cracht / dat hy desen Hidalcam ende alle
d'ander Heeren van Decan, heeft tributarie
gemaecht / ende zijn hedensdachs onder zijn
obediencie met contributie. Nu comende tot
de significatie oft beduydinge vande namen
van dese voorsz. Coninghen ofte Heeren
soo is te verstaen / dat doen de Coningh dese
Landen deelde onder dese Capiteynen ende
Gouverneurs / bereyden haer n'et eerlijcke
tijtels / als sy vooreen manier hebben pen al di
willende verheffen / waer by is te bemercken
dat dese gheue eyghen namen en zijn / naer
alleen ghesette namen ende tijtels van ver-
eeringhe / die sy ende haer nacomelinge daer
naer behouden hebben / soo is den naem van
Idelham ofte Adelham, soo veel te segghen
als Coning vande Justitie / want Adel in die
Persische tale is Justitie / ende Ham Coningh
Maluco is te segghen Coningh-rijck ende Nisa
een lancie ofte spijse / so dat Nisa Maluco te
segghen is Spijse van't Coningh-rijck / en-
de Coia in die Arabische tale wil seggen ster-
te waer van Coral Maluco is so veel als stercke
van't Coningh-rijck. Imad is soo veel als
een Phlaet oft Colonne / waer van Imade Ma-
lucos bediet Phlaet ofte Colonne van't Co-
ningh-rijck. Verido is te segghen b' waernis-
se / so dat Melice ofte Maluco verido is so veel
als bewaernisse van't Coningh-rijck / som-
mige meenen datmen dese Malucos hoort Mes-
liques, te noemen / dat is soo veel te segghen
als Coninghsken. Nu zinder noch ander
tijtels van Xa, als Nisomoxa, Adexa, ende an-
der dierghelike namen : Dese zijn ghepro-
cedert upt Persien / van waer sy eerst in In-
dien ghebracht zijn / ende dat upt dese nabols-
ghende oorsake : Het is ghendegh bekent
dat in't Landt van Corasone, t'werk in Per-
sen ghelegghen is / hem op-ghevoepen heeft
eenen van nederen gheslachte / gheheten Xa
Ismael, die sommige heeten Saffy, welke heeft

een ander interpretatie ofte ophegginge op-
ghebracht upt den Alcoran ofte Machomet-
tischen Wet-boeck / vande leer Machomet ende
zijn Propheeren / waer mede groote aenhangh
ghebraghen heeft van gheheel Persien ende
Arabien / ende soo machtich is gheworden
dat hy alle die omleggende quarten de-
beden van zijn getwelt / en om dat die Turcken
blijven by de oude Wet van Machomet / en die
in alle manieren met isf ende goet voorsz. /
soo isf een geduerige vpaandeschap en bloe-
dighe krijgh tusschen beyde dese natien / een
negelike beschermende hare secte ende opinie
welch noch op hupden dorende is. Dese
Xa Ismael is in somma gheworden binnen
trenten tijt den grootsten ende machtighsten
Heere van gheheel Asien / ghelijck sulck ghe-
noegh notoir en bekent is ende onder t'decke-
fel van bescherming van't geloof / nam op alle
plaetsen oorsaeck om die onder zijn onderda-
nigheyt te zinghen / ende daerom sont over
al datmen zijn Wet ofte ophegginghe voer
goet souden ontfanghen ende terstont acce-
pteren / ende die sulck wegherden / dede on-
segghen te niet en te sweerde / waer door veel
upt vzeese die selde Wet ende Interpretatie
aennamen. Daer desen overleden wesen de / is
in't reginck ghevolght zijn Sone Xa Tha-
mas, welch volghende op die ophegginge van zijn Va-
der / heeft dit selde Mandat doen vercondi-
gen door zijne Ambassaten aen die Heeren van
Ballagatte, van Decan, ende Concam, die's
selde dood vzeese terstont verwillighden ende
accepterden / hoe wel dat sy't daer naer we-
der verworpen als die Ambassaten verbro-
ket waren ende dese Xa Thomas sont haer tot
een vereringhe den tijtel van Xa, welch is
gheseyt Coningh / waer van seggen de namen
van Adexa, Nisomoxa, Conimoxa, ende bij-
ven alle Coninghen met namen Xa, in Persien
betreken Coningh / ende Ismael is een ey-
ghen naem / waer van is (Xa Ismael ende Xa
Thomas) soo veel als Coningh Ismael / ende
Coningh Thomas / etc. Doch wordet vande
Turcken ende Rumens ghenoemt Saffy ofte Sof-
fy, t welch bediet soo veel als een groot Ca-
piteyn. Die Coninghen van Decan hebben
doch voorsz. een manier als sy pemande willen
eeren / ofte haren diensten recompenfieren / ende
zinnen staet verhooghen / ghebet haer den tij-
tel van Nayque, welch is soo veel als Capiteyn
ghelijck Salva Nayque, Acem, Nayque, ende
als syse willen grootlijck verteren / ghe-
ven haer den tijtel Rau, ghelijck Chirerau,
welch is te seggen stercken Coningh en dier-
gelijcke tijtels / welch onder haer een groote
ere is. Doch wordet den Adelham ofte Hidal-
cam ghenoemt Sabaja, dat is soo veel als Se-
nor, ofte Heere : want het Eylandt van Goa
hadde een Capiteyn ofte Gouverneur die
Heere vande Stadt was / als de Portugesen
dat eerst wonnen / Sabayo gheseten / ghelijck
die Portugese Chonijcken vermelden van
haer conquesten van Indien / wiens hups of-
te Pallesps noch hedensdachs binnen Goa
altans de Inquisitie af ghemacht is / ende
ren plaets die tussen die groote Kercke en-
de t' selde hups staet / wort noch hedens ghe-
naemt die plaets van Sabajo.

Groote ty
antleed
bloedighen
oorlogh tuss
schen den
Turcken en
Indiaren
om Kingt
oms jakeo

Dierse
Blacaten
ende seer
strengh ver-
bolgh / ont-
vriake der
Religie.

De Reger
ders van
Decan / etc.
bewilligen
der Turcken
bebel / ende
worden met
hooghetste
len bereken

weleggma
ge der tijt
len.

Het Pal
leps van een
boozleden
Capiteyn
over Goa
is nu het
Inquisitie
hups toe
Goa.

Verclart
ge vande af-
ronste des
gheers die
Principael
het regiment
deses Lands
veranderde.

Den Coning
van Mar-
singe vze
den eyghen
opgeworpen
regierders
van Decan
ander son
tribut ge-
hoort.

Sommige
ge beduyden
ghen van de
gegeven tij-
tels der ge-
selde Con-
berneers in
Decan.

Verclart
ghe hoe den
Regierders
deses Lands
erst upt
Wich zijn
gecomen.

Der 28. Capitel:

Vande Stadt ende t' Eylandt van Goa, principael
hoofst-stadt van Indien,

Het Eplandt
en de Stadt
Goa en
streck van
Westen ende
Oosten.

Ordonnan
die hier na
staet dat
der verlos
ende vander
een gheve
tekenen der
rekenen noch
weeter co
kuen mach.

Wachtghe
waer op de
wachters
doren hozen/
dacht goede
waacht goud
den.

Verclarin
ghe des ja
ren vande
passagien
tot ende
van Goa.

Alle schepen
en schepen
moeten te
Zaguan
aan leggen
om geent
recht te woe
den.

streckteghen eber't landt Salsette, tot aci
d'ander zijde t'ggen't landt Bardes, en b'gi
alleenstich e' beschutsel van't vaste land / daer
die Portugesen gheen gheblet en hebben? Het
geheele Eplandt en heeft anders greu stercke
noch bewaernisse / dan op't landt van Bardes,
op de hoochte / acyden mont vande Rivier / al
waer leydt een endt verballen Casteel / daer 2.
oft 3. pferen stucken op liggen / ende een Maan
die daer des nachts wacht houdt. Het Epland
van Goa, aende Custe vande Zee / is seer
hooch / ende altemet steen-clippen / van't
Landt van Bardes heeft aende zijde vande
Zee een seer schoone ende witte sant-stant
wel een halve mijle oft meer lauch / die be
waernisse punt Eplandts is / datter zijn aen
de oost zijde drie oft vier passagien ofte
poorten die op den Geuer van de Rivier
staen / aen't uytste vant Eplandt / teghen
over't vaste landt/ende Salsette ende oock Bar
des, elke poorte heeft een Capiteyn ende
Schijver / die oer wacht houden datter
niemand en mach upt varen van d'ander zijde
dan mer zijn oorslof / ende die Indianen / De
canhins ende ander Moozen ende Hepdenen/
die binnen Goa resident / ende haer woon
plaetien hebben / alse op't vaste landt trecken/
om alle waren ende lijfstocten te halen / moe
ten in dese poorten / diemen Pales noemt / elk
een tecken / dat haer op den blooten arm ghe
druet w' hebben / en als dan vande oer
aen d'ander zijde / en weder comende moeten
wijnen haer tecken / waer mede sp be
maeken / waer van sp betalen een
part van den / dat is so veel als een Duyt/
dit is het passie vande Capiteyn en Schij
ver vande seide Passio, ende des nachts heb
ben sp eenen Jonghen / die heeft sozghen een
cleyn klacken te luyden dat op de poort ofte
thoozen staet / ende gaet d'ichwils liggen/ende
bint die roozde vande clepel aen synen voet/
en also leyt hy altemet en bingelt / ofte clept/
tot een tecken dat hy wacht hout / welke is
alle die wacht ende bewaernisse die daer op't
geheele Eplandt is. Dese Passio zijnder vijf
te wet / een aende Zuyd zijde vant Eplandt/
daer men naer't vaste land / en ooc naer't land
van Salsette passiert / en is genaemt Benesterijn.
Wozt altoos geseeten Passio de S. Jago, om dat
die Parochie van daer S. Jacob ghenaeamt
is. Die Lebe de Passio, is aende oost zijde van't
Eplandt / alwaer men alleenstich op't vaste
landt passiert / en wozt genaemt Opaslo seco,
dat is soo veel als die drooghe passagie / want
op dese plaets is die Rivier op zijn enghste en
ondiepste. Die derde Passio aende zuyd-zijde
vant Eplandt / is by nae aende Stadt gyele
ghen / ghenaeamt Opaslo de Daugijn, oft van
Mae de Deus, tot hier toe streckt die muer/
b'ghinende vande Passio de Benesterijn ofte S.
Jago, ende voozt's t'geheele Eplandt is son
der muer ofte schutsel : Van dese Passio trecht
teghen oer't waertmen op een ander Epland
diken / het welke respondert met het vaste
landt / alwaer noch een Passio staet / ghenoeamt
Opaslo de Norwa. Die vijfte ofte leste Passio
leyd vande Stadt tot half weghen die Rivier
naerwaerts nae Bardes toe / dese is die stercke
van allen / ende best versien : maar op die ma
nier van alle d'ander / is ghenaeamt Opaslo de
Pangijn. Van hier waertmen naer Bardes, ende
oock alle die Schuyten ende Schepen / die de
Rivier upt ofte in varen / moeten hier aenleg
gen ende gevisiteert worden / dit is alles wat
haer wacht ende stercke van't Eplandt is.

berocrende. Wat die Portugesen justitie ende
gebiet met hare ordinantien / so weereeltijc als
gherestelijc zijn belanghende / is gheleijc in
Portugael : woonen inde Stadt onder een met
die Indianen / Hepdenen / Moozen / Toben/
Amenie / Gufaratten / Samanen / Zamenes /
ende alle Indiaensche natien ende volcken/
die daer alle woonen ende handelen / een pe
gelych in zijn wet ende ghelooft / sonder dat
men der s'mant dwingt vet te doen tegens syn
wil / dan alleenstich datse hare Ceremonien
van dooden ende levede te branden / houwe
lijcken ende ander superstitien ende Duppel
sche inventie te doen / verboden zijn vande
Bischoppen int openbaer noch int Eplandt/
van byghich toegelaten opt vaste landt / ende
ghemelijc in haer hupen / om te schouten
alle schandalen ende erghernisse die daer die
niet ghedoopte Christenen aen souden mogen
nemen : maer wat die wereltijche Justitie/
handelighen ende goede Borgherlijche Po
litie belanghend is / zyn alle met den ander
die int Eplandt woonen / dat Portugesche
Recht onderwozen : Desghelijcs die eens
Christen ghedoopt is / ende dan in eenige fau
ten ofte vendsche superstitien bevonden
wert is de Inquisitie onderwozen / wie dat
het zy / ofte van wat puncten ofte fauten dat
het soude mogen welen. Het Eplandt en heeft
van zijn selven sonderlingen niet daer het hem
niet vanden can / dan sommigh Zee ende ge
bwoert van Hoenderen / Gepten / duypen / etc.
maer w'pnigh / upt oorsake die woeftich
ende onbegraemheyt vant landt dat al meest
berghachtigh / woest ende wilt / ende vol wils
dernisse is. Alle nootduft / soo van Zee/
Hoenderen / Verckens / Eperen / Welck / ende
dierghelijche dingen comt al van Salsette, Bar
des, maer het meeste van't vaste land : Coozen/
Rijs / ende ander geynen / oock Olve ende
alle ander nootd'akelijche waren comen van
bupten die Rivieren in / als van Cambaya
vander Mooyder ruse / ende die cuse van Ma
labar ende ander wegen / als w'p inde beschij
vinghe vande Custe en'sdeels verclaert heb
ben. Wijn dietten heet vande Palmen hebben
sp genoeg / ende soo veel datse ander plaetsen
met gherieken. Hebben w'pnich soet water/
dan alleenstich een Fonteyn / ghenaeamt Ban
ganijn, welke staet een stuck weeghs onrent
een quartier mijls bupten de Stadt / waer mede
haer die gheheele Stadt gherieft / dat die Sla
ven in potten halen / ende dooz die Stadt ver
coopen / ende is seer goet om te d'riicken / het
water om te roochen / wassen ende te plassen/
hebben putten gemeenstich in alle hupen : Het
Landt in hem selven is seer steenachtich ende
droogh/ende is rootachtige aerde / soo datter
zyn gheweest sommighe Italianen Alchimis
ten/die haer berintzen daer Copr ende Gout
upt te trecken / het wet te den Coningh noch
Vigorey niet toelaten wilen / dooz v'rese dat
die saem ende die schat soude locken ende ooz
sack wesen / om van hare onmogghende v
anden te meer overbalken te worden / dooz be
gheerte vande rijckdommen / waerom het
ghelaten wozdt daer naer te soeken ende te
graven. By dese naerbolghende uptwozzin
ghe machmen sien die ghelegghenheyt vant
Eplandt ende die Stadt Goa, met alle hare
Straten / kercken ende plaetsen nae het leven
afgheconterst.

allerley in
ten vander
len op Goa
sonder be
dwang der
conscience
om u on
natuerlijche
superstitien
opt baerte
pleghen.

Ghedoopte
Christenen
zyn aen der
Portuge
sche Rechtig
en Policie
verbonden

De prins
vael inge
ten mo ten
tot Goa
gheboort
worden.

Salin wij
overblo
dich tot
Goa / maer
geen soet
water, dan
niet een ee
nighe Font
eyn die
betre bupten
de Stadts

Steenacht
ge gegra
putten daer
eenige Ita
lianen der
meten Copr
ende Gout
niet erge
welch haer
aan oorsake
niet toeghe
laten wozt

Dat 29. Capittel.

Vande Costuymen der Portugesen, ende die van haer geprocreert zijn, ghenaemt Mestigos, ofte halfgheslacht soo van Goa, als van alle die Orientaeliche contreyen.

DIE Portugezen in Indien zijn veel ghetrouwt met de inghevozen Vrouwen van't Landt/ ende die kinderen die daer van comen/ worden ghenaemt Mestigos, dat is half-gheslacht: Dese Mestigos zijn ghemeenlyck van colour gheelachtigh/ niet segghenstaende soo zijn onder haer veel Vrouwen-personen die fraep ende schoon ghesatfoneert zijn. De kinderen vande Portugezen/ Mans ende Vrouwen in Indien ghebooren/ noemt se Castigos, welke zijn in als by naest gelijck Portugezen/ hoewel van colour een wepnigh onderschept/ want trecken altoos op die gheele colour. Die kinderen van dese Castigos zijn vaelder ende gheheel Mestigos, ende de kinderen vande Mestigos zijn van colour ende satfoen ghelijck de naturelen ofte Decanijns van't Landt/ soo dat die afcomelingen vande Portugezen/ Mans ende Vrouwen ghecomen zijnde in't derde lidt/ schynen naturele Indianen te wesen in colour ende satfoen: haer neeringhe ende daghelijckhe traftequien/ zijn naer Bengala, Pegu, Malacca, Cambaja, China, ende alle weghen van Boorden ende Zuyden. Oock soo woijt binnen Goa ghehouden een daghelijckhe vergaderinghe/ soo van de Burgheren/ Inwoonders/ als van alle natien van Indien/ ende onseghghende contreyen/ ende is ghelijck die vergaderinge van't Antwerpen op die Bourse/ doch is different: want alhier comen soo wel Edeluyden ende andere personen/ als Cooynders: ende men heester alle dinghen beyl/ van alle coomanschapen ende Indiaensche waren/ so dat het by naest een mercht ghelijck is: Dese vergaderinghe is alleenelyc vooz middach/ t' gheheel Jaer deur/ behalven die Sondaghen ende Wperdaghen: begint des smozghens te leven/ ende deurt tot 9 uren overmidds die hitte van den daghe/ ende des nae-middaeghs niet. Op de pyncepaelste stract vande Stadt ghenaemt die rechte stract en woijt gheheten die Leylon, welck is soo veel als den upt-roep: want daar zijn sekere uptoepers vande Stadt daer toe geordineert/ die alle dinghen beyl hebben ende uptoepen. Dese gaen altoos ghebuerende den tijdt van de Leylon ofte upt-roep behanghen vol allerhande Goude ketenen/ allerlep costelijcke Juweelen/ Cleinodien/ Perlen/ Ringhen/ ende edel Gheskeenten: Desghelijcks hebben sy rontom haer loopen/ veelderlep soozten ende natien van captyven/ Mannen ende Vrouwen jonck ende oudt/ diemen daer daghelijck vercoopt/ ghelickmen by ons de beesten/ alwaer een seghelijck zijn gadinghe mach kiesen naer zyn fantasie/ elck op zyn prijs: Oock bindmen hier Arabische Deerden: allerhande speerpen/ ende dzooghe Mederghen/ welriechende Gommen/ ende diergelijcke materialen: schoone ende frappe Tapetten/ en sentderlep curieuseghed van Cambaja, Sunda, Bengala, China, &c. dwelcke een verwondering om sijn is/ met welke handelingh haer veel gheenderen/ die alhier daghelijck gaen coopen/ ende op sijnen tijdt weder vercoopen eynde soo dickwils alster een sterf-hups is/ so wert alle het goet hier gebzacht ende vercocht tot een haber toe met den selfden upt-roep/

t'zj van wie dat het wil/ alwaert vanden persoon vanden Vigorey selve/ ende woijt daerom ghebaen om alle Wresen ende Medenaren goet recht ende Justitie te doen/ ende dat het ten diersten vercocht mach werden/ om dat ter alle man by mach comen om te minnen/ in somma datter een groufaem veel goets vercocht wert/ aleer een Jaer ten eynde gaet/ Want daer veel volchs sterft/ om die ongereghelhept van haer leven/ ende de hitte van't Landt. Op dese manier van de vergaderinghe van Goa, werden oock ghelijck ghehouden in alle andere Steden ende placken van Indien/ daer Portugezen woenen: Daer zijnder die haer gheueren (te weten/ die ghetroude Portugezen) met haer Slaven ende Slabinnen/ die der sommighe thien ofte 12. ja 20. en 30. hebben: want coften wepnigh t'onderhouden. Dese Slaven gaen arbeiden om gelt vooz dese van doen heeft: halen Fonteyn water dat se deur de Stadt vercoopen: De Slabinnen maken alderhande Conserben en confecturen vande Indianische fruyten: veel frapedingen van Papwer/ Spelbewert en Wperwerck/ ende alsoan sepende de schoonste en jonghste/ fraep opghetopt ende toeghemaeckt die gheele Stadt deur/ om't selve te vercoopen/ om datmen deur de begeerten ende frapighelhept vande Slabinnen/ soude g'locht worden te coopen/ t'welck meer geschiet om t'gerief ende gebzuyck vande Slabinnen te hebben/ ende zyn wellust daer met te boeten/ van om de begeerte vande selve Conserben/ Confecturen ende Papwercken: want sulcx nimmermeer en wepgheren/ en hare daghelijckhe neeringe af maken/ ende met de winst die de Slaven ende Slabinnen alsoo daghelijck t'hups bzenghen/ moghen haer Heeren haer rupmelijck onderhouden: Daer zijn ander die hanteren veel met wisselen/ die munten op sijnen tijdt op te coopen/ ende alst pas gheeft weder te coopen/ te weten: Coopen die Realen van achten als die Schepen van Portugael comen/ en crighen die dan tot 12. ten hondert: Dese verwarens tot de maent van April/ welck is den tijdt dat de schepen naer China varen/ alsdan worden de Realen van achten gesocht om derwaerts te voeren/ en gelden gemeenlyck tot 25. ende 30. ten hondert/ ende nemen dan weder inde p'act een gelt dat op die tijt van Ormus gebzacht wert ghenaemt Lartijns. dat upt Persien comt/ t'welck se crighen tot 8. ende 10. ten hondert welck se weder verwaren tot dat de Schepen van Portugael comen in September/ diese betalen tot 25. ende 30. ten hondert in wisselinghe van Realen van achten/ als gesept is. Men moet dese Lartijnen hebben om naer Cochia de Wper en ander waren te coopen/ want daer het beste ende p'osytelijckste gelt is: daer zijn noch ander munten genaemt Pagodes, Venetianers, ende Senthones, zijnde van Goudt/ diese al op de selve manieren coopen ende vercoopen/ so datter vele zijn die anders geen handel en doen/ ende rijck daer met werden/ p'ncipalijck die een goede hooft somme heeft: dese wissel gheschiedt ghemeenlyck van de Gheestelijckhept/ die se onder den dajm dooz andere doen beschicken/ sonder letsel ofte hindernisse: Nu zijnder sommighe die leven op haer renten/ welke se hebben vanden Palm-boomen daer die Indiaensche Noten (Cocus gheheten) aen wassen/ van welke se seer wel comen leven ende goet onderhout hebbe/ want dit die p'ncipaelste neeringhe is van t'Land

De Portugezen trouwen Indi-sche vrouwen en sodanige kinderen worden mestigos geheeten.

Beschijvinghe der kinderen daer die mestigos meest op han delien.

Naem der p'ncipael merckstrasse in Goa/ en de hoem daer de Zuy-welen es beyl draegt

Verhaal der beschijpder Coomanschapen/ ende hoe die niet goede ordinarren openbaer vercocht werden.

Weel Portugezen gesheeten haer met Slabinnen die se aen andere verhueren om te arbeiden

Slabinnen maken ende vercoopen frap bandt wercken/ en bewilligen b'slappen ten p'osyte des Portugezen

Op wisse linghe der gelt spenon greft groote p'osyt den Portugezen

De Doot
gefan passa
ghe betue
men haer
meer van
haer betwo
den int el
eer / dan van
haer betwo
den sijnck
dom.

Den winter
begint en
rent April/
en dan we
den de 20
baren ontla
gen van ha
ren dienste

Confynnen
der afzide
dankte Ca
pitane en
Soldaten.

breeft in / ende hoe dat hy op syn eegen boze
ende costen heeft veel gebedenveert / tot dien-
ste van syn Majesteit / volgens de Capiteyn
Generael / dooz antwoorde van de selfde cer-
tificatie passeert dooz alle ander Capiteynen
ende Soldaten / elck een besondert certificatie
na die selfde sozme ende in- / out / desgelijcks
zijnder so minighe Edel-lipd: n die des Win-
ters tafel houden dooz alle Soldaten die daer
willen comen eten / waer van sy insghelicken
certificatie trecken / ende van alle watse con-
nen versieren: welcke certificatie sy vergaen
thien / twaelf of twintich / ende gaen daer me-
de met ooploof van den Vigorey na Portugael
enffchende daer mede recompense van haren
diensten / na upt-wijfen haerder certificatie/
hier by moeten dese brenghen een certificatie
vande schryber vande Matricula Generael / van
de tijdt haerder residentie in Indien / ende
hoe dat haer noyt eenige clausula van tpbal-
derij op haer tijtel gestelt is / desgelijcks van
alle Officiers / riken-meesters / van munitie
ende wapenen ter Oozloghe dienende / victualie
ende diegelijcke / de welcke dickwils de Ca-
piteynen ende Soldaten / ende daer van pet
schuldigh blijden ofte quade rekeninghe ghe-
ben / waer van tressont aentekeninghe geselt
werdt / op den tijtel van al sulcken persoon die
verbzoken heeft / van welcke Officiers alto-
mael moeten certificatie hebben / als datse
gheen clausulen van eenighe schaden aenden
Coningh hebben: met dese certificatie gaense
na Portugael / en hebben al eenigh officie op
de memorie om te epffchen / na dat haer qual-
tept ende dienste gegunt sal worden / hebbense
pemandt int Hoff die dooz haer sprecht / ende
met brenghen om de handen te smeren / alsdan
worden haer de officien ghegheben / dooz dize
saren / als Capiteynen / Factoren / Schryber-
schappen / Rechters / &c. en alle officien ende
ampnen van Indien: maer moeten se selver
gaen bedienen: sommighe erghense oock wel
met fabreut om die te transporteren / vercopen
ofte met hare dochters in houwelijck te geben
ende alsdan wert die patente van sulcken of-
ficie in 's Coninghs Canselerij geregistreert/
ende in Indien gesonden: ende moet van van
de Vigorey gheresozmeert werden. Dese offi-
cien worden altoos ghegunt in vagante van
die dooz hem gheprobiereert zijn / ende alsdan
besietmen het register / hoe veel datter dooz
hem zijn / als die haren tijdt om is / ofte by
avontueren sterben eer haren tijdt comt / alst
dick gheschiedt ofte absent zijn / soo werdt al-
toos gheprobiereert die de naeste volghet / ende
byder handt is: welcke is op 't coztste de o-
zdomantie ende maniere van haer regerin-
ge / ende oozloghe-handel belanghende. De
ander regeringe van de Rechten ende Justi-
tie is als in Portugael / by dit na-volghende
conterseptsel machmen sien die rechte straet
van Goa, met hare dagelijcksche handel ende
bergaderringhe / die Leylon noemen / alles na
't leuen af-ghebeeldt.

Dat 30. Capittel.

Vande Portugelen ende Mexilen haer huys-hou-
den, courtoisijen, trouwen, ende ander gebruyc-
ken ende manieren van Indien.

De Portu-
gelen hou-
den veel sla-
ven ende sla-
veninnen on-
nossezen.

DE Portugelen / Mexilen ende Chzisten
houden eerlijck ende seer magnifich
huys / hebben gemeenlijck (als ghesepdt
is) vry / ses / thien / twintich / sommighe meer
ofte min slaven ende slavinne / tot haren

dienste / een ygelijck na synen staet ende qua-
litept / te weten: wat die gecrouden aengaet/
ende zijn in alle haer dinghen in huys seer
reynlijcken ende supber / principelijck in haer
lijnwae / want hebben alle dagen hare schoo-
ne hemden ende ander gewaet datse aent lyp
bzagen / so wel mans als vzwouwen / tot de sla-
vinnen toe / overmits de hitte vant landt. De
Portugelen worden alle int gemeen gecient
met grooter grabitept / sonder eenich onder-
schept tusschen den Edelen ofte gemeene Doz-
geren ende Soldaten / ende li haer gaen / con-
versatie ende courtoisje alle onder malcander-
ren op een manier / gaende langhs der straten
seer lanchsaem / ende met grooter hooghmoe-
dighept en opgeblasenthept / met een slabe die
haer eenen grooten hoet ofte heubel dooz 't
over'thoofst bzaecht / om te beschutten de son
ofte regen datse hem niet en raecht / oock ghe-
meentijc inden tijdt van regen / hebben se een
jonghen achter haer die een scharlaken ofte
anderen langen mantel na bzaecht / om alst re-
gent die weeren om te doen / ende wiesende
dooz den middagh / bzaegt den jonghen altoos
een lederen ofte stuwelen russenken na / om
inde kerck dize hoozen / daer op te knielen:
laten haer oock meesdeel het rapier van een
slaf ofte jonghen na bzagen / om haer niet te
swaer te vallen int gaen / ende haer grabitept
te beletten: wanneer malcanderen tegen co-
men / een groot stuck eerse genaken / beginnen
met eenen groten Besolos Manos het lijf te buys-
ghen / ende de voet upt te steken / malcanderen
se groeten met de bouet ofte hoet tot by na de
aerde toe: desgelijck inde de kercke comende/
hebben hare stoelen alle ghereet / die haer sla-
ven haer te vooren bereydt hebben / ende in-
comende / staen alle die daer ontrent zyn over-
end / ende met die selve buppinghe doen hem
een groote reberentie / ende so 't gheschiede dat
pemandt eenighe courtoisje doende was als
de manier daer is / ende den genen diat gedaen
wozt daer weynigh op paste / ende hem desge-
lijcks niet en dede / sonden allen om die ooz-
sake hem verbolghen ende doen syn huys aen
sulcken slaen / seggende: dat hy hem misprezen
heeft / 't welcke haer om gheuen warrom te
lijden en staet: want soude de grootste schande
vande werelt wesen / so sy dat niet en wzeer-
ken / ende als sy haer willen wzeken van pe-
mant die haer eenige onbeleschept ghetoon
heeft / of eenighe ander oozsake / waer van dat
het soude mogen wesen / so vergaderen sy tien
ofte twaelf haerder vzienden / bekenden / ofte
speel-ghenooten / ende nemen den genen waer
daer sy't op ghemunt hebben / ende slaen hem
so lange datse hem dooz doot ofte weynigh
min laten ligghen / ofte doen hem also den-
strijcken dooz haer slaven: ende dit houdense
dooz een groote eete ende vzwonighept / datse
haer soo weten te wzeken / waer van sy haer
wel dozven openbaerlijck beroemen: ende als
sy hem niet en begeeren te dooden / doen se hem
wel dapper een dichte en moztwe klop-
pen / met een dick scheidt / gelijc een mans been/
diemen noemt Bambus, so dat hy daer niet dooz
acht ende meer daghen ghenegh heeft / ja la-
tense dickwils also dooz doot ligghen / 't welck
hare dagelijcksche neeringhe ende gebruyck
is / sonder dat daer pet mer wert na ghe-
taelt noch om ghesien: Oock ghebruycken sy
langhe sacrhens met zant ghebut / waer me-
de sy malcanderen die leundenen in moztelen
slaen / ende gantsch lam ende ghebzoochen
leden machten, Als pemandt een ander
in syn

Heftich-
de 3. 1. 1. 1.
peter ende
slaben.

Portugelen
der Doon
geuen om de
regen ende
sin opstraet
te wzeken.

De Portu-
gelen laet
haer altyt
een C. 1. 1.
over strate
na bzagen.

Verclaring
hoe daer de
Portugelen
laten bemant.

De Portu-
gelen wze-
ken haer op
gen eerge-
tighept.

Onbarm-
heidge staet
se der eer
aenteghept.

Langsack
hens vol
sant ghe-
but / dooz
slabe
knuppels
ghebruycken.

in sijn Wypd gaet visiteren ofte besoecken / al
ist sehoon dat den ghevisiterden een van de
principaelste edelbom is / ende de visiteerder
een slecht Soldaet ofte ander guldman / so is de
usantie dat den ghevisiterden comt beneden
aende deure met de Wmet inde hant / met een
grote beleefsheit ende eerbiedinge / ontfanght
den ghenen die hem comt besoecken / ende ghe-
lepdt hem alsoo hoorz hem tot die Wle ofte
camer van sijn Wypd dret hy hem spreken
wil / ende presenteert hem eenen leen-stoel om
te sitten / al eer hy selver gaet sitten / ende als
dan vraecht hy hem wat sijn begeerte is / ende
hare reden volpnt hebbende / gaet hem weder
gelepden tot aende deure / met die selfde cour-
tosse ende eerbiedinge met een Besolas Manos
achter aen / ende soo 't sake waer dat hy soniet
en bede / ende hem in 't sitten presenteert den
een kleynen stoel sonder leyn / te weten : min-
der ofte vracchter als die hy hoorz sijn selven
neemt / soude hem die visiteerder qualijck te
vreden ende hoorz een groote verachtlinge hou-
den / ende soeken alle middelen om dese inju-
rie op den selfden te waken : Wanneer sy hare
betroffen houwen ende trouwen / het sy wie
dat het mach wesen / die eenich vermoghen
heest / niemant nptgesonden / soo vergaren al-
le de vrienden / gebueren ende bekende te peert :
die geen peerden en hebben / maken dat sy die
leenen : sijn seer costelijck toe-bereydt tot vijf-
tigh ofte hondert toe / met ofte min / na dat
die persoon is / ende rijden alsoo al te samen in
goeder ordinantie na de kercke / met hare die-
naren / ende hoeden hoorz de Son / de vrienden
ende gheleperd hoorz aen / ende in 't laetste ge-
lydt comt den Wypdgom tusschen twee / die sy
ghebade rs noemen / ende daer na volghet de
Wypd die ghebraghen werdt tusschen twee
Commeres alle dyle elck in haer Ralamkijn wel
ende op 't alder-costelijckste toe-ghemaecht / en
daer na volghen de slaven ende stabinten die
achter aen loopen ghelijck de jacht-honden /
ende aldus aende kercke comende / ende ghe-
trout zijnde / na die usantien ende ceremonien
van de Roomsche kercke / weder weder inde
selfde ordonnantien na hups ghebracht / ende
hy hups comende / ligghen die ghebueren ende
naeste vrienden inde vensters op rijcke Indi-
aensche Capeten / ende begieten die Wypd
ende Wypdgom in 't hoorz hy passeren met
roof-water / ende ander wel-riekende ghebe-
sileerde wateren / ende met roosen / Supcher-
erten ende confecturen ofte Cozen / ende heb-
ben in 't gemeen die pet maat vande staet is /
hare slaven die op de schalmeyen ende trom-
petten een liefslike melodie maken / dat aen
lust om hoorz is / ende hy 't hups comende
daerse woenen / soo nemen die Wypd ende
Wypdgom met een nighen ende huppen met
een groote reuerentie oozlof van al die haer
gherompangheert hebben / die alle rontom te
peerde staen hy de deur / ende soo gaen die
Wypd / Wypdgom ende die Commeres bo-
ven inde venster sitten met grooter grabeyt /
ende dan beginnen die haer ghelepdt hebben
tot die ghetroude eere / een hoorz een eeren loop
ofte rin te doen / beginnende die ghebaderg
ofte Comperos alder eersten de daer na die an-
deren alsoo vervolgende tot twee ofte dyle ma-
len toe / ende dit altoos met een ghebuerighe
Musijcke van Schalmeyen diese in Indien
seer gemeen hebben / want die van eenighe
vermogen is / heester atloos van hem selven
in hups / dit vol-ent wesen / passeren alle
hoorz hy 't venster daer de Wypd ende Wyp-

degans lichen / met een reuerentie / ende gaen
denn / behalven die ghen iders ofte Comperos
die gaen boden hy de Wypd ende Wypdgom
haer gheluck biedende / dan werden sommighe
confecturen ende Wapen en hoorz-gebiedt /
om eens water op te dyncken / ende na som-
mighe courtosse diese de nieu-gehouden toe
wenschen / gaen wech / ende bliuen alleenlijck
dyle ofte hier vande naeste vrienden / alwaer
een mael tijdt bereydt is / wepnigh van spijse
maer costelijck / de welcke sy metten lichten
over-staen / met wepnigh rumoer / ende spzin-
ghen daer na terstont met de Wypd te hebde /
sonder eenighe ander ceremonien ofte onkosten /
waer mede die Wypd vol-ent ende upt is .
't Gheschiedt dickwils wil datse al met mal-
canderen te bedr. sijn een paer uppen hoorz der
Sonnen onder-ganch / want en hebben de pa-
ciencie niet soo langhe te hebben / als in dese
landen . Wanneermen een kindt sal doopen /
wozt op de selfde manier ghelepdt na de ker-
cke met peerden / ende op 't leste ghelydt comt
de Peter alleen / ende daer na volghende twee
knechts te voet / den eenen met een groot Sil-
bere ofte vergulde Becken vol hooftghe-
backen ghelijck crakelingen / diemen in Por-
tugael Rosquilhos noemt / ende in 't midden een
groot / wasse heerse / vergult ende fraep toe-
ghemaecht / ende met sommighe Goude ofte
Silbere penninghen hoorz-steken / tot een offer
hoorz die Wastoor die 't kindt doopen sal / ende
hoorzs bedecht ende bestropt met roosen : den
anderen dynecht een groot ende verheben Sil-
beren ofte vergulden Bont-bat inde een hant /
ende een Lampet van 't selfde stof in de ander
gant / elck met rijcke ende costelijcke dwalen
ofte handt-doecken hy de schouderen hanghen /
daer na volghen twee Palamkijn / inde eene
sidt de Comece / ende in de ander die Woe-
bouwe met het kindt / bedecht met een coste-
lijck kleedt ofte mantelken die daer expesselijck
toe ghemaecht werden / ende alsoo die cere-
monien van de doop inde kercke vol-eyndt
wesen / wozt weder na hups ghebracht met
de selfde ordnantie / ende 't hups comende /
hebben de selfde manier van musijck van schal-
meyen / rumen ende loopen met die peerden
hoorz hy 't venster daer de Comece sit / met die
selfde ceremonien als boven vande Wypdloft .
Dit is de maniere / usantien ende ghebrucken
vande ghetroude / ende die gene die hups ende
familie hebben : maer wat die Soldaten / dat
onghetrouden sijn is belangende / varen den
Somers op de Armade te water / ende in de
heden ende op 't landt wesen / houden haer
alle in 't gemeen seer magnijfich / ende gaen
alle met grooter grabeyt langhs de straten /
wel getracteert met haer slaven ofte ghehuer-
den / die haer den hoet hoorz de Son ofte re-
gen na ende ober 't hooft braghen : want men
bindt vande Indiaenen die haer daer toe ber-
hueren / hoorz den ghesel in dagh hoorz 25. Bala-
ruos / dat is soo veel als twee stupers ofte
een flooter / hoorz de gene die gheen slaven en
hebben / ofte daer toe niet en willen ghebruc-
ken . Die Soldaten houden in 't gemeen met
haer thien of twaelfen hups / alwaer sy on-
der haer hebben een slaef ofte ghehuert Indi-
aen ofte twee die haer dienen / ende de hem-
den ende cleederen wassen / ende hebben een
stoel vier ofte vijf met een tafel / ende elck een
bedt : haren kost is wij in water ghesoden
met wat ghesuten wisch ofte ander toe fausen
van kleyn waleur / sonder hooft / ende klaer
Fouteyn-water tot haren dyauch / waer mede
sy wel

Manieren
der wite
kings der
Wypd.

Doch van
de vergierig
hadt der
Wypd.

Manieren
der kinder
doopinghen.

Vergulde
wasse heerse
op kinder
doopinghen
ende ander
ceremonien.

Costelijcke
vercleringe
der Wypdloft
ten / met
daertbolck.

Costelijcke
banketten
ende ghespel
etc. om de
Wypdloft
te vercleren.

Courtosse
ende be-
ringhen der
Wypd / als
ook van
Wypdts gast
yaet.

Ghetroude
der onghet-
roude Sol-
daten.

Indiaenen
verhueren
haer om den
Portugesen
Soldaten /
op straat om
in hups te
dienen.

Schone
ijcke spijle
en habben
der Soldaten

Winnens
hups gaet
hien int
hemt/maet
upgaende
treckt men
cleeren aen.

De Capite-
nyen ghes-
burchen
ninddele en
de soldaten
te vintende te
houden.

Dan hoere
re der ghes-
houde vrouwen.

Soldaten
gebeven
haer wel
tot coophan-
delingen.

Elepon-
derhoudt en
quade beta-
tinghe is de
oorfaken dat
de soldaten
haer tot
coophandel
begheben.

De onseil-
ghhepdt der
soldaten is
oorfaken dat
men weynich
handen ghes-
conque
sien. & werde

sp wel te vreden zijn: wat haer cleedinge aen-
gaet / hebben onder haer alken altemet een
goet habijt ofte twee van Zijde ghelijck daer
tegebruyck is / ende als d'een upt gaet blijben
d'ander in hups sitten / want in hups en berst
men geen cleederen van doen / ende sitten alle
het 30 wie datter oock is / alernlijck int hemt
ende linnen boeren aen / en voortbloet dooz
die groote hitte / want al gaet men en intich
mael op eenen dagh upt / soo salmen hem soo
veel mael cleeden / ende elcken mael weder
ontcleeden alsoo men t'hups comt: sommighe
Soldaten hebben eenighe Edel-nammen ofte
Capiteynen / die haer altemet wat ghelt bp
leggen om haer te cleeden / om datse wederom
alst tijdt is bereydt soude wesen met haer te
gaen inde armade des somers / ende oock om
haer te vliet te hebben / bp nacht ende ander
tijden haer te gheleppen ofte haer te helpen
wijken als haer eenige injurie ofte leedt ge-
schiedt is / ghelijck verhaelt is / want die in In-
dien de meeste Soldaten te vliet heeft is de
meeste onsen ende bejzeft / in somma datse
haer op dese manier al te samenrelijck onder-
houden sonder onderschept daer aen te sien
vande beste vant landt: veel en meest heb-
ben hare principale assistentie ende onderhout
vande getroude vrouwen vande ander Por-
tugesen ende Westisen / ende ooc Indiaensche
Christenen / die altoos goede uptrekkinge en
hant-gisten doen / om hare boose begerten en
oncupphent te versaden / t welch spint he-
melijck ghenoech weten bp te brengen / daer
zijnder oock die haer generen die eenighe sa-
beur van vzienden hebben / met hier ende daer
te trecken / niet eenighe treffijcke ende hande-
linge van coophanenschappen / welckmen Cha-
rijns noemt / dese berwerpen t officie van Sol-
daetschap in de armade te baren ende den
Coninc te dienen / want als gheseyt is / deer
niemandt toe gedwongen wert / al comen int
register van Portugael: niet segenslaende be-
houden en wel den naem van Soldaat / soo
langhe alse een-loopent ende niet ghetrouet en
zijn: de Soldaten begheven haer hebende daer
meer tot Carbijnen en Coophandel te vzienden
dan om den Coninc te dienen in sin armep-
en / oorfaken dat de Capiteynen ende Edel-lu-
den beginnen te verslappen die soldaten goet
te doen / vooz datse in voozighe tijden piegen
te doen. Desghelijck soeken alle meeste haer
tot rusten ende wellusten te begheben / waerom
haer so sp't comen te weegh brengen / lieve
tot handelinge begheben vanden plaets op
d'ander te trecken / ende te trouwen en ne-
der te slaen / eendeels dat de diensten weynich
betaelt worden aende slechte Soldaten / om
dat wannere al hebben thien ofte twintich
certificatie van haren tijdt ende diensten ghe-
daen / so en hebben se die macht niet om de reys
na Portugael te doen / ende eenighe presenten
met te nemen / om aldaer te schencken / want
sonder dat / sp niet veel gehoopt noch gesien en
zijn / ende oock alse al schoon eenigh officie of-
te ampt na hare qualiteit verereghen hebben /
so loopt het so langh aen al eer den tijdt comt
dat syse mogen bedienen / datter so veel na een
officie ofte ampt staen / ende d'een na d'ander
gheproviendeert werdt / dat dieckwils den tijdt
met het leven vol-eypndt / al eer den dagh ver-
schijnt dat sp een beurt crighen / ten anderen
die verdighepdt van de wegh ende perijckel
van de langhduertige zee-daert doet menich in
Indien blijben / ende hem aldaer te generen /
so hem dat beste eerst vooz der hande comt:

Om alle dese oorfaken en werdt altans in In-
dien die oorloge so vierigh niet gebreken noch
nieuwse landen geconquistert ende ontdeckt /
alst wel inden eersten geschieden / die doen al-
leenlijck strecken om pyss ende cerre te berwer-
ben ende goede fame na te laten: maer nu ter
tijde zijne al om rapen upt / so wel die Viquey
tegetders / als alle d'ander ja tot de gheest-
lijckhept toe / en wozt weynich gepast opt ge-
meene landts wel-daert ende des Coninghs
dienst / dan alleenlijck hare particuliere inter-
sen / ende maken hare rekeninghe dat sp daer
moet die jaren elch in haer ampt zijn / waer-
om expresselijck seggen: niet te willen berbe-
teren dat andere vooz haer niet ghedaen en
hebben / laet sozghen die na comen / want de
Coningh haer welcke ampten gegeven heeft /
om haer diensten te betalen / ende niet om het
landts profijt te voderen / daerom en werter
tegen woozdicht in Indien niet meer getrou-
nen noch ondeckt: maer altemet verliesen
eer hier en daer een plaets / hebben genoegh
te doen datse behouden en beschermen datse
besitten ende van lange jaren in haer gewelde
hebben / ende datse de custe ende zee-daert
schoon houden / hoe wel datter menich Coop-
man moet het sin verliesen / al eer een jaer ten
eynde gaet / dooz de onbeplighept vande Zee /
ende onachtzaamhept van de Portugesen ende
hare regieringhe / ende is te beduchten dat het
alle daeghs sal verargeren / almen openbaer-
lijck mach spreken daer op lettende / waer me-
de genoech verhaelt zijn de manieren der In-
dische Portugesen / ende hare usantien van
oorloghe die sp al te water pieghen / want te
lande en can men niet reysen / overmidts die
verschepte Coningrijcken ende natien van
volcken die onder malcanderen altoos onenig
zijn / ende sommighe vzienden ende ander v-
anden vande Portugesen: want die Portugese-
sen hebben allewijle sommighe plaetsen / steden
ende fortrecken met haer Habens op de zee-
cont gelegen / sonder pet binnen het lande in-
nywaerts te hebben / als bp inde beschijbin-
ge vande custe verclaert hebben. Bp dese na-
volgende figueren machmen sien hoe die Por-
tugesen ghetrouden en Soldaten in Indien
langs der straten gaen / desgelijcks hoe dat sp
te peerde rijden / niet alleenlijck de Edel-lu-
den: maer elch ende die eenige machst hier een
weert t'onderhouden / so Coopman als Am-
bachtsman wie dat die zijn / ende hoe dat sp
haer laten vzaghen inde Pallamkijns, over die
straten / ende deur die stad alst haer niet en lust
te preet te rijden ofte te voet te gaen: oock so
machmen sien het satoen vande Pussen daer se
met ten oorloch te water baren / die welcke
hare vanden te Malabaren oock gebuycken:
want anders geen schuyten roch schepen en
hebben: doender groot quaet met / zijn seer licht
so wel te seplen als te roepen / men gebuyctse
oock toe Coopbaertijde / om die bequaemhept
daer mede over werch te comen.

Eppe-
baer
is oorfaken
van farne
toechte in
s'Coning
dersten te
vergetten.

Der slappin-
ghe des ge-
11 onder
dien is doet
haest weder
verliesen dat
gewonnen is

De Portu-
gesen hebben
sommighe
fortrijcken
op de Zee-
sant, maer
werpen igb
baten
11 lande.

Het bpsaen
de contin-
tepsel der
toont der
portuge: en
manieren.

Da 31. Capitel.
Vande manieren ende usantie der Portugaloyfers
ende Westisen vrouwen in Indien.

DIE Portugesen / Westisen ofte Christe-
nen vrouwen in Indien stietnen seer
weynich / want sitten merstendeel ber-
bozen in hups / ende en gaen niet upt dan seer
selven / alse te herken gaen ofte malcande-
ren gaen bisteren / het welch noch seer selden
gheschiedt / ende daer en boven alse upt gaen
worden

Portuge-
sche vrou-
wen comen
weynich op
strat / ende
ter herken
comende
werdase
seer curieus
en bedekte
ijde gebuyt

*Gestus et habitus tam civium que militum Lusitanorum in
oriente agentium, cum publicum prodeunt.*

*Conancijen en habytē der Portugeesers so burgers als
Edaten in oost Indien als se op die straten comen.*

46 m 7

Hoc habitu, qui e Lusitanis Nobilitate aut dignitate clariores
in India fere conspiciuntur per plateas obequant.

Op dese maniere ryden gemeenlick over stracten die Portugee:
sche Edellieden Regierders en Raetsheeren.

46 en 47

*Hac forma Lusitanorum nobiliores et qui opulen-
tiores se gestari jubent*

Op dese maniere laeten haer die Portugeesen draegen
die van affcomstte en vermoegen zyn.

worden noch seer wel bewaert/want worden ghebzagh in een Pallamkijn met een cleedt ofte matte bedeckt/ soo datmenle in geenderleij manier sien en can/waernerse ter kercken gaen ofte eenighe visitatie doen/ hebben seer costelijcke cleederen aen/ ende gouden Braseletes ende Manillas aen haer armen/ ende costelijcke gheschenken ende Preelen/aen haer oogen hanghen riemen vol Juweelen ende Cleynodien: die cleederen van Damast / Fluwel/ ende Bzorado/ want die Zijde is het slichste datmen bzaghen mach: in haer hupfen alle int ghemeen gaen met blooten happe en ondecken hooften met een hemden ghenaeint Bajo, 't welck haer comt tot over den nabel/ ende is soo sijn datmen der het ghebede lijf dooz siet/ ende wande Sabel nedertwaerts bzaghen maer eenen geschilderden doech dyle ofte biermaels om 't lijf ghesmeten/ dese doechen zijn seer scaep gemaect/ ende sommighe costelijck met alle figuren en loof-werck van dierelche colouren/boozts is die reeste want lijf bloot/sonder pet aende deent noch voert te bzagen/ dan met de bloote voeten inde muflen ofte Pantoffelen/gelijck oode mans besgelijck. Dese bzacht hebben se altoos int hups/ out ende jonck/ rye ende arm/ niemant uptghesondert/ want sp niet upt en gaen/dan selden/ende dat bedeckt en ghebzagen/ende wat datter huptens hups v.m doen is dat beschicken die Slaven en Slavinne. Die Vrouwen en eeten gheen broodt ofte seer selden/ noch oock die Slaven ofte Slavinne/ niet datse sulcx laten om die dierte/ want het is seer genoech ende in grooter abondantie/ dan zijn so gewent op het sijn te eten/dat sp sefs anders niet en begeeren/ 't welck sp coken met water/ende etent met eenige gesouten visch/ ofte een ghesouten scrup ghenaeint Mangas oft met eenige anderen compost van visch en vleesch gemaect met soy dat zyder op gieten/ en als dan etent mette handt/ wantmen daer gheen dinck met lepelen en eet/ en soo sp 's pemandt sagghen doen/ souden der met spotten. Weggelijcks wanner sp bzinken/ hebben een manier van Worogens gemaect van swarte aerde/ zijn seer sijn en dun/ op die manier van de pullen diemen by ons ghebzupcht om die bloemen in te setten/ ende binnen inden hals is een schilbeken vol gaetgiens. Dit crupck woxt ghenaeint Gorgoetra, om dieswille dat almen wil bzinken/so hontment om hoock om niet aende mont te raken/en alsdan comt het water dooz de gaetgiens die binnen inden hals int schilbeken staen/ ende loopen al gogelende inde mont sonder een bzuppel te stozten/ 't welcke sp doen dooz groote repnichrpt/ om dat niemant het aen de mont soude setten/ende wanner daer pemant eerst nien van Portugael comt/en wil dan beginne te bzinken op haer manier als boozsept is/ en dooz die onghemoonte hem beschoz/hebben dan een groote plaspier ende belacchen hem/ en heeten hem Reynol, welcke is een spots wisse naem/ van die eerst nieu upt Portugael comen/ende haer noch niet en weten met die gzanstept en andere ceremonien te houden op de Indiaensche manier/ ende worden int eerste seer nageroepen langhs der straten gaende/ tot dat sp dooz gewoonhept die Indiaensche manieren aen weene/ daer sp haer wonder wel terstont weten doe te begeben. Die mans zijn seer jaegers van hare vrouwen/ want en sullen geen ander mans personen in hare hupfen bzagen hoe goede vrient dat sp soude moghen wesen/

die zijn vrouwen ofte dochteren soude mogen sien/ ten waer eenige compere ofte andere getroude met zijn vrouwe in geselschap/ en datse alsoo metten anderen peters op een speelhups ofte elders gaen vermaken en verluste/ altoos wel omringht met hare slaven en slavinne tot een bewaernisse ende dienste/ so jemandt aerbie deure quam bzaghen naer den man/ soo loopen die vrouwen ende dochteren terstont binnen ende verbergghen haer/ ende alsdan blijft die man alleen om die van hupte beschepdt te doen/ oock soo en laten sp gheen mans persoon/ het sp hoe waer maechschap die soude mogen wesen/ die ober die vinsthien jaren passeert in hups woenen daer vrouwen en dochteren zijn/ al waert haer eppen Soné/ of hebbe peters beneden of bezijde het hups eenige camers ofte hupfen daerse woenen en byde vrouwen niet comen en moghen/ ende al daer sendense haer eten ende nootduyst/ want is dichtwils geschiet datmen die neef heeft gebonden by zijn ooms hups/vrouwe/ ende den broeder by de broeders hups/vrouwe/ lae den broeder by zijn suster/ welcke iker sommighe gheken hebbe die op sulcke septen gebonden zijn/ ende die vrouwen niet de selde van haer eppen mans also zijn omgebzacht. Die vrouwen zijn upter maten luxuriens en onkupsch: want men winter seer wepnich al hebben se ghetroude mans/ ofte sp hebben daerenbaben noch een ofte twee van diemen noemt Soldaten/ daerse met boeleren/ om dat te weeghe te bzagen/ soeken alle pzaetjcken en listigheyt/ deure beschickinge van hare Slavinne ende Coppeler sijn by nacht en ontijden/ ober muieren/ hecken/ ende daechen/ hoe seer datse ommeers bewaert zijn. Doo hebbe sp een crups ghenaeint Duroa, 't welcke heeft een saet/ het sae daer van upt-gheslooten doen sp peters in/ ende gheben 't hare Mans 'eten ofte te bzinken/ende terstont word den man als of sp half upt zijn sinnen ende sonder ghevoelen waer/ ofte geheel sot/al lachende/ ofte neemt hem somtijts slapende/gans ende al ghelijck een doot lichaem/ in somma dat sp in zijn ptesentie mach doen al wat sp wil/ en met haren Wel haren wellust plegen/ sonder datter die man eenige kenruffe af dyaecht/ dit soude hem also dueren 24. ueren lanch/maer wanner sp hem zijn voert met cout water wassche/ comt weder tot sijn selden/ ende weet nieuwers af/ want meent dat sp gheslapen heeft.

Annotatio D. Pall.

Duroa, van sommighe Tatuia gheheten, van andere Datura: op Spaensck, Bucla doras: op Duytsch, Igel kolben in Malaba Vnmar Caya: in Canara, Dature: op Arabisch, Marana, van die Persanen ende Turcken, Darula. Die beschrijvinghe van dit Cruyt ende dese Vruchten, leelt die Herbaristen: Soo yemant een halve draghne van dit saet in kryght, blyft voor een tijdt zijn sinnen berooft met een gestadich lacchen, &c.

Daer werdt oock menigen man vergebent van hare vrouwen also hem maer moede zijn: want wien te maken een vergifte ofte senijn/ het welcke sal den perfoot dese 't in gheven/ dooden op die vere datse willen/ ende 't senijn daer naer berept hebben: sp makent dat het ses jaren een int lijf kan dueren sonder pet te beschadigen/ ende als die vere genaecht daer sp 't op gemaecte hebben/ sal daer niet deure gaen sonder een half uere te salgiere: makent van een/twee/ dyle jaren/maenden en dagen/ ghelijck

Een mans personen boden 13. Jaren/ al waert oock ep gen kinders mogen woenen in hups daer vrouwen ofte dochters zijn.

Onbetamelijcke luxuriet ende onkupscheit der geboude vrouwen.

Kust der vrouwen onghetroude oft onkupscheit te volbzagen/ dooz een slaep-bzanch dyle haer eppen mans ingheben.

Vrouwen vergiften hare mans nev/ etc.

Van der Christenen vrouwen pzaetjck en cleedinge

Wepnich 23. jode van dyle broot gegeten/ende doinnen dat bzupcht.

Wat leyde te eten met spottelijck ghebonden.

Factoen der bzink-potkens en van de curiense hept inge bzinkte/ etc.

Groote se to: rihpdt der mannen ont haer vrouwen ende dochters.

Maas doo-
den haer op-
ghen. 2011-
wen.

gelijck 't haer in de fantasie comt/gelijck ick't
aen veel gesien hebbe / en daer seer gemeen is.
Oock woerdender veel vrouwen van haer
epghen Maas omghebracht en gheboort /
waermeer sp haer in overspel binden / ofte
daer maer suspitie ende vermoeden af hebben/
soo stercken se haer die keel af / en gheven
drie oft vier ghetupghen datter vzenide
Maas by nacht en ontijden ofte by daegh
in hare hupfen gheromen zyn by hare vrou-
wen / ofte peiders elders / hoe dattet soude
moghen wesen / waer mede sp terstont weder
by en vranck zyn naer die Witten ende Kop-
en van Spangien ende Portugael / ende mo-
ghen terstont weder een ander trouwen / alle
het welcke niet en helpt om haer bevrees te
maken / ende hare oncupsheden af te bryken /
doch woerdender jaerlijcks ontallijcke alsoo
omghebracht van haer epghen Maas / ende
is soo ghemeen / dat men der gants geen ver-
wonderinghe af en maecht / dooz de gewoon-
heyt: De Vrouwen segghen oock plat upt
datter gheen beter doot en is / als soo te
sterven: want segghen datse alsoo dooz liefde
ghesacrificeert worden / dat haer dunckt eer-
lijck te wesen. Die Vrouwen syn in't gemeen
van natueren seer repn ende puntich so wel in
haer hupfen als aen hare perfoonen ende liss:
want boven dien dat het dagelijcks al schoon
is watse aen 't liss dzaghen / soo hebben se noch
voorz een ghetupck haer alle daeghs vande
hoofde tot de voeten 't gehele liss te wassen/
en dicwils tweemaal / des morgens en 's na-
middags / en so menighmael als sp haer ghe-
voech doer ofte water maken / ofte excessie heb-
be met haer mäs / sull' elcke reys haer weder
wassen / al waert oock 100. maal op eenre dach
ende nacht: syn van weynich werck / en seer
ghenueghen tot welriekende krupderen / oock
tot die Persupmen / Wierroacken / ende haer
over 't liss ende aent voorszooft te smeren met
welriekende Sandalen / ende ander dierghe-
lijcken houten / die se daer toe met water aen
stucken malen ofte wrypen: Oec gaense eenen
ghesceelen dach knauwen bladeren / blemen
heet Bettele, met halck / ende een frupt ghe-
naemt Arrequa. waer van wy op een ander
sullen tracteren by de frupten ende specerijen:
Dese Arrequa is sommige soo sterck / dat men-
der by naest gheheel dioncken af wert / ende
gants giinder en weer supselben / hoe wel in't
ansien ende oock in smaeck by naest hout ofte
woztel ghelijck is: Dese drie dinghen sinterse
eenen ghesceelen dach en knouwen / ghelijck
die Ossen ende hoepen erkaumen / welck het
sop daer van in / en spoutwē die rest upt / waer-
mede sp de mont soo root en swart maken / dat
het voorz die 't niet ghewoon en is / een walgh
om sien is / alle het welcke met het wass-
en / wierroacken / smeren wette Sandalen / hebben
geerft vande Indiaensche Vepdenen / die alle
dat selde in manier ende ghetupck hebben
van ondetiden oft tot noch toe: Segghen dat
het die tanden conserveert ende goet houdt
dienstich voorz die Maaghe / ende teghen stic-
kende afen ende mondt / in somma dat sp 't so
gewont syn te knouwen / dat waer dat se gaen
ofte staen / moeten altoos dese bladeren met
haer toebehoort by haer hebben / ende de Sla-
vinnen de gelijcke gaent altoos over de stra-
te knouwen waer dat se gaen / sae zyn daer toe
so gewont / dat sp haer laten duncken / sonder
dat niet te mogen laten: Want haer gemeen
werck is een ghesceelen dach te sitten als de
Maas upt is achter die Maat die voorz 't den-

De Vrouwen
achten
een sacifice
van haer ep-
ghen Maas
gheboort te
worden om
alouwe.

Selsame ce-
rimonien
van upwen-
dige repn-
heyt teghen
grote on-
cupsheden.

Genegent-
heyt der
Vrouwen
tot welriek-
ende Pers-
fumen / ende
ander soete
Cupderen /
etc.

Remedien
om de tan-
den / maghe
ende af in
supper te be-
waren.

ster hanght / altoos met het Bettele te kau-
wen / ende sien passeren het volck op die straet
sonder ghesien te worden / dan alser pemant
passeert die haer aenstaet / ende rens een ghe-
sicht willen geven / doud die Maat op / waer-
mede sp den voorz by passerder een groot sa-
deur daer / ende met busonighe vertoonin-
ge ende oogh / pzyken / maken haer beginsels
van bypagie / welcke sp daer na met die Sla-
vinnen ten effecte byenghen / daer sp dupbel-
sche listigheide toe weten te vinde: want nacht
en dagh anders nieuwerz op pzyctiserē ende
ganselijck haer werck daer af maken: en om
die natupze daer toe te stercken / ende de vier-
ghe begheerten te meer te verwerken / eeten
oock meest dese Bettele, Arrequa ende halck / ja
hebben snachts by haer bedde staen: ende be-
halven dien / so etense handten vol Giroff-na-
gelen / Peper / Benghber, ende een gebachte
specie / ghenaemt Cachunde, die van alle spe-
cerpe ende heete crupderen te samen gemengt
zyn / ende andere diergelijcke specien / alles
om de luxurie te vermeerderen.

Byactifcken
ende list der
Vrouwen
om de jonge
Gefellen an
te halen.

De Vrouwen
eeten
verscheiden
dinghen om
haer lust en
te verwerken

Annotatio D. Pall.

Cachunde is nae myn opinie ghemaect uyt die
specien Galiz Moscatz, met sap van Soet-
hout, zyn swarte Koecckens, daer sekere Cha-
racteren op staen, inden eersten seer bitter van
smaeck, eyndelicken seer lieflijcken, ende soet,
het hert ende die Mage streckende, ende een-
nen lieflijcken asem ghevende.

Ende en laten niet alleen genoege dat voorz
haer alleenlijck te gebuyckē: maer doen noch
daerenboven de Maas dupsent dierghelijcke
crupderen in nemen / wilens ende onwetens
om haer wellusten ende versadinge te gheven/
dat haer eventwel met gheen danc ter werelt
kan versaden: zyn oock seer genegen in eenige
cristen ofte baden / haer recreatie nemende
met swemmen datse gemeenlijck alle seer wel
weten te doer: want daer spinder seer weynigh
ofte sp soudē een goede Rivier van een half
mijl over swemmen / waer mede vande vrou-
wen genoech is / ende willen in ander dinghen
voorz varen / de figuerē ende afbeeldingen om
die te beter te verstaen / machmen sien hier naer
altwaer staen de vrouwen cleedinge alse in de
kercken ofte upt gaen / so wel van die jonghe
dochter als van die ghehouden / ende Wedu-
wen / diemen elck in haer dacht mach onder-
scheyden / oock ghelijck alse in hups zyn / met
het Schotelken met Bettele ende handt / hare
daghelijcke erhouwinghe: Oock hoernese
over de staten inde Pallamkijns dzaeght / met
hare Slavinnen voorz / achter en bespden
lopende: oock gelijcke by nachten met hare
mannē en Slaven gaen eenige aflaten te win-
nen / ofte die kerck by nacht gaen besoecken /
welck sp ghetupcken op die manier van be-
vanden / want alsdan te voort gaen / waer me-
de sp meenen meerder verdiensten te verwer-
ven / welck haer daeghs niet toegelate wert:
wat sp so veel niet betrouwen en zyn: dese beva-
den ofte nacht visitation houden sp voorz een
grote recreatie en vryheyt: want sp daer op
hopen ende machten gelijck die kinderen na
de kercken / ende ander seften / besgelijck de
Slavinnen die se in weerden houwen / en nim-
mermeer upt en gaen dan op alsulcke beva-
den ofte inde kercken op de seest-dagen / met
hare Vrouwen achter 't Pallamkijn, op welck
he daghen hare boelen abverteren / ende laten
die vrouwe altemets inde kerck ofte int gaen
nemen

Vrouwen
ghenueghen
ende Con-
stichme
Acrummen.

Sommighe
cerimonien
der Maas
gen wert de
byon per-
sonen nacht se
gelaten.

*Virginis Lusitanæ in India gestus . et
amicus .*

*Cleedinge en dracht van een Portugeesche
Dochter ofte Maccht in Indien .*

*Matronarum et conjugatarum foras prode:
untium vestitus et ornatus .*

*Der Portugeesen gehoude Vrouwen ,
habyt en cyraet .*

Viuua .

*Viduatum Lusit. amictus quem iterum
nuptę deponunt resumpto nuptar. habitu .
Cleeedinge en dracht der Portugeescher We-
duwen welke weder houwende afleggē. weder
aen nemende der gehouder dracht*

*Vestitus et comptus Mulierum cujus cunque
ordinis et ætatis intra ædes .*

*'Der Vrouwen cleeedinge en hussel
binnen shuys van wat stact en ouder-
dom die zyn .*

48 en 49

*Naves celoocs seu biremes, quibus Bello et transportandis
mercibus utuntur Lusitani, et eorum hosfes Malabares.*

*Fusten welcke die Portugeesen en haer vianden die Malabaren
gebruycken ter oorloch, en om coopmanschap te voeren —*

46 en 47

*Ratio qua coelo pluvio et alias Lusitanæ gestantur
comutantibus ante retro et utriusq; famulis*

*Maniere vandie Portugeefche vrouwen en dochters te draegen
alst regent en oock op ander tyden met haer slaven
en dienaers voor achter en bescyden*

Ninschoten.

*Lectuli quibus Vxores et Filię Lusitanorum
contecte gresfantur.*

Lo. à Doc. fr.

*Coetskens daer de Portugeesche Vrouwen en Dochters
bedeckt in gedraegen worden .*

48 en 49

*Lusitana . templa noctu invisura , comitata
marito . et servis .*

Een Portugeesche vrouwe verselschapt met hare man
en slaven des snachts die kercken besoeckende.

Portugie
der Slavin
nen/ om de
Jonge gesel
ten in haer
ghewoosde
kerckgaenge
te spjaech te
kinnen.

Der Slavin
nen kinderen
die in des
Meesters
Capitje de so
de vader
geen Portugi
ges is.

De Slavin
nen kinderen
haer kinder
ten in seer
groote eest
me.

Wander
kinder klee
dingen/ etc.

nemen eenē stupp-ganch pewers in een wine-
kel ofte kroegh / die se daer toe op haer dupin
hebben / altoer haer Boel de leus wech
heeft ende metter haest een spjong reys doen/
ende stracks weder haer wech volcht / ende
ist dat sp eenen Portugees ofte een wit man
tot haer Boel heeft / is daer mede soo ver-
heben / dat se meent datter niemant by haer te
gelijcken en is/waer op sp dan onder malcan-
deren haer roem dzaghen / ende sullen haer
Meesters en Vrouwen al af-stelen om haer
Boelen en by-slapers te geven/ met welke
solbye haer veel Soldaten haer beter ghene-
ren / dan als sp van den dienst van den Co-
ningh ontfanghen/ ende so dese Slabinnen een-
nighe kinderen krijgen/blyben vooz de Mees-
ter/ die daer seer wel met te vreden zyn/want
blyben haer captyben/ ten ware sake dat die
Vaders Portugesen ofte andere byze perso-
nen waren / ende mogen alst kindt gebozen
is / binnen 8. daghen gaen belijden dat het
haer kindt is/ en betalen de Meester een clepne
somme gelts / van't recht daer toe gheord-
neert/waer mede byz blyft: maer niet die moe-
der/ en soo 't over die 8. ofte 10. gesette dagen
passert/ en daer na niemant en quam talē/ al
ist schoon van een byz man / ende daer nae het
selde quam epffchen / so ist des moeders we-
te captyf / ende macht dan houden op soo hoo-
gen en leegen pzijs alst hem gelieft/ sonder dat
hem peimant mach dwingen dat te vercoopen.
Het geschiet seiden ofte nimmermeer / dat een
moeder haer kindt omfeyngt ofte wech werpt/
ofte die vader toe siert/ alwaer se noch soo
arm / byz ofte captyf: want sp meer met een
kindt pochen / en haer roem op dzagen/ pzi-
callyck alst van een wit man is / dan op al-
le den schat vande Werelt/ en sullen den va-
der om geen dinc ter werelt over gheben/ ten
waer datment haer heymelijck ontsaen en al-
soo ontvoerden. Het opvoeden vande Portu-
gesen Meesteren en ander Christen kinderen
is/ van dat se ghebozen worden naecht/ alle-
nelijck met een kleyn hozt hemdekken/ gelijck die
Vrouwen Bajou over 't liff/ sonder pet meer/ tot
dat se den ouderdom hebben / om inde bzoek
ofte 't par' te dzaghen. Sp worden geboet en
gespeent sommige van haer Slabinnen ander
van India en sehe Vrouwen / die haer daer toe
verhueren / wiens Figuren en contersepfel
men mach sien achter 't Pallakijn gaende/daer
die Vrouw gebzagen werdt/ ghelijck als sp
gemeenlijck al gaende het kindt dzaghen / alles
na 't leven a fghemaelt.

Da 32. Capittel.

Vande Vicozey van Portugael in Indien, ende syn
regieringhe binnen Goa.

Die Vicozeys des Conings van Portu-
gael werden naer Indien gesonden al-
le 3. Jaren een sonderlinghe; somtijts
blyben ooc wel langer/na des Coninc
belieben: maer seer seiden. Hout syn residentie
binnen Goa, welck is de Hoofst-stadt: van daer
wert geheel Indien geregiert. Alhier worden
jaerlijcx die Armadente water toe-gemaecht
en upt gesonden/als geseyt is. Weest synen raet
Criminelen/ Canellarie/ en rechteren/ in als
gelijck in Portugael/ en alle rechten en Justi-
tien worden dooz hem volbracht en volbaen in
des Coninghs naem/ niet tegenstaende/ soo 't
sake van grooten inportantie zyn/ van eenige
rechten die 't Civijl aengaen/niogen appellerē
na Portugael: maer in Criminele niemant/

dan die de tijtels van Edelman hebben. De-
se en mach de Vicozey ten upersten niet sen-
tencieren: maer wel ghevanghen seiden na
Portugael / ten waer dooz particulier bevel
vande Coning. In synen staet hout hem seer
magnifich/ gaet wepnich upt/ dan somwijlen
op eenighen Sondach oft Weplichdach/ als
hy pewers te Kercken gaet / ende in 't upt-
gaen heeft zyn Trompetten ende Schalmeyn.
die inde gallerie van zyn Palles een lustige
Musich maken/ ende upt-rjgende wert ghe-
lept en gheaccompangiert / van alle den Adel
ende Wozgeren die Weerden hebben / met syn
Wellebardiers te voet/ besijden en achter hem/
ende inde Kercke heeft synen leen-stoel in 't
hooch Choor/ met Fluweel ende vergulde na-
gelen geboert/ende een Capjt met 2. Fluwe-
len kussens onder zyn voeten ende knien / en
dooz hem een klepne Stoel/ banchs-ghewijs/
met een Fluweel kussen / om met zyn armen
op te leggen/ ende zyn Edel-mannen sitten by
hem: maer bupten 't Choor ende heeft zyn
Capellā die by hem staet / die vooz hem bidt/
ende den Aertsbisschop sit alleenlijck aen zyn
sincker zyde / als die mede inde Kerck is/
op de selfde manier van setel stoel en kussens
alwaer sp ghedient worden met alle die cere-
monien als die Coninghen van Portugael in
haer kercken plegen ghedient te werden/ en als
hy weder in zyn Palles comt/ wordē weder
die Trompetten en Schalmeyen geblazen/ ge-
lijck als in 't uptgaen. In 't Palles aen syn
sael heeft zyn wach van Wellebardiers. Win-
nē inde groote Sale daer men gemeenlijck den
raet hout staen nae 't leven geschildert alle die
Vicozeys die in Indien geregiert hebbe/ vande
tijt dat het ontdeckt en getoonen is geweest/
en wordender telcken by geset die na komen.
Wesgheht inde bupten de Gallerie int incomē
vande Palles staen geschildert alle die schepen
(die van dat Indiē ontdeckt is geweest/ tot hede
toe/ die alle jaren upt Portugael gevaren zyn/
elck jaer op syn selven/ met namen en toenaemē
van de Capiteynen vande selfde schepē/ met een
aenteeckeninge die ghebleven zyn / oft eenighe
bzeem soztupn ghemoet hebben / alles na de
waerachtighept afgeteeckent/ tot een eeuwige
memozie en wordender alle jaren by geboecht
die daer na volgen/ende Jaerlijcx derwaerts
gaen. Die Vicozeys hebben vooz een usantie
int leste Jaer haerder regieringhe te gaen
visiteren die omleggende soztressen / te weten
langhs die custe streckende tot 50. 60. oft 80.
mijlen aende Nooyt en Zuydt zyde van Goa.
om te desien hoe de regieringhe vande soztressen
toe gaet / doende in als goede ontfonderkinge
maer latent meest d'oz ee ander doē/ ofte wa-
neer zyt selfs doen/ is meer om hare sac te bul-
len en presenteren te krijge dan om des gemeene
lants welbaert te verhozderen. Die Vicozeys
hebben groote incomst/ en doen al wat se willē/
mogen bespenderen/ geven en houtwen van des
Coninghs domeynen die seer veel zyn/ al wat
haer lust en gelieft: want staet al in haer gelie-
bē/ met volle en absolute macht des Coninc/
in somma / dat sp een groot gelt en Juweelen
te samen schabben dat onuypspreeckelijck is/
want krijgen behalben haer groote incomsten
een ghesetten salaris / wonder veel presenteren/
gisten ende gheschencken van alle wegghen:
want is de usantie/ wannert de Vicozeys eerst
nieu in haer regiment comen / dat alle die om-
ligghende Coninghen die met haer in union/
verbzach ende peys zyn/ senden alsoan tot een
nienwe confirmatie hare Ambassadeuren
met

Crimphan
te uptganch
en heerlijck
suplacs des
Vicozeys in
de Kercke.

De conter-
sepfels van
alle Vicozeys
pen blyben.

De Vicozeys
pen blyben
den de soz-
tressen vooz
haer bertreck
haer groote
ten bozdel.

De Vicozey
en raet he-
ren houden
hups ende
kerche in
Goa: maer
men mach op
Portugael
appelleren.

met groote gaben ende gheschencken van alle costelijcke juwelen en cleynodien den Vicozey tot een willecom/ en geluck tot zijn nieuwe regterijghe: dat alle een groote Cresooz weert is: alle dese presenten en geschencken van des Vicozeys eerste willecomst/ hadden de Jesuïten vermoeyden van de Coningen van Portugael/ diese altoos na haer streken/ en hadden daer nauwe ende seherpe toeficht op/ om dat haer daer van niet af ontrocken en woerde tot dat een Vicozey inde regieringe quam/ met namen Don Luis de Tayde. Gabe van Atougia, nu onlanghs gheschen/ het selfde haer niet heeft willen geben/ seggende dat de Coningen niet en wisten in Portugael wat zy gegeven hadden/ en dat sulcke presenten den Vicozey, ende niet den Coning van Portugael gegeven worden/ maer van spooch geen macht en hadden sulchs de Jesuïten te geben/ waer van haer niet te wil en wist/ 't welck de Jesuïten niet wel aen en stont/ en scholben dese Vicozey booz een ketter/ doch na dato van dien hebben de Vicozeys booz haer vercregen ende behouden. Als die Vicozeys haer jaren volcprndt hebben/ welck is soo haest aiff: een ander Vicozey in Bardes ofte eenighe ander haben van Indien comt/ die senden terstont hare Procureurs met volle macht/ welcke terstont inden naem van hare Meesters die possessie ontfanghen vant regiment van Indien/ en rupment Palesps/ so datter niet een stoel noch bank in en blifft noch een penning int Cresooz/ dan woert gants en dal gelijc en tweeften berooft hups/ en den nieuwen Vicozey mach het weder versie van alle hupsraet en nootdrust/ en weder op een nieu schat vergaren int Cresooz. Int selfde Schip daer den nieuwen Vicozey mede upt Portugael comt/ gaet den ouden weder wech/ Ende om dat dese regieringhe booz soo costen sijdt is/ woert meest gegeven in betalinge van dienste/ en niet om meer te verdienen/ soo en past niemant veel op slaudts verbeteringe en 't gemeene welvaert ende des Coninghs boozdeel/ dan op hare particulier intressen/ gelijc genoegh te dencken is/ soo dat het een gemeen spzeek-woozdt in Indien is/ datse van geenen Vicozey verhoopen eenighe verbeteringhe ende boozdeel booz 't landt te hebben/ soo langhe als die regieringhe vande drie jaren niet verandert woert: want seggen/ende woert alsoo waerachtelijc by experentie bebonnen/ dat het eerste jaer van des Vicozeys comste heeft genoegh te doen om sin hups ende Palesps te repareren/ ende in ozen te stellen/ en 't landt hare manieren/ zeden ende usantien te leeren kennen/ sonder yet anders upt te rechten. Het tweede jaer om schat te vergaderen/ en particulier intressen te verbozderen/ waerom hy eygentlijc in Indien gecomen is. Het derde ende 't leste jaer hem berept te maken/ende alle dingen in ozen te stellen/ om van de toecomende Vicozey niet overballen en verrast te werden/ om alsoo weder met zyn by-een-gheschjaept goet na Portugael te reysen. Op dese manier is oock te verstaen van alle ander Capiteynen vande Fortressen/ ende alle Officieren van Indien/ waerom wel te consideren is/ hoe sp haer occiperen in des Coninghs dienste/ ende 't gemeene landts-welvaert/ het welck die Inwoonders ofte ghetroude Portugelsen en ander Chyristenen van Indien haer dagelijcks genoegh beklagen: maer zyn verre van de Coninghs ozen/ die niet meer en weet/ dan dat hem die regierders diest maechen: waerom daer wepnich remedie ofte verbeteringhe te vermachten is:

Dat. 33. Capittel.

Vande Heydenen, Indianen ende andere vreemdelingen binnen Goa woonachtich.

Binnen de Stadt en Eplandt van Goa resideren oock veel Heydenen/ Mozen/ 't welck zyn Nachometisten/ Joden/ ende allerhande vreemde natien van Indianen ende omliggende landen/ die alle zyn van verscheppen leven/ usantien ende superstitien in hare religien. De Mozen onderhouden de Wet van Nachomet/ de Joden hare Mosaische Wet. Daer zyn veel Persianer/ Arabier/ Berbergs/ sommighe Chyristenen ende sommighe Mozen. Daer woenen in Goa veel Armeniers die Chyristenen zyn/ en ander die gaen en comen met hare coop-handelingen/ ghelijc oock de Persianen/ Arabiers/ Banianes van Cambaya, Gularattes, Decanijns, &c. De Mozen eten alle dingh uptgenomen werckens-blepsch/ ende sterbende worden begraven gelijc oock die Joden: maer de Heydenen/ als Decanijns, Gularattes ende Caparas ende ander Indianen doot zijnde/ worden verbrandt tot aschen toe/ ende sommighe vrouwen lebendigh met haer te weten/ die vanden Adel zyn/ ende die Woutwen van de Bramenes/ dat zyn hare afgodische Memistren: oock wel van sommighe Coop-lieben: Sommighe onder haer eten alle dingh/ uptgenomen hoepen ende Bussels blepsch/ het welck sp booz hepsch houden: andere en eten geen dingh dat bloet noch leven gehabt heeft/ ghelijc als die Gularatten ende Benjanes van Cambayen, die de Wet van Pitagoras onderhouden. Den meesten hoop aanbiddende de Son ende Maen/ doch bekennen al datter enen Godt is die 't al geschapen heeft ende regiert/ ende na dit leven een ander is/ aldaer men loon na sin wercken ontfangen sal: maer hebben Afgoden diese Pagodes noemen/ wel die alderleelijckste en dupbelsche figuren uptgehouden diemen soude mogen versieren. Dese doen sp haer de dagelijckse offerhande en seggen dat dese 12. personen onder haer gewest hebben/ daerse so veel miraculen af vertellen/ dattet niet om seggen en is: houden dat dese hare Advocaten/ tusschen haer en Godt zyn. De Dupvel gheeft haer dichtsijls upt dese Afgoden antwoort/ diese oock wel kennen/ ende groote eere bewijzen met dagelijckse offerhande/ om hem te bziene te hebben/ en dat hy haer niet beschadigen soude. hebben ooc booz een gebzupt dat wanneer een dochter de bzupt is/ ende haren Pagode daer met grootelijcks willen eeren/ tot een verheffinghe vande Bzupdegom/ soo bzenghense de Bzupt met grooter triumphie en gheselschap van Instrumenten ende Musijcke op hare manier booz de Pagode ofte Afgodt/den welken is gemaecht met een penne van pboozen-been/ waer mede de naeste bzienden met de Bzupdt/ daer by comen/ en hare maeghdom met ghewelt doen nemen/ soo dat het bloet aenden Afgodt tot een litteken blifft hangen/ ende als dan na ander dupbelsche superstitien ende ceremonien met hare offerhanden volcprndt hebbende/ bzenghen de Bzupdt na hups/ alwaerse den Bzupdegom ghelevert woert/ die hem grootelijcks daer in verblijdt ende in estimatie houdt dat de Pagode die hem so veel eere gedaen heeft en soo grote moeyte af-genomen. Sp hebben oock meeslendeel booz een manier te aanbiddende/ het eerste datse 's moezens/ upt het hups siende/ int gesicht krijghen/ 't welck zyn dien gepeelen dagh

De Jesuïten hadden der Vicozeys profeten aen haer getrocken.

De Jesuïten schelden dien booz ketter die haer profeten vermurzen.

Den eenen Vicozey gunt de ander gheen groot boozdeel.

Het dichtsmaet verandert den Vicozey booz slep boozdeel in Indien.

Werclaringh waer inde den Vicozey sine bestelde drie jaren ghenoech te doene heeft.

Beklagh over des Vicozeys ende ander officieren/ groote eygen soetheit.

Wercliken natien ende religien tot Goa.

Gheschreuen Indianen woerden tot asch verbrandt.

Hupsen en Bussels blepsch hepsch geacht.

Hier volgens werdte vanden afgodt Pagodes/ en van veel ander dupbelsche afgoderen verhaelt.

Selsame cueren hoe de Bzupden vanden afgodt Pagodes die waerghdoot benommen woert.

dagh aenbidden/ het 3p wat het mach wesen/ al waert een Wercken/ oft pet anders. Oock geschiedende dat sp des morgens int uytgaen het eerste gesicht een Craep sagen/die daer bp groote menichte in Indlen 3pn/en sullen dien dagh upt den hupse niet gaen / om alle 't goet bande werelt: want houden dat booz een quaat teken ende ongheluckige dagh: sp aenbidden oock de nieuwe Maen / d'eerste repse dat sp die int gesicht criggen/ so ballen se op de aerde neber / en groeten die met groote Ceremonien: daer 3pn der onder haer genaemt Logos, ende is bp ons als die Clupenaren ende Hermitanen/ die houdense booz heplige mannen/dese doen een seer strenghe leven met grooter abstinentie/ en maerken het gemeen volck veel grillen wijs: hebben onder haer upt der maten veel Toobenars/ die met guphelerje omgaen/ die het geheele landt booz loopen/ en hebben altoos bp haer veellerlep levende slangen/ die sp weten te betooveren ende in clepne kofkens besloten / halen se upt ende doen se danssen/ wenden ende heeren opt ghelupt van een Instrument dat se speelen/ sprekender toe/ doen se om hare halsen / armen en beenen cussen/ met ander dupsent pecten dat se met bedijven / en dit alles om 't volck 't ghelt upt die boze te locken. Sp 3jn int gemeen groote meesters van senijn ende vergift te bereyden/ daer se wonder met weten om te gaen / ende verbergen lichtelick malcanderen: haer woonninghe ende hupfen 3pn seer leech ende kleyn met strop bedeckt / sonder eenige vensters/ met klepne/ leeghe ende smalle deuren soo dat men daer bp na al cruppemde op spn knien moet in ende upt comen. Haren hupf-raet spn stroppe matten op de eerde booz hare bedden ende sitplaetsen. Hare tafels / tafelahens/ dwalen en serbietten / 3pn vande groote Indiaensche Wigg-bladeren/dese en dienen haer niet alleenlijck booz tafels ammelakens ende dwalen: maer oock booz schotelz daer se hare spijse en composten met aen-dzengen/dienen oock in de winckels van hare Crupdeniers en Aptekers / om alle wat sp vercoopen daer in te winden (ghelijck bp ons met Pampier) gebzupcken: sp wetent te samen te voeghen/ daer oock Wotter / Olpe ende dierghelijcke vette waren in doen / ende al watter booz de handt comt. Om haer eten te bereyden/hebben sommige aerde potten/daer se Rijs in koken/ ende hebben inde aerde ofte vloer putten gemaect/daer se het Rijs in stampen ofte stoten met een houten stamper daer toe gemaect/ overmits dat sp booz hare groote miserabelheyt Rijs met die bolsters coopen/ gelijck alst waft/ ofte sommige hebben Rijs achter haer deuren ende hupfen selfs ghesaep/ dat se booz haer familie ende hups van doen hebben: gebzupcken om te dzincken een coopere kanne met een tupt / om daer alsoo water met om hoogh/ sonder de mont te raeken / te gieten. hebben ghemeenlijck hare hupfen bestreken met koop-mest/ 't welck sp seggen/ verjaeght de Wopen: 3pn seer repn aen hare lichamen: want wassen haer dagelijcks het geheele lijf/ ende so dickwils als 3p haer geboech doen: en water maken/ 't welck die mans soo wel als die Vrouwen altoos al huchende doen/ ghelijck die Wozen ende Wachometisten: wassen haer althijt, met die lincker handt / om dat se met die rechterhandt eten/ gheen lepelen gebzupkende. Onderhouden seer scherpe lijch hare superstitten ende ceremonien: want sullen nimmermeer upt gaen / sonder haer ge-

den te doen: Wanneer sp langhs de weghe gaen/hebben aen alle Bergghen/Clippen/hollen ofte speloncken / hare Pagodes ende Afgoden in dupbelsche ende asghelijcke figuren uptgehouden van de selfe Steenrotfen ende Clippen/ met hare Fornepfen daer beneffens/ alwaer altoos eenen Water-back bp staet/ ende alle die daer passeren / wasschen hare voeten daer in / ende gaen eenen voet-bal doen booz haren Afgodt/ ende sommighe setten hem booz eenige Offerhande van scrupen/ Rijs/ Eperen/ Woenderen/ etc. na haer die devotie in gheeft/ende daer na comt den Bramenes hare Minstre/ die neemt het al wech/ en etet/ ende maect het gemern volck diets dat het die Pagode verteert heeft. Soo wanneer eenige repsen te Scheep ober Zee willen beginnen/ sullen wel veertien dagen te boozen alsulcken regiment maken op Trompetten te blasen ende Beckens te slaen/ datmen hoozen noch sien en mach/ nacht ende dagh/ende alle het Schip woort rontom met vaentgens besteken / waer mede sp seggen hare Pagode te festeren/ ende om goede repse bidden: Desgelijcks weder gecomen 3pnde / tot een danchgellinge/ bedijven weder 't selfe spel bp de veertien dagen lanch / 't welck 3p gebzupcken in alle hare feesten/ affairen/ Wzuplosten/ gheboozten ende andere getijden des Jaers/ als zaepen/ maepen/ etc.

De Heydensche Indianen die binnen Goa woonen/ 3pn veel rijcke ende treffelijcke cooplieden/ ende dzupben groote handelinghe: daer is een straet die alleenlijck vol winckels staet van dese Heydensche Indianen/ die niet alleen en vercoopen alle Ziden/ Satijnen/ Damasten / ende curieuusheyt van Wozselepen van Chinen en ander wegghen: maer alle waren van Fluweelen ende Zide/ Satijnen ende dierghelijcke van Portugaels/ dat 3p alles op coopen booz hare Maekelaren int gros / en weder in 't cleyn en bp de ellen vercoopen/daer 3p wonder behendigh in zijn / en upt der naturen subtyl toe. Daer 3pnder ander in de selfde straet aen d'ander zijde die hebben beyl alderlep soozte van Lijnwaet ende gemaecte Wenden ende kleeen/ een peghelijck 3pn gadinghe/soo booz Slaven als booz die Woztugesen/ in somnia van alle snupsterie datmen mach verferen/ daer is een ander straet/daer woonen de Heydenen die vercoopen allerhande soozten van Vrouwen-doecken / ende ander dierghelijcke waren / en dupsentderlep manieren van doecken ende Cotonpen ghe-naemt is ghelijck Canisag dient om Seplen en sacken af te maken: noch isser een straet daer die Benjanen van Cambayen woonen/ en hebben alle waren ende koopmanschappen van Cambayen, en alle soozten van edele ghesteenten/en weten seer subtylijck alle Gesteenten/ Peerlen ende Cozalen/ en dierghelijcken tt boozen: ander straten 3pnder daer woonen anders niet dan Heydenen die allerlep Bedsteden/stoelen ende diergelijcke tupgh dzapen/ ende seer constigh bedecken met Lach van alle coleuren / dat seer schoon om sien is / oock bereyden het Lach met alle coleuren alsment beghert: Daer is oock een gheheele straet vol Bout ende Silber-smeden van Heydenen/ die allerhande wercken maken / desgelijcks veel ander Ambachten ende Handtwercken als Cooper-smeden / Timmerlieden / ende ander dierghelijcke / die al Heydenen 3pn / ende elck haer straten op haer ielen hebben: Nu 3pnder ander Cooplieden

Selfsame superstitten der Afgoden gien.

De Wideners ver-simden de offerhanden/ ende maken het volck wijs dattet die Afgoden verteren ende oock van ander gupghelike.

Costelijcke winckel neer ringhe der Indianen.

Costelijcke winckel neer ringhe der Heydenen van Ghesteenten/ etc

Wiel Gont ende Silber smeden.

Ghene dat eenen int uytgaen sinu-gheens eerst siet/ dat is den dagh een Afgodt alwaert een Wercken.

Weelderlep selfsame grillen der superstitie en gupghelike.

Richte hant om draken-bereu te versgheben.

Casslakken ende Serbetten van Wigg-bladeren.

De hupfen met koop-mest bestreken om de Wopen te verjaegen.

Graffers
van allerley
granen ende
ander waren

die in 't gros handelen met allerhande Grep-
pen/ sijn / andere Indiaensche waren ende
rooymanschapen/en met hout ende dierghe-
lycke. Sommighe pachten des Coninghs
domeynen ende incomsten/ in somma / weten
haer in als te behelpen. Waer syn oock won-
der veel Heydensche Mahelaren/ seer gebied-
stigh ende subtyl in 't coopen/vercoopen/ende
met de Conghe te hanghen aen beyde zijden.
De Heydenen hebben oock hare winckels
van alle crupden ende specerijen in 't kleyn/
die het by de maetgens ende penninghen ver-
coopen/als by ons de Crupdeniers ende Ap-
tekers / dat onder haer alleen is. Hebben al
veel wat men mach dencken : maer met min-
der curiuseheydt als by ons / gaet wat mo-
sigh ende vuylichlych toe. Dese Crammers syn
ghemeenlych Bramenes, die oock vooz Wen-
stren van de Afgoden dienen / ende hebben
hare Winckels die gheele stadt vooz op alle
hoeken van de straten ende mixeren van de
hupsen gebouwen / tot een groot gerief vooz
alle man. Oock zijnder wonder veel Bar-
biers/ die op alle hoeken van de straten krie-
len vooz dese van doen heeft. Sy houden
ghen winckels / dan comen een pegdelijch in
syn hups otti cleyn ghelt het by af-snyden/
ende repuyghen oock de naghelen/ so wel van
de voeten als van de handen / oock binnen de
oogen ende tanden / ende wyghen die beenen
ende 't lijf/syn so impostryn om te dienen/ dat
menser qualijck upt ten hups can weeren / in
somma/ men heeft eenen grooten dienst ende
gherief af om cleyn ghelt/ ende crighen noch
dickwils van de Portugesen slaghen toe/son-
der dat se pet teghen doen/ dan de schouderen
inhalen/en patientie hebben. Men heeft oock
in Goa veel Heydensche Medechynen/ welke
houden haer grabitert/ met hare hoeden vooz
de Son/ als die Portugesen doen/ dat gheen
bande ander Heydenen doen / dan de Amba-
sadeurs ende sommighe treffelijcke coop-
lieden. Dese Heydensche Medechynen en curen
niet alleenlych die ander Heydenen: maer die
Portugesen selfs/ ja den selfden Vicorey ende
Hertbisshop/ ende alle Monicken ende Pa-
pen detrouwen haer op dese Medechynen be-
ter als op haer eygen Portugesen/ waer vooz
sy groot ghelt wimen / ende seer geacht ende
ghe-eert worden. De Woeten ende die haer
met het landt geneeren in 't Epland van Goa,
ende plaetsen rondtom / sijn al meest Chyiste-
nen ghedoopt : maer hebben wepnich onder-
schept bande ander Heydenen/ om dat se qua-
lijch hare Heydensche manieren ende super-
stitionen connen achter laten/dienen haer eens-
deels toe-laet / en wat toe-ghheeft om d'ander
Heydenen daer toe te locken/ en ooc datment
haer qualijck anders can diets maken. Die
Stadt heeft oock op alle hoeken van de stra-
ten ende veel ander plaetsen Wisselaers si-
ten/ die sy Karafos noemen/ welck alle Indi-
aensche Chyistenen syn / sijn wonder coirect
ende bast in hare rekeninge ende 't ghelt 't on-
derschepden en te keimen / sonder wien men
gheen somme van ghelt dert ontfanghen/ om
datter veel valsch onder loopt/ dat niet moge-
lijc en is want goet te onderschepden/ten waer
met dese Karafos, diet met een half oogh we-
ten te keimen. Die Indiaensche Heydenen
hebben een ghebupch / dat niemant sijn nee-
ringhe mach veranderen/dan volghen altoos
het hande-werck van haer ouders/ ende trou-
wen onder harr / met Dochters van de selfde
hande-werken / neeringhe ofte ambachten/

Van kloerke
inheleers
Crup-cra-
mers en an-
dere Wines
hehouden.

Barbiers
seer duert
baer langhe
de hupsen.

Heydensche
Medechyn-
meesters in
groot ach-
tinghe.

Ghedoopte
anderhouden
Heydensche
superstitionen.

Anttigheyt
der Wisse-
laers om het
valsch ghelt
de voogrouwen

ende wozt so seer onderhouden / dat sy onder
malcanderen verscheyden syn / ghelijck ge-
slachten ende nationen sy haer scriben/ want al-
so noemense malcander / als sy pemaendt vza-
ghen / soo segghen se: van wat gheslacht zijt
ghy vanden geslachte van de Gent-sineden/
Barbiers/ Coop-lieden/ Crammers/ Wisschers
etc. Men en gheeft niet die Dochters gheen
houwelijck goet / dan allenlych sommighe
Zuweelen / ende die costen van de Wyloft/
ende die Sonen erven alle het goet / waer
mede ghenoech is wat die Indiaensche Hey-
denen int gemael aengaat van die van Goa
ende haer onligghende quartieren.

Dat 34. Capittel.

Van de geijden des laers in Indien, ende die
kranckheden, &c.

De geijden des Jaers syn als volght:
De winter begint int leste van Apzil/
te weten/ die ghehele Custe langhs/
die men heet Indien van Cambayen.
tot die Cabo de Comorijn, ende aenbengt met
eenen westen windt die upt de Zee teghen die
Custe comt : het beginsel is altoos met don-
der/ blixem/ ende daer na enen ghestadighen
reghen/ de welcke duert nacht ende dagh/ tot
de Maent van September/ als dan epubighs
den Winter oock met donder ende blixem
ende om desen ghebuerighen reghen / wozt
het ghenamt Winter / oock om datmen als
dan die Zee-daert niet ghebupchen en mach/
maet in de hitte ende sapsoen van de frupten/
is het recht Soomer : want den tijdt diemen
in Indien Soomer heet / om die klaerigheyt
ende droochte want weder/ is het koelder ende
ghesonder/ende waepen ghemeen Ooste win-
den/so dat die nachten als dan recht koel ende
contachtich sijn / ende men en heeft dan son-
derlinghen gheen sapsoen van frupten / dan
die het ghehele Jaer vooz syn. Teghen dat
die winter comt / soo versiet hem een peghe-
lijch in sijn hups van victualie ende nood-
dust/ ghelijck in een Schip dat eenighe reys
van vijfoste ses Maenden sal beginnen. Des
ghelijcks alle de Schepen wozen in de Ri-
vier vooz de Stadt ghebracht / ende wozen
gantsch ontacert / ende alle dinghen as ge-
nomen / ende bedeckt met stroppe daerken/
want souden verrotten van den ghebuerigen
reghen / welck is soo ghestadigh alle desen
tijdt vanden winter datter dickwils veel hups-
sen van vochtigheyt omballen/ ende so haest
als de Winter begint/so comen vooz de mont
vande Rivier ghehele bancken van zandt/ die
gheheel toe-stoppende / datter Schip noch
Schuyt upt noch in mach varen/ende die Zee
maecht albaer / ende aende ghehele Custe al-
sulchen ghettier ende rumoer / datmen hoorn
noch sien mach : Oock soo wozt die Rivier
van Goa, die om het Eplandt loopt/ des win-
ters van de op-wateren / die niet die ghesa-
dighen reghen van de gheberghen comen af-
loopen/ gantsch soet water / ende van roode
color/ 't welck des Somers gheheel contrarie
is : want is dan geheel zout ende zee-water/
ghelijck om de toelopinghe vande Zee. In de
maent Septem. wanneer de winter volcomt/
gaet de bancken weder upt de mont vande
Rivier schoon wech/ so datter niet alleenlych
klepue schuyten en schepen mogen upt ende in
varen/maer oock de groote Portugaels Cra-
ken van seve/acht hondert last/ comende vooz
ende sonder breefen in/ sonder Looft/ dan/
winter

Van den
winter
beginnt int
leste van Ap-
zil / niet om
wre en regt/
ende endighe
in Septem-
ber.

Den winter
beginnt int
leste van Ap-
zil / niet om
wre en regt/
ende endighe
in Septem-
ber.

Aiet om
coude: maer
om grooten
reghen woze
het winter
gheacht.

Den grooten
reghen der
stopt den
mont des
Riviers
niet zant
bancken.

Tot Goa sal
souders zout
en suumers
soet water.

wanter diepten ghenoch is / sonder eenigh
perijckel: Des winters ist een dzoebigh we-
sen: want daer en is anders gheen exercitie/
als te sitten int hemt en linnen Boctens aep/
ende by de gebueren te gaen den tijdt passeren
met speelen ende diergelijcke neeringe/om dat
deur de gheheele stadt anders niet veel te doen
en is. De vrouwen ende mefisen nemen een
groot plaspier in den winter dooz den reghen
te gaen met haer Wangs ende Slavinne int
veldt oft eenigen Hof met goet eten en dinc-
ken / en hebben veel Epsternen ofte Wybers/
fraep van gehouwen stien inde Lust-hoben/al
waer sp haer genueght nemen met swemmen
ende baden: in desen tyd heestmen de meeste
Indiaensche scrupen in haer sapsoen/ als bo-
ven. De Somer begint in September / ende
duert tot het leste van Apzil / is altoos eenen
klaren hemel ende weder / sonder eens ofte
seer seiden te regenen / als dan beginnen we-
der alle schepen toe te takelen ende ghetert-
schap te maken/ om hier en daer te varen/ als
oock des Coninghs Armaden om die Custe te
beyzuden/ ende de Coopvaerders te consope-
ren: Beginnen oock aldan die ooste winden
te waepen vant landt na de zee toe/ waer van
mensche noemt Terreinhos/ waepen seer lieflijck
ende coelachtigh / doch zyn int eerste dooz de
veranderinge dancereus/ en canseren menich-
mael groote siecken die in Indien ghemeen-
lijck comen/ met de veranderinge vande tijden/
dese winden waepen altoos in den Somer/
beginnende des midder-nachts/ en dueren tot
des middaeghs: maer en comen nimmermeer
boven de thien mijlen in zee van de custe af/ en
terstont na den noen van deeneen ure tot de
middernacht/ waepen de wesse winden/ wel-
cke comen upt de Zee na het landt/ worden ge-
naemt Diralon: dese winden zyn so gewis en
seker op hare tijden als gesept is/ als of men-
sche inde handt hadde/ waer mede zp het landt
seer getempert maken / anders soude de hitte
onlijtbaer wesen. Doc so ist een wonder ding
te verstaen/ dat wanneert alhier op dese Custe
van Indien winter is / te weten van Dio af
tot de C. de Comorijn, soo ist aen d'ander sphe
van C. de Comorijn, aende Custe diemen heet
van Choramandel in contrarie/ alwaert alsdan
Somer is/ en liggen nochtans op een hoogh-
de van graden/ ende is tusschen beyde de Cu-
ste maer seventigh mijlen van landt/ ende op
sonnige plaetsen maer twintigh mijlen: ende
dat meer is/ so reysmen dickwils van Cochyn
na S. Thome/ welck lept aende selfde custe van
Choramandel/ over landt/ ende comende by de
geberghte van Ballagatte, daermen over moet
om van d'eene Custe na d'ander te comen/ soo
ist aen d'eene inde banden Bergh tot den top
ende opperste schoon klaer ende helder weder
met een lieflijck Sonneschijn / dat een lust om
sien is: ende den bergh af dalende aen d'an-
der/ bintme so een weer van regen/wint/ don-
der en blixem / dat het schijnt dat die werelt
vergaet / 't welck is te verstaen dat het ver-
andert van d'een zpde aen d'ander na de tij-
den / dat het altoos aen d'een zpde winter is
alst aen d'ander zpde somer is/ en so wederom
in contrarie: dit en is niet alleenlijck op dese
plaets/ ende contraye: maer ooc by Ormus aen
de custe van Arabia Felix, by de Cabo genaemt
de Rosalgatte, daer die Schepen liggen/ aen de
zjde vande Cabo ofte hoeck met stil water/
klaer ende helder weder / ende gantschelijck
somer/ ende heerende den hoeck om aen d'an-
der zpde/ reghen en wint met storm en outwe-

der/ dat hem oock also verandert met de gety-
den vant jaer van d'een zpde aen d'ander / op
welcke manier ist oock op veel ar der plaetsen
van Orienden: De siechten ende krankheiden
van Goa ende Indien/ die der gemeen regne-
ten/ comen meest met die veranderinge vande
getyden ende vant weer/ als gesept is. Daer
regneert veel een siechte / diese noemen Mor-
dixin / welcke komt onversien subijtelijck/
ende overstulpt een mensch / ende comit met een
qualickheyt ende verdupselijgh/ soo dat men
al waeracht ende over-gheest watmen int lijf
heft / ende dickwils het leven daer onder.
Dese siechte is seer ghemeen ende bynghter
menich om den hals/ oft staen altoos in doots-
perijckel/ so het haer overcomt ende ontgaen.
De bloet-gangh is een seer ghemeene siechte
ende periculeus/ gelijck by ons de Pelte: Doch
hebben veele Febres continuas, dat zyn heete
coozten/ ofte gestabige hitte die de Menschen
van binnen consumeren en gantsch verdwij-
nen / so dat sp binnen vier ofte vyf dagen ge-
sont ofte doot zyn. Dese siechte is daer seer
ghemeen ende dancereus / ende heest anders
gheen remedie als laten: wat die Portugezen
belanght: maer die Indianen ende Sepdenen
cureren haer met crupderen/ Sandalen/ ende
ander diergelijcke smeersels daer sp haer met
helpen. Dese siechten consumeren sacrijck
veel Portugezen/ eensdeels om datse wepnich
t'eren hebben ende minder te dincen/ eenige
coften ofte dancch van sustaten / ende beghe-
ven haer veel tot de Vrouwen/ om dat die oc-
cassen ende 't landt die personen daer veel toe
verweckende zyn / ende oock dat de meeste
Soldaten dooz sulcke middelen / haer onder-
houot ende voetsel moeten hebben/ welck dick-
wils hare lijf ende leven coften: want al wa-
ren de Wangs van pser ende stael / so waer die
oncrupheyt vande vrouwen ende haer onber-
sadelijcke begheerten genoegh om die tot stof
ende tot niet upt te suppen en om te bynghen/
't welck menich goet hals moet bekopen/ ge-
lijck als Conings gast-hups wel mach berup-
gen dat haer logement is/ eenige siechten ofte
suchten overcomende / daerder jaerlijcks wel
vier ofte 500. levent in gaen en gebzacht wer-
den/ maer doot weder uptgebzagen/ alleenlijck
Portugezen: want anders geen kranken daer
in mogen comen te weten/ diemen noemt wit-
volck / om dat vooz die ander Indianen een
Gast-hups op zyn selve is: In dit gast-hups
werdt het volck seer wel getraectert en waer
ghenomen/ soo van de Jesuwichten als van de
Edelmannen/ die daer alle maent een van de
beste ende vermogenste toe gecoozen wert/ die
in persoon selfs eenen gheheelen dach daer by
is / ende gheben de siecken al watse van doen
hebben ende eysschen/ ende despenderen dick-
wils vier oft vyf hondert ducaten upt haer
dozse/ behalven des Conings renten/ ende die
meer upt pdele glozie dan upt medelijden /
om die erre te hebben / wie dat het beter sal
doen / om daer van lof en pjs na te bzagen:
ten is daer gantsch geen schande in dit Gast-
hups te liggen: want menich gaender al wil-
lens/ al ist schoon dat zp 't wel vermoghen in
hups te blyven / en wijs en kinderen hebben.
Dese Gast-hupsen in Indien syn een groot ge-
rief en toeverlaet van de Portugezen: want
anders soudense vergaen als arme menschen/
waer dooz zp ooc te drijster ende vermetender
zyn: Want pet hebbende/ het zp van wat ge-
bzeecken dat het soude moghen wesen/ soo van
siecken/ van wonden/ heymelijcke gebreken/
E 3

Wande selt
samen ghe-
woonijckte
siechte sijn
dergh ghe-
naemt.

Van ber-
schepden
krankheden
ende hare cu-
teringhe.

Der vrou-
wen onber-
sdelijcke on-
crupheyt
berisnt veel
menschen.

Int Gast-
hups werdt
de kranchen
d'ien de Je-
suppen/ etc.
upt pdele
bezoght.

Gasthupsen
seer ghereffe-
lijck vooz den
Portugezen.

Swinters
sinnen van
barte in het
hemt en lin-
nen boct-
kens.

Plaspier der
vrouwen
om winters
inden regen
te gaen
swemmen.

Van Sep-
tember tot
Apzil/ seiden
oft nimmer
meer regen/
maer claer
sonneschijn

Wande upt
daert der
schepen/ en
ghemenste
winden die
sonners
ghemeen
comen.

Wilt te Din-
winter is/ so
ist te Chora-
mandel so
mer/ ende
liggen noch
tans op een
dooghte der
graden.

Misakel
van schoon
woeren on-
weer op twee
plaetsen by
den anderen
leggende.

Doeken en lempden/ en diergelijcke/ worden hier al gecureert/ ende dickwils vande selfde Vigorey ofte Gouverneur gevisiteert/ ofter ooc recht in syn werck gaet: die daer niet en begeert te liggen/ ende eenige wonden ofte hepmelijcke ghebzeken heeft/ macher tweemaels daeghs comen hem laten verbinden/ en gaen weder synen wegh/ sonder dat hem daer yet af geepscht wordt noch verboden: alser sterben/ werden met twee Slaven gedragen op't Kerck-hof/sonder meer mentie van gelup ofte gesangh/ dan een die daer achter aengaet/ in wat wip-waters op't graf werpt: ten waer dat den overleeden eenigh goet na liet/ende de Wapen mat bespaken om hem tot het graf te gheleiden/ ende Wiffen te lesen over zyn ziel/ so comense terstont by hoopen/ en begaven hem eerlijck peters in de kercke ofte Capel/ na uptwijfen syns testament/ ende heeft als dan singens ende lupens genoegh. Kierende weder tot onse materie vande siekten/ Doeken ende lempden/ ende diergelijcke hepmelijcke gebzeken/ zynder seer gemeen en openbaer/ sonder eenighe schande/ niet meer als eenige ander siekten: Sp genesen die met de woxtel China, daer zijnder dese drie ofte viermael gehadt hebben/ en worden daerom niet geschout noch mispresen/ en dooven haer daer noch wel van beroemen: is wepnigh periculous van't leven/ so dat syse veel liever hebben/ ofte minder vresen als een van d'ander boven-ghenoemde siekten. De Pest is in Indien nopt gheweest/ noch vande Indianen niet bekend. Dergisten/ toberghen/ ende dierghelijcke handelingen/ waer mede meenigh syn leven ende gesontheyt laet/ is haer daghelijchs broodt/ ende seer gemeen: Het gebreck vande Steen/ Graveel ende Scheursel ofte gebzokenheyt/ regneert daer veel/ principelijcken onder de ghetrooude Mans/ om het veel waters datse dvincken/ende haer tot alle wellusten ende leckernijse begeben/ genietende al wat hare herten lusten: sitten altoos metten bupck bloot int hemt/ in haer gallerijse/ nemende hare recreatie met de windt die haer vercoelt/ ende alsdan een Slaef die haer de voeten ende teenen wijst ende knut/ een ander aen't hooft/ de derde met een waper/ die de vliegghen af keert/ dit is hare ghemeene usantie een paer ueren na den middagh/ alwaerse also een namiddagh slaepken nemen/ en telken als haer doxt/ worden haer ghebzacht schotelen vol conserben/ waer van dat hem maer lust/ of andere conseruren/ om dat hem het water niet qualijcken soude becomen/ende te beter smaet hebben/ niet sulcke ende diergelijcke exercitie verdrjben sy de dagen ende dzengen de nachten over/ so datse alle in't gemeen gheswollen bupcken hebben/ Baccho ghelijck/ waer van gemeenlijck vande Soldaten ende ander Indianen/ Barrigois genaemt worden/ dat is/ die bupcken/ ofte groote bupcken. De dagen van den Somer ende Winter/ tgeheele jaer deur/ zyn bynaest eben langh/ het scheeld wepnigh/ hebben inde veranderinge een uere luttel min oft meer van discrepatie. De Son te ses ueren op/ ende te ses ueren onder/ nat't loopen van de Son: Alst middagh is/ heeftmen gemeenlijck de Son boven't hooft/ sonder eenighe schaduwe te maken/ hoewel dat het altemets een wepnigh upt-steecht na de coerse van de Son: Men siet binnen Goa herde de Polen vande Werelt: De Boord ende Zupd-sterre staen niet verre boven den Horizont/ waer mede genoegh is van de tijden van den Jaer/

siecken ende ander kranckheden van Indien/ na de coztigheyt van desen is op'scheude.

Dat. 35. Capitel.

Vande Munte, Ghewichte ende Mate van Indien ende Goa.

HET pzincaelste ende ghemeenste gelt is gheenaemt kardaus Xeraphijns, is van Silber: maer van quade allop: wordt gheslaghen in Goa, hebben een S. Sebastiaen aen d'een zijde/ en drie oft vier aen den gebonde Phien aen d'ander zijde/ en doct so veel als drie Testoenen/ ofte drie hondert Reys Portugaelsche munte/ ende slaet op ende af luttel min ofte meer na de wissel gaet. Nu isser noch een rekeninghe van gelt/ diemen noemt Tangas, niet datter soodanige in specie zyn/maer worden alleen gheenoemt inde tellinge/ vijf Tangas doen een Pardau ofte Xeraphijn, te weten/ quade munte: want hebben twee manieren van tellen/ quade ende goede munte: want vier Tangalen goede munte/ doen so veel als vijf Tangas quade munte/ waerom altoos int coopen en vercoopen bedingen quade ofte goede munte. Nu isser noch een rekeninghe diemen heet Vintyns, en is oock niet in specie/ dan alleen in de tellinge. Dese vier goede en vijf quade munte/ doen een Tanga. Het leeghte ende tminste gelt is genaemt Bafaruco, dese doen vijftien quade ende achthie goede munte. Een Vintyn en drie Bafarucos doen so veel als twee Reys, Portugaelsche munte/ is gegoten munte van quaat Tin: somma dat de 375. Bafarucos doen een Pardau ofte Xeraphijn. Nu isser noch een munte upt Persien/ gheenaemt Larrijs, zyn langhwerpighe/ seer goet syn Silber/ sonder eenige allop: dese gelden't stuck 195. 108. Bafarucos, na dat de Wissel gaet/ luttel min ofte meer. Doch hebben speen gelt gheenaemt Pagodes, zyn van Gout/ van twee ofte drie soozten/ doen altoos over de acht Tangas, zyn gemunt vande Indianen ende Depdenen/ met een Afgod in Turbelsche Figure/ waer om worden genaemt Pagodes. Daer zyn ander Goude munte/ gheenaemt Venetiaenders, sommitighe in Venetien ghemunt/ andere in Curahien/ doen gemeenlijck twee Pardauwen Xeraphijns: hebben noch een Goude Munte/ gheenaemt S. Thomas, om datse eenen S. Thomas ghesigureert hebben/ doen altoos over die seben ende somtijts acht Tangas: Men heester oock Realen van achten/ bieder van Portugael ghebzacht worden/ dese noemense Pardauwen de Reales: oock anders geen munte en isser ganghaer van Portugael: dese doen daer gemeenlijck alser eerst comen met de Portugaelsche Schepen 436. Reys van Portugael/ ende daer na verhoopense in de Wissel/ alsmen se soecht om naer China te voeren: maer en ghelden nopt minder noch leeghter. Men useert in Goa in't coopen ende vercoopen een secker maniere van reekeninghe ofte tellen: Daer zyn Pardauwen Xeraphijns, dese zyn in specie ghemunt van silvers: Doemen ooc Pardauwen van gout/ waer van gheen munte in specie en is: maer alsoo in tellinge ende reekeninghe genoemt werdt: want alsmen coopt en vercoopt Peerlen/ Geleenten/ Gout/ Silber ende Peerden/ noemen maer soo veel Pardauwen, ende is dan te verstaen/ dat elck Pardau is van ses Tangas: maer van ander waren alsmen niet te voogen bedinght/ noement sechtelijck Pardauwen, zyn Pardauwen Xeraphijns, van vijf Tangen't stucke. Sp ghe-

De Wapen
verciert der
dooden bes-
graeffenis
na datmen
haer bereect.

Doeken een
nenghenante
qualr.

Weste nopt
gheweest/
maer bergis-
tighen/ den
steen en het
graveel seer
ghemeen.

Hoe haer de
Portugezen
laten dienen
in Gups.

Daghen en
nachten/ het
geheele Jaer
doxt/ haest
eben langh.

Wende Pol-
len der we-
relt siemen
gelijck bo-
ven den Ho-
rizont.

Cherberten
papimenten/
naimelijck/
goete en qua-
de munte.

Van bers-
schepde na-
men ende
soozten der
munten en
ghelden.

Realen van
achten ghe-
den 436. Por-
tugaelsche
Reys tot
Gode.

De gelijcke
dinge werde
in coopen
van gesten-
te en andere
waren ten
differentie
rekeningen
verstaen.

Ninschoten.

Mercador.

Baniane.

*Habitus et facies Mercatorum Goensium Indorum,
qui mutandis mercibus valde industrij*

*Habyt en gedaente der Indiaensche Cooplyyden
welcke in hare handel seer cloeck zyn*

*Banjanen e Cambaja populus æs
scribendo, supputandoque valde*

*Banjanen van Cambajen int kenn
schryven en rekenen zeer geo*

Bramene.

*stihandis gemmis,
i exercitatus.*

*anen van gestecten
coeffent*

Bramenes Idolorum in India Sacerdotes.

*Bramenes der Indiaenscher affgoden Papen
ofte Priesters.*

58 en 59

Ninschoten

*Nuptiarum ritus, et epulę in Provincia
Ballagatę supra Goam.*

*Maniere van bruyloft int Lant van
Ballagate achter Goa gelegen.*

Sp gebuycken oock te seggen een Pardau van Larijns, dat syn vijsf Larijns, elcke Pardau, dit 3yn de munte ende rekeninghe van Goa, daer sp haren handel met d'zwen/ ende ooc menich wel met weest te winnen met de wisselinghen van dien/ op synen tijdt te coopen ende weder te vercoopen: daer is groote valscheit onder de Pardauwen Xeraphijns, welcke de principaelste en ganghbaerste munte is/ waerom gheselt 3yn op alle hoeken van de straten ende ander wegghen/ Indianen die Christenen 3yn/ diemen heet Xaraffes, dese besien 't gelt om een cleyn psoijt/ ende 3yn der so coorect op dat sp't al tellende dooz de handt laten passeren/ ende wetent op een hapt te sie sonder pet inde hant op te nemen/ datter een valsche is/ al lachse onder buyssenden/ en al nemen wyse inde handt ende keereuse buyssentmael om/ en comen se vande goede niet onderscheyden/ maer op sijtende vintmer de valscheit in: dese woorden op 't vaste landt van de Indiaensche heydenen geslagen/ om de Portugesen daer met te bedriegen/ waerom niemant derf gelt ontfanghen/ ja al waert maer een halve Pardau, sonder dese Xaraffes te toonen: dese tellent gelt met dese rassigheyt/ ende al tellende besient oft goet is/ soo dat se haer verobligeren/ soo daer pet te cozt ofte valsche onder ghehouden wozt/ na dat sp 't getelt ende gesien hebben/ 3yn gh'houden het si lse goet te doen ende te betalen/ doch selden ghebeurt het datter salicant aen ghehouden wozt/ zyn oock seer ghedienstigh om 't gelt op te loopen wisselen/ ende al watmender van doen herse/ sitten aen de hoeken en dooz de buyssenden op de straten met een tafel met gelt op hoophens/ elcke hoophen van een Tanga, welcke zyn 375. Basarucos, ende als pemandt een Pardau wil wisselen/ gheven altoos twee ofte drie/ somtijts acht ofte thien Basarucos, boven de 375. Basarucos, waer mede sp haer weten te generen/ ende so van alle ander munte na advenant. De gewichte van Goa 3yn oock in veel dinghen/ als in Portugael/ met Quintalen, Arrobas en Ponden, maer hebben noch een ander ghewicht ghenaemt Mao, dat is en Hand, welcke syn twaelf pont/ met welcke ghewichte men weeght de Botter/ Konigh/ Supcher ende alderhande wregbare waren/ hebben oock een ghewicht daer men gemeenlick de Peper en ander specerij met vercoopt ende weeght/ ghegaemt Bhar, is soo veel als drie Quintalen, ende een halve Portugaelsche ghewichte/ hebben een maet diese noemen Medidan, dat is epghentliche maet te seggen/ is by na een span hoogh/ ende een halve vingher langh bheet: dese vier-en-twintigh maten doen een Hand, ende twintigh handen doen een Candyl, een Candyl is by na luttel min ofte meer als vier-en-twintich schepelen/ waer mede men weet ende vercoopt het Rijs/ Coorn/ ende alle grepen ende metende waren/ ende die Schepen na bezacht/ als te segghen een Schip ofte Schuyp van soo veel Candylen ofte so veel Bharen. Daer is ooc Rijs dat men vercoopt met Farden, comt gemaeckt gelijck ronde schijven/ met strop ende coorden te samen gebonden/ heeft elcke Fardo gemeenlick drie ende een halve handen Rijs: Dit Rijs is beter als dat buyten ende sonder Farden comt/ is ghenaemt Rijs Girafal, 't welcke 't beste ende 't hooghste in prijs is: een ander dat wat minder ende slechter is ghenaemt Chambafal. Daer syn noch ander veel soorten van Rijs die minder gelben als het Rijs noch in syn doppen is/ gelijck waest/ woort het ge-

naemt Sarte, ende is by naest gelijck de Gerst/ heeft wepnich scheel: Dit is ghemeenlick de dagelijcke cost vande Bueren Canarijns, ende arin ghemeen volck diet van selven stooten en repnighen: dient oock dooz de hoenderen en Dypben t'eten/ inde plaets van Gerst/ daer zyn noch ander ende veel particulier munten op ander plaetsen van Indien/ eude te lande/ waerts binnen onder de heydenen/ die alleenlick onder haer/ en elck op 3yn plaets/ gangbaer 3yn/ want by Bengalon heeft men in de plaets van Basarucos, ende 't kleynste gelt Amandelen, daer se haer neeringe mede doen/ en alle dinghen om coopen/ en ander diergelijcke diversche munte/ op bysondere plaetsen ende Probintien van Orenten: maer dese genoemde munte/ gewichte ende mate is de ordinarijsche daermen met int generael ende int grots/ ende deur den bank/ handelt dooz geheel Indien/ ende principallijck in Goa, als thoost en stapel vande Orentaelsche plaetsen.

Werscheide
ander mun
ren die niet
so ghemeen
3yn als die
dooz verbael
de.

Da 36. Capitel.

Vande Indianen, genaemt Bramenes, welcke syn eenfdeels de Ministren van de Pagodes ende Indiaensche Afgoden, van hare Manieren ende leven.

De Bramenes syn de eerlichste ende geachtste Natie onder die Indiaensche heydenen/ want bedienen altoos die opperste officien by de Coningh/ als Kent-meesters/ Hof-meesters/ Ambassadeurs ende dierghelijcke Ampten: des ghelijcks 3yn oock de Ministren van de Pagoden der Indiaensche buysselsche Afgoden: hebben groote autoriteyt ende aensien onder 't volck: want de Coningen gantsch niet op en rechten sonder haren raet ende goet-duncken/ ende om dat men se mach kennen ende vande andere onderscheyden/ hebben over het naechte lijf/ te weten: van de schouder dwers ober 't lijf nederwaerts tot beneden aen de gozdel ofte doec/ onder de arme drie ofte vier coordekens ghelijck zeghel-garen/ waer mede men haer kent/ ende sullen dat nimmermeer af doen al soudet haer leven costen/ want haer professie ende belosten also houdt: sp gaen naecht/ uptghenomen rontom 't lijf eenen doech ghewonden die haer schamelheyt bedeckt/ hebben ooc somtijden alse upt-gaen/ een enckelen lijnen catoenen rock diese Cabaya heeten/ srecht an 't lijf van boven tot beneden/ gelijck sommige ander Indiane/ als Banianen, Gufaratten ende Decanijns, sp dzaghen op 't hoost eenen witten doech/ sommighe repfen om het hoost ghewonden/ daer mede sp 't hapt bedecken/ 't welc sp nimmermeer af scheeren/ dan langh ende op gheslecht dzaghen als de vrouwen/ hebben gemeenlick aen hare oogen goude gebzaepde ringhen hanghen: als oock het meestendeel van de ander Indianen: Speeten gheen dingh dat leven heeft/ van alleenlick onderhouden haer met crupden en Rijs/ noch in gheen kranckheden/ en sullen haer om geenen waerom doen ter Aber-laten/ naer cureren haer met crupden ende smeeringh/ ende bestrecken met Sandalen, ende dierghelijcke welriechende houten in Goa, ende aende Zee- custen 3yn veel Bramenes, die haer gemeenlick generen met Cramerij/ Crupden ende Apte-kerijen int cleyn: maer met wepnigh curieusheyt/ en buyssighelich: 3yn seer subtil op hare rekeninghe ende schyppen/ ende scherpsinnigh/ waerom

Bramenes
ende de Afg
den die hie
ren hebben
groot gebiet
en aensien.

Teke/ waer
by daerna
de Afgoden
die hie
Bramenes
kent.

Der drie
stereen
wen eten
geen gebiet
ten die lede
gebadt heb
ben/ maer
crupderen

Geordinert
de buyssenden
die goede
van valsche
munten seer
subtil comt
onder schey
den en ghe
rat tellen.

Wisselbano
ken op alle
hoeken der
straten.

Buyssel en
Dyppen
werden niet
verscheyden
ghewichten
verhandelt.

Wande Rijs
en an 't Co
ren maten
na de welcke
de seyeven
ooc bezacht
woeden.

Onderscheit
tussen den
besten en ge
meene Rijs.

't Gemeene
volcks sel-
fame super-
stition.

Manus van
negen / ende
vrouwen
van leven
jaren wer-
den samen
getrouwt.

Der Brame-
nes vrouwe
offeren haer
eigen leven
ten ghesel-
schap van
haer ghesto-
ven mannen.

Straffe der
vrouwen die
hare scharre
begraffen
met haer e-
igen doot
met wil ver-
selshappen.

Ceremonien
die de vrou-
wen moeten
onderhouden.

Omaturen
lyckheyt der
vrouwen
int dooden
van haer e-
igen mans.

maerom maecten die ander slechte Indianen ende 't gemeene volck wondere beuselingen ende grillen diets / van dat hare religie ende superstition aengaet / ende de gemeenen man gelooven haer als Propheeten : het ghene dat haer des mozgens eerst int gesichte comt / dat aenbieden sp dien gheheelen dagh. Die vrouwen hebben maer een doech om 't lijf als sp upt gaen / die haer bedecht van boven 't hooft tot die knien toe ende doozs naecht : hebben ringhen deur de neus / om de beenen / ende teenen / ende den hals / aen elcken arm / bejde handen seven ofte acht ringen ofte Manillas, sommige van Silver ende vergult diel vermogen : maer het gemeene volck van glas / welke is ghe-meenlijck de dyaet van alle Indiaensche vrouwen : als die vrouwe is van seven ende de man van negen jaren / so trouwen se : maer en spzeken malcander niet toe / tot dat de vrouwe is om te bewaren. Ende als die Bramenes sterft / soo vergaderen alle de vrienden / ende maken eenen put inde aerde daer sp veel hout ende goet in smyten / ende weesende pemandt van machten / wel-riekende Sandalen ende ander cruperen / Rijs / Coorn / si ander spij-zen / met veel Olve / om dat het vier te beter vanden soude / ende also smyten se den dooden Bramenes daer in / ende aldan comt sijn vrouwe ghelept met veel spel-lieden / ende hare naeste vrienden al singende eenige liebekens / ofte lof-sangen van haer mans leven / ende die vrienden gheven haer eenen moet en versterckinge / dat se haer man getrouwelijck wil volgen / ende met hem gaen leven inde ander We-relt / soo neemt sp dan hare Juwelen / af ende deelt se met haer maeghschap / ende spzingt al blijdelijck ende lachende int vuyt / ende woxt terstont vande omstaenders met hout en olve versloopt en versmooyt / en also met het lichaem van haren man tot affchen verbrant / ende so 't sake wate / dat seiden ghebeurt / dat se haer niet met haren man en wil verbranden / soo smyt men se het hapt tot die gront toe af / ende en mach haer leven dagen geen Juwelen en cleynodien meer dragen / ende woxt doostaen seer verschoven ende van alle man veracht als een oneerlijcke vrouwe dese insantie van vanden ghebruycken oock die edelen ende princ-paelsten vant landt / ende oock sommige coop-lieden / niet segensaende wozen alle de doode lichamen (het sp van wie dat is) tot affchen verbrant / ende de vrouwen na haer mans doot het hapt cozt afgesneden / ende gaen son-der Juwelen / waer aen mense kent / dat het vrouwen zyn. Doozake en den eersten op-comst van de vrouwen met hare doode mans levendig te vanden / is na der Indianen seifs vertellen / als dat in lange voozleden tijden de vrouwen (gelijck sp seer luxurieus en oncuys van natueren en complexien zyn) hare mans veel om den hals vachten met senijn / als sp die moede waren / ghelijck sp daer seer behen-digh in zyn / om also beter te mogen altemet een verberfinghe crighen / hare oncuysche be-geerten ende lust te versaden / 't welke siende den Coningh dat sp sijn principale Heeren / Capiteynen ende Soldaten / waer mede sp zyn staet ende Coninghrijck moest onderhou-den ende beschermen / dat die soo haest consu-meerden ende te niet gingen dooz de boosheyt van die vrouwen / heeft het sefde soo veel het mogelijk waer / willen beletten / waerom een erpseflijcke wet heeft ghemaect ende ghe-statueret / als dat soo haest als die Mans ge-rozven ende verbrant soude werden / dat men

der die vrouwen levendig met soude verbran-den / om haer daer dooz een vzeefe aen te sa-ghen / dat se alsof souden cessen die mans te vergeven / 't welke int eerste seer scherpelijck onderhouden is gheweest / wel-verstaende dat het alleen geboden was / beroerende die edel-lupden / regierders ende Bramenes, want het gemeene volck geen geuer noch wapenen mogen handelen / en zyn bp na gelijck Slaven / in somma / dat het metter tijt een ghewoon-heyt en coustume is gheblevende houdent heden / daegs dooz een point van haer We- / ende ceremonien van hare dupvelsche religie / ende doen althans upt vzehe en goede wille / dooz haer aenroeping van haer vrienden en maeghschap. Dese Bramenes onderhouden oock sekere vasten-dagen int jaer / en dat met soo groote abstinentien dat sp vande gheheele dagen / ja somtijds vzehe ofte vier daghen zyn sonder eten : hebben hare Pagodes ende afgoden / wiens dienaers ende Menisten 30 zyn / daer sp wonder Wistozien ende miraculen af vertellen / en segghen dat dese Pagodes bp haer Menschen zyn gheweest / ende dooz haer hep-ligh leven ende goede werken in dese werelt ghebaen / zyn dooz hare verdiensten int ander leven heplighen ghewozen / alse met hare miraculen dooz den dupvel geopenbaert heb-ben / ende dooz haer betel hare figuren afge-maect / in de seelgheste ende groutelijckste sozme die men soude moghen versterren / dese binden sp aen / ende doen haer offerhande met veel dupvelsche superstition / ende ghelooben vastelijck dat het hare Advocaten ende Dooz-spzaken bp Godt zyn : ghelooben oock alles datter eenen oppersten Godt is die al regiert / ende dat de ziele onsterfelijck is : maer dat se dan het een lijf int ander loopt / soo wel van Beesten als van Menschen na hare verdien-sten / na die Wet van Piragoras, wiens Disci-pulen sp segghen te wesen.

Da 37. Capittel.

Van de Gufaratten ende Benjanen van Cambayen.

DE Gufaratten ende Benjanen zyn van het Landt van Cambayen, ende hebben veel hare residentie in Goa, Dien, Chaul, Cochijn, ende ander plaetsen van Indien / oozake hare handelinge en traffique die sp seer sterc vyzien in alle coopmanschappen / als Coorn / Catoenen / Linwaert / Anil / Rijs ende ander waren / principelijck in alle edele ghesteenten / daer se wonder op geslepen zyn : sp zyn uyt-ermaten subtyl ende scherpsinnigh op alle reke-ninge en schyppren / soo dat se hier in niet alleen alle ander Indianen ende omlyggende natien te boven gaen : maer oock die Portugesen in dief-halven veel avontagien hebben verstaen haer wonder wel op alle coopmanschappen / en zyn seer loos om pmandt te bedrieghen / dese en eten oock niet dat leven ofte bloet heeft / noch en sullen gheen dingh ter werelt / het sp hoe cleyn ende sunut dat soude moghen wesen / dat leven heeft / dooden / want ghe-looben vastelijck dat alle dinghen zielen heb-ben / ende hare eben-naesten 30 / nae die wet van Piragoras, ende onderhouden dat straffe-lijck / dat se dickwils van de Christenen ofte Portugesen sullen coopen eenighe voghels ofte andere ghebieten / diese int sin hebben te dooden / en latense weder blegghen oft loopen : sp hebben dooz een manier in Cambayen / op die wegen ende wilderuyssen te setten / backen met

En Wet
geordnert
dat de vrou-
wen die haer
ghans om-
vochten /
seiber li ben-
digh met
haer mans
verbrant
souden wer-
den / welck
nu als Godt
dienst in ge-
bruyck bleef.

De Brame-
nes onder-
houden daer
siet-dagen.

Fabriken van
der de Dup-
velsche Af-
goden bylie-
ge menschen
souden zyn
gheweest.

Het volck
gheloof dat
de Pagodes
Advocaten
bp Godt zyn.

De Gufar-
ratten ende
Benjanen
cloecht dan
alle andere
Indianen
ofte Wozu-
gele.

Gufaratten
dooden noch
eten gheen
dierck dat le-
ven ontfangt
heeft.

*Legati Regis Ballagatte in
urbe Goa comitatus.*

Ioann: a Docte: fec:

Die staet des Ambassadeurs van den
Coninck van Ballagatte binnen Goa

Canarim

Agricola Indus Canaryn dictus
Een Indiaens ſant ofte bouwman
genaemt Canaryn.

Indorum liberi pro eorum consuetudine
tantum rariori tela contextis.
Indiaenſche kinderen als ſlants manier is
melſeyt met een dun linnen doeckſken be-

nc. pudendis

leen die scha:
kt hebbende.

Miles Indus quem lascarin
nominant

Een Indiaens soldaet lascarin
geheeten.

Inda meretrix. saltando et canendo
victum queritans.

Een Indiaensche lichte vrouwe met dans:
sen en singen haer cost winnende.

58 en 59

met water/ ende woypender Coorn en ander
grepen/ om de vogels ende gebierten te spij-
sen/ ende hebben dooz geheel Cambayen Gast-
hupfen vant landt daer toe geordineert/ daer-
men alle voghels ende alle ghebierden in cu-
reert/ ende van alle cranckheden geneest met
grootten opzicht ende neerftigheyt/ ende ne-
mense in als waer/ ghelijck oftet Menschen
wreuve ende alffe ghesont zyn/ latense weder
vliegen ende loopen/ welke onder haer is een
werck van grootz caritaten/ segghen dat zy't
doen aen haer eben-naesten/ en soo zy een lups
ofte vlop vangen/ en sullense niet dooden/ dan
nemense en settense op een laphen pewers in
eenigh gaetgen inde muer/ ende latense alfoo
loopen/ men en mach haer geen meerder quel-
lagie aen-dorn/ als pet te willen dooden in
haer presentie: sy en sullen niet af-laten te
bidden en te smeken met alle ootmoedigheyt/
datmen soo grootten zonde niet en wil doen/ te
benemen het leven dat Godt met ziel ende lijf
gheschapen heeft/ sullen oock wel gheit offe-
teren datment wil laten leven en bypdom ge-
ven/ sy en eten ooc geen Radijs/ Ajupn/ Looe/
noch eenighe crupderen die enige colcur van
root hebben/ noch Epereu/ want gheloooven
datter bloet onder is: en byncken ooc gantsch
gheenen wijn/ noch en ghenutten geen Wijn
dan alleenlijck water/ zyn soo schou van met
ander menschen bukten hare natie te eten of-
te aen te roeren/ datse eer/ouden van honger
ende dozt steruen/ dan eenighe spijs van an-
der volck slechts aen te raken/ het gheschiedt
dickwils datse altemet met die Portugesen
schepen van Goa na Cochijn varen om haer
waren te sichten/ ende met die Portugesen te
handelen/ ende als dan maken hare facit van
soo veel daghen onder weghen te blijven als
haer by na dunct mogelijck te wesen/ waer
na hare pzoisie met nemen/ van water ende
hare crupderen daerse haer met onder-hou-
den/ ende gheschiede den tijdt langer te vallen
als hare rekeninghe gheweest is/ en dat hare
pzoisie ende water op is/ ghelijck het ghe-
schiede als ich van Goa na Cochijn voer/ soo
soudense veel liever van hongher ende dozt
vergaen ende versmachten als pet te smaken
en te ghenutten vande spijs en water van de
Christenen ofte van pemant anders: sy sullen
haer altoos wasschen al eer zy eten/ ghelijck
oock de Bramenes oock t'elcken alffe haer ge-
woech doen ofte water maken: zyn van colcur
gelijck de Bramenes geelachtich/ ende sommige
mat witter/ ende men vindt vrouwen onder
haer die in wicheyt ende schoonheyt de Por-
tugesen vrouwen te boven gaen: zyn ghesat-
soneert van aensicht/ lijf ende leden/ in als
ghelijck die van Europa/ upt-ghenomen die
couleur: hare cleedinghe is eenen witten e-
nckelen roek op 't bloote lijf/ van de hals af
slechts ende enckel om 't lijf tot beneden toe/
ende inde zijde onder den arm toe-ghelonden/
die schoenen van root leer/ vooz scherp ende
ongheccromt: den baert af geschoozen als de
Turcken/ behouden alleen die knevels: drae-
ghen op 't hooft ghelijck die Bramenes eenen
witten doek die ofte viermaels om gewon-
den/ ende recht onder 't hooft aen de sterre van
vooz-hooft: stricken alle mozzens een wip-
nigh wit Sandalo met water gemalen/ en daer
wier oft bys grepmgens Rijs opghedapt/ het
welcke die Bramenes oock veel vooz een ghe-
byupck hebben: is een seker superstitie van
hare wet: hebben gemeenlijck het naechte lijf
besmeert met Sandalo, en ander wel-riekende

crupden daerse wonder goede vrienden af
zyn/ ghelijck oock alle Indianen/ diese veel in
alle dingen gebuycken: Hare vrouwen gaen
ghelijck die vrouwen van Bramenes: sy eten
ghelijck de Machometisten, ende alle ander In-
dianen op d'aerde neder: In hare hupfen ofte
vergaderinge sitten op d'aerde neder op eeni-
ghe Matten ofte Capijten/ ende laten altoos
hare Schoenen vooz de deur staen/ soo datse
altoos barboets in hare hupfen gaen/ waer-
om ghemeenlijck die schoenen de hiel en neer
haken om de moerten te sparen van t'elcken
upt en aen te doen: Sy hebben noch ander
dusent ceremonien ende heydenische super-
stitien die niet veel beduyden/ waerom allen
de pzinclaeste hebben verleit/ waer aen men
ghenoegh can verstaen/ wat haerder belan-
ghende is.

Da 38. Capittel.

Van de Canaras ende Decanyns.

Die Canaras est Decanyns zyn van 't landt
van Decam, datmen gemeenlijck Balla-
te noemt/ gelegen achter Goa, dese wo-
nen veel in Goa, al-waerse hare woon-plaetsen
ende winckels hebben/ van allerhande Flu-
weel/ Zijde/ Satijnen/ Damasten/ datse van
de Portugesen in 't gros op coopen/ desge-
lijcks allerhande Catoenen/ Lijnwaet/ Porse-
lepen/ ende alle waren van Cambayen, China,
Bengallen, &c. dat zy gelijck de vooz-coopers
op coopen van de Portugesen ende ander na-
tien/ ende vercoopen ende sijten weder in 't
clepu/ waer toe hebben hare Mahelaers van
haer epgen volck/ die alle dingen op loopen:
dese byenghen oock alle victualien ende lijf-
tochten van 't vaste landt inde stadt en 't Ep-
landt van Goa, hebben hare Indiaensche sche-
pen daerse met handelen na Cambaya, Sunda,
ende het roode Meer: Zyn veel van haer
Gout ende Silber-smeden/ ende die in Cooper-
werken/ en seer goede werck-lupden/ hebben
oock ander veel ambachten en hant-werken/
als Barbiers/ Wederghen/ Timmer-lieden/
en diergelijcken die alles in Goa woenen/ soo
dat sy by naest so veel in 't ghesal zyn als die
Portugesen/ Westisen ende Christenen/ hare
cleedinge is gelijck de Gularatten ende Benja-
nen, uptgenomen de schoenen diese dragen op
syn antichs/ met deur-ghesteken teenen/ ende
boven toegeregen op de naechte voeten/ diese
Alparcas noemen: desgelijcks dragen de baer-
den ende 't hooft ghelijck als wast/ sonder te
scheeren/ dan alleenlijck 't hooft op-geblucht/
ende met een doek bedeckt/ als de Benjanen
ende Bramenes: oock zyn dese gelijck in colcur
ende satsoen van lijf en leden: eten alle din-
ghen/ uptghenomen hoepen/ Wercken ende
Buffels/ bleysch ende visch: houden den Os/
koe/ ofte Buffel vooz hepligh/ diese ghemeen-
lijc by haer over 't hooft hebben loopen/ wel-
ke sy besmeeren/ bestrijcken ende alle byendi-
schap vande werelt bewijzen/ ende boeden hen
met het geen dat zy sels eten: ende alffe haer
ghevoegh willen doen/ comen hare handen
daer onder houden/ ende smeyten also wech/
slapen des nachts onder haer in hups/ in
somma/ houden hen in als/ ghelijck oft eenich
verstandigh Mensch waer/ waer mede zy
meenen Godt eenen grooten dienste aen te
doen: In haer eten/ ende in hups te sitten/
wassen/ reynigen ende ander ceremonien ende
superstitien/ zyn in als ghelijck die Bramenes/
Gularatten.

De Canaras
houden een
Os/ koe
Buffels
vooz hepligh.

Manieren
in't houwe-
lijken van
de Canarjns
ende Decar-
ijns.

Gofaratten ende Banjanen: In hare houwelijcken belooften malcanderen van seben ofte acht jaren/ ende comen tot elf ende twaelf jaren houden hare Buploften ende vergaren by een: Wisse Buploften sullen houden so beginnense veertighen dagen te vooren/ alle daeg tot den daeg vande Buploft/ een groot gheslaet van Competten/ Crommelen ende Bickens/ en duert wel veertighen dagen daer nae nacht ende dagh/ met so grooten geluyt van gesack ende hare Instrumenten/ dat men horen noch sien en mach: den dagh van te trouwen soo vergaren die vrienden van beyde zyden/ ende sitten op de vloer in hups rondom een bup/ ende keeren dat seben mael om/ met sommige woorden/ waer mede het houwelic bevesticht is/ en is te verstaen datmen met de dochters gheen houwelijks goet en gheeft: dan alleenlyck sommige Juweelen/ als Brafelcten/ Oor-ringhen/ ende dierghelijcke van klepnen valeur/ waermede haer die mans moeten laten ghenoeghen/ want die dochters en syn gheen erfgenamen/ die Sonen ervent al: maer onderhouden altoos hare dochters ende susters tot dat sy trouwen: doot zynde woorden oock verbyant/ en somtijds de vrouwen lebendigh met haer: maer niet soo veel als van de Bramenes: een pegelijck van haer volghet het Ambacht ende neeringhe van syn onder/ en trouwen mede die dochteren van dien/ welke sy noemen geslachten: sy hebben hare vastel-daghen ende ceremonien ghelijck als de Bramenes: want dese syn ghelijck die leechen/ en die Bramenes als die geestelijcheit/ Menisten, ende hare Afgoden/ Propheten. Sy pachten oock die Collen ende Renten van de Portugesen/ ende des Conings vande landen van Bardes, Salfette ende 't Eplandt van Goa, die onder de jurisdictie van Goa syn/ soo datse dickwils dooz eenige geschillen ende questien in alle rechten moeten compiteren/ alwaer sy altoos persoonelijck gaen sonder dooz-spraec ofte Advocaet/ ende weten so wel hare woort te doen ende te allegieren met de ozbinantien ende Lopen van Portugael/ ja tot in 't geestelijck toe/ dat sy tot een punt weten te seggen waert ghescheyden staet/ beter als eenige Licentiaet inde rechten/ en maken hare supplicatie ofte requesten sonder pemandt daer toe te beroepen/ dat die Portugesen dickwils verwondert syn van haer scherpsinnigheyt/ ghelijck ick menighmael aen haer gheexperimenter hebbe: wanneer het noodigh is haren eedt af te nemen om gherupghe te wesen/ soo setmen haer in een Circkel ofte eenen ronden ringh/ ghemaecht op de vloer van asche/ alwaer se binnen in staen/ leggen haer een wepnigh affchen op 't bloote hooft ende houden de een handt aen 't hooft/ ende de ander op de doost/ ende als dan sweeren by haren Pagode op hare tael/ waer mede sullen die waerheyt segghen van datmen haer bzaeght sonder eenige faulten: want ghelooften vastelijck datse eeuwigh verdoemt souden wesen/ so syn dan eenighe lengghens seyden/ ende die waerheyt verhozen ghielden/ dit syn haer principaelste usantien ende ceremonien/ hoe wel sy noch veel ander hebben/ die wy al wilens dooz by passeren/ om die lanchteyt te schouten.

Hoe datmen
de Canarjns
doet sweeren
enderden eet
afnemen.

Die Canarijns ende Corumbijns syn die Bueren/ ende die ghren die haer met landt-bouwinghe/ visscherij en dierghelijcke neeringhe gheieren/ en die Indiaensche Palm-boomen (daer die Cocus aen-wassen) waer nemen. Daer synder onder haer die anders niet en doen als die kleederen wassen/ welck aldaer gelijck een hant-werc ende neeringhe gheuseert wert/ dese woorden ghenaemt Maynattos, daer syn ander diemen heet Patamares, welke dienen alleenlyck hooz Boden om bzieben ende boot-schappen van de een plaats op de ander te bestellen over land/ des winters als men de Zee niet en mach gebupcken: Dese Canarijns ende Corumbijns syn die verachtste ende miserabelste van de Indianen/ ende leven seer armelijck/ ende onderhouden haer met clepne costen: eten alle dingen/ uptgenomen kloepen/ Cossen/ Buffels/ Berckens ende Woenderen vlees: hebben hare religie gelijck die Decarijns ende Canarjns: want syn alle van een landt ende manieren/ met wepnigh differentie/ gaen gantsch naect/ uptghenomen de schamelheyt met een laphen bedeckt: de vrouwen gaen met een doech om 't lijf gebonden/ beneden den nabel tot de halve open toe comende/ ende staet dan d'ander eynde over die eene schouder/ so dat die halve borsten bedeckt syn/ syn van clepse swertachtich ofte doncker bupen/ veel van dese syn der Christenen ghedoopt/ overmits dat hare meeste habitatie is aen de Zee-kant/ ende naest gelegen landen gen Goa, oorsake dat de Palm-boomen wassen aen de Zee-kant ende Oeberen van de Rivieren ende wateren/ ende het Rijs wordt ghezaept op leegh landt/ dat 's winters met water bedeckt is/ waer mede dese Canarijns haer onderhouden: dese bzen-gen Woenderen/ Fruct/ Welck/ Eperen/ ende ander dierghelijcke waren van 't landt in de stadt te coop/ woenen in clepne stropen hups/ en hebben soo klepne deuren datmen der al cruppemde moet in oft upt come/ hare hups raet is een mat op de eerde om te slapen/ een put ofte cupl in de vloer om 't Rijs te stampen/ ende een pot ofte twee om 't Rijs te koken/ en also levense: en genereren so veel dat wonder is: want hebben gemeenlyc het hups vol kinderen dattet crielt/ en loopen al naect/ tot datse seben ofte acht jaren out syn/ dan bedecken sy haer schamelheyt: wanneer de vrouwen baren gheschiet dickwils datse alleen in hups syn/ terwyle die man int belt is: gelijck mp eens ghebeurt is/ gaende met andere goede vrienden wandelen int belt/ dooz de doozen en woningen van dese Canarijns/ en om dat ons doost/ gingen by een van dese Canarijns hupskens om water te epfchen/ om ons doost te laben/ dat sy gemeenelijck dincchen mp eenen coeperen tupt-han/ om alsoo sonder den mont te raken van doogh in te stozten/ welke is alle het Metael dat se in hups hebben/ so geschiedent om dat mp de doost meest quelde/ booghde mp ter neder ende stach mijn hooft in de deur/ epfchende wat waters/ soo woorden ick gewaar een vrouwe die alleen in hups was/ en bant vast haren doer om haer middel/ hebbende dooz haer staen eenen back van hout (die de Portugesen Gamello noemen) vol waters/ en wiesch een kindeken dat sy op die stonde sonder pendants hulpe noch by wesen gebaert hadde/ en gewasche: synde/ lepede sy 't naect op de eerde/ op een groot vingerblat van J. dien/ en badt mp dat se wat vers toeve wilde/ sy soude mp ter stont water geve/ als

Maynattos
waschen de
kleeren/ ge-
lijck hier te
lant de vrom-
men docu.

Hupsraet
die de Canar-
ijns gebruiken
hebben.

De vrouwe
van de Cana-
rijns haren
de kindeken
alleen sonder
eenige hulpe.

Dat 39. Capitel.

Van die Canarijns ende Corumbijns
van Indien.

als ich van haer verfont dat sy het hint ter-
font sonder pemandts hulpe ghebaert hadde/
bergingh my den lust van dyncken van haer
hant/en ging op een ander water opscheyn/en
sagen die selve vrouwe een wepnigh daer na
achter en vooz haer hups loopen / ghelijck oft
haer niet geschiedt en waer / en van geen hint-
baren en wist: en die kinderen werden alsoo
op-ghevoet/ gheheel naecht sonder dat syse pet
meer doen als repnighen ende habenen in cout
water / ende wassen also op met so goeder ge-
sontheyt ende gheraschept van lyf ende leden/
als die kinderen in dese landen met alle dien-
sten/ bewaringe ende opzicht / en comen dick-
wils tot haer hondert jaren / sonder dat haer
hoofst noch tant ween doet/ noch een tant upt
den mont saelgeert. Dese d'zagen alleenlijc een
vloek hapsz ofte top op de crupn vant hoofst
dat latense langh wassen/ die rest vant hapsz
sagdense kort af. Syn seet expert op 't swem-
men en dupcken: baren in de Rivieren in
schuytgiens ghenaemt Almadias, die sommighe
van een hout syn upt-gheholt/ en soo cleyn dat
een man qualijck ghenoech daer in can sittent
En 't gheschiet dickwils datse omtupmelen/
southts dyle ofte viermaers eerste over de Ri-
vier comen / en sy spzingendert upt in 't water
ende keerense weder om hoogh / ende hoosent
water upt/ ende gaender weder in sittent: Syn
soo miserabel datser souden laten om een pen-
ningh gheeffen. Eten soo wepnigh dat het
schijnt datse by de wint leven / syn oock meest
mager en swach van leden/ van luttel kracht/
en seer kleyn-hettigh / waerom haer die Por-
tugesen groote wilepne ende ultragie aen doen/
en tracteren haer als honden en beesten. In
haer trouwen ende sterben hebben de manie-
ren ende usantien van de Decanijns en Canaras,
desgelijcks oock in haer Religien ende Cere-
monien: als de man doot is werdt verbrant/
ende die vrouwe sijnde haer hapsz af / en breekt
alle Jutweelen die sy doch wepnigh van cleyn-
der werden hebben / want syn meest van
glas. By dese nabolgende figuren machmen
sien na 't leven die Decanyns ofte Canaras, ofte
die coopman van Goa. Desgelijcks die Ben-
janen ofte Gufaratten, van Cambayen, met die
Bramenes ende syn vrouwe/ op welke manier
gaen alle die vrouwen so vande Benjanen, De-
canyns, Moozen ende Indianen / die in In-
dien woonen. Hoe die van Goa ende Ballagatte
haer Bzuplosten houden onder die Decanijns
ende Canaras, oock mede die maniere hoe de
Wzumen haer leven met haren dooden man
verhazanden: Hoe die Ambassadeur van den
Hidalcam binnen Goa synen staet houdt/ ende
langhs de strate gedzagen werdt: oock waer-
achtighe af-beeldinghe van den Canaryn met
syn vrouwe / ende die manier hoe de Indi-
aensche Wepdenen kinderen opghevoet wer-
den/ ende die Soldaten in Ballagatte, diese Las-
caryn noemen/ met die Wepdenen/ siche brou-
wen / gheherten Balliadera, dat is / dantster-
sche / om datmense daer toe gemeenlijck ghe-
bzupcht / in eenige seesten ofte openbaer spee-
len / ende syn oock een pegelijck geriefelijck
om een kleyn ghelt: woonen veel binnen Goa:
desghelijcks die dozzen ende wooninghen van
de Decanyns, ende oock die Canaryns ende Co-
zumbyns, hare manieren van hupsen / en hoe
datse in de Rivieren baeren niet haer schuyt-
gens / waer by ich ghevoeght hebbe die ma-
niere van de schuyten van die Malabaren van
Cochyn, om daer na gheen Capittel op syn sel-
ven te maken.

De 40. Capittel.

Vande Arabiers ende Abexyns die in In-
dien resideren.

Arabiers ende Habassijns synder veel in
Indien / waer van die Arabien volghen
die Wet van Machomet; ende Abexyns
syn sommighe Machometisten, ende ettelijcke
Christenen / op haer manier: Want syn upt
Daep-sang-landt/ twelck strecht achter Mo-
sambique in Ethiopia, tot by het roode Daep/
ende Rivier Nilus in Egypten, ende dooz die
gemeenschap vande Moozen ende Machome-
tisten synder veel met die Secte besmet: daer
synder in Indien veel die Captiven en Sla-
ven syn / soo mang als vrouwen/ die daer upt
Ethiopia gebzacht worden / ende vercocht als
andere natien van Orienten. De Abexyns die
Christenen syn hebben in haer aenghesicht
vier ghebzandtekenen in crups-wijs/ te we-
ten / boden haren neuse tusschen die oogen tot
het halve vooz-hoofst / ende aen beyde zijden
vande ooghen dwars tot na die oogen toe/
ende van de onderste lippe tot over die kant/
welck haren doop is als sy Christenen ghe-
maecht worden / inde plaets darmen by ons
het Water gebzupcht. Dese Abexyns ende Ara-
biens (te weten / die by syn dienen in gheheel
Indien vooz Boodts-ghesellen en Zeebarent-
volck / op die Coopvaerders die van Goa, na
China, Japon, Bengala, Malacca, Ormus ende alle
weghen van Orienten baren / want men al-
daer anders gheen Boodts-ghesellen en ghe-
bzupcht / noch oock anders gheen en syn / om
dat die Portugesen (al ist datse vooz Boodts-
ghesellen na Indien ghecomen syn / ende in
Portugael al haer leven schuyt-boerders ghe-
weest hebben) sulcks haer souden schamen te
doen / ende een groote oneere ende verachtin-
ge van haerder persoonen wesen / ende groote
verminderinghe van haerder estimatie ende
autoziteyt daer vooz sy in Indien syn ghe-
houden/ ende haer selven vooz upt geven / van
alleenlijck baren wel vooz Schippers: maer
doen haer Capiteynen noemen / oock vooz
Stuer-lieden en Hoog-boots-man: maer min-
der niet: want so 't cen trap leger quam / sou-
den al haer leven een groot verwoyt en schan-
de wesen / 't welc de Portugesen natie om gee-
nen waerom en stont te lijden: dese Abexyns
ende Arabiers dienen om cleyn gelt / en syn seer
onderdanigh alse haer verhuert hebben / soo
datse altemets gesmeten worden niet als Sla-
ven maer als honden / 't welck sy met groote
patientie verdzagen / sonder tegen-sprekinge/
hebben gemeenlijck hare vrouwen ende kin-
deren mede by haer int Schip daerse op ver-
huert syn / die altoos op de reys waer datse
baren met haer syn / en koken haer epen eten
welche is rijns in water ghesoden met ghesou-
ten visch ghegheten: ende d'oosake datse die
vrouwen in 't Schip wel lijden moghen / is
daerom dat de Schepen maer Somers de Zee
ghebzupcken / die van altoos stil Water ende
seer vaerbaer is met vent-gaende winden:
hebben gemeenlijck maer een Portugees ofte
rwee die Capiteyn / Schipper en Stuer-man
is / ende alsdan isser een gelijck Hoogh-boots-
man/ het welck gemeenlijck een Arabier is/ de-
se noemense Mocadon, ende is regierder van
de Abexyns ende Arabische Boodts-ghesellen/
diese onder syn gewelt ende bevel heeft / ghe-
lijck oft syn slaven ende epgenen waren / dese
Mocadon is die ghene die met de Heerschap
vant Schip contracteert vooz soo veel Boodts-
ghesellen

De Cana-
rijs ende
Cozumbyns
en syn seer
onsigh int
weirnen en
dupcken.

De Wepdenen
tekenen de
Christenen
int aensicht
niet vier te-
kenen in
plaets van
den Doop.

gesellen te leeren / ende men doet hem alleen-
lych betalinghe ende rekeninghe van 't maendt-
gelt / ende alsdan heeft sy met die Boot-ge-
fellen syn particulier rekeninghe / daer hem het
Heerschap van 't Schip niet met en moept/
noch te doen en heeft. Die Schepen en ghe-
bypchen gheen vaten met water alsse varen/
om datter in geheel Indien geen en syn / noch
gemaecht worden / dan die van Portugael al-
daer gebacht worden / en van die Portugael-
sche Schepen over-schieten / ende inde plaets
vande vaten ghebypchen eenen grooten vier-
canten houten back / by de groote Mast / op de
gront vande hiel van 't Schip / welke is wel
bepecht ende ghesloten / waerinne voeten soa
veel waters als haer dunckt (op de reys dese
doen willen) noodigh te wesen / de Capiteyn/
Schipper ofte Stuerman / ende de Coop-
lieden ende Passagiers hebben elck hare victua-
lie vooz haer selven / ende haer water in die
Indiaensche groote pottē / diemen Martavanas
heet / waer van ick op een ander inde beschij-
vinge van Pegu ghetraecteert hebbe / dit volck
is soo gebiedtich ende gewillich / dat soo daer
maer een hoet pemaent van 't hooft in 't wa-
ter / ja inde openbare zee waerde / oft pet an-
ders dat van 't Schip over boozt viel / fullen-
der terstont na springhen met kleeren met al/
tot datse 't weer hebben / want swemmen ge-
lyck visschen. Ende als het schip in de haven
ofte Rivier leyt / ende datse alle ghelyck aen
landt willen gaen / soo varensē int Boot te sa-
men aen landt / ende alsdan soo is daer een die
brynght het Boot weder aen 't schip ende bint
het vast / en comt dan al swemmende aen lant/
desgelijck als wetter willen aen-varen / en
so spder onwilligh toe waren van over boozt
te springhen om een klepue oozsake oft pet an-
ders te doen / woydender van haren Mocadon
ofte Schipper toe ghebwoogen met flaghen/
welck sy wepnich daer toe laten comen: want
sy 't meest upt haer selven doen / en d'een wil
altoos de eerst boozt d'ander wesen / om hare
getwilligheyt te bewijzen: als sy pet doen ofte
trecken / is al singhende / den eenen boozt aen/
ende daer na de ander ghelycklych antwooz-
dende met een vops ende accoozt / dat het
schijnt een Musijck te wesen. Waer exercitien
op 't landt is / den geheelen dach te dzycken/
ende inde kroegen te sitten / met die voutmen
ende kinderen altemets ghelyckelijck / ende
alsdan loopense handt aen handt langhs de
straten / al ballende gints en weer / en bedij-
ven een wonder gelaet met singen en ander fi-
gueren en griminagie dese maken hare vout-
men dzagen oock Borens aen / na de usantie
van Arabiers ende Machometisten.

Dat 41. Capittel.

Van de Swarten van Mossambique diemen noemt
Caffres, hare usantien ende manieren.

Die Swarten ofte Caffres, (ghenaemt)
van 't Landt van Mossambique en alle
die Custe van Ethiopia, ende te lande-
waerts binnen / tot die Cabo de bona
Esperança, loopen alle in 't ghemeen gheheel
naecht / hoe wel dat die van Mossambique (te
weten / die vout-persoonen haer een wepnich
bedecken / en dat dooz die communicatie dese
met die Portugesen hebben / die haer in man-
gelinghe van Gout / vouten-been / en an-
der dingen / Catoenen Linwaet upt Indien
bryngen / dat haer te lande binne-waerts / ende

na die Cabo toe ghebrecht / waerom sy haer
bedecken met die kleederen die Adam in 't Pa-
radys aen hadde: Syn alle in 't ghemeen
pech swert / met ghekrult versenght hant op
't hooft ende baert / die seer wepnich is: platte
breede en stompe neusen / groote dicke lippen/
sommighe hebben gaten boven ende onder
dooz de lippen / en somtijds bespden de mont
dooz de wanghen / daer sy van een beenken in
steken / dat houden sy boozt een frapigheyt en
schoonheyt: daer synder wel onder haer die
hebben het geheele lijf ende aengesicht bestre-
ken ende gepickeert met heet pfer / en gantsch
end' al bemalen / by naest ghelyck het geperst
en gesigureert Satijn en Damast / daer heb-
ben sy een wondere hoerbijde met / en wueuen
datter gheen schoonder personagien in de we-
relt en syn als sy / soo dat wanneer se ons sien/
ende wit gheleet volck / houdender haren spot
met / ende belacchen ons / als Monstrenen
Gijmansichten / ende als sy een duypeliche fi-
guere willen maken ofte bethoonen / soo inden-
teren sy een witte ende gheleet personagie / in
somma meenen en ghelooven gantschelijck dat
sy de rechte conleur van Menschen (en dat wy
een valsche ende bastaert vertoe) hebben / men
vinder onder haer die vijlen alle die tanden
scherp ende puntigh onder af / ghelyck nagels
ende pziemen / dat sy oock boozt een clerlijch-
heyt hebben / daer synder veel onder haer die
de wet van Machomet onderhouden / te we-
ten / aen de custe van Abex ofte Melinde, ende
rondtom ende in Mossambique, om die na ghe-
legghentheyt van 't roode Meer / ende die A-
rabische Machometisten / die al hier hare da-
ghelijckse baert ende handt houden / ghe-
lyck sy oock deden op alle vouten / plaetsen
ende Eplanden van gheheel Oziēten / boozt
de Portugesen ontdeckinghe ende conqnesta
van Indien / waer mede alle die Oziētel-
sche quartieren (daer se haer traffique ghe-
hadt hebben) met haer duypeliche secte be-
siet hebben / en ober al haer senijn upt-ge-
spogen / het welck een vande principaelste ooz-
sake ende beletsels gheweest is / dat het Cuan-
gelium daer soo wepnich verbruyt ende aenge-
nomen is / dooz die pestilētische sieckte ende
Machometische opinie die in haer gantsch
verwoztelt was / ende 't geheele lijf gecorrum-
peert hadde. Daer synder oock sommighe die
Chyristen gewoorden syn van de Portugesen
daer toe betweeght: maer daer en wozt son-
derlinghe niet veel moepten om ghedaen / om
haer het Chyristen geloof te vercondigen / ooz-
sake datter niet veel pzojts te doen is / ende
oock dat het een ongesont landt ende lucht is/
waerom de Jesuwijten haer wel wachten
daer habitatie te maken / want en siender niet
veel boozdeels upt te halen / ghelijckse wel upt
Indien ende 't Eplandt van Japan en ander
wegen doen / daer sy 't vol allerhande bloemen
van rijckdommen binden / om met het soch
van dien haren vout-hoof te vermeerderen /
ende hare onbersadelijcke gierigheyt een ghe-
noegen te doen. De meesten hoop vande Caf-
fres leven onder haer ghelyck beesten ofte wilde
menschen / niet tegenstaende hebben hare wo-
ningen ende bergaderinge van hupsen / ghelijck
dozpen / alwaer sy hare gemeenschap houden/
hebbende elcke voutpe syn Coningh ofte
heer / die sy onderdanigh ende ghehoorsam
syn / en voeren ghemeenlyck teghen malcan-
deren voutlogh / de een pleck ofte voutp tegen
den anderen: hebben onder haer recht ende ju-
stitie / met wepnich politien vout ghem dat
die

De Caffres
cleden har
met kleert
ghelyck Adam
in 't Para-
dys ghehad
beest.

Sommighe
vande Caf-
fres pziemen
daer is met
een heet pfer
dat se
schijnt ghe-
lyck geign-
teert te wesen.

Sommighe
vande Caf-
fres vijlen
haer tanden
heel scherp
ghelyck pzi-
men.

Al wat de
betijns doen/
doen se al sin-
gende / met
toodan-gen
vops dat
het schijnt
Musijck te
wesen.

De Jesuwij-
ten zoeken een
gemackelijc-
ken pter te
geven Godes
Woord.

De Caffres
wonen met
hoopen by
malcander/
ende ober
elcke voutp
is een Con-
ingh die
sterc trghen
malcander
voutlogh voer-
ren.

de kerellicke opdiantie ende goede regie-
tinge belangenende is: maer wat het geloof ende
religie is aengaende / en weten niemant's af
dan seken gheijlich beesten / sonder eenighe we-
tenschap van God ofte eenighe gelijckenis of-
te seijnsel van dien / onder houden haer met
jacht / die sp in 't wilt op-jagen / ende vangen
wat dat so vanden : eten oock vleesch van de
Oliphanten en ander wilde beesten / ende van
de Oliphants tanden maken sp hore wepe-
nen ende geweer / inde plaetse van pier en kael:
Daeren gemeenlijck oozlooge tegens malcan-
deren ende sommige onder haer eten menschen
vleesch : daer zijnder oock die 't niet en eten :
maer vercoopen malcanderen / alse pemandt
inden oozlooge hanghen / te weten / die met die
Portugesen ghemeenschap hebben / aen wien
sp comen beken / om eenighe mangelinghen
van Catoenen igulmaet / en ander dingen van
Indien / hebben onder haer een gebuyck / dat
wanneer se ten oozloghe gaen / tegen hare vy-
anden / dat so sp den slag winnen ofte pemandt
omhengen / wie de meeste vanght ofte doodt
sijnt / dat zijn onder haer die geachte en eer-
lijckste / van grooten aensien ende om sulck te
getuygen als sp booz haren Coningh capen
so sijnen sp de manlijchheden af / van so me-
nigh alst gebaot hebben ofte gevangen / die
sp dan weder laten loopen / om niet meer te
genereren die haer soude moghen beschadigen :
dooogen die wel te bege / op dat se niet en mo-
ghen verrotten / ende doogh welende / comen
booz haren Coningh met een verbiedinge / in
psejente vande pypicaelien van 't Wap-
ende nemender een en een inde mont / en spou-
wen se alsoo booz den Coninghs voeten met
't welck de Coningh met een groote dank-
segginge ontfanght / ende dan den seiden te ver-
geliden hare vromigheden met eenighe verze-
ringe / so doet sp alle die vromigheden manlij-
heden op-topen / ende gheeft hem weder tot
een present ende tijtel van eeren ende verhef-
finge / maer mede sp booztaen geacht werden
als stibbers ende wimen alle die manlijcheden
die den den Coningh alsoo weder verzeert herst-
maken haer een vyflich ofte rhygh-hoer af-
ende als sp dan enige Wypts trouwen / ofte
hebben de enige seften / so comen die Wy-
den ofte Wypt-vrouwen van deselbe stibbers
met alle de manlijchheden om haeren halse
hangen / 't welcke onder haer so grooten eere
is / als by ons het Gulde Dier / ofte de Mar-
tier van Engelandt te dragen / en de Wyden
ofte vrouwen van sulcken stibbers met ha-
re boozsepe vyftrighen / zijn daer meer mede
verheven / dan ofse na haer duncken Conin-
ginnen vander werelt waren. Van Mossam-
bique worden dese Caffres in grooter menich-
te na Indien geboert / en gebeurt dierwils dat
men tot Mossambique coopt een man ofte vrou-
per soen van volwassien jaren / om twee of drie
Quenten 't stuck / als de Portugese schepen
daer comen om verhoefinge ende water te ne-
men / geldense wat meer om die menich-
te van coopers die der zijn : d'oorfake datter
in Indien so veel Slaven ende captiven van
alle natiën te coep comen ende gebuycht wer-
den / is daerom / datmen gemeenlijck alle thien
ofte twaelf mijlen landts / ja by naest elcke
stadt ende dorp een sonderlingh Coningh ende
regieringhe van volck herst / die malcanderen
in alles angelien zijn in wat/spaech ende ma-
nieren // waer booz meestenbeide met malcande-
ren oozloghen / ende die aen beyde zijden ge-
baugen worden /onden sp van Slaven ende

eyghen / en vercoopen alsoo malcanderen als
beesten : die angeluck valt dat sp vant getal
vande gevangen is / moet gebulch wesen /
daer sp oock niet veel spaetighepts in en too-
nen : als ment haer byaeght hoe sp daer in te
vreden zijn : seggen dat sp daer met wel con-
nen passeren/aengesien hare Planeet also hou-
dende is : maer dat haer vrienden ende patri-
oten dat wel sullen wyken op die ghene die't
haer gedaen hebben : oock inden tijdt van hon-
gr ofte noot / mogen de ouders haer kinderen
vercoopen/gelijck het geschiede in minen tijdt
datter op 't vaste land ende omlyggende quar-
tieren van Goa sulcken dieren tijdt was / dat
die ouders quamen tot Goa ende ander plaet-
sen van die Portugesen hare kinderen vercoo-
pen by menichte / om cleenen pyhs / om haren
bupck te verladen : ick heb sien geben song-
kens van acht en thien jaren / om bysof se-
maeten stys / sommige om drie / vier Ducaten
elck : daer waerender die haer in persoon met
vrouwen en kinderen quamen booz captiven
offereren / datmen se allenlyck wilde de cost ge-
ven ende ouder houden : Ende om dat die Por-
tugesen over al haren handel drijven / als wy
op veel plaetsen aengewesen hebben / is d'oor-
fake datter soo grote menichte van alle wegen
gebocht ende vercocht werden : want de Por-
tugesen daer haren handel van coopen en ver-
coopen met drijven / als met eenige ander coops-
manschappen ende waren. Wat de beschryvinge
vande Caffres ende 't Land van Mossambique
meer aengaet / hebbe op een ander eenfoel
verclaert inde beschryvinge van Mossambique.
Hier na volghen de figuren van de Stabbing
ende Wessing / met hare vrouwen / so als se
in Indien gaen : Desgelijcks de af-beelbinge
van de Caffres / soo mans als vrouwen / gelijck
als sp in Mossambique langhs de strate gaen /
alles na de waerachtichheit upt-gheworpen
ende af-gemaelt / etc.

De Ouders
vande Caff-
res vercoo-
pen haer ey-
gen kinderen
in hongers-
noodta

De 42. Capitel.

Vande Malabaren ende Nuyros in Indien;
hare manieren ende costumen.

DE Malabaren zijn de genede bewoonen
het land ende soe-custien tusschen Goa en de
C. de Comenijn. Van Goa 300 waert / als
waer de Peper wast : hebben een taal op haer
selven ende standt is geboert in veel Conin-
ghen / als wy inde beschryvinge vande Co-
sten verclaert hebben : dese zijn de meeste ende
schadelijckste vanden vande Portugesen / ende
doen haer grooter quellagie ende wreede oozloge
te water : zijn wzeet en seer stout van natu-
ren : gaen noecht / behalven de scha-
eliept be-
bercht / de vrouwen desgelijck / hebben maer een-
nen doech vanden den navel tot de halbe tyen
toe / en boozse gantsch naecht : zijn sterck van
leden : seer vermeten en opgeblassen van coal-
geheel swart / boch seer glat en reyn van hup-
ende hup / 't welck sp gemeenlijck bestuycken
met oys / om dat te doen blincken / dragen se
hup / soo lang als wast : boven op den top ofte
crup van 't hooft met eenen knoop opgebore-
den / soo wel mans als vrouwen : hebben de sel-
ven vande ooren open / en soo groot dat se tot op
de schouderen hangen / ende hoe sp langer en
langer open zijn / hoe't onder haer meer ghe-
acht is / en vob : een schoonheyt ghehouwe :
van aengesicht / is ende leden zijn in als ge-
fationeert als die van Europa / sonder een-
ge differentie / dat aseenlijck inde color : die
mans zijn gemeenlijck seer bapachtigh ende
sup

De Caffres
sagden al de
ghene die se
vanghen ofte
dooden / de
manlijchheit
af / en vanden
terense den
Coningh /
mits de selbe
een booz een
booz den Co-
ning upt
spontst met
haer wim-
die by op
doet capen /
ende haer in
haerder gro-
te eere weder
om sechicht.

De Caffres
eygen al de
manlijche-
den die se
gen een een
noet en dan
geuse haer
dypst om
haren b. l-
de de plaets
van een gou-
de ketten /
welck in du-
landt groote
tot is.

22 Conſtumpmen ende manieren vande Malabaren ende Nayros.

Men vindt
weynigh
Nayros
onder de
Malabaren
die acht as
ten ont zyn
de haer
magerdom
hebben.

De Malabaren
gaen
langhs de
wegh met
grote Mon-
dassen ende
Dwaerden
en haen ge-
staigh met
het gheest
haer op om
datmenſe
boonen soude

De Malabaren
mogen
geen wighen
trouwen.

De Nayros
mogen slapen
op wie datſe
willen.

ringh op de boort en 't geheele lijs: zyn de luy-
riente en oncrupste natie diemen in geheel Ghe-
enten mach vinden/ so datmen weynigh mep-
kens ober de seben oft acht faren vindt die
haer magerdom noch hebben/ en terstout ghe-
meen ende gerieffelijck aen een pegelijc zyn om
eenten kleynen penning/ waer van zyn weynigh
schande maechen: in haer hupf-houtwen zyn
weynigh curieus: hebben de hupfen en hups-
raet weynigh verscheppen van de Canarijs en
Columbijs van Goa: Hare afgoderhe/ cere-
monien ende superstition/ zyn gelijck de andere
Indianen. Dese Malabaren zyn tweederleij
soorten van volck/ te weten/ den Adel/ diemen
noemt Nayros, dat zyn Soldaten/ die allene-
lijck de wapenen dzagen en handelen/ d'ander
gemeten volck worden genoemt Polyas, dese en
moghen gheen geweer dzagen noch gebuyc-
ken: De Nayros moeten altoos waerſe gaen
opste staen hare wapenen daerſe op gheset zyn
op haer dzaghen/ en altoos bereydt wesen tot
des Coninghs dienste ende gelieven: daer zyn
sommighe die dzaghen altoos een bloot Rappier
ofte Cortelas in hare rechter-handt/ ende
een groote Rondaſſe inde sincker-handt: dese
Rondaſſe zyn seer groot en van licht hout ghe-
maecht/ so datſe alſe willen het geheele lijs on-
der konnen bergen en bedecken/ zyn der seer op
bederven en lichtbeerdig met/ ende alſe langhs
de wegh gaen/ machmenſe van verre hoozen
comen: want maken altoos groot gherucht te
sien met het ghebest want Rappier teghen de
Rondaſſen om datmenſe hoozen soude: daer
zyn ander die dzagen altoos een hoge ende een
b's pnen op haren rugh/ waer op zyn wonder
erpert zyn: andere dzagen lange spieffen/ som-
mighe Roers/ met die lont altoos ontflecken
om den arm ghemonden/ en zyn die beste loo-
pen diemen haerſe ghelijcke in Europa niet en
soude beter moghen vinden/ en wetender oock
ſoo wel met om te gaen/ datſe de Portugeſen
geen abantaghe en geben: alwaerſe gaen/ moe-
ten altoos haer ghepeer op haer dzaghen/
nacht ende dagh: gheen van haer en is ghe-
trout/ nach en moghen niet trouwen van alle
haer leven/ dan haer is vande gedozloſte te
slipen op de Dochters van de Nayros, ofte op
wien dat het haer lust en ghelijc/ van wat
Drouwen dattet soude mogen wesen/ al zynſe
ſchoon getrouwt/ als die Nayro maer lust heeft/
gaet pewers in een hups daer 't hem ghelijc/
set zyn geweer aenden ingane van 't hups aen
de ſtreet/ ende gaet en beſchicht zyn dinghen
met die Drouwe ofte Dochter van den hups
met open deure/ ſouder dat op weese heeft dat
hem pemant sal verſtuten ofte beletten: want
wie datter booz op gaet/ ja alwaert de ſelfde
man vant hups/ ſiende die Wapenen van den
Nayro booz de deure ſtaen/ sal booz op gaen/
ende laet hem zyn dingen beſchicken/ ende als
op zyn beſoigne volbracht heeft/ neemt zyn
wapenen ende gaet zynen wegh/ ende alſan
mach den Man in hups komen/ ſouder datter
pet af-geſept woort ofte eenighe verwonderin-
ge is: op dese manier gaenſe waer haer lust en
gelieft/ ſouder dat haer pemant mach weg-
gen: dese Nayros langhs de wegh oft ſtraet
gaende/ loopen al roepende Po, po, dat is ſoo
beel als wacht u ick kom/ ſtaet upt de wegh:
want dat ander volck diemen Polyas noemt en
geen Nayros en zyn/ en mogen haer niet an-
roeren noch raken aent lijs/ daerom iſt datſe
altoos roepen/ om datmen haer ſoude plaats
geuen/ en gheadvortert wesen dat zyn comen:
want ſo pemant vanden Polyas bleef ſtaen/ en

haer gren plaats en gaf/ so datſe hem quamen
te roeren/ moghenſe vpeelicken deur-flecken/
ſouder daer pet aen te verbeuren: ende als zyn
van eenige Polyas aengeroot zyn/ ofte van ee-
nige ander natien upt genomen Nayros moeten
haer (er zyn met die ander Nayros weder mo-
gen ſouderſeren ofte eten ge heel waffen ende
reynighen met groote ceremonien ende super-
ſtition: beſgelijcks en mogen van gheen Ghe-
ſtenen ofte pemant geroert worden: ende als
de Portugeſen eerst in Indien quamen/ ende
met den Coning van Cochijn verdoach en alli-
ance maechte/ begheerden die Nayros datmen
haer plaats soude gheben/ ende wijchen op de
wegen en ſtraten alſe malcanderen gemoeten/
gelijck die Polyas en ander Indianen/ twelck
die Portugeſen niet en begheerden te conſen-
teren: want meenden dat het oock hare eere
te na gingh/ datmen haer op de Polyas ende
onnut volck wilde gelijcken/ daer zyn meenden
die Nayros te hoven te gaen in de crigh-
delingen ende vromighet/ daerom begheerden
ſy dat die Nayros haer ſouden wijchen ende
plaats gheben/ waer mede zyn aen beude zyn
niet wel accorderen en konnen/ in ſomma wo-
den geſloten om alle vrede t'onderhouden/ als
datmen soude kiesen twee perſonen/ een van
weghen de Portugeſen/ en een ander van we-
ghen die Nayros, die ſoude lijs om lijs tegen mal-
canderen kampen/ ende ſo wie dat van haer
beuden verwonnen bleef/ dieſe natie soude die
ander plaats gheben/ en op de wegen wijchen.
Dese kamp geſchiede int openbaer/ en in pre-
ſentie van beude natien/ ende den Portugeſen
verwonden den Nayro, dien ſp't leven benam/
waer van gebleven is/ dat die Nayros de Por-
tugeſen wijchen ende upt den wegh gaen alſe
malcanderen ghenaderen/ tot dat die Portuge-
ſen booz op gepaſſert zyn: de Nayros dzagen
aende handen ſeer lange naghels/ waer mede
zyn te verſtaen gheben datſe vanden Adel zyn/
om dat die lanchtey vande nagels de perſo-
nen het wercken belet van eenigh hant-werk
te uſeren: ſegghen oock datſe doen om alſo te
meer cracht inde handt en 't batten te hebben/
om het rappier vaster te houwen/ 't welck ſom-
mige Portugeſen en Meſtiſen oock na ſpielen/
en de ſelfde opinie vande Nayros geeft/ di der
veel in Indien zyn/ ende die de nagelen laten
waffen om die ſelfde oofſacke: de principael-
ſten van dese Nayros, welcke zyn als hoofden
ende Capiteynen van ſoo veel die onder haer
ghebedt ſtaen: dese dzaghen gouden ofte ſil-
veren Dwaſeletten ofte ringhen om den arm/
boven den ellen-boogh: beſgelijcks hare Re-
gierders/ Ambaſſadeurs ende Coninghen/
waer op men haer can van d'ander onder-
ſcheppen/ want alle/ ghelijck als geſeyt is/
naecht gaen: Oock ſoo zyn de Coningen/ Re-
gierders ende andere hare hoofden ende Ca-
piteynen/ als zyn upt gaen wel gheaccompa-
gneert ende bewaert van d'ander Nayros: zyn
ſeer goede ende ſtoute Soldaten/ vallen ſeer
wel aenden Man: zyn ſeer wackgierigh/
ſoo dat wanneerſe in ernighe Fuſten ofte pe-
wers anders komen tegens hare Wyanden te
verchten/ ende ſoo 't gheſchieden datſe met een
Spieſſe booz het lijs gheſtecken worden/ en
ſullen terſtout niet beſwijken/ dan de Spieſ-
ſe op hem niet weder metter haest comen upt
krighen/ met beude handen na haer halen/ en
deur 't lijs ſtecken/ om alſoo te ghenaken den
ghenen die 't gheuen heeft om haer te wer-
ken. De Coning mach dese Nayros niet
doen rechten noch dooden met openbaer Ju-
ſtie.

En Polas
rakende den
lijs vanden
Nayros
mach hem
den Nayros
by deurſes
ken ſouder
tegen seggen.

De Portu-
geſen hebben
tegen de Nay-
ros met
campen ge-
wonnen/
dat de Nay-
ros haer re-
gen comen
de/ moeten
wijchen.

De Nayros
wijſen den
Adel booz/
oft met lanch-
te nagelen.

De Dochters van de Japods mogen niet / geen ander / dan wel haer volck / conberfren.

De Japods wafchen haer alle daegh want haer volck / doet.

De Joden mogen geen erfgenamen van haer vader weffe.

De Japods mogen gheen wapens ghebruycken noch hebben.

Stte : dan so zy de doot verdient hebben / doetse niet ander Nayros omhengen. De dochters vande Nayros en mogen niet niemant conberfren noch te doen hebben / dan met de Nayros, hoe wel datse int heymelijck genoegh conberfren met de Portugezen en Chyftenen : maer so 't die Nayros quamen te merken / en haer op't seft bevonden / mogense dooden / sonder pet te verbeuren. Sy hebben aen alle plecken daerse woonen een gegraben water gelijck een grast / dat aende wegh int openbaer staet / daer alle man dooz by passeert / alwaerse haer alle mozgengs alse op-stanen wassen / eerst beginnende van onderen / en daer na het hooft en het aensicht / soo wel mans als vrouwen / sonder beschaemt te wesen van die over den wegh daer dooz by passeren ofte na staen en sien / ja den Coningh selfs in persoon : welck water is soo groen / vol slijm en stinckachtigh / datmen spinneuse moet toe-houtwen vanden stinck als men der by komt / en gelooven vastelijck / dat wannereft haer alle daghe in dit water niet gewaschen en hebben / datie dan gantsch onreyn en vol sondeu zyn : en dese wasschinge en reyninge en mach in geen loopent water / daer stroom gaet / wesen / dan moet daer toe ghegraben en stil wesen / ende van hare Brâmenes niet veel woorden / supersticien en ceremonien belesen / anders en waert van gheender weerden noch nut : in hare Afgoden / diensten en ander beselighen / zyn ghelijck die andere Heppensche Indianen / en woorden oock verbrant als zy doot zyn / en de sonen en moghen van hare ouders gheen erfghenamen wesen / upt oorsake datse de vrouwen gemeen hebben : twijffelen wie dat haer rechte sonen zyn / want de Brâmenes hebben oock des Conings vrouwen gemeen / en doen hem een groote eere aen als se willen beslapen. Hare erfghenamen zyn hare susters sonen : want seggen al twijffelen zy aende vader / nochtans weten dooz seker / dat haer susters de moeders zyn : dit is wat die Nayros ende den Adel en Soldaten is belangende / het ander ghemeene volck vande Malabaren diem Polyas noemt / zyn die Soeren / Ambachts-lupden / Disschers en diergelijcke : dese werden seer veracht en mis-presen / leven seer miserabelijck en mogen geen gheweer noch wapenen hebben noch gebuycken / noch met de Nayros conberfren of aenraken : want als de Nayros ober weg ofte op de straten gaen / en datse dese Polyas van bers sien comen / en hoozen roepen / loopen terstont aen d'een zijde / met geboogen hoofden / ende gebouten armen / siende na de aerde toe / sonder datse eens om hoogh derben kijcken / tot dat den Nayros dooz by is : volgen inde rest die construpmen van de ander Indianen / want een pegelijck volghet de neeringhe ende het handtwerck van zyn ouders / sonder dat te moghen veranderen om geenderlep manier / etc.

Dat 43. Capittel.

Vande Mooren ende Joden in Indien.

Deel Joden ende Mooren zyn in Indien.

DE Mooren ende Joden zyn in grooter menichte op alle plaetsen van Indien / als Goa, Cochijn, ende binnen int landt / zyn eensdeels van ander wegden daer ghecomen / en sommige vanden afcomste Indianen / die in doozleden tijden / dooz de ghemeenschap van de selfde Joden en Mooren / aen de Serten ende opinien ghebruyckt zyn : In hare buyshoutwen ende kledinghen volghen de maniere want landt daerse residieren : zy hebben onder

de Indianen haer kercken / Synagogen ende Mesquiten / alwaer zy hare ceremonien ghebruycken na haer Wet en wille. In de Portugezen steden en plaetsen en woort het haer int openbaer niet toe-gelaten / noch ghen vande Indianen / hoe wel zy met hare gupsen ende familie haer woonplaetsen hebben / en haer dat gelijckes neeringe ende handelinghe o. d. e. een zijden / int heymelijck in hare huysen doen watse willen / alse niemant eenighe schandale ofte verargernisse aen en doen : maer bupten de stadt / op dese plaets daer de Portugezen geen jurisdictie en hebben / moghen bypelijck hare Ceremonien ende supersticien ghebruycken een pegelijck na zyn wel-behagen / sonder datter penant tegen seggen sal / noch sulchs belletten : maer so sulchs bevonden woort in de Portugezen steden int openbaer / of datse eenige verminginge hebben met de Chyftenen / soo wel van mans als vrouwen / woorden metten lyf ghestraft / ten waer datse haer bekeerden tot het Chyften ghelooft / gelijck aldaer dickwijls geschiet bupten de stadt Cochijn, aldaer de Coningh zyn Hoff houdt / hebben de Joden ende Mooren haren wyse wille om hare secken ende ceremonien int openbaer te gebuycken : want de Joden hebben daer seer schoone steene huysen gebout / en zyn tresseliche Cooplupden / en van des Coninghs naen Cochijn naesten raet hebben aldaer hare Synagogen / niet hare Hebreusche Synagogen en Wet van Moyses / gelijck ick selve in myn handt gehadt hebbe : zyn meest wit van coleur / gelijck die van Europa / hebben onder haer schoone Vrouwen. Daer zyn der veel onder die daer ghecomen zyn upt het landt van Palestina ende Jerusalem / en sprekend dooz de hant goet Spaensch. Onderhouden den Sabbath / ende andere Joodische ceremonien / en hopen noch op de comste van de Messias. De Mooren van ghelijcken hebben hare Meskyras, daerse haer ghebedt doen / en boven de kercke veel solders ende gallerijen / daerse de kinderen hare Catechismus leeren eerste in de kerck gaen : wassen haer voeten / waer toe altoos eenen dach met water besijden de kercke staet / en laten altoos hare Alparcos of schoenen bupten de kercke deur / eerste in gaen / ende binnen comende vallen op haer aensicht plat neder / en maken met opstaende armen en handen veel visebasen : zy woorden oock besneden als de Joden : eten gheen Wercken-blesch. Doot wesende woorden begraven / en hebben in hare kercken gantsch gheen beelden noch figuren / dan sommighe opgerichte steenen ofte sarchen / met uptghehouden Chaldeerusche letteren upt haren Alcoran : als ick eens by ghewalle daer dooz by passerde met een Portugees / kregen sonderlinge lust om de Marthometische kercke te sien / en haer manier van bidden / 't welck ons belet woort vande deurwachter / die ons bebal ons schoenen upt te trecken : maer om dat wy 't weggerden : seide datter ons niet gheoozloft en was alsoo inde kercke te gaen : maer om die te besien / liet ons tot inde deur comen / en dede van binnen sommighe vensters open / so dat wy klaerlijck mochten sien watter in was : dorn vzaegghden hem den Portugees waer haren Godt en heplighen waren diese aanbiden / om dat sy de kercke / als geseyt is / pdel sach : doen antwoorden den Moort dat sy gheen ghebedt dooz hant en siende deden / dan aende lebeden Godt / die inden hemel is / en seide : ghy lupden Portugeese Chyftenen en Heppenen zyt allrens : want aanbiddt die gemaekte beelden / en ghy geest haer die

De Joden mogen op 't straffe daer mes geen Chyftenen vermenghen.

De Joden zyn vanden Coning van Cochijn naeste raet.

De Mooren eerste in haer kerck gaen / wassen haer voeten / en gaen bloot daer in.

De Mooren doen gheen ghebedt dooz hant ofte steen.

Gelooven
aan den les-
bende God
die in den
hemel is.

eere / die alleen den levenden God almachtich
toe coont / met welke antwoort de Moort-
ghees so quaet wort / dat hy hem begoot te
schelden met vele harde woorden / so datter
een groote vergaderinghe werde van Mooren
en Indianen / en sonder een groote haperinge
gerrege hebben / had ich het niet verschoont /
en hem uyt de weeg getrocken / en gien en on-
sen wech / soo datter daer hy bleef. Dese Mo-
ren doen noch grooten handel in alle specerij en
na't stode-mey ende ander wegen / so te wa-
ter als te lande. Ende hoewel dat somtijt he-
ouder die Portugesen woonen en met haer
handelen / doen nochtans onder den dupm
groot quaet / en sijn groot vanden. Dese
sijn de principaelste oorsake / datter niet meer
Indianen tot het Christen ghelooide bekeert
en worden : want doen haer uiterste beste om
die Indianen daer van te trekken / waer meede
van die Indianen haer leven en usantien con-
clinderende. En dese navolgende conterfeyt-
sels mach men sien den staet van den Con-
gh van Cochim, op den Olpphant geseten / als hy
uyt rijt met sijn Nayres ofte Edeelen en Solda-
ten die hem bewaren en geleiden / desgelijcks
daer nae die ander Malabaren, Man ende Drou-
we / diemen Polyas noemt / met die Mooren ofte
Machometisten die in Cananor en onder die
Malabaren sijn wonende als geseyt is : Noch
so suldp afgemaelt vinden die Christenen
die men noemt van S. Thomas / welke veel
onder die Malabaren woonen / met een dick
been gelijcke gebozen worden / als wy inde
beschryvinghe vande Custe verhaelt hebben /
met die Figuren van die van Pegu en d' Ep-
landen Molucos, &c.

Dat 44. Capittel.

Vande Pagoden ofte Indiaensche Afgoden, Afsa-
ten, Bevaerden, Ceremonien ende ander super-
stien, in't generael ende int corte verhaelt.

Die Pagoden ofte Afgoden sijn veel
de menigerlep op alle plaetsen van
Oriente: waer van sommige in groo-
te reverentie ende eer ghehouden wer-
den / meer als de gemeene / die van alle wegen
besocht worden van die Indianen ende Oep-
denen / in manier vā Bebaert en Afsaet te win-
nen / welke sijn boven alle d'ander seer coste-
lijck toegemaect / ende met rijckdomme ver-
ciert : van dese meene ick alleenlijck te tracte-
ren soo veel alst noodich is / en daer dooz te
moogen verhaen van alle d'ander in 't gemeyn
ende particulier. Op de Stadt van Bassaym,
welcke leit Noordwaerts van Goa, op die
Custe van Indien / is vande Portugesen be-
woont / daer leyt een Eplanden dicht aende
Custe ghenaemt Sallette, alwaer sijn 2. vande
vermaeste Pagoden (ofte Tempels) / doch eer
speloncken / daer die Pagodes in staen) van ge-
heel Indien / dese een speloncke is gegraven
ofte uyt gehouwen onder eenen grooten bergh
van louter steen / en heeft van binne int begryp
die groote van een goet Doop van 400. heert-
steden / en comende dooz aen inden bergh / later
een Pagoden huys met Afgoden ghehouden
inde steenrooten vanden selfden bergh / van
grousame en vreselijcke Figuren / alwaer
heben daegs die grau Monicken een kercke
hebben ghesticht / genaemt S. Michiel / en den
bergh onder ingaende / vintmen inden eersten
omgang veelderlep Pagoden / en climmen de
naet hooger / heeft een onder ommevang van
camers ende Pagoden ende dan noch hooger /

heeft een ander regel ofte omloop van camers
en Pagoden / al uyt de louteren rotsen ghehou-
wen / ende by dese camers staet eenen grooten
stenen bach met water / en heeft sekeren gaten
van boven / waer dooz het regē water in comt /
en wat hooger / heeft noch een regel ofte om-
gang van hupfen ofte camers / in somma dat
alle die hupfen ofte camers in dese 4. omgange
sijn over die 300. en sijn altemael vol uytge-
houwen Afgoden / van so grousame vreselij-
cke en Duppelsche Figuren / dat het een
grouwel is 't aensien. Een ander Tempel ofte
speloncken van de Pagode op't selfde Eplande-
ken is op een ander plaets / ooc uyt steen rotsen
ghehouwen / seer groot en spacijs / altemael
vol Afgoden / uyt steen cippen ghehouwen / van
so bysteren en iclijcke Figuren / dat men mensch
het hapt te bergh staet die der in comt. Daer
is noch een ander Pagode / die vooz de hoog-
ste en voornaemste van allen houwen / welke
staet op een Eplanden / ghenaemt Pory, dese
Pagode wort van de Portugesen ghenoemt / de
Pagode vanden Olpphant : op den Eplanden
staet eenen hogen bergh / en op 't opperste bin-
nen in den bergh is een ingang en uytloange
ghehouwen uyt die enckele steen-rooten vande
groote van een goet Convent ofte clooster /
heeft van binnen sijn plaetsen en waterbaken
seer curius gemaeckt en uytgehouden / ende
romsom die mueren is vol uyt gehouwen beel-
den en Figuren van Olpphanten / Leuten /
Eggen / en ander dupient diergelijcke werke
beesien. Desgelijck Amalsonem en joninge en-
der wel ghesfigureert van veelderlep loopen en
differentien : sijn altemael van so goede schulp-
tura / dat het een verwonderlijck is te sien.
Men wil vermoeden dat die Chinen (die seer
inginius sijn) dat eertijts soude ghehouwen ha-
ben / inde tijden als zy op dese Custe van In-
dien hare handelinge deden / welke Pagoden
en edistien nu gantsch verniest / verwoest ende
geheel bedorven sijn / waer dat die Portugesen
dit onder haer gewilt hebben gerrege. Op dese
edistien machmen presumen hoe datse noch
heden daegs binnen in 't landt sijn principa-
lijck daer haer die Coningen / regierders en het
hof onthoudende is / en noch gheheel in esien
sijn. In 't Epland van Seylon, daer ick op een
ander van getraecteert hebbe / staet eenē hoogen
bergh / dienē noemt Pico Dadam, ofte van Adam
op het hoogste vanden bergh staet een huys
soo groot als een clooster / daer in staet een
Pagode van grooten aensien en estimatie. Op
dese plaets was in boozleden tijde eenen Tempel
van een Nep ofte Summe / en was in gout en
costelijcke gesierenten beslagen / welc was sijn
cassodie ofte Ciborie. Dese Tempel wort ghe-
houwen dooz 't costelijckste ende waerdichste
heplichdom van geheel Indien / en hadde die
grootste bevaerde van alle omlegghende quar-
tierē / so dat zy hier in S. Jacob van Calissia /
en den bergh van S. Michiel in Wanchryck te
boven gingen / om die groote afaten die daer
te winnen waren / uyt welke oorsake besocht
wozde met groote devotie van alle Indianen vā
4. oft 500. mielen af by groote menichte. Nu
geschiedt int Jaer 1554. dat die Portugesen
uyt Indien een tocht deden op 't selfde Epland
van Seylon, en beliepent Epland tot boven op
dese bergh toe / alwaer zy meenden grootten
schat te vinden / dooz die same die der van was /
om die groote bebaerde als geseyt is / waerom
rummerde het selfde clooster tot die grondt
toe / en bonden anders niet als een cofferhē met
kostelijcke gesierenten toegemaect / alwaer desen
Opz

300. Camers
te. vol dups
vreselijcke
de. in een
speloncke
van de Pa-
godes.

De hoogste
Pagode is
int Epland
van de
Portugesen
noemen Pa-
gode van de
Olpphant.

Weerlele
ghehouwen
uyt steen
en inde
speloncke
van dese
Pagode.

Int Epland
van Seylon
op den bergh
van Pico
Dadam
was een
Tempel van
een Nep
ofte Summe
en was in
gout en
costelijcke
gesierenten
beslagen
welc was
sijn cassodie
ofte Ciborie.
Dese Tempel
wort ghe-
houwen dooz
't costelijckste
ende waerdichste
heplichdom
van geheel
Indien etc.

De Indianen
van 4.
en 500. mi-
len doen de
baert om 't
heplichdom
van den
Nep van

Op het Ep-
land dat is
sijn twee pa-
godes.

Beschrybin-
ge van
huys en ge-
legentheit
van de Pa-
godes.

Die grau
Monicken
hebben hier
een kercke
genaemt S.
Michiel.

*Inquilini e Cananor Mahometani infectiss.
Lusitanorum hostes
Die Machometisten van Cananor en doot
vianden vande Portugeesen*

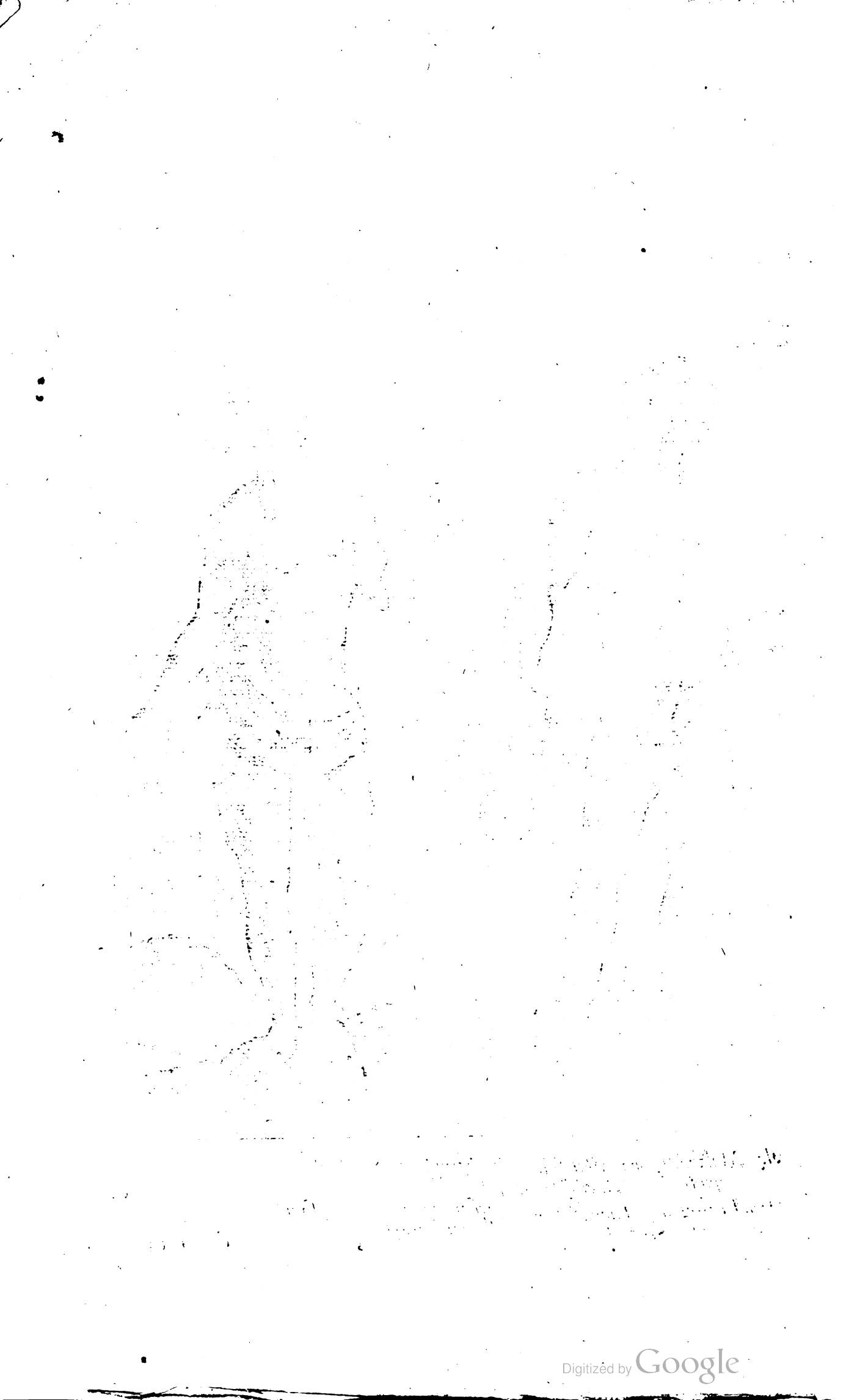
Ninschoten.

*Incolę Malabarę maritimi inter Goam et Cochina
apud quos piper nascitur.*

*Inwoonders van Malabar tusschen Goa en Cochyn
aende Zeecant daer die peeper wast*

64 en 65

*Provinciæ Pegu incola, auri adamantum et rubinorum
ferax. undelacca sigillatoria advehitur.*

*Een wt Pegu, waer veel gout diamanten en robijnen
gevonden en het zegellack, gemaect wort*

*Incola ex Insulis Moluco, ubi Carijop
crescunt, quorum vestes e stramine.*

*Een inwoonder wt die Eylanden van Mo
nagelen overvloedich groeyen. welckes cleedt*

Joannes à Dordrecht fecit.

illa magnâ copiâ
int factæ.

ico, daer die Garyophyl.
en van stroy zyn.

Penequais familiar, a Divo Thoma execratæ, intotam (ut
Indi referunt) pro-geniem

Van penekays geslachten van S. Thomas als die Indianen
seggen gantselicken vervloecht.

64 en 65

De Doortu-
gen hebben
int jaer 1554
het Klooster
gecupneert/
en een Npen
tant wech
geboert.

Npen-tant in bewaert loch. Dese bryt na-
men sy met haer na Goa toe. Als nu die om-
liggende Coningen dese doerbe mare hoozen/
die van Pegu, Sion, Bengala, Bismagar, &c. waren
seet int liden / dat alsoo hare kostelike hep-
lighdoni berooft was / waerom hebben met
ghemeene accoort hare Ambassadeuren ghe-
sonden aenden Viquey van Indiena hem bid-
dende op alle vrientchap haer vrientsoen
Npen-tant te wiken vergunnen ende weder
gheten / ende offercerden doot een tantsoen/
behalven alle andere presenten dese sonde / te
gheden 700. dupsent Ducaten in Goudt / ende
den Viquey doot gierigheyt van 't ghele was
beweeght om die te geven / maer woorden belet
doot den Hert-bischoep Don Gaspar, welke
was den Intercessor ofte voorszact van mynen
Heere / seggende dat sy die Christenen waren/
niet behoozen yet te gunnen / noch oofake
te gheven / waer doot den Afgoden dienst een
boortganc hadde den Dypel doot ghe-
eert wozde / maer veel eer hare pfoessie dielt/
sulx in alle manieren moghelijck zijnde te be-
letten ende upt te roepen / waer mede de Viquey
beweeght wozde sulx te wepgeren / ende die
Ambassadeurs gantsch ontsiede / hebbende
eers in hare presentie den Npen-tant tot as-
schen Abzant en d'asche in de lucht verspreet
en inde Zee geworpen / waer van die Ambas-
sadeurs seer ontfroostig na hups syn ghekeert
en noch meer verwondert / dat se so grote som-
me gheleits veracht hadde van 't gene dat se tot
aschen verbrant / en inde Zee geworpen heb-
den. Cozts daer na soo isser geweest een Ben-
jane, die alle listigheyt vol syn : Dese heeft ge-
creghen eenen anderen Npen-tant / ende heeft
die andere Indianen ende Wepden diat
gemaecht / dat sy den selven miraculselijck
ghewonden hadde / ende dat het hem van een
Pagode in een visioen geopenbaert was / dat
het den selfden Npen-tant was die de Doortu-
gen meenden verbrant te hebben : maer dat
sy haer onschijner h'vde geweest / ende eenen
anderen Tant inde plaats gebant / 't welcke
terstont het volck alsoo ghelooften / ende is ter
oozen vanden Coning van Bismagar gecom-
men / die hem terstont heeft doen ontbieden / en met
grooter bliscap hem tant ont/anghen / en gaf
den Benjane een groote somme Goudts daer
voort / alwaer sy weder ghehouden werdt inde
selfde cere / als te vozen den anderen die ver-
brant was.

Die van Pe-
gu en andere
seputen Am-
bassaten na
Goa / om den
Npen-tant
ende presen-
teren
700000.
Ducaten
voortdeselbe.

Den Npen-
tantt werdt
tot aschen
verbrant / en
inde wint
gespreet van
de Doortu-
gen.

En Sami-
ne bediecht
de Coningh
van Bismag-
ar / met een
dassche Npen-
tant ende
werdt heere.

In Narfing-
ga een heer-
lijcke Pagode
de van groo-
te waerden
ende aensien.

En Carre
die hier op
pstant met
noch meer
ander mens-
schen voort
halen op de
Npenn van
dese Pagode
upt debout.

De woutse
van de Co-
ningh sitten
op dese Car-
re / en spelen
op Instru-
menten voort
haer Gude
ofte Pagode.

Int Coninghrijck van Narfinga ofte euse
diemen heet van Choramandel staet een Pa-
gode, die seer groot ende uptermaten rijck ende
verciert is / en in grooten aensien ende werde
ghelouden wert : want heeft wonder veel toe-
loops ende bevaerden van alle die ontliggen-
de quattieren. Hebbende int jaer veel seesten/
ende besondere Processien ofte Kermissen.
Daer is een Carre ofte Wagen soo groot ende
swaer datter drie ofte vier Olpphaenten ghe-
noegh aen voort te trecken hebben. Dese
haeltmen alleenlijck voort op die Kermissen/
seesten / ofte Processien : Dese Carre heeft
noch veel Cabels ofte coozden : welke getroc-
ken worden van veel personen / soo Mans
als vrouwen upt puere devotie : Boven int
allethooghste van dese Carre staet ghemaecht
een tabernakel ofte verhemelt / onder welck
sit den Afgodt / ende onder dese Tabernakel
sitren des Coninghs vrouwen die spelen op
allerlep instrumenten op hare manier / ende
maken een soet arcoort en meloospe van Au-
dyck / alous voort die Carre voort getrocken /

als gheseyt is / met grooter devotie ende pfo-
cessie. Daer zinder veel die upt pbrigheyt
ende euckel devotie haer selven sturken upt het
lijf supden / en werpent voort den Pagode : An-
der zijnder die haer wider die raden vanden
Wagen ofte Carre wozen / en laten de Carre
also over haer passeren / so dat se in sturken ge-
moetelt ende doot geperst werden / ende die al-
dus sterben / houtmen voort grote Weplijghen
ende Martelaers / ende worden daer na voort
grote religias ende heylighdom ghehouden /
en noch ander dupsent diergelijcke beestelijcke
dinghen ende superstitien dese aenrichten / als
een van mijn cammeraden my mondelijck ver-
trocken heeft / die't alles in persoon ghesien
heeft / en doot gheheel Indien ghenoech open-
baert en oozcont is. Op eenen tyt was ich met
sommighe vrienden / Doortugesen / op een speels-
reys en vermakinge op 't vastelant / s. ofte 6.
mijlen te landwaerts binnen / met oozlos vā-
de Viquey, ende hadden in ons geselschap som-
mige bekenden van Deranijns ende naturel-
len van 't land / ende onse pncipale reple was
om te sien hare maniere van de doode Zyame-
ne met die levende Woutmen te verhanden /
om dat wy daer van gheadbertee waren /
datmen sulx soude doen : onder ander dinghen
ende vzeembigheiden die wy saghen / quamen
op sommighe Doortugen en woonplattsen vande
Indianen / ende vonden op de wegen en tegen
alle gheberghten / steen-rooten / clippen ende
spelacken alle Water-noster gants een upt-
gehouten Pagode / die een Dypels en mon-
stren en helse dieeren gelijck waren / als an-
ders : int epnde quam in een Doort / daer stont
een groote steene kerck / alwaer wy in gingen/
daer wy anders niet en sagen dan een geschild-
bert tafereel / 't welck hinch int midden vande
kercke / van soo leelijcken figure datmen niet
leelijcker noch mismaechter en const versieren :
want hadde veel hoozen en langge tanden die
hem upt de mont ober de kin heen quamen / en
onder den navel aenden buze een diergelijcke
aensicht met veel hoozen en darmen / en had-
de eenen Wyter op 't hooft die niet seer onghel-
ijck en was eenen drie ghecroonden Pausen
hoedt : in somma scheen een monker upt den
Apoclipse te wesen : die hingh voort een mu-
relcke een afchept maecht van een ander ca-
mer / gelijck sy naer een Choor / doch was o-
ber al besloten sonder vensters ofte licht-gaten
en hadde int midden een clepne enge deure die
ghesloten was / en aen elke zyde vande deure
stont een clepne soymens inde muere gemetselt/
waer in quamen tralie om daer voort den rooc
int voort gesloten hups ofte spelone te treckē/
alsmen der eenige offerande in leide / ghelijck
als wijder sommighe in bonde iiggē / als Rijs/
Coorn / Goederen / Fruyten / en ander dierge-
lijcke smijsterpe / datter die Indianen dagelijck
offerde / en daer quam eenen so quaden reuc en
stanc upt / datmen wel bangh en qualijck ge-
wozde soude hebbē alsmen dicht by quā / en
was seer swert / smeetich en besmet van vup-
lijgheyt. Doort dese voort gesloet deure midde
inde kercke stont een steene Kalf / en een vā ons
geselschap spzone daer op al schepende / en be-
goft daer synen spot mer te houde / dat welcke
siende de Zyamene die de kerck bewaerde/
begof te roepen en te blypen / soo datter
terstont veel vande by-wonders quamen
inde kerck gheloozen / om te besien watter
schupde : maer aler het ghebant van
volck quam / deden wy soo veel met den Bra-
mene dat sy te vzeede wozen / ons ontschult
doende

Sommighe
Indianen
sagden upt
devotie stur-
ken upt haer
lijf voort de
Pagode.

Sommighe
Indianen
sagden upt de
bottie onder
de Carre inge-
den en laten
haer soo doos
den.

In de Doort-
gen op de
wegen ende
alle berghe
Pagoden in
Indien.

En wonder-
lijcke Tafereel
in een
Doort in In-
dien / dat se
gaders an-
der vzeem-
bigheiden.

En voort-
gans schreet
ober een ste-
nen Kalf
waer ober en
groot op-
voert quam.

doen de so wip best mochten / en dat sulcx dooz
wetenhepbt geschiedt was / waer mede alle
dingen te nre was / en 't volck wederom wech
gingt doen baden wp den Bramene, dat hy ons
de ghesloten deure eens wilde openen / om te
sien watter in was / 't welck wy dooz langh
bidden en smeken verwoorden / en openende de
deure / willende ons eerst met asschen woort
dooz-hoofst bestreken / dat wy wyg rden / en
al eer hy de deure opende / hadden wy hem
moeten beloozen / dat wy niet verder is tot
inde deure en soude komen om te besien de
deur in 't Sancta Sanctorum ofte Davel-nium
op wafende / wist in te sien ghelyck als een
moortreyl / het verhemelt was een roet ver-
welsel sonder eenige deuter noch lichtgaten /
dan alleenlyck de deur : oock en was inde ghe-
heele kercke anders geen licht / dan dat dooz
de deuren quam : binnen dit woort, verwel-
set binnen wel hondert klepne outsteken Olpe
Lampen / en int midden stondt een cleyn Ca-
bernakel / altemael bewonden en bedeckt met
Catoenen wozongen gemaect / ende met klaer
Gout bedeckt en omghewonden / waer onder
ho ons den Bramene septe den Pagode sat van
goude gem reecht / mocht van de groote van een
kleyn kercknis pop wesen : dicht by de kercke /
bupten de groote poozt stondt inde aerde ghe-
maect eenen grooten ende viercanten water-
back van upt-ghehouwen steenen / rontomme
met afgaende trappen / en was vol groen wyl
stinchent water / alwaer se haer alsclamen in
wassen als se haer ghebedt in de kercke willen
doen. Dan daer gingen wy noch verder / ende
vonden al om end om alle twaelfgh ofte der-
tigh sechden de klippen / steen-rotten ende
speloncken Afgoden van upt-ghehouwen steen /
van sulche lijselghe figuren als gesept is.
Dese die aldus aende weghen sonder kercke
ofte over-deckels stien / hebben altoos eenen
kleynen water-back / met water / bezpden haer
sien / daer te ten minsten haer voeten met was-
schen / met een halve Indiaense Doot / die
ghemaect is met een steel / en daer by hanght
om water met te scheppen / ende is nooz den
reysenden en dooz by passierenden. Man / die
gemeenlyck telken alser woort by gaen / eenen
boet-vil ende haer ghebedt gaen doen / en daer
staen ghemeenlyck twee fornepkens by / ende
oock een steenen kolf ofte koepe / daer se haer
offerhanden woort setten van eerbare spijen
ende frupten / een pegelijck na sp den Pagode en
't kalf goetgunstigh zyn / en haer devotie daer
toe bemegende is / 't welck zy meppen dat het
den Pagode des nachts verteert : maer woort
bande Bramenes wech ghenomen : Wy vonden
over al van al sulchen offerhande staen : maer
haddender een afgrisen af om aen te tasten /
om dattet soo moosigh ende wylgcken upfag :
als wy ghenoech onse lust gheboet hadde met
hare dupbelerge te besien / keerden weder na
't Dooz daer de woortsepe steene kerck stondt /
om dat ons de Bramene gheadverteert hadde
de uere van den abont / datmen den Pagode
souden in processie / spanceren int veldt / eens
rontom sepe om een lochtge te nemen / waer-
om daer op passen om sulchs te sien : De uere
ghetomen wafende / luyden een cleyn cloeken /
dat zy pewers van de Christenen ghekegen
hadden / waer mede begoft alle 't volck te ver-
gaderen / ende namen den Pagode upt zyn luy-
ren ende kribbe ofte Tabernakel Demoniorum
met groote reverentie / ende setten hem op een
Kallankijn, ende woorden bande eerlichste vant
Dooz ghebraghen / ende van alle d'ander met

groote devotie ghelept / met hare gheboon-
liche getier en gebeer van trompetten / trom-
melen ende beekens te slaen / ende ginghender
also met een stuck weegs int veld om end om /
ende brachten hem daer na by den genoenden
steenen water-back / daer se hem wel schoons
meene wyl en stinchende wiesfen / en brachten
hem alsoo weder in zyn klupse oft hock / ende
lieten hem daer alsoo met ghesloten deure / met
al zyn Lampen goet ciet maken / vanden roet
ende offerhande dat hem dapper vermaecht
moet hebben / ende een pegelijck zyn offerhan-
de ende ghebedt gedaen hebbende ginghen na
hare klupsen / en lieten daer woorts den Brame-
ne met gewerden / die inde plaetse bande Pago-
de daer goet ciet met maecten / met zyn fami-
lie : Dit zyn hare ceremonien ende dagelijck-
sche supersticien ende valsche Godts-diensten /
daer haer den Dupbel soo in verblindt heeft /
dat zy daer niet sonder twyffel ghelooven het
een wighe leven te verdienen / en vertellen veel
miraculen van alle hare Afgoden / waer mede
wy moghen aenmercken wat dat wy Godt te
danken en te looden hebben / dat hy ons niet
zyn Eumgelium ende waerhept verlicht
heeft / en niet geboozen zyn onder dese en dier-
ghelijck Afgoden en Sathans bedroch / die
Godt dooz zyn ghenade wil verlichten met de
kennisse van zynder waerhept onse eenige en
waerachtige troost ende beplandt / waer dooz
wy oock ghenoech schuldigh ende geobligiert
zyn eenparigh te bidden : Want het ons even-
naesten zyn / ende Gods beelden en schepels /
dat hy haer alle daer upt wil verlossen / ende
haer ende ons geven dat ons salich is / Amen.
Ende om datmen te beter soude moghen ver-
staen hare Dupbelsche Afgoden figuren heb-
be hier by gheboeght het conterseptel van
diergelijck / alsoo openbaer aende wegen / ber-
ghen / steen-rotten ende speloncken staen / met
enen steenen hoep ofte kalf daer by. Desge-
lijck de kercke diese Meskyra noemen / bande
Machometisten ende Mooyden die onder de
Malabaren woenen / met den water-back daer se
in wassen besyden.

Dat 45. Capittel.

Van alderley Ghedierten, Vee ende Voghe-
len van Indien.

MEN vindt dooz gheheel Indien veel be-
als Ossen / Koepen / Schapen / Derckens /
Geerten / Boeken en dierghelijck / ende
seer goet koop / in grooter menichten / doch het
blepsh en heeft soo goeden smaect niet als in
Europa, 't welck comt dooz de hitte vant landt /
waer van 't niet seer gheestimeert en werdt :
men mach binnen Goa de beste koe roepen om
byfende ses Pardouwen. Ossen woorden wep-
nigh geslagen om te eten / diemen meest houdt
om 't landt met te bouwen : alle ander dingen /
als Derckens / Schapen en Geerten na adbe-
nant. Het schapen-blepsh woort luttel geacht /
en niet seer gebruyck om 't eten : want woort
de krancken verboden / en het Dercken-blepsh
is na adbenant beter en gesonder / 't welcmen
eer sal toe-laten de siecken 't eten als schapen-
blepsh. Men vint oock Schapen van byf
quartieren : want de seer is so groot / en heeft
soo veel blepsh als een van d'ander quartie-
ren : daer zyn groufnaem veel Buffels / doch
woorden wepnigh ghedoot om 't eten / oft ten is
woort arm volck : dan de melck is seer goet en
woort veel vercoft en gegeten : men siet eenen
ghheelen dagh de stadt vol slavingen en Cana-
ryns

Deschijbin-
g. dat het
hups bande
de gode mit
seide Ouyt
wre digg
om te lesen.

De Pagode
van Gout
gemaect.

De Pagode
op de wegen.

De Pagode
daerom
des abont
om een licht
ten int veld.

De Pagode
om gebagen
hebbende /
wasschen /
hem schoer
ende leggen
hem in sin
plaetse.

Menmerck
kinge ende
vermaninge
tot de Chri-
steenen.

Daerom het
blepsh in
Indien sulc
ken smaect
niet en heeft
als hier te
lande.
En hoe
cooptmen
om byfste
ses Pardou-
wen.

Schapen
van byf
quartieren.

Wijas lopen met malschou buffelen / genten / ende
 oock excellente room / en versche onghesouten
 botter: naer komt in klepne stuckkens te koop/
 maken oock sommighe klepne mitte keefkens/
 maer zijn seer sout ende droogh: wilde Ders-
 hens / sommighe Wassen / Conynnen / Verten / en
 Wanden woerden oock ghebonden naer niet
 veel: Woenderen Capoenen / Delt-hoenderen /
 Wippen spinder wonder veel en goeden coop:
 Int t' Eplandt van Goa ende ronsom zyn veel
 Buffen ende sommighe ander Vinken / doch
 wipnich en niet besonders: maer hi Cochyn
 ende die Turke van Malabaren zyn gantsch geen
 Buffen noch diergelycke clepne vogeltgheus/
 noch vlacke: daer zyn in Indien wonder veel
 Diermupsen / en sommighe soo groot dat het
 ongelooflyck te vertellen is / daen groote scha-
 be inde boommen / scrupen ende crupen / soo
 dat die Canarijns moeten des nachts volck
 inde boom doen wakke / en noch kommen spder
 haer qualijck upt weeren: die Indianen eten se
 en seggē dat het so goeden kost is als Patrij-
 sen: daer zyn uitermaten veel swarte Krappen
 dat het een wonder is / en doen groote schade
 en zyn so stont datse dickwils comen vlieghe
 dooz die vensters / en halent eten upt de scho-
 telen die op tafelen staen daer t' volck by sitten.
 't is my selfs gheuet dat ic sat en schreef bo-
 ven in hups op een Cameriken met open ven-
 sters / en dat die Crapē quamen en namen die
 doorn-wol upt die Inct-pot / en desladden alle
 die papieren die op die tafel lagen / sonder dat
 ich het conste beletten: sy sitten ghemeynlyck
 op de Buffels en pike haer alle her hupz upt/
 soo datmen upt die onzake weynich Buffels
 met hupz bindt / ende om haer daer van te be-
 zopen / soo loopense gemeenlyc inde mozassen
 ende modderachtighe plaetsen tot den hals
 toe / want anders en konnense haer niet be-
 weeren: Daer zyn oock groote menichte van
 Ratten / en sommighe so groot als songe bzaet-
 derckens / soo datter geen Catten en verbe te-
 gen an comē: graben die huppen dickwils om
 want onder-graben die muieren ende t' fonda-
 ment dooz en weer dooz / soo datse de huppen
 daer met doen ballen ende bederven. Daer is
 noch een ander soorte van Rattē die zyn klep-
 en roosachtich van hupz / dese noemmen wei-
 rickende Ratten: want hebben eenen reuc of-
 se vol Mosselaet staken: De Mieren zynder
 soo veel dooz gheheel Indien en soo schadelijck
 dat het schijnt onghelooflyck te wesen dooz
 die t' niet ghesien en heeft / want men en mach
 geen dingh wat het ooc zyn van eetbare spijse /
 en vette waren / ja oock kieren en lijnwaet be-
 waren ofte t' is terfont vol dupsenden dattet
 crielt: hebben in een oggenblic een geheel bzoot
 upt-ghehalt / waerom is dooz gheheel Indien
 het gebuyck alle tresoren en kisten daer men
 die eetbare spijse ofte eenighe andere vette
 waren / en ooc kieren en lijnwaet in bewaert /
 te maken met vier voeten ofte pylaren / en daer
 onder elcke voet ofte stijl eenen streken ofte
 houten back vol waters / en setten die Tresoren
 of kisten datse niemērs aen en roeren / en
 vande muere afftaen: want anders waert al
 verlooren en gantsch bedorven watter in is
 vande Mieren / en so men een pater-noster ver-
 geet inde voete water te gieten als verdoocht
 is / so comender in een ommesien soo veel Mie-
 ren in dattet ober al vol crielt / soo dat het
 schijnt een maledixie ofte plaegh te wesen.
 Daer zynder oock veel die de selfde water-
 backen ghebuycken onder de voeten van de
 bed-steden om daer niet asgequelt te wesen int

slapen / oock onder die Tafels. Samender een-
 ge Camarp vogeltgheus ofte diergelycke Vin-
 ken (die oer altemet upt Portugal ofte upt
 Persien ende Turckpen gebzacht worden om
 dooz een plasier te hebben) begaert te bewa-
 ren om leven te bliben / soo moeten die staen
 op eenen stock ofte knaep daer toe ghemaecht
 niet een back vol waters / onder de voet / son-
 der dat is terfont vande Mieren doot ghe-
 beten / ja al hangtet inde lucht zy weender by
 te comen / alffer maer een koozbehen aen is.
 Die Soldaten en arm volck die so geen macht
 hebben om tresoren met backen te koozen /
 doen t' bzoot ofte eten dat haer overschiet) dat
 weynich ofte seer seiden ghebeurt) in eenen
 doerk gheknoopt ende hanghent aen eenen na-
 ghel aende muer / ende makender een Circul
 ofte ringhe om van houtcool / (so en konnender
 die Mieren niet ober noch by comen: Daer is
 een ander soorte van Mieren die zyn by naer
 een vingher langh ende rootachtich van co-
 leur / dese loopen int velt en doen groote scha-
 de aen alle krupderen / planten / ende frupen:
 Die motten en wozmen die de klederen dooz
 boozen ende bederven zynder wonder veel /
 waerom men noch geen kieren noch lijnwaet
 hebben mach / dan als men daghelijck van
 doen heeft ende aent lijf bzaegt: want anders
 is terfont doozbeten ende bedorven: men kan
 qualijcken eenighe Dampieren ofte Wocchen
 bewaren vande wozmen / zyn ghelijck ooz-
 wozmen / soo datse dickwils eenighe Damp-
 pieren ende hantepckenen van impoztantien
 bederven ende vernielen: men heeft seer
 veel Want-lupen: Daer is noch een soorte
 van ghebierden die vliegen / zyn wel twee-
 mael groter als homich-byen / wozden ghe-
 noemt Baratas, dese doen oock wonder veel
 quaets / en sitten ghemeynlyck inde supcher /
 doonich / botter / olpe en alle vette waren ende
 soetighept / komē oock veel inde kisten onder
 die kieren ende lijnwaet: welke sy bederven
 ende beplacken / zyn in groter menichten en
 seer schadelijck / men en can gheen dingh soo
 vast toe doen oft zy komender in en bekladden
 al marre by comen: want besmerent ober al
 met haer epten die aen cleven ghelijck als
 Szooop / soo datmen se wel moghen reekenen
 ghelijck die Mieren als een plaegh / binnen
 int landt zyn oock Cpgren / maer anderen
 weede beesten als Leruden / Beeren en dier-
 gelycken gantsch gheen: maer van seugnige
 beesten / als Slangen / Achbissen en diergely-
 cken soozten zynder wonder veel: want die
 Achbissen klimmen in de huppen ober al by de
 muieren op / en ballen dickwils t' volck die op
 de bedden legghen en slapen op t' lijf / waer-
 om veel die de macht hebben Pavellionem ghe-
 buycken om ober die Bedden te hanghen.
 Die Camellionem diemen seft vande wint en-
 de lucht te leven / zynder oock seer veel: maer
 en doen gantsch geen quaet.

Annotatio D. Pal.

Chamelion seyt Plinius, is als eenen cleyne Leeu,
 van groote gelijc als een Eghedisse: zyn lenghte
 van t' hooft tot die steerts beginfel: is seven ofte
 acht dwers vingheren, die hooghte des lichaems
 bycans vijf vingheren, die lenghte des beenen voor
 haer selven vierde-halve vingher, gantsch rou vol
 knooppkens met een scherpe ruggraet, hare verwe
 veranderen zy na die ghealtentisse der saken die
 omtrent haer syn, die meestendeel zyn bleec ofte
 swartachtich, ende hebben een dun ende door-
 schijnende

Wonen de
 Voghelns
 dooz de
 Mieren be-
 waeren.

Wander
 bos de art
 haer eten
 dooz die m
 en bewaren.

Mieren een
 dingh langh
 rootachtich
 van couleur.

Veel Mote-
 ren in Ind-
 dien.

Oock woz-
 men ende
 Wantlupen.

Schadelijc-
 ke dierkens
 Baratas
 ghenamē /
 twee-mael
 so groot als
 een Bpe.

Cpgren
 Slangen /
 Achbissen
 ende andere
 seugnige
 beesten quet-
 len de h
 diant seer.

Veel Cham-
 elions in
 Indien.

Wiel gebier-
 den ende vo-
 gelen in In-
 dien gelyck
 byer te lande.

Wonderlijc-
 ke groote
 Diermupsen
 diese hangen
 ende eten.

Wiel Crapen
 die so stont
 zyn datse
 het een van
 de tafel ne-
 men daer de
 uppen hangen
 sitten.

De Crapen
 sieten op de
 Buffels
 en picken
 daer upt.

Ratten soo
 groot als
 songe bzaet-
 derckenen.

Grabende
 huppen datse
 ontballen.

Mosselaet
 Rattē clep-
 en roos van
 hupz.

Wonderlijc-
 ke veelmie-
 ren in Indi-
 en die groote
 schade doen.

schynende huyt welcke lichtelijcken in alle verwen verandert, wyngenomen roodt: die ooghen keert en draeyt he met groote beweichenisse hier en daer op alle zyde, sonder oogh-leden; onder allen gedieren gebruyt dit alleen geen spyle ofte dranch, dan orhaer hem door die lucht en dauw.

Meercatten die veel schade doen in de Palm-boomen.

Daer zyn wonder veel Meercatten die groote schade doen in de Palm-boomen daer Indiaensche noten ofte Cocus aen waassen: in dese Boomen loopen ghemeenlyck Beestgiens diemen heet Bichos de palmeyras dat is: Palm-boom beestgiens / zyn by meest gelijc de beestgiens ofte fretten daermen die Conijnen niet upt de hooien jaeght en vanght. Hebben een seert als een Enkhuozentgien / en fraep graeu ghespenckelt hup / zyn seer lieffelijc te hebben booz een plaspier en iht verdyt: Papegagen zyn der wonder veel ende vlegghender op mensichten int wilde: Daer comen in Indien bande Eplanden van Molucas ober Mallacca een soorte van vogels ghenaemt Noyras, zyn gelijck Papegagen: maer hebben veel roode pluppen / sprecken oock gelijck Papegagen: gelden in Indien wel 20. oft 30. Pardawen / zyn seer schoon taensien / en klappen seer soet krauwen ofte troetelen die luyden met hare tongen op 't hooft ende daert / en repnigen dat op de gront / desgelijck die oozen ende tanders: In somma zyn seer lieffelijck om in hups te hebben: want gaen in schoonighepde ende colore van beeren alle ander voghelen ende Papegagen te boven: Men en heeftse nocht in Portugael comen bzinghen levent / hoewel daer veel om ghebaen is om de Coningen van Portugael tot een present te bzinghen / dese grootelijck begheerden: maer sterben al op de wegh: want zyn seer delicaet / en willense seer nauwaer genomen en ghebaent wesen.

Papegagen die noopen / Noyras seer mooie gheweenijnde voghelen.

Da. 46. Capittel.

Van den Olyphant.

Die Olyphanten zyn in veel plaetsen van Indien / ende meestendeel zyn int landt van Ethiopia achter Mossambique, onder die swarten ofte Caffres, al waermense ghemeenlyck eet ende doot smijt / om hare tanden aende Portugesen te vercoopen: Men vintse oock dooz gheheel Indien / oock in Bengalen, en pincipalijck in Pegu zyn der groufaen veel / alwaermense jaeght met een groote menichte van volck en ander tamme Olyphanten / en omringhen altemet een dupsent ofte twee: waer van nemen een hondert ofte meer dese begeeren en van doen hebben / en laten d'ander loopen om 't Landt altoos vol te hebben: Dese leerense dan metter tijdt met bzinghen / hongher en dozt en ander inbeuten / soo langhe datse beginnen die spraek te verstaen / en als dan sauerense met olpe en wassen / ende doense groote deught en ghemack aen / waermede zy huer soo tam ende onderdanich maken gelijck als menschen / en haer en gebreect niet meer als spreken. Int Coninghrijck van Sion zyn der oock seer veel / al waermen seft / was eenen wittē Olyphant welcke die van Pegu aanbadden en heeten hem: Coningh vande Olyphanten / en houden hem in alle eere ende estimatie gelijck eenen Godt. Om den selfden Olyphant te krijgen soo reeser een groote oorloghe op tusschen Pegu ende Sion, als wy inde beschryppinghe vande selfde Landen verhaelt hebben: In het Eplandt van Seylon zyn der oock veel dienen estimeert te wesen die beste ende verstandighste vande Werelt: want alwaer dese comen by de Oly-

In Pegu veel Olyphanten.

De Caffres hangt ico. Olyphanten ghelijck.

Banden wit ten Olyphant in Sion.

phanten van ander weghen / soo affirmeeren die Indianen booz waerachtich sulcx by experientie ghebondente hebben / dat alle ander Olyphanten dese van Seylon eerbie dinghe en reberentie doen. Den meesten dienst dienen in Indien heeft vande pijpen / vaten / packen en ander goet te dzagen en te schepen / is al niet den Olyphant / sy worden onderhouden op des Coninghs costen / en dese van doen heeft die gaet met haer meesters ofte Regierders spreken en maecht met hare pijs / ende al dan gater den Meester op sitten boven op den hals / en steect die voete onder die oozen / en heeft een siake inde hant / waermede hy hem steect op 't hooft alwaer zyn Teticulos legghen / tusschen beide die oozen / te weten boven op / welcke is d'oorlake datmen hem soo seer can dwinghen: Ende comende by 't ghene dat hy sal dzagen / soo bintment dat ofte 't pack met een hoozde bast / soo dat het hem in ghewicht mach hangen / en als dan spreect hem zyn Meester toe: soo neemt hy de hoozde met zynen snijp ende wintse om zyn tanden / en steect het eynde in zynen mont / en soo dzaght hy 't al hangende al waerment begeert. Ist in een schuyt te setten son bzinghtmen die schuyt aende wal oft kan en den Olyphant settet daer selven in / en haelt steent met spnen snijp die leyt hy ouder dat / en als dan stooter met zyn tanden aen om te besie oft noch waggelt oft vast leyt: het geschut ofte ander pierwerck oft metael ghebonden wesen / sleept dat al ist noch soo swaer Godelingh. Die Justen oft klepne halbe Gallepen oft ander groote schuyten / als Carberle en dierghelijcken / die schuytense alleen upt het water op de strant / soo lichtelijck oft niemant daer en waer. In somma dienen in als by ons als die steden ende wagens met peerden. Daer eeten is Rys ende Water / zy slapen gelijck de hoepen / Ofen en Peerden en alle vierboetige Beesten / en bughen haer knien en alle leden als d'ander Beeste. Des winters alst begint te reghenen soo wordense tuchlich ende gants dul en rasende / so datmen se gants niet dwinghen en can. En als dan sluyptmense buyten de stadt perwers aen eenen dicken boom / met een groote dicke pieren keten aen zyn beenen / en gheben hem aldaer 't eeten / alwaer hy blyft onder den blauwen Deniel / so langh als hy dul is / welck is van April tot September / den tyt vanden Winter en datter reghent / en als dan comt hy weder tot zyn selven / en begint weder te dienen met soo grooten tammecheit datmen hem mach ouder den buyck dooz cruppen / als men hem geen quaet en doet: maer die hem per misdoet / die macher hem afwachten: want zy en vergeten nimmermeer soo haer pmandt eenich quaet gedaen heeft / tot dat zy 't ghewonen hebben. Hare tanden welcke is het phoyen been wozt in Indien veel geseten / pincipalijck in Cambayen, want makender veel curieuse dinghen af / en die vrouwen dzagghender Manilias ofte arm-ringhen / thien of twaelf an elcken arm / waer dooz het aldaer veel gheslechten wozt / en woxt noch by menichten gheslacht upt Ethiopia, Mossambique en ander weghen. Int Eplandt van Seylon ende Pegu doen alle hare oorloghen meest met Olyphanten / en bindense swerden aende tanden: oock hebben hante Castelen op den rugge daer 5. of 6. Mannen in staen / om upt te schieten met bogen ofte roers / ende oock met byppammen upt te worpen: zy en doen anders geen quaet dan om 't volck en die bypanden in disordt te stellen / ende hare ordinantie te byken: Maer soo daer

De Testiculen vande Olyphanten leggen tusschen de oozen.

Gedwunghe byt den Olyphant in den hant op ghelede last.

Het eten van de Olyphant en is Rys met water.

De Olyphanten zyn van den April tot September dul / en woenen so langh onder den winter.

D' Olyphanten laen geen quaet onghewonen.

Wederleping vande Olyphanten tanden in Seylon ende Pegu ghemacht.

Soe datmen de Olyphanten totten oorloghe toe nuyt.

foo daer een den ruggh keert / soo lopen se alte-
samen en overtreden haer epghen volck / so dat
3yt al in opzoor stellen: 3yn seer verbaert van
een stat ofte dorp / en oock vande dierren
om dat se vzeelen dat se inde smpt sullen crup-
pen. Van het geschut ende 't vuyt des gelijcks /
ten 3y dat se van langher handt toe ghewent
3yn: Alse accessie ofte vergaderinge met mal-
canderen hebben / soo staet het d'anneken op
een heubel / ende 't d'oghen wat leegher: Alse
gaen langs de wegen / so machmen se van veer
hoozen comen / al en sietmen se niet: want het
vonderen vande voeten / en 't klappen vande
ooren die altoos op ende toe gaen / machmen
een goet stuck weeghs hoozen: 3y 3ijn soo ruis-
kint loopen als paer geest / by naer als een d'eer-
t 3ijn seer glozi: us ende eergierigh. Alsinen in
Goa Sacrament's-dach / ofte eenighe groote
d'eplich-daghen hout ende viert / met grooter
p'rocessien / soo gaen gemeenlijck de Olpphan-
ten inde p'rocessien / die jongen vooz aen / ende
die ouden achter naer / en 3yn al beschilbert
met die wapens ende crupen van Portugael /
over 't ghehele l'ijf ende 't hooft / ende hebben
elck vijf ofte ses Trompeters / en die op
Schalmeyen spelen: die op haer sitten: waer
mede soo wel te vzeen 3yn / en gaen met sul-
ken gravitept ende oorden / alleens of het mens-
chen waren. Het is gebeurt binnen Goa, dat
eenen Olpphant soude een groote Fuste vut
het water op 't landt schupben / en die Fust
was soo swaer ende soo groot / dat hy 't allei-
mer doen en costte / in somma datmen moest een
ander te hulpe halen / waer om hem die mees-
ters veel schandelijcke woorden toe-spaken /
hem verwijtende dat hy slap was / en van
weynich kracht / en dat het hem een eenwigh
schande was / datmen een ander te hulpe
moeste halen / waer mede den Olpphant soo
desp'raet woide / dat hy de compaengie van
hulpe verwierp / ende allen weder op een nieu
begonst te schupben / met sulken kracht ende
uymighept / d'ouwende boven al 3yn ver-
moghen dat hy berste / en daer op de staende
voet doot bleef. Een tijden dat ich mijn reyse
soudt beginnen van Cochyn naer Portugael /
foo was ons roer vant d'schip ontfelt / so dat-
ment moest aen 't lant bzingen om dat de con-
fetteren / si b'achten tot aende strant vande
d'vier / achter aen 't Boot int Water / en den
Olpphant soudt voozt op d'voogh schupben /
op twee houten / om daer op voozt te gipen / en
om dat het swaer was / ghelijck een roer van
seuen en acht hondert last epsschende is. Ende
om dat den Olpphant noch jongh en niet vol-
wassen en was / en const het alleen niet schup-
ben: waerom niet teghen staende d'oude met
alle 3ijn macht / ende siende dat het hem niet
mogelijck en was / viel op 3yn voozste knien
en begoft te krijten ende schreunden / dat hem
die tranen over 3yn ooghen liepen / en om dat
onsse veel op die strant stonden / aensende dit
spectacle / soo begoft hem 3ijne Meester te ver-
soepen / en met schandelijcke woorden te las-
tere / dat hy hem vande toefsenbers soude scha-
men / eynlijcken hoe veel dat hy arbeide / en
const niet alleen op krijgen / en komende een
ander Olpphant om te helpen / soo schoven se
beide tot half vut 't water / dat het begoft vut
't water op de houten te gipen / 't welcke ghe-
boelende den eersten Olpphant / heeft den an-
der 3ijn hulper met die tanden en 't hooft wech
gestoot / en geen hulpe meer begeert / en heft
seet alsoo voozts alleen opgebacht: waer vut
men mach considereren / dat haer verstant ende

eergierighept den menschen gelijck is. 3y 3int
oock seer danckbaer ende gr'dachtich / van die
haer eenighe weldaet doct: Alst men Jaers-
dach is / hebben hare Meesters vooz een v'san-
tie / haer nieuwe Jaer te epsschen tot den Vi-
corey ende Hert-bisschop / ende d'a der ke-
gierdes / en d'eerren: als dan komense aerde
deur ofte inde plaets ende d'upghen haer neer /
en als men haer wat gheeft / ballense op haer
knien met een groote eerbiedinghe / vooz die
k'pne weldaet die hare Meesters / (die 3y
meenen vooz haer) gebaen wert: Sullen al-
toos als 3y vooz by sulcken huyse garen / met
den hoofde d'upghen en eerbiedinghe aen de deur
re doen van soodanige huyse / desgelijck vooz
de kerck-deure ende crupen / d'ontderwij-
singhe van hare Meesters / 3y hebben vooz een
manier dat 3y dickwils op die merckter gien /
daer men alle groenighept verhoopt / als d'ia-
dijns / Sla / Cool / en dierghelijcke rupch / en die
dan den Olpphant gortgunstich is / werpt
hem wat vooz: Onder ander wasser een van
dese verhoopers / en d'armoes d'of / die al-
toos den Olpphant wat vooz wierp wat geen
darse hadde: Nu komende den tijt dat den Ol-
pphant d'ul en rasende merdt / als men bonen
ghelept hebben / soo lopen se eer weech of te
halbe te voozen eermense hint / alse noch half
en half wel 3yn / met vooz die Stadt / een pe-
ghelijck biddende net te gheben vooz 't onder-
houdt van den dullen Olpphant / vooz den tijt
vande Winter: In dit omloopen en kan de
Meester den Olpphant niet bestieren / dan
loopt met copen int hondert / en waerschoont
het volck met roepen dat se afwachten: want
en siet niemant aen / loopt al onder de voeten
wat hem vooz een teghen comt: waer mede
3y een groote Feest ende d'pen-spel aenrechten:
by na ghelijcke in Spaengien met het loopen
vande Stieren / daer nimmermeer volmaect
is / dan alster een / twee oft meer doot blyghen /
eben dierghelijcken regiment houdense in In-
dien met den dullen Olpphant: Nu geschiedent
in dit loopen dat den Olpphant quam al ruis-
nende / vooz die straten / ende metter haest ons
bersiens op dese merck quam / al om verre
stootende watter by en na was / waer vooz
een pegelijck verbaest wesende / al verlieten wat
3y te coop hadden / en een goet hiencomt soch-
ten om 't l'ijf te verbergen om vande Olpphant
niet overtreden te werden / en met dit runoer
ende ghed'angh ballende d'een over den ande-
ren / als men in dierghelijcke opzoeren altoos
siet gheschieden / onder dese alleen was oock die
d'ouwte die den Olpphant altoos plach gort-
gunstich te wesen / ende van dat se hebt met te
deelen. Dese hadde een kleyn kindken op de
merck in een mande by haer leggen / ende vooz
desen h'festighen oploopt ende ghed'angh van
volck was de selfde d'ouwte oock in een huyse
ghed'onghen / sonder dat se plaets hadde om's
hint op ende met haer te nemen / ende als den
Olpphant de plaets alleen hadde / dien hy om
end om roepde / en al om stiet / en ginder heen
wierp watter omtrent was / en con ende by 't
voozsepde hint / dat als gesept is / daer bliuen
legghen was / soo meraden een pegelick: en de
p'ncipalijck die Meeder / die dapper weerden /
dat het hint om den hals was / en vanden Ol-
pphant vernielt soude werden / ghelijck hy alle
ander dingen dede: Waer in contrarie met al-
te die d'ullighept gedachtich wesende / en ken-
nisse d'zagende vande weldaet die 't hint moe-
der hem altoos ghedaen hadde / namt kinde-
ken p'p'roperlijckens met 3yne snapt op / ende
lept de

De Olpphan-
ten 3yn vooz
statich / d'up-
sen / ende
ghed'act der
daer.

De Olp-
phanten der
garen / ende
langhs de
weg garen.

De Olp-
phanten 3yn
seer eergie-
rich.

De Olp-
phanten te
Goa in de
p'rocessie
d'act.

En Olp-
phant wer-
den 3yden
vut vooz
moedighept
doot in Goa.

En jongen
Olpphant
en oer o an
een d'schip
niet konde
te lant b'zingen / valt op
3yn knien
ende schreijt
om hulpe.

Merck de
eergierighept
van d'ers
Olpphanten.

De Olpphan-
ten 3yn d'ane-
baer / en ghe-
nencken die
weldaet die
men haer
doet.

De Olp-
phanten d'up-
ghen haer voete
vut de crup-
pen en kerck
deuren.

De Olp-
phanten d'ul
werden de
sien se wese-
mant.

En d'ou-
derlijck d'ijf
stont by n
een dulle
Olpphant.

lepde 't seer sachtelich boven op een lueiffe/ die daer by stont over een Winckel: dat ghe- daen hebbende is weder zynen gangh ghe- gaen/ met stooten/ heeren en tieren als te voore/ tot een groote verwonderinghe van alle diet aensaghen en principaelich tot een vserugde/ ende bipschap bande moeder/ die haer hint gesont ende wel te vreden weder kreegh. Dese en diergelijcken exempelen gheschiedender daghelijcks in Indien/ dat al soude te langhe vallen om te verhalen/ waerom alleen dese drie ofte vier hebbe willen aen-tekenen/ als een dingh seer weerdigh om in de memorie te hebben/ om ons daer by te leeren ende te ver- wecken alle welbaet te loonen/ ende ghebachtigh te wesen met danckbaerheyt/ aenghesien wyl hier klaerlijck sien by dese stomme beesten/ ons sulchs tot een spiegel vooz-stellen/ die sulchs niet alleen en ghebedenken alsse met haer volle wetenschap zyn: maer dat meer te ver- wonderen is/ in tijden datse van haer sinen half ofte gheheel berooft zyn/ 't welke dick- wils de Menschen met alle haer verstant/ ende wyl sinen nantschelijck achter den rug- ghe stellen/ en alle welbaden/ hupden-daeghs (Godt betert) niet ondanchbaerheyt geloont worden.

Dat. 47. Capittel.

Vanden Abada, ofte Reynoceros.

DIE Abada ofte Reynoceros en is in In- dien niet: dan in Bengalen ende Patane: zyn kleynster ende leegher dan den Ol- yphant/ heeft eenen hozen hoozn op den neus/ achter dickachtich ende vooz scherper/ van doncker/ blaauwe ende witachtighe verwe: heeft eenen muyl ghelijck een Bercken/ ende het vel over 't lijf is over al ghesont/ ende staet of het ghewapent waer met schilden: is groot vbandt banden Ollyphant: Sommighe menen dat het den rechten Een-hoozen is/ overmits datmen anders gheen tot noch toe gebonden en heeft/ dan alleenlijck van hoozen segghen/ ofte gheschildert. De Portugelen/ en oock die van Bengalen affirmeren dat by de Rivier Ganges, int Coninghryck van Bengalen zyn veel van derg Reynoceros, ende alsse wil- len dzyneken/ soo staender d'ander Dieren na en wachten/ tot dat die Reynoceros ghezon- ken heeft/ ende sterckt zynen hoozn int water/ want en can anders niet dzyneken ofte den hoozn moet onder water komen/ oin dat hy soo dicht op den neus aende muyl komt/ ende na hem dzyneken alle d'ander Dieren. Die hooz- nen werden in Indien seer gheestimeert/ ende ghebruyckte teghen alle sennj ende vergift/ ende veel andere seckten: Desghelijcks zyn tanden/ clauwen/ vleesch/ vel en bloet/ ja tot zyn dzech ende water toe/ ende al wat hy aen ende int lijf heeft/ wordt in Indien in groo- ter weerden ghebonden/ ende ghebruyckte tot veelderley seckten ende ghebruyken/ en is goet ende waerachtigh/ als ich selber in sommighe dinghen by experientie ghebonden hebbe. Oock is te verstaen dat alle Reynoceros niet even goet en zyn/ want daer zyn der die de hoozen vercocht werden tot een/ twee/ ende drie hondert Pardawen het stuk/ ende daer zyn ander van de selfde couleur ende groote/ diemen vooz drie ende vier Pardawen koopt/ welke die Indianen weten te onderschey- den/ ende te kennen. Voorsaecke is dat die Reynoceros die op een seckere plaats in Ben- galen ghebonden worden/ hebben dese weer-

dije/ ende dat dooz virtuyt van de Crupden die dat selfde Landt gheeft ende produceert/ 't welke op ander plaetsen niet en is: en dese estimatie en is niet alleen inde hoozn/ maer in alle ander dinghen na zyn gheheele lijf/ als voozsept is: Daer worden oock by Malacca, Sian ende Bengala ghebonden sommighe Boc- ken ofte Septen die in 't wilde loopen/ wiens hoozen gheestimeert werden vooz de beste teghen sennj/ ende vooz alle vergift diemen mach binden/ worden genaemt Cabras de ma- to, dat is: wilde Septen/ dese hoozen wo- den dapper in Indien gheestimeert/ ende in weerde ghehouden/ ende zyn dickwils by ex- perientie goet ghehouden/ daer ich selfs goe- de ghetupghe af ben/ en sulchs gheprobeert hebbe. Int Jaer 1581. als die Coningh Philippus van Spangien tot Lisbonen was/ soo worden hem ghebruyckte/ upt Indien vooz een present/ een Reynoceros ende Ollyphant/ welke hy beyde mede nam na Madrid 't Hof van Spangien: waer mede ghenoech is van dat die ghebieren vant Landt ende Doghels zyn belanghende/ hoe wel daer noch veel an- dere zyn/ daer men soo intghemeren gheen no- titie af en heeft: Daerom hebbe allenlijck verhaelt diemen daghelijcks vooz ooghen siet/ ende kennisse af heeft/ om alle oufseckerheyt te schouwen.

Dat 48. Capittel.

Van de Visschen, ende alderley Zee-gedierten van Indien.

DE Vissch is in Indien seer veel/ en som- mighe oock seer smakelijck en goet/ die beste Vissch is ghenaemt Mordexijn, Pam- pano en Tansingo. Daer is eenen Vis genaemt Peixe sarra, die men in ronde schijven sijn als de Salen/ en soutense/ is seer excellent/en mach langhe dueren om over zes vooz virtualie met te draghen. De meeste Vis wozt gegeten met Rijst/ welke sy koken met sop dat sy over het Rijst gieten/ en is wat suerachtich ghelijck oft met Crups- bestien ofte onrijpe Druyben ghe- koocht waer: is seer smaekelijck/ wordt ghe- naemt Carril, 't welke is hare daghelijckliche kost ende onder-houdt/ en het Rijst dient haer in de plaets van broodt. Daer is oock gorden Elfs/ ende Coughen/ ende veel andere Vissch van veel soorten. De Barnaet is de beste ende grootste dien ich opt ghesien hebbe/ want met een bozjn Barnaeten kunnen wel een goet aboutmael doen. De Crefsten ende Crabben zyn seer goet ende wonderlijcke groot/ dat het een wonder is om vertellen/ ende dat noch meer is: dat wanneer de Maen vol is/ dat- men in dese Landen vooz een trecken houdt/ dat alle Crabben ende Crefsten vol/ goet ende tijdigh zyn/ het welke aldaer het contrarie is: want met een vollen zynse leegh ende on- tijdig/ ende met een nieuwe Maen tijdig/ goet vol: Men heeft oock Mosselen/ ende andere dierghelijcke Vissch in schulpen/ van veelderley soorten: Oesteren byster veel/ by namen na Cochijn, ende na die Cabo de Como- rin toe: maer werbender wepnigh ghaecht. De Vissch in Indien is seer goeden koop: Want met een paar stupers/ te reekenen/ machmen wel soo veel Vissch met Rijst daer toe koopen/ dat daer wyl ofte ses personen wel een goet mael mede kunnen doen op zyn Spangien/ het welke seer goeden koop is/ nae die dierde ende Merckt van Spangien ende

De Ol-
yphanten ge-
dencken niet
allen die
welbaet ghe-
sont zynde/
maer als sy
dri en de be-
rooft van
berten zyn.

Sommighe
menen dat
die Abada
den rechten
Een-hoozen is

Den hoozn
bante Aba-
da wort ge-
bruyckte re-
gens sennj
en zyn ghe-
heel lichaem
tot allerley
seckten.

De een Re-
ynoceros
heel beter
als de ander.

Die van Be-
galen zyn
de waerste.

Berken/ en
Sian ende Bengala
ghebonden sommighe Boc-
ken ofte Septen die in 't
wilde loopen/ wiens
hoozen gheestimeert werden
vooz de beste teghen
sennj/ ende vooz alle
vergift diemen mach
binden/ worden genaemt
Cabras de mato, dat is:
wilde Septen/ dese
hoozen wozen dapper in
Indien gheestimeert/ ende
in weerde ghehouden/ ende
zyn dickwils by experientie
goet ghehouden/ daer ich
selfs goede ghetupghe af
ben/ en sulchs gheprobeert
hebbe. Int Jaer 1581. als
die Coningh Philippus van
Spangien tot Lisbonen was/
soo worden hem ghebruyckte/
upt Indien vooz een present/
een Reynoceros ende Ollyphant/
welcke hy beyde mede nam
na Madrid 't Hof van
Spangien: waer mede
ghenoech is van dat die
ghebieren vant Landt ende
Doghels zyn belanghende/
hoe wel daer noch veel
andere zyn/ daer men
soo intghemeren gheen
notitie af en heeft: Daerom
hebbe allenlijck verhaelt
diemen daghelijcks vooz
ooghen siet/ ende kennisse
af heeft/ om alle oufsecker-
heyt te schouwen.

De oorsaeck
van dese
cracht comt
vande Crup-
den datse eten in
Bengalen.

Portugies
Pampano/
Tansingo/
Peixe sarra.

Carril/ is
de ghewone
saft op de
vis in In-
dien.
Elfs/ Con-
ghen.
Hiet groote
Carraten.
Crefsten/
Crabben/
met een vol-
le maen zyn
de Crefsten/
Crabben/
goet ende
vol/ contra-
rie dese
Landen.
Mosselen/
Oesteren/
veel derley
Visschen in
schulpen.

ende Portugael. Waer is inde Rivieren/ ende
 oock in de Zee / ende vaert van alle die Custe
 van Indien / veel Wiltch / die de Portugezen
 noemen Tubaron ofte Hayen ; dese doet bijster
 veel quact / ende eet menich Weerl-dupcher
 op / waerom men niet veel en dert swemmen
 in de Rivieren dooz vzeefe van desen Wiltch/
 hierom uferen veel haer te baden in de backen
 op 't landt daer toe ghemaect / als op een an-
 der gesept is: Het gebeurden ons als ons schip
 inde Rivier van Cochijn lagh / om onse Reys
 hertwaerts na Portugael te doen / dat als wy
 ons roer / twelcke wy vermaecht hadden/
 souden weder in de clammen op sijn befoo-
 rke plaetse hanghen ho was de Schipper
 met vier ofte vijf Woots-ghesellen int Woot
 achter aent Schip/ ende een vande Woots-ge-
 sellen was met een kooze aent Schip vast ge-
 maecht / ende hingh alsoo aen 't roer tot sijn
 middel toe int water om aent roer te helpen/
 soo quam daer een van dese Hayen ende vatten
 hem met eenen beet het geheele been tot boven
 de halve ope/ knap af / niet tegenstaende dat
 hem de Schipper met eenen riem smect / ende
 willende den goeden ghesel daer na tasten met
 de handt/ heeft hem ten tweeden de handt ende
 halven arm/ ende een stuck upt spien bil afge-
 beten/ so dat de Schipper noch alle die int boot
 waren het selfde condon bleeten/ hoe seer dat
 met stocken ende riemen smeten : den armen
 Patient woorden alsoo miserabel ghebracht int
 Woot-hups / alwaer wy hem lieten met wep-
 nigh hoope noch begeerten vant leven : want
 wy 's anderen daeghs isel gingen : dese en
 dier gelijcke geschiedenissen van dese wilschen
 gebeuren daghelijck in Indien / soo wel in de
 Zee als in de Rivieren/ principalijcken onder
 de Wiltchers en Weerl-dupchers vieder mee-
 nich alsoo haer leven verlesen. Ende Rivier
 van Goa, op eenen winter / als de mondt van
 de Rivier gesloten was / ghelijck het dooz een
 manier heeft soo namenkeuze Wiltchers eenen
 Wiltch ghevangen van wonderen ende seltsame
 gheslachten / sulcks nopt in Indien noch op
 geen ander plaatsen geloove gesien en is/ wo-
 zede om sijn vzeemdigheyt aen mijn Heere den
 Wers-bisschop gepresenteert / ende mostense
 dooz sijn begeerten ascontersepten / om tot een
 verwonderinge aen sijn Ma'. van Spaengien
 te senden : was vande groote van eenen mid-
 delbaren Wont/ ende hadde eenen mupl gelijck
 een Wercken/ clepne ooghen/ gheen oozen/ van
 twee gaten inde plaets / hadde vier voeten/
 gantich en gelijck eenen Olpphant/ den steert
 vande rugghe asgaende vzeet / ende alsoo vol-
 epnende plat af / aende punt wat ront en
 scher pachtigh af / liep over de sael ende bloer
 vant hups al sniffende gelijck een Wercken :
 hadde het ghehele lijf/ hooft/ steert en beenen
 bedeckt met schammen / vande groote vant
 doozste lide van eenen dupm/ die in hardigheyt
 pfer en staet te boven gingen : wy hieutwender
 op oftmen op een aenbeelt gehouden hadde/
 ende soo haest als men aentoerde/ roldet hem in
 malcanderen/ ende sloot hem met hooft/steert/
 onder een / in somma dat hy in als eenen ron-
 den cloot gelijck was / sonder datmen eenigh-
 sins cond onderschepden / waer de scheptelen
 ofte tamen-boeginge was/ ende men en cond
 hem niet geene Instrumenten noch cracht we-
 der openen/ dan als men hem liet liggen en niet
 meer en roerde / opende hem weder van hem
 selven / en liep daer weder heen als gesept is :
 ende overmits dat ich 3p tracterende vande
 wilschen van Indien/ so wil ich hier verhaelen

een cozte Wiltzie ende waerachtighe gheschie-
 denisse van eenen wilsch / hoe wel het selfde
 sommighe sal ongelooftich lijden : maer het
 selfde staet asghemaelt int Willeps vande Vi-
 corey in Indien / ende is onderocht met ghe-
 loofwaerdige ende waerachtige getuygen/ al-
 soo geschiet te wesen / waerom genoteert staet
 booz een wonder met naem en toc-naem vande
 schip/ Capiteyn/ jaer en dagh/ daer noch he-
 denf-daeghs veel personen asint leven zyn/
 die int selfde schip ende geschiedenisse waren/
 om dat het onlangs geleden is : Du soo is die
 Wiltzie/ als dat/ comende een schip van Por-
 tugael/ den wegh van Mossambique na Indien/
 hebbende een goeden ende deurgaende wint
 en wedet / soo veel als de seplen trecken moch-
 ten/ booz-wint/ hebben alsoo gesepit veertien
 daghen/ haren cours na de linie toe/ ende alle
 daghen de hooghte van de Son nemende/ in de
 plaetse van te diminueren / ofte die graden te
 verminderen / na de wint ende cours die sy
 hadden/ soo vonden se haer int contrarie alle
 dagen achterwaerts/ teghen alle natuerlijcke
 rebenen ende menschen verstant/ soo dat se alle
 gelijck niet alleen verwonderd : maer oock ver-
 baest waren / meenende ende geloovende booz
 sekerlijck betovert te wesen / want wisten wel
 deur de experientie dat den loop ofte stromen
 van 't water haer in die contrepun niet en de-
 den achterwaerts depfen / noch tegen condon
 houden / waerom alle te jamen seer perplex en
 betzeest waren/ siende den eenen op den ande-
 ren / sonder te connen verfinnen wat dat die
 oorzake daer van was : ten langhen leffen is
 by gheval den Woots-bootsman diese onder-
 schipper noemen/ gecomen by alle geluck/ ende
 besagh onder den Wootstengh vant schip/ by
 't water nedet/ soo woorden hy ghetwaer eenen
 vzeeden ende grooten steert van eenen wilsch/
 de welke was omgheromt tegens het schip
 ofte booz-steven / om / ende met het lijf onder
 de kiel / en met het hooft achter onder 't roer/
 swemmen alsoo/ en treckende het schip ach-
 terwaerts teghens alle de wint ende cours
 vant schip : waer hy terstont verston den o-
 oorzake van haer achter-depfen : in somma/
 hebben soo langh ghesloten met stocken en sta-
 den / en ander instrumenten / dat se hem den
 steert af tregghen / en dat hy 't schip verliet / na
 dat hy daer verthien daghen onder ghelegen
 hadde / het schip tegens alle wint en weder te
 rugghe treckende/ waerom het den Vcorey in
 Goa heeft in sijn Willeps doen af schilderen/
 tot een eenwige ghebachtenisse : alwaer ich 't
 menichmael gelesen hebbe/ met den dagh ende
 datum/ ende den naem vant schip ende Cap-
 teyn daer by / welke my niet indachtich en
 is/ doch daer wepnigh aen ghelegen is : Men
 vindt veel ander Wilschen inde Zee ende Rive-
 ren/ inde Rivier van Bengala genaemt Ganges/
 ende by Malacca vindmen Cocodrillos, en an-
 der zee-slangen / van on uytsprekelijcke groot-
 heyt / soo dat se dich die clepne Wiltchers ende
 ander schuyptgens om werpen ende 't volck
 op eten / ende cruypen wel opt het water op 't
 landt/ ende verrassen 't volck diese achter-ha-
 len ende verfinden / als men daer daghelijck
 ghenoegh siet gheschieden : Men vindt by
 Malacca wilsch-schulpen/ zyn van satsoen ende
 ghelijckenisse als die Sint Jacobs schulpen/
 ende van sulcke groote ende swaerte dat twee
 sterke mannen genoegh mit eenen boom aen-
 ecke schulpe te dragen hebben / hebben van
 binnen Wiltch/ dat die van Malacca eten : van
 dese schulpen quamen sommighe in 't Willeps

Wende en
 de ongebo-
 de 28 schij-
 bunge van
 een bis die
 een schip te-
 ghens die
 wint 14 da-
 gen lang te
 liggte was

In Malacca
 en sijn Coch
 dillen en de
 andere Rees
 slangen van
 wonderlijcke
 groote/
 die het volck
 op eten ende
 vernielen.

Schulpen
 van Wilschen
 in Malacca
 so groot
 dat se twee
 mannen
 moeten dra-
 gen.

Wonderlij-
 ke geschiede-
 nisse van de
 Wypen.

Wiltch-
 ge van een
 wonderlijcke
 seltsame vis
 in Indien
 gevangen/
 en de den
 Wiltch-ge
 schouwen.

De schulpen
 van desen
 bis / waren
 harder dan
 pfer en staet.

De Beschryvinge van Boomen, Planten ende Dierdieren in Indien.

van 't schip dat van Malacca quam / ende met ons in geselschap van 't Eplandt S. Helena tot het Eplandt Terlera, aldaer 't selfde schip boort Eplandt bleef / ende sommighe van dese schepen upt gebaelt werden / die de Jesuyten van Malacca ghesonden hadde / om tot Lisbonen te setten inde gebel van hare Kercke ende Clossier, datse daer houwen van onuytspeerkelijcke kostelijckheyt: desghelijcks is gheschiedt dat een schip ghenaeamt San Pedro 't sepl gaende van Cochijn upt Indien na Portugal / is versept op een djooghte diemen noch hebben S. Padro noemt / liggende van Goa suyt-zuyt-west aen op ses graden aen de zyde van zuyden / alwaer het selfde schip bleef: maer het volck berghden haer al te samen / ende maechten van het hout ende stucken want ghebleven schip een kleyn Carviel / waer mede quamen al te samen weder na Indien / ende den tijdt datse haer hier in occupcerden / soo bondense op de selfde djooghten soo groote Crabben / ende in soo groote menichten datse ghedwonghen waren een schanse te maken / ende met scherpe wacht haer daer van te beschermen: want waren van een soo asgrijfsele groote / dat wie datse kregghen onder haer klauwen die was om den hals ende verflonden: dit selfde is waerachtigh / en is oock onlanghs gheleiden: want int Schip daer ick met upt Indien na Portugal quam / waren twee bootghejellen die int selfde schip van San Pedro met waren / ende daer waerachtige ghetupgenisse af gaven / ghelijck het selfde oock in Goa op veel plaetsen aeghemact is / tot een eeuwighe memoerie / alle 't welcke hebbe willen verhalen om die vromtigheden van de gheschiedenissen ende Dissen / ende is te gelapen datter noch veel ander Dissen ende Zee-mansteren syn / 't welcke tot onse notitie niet gecomen is / ghelijcken noch baghelijcks ghelijck siet die haer op de Zee geneeren / sulck somtijts ghemooten / maer mede ghemoot gheseyt is / wat die Dissen ende Zee-mansteren van Indien is belanghende.

De 49. Capittel.

Van alle vruchtē, boomen, planten ende gemeene kruiden in Indien: Inden eersten van een fruyt ghenaeamt Ananas.

Annotation D. Pal.

Ananas, van die Canarijns Ananasa geheeten, van die Brasilianen Nana, en van anderen in Hispaniola, Iaiama: van die Spangiaerden in Brasyl, Pinas, om eenighe ghelijckenisse die dese vrucht heeft met die Pijn-appel, is uyt die provincie van Santa croce, eerst in Brasiliē, van daer in Spaensh Indien, ende volgens in Oost-Indien ghebracht, alwaer zy nu overvloedigh wassen, van die groote vande Citroenen ofte van een gemeene Meloen, seer schoon van couleur, uyt dē groenē geel, welcke groenigheyt rijp werdende vergaet: liefelijc van smaeck, ende aengenaem van reuck, ghelijck als een Apricot / dat men oock deur den reuck erkennen mach die huysen dzer dese vruchten in zyn: Van verre dese vruchten aenschouwende, gelijck wel Artusocken, dan hebben sulcke stercke sceccels niet: die planten daer op dese vruchtē wassen, zyn van de groote eenes Cardons, ende hebben oock wortelen gelijck den Cardon, daer op eene vrucht alleen groeyt, ende dat int midden des stam, ende rontomme seckere cleynē, daer van ooc sommighe vruchten brengen: ick hebbe sommighe planten hier af ghehad in mynen Hof, die

uyt gebracht waren uyt Brasilien, dan conde onse coude niet draghen: Dese vrucht is warm ende vocht, ende wort uyt Wyn ghegeten ghelijck een Persick, ende is licht om te verteerē, nochtans te veel genutticht zynde, maecken inflammatie ende hitte, ende verleenē oock het tant-vleysch, omme de kleynē draaykens die daer door lope: Dese vruchten syn menigerley by die Brasilianen, die na het onderscheyt der taelen oock verscheden naemen hebben, ende insonderheyt werden beschreven dredelēy specien, waer van die eerste wordē geheeten Iaiama, die wel de langhste is, ende de lieflijckste van smaeck, geel van vleysche: De tweede Boniama, die wit zyn van binnen, ende mal-soet van smaeck: De derde Iaiagna, die oock inwendigh wit zyn met een Rynsche Wynninghe smaeck, soo groeyen dese vruchten oock ofte van selven ongeplant ende worden wilde Ananassen geheeten, ofte geplant in Hoven daer af tot nu toe ghesproken: de wilde wassen op stammen eender spiesen hoogh, rondt, ende van die groote eender Orangie-appel, vol doornen, die bladeren hebben oock scherpe spijlen, ende rontomme vol sachte doornkens, die vrucht wort van weynighe gegeten, hoe wel zy tamelyck liefelijck van smaeck is: die geheele plante met die wortelen zyn so vol sops, welcke te seven oft acht uren des morghens met suucker gedroncken, gehouden wordē voor een secker remedie teghens die hitte der lever ende nieren, teghens weerende nieren, etterigh water, ende excoctie van die roede: De Arabiers prysen dit sop oock teghens roede, ende noemē Queira, die meer hier af wil weten, lese Costam in die eygen Capittelen van Ananas, ende Ovidium int achtste boeck int achtienste capittel, ende Thevetium in syn observatie van America int 46. capittel: Ananas geconferet in suucker, zynde gelyck Concomeren in groote: ick hebber veel ghehad.

A N A N A S is wel een vande beste ende smaeckelijckste fruyten van gheheel India / maer en is niet egghen van Inden / dan blyscnt / want isser kerst ghebracht van de Portugaers uyt Brasilia / soo datse int eerste boort een vromtigheden vercoft waren boort een Cardon ende maer 't stuck: maer zinder alsin soo veel aen ghegroeyt dat het over al vol af is / ende zyn altoos seer goet van coep: Maer sapden datse rijp zyn is in de vasten: want dan zynse op haer beste ende smaeckelijckste / zyn van die groote van een Meloen / ende hebben het saetsoen ghelijck het hooft van een spinroocke / van dypen ghelijck een Pijn-appel maer sacht om te smijden / van couleur roodt ende groenachtigh: wassen langhs der aerde / die hooghte van een halve naem / luttel min ofte meer: die bladeren van dit fruyt / zyn by naest ghelijck het fruyt dat men van Spangien brenghet / ghenaeamt Aloe, ofte Semperviva, om dat het altoos groen is / daerom men het aen de balcken in de huysen hanght / doch zyn wat smalder ende aen de canten wat scherperachtigh als mitgeschacht / int eten soo schiltmenē ende sustmenē in / schijven / ofte soo men wil: hebben van binnen sommighe cleynē kerckens gelijck van Appelen ofte Doeren / zyn van binnen van couleur ghelijck een op gesneden Wees die rijp is / ende oock by naest van de selfde smaeck: maer hebben in lecherheyt over alle fruyten boort / het sop daer van is ghelijck soeten most / men en canker hem niet sat af eten: is seer goet van naturen: want soo men daer brenghen een Alst een half ure in laet stercken / sal

De Ananas
sijn uyt Brasilia
Inden ghebracht

Gedaente
ende groote
vande Ananas

De Ananas
sijn alle
kerckens
te eten

De Ananas
sijn alle
kerckens
te eten

Indien men
een mes een
half uere in
een Ananas
laet steken/
sijt half af
gebeten wer-
den dan de
cracht daer
op.

Half op-gegheten wesen int 't uyt-trekken/
even-wel en doet sonderlinghe gheen quaet/
ten ware datmen daer in soo groote oberbloe-
digheyt af at/ dat het hem qualijcken bequaam/
ghelijck daer menighe onghereghelde Men-
schen zijn / in alle dinghen sonder mate ghe-
bypchende/ even-wel woijt de krancken ver-
boden het ghemien toe-bereyden van de Ana-
nassen om te eten / is te snijden nae datse ge-
schilt zijn in ronde schijven / ende dan met
Wijn over-goten / ende is seer liefelijck om
te eten.

Das 50. Capittel.

Van de Iacqua ofte Iacca;

Annotatio D. Pal.

Het waft in Calecut . ende sommighe ander
plaetsen van Indien, neffens de Zee, op de wate-
ren, een seker vrucht, die in Malavar Iaca gehee-
ten wort: in Canara ende Gufaratte, Panar ende
Panafuz, van de Arabiens, Panax: van de Perlianen
Panax. Dese vrucht waft aen groote boomen,
niet uyt de tacken, gelijk andere vruchten: maer
uyt de stam ofte tronck, boven der aerden, onder
de bladeren: welcke booms bladeren, zyn van die
groote van een hant, groenachtigh, met een dicke
harde draet, in de lenghte door-gaende. De
cleynste van dese vrucht, insonderheyt die in Ma-
lavar wassen, welcke de beste zijn, zijn grooter
dan onse grootste Flefchen Pompoenen (wel-
verstaende de Portugeesche) zyn van buyten met
een harde huyl over-trocken, groen van verwe, in
anderen, vaft de Pijn-appel gelijk, uyt besondert,
dat de huyl schijnt te wesen vol Diamant-punt-
kens, die groene corte anghelkens hebben, die
welcke eyndicht in swarte puntkens, die doch
niet scherp ofte steekende zijn, hoe wel sy alsoo
schynen. Dese Vruchten dan zyn gelijk Meloen-
nen, ende somtijts grooter, uytwendich groen, in-
wendich gheel met veele lachte doornkens ofte
graetkens, gelijk een Egel becleedet: Die in Goa
wassen zyn soo goet niet, noch oock so smaecke-
lijck als die in Malavar: Dese Vrucht rijp wesen-
de, twelck gemeenlijck is in Decembri, ruyckt
seer liefelijck; en is van tweederley gheslachte.
Daer van den besten Barca geheten worden, die
andere Papa, die niet so goet, ende in 't aentaften
oock weck zijn als de eerste. De besten kosten
omtrent veertich Malvadis, dat is een weynigh
meer dan een Reael: Rijp wordende, soo crygen
sy een swarte couleur ende harde basten: het buy-
tenste dat om de Note is, heeft menigerley smaec,
soms tijts smaect het gelijk een Meloen, soms
tijts gelijk een Persycke ende lieflijcker, met
welcke het in die smaect de meeste eenigheyt
heeft, soms tijts smaect het als honigh-graet, soms
tijts als een lieflyck Citroen, dan zyn hart om te
verteeren, gaen gemeenlycken weder af onver-
teert, gelyck sy gegeten worden. Dese Vruchten
in de lenghte ghesneden ende gheopent, zyn van
binnen wit, ende gedrongen van vleysch, ende
dat met ladekens onderfcheyden vol langhe no-
ten, dicker ende grooter als onse Dayen, met een
grau velleken over-trocken, ende met een witte
Note, ghelyck onse Castanien groen ghegeten
zynde aerdrachtigh ende scherp van smaec, ende
veele winden genererende: maer gebraden oft
ghesoden wesende als onse Castanien: zyn seer
smakelyck, ende verwecken oncuyscheyt, waer-
om sy meest ghegheten worden: stoppen oock
buyck-loop, de pulpe die buyten om is, beswaert
de mage seer; ende daer in corrumperende

brenghet by boose ende vergifte humeuren, ende
daeromme die altoos veele van dese Vruchten
eeten, lichtelycken geraken in de Pestilentielle
sieckte, welcke de Indianen Morzi noemen, die
meer hier af begeert te weten; lese Ludovicum
Romanum in het vijfde boeck; in het 15. Capitel
syner navigatie, ende Christophorum à Costa,
in het Capittel van Iaca ende Garcia ab horto, int
tweede boeck int vierde Capittel.

De Iaccas wassen aen groote Boomen
gelijck Note-boomen/ ende dat alle-
lijck aen de Zee-cant/ te weten/ die con-
trepen aen de Zee / groepen gantsch
contrarie van alle andere vyndten: want
wassen recht boven die aerde / aenden tronck
vanden Boom / ende aende knipste dicke tac-
ken: maer daer die tacken hun versprepen/
ende dun en bol bladeren zyn/ en wassen gren-
zigh van de groote van een groote Meloen/
ende bp na sulcken satsoen / doch zijnder som-
mige soo groot als men goetlijckkens can op-
heffen: zyn van buyten van satsoen ghelijck
de Ananas, doch gladder / ende van couleur
doncker groen: Het frupt van binnen is in
hupskens / ghelijck de Castanien: maer heeft
een ander satsoen / ende elck hupskien heeft een
frupt/ het welck is half wit/ ende doot is geel-
achtigh / ende kleeft aen de handen bp naest
gelijck honigh die noch inde We-corven bp
't Was is: Is oock van de taepigheyt/ ende
inde smaect van soetigheyt/ weynigh onghes-
lijck: Dit frupt is het buytenste dat om de
Castanie is / welck is van het satsoen van een
Mer/ bp naest alser het achterste groen dop-
ken af is / ende oock van dier groote / ende
sommighe wat grooter: het frupt datter om
is afgegheten / zyn de Castanien goet om
te braden ofte zieden / ende zyn weynigh on-
ghelijck in smaect de Castanien van Europae:
Dese hupskens zijnder somtijds in elke Iaac-
ca een hondert ende meer / nae de groote vande
Iacca: daer zijnder tweederley/ de beste wor-
den gheenaemt Girafal, ende de ghemienste en
van minder estimatie heetmen Chambafal,
doch in het satsoen ende Boomen en hebben
gheen onderscheydt / dan alleenlijck dat de
Girafals hebben soeter smaect. Met dese na-
men Girafal ende Chambafal onder-scheyden
de Indianen oock het Rijp ende ander din-
ghen / heeten het beste altoos Girafal, ende
dat minder is Chambafal, waer nae sy hare
pijnen hebben / die Iaccas zyn het gheheel
Jaer deur.

De Iacca
groepen con-
trarie ander
vyndten.

Ghebacte
ende groote
vande Iaac-
cas.

Sommighe
Iaccas soo
groot / sijn
reden-wijs
can opheffen

De Iaccas
zijn in Cas-
tanien ghes-
lijck van
smaect.

Tweederley
Iaccas.

Met dese
woorden
Girafal en
Chambafal
onderschey-
den de India-
nen alle
dingh.

Das 51. Capittel.

Van de Mangas.

Annotatio D. Paludanus.

Mangas wassen aen groote Boomen, gelyck de
boom van Iaca, hebbende veele tacke, ende zyn
van groote gelyck een groot Ganlen Ey, ende op
sommige plaetsen in Indien twee pont ofte meer
wegende, en menich mael op eenen boom onder-
scheydelyck van Couleuren; want sommige zyn
bleec groen, andere geel; andere uyt den groenen
root, hieslijcken ende aengenaem van smaec ende
reuc, ja, niet bedorven wesende, smaeckelijcker als
de alderbeste Persicken: belangende de name
worden gemeenlijcken geheeten Mangas: in Ca-
naryn Ambo, vande Turcken ende Perlienen Ambaz
worden gevondē op de boomen van den Aprii tot

G

Novm;

November, nae der plaetsen gelegentheydt ende situatien: wassen in vele Provincien, dan de beste in Ormus, daer dese voor alle andere vruchten worden ghesocht: Daer na volgen die in Gularatte wassen, die van wegen haer waerdye Gularaten geheeten werden, hoe wel cleynder dan die andere, nochtans smakelycker ende lieffelycker van reuck: inwendich met een cleyn nootken, Ten derden volgen die in Ballagate wassen, die zyn die aldergrootste: want daer gesien zyn die twee pont ende een vierendeel wegen, ooc zynse lieffijcken van smaek, die in Charanna, Quindor, Madanagor, ende Doltabado, die voornaemste Steden des Conings Nizamoxa groeyen, gelyc ooc die van Bengala, Pegu ende Malacca: Die bast van dese vrucht afgedaen zynde, wort gegeten in schijfkens gesneden, met oft sonder wijn, gelyc wy luyden hier te lant, die Persicken doen: sy worden ooc gecorfytet ofte in gemaect: Om dese beter te behouden, oft in Suycker ofte in azijn Olye ende Sout, gelyc in Spangien die Olyven met een mes een weynigh gheopent zynde, ende daer in getteken groene Gengber, Knuslooc, Mostaert, ofte diergelycke dinghen, werden ten tyden alleen met Sout gegeten, ende somwylen gecooct met Rijs, gelyemen hier te lande Olyven doet, ende aldus geconfytet ende ghecooct zynde, worden te merck gebracht: Dese vrucht is cout ende vocht, hoe wel de gemeene man die achter heet te zyn, ende seggen dat hy pijn ende nijpinge in die maghen genereert van die sulcke uren: Dat meer is, ooc de Heydensche Medecijs seggen dese vrucht heet te wesen, ende verachten die, als die wit vuur, rose, brandende heete, coortlen ende gefwellen, met schorftheyt maect twelc ic achte dat geschiet in sodanige perlooben, daer dese vrucht in de magen bederft: maer om die groote hitte deses tijt, als dese vruchte in sayloen is, vallen ooc wel vele in de voor-genoemde siecken, hoe wel sy geen der Vruchten eten.

Al eer dese vrucht gheheel rijp wert, is sy wat treckende van smaek, insonderheyt het binnenste dat naeft die note is: Maer rijp wesende loet ende smakelyc: Die Note die daer in is, heeft een harde bast, met harde draeyckens op ende omgaende, daer in een langhachtig Nootken, van die grootte al een Aecker, van binnen wit, ooc uyt-wendich met een wit vlieckē bedekt: bitter van smaek rau zijnde, daeromme so vorderlycken is tegens Wormen ende den buyck-loop, tegens Wormen rauw gegeten, ende tegens buyck-loop, die Nootkens gebraden, die aldan smaecten als gebraden Akers. Men vint ooc een ander soorte deser vruchten, sonder steenen, die welcke seer lieffelycken sien. Noch soo isser een derde geslachte, welke wilt zyn, ende worden geheeten Mangas bravas, is een sterck senijn, daer mede sy elck anderen vergeven: Want die een weynich daer af eter, sterfen terstont, zy vermengen ten tyde Olye tot dese vrucht, om syn cracht te stercken, dan genomen zynde, hoe het wesen mochte, dooder seer snel, ende is tot noch toe geen middel gevonden, om dit vergift te genesen. Dese vrucht is licht groen, ende een weynich blinkede, vol wit melc sops en weynich vleysch ofte hulpe hebbende, als dat het Nootken meest met een harde bast overtrocken is, van die groote eenes Queappels,

root: heeft van binnen eenen steen/ ende grooter als een Persen steen: maer en dencht niet om te eten: Die Manga is van binnen gheel-achtich/ ende walt int supen blasachtich/ doch somwijghe zyn wat gladder: Hebben een seer lieffelijcken smaek/ beter als die Persien zyn/ mer die Annanas, die beste scrupen van Indien/ ende pzoftelijckste: want geven groot voetsel ende onderhout/ als in Portugael ende Spaengien die Olippen: men pluctse oock als sy noch groen zyn/ ende makender concerven af/ ende meestendeel ghesouten in potten/ en gebuyckhense int ghemeen om te eten met het Rijs/ welch sy zieden in enkel water/ dat die geypen heel blyben/ en dan eken met dese gesouten Mangas, dat den daghelijckse cost is vande Slaven/ en oock vande ghemene man/ ofte gesouten dzogen Dusch inde plaets van Mangas, sonder Zooodt want het Rijs is inde plaets van Zooodt: Dese gesoute Mangas zyn int opsigden van couleur gelyck de Spaensche witte Olippen/ ende by na vande selde smaek: maer zyn wat naet suer: in soo groote abondantie/ dat te verwonderen is. Daer zyn der andere/ die worden oock gesouten/ ende van binnen gebult met stuckens van groene Genber ende Looch ghesoden. Dese hetense Mangas, Recheades, ofte in Achar, dese worden oock veel gebuyckht: maer alsoo gemen niet als d'ander: want zyn costelijck ende meer ghesmeert: dese worden bewaert in potten met Olye ende Rijs ghesouten. Die sapsoet vande Mangas datse ryp zyn/ begint inde vasten/ ende duert tot die Maend van Augustus toe.

De Manga
gas zyn seer
lieffelijcken
om te eten.

De Manga
gas ende
Annanas
zyn de besten
scrupen van
Indien.

Daghelijck-
sche cost van
de Slaven
is gesouten
Mangas
met rijs

Mangas
Recheades:
wat dat het
is.

Da 52. Capittel.

Vande Cajons

Annotatio D. Pal.

Dese vruchten wassen aen groote Boomen, den Appel-boomen niet ongelijck (maer de jonghe boomkens hebben bladeren gelyck Laurieren: zyn wat bleek groen, ende dick met wit bloeyfel, gelyc die Orangie boomen: maer meerder bladerkens hebbende, ende niet soo wel rieckende. Die vruchten zyn van de groote ende forme gelyc een ganen Ey, ofte als eene grooten Appel, seer gheel ende goet van reuck, inwendigh sponcieus ende veel sops, gelyc Limoyenen ende zyn sonder correliken, loet van smaek, hoe wel die heel een weynich tamen treckendes schijnen niet ghemeen gheweest te hebben in Oost-Indien, dan uyt Braslien aldaer gebracht: alwaer die Noorkens veel ghegeten worden, hoe wel Thevet in die beschryvinghe van America int 61. Capittel anders schrijft. Int eynde van dese vrucht wast een Noote van ghedaente ghe-lyck een Niere van een Haes, die icker vele tot mynent hebbe, ghebracht door eenen Portugesch Stuerman, afverwigh, ende ten tyden afverwigh-rosch. Dese Nootkens hebben twee bolsters, tusschen welcke twee een spongieuse vette materye, ghelyck Olye heet ende scherp: maer int binnenste een witte kerle, bequaem ende lieffelyc om te eten, ghelyck Pistachien, met een grau vel-leyen overtrocken dat men af doet. Dese Noorkens een weynich gebraden zynde, worden gegeten ende zyn so aengenaem, ende verweken tot oncuysheyt. Die vrucht als ooc die Noorkens, worden voor een banquet aenghericht, ende die vruchten worden met Wijn ofte sonder Wijn ghegeten.

Groote van
de Manga.

Die Mangas wassen aen Boomen ghe-lyck die laacca Boomen: zyn van de groote van een groot Persick/ maer wat langhwerpende/ en een weynich-ken omgetrom: van colour claer groen/ treckende wat naet gheele/ ende somtijds naet

geten : want behalven die goede smaeck die zy hebben, zyn zy oock bevonden dienstelyck in swackheyt der magen, int braken ende onlust tot spyle: andere die zy hier toe niet willen gebruycken, eeten die selfde een weynigh in water gheweyckt.

Die scherpe Olye tusschen beyde die basten, is zeer goet om wilt vuyr ende vleckheyt te ghenelen: Die Brasilianen ghebruyckense teghens schorshedyt: Dese boomen worden voort-gheplant door die Nooten, die eerste ende een groote vrucht noch zaet, noch korrelgiens hebbende. Daer zyn sommige die meenen dat dit een specie van Anacardi zy, om die gelyckenissen des scherpe sops zoo tusschen beyde de basten. Leest hier af breeder Caroli Clusii observatie in Garciam int eerste Boeck, het 3, Capittel.

De Cajus wasschen aen boomen ghelyck Appel-boomen: zyn vande groote van een Peer / achter wat scherpeachtigh / ende vooz wat dicker: van couleur gheelachtich / ende als 3p ryp 3pn / 3pnsaeft int aentasten: wassen recht anders als die Appelen: want daer alhier de Appelen den steel hebben / daer hebben dese Caius een Castanie / van de groote van 't voozste lidt van een dypm / hebbende een ander couleur ende satsoen als die Castanien vande laqua, ende 3pn oock beter ende smackelijcker om te eeten: maer moeten ghebraden wesen: 3pn van binnen mit ghelyck die Castanien van Europa / dan hebben dicker basten ofte doppen / welke 3pn van couleur blautwachtich ende doncker groen: als 3p onghebraden ofte rauw zyn / en machmensse met die mond niet op doen: want als mensse met die lippe ofte tansche raecht / salder het vel terstont afbraken en seer smerten / waermede menigh beghooghen werden die 't niet en weten / daarom moet mensse met een mes op doen ofte braden wilten daer deegh af hebben: Het scrup / te weten die Caius, is ghelyck daermen 't voozste van eenen appel af soude maken / daer staet den steel daer 3p aen wast: int eeten moeght 3p seer inde keel int sweelghen / niet teghstaende heesteenen reuften smaeck: want is seer vochtich ende hol nats: men sijnste gheueenlijck in ronde schyben / ende legghense in een schotel met water ofte wijn / ende dan met sout daer op ghewezven / soo en moegense so seer niet / en 3pn seer goet ende smackelijck om te eeten: Daer sepoen datse ryp 3pn / is inde basten ende inden winter / ghelyck die Mangas, maer en 3pn soo goet niet als die Mangas ende Ananas, en oock van minder estimatie: maer heeftse oock in grooter menichden deur gheheel Indien.

Dat 53. Capittel.

Van de Iambos.

Amotario D. Palud.

In Indien is noch een ander vrucht, die om die schoonheydt ende lieflijckheydt in smaeck ende reuck, en om zyn Medecinale kracht, weerdigh is om beschreven te worden, ende is oock by die Indianen in grooter estime, eerst uyt Malacca in Indien gebracht.

Die boom daer op dese vruchten wassen zyn zo groot als die aldergrootste Spaensche Orangie boomen, met vele tacken in die breede uyt-

gespreydet, en vele schaduwe gevende schoon int aenschouwen, die tronc ende groote tacken hebben een aschverwige grauwe bast: Die bladeren zyn schoon ende sacht, langer als een breede van een handt, hebbende eenige gelyckenisse van het yser vander spieffen, met een dicke draet in die lerghe, ende vele aderkens doorlopende, uytwendigh zeer groen, inwendigh bleecker, met bloemkens uyt den rooden purpere verwigh, levendig van couleur, met vele vadenkens int midden, die oock liefhelyck om sien, ende van smake gelyc clevierkens vanden Wijngaert: Die vrucht is vande groote eender Peere, ofte na sommighe opinie van die groote ende couleur ghelyc een groote Spaensche Galnoore: hebbende die naem ontfanghen van den Coningh: Dese vruchten zynder tweederley specië, een die doncker roor, schynende of zy swart waer, ende is meestendeel zonder steen, ende smakelycker als d'ander, die welke is bleek roor, ofte uyt den bleeken purper verwich, met een liefhelycke roosen reuck, en heeft in sich een wit ende hart steenen, niet zeer ront, van die groote ghelyck een Perse steen, wit, met een rouw vliessen bedeckt: dese oft zy wel zoo groot niet en is als die voorighe, is nochtans weerdigh voor lekker luyde mont beyderley, riecken ghelyck liefhelycke Roosen, zyn court ende vocht, en gheheel sacht, met een dun vliessen bedekt, dat me met een mes niet af mach nemen. Die boom van Iambos wortel zeer diep, ende is int vierde jaer vruchtbaer, ende heeft menighmael vruchten int jaer en wort nimmermeer zonder vruchten ofte bloeyfel ghesien: want gemeenlycken eenderley tacken vol, bloeyfels, onrijpe en rype vruchten bevonden worden, boven naturen van alle ander boomen, ende daghelyc die bloemkens afvallende (alzo dat het aertrycke schynt met roode verwe ghemaelt te wesen) wassen weder nieuw aen, ende alzo sommighe vruchten weder aen vanghen te groeyen, andere die ryp worden, ende andere die ryp zyn afghetrocken: 't die boom gheschuddet zynde, vallen die rype lichtelycken af, ende die tacken neder getrocken om die vruchten af te plucken, scheuren lichtelycken: Men eet dese vruchten voor andere spyle aen die tafelen, gaende ende door den dagh. Die Malabaren ende Canaryns noem dese fruyten Iamboli, die Portugesen daer woonachtigh, Iambos: die Arabiers Tupha Indi: die Persianen Tuphat: die Turcken Alma: die boom wort van die Portugeten Iambeyro gheheeten. Het bloeyfel ende vruchten worden in suycker geconfyter, welke sy gebruycken in heete coortsen, om den dorst te verdryven.

De boomen daer die Iambos aen wassen zyn vande groote / ende by naer ghelyck de Dypm-boomen / is een seer excellent scrup en liefhelyck int ghesicht / vande groote van eenen Appel / heeft een couleur roodt ende witachtich / soo klaer ende schoon / datse schijnen gheschildert te wesen / ofte van was ghemaecht / seer liefhelyck om te eeten / heesteenen reuck ghelyck of het roofwater waer: is wit van binnen / ende int eeten vochtich ofte waterachtich: is een heerlijck scrup / soo wel inde schoonheydt van 't ghesicht / als oock die liefhelycken reuck ende smaeck / 't is een scrup datmen die kranten niet en verbiedt / ghelyck men alle d'ander doet: maer men gheeftse die bypelycken trecken daer lust toe hebbende: want en can gheen quaet doen: Die bloesemen 3pn oock

Groot ende ghebaente vande Iambos.

Iambos 3pn liefhelyck te eeten ende rupcken gealich roofer water.

De bloemen seer lustich t'aenschouwen/ ende hebben eenen
 van Jambos seer
 schoon.
 De Jambos hebben vier
 maal des
 Jaers vruch
 ten.
 Die boomen hebben op de
 helft bloe
 men ende
 bladen/ ende
 die ander
 helft vruch
 ten.

seer lustich t'aenschouwen/ ende hebben eenen
 schoonen reuck/ zijn roodt ende witachtigh:
 Dese Boomen hebben drie ofte viermaels
 t'jaers vruchten / ende dat te verwonderen is/
 soo hebben se ghemeenlijck aen d'een zijde oft
 die helft vanden boom rijpe lambas, ende die
 bladen afgeballen: ende op d'ander zijde ofte
 helft heeft alle zijn bladeren / ende begint te
 bloepen/ ende als dese zijde frucht krijght / en
 die bladeren af vallen / soo begint d'ander zij
 de weer te bloepen ende bladen te krijghen/
 t welck duert het geheele Jaer deur: Sp heb
 ben van binnen eenen steen soo groot/ ende by
 na van't seifde fatsoen als het scupt van een
 Appressen boom.

Dat 54. Capittel.

Van ander fruyten in Indien.

Jangomas
 zijn van die
 groote van
 Pupunen/
 roet sonder
 steen.

DMer is een frucht ghenaemt Jangomas,
 welcke wassen aen Boomen ghelijck
 kerse boomen / zijn van die groote
 ghelijck klepne ende ronde Pupunen/
 van couleur doncker roodt: Maer en hebben
 van binnen gheenen steen / dan sommige klep
 ne kerckthens: zijn van smaect by-naest ghe
 lijck Pupunen / zijnder seer veel maer weyn
 igh gheacht.

Annotatio D. Palud.

Het frucht Jangomas wast aen boomen, onse
 Pruym-boomen in groote ende fatsoen niet on
 gelyck, als oock bladeren ende witte Bloemen,
 alleen dat dese bloemen vol doornen zyn, wassen
 veel int wilde van haer zelve ende ooc in hoven
 van Bachim, Chaul ende Balequala: die vruchten
 zyn gelyck Sorben, ront ende cleyn, zyn t'lamen
 treckende, gelyc steen ofte onrype Pruymen, en
 hebben van binnen geen steenen, maer sommige
 cleyne saykens, eerst uyt comende, gelyc die Pi
 ttachen: Die vruchten al ryf wesende, moeten
 eerstelycken met die vingeren gedruet ende ver
 weeckt zyn, al eer men die eten mach en verlie
 sen oochier door hare adstrictie niet: daeromme
 zy gheacht worden goet te zyn als men stoppen
 wil, hoe wel weynigh van die Indianen gheacht
 worden.

Men wil seggen dat dese vrucht van een seec
 kere vogel gegeten wesende, ende weder atgaen
 de gezaeyt met des vogels-mest, eer wasse ende
 vruchtbaer worden.

Carambo
 las zijn acht
 cantigh/ son
 groot als et
 clepnen ap
 pel.

Daer is een ander frucht / ghenaemt Caram
 bolas, is acht-cantigh/ bande groote van ee
 nen klepnen Appel / suerachtigh int eten als
 onrype Pupunen: worden meest ghebruycht
 om Concerben afte maken.

Annotatio D. Pall.

Die vrucht welcke die Malabaren en Portu
 gesen Carambolas heeten, wort genoemt in De
 can, Camarix in Canar, Camarix en Carabeli: in
 Malayo Bokunba, ende van die Persianen, Chama
 roch, wast op boomen gelyc Queappel-boomen,
 die bladeren wat grooter ende langer hebbende
 als onse Appel-boomen, zeer groen en bitter van
 smaect, met kleyne bloemkens, uyt vyfbladerkens
 bestaende: uyt den witten tootachtigh, van geen
 zonderlinghe reucke; Maer lieflycken om t'aen

schouwen, ende van smaect gelyck Zurckel: Die
 vrucht is gelyck een groote Hondts-bey, langh
 achtich, geel ende gelyc in vier deelen verschey
 den: Die groefkens wat diep in-gaende, ende
 die vruchten vercierende: int midden hebbende
 eenige cleyne saeykens, die om der surigheyt wil
 le lieflyc zyn om te eten. Dese vrucht wordt in
 suycker gheconfyter, ende vele inde Medecynen
 ende in spysse gebruyct, Die ripe worden ghege
 ven in heete coortlen, in de plaetse daer wy hier
 ghebruycken Syroop van Azyn: Die Canaryns
 gebruycken het sop met andere Medecynen daer
 wassende, vermenght om couleur daer af te ma
 ken, plecken vande oogen daer mede afte doen,
 Costa schryft dat hy een Vroe-vrouwe in Indien
 ghekent heeft, welcke dese vrucht ghedrooght
 ende gestooten tot een poeyer, met bladeren van
 Bettele gebruyct, om den volgher ende Doode
 vruchte af te dryven: Dese vruchten worden ooc
 in Peckel ghemaect, om datse aenghenaem van
 smaect zyn, en lust tot eten verwecken.

Daer zijn noch ander fruchten / als Brindoyns, ^{Brindoyns}
 Durindoyns, Jamboloens, Mangestains, ende ander ^{Durindoyns}
 diergheleyche fruchten: Maer om datse van ^{Jamboloens}
 weynigh estimatie zijn / soo en danckt men niet ^{gestane}
 noodigh daer van in 't besonder te schryben,
 dan van dese twee.

Annotatio D. Pal.

Van de Brindoyns.

Het worden oock in Oost-Indien gevonden,
 vruchten geheeten Brindoyns, die nyt-wendigh
 een weynigh roodt, ende inwendigh bloet roodt
 zyn, zeer suet van smaect: daer wordender oock
 gevonden die nyt-wendigh swarachtich zyn,
 t welc comt door die rypheyt, en zyn ooc niet so
 suet ghelyck die eerste hoe wel even roodt van
 binnen.

Vele Indianen smaect dese vrucht wel, dan is
 om die suetigheyt niet alsoo aengenaem: Dese
 gebruycken de Verwers: De basten deser vruch
 ten worden bewaert en over Zee ghevoert om
 Azyn daer af te maken, t welcke oock sommige
 Portugesen gedaen hebben.

Annotatio D. Pal.

Van de vruchten gheheeten
 Jambolyns.

De Boomen die dese vruchten voorts bren
 gen, hebben een schoone gelyc Lentiscus, van
 de gedaente gelyc een Mirtus: maer van blade
 ren ghelyck Arbutus, wast van selfs in 't wilde
 velt: Die vruchten zyn gelyc groote ripe Olyven
 van Cordoua, zeer treckende, en die keel t'la
 men halende: Dese vruchten worden weynig ge
 nuyticht vande Medecyns dan worden wel in
 pekelsgeconfyter, ende met gezoden Rijs ghege
 ten: want zy maecten lust tot spysse: maer dese
 vrucht, gelyck ooc Jaca, worden van de Indianen
 niet gerekent onder die gesonde vruchten.

Daer is ooc een frucht gecomen uyt Spaens
 Indien / ghebracht over de Philippinas ofte
 Luzon

*Fructuum Mangas, Cajus, Iambos, Iaquas, et Annanas, qui in
India nascuntur, qui esusuaves, et Zimziberis, cujus e copia
magna illic vilitas, virentis viva imago.*

Die fruyten die in Indien wasſſen en ſeer lieffelijk zyn om te eten als Mangas, Cajus.
 Limbos, Iaquas. en Annanas met die Gember welke om der menichte weynich geacht is
 affconterſeytinge naert leeven gelyck die ſtaen en wasſſen.

76 en 77

Beschrijvinge van Boomen/Planten/ende vruchten in Indië. 77

Lofons nae Malacca, en van daer na Indien: is genaemt Papajos: heeft opnaest het fatsoen van een Meloen/ vande groote van een bupst/ ende en wil niet wassen dan twee boomen bp malcanderen/ te weten manneken en wijfsken/ ende het manneken van de boomen en gheeft gheen vrucht/ dan alleenlijck het wijfsken: ende als zj van malcanderen ghescheppen zyn/ soo en heestmen daer geen vruchten met allen af: is eenen boom van een mangs lenghte hoogh/ met groote bladen: Dit scrjpt wojde in't eerste deel gheestmeert om die vzeemdighepde: maer en makender altans geen werck af: Men heeft oock in Indien sommige Wpg-boomen van Portugael/ doch en gheven sonderlinghen gheen vruchten die tot volcomenhepde comen: Ozaengie-appelen/ Limoenen/ Lymen/ Citroenen en Opzen/ en diergelycke scrjpten zyn der deur gheest Indien met groote menichten/ ende gaen in goethepde ende smaect die van Spaengien verre te boven: De buppen en zyn der sonderlinghen niet/ dan aen sommige buppen/ghelyck in Nederlandt/ niet tegenstaende teghen Kermis ende die Dasten/ soo komender in Goa Buppen van't vaste landt/ ende van Ballaga: te, worden ghebracht van die Decanys ende ander Indiant/ dan en zyn soo goet niet als in Spaengien/ syn oock wepnich en dier/ naerbenant de goede hoop van alle d'ander scrjpten: Men vint oock in Indien veel Meloenen: maer en zyn soo goet niet als in Spaengien: want men eette ghemeenlijck met Supcker/ wiltmender eenige soetighepde af hebben: maer daer is een ander soorte ghelyck Meloenen/ biemen heet Patecas, ofte Angurien, ofte Meloenen van Indien/ zyn doncker groen van bapten/ ende wit van binnen/ met zwarte kereltgiens: zyn seer waterachtich/ doch hart in't blyten/ ende soo vochtich datmen in't eeten de mondt terstondt vol waters krijght/ ende is seer soet: zyn uptermaten hoel/ ende ververschen seer/ waerom veel gegeten worden na den noen om te vercoelen: Comcommeren/ Radijfen zyn der veel in groter menichten/ en Coolen: maer soo goet niet als in Europa: want die Cool en komt trimmermeer in volcomen wasdom ende toe ghesloten: maer alleenlijck die bladeren open. Men heester oock sommige Salaet/ maer wepnich: Allerhande crupderen/ te weten/daer men hier te lande groen Warmoes afmaect/ en isser sonderlinghe niet: Doch seer wepnighe welriekende crupderen ende bloemen/ ghelyck als Roosen/ Lelien/ Roossemerep/ en diergelycke soorten van bloemen en planten en zyn der gheen/ doch hebender sommige Roosen ende Roossemarep/ maer van wepnich reuck. De velden en hebben gantsch geen bloemen altoos/ dan anders niet als louter gras/ te weten in den winter alst reghent: want des Somers ist al afghebrant vande hitte van de Son: Daer zyn alleenlijck sommige bloesemen van boomen die het gehele jaer deur hebben/ met namen Fulla, dese riecken seer wel/ ende die Vrouwen singtense ghemeenlijck onder het lpinwaet ende klereen om goeden reuck te gheven: makender oock snoeren af/ ende dzaghen se om den hals/ ende stropense inde bedden: want zyn uptermaten Wjndinnen van wel-riekende dinghen: Andere soorten van wel-riekende bloemen ende crupderen/ biemen in Europa in bupsent soorten ende manieren vint/ en zyn in Indien sonderlinghen gantsch gheen/ ende maect haer dickwils begheerich/ ende oock

verwondert als men haer bertelt vande welriekende Crupden ende Bloemen van dese landen.

Wp dese naerbolghende conterseptsels mach men sien het fatsoen ende ghelijckenisse van de vruchten/ te weten van Jaacca, Annanas, Mangas, Cagius, Lambos, welke zyn die vijf principaelste ende gheachtste scrjpten van Indien: want d'ander zyn van klepnder estimatie; desghelijck den Benghber ghelyck als zj waest/ waer van wp op een ander plaats sulen mentie maken onder die Specerpen ende dzooghe waren van Indien/ alle die welke zyn naer't leven upghewozen/ hoewel dat die bladeren niet effen ghelijck en zyn met de aderen ende zenen ghepzoportioneert/ ghelyck die inder daet zyn/ ende vande Mederpenen ende Werbaristen ghebaen worden: maer hebbe alleenlijck willen betoonen die Figueen ende wasdom van scrjpten/ ghelyck ick die ghesien ende ghenutticht hebbe,

Dat 55. Capittel.
Van de Vyghen van Indien;

De Indiaensche Wjghen syn meenighe/ vande ende veel soorten/ d'een betet als d'ander/ ende sommige klep/ en andere groot/ soo dun/ soodick/ etc. maer al in't generael zyn van een fatsoen ende de coleur/ luttel min ofte meer/ en den boom op een manier: is van de hooghte van een Man: heeft bladeren van een badem lanch/ en bp die dze spannen bzeedt/ die de Turcken ghebrupken in plaetse van grau Papier/ om Peperhupshens af te maken: aen den boom en is gheen hout/ ende mach eer een riet-plant heeten als boom: de scrjck is bp naest een manier/ daer het buppenste mede gedeckt is/ als zj wat oudt begint te werden/ ghelyck het binnenste van eenen teemst/ dat van hapz gemaect is/ in't aensien doch wat dicker/ 'twelck de scrjck ofte bast is: maer van binnen op doende/ is gestelt vande selde bladeren die in't ront gherolt ende ghesloten zyn/ die hooghte van een halve mans lenghte/ ende wat hoogher/ soo openen hem die bladeren/ ende de spzepe van malcanderen/ te weten recht ober epndt/ ende als de binnenste merter tye doozts komen/ dzingen altoos int midden upt/ als dan beginnen die buppenste te verdzooogen ende af te vallen/ tot dat den boom op zynen hollen wasdom/ ende het scrjpt tot volcomenhepde ghecomen is: Den scrjck mach wesen een spanne dick opt meeste: Die bladeren hebben in't midden een seer dicke ende grobe ader/ die't bladt alsoo deelt: Int midden van die bladeren van't binnenste banden scrjck int opgaen comt een bloem/ vande groote van een Strups-Op/ ende is van coleur paerfachtich/ 'twelck metter tijt lanch upt waest/ ende groept eenen langhen tack: tis geen hout/ maer ghelyck eenen Cool-stock/ 'twelck waest vol Wjghen/ dicht aen malcanderen: Syn int eerste van't fatsoen van groote Boomen als zj noch in die hupshens zyn: maer worden daer nae een halve span lanch/ ende dze ofte hier duppen bzeedt/ dick ghelijck Comcommeren: desen tack heeft altoos bp de twee hondert Wjghen/ luttel min ofte meer/ ende wassen soo dicht aen malcanderen ghelijck die Buppen oben: Daer zyn wel soo groote Boffchen/ als twee mans op eenen stock dzaghen moghen: men sijtse half ryp af/ te weten als zj noch half groen en half

Wrekerlij
mijghen in
Indien.

Die bladen
zyn een Wjg
den lanch/
ende dze
spannen
bzeedt.
Wesjchym
ghe van die
gestalte van
de Indische
Wjghboomen.

Die bladen
vande Wjg
zyn paerf-
achtich/ ende
soo groot als
een Op van
een Strups.

Wjghen een
half span
lanch ende
hier bupmen
bzeedt.

Woe houe
dient Wjg
aen een tack
die so waest
zyn als twee
mans dzag-
gen moghen

Elck boom
gheeft maer
een bos wy-
ghen en
wert dan af
gehouden.
In eenen
maent was-
sen de Boos-
men / en kry-
gen terstont
weder wy-
ghen.

Wyghen is
den gheest-
nen onbep-
in Indien.

Werschepte
soorten van
Wyghen.

Wyghen in
Cananor
dieen span-
de lanch spn.

De Wyghen
van Cana-
nor werden
ghebraden
ende soo
gebruyten.

Plaetsen
waer datme
de Wyghen
al bint / want
gaders de
werschepten
namen.

geel zyn / en hangense alsoo met bos met al
pewers aen eenen balck in hups / ende als dan
woydense binnen 4. ofte 5. daghen gheheel
rijp ende gheel : Den boom ofte plant en geest
maer eenen bos Wyghen seffen / ende als
dan sijndmen den gheheelen boom af totter
aerde toe / latende alleen den wortel / soo wast
hy terstont weder op een nieu als boven / ende
heeft binnen een maent tijds al weer zyn
volle ghewas ende Wyghen het gheheele jaer
deur / gheenen tijdt uptghesondert / ende
zijnder ober al in soo grooter abundantien / en
soo ghemeen op alle plaetsen van Indien / dat
het een wonder is / ende is die meeste spij-
ende onderhoudt van 't landt / zyn van won-
der goeden smaech / men schiltse / hebben schil-
len / sommighe ghelijck die hupkens van
Boonen / en ander wat dumber : maer zyn
sachter / van binnen van couleur witachtigh
ende int byten sacht / ghelijck of het veel ende
hotter te samen waer : is soetachtich / in som-
ma / zyn van seer goede ende lecheren smaech :
zy moghen verstrecken vooz supbel ende bzoot /
ende men foudet hem machtigh wel met on-
derhouden / sonder ander spijse van doen te
hebben / nodigh wesende / ghelijcker in In-
dien menigh met passeeren / en is den ghemeen-
nen onbep : Die meeste ende ghemeenste hee-
ten die Portugesen Eigosa dorra, dat is / Hoff
wyghen / dese zyn wat dickachtigh : Daer
zyn ander die zyn kleinder / ende slecht van
bupten / ghenaemt Senorijns, welke wel van
de beste soorten zyn : hebben seer schoonen
reuch / ende uptermaten goeden smaech. Daer
is een ander soorte ghenaemt Dadolijns, die
oock veel gheacht woerden : maer die beste van
allen heeten Chincapologyns, zyn meest in 't
landt van Malabar : dese woerden wepnigh
gheel / blyven meest van bupten groen / zyn
smal ende lanch / hebben eenen sonderlinghen
schoonen reuch / afrens of zy vol Roos-waters
waren : Daer zyn noch ander veel soorten /
onder andere die seer groot zyn / wel een span
lanch / en dick na abbenant : dese zyn beson-
der veel in Cananor, en die Custe van Malabar,
waerom van de Portugesen genoemt woerden
Wyghen van Cananor, ende om die menich-
tighen zyn / woerden aldaer ghebruyt / die
schillen afghetrocken wesende / ende alsoo
bruyt gheboert deur gheheel Indien vooz
coopmanschappen. Dese als zy rijp zyn wer-
den meest gebraden / want men eetsse wepnigh
sauten als d'ander / zyn wat straffer in het
smelghen / ende van binnen van een rood
couleur : ghebraden zijnde / soo scheltmense
als d'ander / ende snijdense in schijben en ghe-
tender Wijn over en wat ghestooten Caneel :
is een seer goet eten / en smaecht beter als
ghebraden Caneel / dese woerden / als
oock alle d'ander ghebruten / ghesneden int
langhs ober midden / ende alsoo ghesneden in
Supcher / 't welck een seer lecheren kost is /
ende oock seer ghemeen in Indien / in som-
ma / 't is een van de beste ende noodtustig-
ste fruchten van gheheel Indien / ende van het
principaelste onderhout van 't ghemeen volck /
zijn op alle plaetsen van Indien ende Orien-
ten / desghelijcks in Mossambique, Ormus, op
die Custe van Abex, Malabar, Malacca, Benga-
len, &c. Die Gulararten, Decamijns, Canarijns
ende die Bengales, hertense Quelli ; Die Mala-
baren, Palan : ende die Mallayen van Malacca,
Pysan. Men vint oock in Arabien / dese
noemen Musa : Men heeft oock in Jerusa-
lem / Damasco, ende Cayro, gelijck ich van ge-

loof waerdighe Personen onderricht ben /
die in Indien (van die wegghen) hare da-
ghelijckse handel byphen : En sommighe
menpen ende gheloooven / dat dit het Fruyt
is gheweest daer Adam in ghesondicht heeft :
Maer soude veel eer gheloooven / dat dese
Wyghen-Boschen een is gheweest / van die-
men int oude Testament inde Boeken van
Moses leeft / die de Wespieders upt de kin-
deren van Israel vant Landt van beloften
brachten op eenen stock gheladen / die twee
Mans byoegghen / ende vooz Wyghen ver-
staen woert / 't welck my menighmael in
ghedachtenis ghecomen is / als ich daer op
die selfde manier menigh ten hups van mijn
weere hebbe sien byenghen vooz een present :
want in het satsoen een bos Wyghen ghelijck
is / 't welck ich niet en begheere te oordelen :
maer 't selfde wil laten aen andere van meer-
der erbaenthepdt.

Annotatio D. Pall.

Indiaensche Vyghen worden van die Arabiers
Moris, niet Musa geheeten ofte Amusa, ende den
Boom Daracht Moris, Van de Brasilianen Paco-
na, ende den Boom Paquover, van Brocado in
die beschrijvinge van 't Heylighe landt, Paradijs
Appelen : van Ovidio in die Historie van Indien
int achtste boeck int eerste Capittel Platanus : in
Guinea, Bananas : in Malavar. Patan in Malayen,
Pican : in Canara, Decan : Gularatte ende Ben-
gala, Quelli : Avicenna, Scapio ende Rhafes
hebben oock hier af gheschreven seckere Cap-
itelen. Avicenna van deser vruchten eygen-
schappen ende seulteyten schryvende, int tweede
Boeck int 491. Capittel, zeyt die te gheven wey-
nigh voedel, ende dat zy galle ende pikte ge-
nereeren, de maghen verstooren, daeromme hy
radet datmen heete Menschen nas't gebruyc van
dese Vyghen gheven sal Monich met Azijn met
vercoelende Saden gesoden, zy zijn dienstelijck
tegens hitte der borst, loos, ende der Nieren, en-
de dryven die urine, Rhafes van ghelijcken in
derde Boeck van die Medecynen int 20. Capittel
zeyt oock dat zy die maghe schadelycken zyn,
'twelck ick mede bevonde in Syrien, wesende en-
de soodanige nuttigende : zy doen oock, die lust
tot spijse vergaen, ende maken Camerganc, doch
verslact rauwigheyt van die Keel. Scapio in
zyn Boeck van die Medecynen in 't 84. Capittel,
zeyt dat dese vrucht zy in 't eynde deses ersten
grais verwarmende en vervoctende, ende dat
zy goet zyn tegens hitte van die borst ende longe
maer die daer te vele af eeten, dat zy dien zyn
mage beswaren ; maer doen die vrucht inde Vrou-
wen groeyen : zyn dienstelijck der Nieren dry-
ven die Vrine : ende verwecken tot oncuysheyt.
Die Indiaensche Medecyns oordineeren dese
vruchten in coorten ende andere siekten. Die
opinie nae myn beduncken, waeromme dese
vruchten Paradijs Appelen gheheeten worden,
is eensdeels om die liefelijckheydt des smaechs,
reuchs, ende der verruwen, want die smaech is
uyt den soeten suyr, die reuch van sommighe ge-
lyck Roosen : die verruwe, schoon gheel ende
groen, eensdeels ooc om dat dese vruchten dwers
doorgheleden zynde, altoos Aderen hebben
ghelijck een cruyce, daer in die Christenen in
Syrien vele speculatie in hebben ende dit ons
vreemdelingen verthooven : Die meer hier af
weten wil, lele die heerlycke commentarien des
ervaren ende seer gheleerden Caroli Clusii op
Garbio

Sommighe
meenen dat
Adam aen
Wyghen ge-
sondicht es
het ghedoch-
tende
best.
De Wespie-
ders hebben
alsint ment
dusdanighen
bos Wyghen
vooz Wyghen
ben upt het
lant van be-
loften ghe-
bracht.

Garfo ab horto, daer hy goet contentement cryghen sal.

Daer wassen in Indien oock veel Iniamos ende Batatas: Dese Iniamos zijn vande groote ban een gheheele wortel / doch wat dicker ende knobachtigher / ende ober al eben dick / wassen onder die Herde ghelyck die aertnooten / zyn van colour Rups-bael / ende van binnen wit ghelyck die aert-nooten: maer zyn soo soet niet.

Annotatio D. Paludanus.

Iniamos zyn ons gebracht dit laer nyt Guinea, Waren van die dicke een mans been, over al even ghelyck, de buytenste bitt Myl-vael, van binnen seer wit, ghebraden ende ghesoden zynse lieffelyc van smaec, ende der swarten haer principaelste spijse.

Die Batatas zijn wat rosfachtigher van colour en van fassien / bynaest ghelyck die Iniamos, zyn soeter als die Iniamos, van smaech ghelyck die aertnooten. Dese 2. frupten zyn der oock seer abundant / principaelgh die Iniamos, ende is soo ghemeen ende nootduschtighe cost ghelyck die Wyghen / eetenste meest ghebraden / ende ghebruyckent int ghemeen voer 't laetste gerechte op tafel / oock cookense op ander manieren voer potagie / ende sieden se by 't vlesch in de plaats van Cool ofte Kapen des ghelyck vande Batatas.

Das 56. Capitel.

Vande Palm-boom daer die Indiaensche Nooten diemen Coquos noemt aen wassen.

D Een boom werdt ghenoemt int gheenen vande meeste Indianen / Persien ende Arabien / Maro, ende die Nooten Natel; Die Malabaren heeten den boom Tenga Maran, ende het fruct ryp zynde Tenga: maer onryp ende noch groen Eleri, in Goa, Lanza. De Portugesen noemen dese vruchten Coquo, om die drie geresens die daer in zyn ghelyckheyt hebbende met een Werthaiten cryp / Avicenna heet dese lausilindi, dat is Indiaensche nooten: Die Malayen van Malacca, heeten den boom Trican, ende het fruct Nihor, dit is den porspeltichsten boom van gheheel Indien / ghelyck wy by oorden verclaren sulen: de porspelt die daer van comen wassen meest op die Eplanden van Maldiva ende in Goa, ende hare landen rontom / oock op die gheheele custe van Malabar, waer mede datse groote trasjique drijven naer ander weghen / als naer Cambajen, Ormus &c. den Boom wast seer hoogh ende steyl / heeft die dicke van een clepne spau luttel min ofte meer / heeft geen tacken dan int alderhooghste op den top wassen die bladen / ende spiepen hem ghelyck die Dacylen boomen / ende onder die bladen / te weten dicht aende boom wassen die Coqus, dicht by malcanderen / altemet thien ofte twaelf by den anderen ghecoppelt / wassen weynigh allen. Die bloesem van dit fruct is bynaest ghelyck den blaesem vande Castanien het houdt vanden boom is seer sponsachtigh / ende heeft weynigh vastigheyt / zy en wassen niet dan by die Zee-ranten ofte Rivieren / te weten dicht by de stranden / ende in plaetsen van lofter sandt: want binnen int landt en wassender geen / hebben weynigh beslaegh van wortel / so datmen soude seggen onmoghlyck

te wesen eenige vastigheyt inde aerde te hebben: niet teghenstaende staen seer vast en wassen soo hoogh datmen vrees heeft almen daer pemant niet op klimmen: en die Canarijns klimmen daer met soo grooten rassigheyt op / dat het Apen schijnen te wesen / maken clepne ketben inde Boom / op de manier van een trappe / in welke klimmen den boom seer lichtelich op / 't welck haer geen Portuges naer en derf doen. Hare plantinghe is op dese manier / sy planten die Coquos ofte Nooten / van welke comen die boomen / ende alse ontrent een Wang lenghte hoogh zyn / verplantense ende mestense met asche des winters / ende begietense inde Sommer met water / wassen willigh ontrent die Rupsen / om dat sy schijner goeden aert te hebben int slich / geven binnen luttel jaren vruchten alse wel ghehabent zyn / welke neringhe is vande Canarijns die hare wooninghen onder dese boomen hebben hier en daer / en hebben anders gheen handelingh dan die boomen te habenen / welke sy vande epgenaers pachten / ende met die porspelt leven ende onderhouden haer. Dese boomen zyn der in soo grooten menichten / meer als in Portugael ende Spangien die Olf-boomen / ende die Wilgen-boomen in Hollandt. Die porspelt ende waren di daer van comen zyn dese naer volgende / te weten: inden eersten soo is het houdt van dese boom nuct tot vel dingen / hoe wel dat het sponsachtigh is / ende dat om die hoogheyt: want makender in die Eplanden van Maldiva gheheele schepen af / sonder eenen pieren naghel daer aen te wesen: want naepent aen malcanderen met die coorden die vande selfe Coquos comen / ende die totwerde ende cabels zyn vande selfe boom / als oock die seplen die zy vande bladen maken / welke bladen men Olan heet / dienen oock om die Rupsen vande Canarijns met te decken / en hoe den af te maken diemen voer den Ragen ende Son ober 't hooft doet dzagen: men maechter oock matten ende tenten af / diemen ober die Palkankijs hanght / om die Drouwen te bedecken alse gebzagen worden / en ander diergelijcke dingen: desgelijck makender kostelijcke hoeden af / die seer sijn ende seer gheestimeert zyn: want costen wel 't stuck 3. oft 4. Dardawden / des Somers te dzagen om die lichtigheyt. Men houdt dese boomen op twee manieren / sommighe om Coquos ofte fruct te gheben / anderen om wijn wyl te trecken: die Coquos ofte Nooten wassen vande groote van een strups Cep / tweecke de Noot van binnen is / sommighe clepnder en sommighe grooter / en zyn van bukten bedekt met renen bolster / die alse noch aen de boom staet van bukten groen is / ghelyck een Ocker noot met en bolster.

Annotatio D. Pal.

Die Indische Nooten zijn becleedt met tweederley Bolster, waer van de bnytenste heyrachtig is, daer van sy Cairo maken, namelyc alle hare Cabels ende Touwen, hier mede stoppen zy ooc hare Schepen inde plaetse van werc ofte most: want het hout die Schepen int lout water dichter als eenighe van onse materiale, om dat sulcx int lout water hem opgheeft ende dichter t'lamen bint. Van de tweede bolster maectmen niet alleen in Indien drinc-bekers maer ooc by ons: want die gemeene man geloof dat sulcke bekere eenighe cracht hebben tegens beroeringe, 't welck nochtans niet waer en is.

Deft

Iniamos en de Batatas gebaente / groote ende nuttigheyt.

Manier vande plant vande noot boomen.

Die Canarijns pachte de noot boomen ende leden daer van.

De noot boomen wassen daer in groot: mede vruchten.

Nuttigheyt vande hont van dese noot boomen.

Schepen in Maldiva sonder pieren nagelen die geacpt werden.

Vande bladen machmen seplen / hoeden / ende men decker wyler niet ende ander dingen.

De noot van men werben om tweederley porspelt gepouden.

Groote vande de Nooten

De beschreide namen vande de Indiaensche nooten.

De noot boom is de porspeltichste boom van Indien.

Beschrijvinghe vanden boom ende bladen Ghebarne van de bloemen ende thout etc.

Dese boomen en wassen niet dan aen de Zee-rant / hebben seer clepne wortelen ende wassen seer hoogh.

Wande bol-
steis wande
noort maect
innen cabels
ende ander
coorden/die
men dooz de
Zer in
piets van
3de k haelt/
ende dueren
da: seer
langh.

De Nooten
hebben een
seer soet wa-
ser/ in den
Bomer coel
om te dincn.
ken.

Dese bolster doogh en asgedaen is harigh
gelijck Hennip/ waer van men maect alle de
coorden ende cabels diemen in geheel Indien
ghebruyckt/ soo wel op 't landt als op de sche-
pen: is van coleur bynaest ghelijck de coor-
den van Sparia in Spaengien/ zijn seer goet/
dan moeten geconserveert werden in sout wa-
ter/ waer mede sp lange tpt dueren: maer niet
soet oft reghen water verrottense haest / om
datse niet bepecht oft betectt zyn: het Schip
daer ick met upt Indien na Portugael quam
hadde anders geen coorden/ cabels/ noch tou-
werck dan van dese Coquos, datmen Cayro
noemt/ en bleven seer goet/ dan mosten ons
Cabels alle vierthien daghen eens dooz die
Zee passeren/ waer mede ons soo wel dienen
als coorden van heunip. Het frupt alst by
naer rijp is/ soo heetment Lanha; ende is van
binnen vol waters / ende dan is het wit van
binnen noch dun ende moztwe/ want het wa-
ter hoe die Coquo langer aen die boom hanght/
waft ende verandert in wit / welke het frupt
van binnen is/ heeft een smaech bynaest ghe-
lijck Wasenooten/ doch soeter: die Lanhos, heb-
ben eenen goeden dyanck van water / dat seer
clae soetachtigh ende coel int dincen is/
hebben wel een halve can waters in: als men
pieters wandelt dozt hebben de / soo gaetmen
by de Canarijs, die metter baert inde boomen
climmen/ met een groot mes op haer gat / en
snijden terstont soo veel Lanhos af als men be-
geert/ het stuck dooz een Balaruco ofte twee/
ende bereyde seer net om te dincen / ende de
eerste schelle over 't binnenste frupt (die daer
naer houdt woort als die Noot spn volle was-
dom heeft) is dan noch dun ende weech / en
seer lieflijck teeten / met sout / smaecht by
naer gelijck die Alacoffren, men mach soo veel
van dit water dincen als men wil / ten sal
geen quaet doen / is seer lieflijcken dyanck/
daer naer als het frupt rhy is soo woort het
water minder/ende 't binnenste wit ofte 't frupt
dicker ende meerder / ende oock het water en
is soo goet niet als te boozen van de Lanhos:
want 't is dan een wepnigh suerachtich. De-
se Coquos alse noch in den bolster zijn/ mach-
mense wel over die gheheele Werelt voeren
sonder bederben / ende gebeurt dickwils dooz
langheyt van tijden / dat het water binnen in-
den Coquos conbertert/ende verandert in een
geelachtigen Appel / die seer smakelijck ende
soet is: den bolster afwesende soo dient die
buptenste schulp booz veel dingen / te weten:
Maken daer Pol-lepels af / met eenen houten
steel daer aen: desgelijck een manier van pot-
giens / ende stecken daer eenen houten steel in
om 't water met upt de groote potten te schep-
pen: maken daer naphens af / om Wijn in te
driegen / als men pekers int belt gaen wande-
len/ en dient booz ander dupsens dingen: Dese
schulpen werden oock gebzant/ende dient booz
Coken booz die Sout-smeden die seer goet ende
excellent zijn: Het wit vande Noot maken in
Indien hare pottagiens af / ende coken daer
met: want stootet ende douwender de melch
upt/waer mede het Rys coken met ander men-
gelingen: in sonna en maken nimmermeer
Rys (met dat sy Cartij noemen / welke die
sauc ofte toe spijse is) of daer moet dese melch
van Coquos by wesen / anders woorden die Co-
quos wepnich gegeten: want is daer niet ge-
acht / en is een cost booz de Slaven ende arm
volck: Men breecht oock dese Coquos en doet
daer de schulpen af / ende alsdan dooghmen
het frupt ofte wit van binnen/en woort alsoo by

t Water van
de Nooten
verandert in
een geheel
Appel.
Weerschepde
nuttigheden
vande schul-
pen van die
Nooten

Indiaensche
Nooten zijn
spijs vande
Slavz/ ende
arm volck.

grooten menichten verhoert upt Malabar naer
Cambaja ende Ormus, ende op die Noorder-
quartieren ende Custe booz by Goa, ende oock
naer 't landt van Ballagare, en dzyben eenen
grooten handel daer met: van dit wit maech-
men die olpe: want stootet in backen ghelijck
die olphen/ gheeft seer goede olpe / soo wel om
te eeten als om te bzanden / en oock seer mede-
cinael.

Grooten han-
del met Indi-
aensche Noot-
ten gedreft.

Olpe van
dese nooten
die seer goet
is.

Annotatio D. Palud.

Tweederley Olye maectmen uyt dese Nooten
eenderley uyt die versche Nooten, die stotehde
ende warm water daer toe gietende, uyt-geperst
zynde, so dryft die Olye boven op dese Olye weert
gebruyckt om de maeght te purgeeren, ende die
dermen: want purgeert seer sacht en zonder scha-
de: sommighe vermengen hier toe de expressie
van Thamarinden, ende maken alzo een zeer be-
quame Medecyne, De ander Olye weert gheperst
uyt Copra ofte die gedroogde pitten, dese be-
halven dat zy dienstlijk is om te purgeeren die
maghen, is oock zeer goet in op-crimpinghe van
Zenuwen, ende in veroude pynen der leden.

Dese ghedroogde Coquos diemen aldus
verboert/ werden genaemt Copra, alse geen
Coquos ofte frupt en begeeren/ soo snijden de
bloesem vande Coquos af / en binden daer een
nen ronden pot met een enghe mont diese Cal-
lao noemen vast aen/ ende stoppent met pot-
aerde soo vast toe datter gheen wint noch asem
can upt comen / ende alsoo bloept den pot bin-
nen wepnigh daghen vol waters / welke sy
noemen Sura; is seer lieflijck ende soet om
dincen ghelijck soete wep ofte beter.

Sura was
dat het is.

Annotatio D. Pall.

Dit water is zeer goet gedroncken tegens hitte
der lever, ende der nieren, ende het suyvert die
roede van etter ende vuyle materie.

Dit selsde water een uyze ofte half inde Son
gestelt/ is seer goeden Wijn/ so datmen in In-
dien anders geen en heeft noch en gebzuyckt:
Dus danighe Wijn machmen oock binden by
Paludanum: Dese Sura ghebdistilleert wert ge-
naemt Fula oft Nype, ende is soo excellenten
Bzandewijn/ ende soo goet als den besten die-
men te Dozrecht mach maken van rijnischen
Wijn/ dit is van 't sijnste gedistilleert: Van
der distillatie vande selsde Sura wert ghenaeamt
Vraca, welke seer goeden Wijn is / en is den
Wijn van Indien / wantse anders gheen en
hebben/ is seer heet ende sterck doch die India-
nen dincnense of het water waer/ is wit van
couleur: Die Portugesen gebzuyckense op dese
manier / doense in baten/ ende als dan doen in
elcke pyp van dese Vraca 3. Ganden ofte wep-
nich meer blacuwe Rijnzjnen / die in Indien
ghebzacht werden van coopmanschap van
Ormus elcke hant is 12. pont/ dese schoon ge-
maect stoztense inde pyp/ende laten het boom-
gat open staen/ en die Wypen is oock niet volz
want soude bersten dooz die hitte / om datse
staet en ziet gelijck heet water: men toert het
alle dagen om tot 14. oft 15. daghen toe / ende
als dan soo crijght die Vraca een soo schoonen
rooden coleur ghelijck Portugaelischen Wijn/
ende is wepnich distillant inde smaech/doch is
pet soeter ende heeter in zijn selven: maer is al-
temets soo schoon ende goet van coleur ende
smaech als Portugaelischen Wijn / datmense
qualijck can onder schepden: dese Wijn woort ge-
naemt Wijn van Passa ofte Rijnzjnen: met de-
se Wijnen drijnen groote handelings so
naer

Wijn vande
Nooten

Sura is ex-
cellenten ghe-
bzande wijn
van dese noo-
ten ofte Sura
gedistilleert.

Wijn is
van Wijn
van Indien
ende comt
van dese noo-
ten ende is
so hart datse
gestadich
staet en ziet.

Goede Por-
tugesen dese
Vraca berey-
den om te
dincen en-
de grooten
handel daer
mede doen.

naer Bengalen, Malacca, China ende andere
weghen / kosten gemeentelyk binnen Goa elck
Dijpe 30. Datbaumen luttel min ofte meer:
Vande selfde boven ghesoemde Sura maecht
men oock Supcher diemen heet Iagra, sieben
het water ende settent inde Son / waer van
romt die Supcher / wordt weynigh gheacht
om datse bypnachtich van couleur is / ende
dat men dooz gheheel Indien abondantie
van witte Supcher heeft: Het binnenste van
de Boom ofte strupck is ghenaemt Palmito,
is die pit ofte 't herte vande strupck wordt seer
gheacht ende booz presenten ghesonden aende
rijcke ende machtighen; is soo dun als Pa-
pier / ende oock wit / ende is ghewassen ghe-
lyck oft het ghevoeten of gheperst waer/
ghelickamen die hupchen hout ende perst / lanc-
werpighe ende smal / en heeft somtijts vijftigh
ende sestig met meer bouwen / ghelick een-
nen boeck Papier: Hier van gheschupken
die Indianen booz haer Papier ende boecken/
't welke blijft met die selfde bouwen / ende
schrijven daer in alst noch groen is / ende la-
tent alsoo drooghen / ende van en cannen de
letteren niet meer upt doen: want wordt met
een pserken daer in gheteekent: Die Indi-
anen heeten Olla, ende hebben daer alle hare
boecken / gheschrijften / ende memorialen af/
ende weten die te zeggien sende te slupen ge-
lyck wy onse brieven doen: Van dit pampier
met het Indiaensche gheschrijft daer op / mach-
men sien by Paludanus, waer mede ick hem
bereert hebbe: Dese boomen syn meestendeel
op die Eplanden van Maldiva, alwaermen
hint van de Coquos die grootelycks gheacht
syn teghen alle sennj.

Annotatio D. Palud.

Garcias ende Costa houden dit voor een fabel,
Costa schryft dat hy dit menighmael ondersocht
heeft, ende contrarie bevonden, alsick oock ge-
daen hebbe, ende niet connen sulcken grooten
effect speuren.

Ende dese Eplanden en hebben anders
ghenen handel als met Cayro, daermen die
roozden af maecht: ende die Copra ofte 't wit
vande Coquos, daermen die olpe af maecht/
soo datse dichtwils komen in Indien / dat het
Schip ende alle syn ghereetschap / victualie
ende coopmanschappe is altemael van dese
Palmbroom waer dooz wel te verstaen is dat
het een vande principaelsten handel ende on-
derhauidt van de Indianen is / waer mede
ghenoogh int particulier verclaert is (van
dat dese boom uptbrenght / wiens contersept-
sel naer 't leven men hier naer mach sien / soo
met die Coquos ofte nooten / als met die pot-
ten daer aen hanghende om 't water upt te
trecken: Desghelicks die optwozpinghe
vande Wyghboomen / soo met Wyghen als
met den bloesem / alles naer die waerachtig-
hept af ghebeelt.

Das 57. Capittel.

Van't fruyt Duryoens van Malacca.

DURIOEN is een fruyt dat alleentlick
waert in Malacca, wordt soo seer ghe-
presen van een peghelich diel ghe-
proeft heeft / datment niet en kan
compareren met gheenderlep fruyten vande

wetelt: want in smaech ende goethept affir-
men dat het alle fruyten te boven gaet: maer
eerst als men se op doet / riecken ghelijck of het
verrotten apun waer: maer inden smaech
heestmen de lecherhept: is vande groote van
een Meloen, van bupten ghelijck het fruyt laac-
ca, daer van verhaelt is: maer wat scherp-
achtigher ofte distelachtigher van bupten by
naest ghelijck die hupshens daer die Castan-
en in wassen / heeft van binnen hupshens ge-
lyck die laacca daer 't fruyt in waert / welck is
van de groote van een kleyn Hennen-ey /
waer in syn die Castanien soo groot als
steen van Persen: 't fruyt is van couleur
ende smaech ghelijck een sekerre heerliche-
spise / diemen in Spaengien veel ghebypcht
inde bancquetten ghenaemt Mangier Blanco,
't welke wordt ghemaecht van Hennen-
bleesch / ghebijtyleert met Supcher: die Boo-
men syn ghelijck die laacca Boomen: den
bloesem is wit / treckende naer 't gheel de
bladeren syn vande groote van een halve
span / uptgaende scherpachtigh / van bin-
nen licht groen / en van bupten doncker
groen/ete.

Annotatio D. Palud.

In Malacca is een vrucht so liefelijc van smaech
ende reuck, datse alle de ander vruchten van In-
dien en Malacca, hoewel die daer veelderley en
goet syn te boven gaet: Dese vrucht wort ghe-
heeten in Malayo, 'twelck de Provintie is daer zy
waert, Duriao ende die bloem Buas: die boom
Batan is een zeer groote boom, van valt en dicht
hout, met een grauwe Schorffe becleedt, vele
racken hebbende, en overdadigh vele vruchten;
dat bloeyt is uyten witten wat geel: die blade-
ren een halve palme lanck, twee ofte drie ving-
ren breet; rontsomme een weynigh inghekerft
van buyten bleeck groen, ende inwendigh zeer
groen, en bycans tot rofheyt streckende: brengt
een vrucht van die groote eender Meloenen, met
een dichte bast becleedt, met vele kleyne ende
dicke scherpe staechelkens, uytwendigh groen, en
met linien in de lenghte, als die Meloenen gefigu-
reert, hebbende van binnen vier holten na die
lenghte, in welke noch drie ofte vier kaskens syn,
ende in een yegelyck kasken een vruchtken zoo
wit als melck, zo groot als Hennen-Eyeern, lief-
selycker van smaech ende reuc als dat witte eeten,
dat die Spaengiaerde van Rijs, Capoenen borst
ende Roofse water maecken, en Mangier blanco
noemen, nochtans niet zoo sacht ofte slymerich,
want de andere so geel, ende niet wit binnen, syn
bedorven ofte verrot, doer quade lucht en regen:
Men hout voor goet die welck alleene drie vruch-
ten in hare camerken hebben, daer na die viere:
maer die van vijf syn quaat, als oock die welke
bersten ofte cloven hebben, daer syn ooc zelden
meer dan 20. fruyten in eenen Appel, ende in een
yegelyck fruyt is een steen, den Perlick steen ge-
lyck, niet ront: maer langhwerpighe, niet te soet
van smaech, ende die keel verfeerde als onrijpe
Mispelen, worden daer omme oock niet gegeen.

Dese vrucht is heet ende vocht, ende die dese
eeten willen moeten se voor eerst een weynigh met
die voeten sachtken treden, ende breeken die
staechelen die daer omme syn: Die nimmermeert
dusdanighe vruchten gheheten hebben eerst die
rieckende, ontfangē een locht oft zy verrotte ayun
roken: maer geproeft hebbende achten sy die bo-
ven andere spylen wel te riecken en te smaken.

Dit fruyt is oock in sulcken waerde by die
Leesers, dat zy meenen men mocht daer niet af
verza-

De Durpo-
ens gelick
by Mangier
blanco dat is
een d'vanden
sche syna die
syn in de
Bancetten
gebypckend
die Durpo-
ens hebben
wit geelacht
ge bloemen
ende bladen
van een hal-
ve span.

Supcher
vande Sura
gemaecht.

Pampier
't welck inde
Indiaische
Monteboom
men waert
ende daer
te alle din-
ghen ghe-
schupket

Beschry-
vinge van die
grote ghe-
baente/
smaech ende
couleur van
de Durpo-
ens.

verzadigen, gheven daeromme dit fruyt heerlycke namen, ende schryven Epigrammen daer af, hoe wel daer menigheit in Malacca zyn, ende daer het stuck niet bovē vier Malvadisen costet, insonderheydt in die maenden van Junio, Julio ende Augusto, op andere tyden werdt haren prijs vermeerderd: Hier staet oock te mercken een wonderbare tegenheydt, die daer is tusschen die Duryoens ende die bladeren Bettele, welke voorwaer zoo groot is dat indien daer ware een gheheel schip vol Duryoens, ofte eenigh huys ofte gewelfel, daer oock eenige bladeren van Bettele laghen, zullen die Duryoens alle verrotten ende bederven, ende gelijck door 't overvloedigh eeten van dese Duryoens de magen verhitet ende beswaert wort, alzo een bladt van Bettele weder op 't Hert-colck legghende, zal terstont die inflammatie ende verhevinge ofie gelwel der maghen naelaten: Ende ingevalle men nae 't eeten van die Duryoens eenighe bladeren van Bettele neemt, mach men van die Duryoens geen hinder kryghen, hoe vele men daer af ghegheten heeft: Hier door ende oock om dat zy zoo aengenaem van smaect zyn, komt het datmen gemeenlyck zeyt, datmen van die Duryoens niet mach versadicht werden.

Das 58. Capittel.

Vanden Boom Arbore Derays, dat is: Wortel-boom, ende die Bambus ofte 't riet van Indien.

Gedaente ende groote vande Arbore derays.

Dier is in Indien eenen Boom ghe-naemt Arbore derays, dat is soo veel als een Boom met wortelen: Dese Boom is seer wonderlijcken int sien: want wassende eerst van onderen op als alle boomen/ ende sprepende 300 tacken / soo groopen die tacken vol wortelen / ende wassen weder nederwaerts aen naer die aerde toe / al waerse weder vast worden / met een lauchhepdt van tijden hoe den boom byeder werdt / en die tacken sijn uptsprepen wynt en byedt / hoe dat altoos die tacken vol wortelen hanghen / ende schynen van veers loozden ende kennip te wesen: in somma dat den Boom int eynde beslaet een groote plaets / ende maect eenen strupck ofte strupcken deur malsanderen ghewezen ghelijck eenen doolhof: ick hebber ghesien die wel dertigh oft veertigh schreden int rondt beslagen hadden vande wortelen die van boven vande tacken af comende weder inde Aerde vast waren / en worden metter tijdt dick / soo datmen niet en kan onderschepden wat den rechten strupck is / ende men macher op sommighe plaetsen tusschen bejden deur kruppen / ende hoe den boom outwer werdt / hoe dat die tacken meer versprepen / en wyder uptrepken / ende altoos soo vol wortelen hanghen dat het wonder is: Dese boom en heeft gheen fruyt die deucht ofte eetbaer is / dan heeft een fruyt ghelijck Olipben / en is nieuwers toe uut van die Vogels eetenste.

Die wortelen ende strupcken van Arbore derays sijn doozual canderen geijck een doolhof.

Een boom vande Arbore derays 40. schreden breedt

De vruchten sijn gelijck Olipben / die alleen van de vogelen ghegheten werden.

Annotato D. Pall.

Carolus Clusius die seer neerstigh desen boom beschreven heeft, noemt de selfde uyt die autoriteyt Plinij, Indische Vygh-boom, ende seydt dat desen boom seer hoogh wast, eerst uyt een eenige

dicke tronck, die welcke daer nae vele dunne verselkens van haer geeft, die jonck ende cleyn wessende Golt-verwich zyn, dese neder waert dalende ende die Aerde raeckende, zyn gelyck jonckskens eens nieuwen booms, ende werden met der tijdt soo dick ghelyck die eerste tronck, datmen nauwelycken de eene van d' ander ondericheyde mach, uytghenomen door die dicke die ten tyde tot drie mans vaemen comt, uyt welke rontsomme aen alle syden weder andere groeyen, ende also tot ont allycke toe, dat dusdanige boomen ten tyden een cleyn Italiaensche Myle becleede, ende niet alleen schiet de benedenste Tacken, dusdanige veselingen nederwaert, maer oock die bovenste, also dat eenige boom een dicht bosch maect: Die Indianen om dat sy onder dese boomen mochten gaen, houwen sommighe van die tacken wech: ende maken also gelyc galeryen, ende om die hitte der Sonnen te schouwen, om dat desen boom so dicht van tacken is, dat die Sonne daer niet door schynen mach, ja om die veelvoudige cromten ende wegen die onder dese Bomen zyn, hoort veel geluyts van een weerclanck, ofte Echo, op veele plaetsen drie ofte vier mael die menschen woorden hoorende. Ende die so dit den Heeren Clusio heeft vertelt, seydt gesien te hebben eenen van dese Boomen, daer onder 800. ende 1000. Menschen (onder welken hy eene was) harer mochten bergen, stellende daer by datter ooc waren daer wel 3000. onder mochten schuylen: Die bladeren soo die nieuwe tacken voortbrengen, sijn gelyc Que boomen Bladeren, die buytenste syde groen zijnde, die binnenste witte ende rouwachich, als met wolle overtrocken, welke bladeren seer begeert worden van die Olyphanten, die hier af onderhoude worden: Die vrucht is gelijc het voorste lidt van een duym, die ghedaente hebbende gelyc als cleyn vyghskens, bloetverwich inwendich ende uytwendich, ende vol greynkens gelyc gemeene Vygen, soet van smaect ende eetbaer: maer niet so liefelijc als onse gemeene Vygen, wassen ooc tusschen die bladeren, aen die nieuwe tacken, gelyc onse gemeene Vygen: wast in Goa, ende inde omlygende plaetsen: Voorder soo bewijft Clusius uyt Curtio Plinio, ende Strabone, dat dese boom ooc vanden Ouden beken is geweest, die meer hier af begeert te weten, lese Clusium int Capittel vande Indische Vygen.

Daer sijn in Indien ander wondere ende dicke boomen: daermen die schepen af maect: men bindt boomen by Cochijn diemen heet Angelina, van welke maectmen schuyten diese Tones noemen: Daer sijn van dese Tones die wel twintigh ende dertigh pyppen waters moghen laden / altemael van een hout uptghelodt / sonder eenighe lasch ofte naedt te hebben / noch 't samenboeringe: waer uyt men mach concideren die dicke van de boomen / ende is soo stercken het den houdt / dat het pier niet lauchhepdt van tijden daer van opghegeeten wort / dooz de hardigheyt van 't hout: Men heeft oock dooz ghesheel Indien veel Supcher-riet op alle plaetsen in grooter menigheten: maer is weynigh ghesmeert: Oock is op alle die custe van Malabar veel dick riedt / en principelijck vande custe van Choramandel, welke riedt wort van de Indianen Mambu ghe-naemt / ende vande Portugesen Bambu: Dese Bambu heeft een seckere materie binnen in / welck is het moztu ofte pis op die manier als die penen hebben / datmen uyt treckt almenste bereyde om met te schryben.

Schuyten by Cochijn daer 30. pyppen waters in mogen en de sijn van eenen hout uptghelodt.

De boomen Angelina sijn seer hert hout ende betterem het pier.

Supcher-riet.

Beschryvinge vanden Woortelboom / Bambus ende Arbore Triste 13

het binnen-
te hant niet
Bambus is
het uiedic-
nael/ende so
baerd dat
niet seggen
Silber op
weeght.

ben/ twelt die Indiaenen noemen Sacar Mam-
bu, dat is soo veel als Supker van Mambu,
ende is een materpe iet Medicinael/ ende ge-
estimeert / ende woxt veel gesocht vande Ara-
ben/ Persianen/ ende Mooszen/ die 't Tabaxijr
noemen.

Annotatio D. Palud.

Tabaxijr is een Persiaens woort, ende beteek-
kent niet anders dan een witte ofte melcachtige
vochtigheyt, ofte eenigh t' samen geloopten sop
ofte vochticheyt, wort gheheeten Sacar Mambu,
om dat die Rieden ofte Tacken die sulcks voort
brengen Mambu genoemt worden: Die boomen
daer op Tabaxijr wassen, zyn sommige groot ge-
lyc een Popelier, andere cleynder, gemeenlycken
oprechte Tacken hebbende (behalven dat som-
mige van die schoonste omgeboogen worden tot
Gallarien, Prieelkens, ende wandelingen) met
vele leden een Palme langte van een, hebbende
bladeren een weynigh langer als die Olyf-boom
tusschen alle voechfels ghenereert een soete
vochtigheyt, wit ende t' samen gedrongen gelyc
styffel somwylen veel somwylen weynigh: Maer
niet alle boomen ofte tacken brengen voort sul-
cken soeten vochtigheyt: Maer alleen die van Bis-
nagar, ende eenighe Provintien van Malabar.

Colturen
vande pldt
van dit riet
ende waer
soe dat het
niet is.

Want woxt gemeenlyck in Persien / ende
Arabien teghen Silber opgedogen / is een
coopmanschappe daer grootten handel met ge-
druven wert/ vande boven genoemde Statien:
Dit binnenste wast aende knuypen van 't riet/
ende is meest van colour wit/ende oock kaltemet
swart/ende somtijt asperwich.

Annotatio D. Pal.

Wort daeromme niet verworpen ofte veracht
want dese swarigheyt vetryght sy ofte door die
overdaet van alle die vochtigheyt, ofte dat sy te
lange in den boom gefloten is gebleven, niet om
verberminge vande bomen als sommige mehen:
Rhaes vermaent hier af in syn derde boec int 36.
ende Serapio in zyn boeck vande Medicyhen, int
342. ende Avitena int tweede boeck int 617. Ca-
pitel, die van meenige is dat Tabaxijr gemaect
wort uyt verbrande wortelen, dan syn opinie
wort hier bewesen vals te wesen.

Die Indiaenen gebzupkent teghen eenighe
schade vande roede van manlyckheyt/ ofte an-
dere diergelycke heymelike gebzecken/ des-
geijst tegen die heete Coortzen Colerica Passio,
ende 't roode Melisoen ende camergang / ende
ander diergelycke sicken: Dese Rieden was-
sen meest op de Ciste van Choramandel in
Bisnagar ende Malacca, op veel plaetsen in groo-
ter abundantien: wassen seer hoogh/ ende zyn
van elcke verscheppinge van den eenen knuypst
tot den anderen van anderhalve spanne langh
ende meer / ende soo dick als een Mans been
boven die knipe / wassen ghemeenlyck recht
over opnt/ ende meestendeel wel soo hoogh als
hooghste hups van dese Landen / spuyngense
oock crom int wassen/ dat se daer na een soyme
erhigen om dooz die Pallankijns te dienen/ daer se
die Portugezen ende ooc der Indianen Heeren
met dzagen / als op een ander geseyt is: die
bladeren van Riet ofte Bambus zyn wijt van
malcanderen/ hebben bynaer het fatsoen van
Olyf-bladeren.

Annotatio D. Palud.

Wt den Boom ofte 't Riet Mambu maecken

sommige Indiaenē (scheepkens, daer in twee per-
soonen sitten mogen, die niet uytholende: maer
twee knuyften latende, ende die uytravende: in
dese schuytkens sitten die Indianen naect op elck
eynt een, die beenen t' samen voegende, ende in
elc hant een riemken voertende daer mede sy de-
se schuytkens ooc tegens stroom snel voort trecke,
insonderheyt op die Kiviere Cranganor, ende heb-
ben ooc die opinie dat dese schuytkens nimmer-
meer van Cocodrillen besprongen worden, al
zyn tyder omtrent, dat sy doch lichtelycken an-
dere doen, dan van dese noyt gesien is geworden

Dat 59. Capittel.

Van den Boom Arbore Triste.

DEn Boom ghennemt Arbore Triste, dat
is byzovighen Boom / om oorzack
dat hy nimmermeer en bloeydt dan
nachts/ ende dat gheheele Jaer deur/
ende is een wandel ding om sicu/ dat soo haest
als de Son onder gaet sietmen niet een bloes-
sem / ende terstont een half uere daer nae is
soo vol als se staen mach/ dat een lust te aensien
is / ende heeft seer schoonen reuck / ende soo
haest als den dach ende de Son aencomt/ ter-
stont soo vallen alle die bloesemen af/ en bedec-
ken het aerttrijck/ sonder datter eenen aen den
boom blijft / ende die bladen sluyten half toe/
soo dat het schijnt dat hy upt gegaen is tot dat
den abont aencomt als dan begint hy weder te
bloeyen als voozen: Den boom is vande groot-
te van een Pypm-boom / ende hebben se ghe-
meenlyck op die plaetsen van die hupsen vooz
een plasier ende schoonen reuck / groeyt seer
haest: want wast oock veel by de woxtel upt/
ende al ziju die tacken maer een half badem
hoogh/ heeft terstont soo veel bloesemen als die
tacken die aende Boom staen/ ende al houtmen
den Boom geheel af soo heeft hy terstont vande
woxtel weder tacken ende bloesemen / minder
als een half jaer / ende al treckten maer een
tack van de Boom/ ende stekense petwers inde
aerde/ wast terstont/ ende heeft binnen wep-
nigh dagen weder bloesemen: Die bloesemen
zyn bynaest ghelyck bloesemen van Olangie
boomen / die bloem is wit ende die boer ghesel
en roodachtigh/ en ghebzupken se in Indien
dooz Saffraen om met te coken ende verwen
soe veel als desen Saffraen: Maer en is soo
goet noch soo smaekelijck niet / doch voldoet
dooz gebreck van andere.

Maer om
den Boorn
Arbore Tri-
ste ghenacht
woxt

Dese Boom
crjft een
gantsch jaer
deur alle
nachten bloe-
semen/ ende
daergh dat
lenje af/ etc.

Groote en
midsighepde
van wassen
van de boom
Arbore Tri-
ste.

Die bloemen
zijnde Olan-
gie bloemen
ghelyck/ ende
werden in
plaets van
Saffraen ge-
bryckt.

Annotatio D. Pallud.

Sommige seggen ooc dat het water van dese
bloemen ghedistilleert zy goet voor die ooghen,
linnen doeckens daer in nat ghemaect ende op
die ooghen geleyt.

Dese boomen en bintmen nieuwoers van in
Goa, ende Malacca, ende sommige ander plaet-
sen daer se die Portugezen gebzocht ende her-
plant hebben by haer woonighen: want zyn
erst upt Malacca in Indien gecomen: maer
binnen int lant en zynder geen: men heeft se op
Malayse taele/ Singady: ende op Decanij, Pari-
fatico in Decan; Pul: van die Arabiers, Guart:
vande Persianen ende Turcken, Gul: Doozsa-
ke van dese naem is ghelyck die Indianen
dese sabel daer af vertellen / als dat een
Edelman genaemt Parifatico, hadde een schoo-
ne Dochter op wie de Soon amoreus wert/
in somma hy kreeg syn wil van haer/ ende daer
na verliesde de Soon op een ander ende verliet
dese Dochter/ waarom sy haer van disperact-
heyt selven dingbzacht/ ende woerden naer die
manier

Den Boom
Arbore Tri-
ste nergens
dan in Goa
en Malacca

Wan den dooz
spzongh van
de boom Ar-
bore Triste/

manier van 'landt tot aſſchen verbrant/ waer van is geproceedeert deſen Boom/ ende heeft daerom behouden den naem van Parifarico, ende ſegghe dat daeromme die bloeſem ofte bloemen dooz haet ende nijd die ſp tot die Son noch hebben anders niet comen dan ſnachts/ ende daerom des daeghs van dzoefheyt als ſp de Son ſien/ aſwallen.

Annotatio D. Palud.

Die beſchrijvinge van deſen Boom heeft Chriſtophoro à Coſta aldus geſtelt, dat die ſy van die groote ende gedaente gelyc een Pruym boom, met vele cleyn tactkens, onderſcheyden met vele knoopkens ofte ledemens, waer aen tegens den anderen twee bladeren groeyen, vande groote gelyc Pruymbooms bladeren, ſacht ende rou aen die buytenſte zijde, vaſt gelyc ſavie bladeren, ende van binnengroen, ende een weynigh ſcherp, int ronde niet ſoo gchackelt als Pruymbooms bladeren, noch niet ſoo vol aderkens: int midden tuſſchen elcke twee bladeren waſt een ſteelken met vijf- hoofdekens, die uyt vier cleyn rontachuge bladeren beſtaen, waer uyt int midden vijf witte ſchoone bloemkens groeyen, van die groote ende gedaente gelyc Orangie bloeyſel, hoe wel cleynder, ſchoonder, ende rieken- der: Het ſteelken meer nae 'troode dan nae 'tgeele ſtreckende, waer mede die Indianen hare ſpiſen verwen, gelyc men by ons met Saſſraen: Die groene vrucht is van de groote als een Lupijn, van gedaente gelyc een Hartken, int midden langwerpigh door-gelndeden, heeft ten beyden zyden een cuſtodiken, daer in het zaet verborgen, gelyc zynde ooc een Hartken, van groote als die ſaeykens van S. Iohannes broodt, met een groen vlicken bedekt, ende een weynigh bitter.

Onder alle bloemen zyn dit wel die alderlieſtſte van reuck, inſonderheyt niet met handen aengeroert zynde, om dat ſy anders ſtracx haren reuc verlieten ende verwelcken: Die Indianen houden daer voor dat deſen bloemen het herte verquicken, maer zyn een weynigh bitter: Die Heydenen ſtellen het ſaet oock onder de Medecynen die het herte ſtercken, men mach die bloemen nuttigen in die ſpyſe: Het ſaet is menichmael in Portugael gefonden ende gheſaeyt, dan heeft noyt willen waſſen wat moeyte ſy ooc daer toe gedaen hebben: Vallen af in 'top-gaen der Sonnen gelyc Cluſius ſeyt, ofte om eenige verborgen tegenheydt, ofte om des ſaps lubtylheydt, 'twelck de Sonne ſtralen verteeren: want welke die Sonae niet naeckt, blyven langher aen die boomen: Deſe bloemen werden neerlich vergaert, daer uyt een ſeer lieffelyc en welrickende water ghedistilleert wort, datmen water de Moli heet: Het zaedt hier af heeft my Ian Huygen medegebracht uyt Indien, 'twelck ick geſteken hebbe inde Aerde, dan quam niet voort,

Dat 60. Capitel.

Vande bladen Bettel, ende 't fruyt Arecca.

Het blad ghenamt Bettel ofte Bettele, 'twelck ghemeen is in Indien ende een daghelichs eten van die Indianen: Waſſen in alle plaetſen van Indien den Portugelen bekend; niet binnen int landt: maer alleen aen die Zee/ ten ware ſeer weynigh / het wil niet groeyen in coude plaetſen als China, noch ſeer heete als Moſſambique ende Soffalo, om dat het ſoo ſeer ghebruycht wort / ſoo hebbe ick hier af particulier mentie willen maechen / oock om

dat wy daer in veel plaetſen van gheroert hebben: ſoo is te weten dat die Bettel zyn bladen wat grooter ende ſcherper uyt als Orangie bladen / ende worden gheplant aen ſtockken daer 't by op climt / ghelyck Clif ofte Peper / ja Peper in allen ſoo ghelyck datmen van verre daerſe by een ſtaen / nauwelijcken teene van 't ander onderſcheyden mach / heeft anders gheen vruchten als alleene die enckele bladen / worden ſeer ghehabent ende onderhouden: want is het daghelichs bzoot van Indien: Deſe bladen gheplucht deſende duren langhen tyd ſonder te beverben / altoos in haer weſen ende verſchept worden vercocht met doſſinen / ende daer en is niet een Djoowe in Indien ofte Indiaenſche Mannen ofte ſp eetender daeghs een doſſin ofte twee ende meer: niet dat ſp haer maelt byt daer met houden / dan na den eten / ende van ſmozzghens den gheheelen dach deur / ende oock des ſnachts in ſup / ende op die ſtraten al waerſe gaen ende ſtaen / hebben ghemeenlyck van deſe bladen in de handt ende gaen al knauwende: oock worden deſe bladen niet allen ghebruycht / van te t'ſamen gheknaut om haerder bitterheyt met een fruyt / 'twelcke die Malabaren ende Portugelen heeten Arecca; die Gaſaratten ende Decanijns noement Supary, ende die Arabiers Pauffel: Dit fruyt waſt op boomen als de Palin-boomen vande Indiaenſche Nooten ofte Coquos boomen: maer zyn wat dunder / ende hebben die bladeren ſmalder ende clepnder: Het fruyt is by-naar een ſatſoen ghelyck het fruyt van Dypzeſſen boomen / een Noote Maſcate / doch ſommige aen die eene yde plat aen d'ander verheven: maer ſommige zyn wat grooter / ende zyn ſeer hart ſigheude met een ſcheer / obermidts / ende al ſoo knauwende met die Bettel, zyn van binnenvol aderen wit ende rooſachtigh: Waer is een ſoorte van Arecca diemen heet Checanijn; die zyn clepnder end ſwartachtigh ende ſeer hart / doch worden altemael ghebruycht om met die Bettel te eten / ende hebben ſonderlinghe gheenen ſmaek / van ſmaecht houtachtigh / doch maecht die mont ſeer bochtigh / ende verweckt den mond root ende ſwart / dat het ſchijnt dat die tanden ende lippen met ſwart bloedt beſtrecken zyn / als deſe Arecca noch niet recht dzoogh en is / ende daer is een ſekere ſoorte die inteten ofte kauwen een ſoo djoncken maecht ghelyck of men den gheheelen dach Wijn ghebjoncken hadde / ende ſouden wel giuder heen dypſelen: maer gaet haest over / ghebruycken oock ghemeenlyck noch een mengelinghe ofte datſer met eten / te weten een koercken ofte bolleken dat ghe- maecht wert van een hout ofte boom / diemen heet Kaate, ende alſdan ſmeeren de bladen van de Bettel met Kalck / welke ghebrant is van Oeſterſchelpen / ende gheen ſchade mach doen int lichaem / om zyn wepnigheyt / alle die te ſamen gheknaut / ende het ſop daer van ingheſweicht (want die reſt ſponwenſe uyt) affimeren dat het ſeer goet is booz die maegh ende ſtinckende aſem / ende booz die tanden ende baſtigheyt van tandt bleyſen remedie teghens ſcheurbuyck / ghelyck oock waerachtigh bebonden wort / datmen ſeer ſelden ofte nimmer en vindt Indianen met ſtinckende aſem / tandt-pijne ofte ſcheurbuyck ofte dierghelijcke cranckheden / en al zynſe noch ſoo oudt / hebben altoos haer tanden vol ende gheheel: maer hebben altoos den mond ende tanden of die met ſwart bloet beſtrecken waren / als

Ghebarnt vande blad Bettel

Bettele is het dagelike bzoot vande Indianen.

Alle Indiaanen eten dat gelyc een ofte twee doſſin van den Bettel.

Arecca waſt aen de Palin boomen.

Ghebaent ende groote vande Arecca.

Ghecanijn clep ende ſwartachtigh is oock een ſoorte van Arecca.

Sommighe Arecca maeken die gens dieſe eten djoncken.

Koercken van den boom Kaate.

Remedie booz de maeghe ende ſtinckende aſem die de Indiaanen ghebruycken.

De Doyt-
gelycke wy-
den ghebruy-
ken de Bette-
le daeghe-
lycke/ waer
dat se gaen
en staen heb-
ben alle d'g-
d' haer.

De meeste
plafier en
noodige van
Doytgenen
ende India-
nen is: mal-
cander met
Bettele te
tracteren.

Hoe dat se de
Bettele be-
reiden ende
gebruycken.

Het eerste
sop spouwen
de Indianen
upt tot pur-
gatie vande
maech/ 't
ysoff/ etc.

De Indianen
die cauwen
met Bettele
te waer dat
se gaen.

als gheseyt is / ende gaen altoos spouwen
ghelyck oft bloede waer. Die Doytgesche
Doytgenen hebben oock de selfde usantie van
dese Bettele 'eeren want soo sp eenen dagh
waren sonder Bettele te cauwen / sonder
meenen dat sp niet leven en costen / ja hebben
het des nachts by haer hooft eynde van 't
bed staen / ende als sp niet slapen conuen / soo
ist alle ooghenblich het Bettele te cauwen
endeupt te spouwen des daeghs / maer dat
sp sitten gaen ofte staen / altoos met Bettele
inde hant ende mont / ende cauwen en spou-
wen ghelyck die hoepen ende Ossen suten
en eercawen: want der Doytgenen exercitie
en is den gheheelen dagh anders niet veel/
dan haer te wassen ende plassen / ende alsdan
met haer Bettele te cauwen: Daer zyn som-
mige Doytgesen die het oock wel eten
door de ghewoonheyt van haer Doytgenen.
Als de Doytgenen ofte Indianen malcande-
ren gaen visiteren ende besoecken / soo moet die
Bettele altoos met / ende die meeste plafier
ende tractement diese malcanderen doen ofte
conuen bewijzen / is terstont te nooden met
Bettele ende een Arecca, ende wat kalck op
een schotele van hout / die sp daer alleenlyck
toe ghebruycken en houden. Dese Bettele
vintmen op alle hoecken van de straten ende
winckels te coop / ende oock op allen wegen
boor den reysenden ende passerenden man/
ende is al toe bereypt / te weten / soo veel bladen
Bettele / een Arecca, ende wat kalck op som-
tijds van die 't begheert wat Care daer by/
't welck sp gemeenlyck in hups hebben / ofte
inde hant drighen / in een houte gheschilder-
de schotelken / als gheseyt is / daer ligghen die
bladen Arecca, Kalck ende Care op / ende alsoo
cauwen sp 't altesamen ghelyck / van elck
wat: sp nemen eerst een stuck Arecca ende Ca-
re en cauwen dat / en daer naer een blad Bette-
le / ende met die Naghel van de Dym die-
se daer toe scherp ende langh laten wassen /
niet int ronde als wy / trecken die Bitteren upt
het blad / ende alsdan besmeren sp 't met
wat kalck / ende rollen in malcanderen / en-
de alsoo steecken sp 't inde mont ende cau-
wen / ende spouwen het eerste sop upt: waer
mede segghen: purgheren 't hooft ende Ma-
ghe van alle quade humeuren ende flegma-
tich / ende al wat se uptspouwen is ghelyck
swart bloedt / welcke couleur comt vande A-
recca: Het ander sop swelghende in. Die In-
dianen gaen ghemeenlyck langhs de straten
ende weghen / altoos met Bettele ende zyn
toebegheerten / inde handen al cauwende / ende
principallyck als sp met pement gaen / spzecken
ofte by groote Heeren comen / om een gorden
reuch te hebben / ende den asem reyn ende sw-
ber te houden / soo gae nyp al cauwende / ende
't soude een groote schande wesen / pement
van qualiteyt te spzecken / sonder die Bettele
by hem te hebben.

Annotatio D. Pallud.

Oock die Vrouwen, als sy met haer Mans die
echterlycke plicht hanteren, eeten te voorens Bet-
tele, meenen dat sulcks vele voordert tot der-
telheyt.

Alle die Indianen eeten sulcks nae de maeltijt
segghen dat die spyse haer anders een walginghe
soude maecten, ende die ghewoon zyn sulcks te
eeten, daer van aflaten, dat die eenen stinckenden
asem vereryghen, Sy laten af het Bettele te eeten

voor een seckere tyt, als yemant van haer naeste
vrienden gestorven zyn, ende op seckere vallen
daghen: Ghelyc ooc doen sommighe Arabyers,
ende die navolghers van Ali, den Swagher van
Machomer, in hare vasten-daghen. In Malabar
worden dese Bladen Bettele geheet: In Decan
Gufaratte, ende Canam, noemmen die Pam:
In Malajen, Siri: van Avicenna, Tambul, van an-
dere ende beter Tambul. Avicenna verhaelt, dat
Bettele het Tant-vleysch bevestigt ende de Mage-
steret, waer toe het ooc die Indianen gebruycken:
maer dat hy stelt, dese bladen cout inden eersten
graet, ende verdrooghende inden tweeden, is niet
soo, zyn boeck moet qualyc overgheliet zyn, ofte
hy is bedroghen gheweest: want dese bladen zyn
heet en droogh int eynde des tweeden graets als
Gracius ab horto selfs ondervonden heeft, en ooc
smaeck ende reuck daer af ghetuygen. Soo is dan
Bettele een Blad ghelyc de bladeren zyn van een
Citroen-boom, doch langher, ende ten eynde
scherper, langhe door eenighe aderen hebbende.
Die wel rijpe zyn wordt gehouden voor die beste
gheel van verwe, hoe wel daer eenighe Vrouwen
zyn welcke die ontype kiesen, om dat sulcke int
cauwen meer geluyts gheven: Dese bladeren be-
derven door 't vele aenroeren met die handen:
Het draegt Bettele in Malacca, een vrucht gelyc
een steert van een Egadisse, die om dat sy wel
smaect, daer wert geget: het wort opgebracht,
ghelyc die Wijngaert, by stelen, als by ons Clif.
Sommighe om meerder profijts hier af te hebben
planten neffens die Peper ofte neffens die Arecca,
ende maecten also een aengename galerye: men
moet die Bettele met groote neerstigheyt verfor-
ghen ende dickwils begieten. Die meer hier af
begeert te weten, lese die heerlycke commenta-
rien des seer ervaeren Cluif, op 't Capittel Gra-
cie van Bettele.

Die groote Heeren ofte Coninghen heb-
ben altoos waer sp gaen / staen / oft sitten/
haer dienaers met een silberen Ketel / alwaer
de Bettele ende zyn toebegheert in leyt / ende
gheben hem een blad al toeghemaeckt / ende
wannert eenighe Ambassadeurs den Co-
ningh comt aen spzecken / al ist schoon dat
de Coning die spzaek wel can ende verstaet /
soo is hare usantie / om hare Wuthozirept
'tonderhouden / dat den Ambassadeur doet
zyn mooydt aen een Cael-man in zyn pre-
sentie / ende die seyt hem dat weder over / ende
alsoo antwooydt hy weder door den Cael-
man / ende daer en tusschen soo leydt die Co-
ningh op een Bedde / ofte sit op d'Herde op
een Cayet / ende syn dienaar die hem het Bet-
tele roeberept en ghereet maecht / 'twelcke
hy al staegh door sit en caut / ende spout het
sop ende 't overblyffel in een silberen Becken
dat daer toe besijden hem staet / ofte eenighe
van zyn Slabinnen ofte Vrouwen inde hant
houdt / welcke is een groote eere die hy den
Ambassadeur doet / en principallycken als hy
hem doet nooden ende scheycken van de selfde
Bettele dien hy eet / in somma is hare ghe-
meene usantie die te ghebruycken: ende om dat
hare dagelijcke ende ordinairse gebruyck
is / en daer soo veel af houden / soo hebbe het
selfde een weynigh byzet willen verhalen om
beter te verstaen: want op sommighe plaet-
sen ende dickwils daer van mentie gemaect
wert. Die groote Heeren ende Indiaen-
sche Coninghen / ghebruycken ghemaecte
Pillen van Arecca, Care, ende Camphora, en-
de ghestooten Linaloes, ende een weynigh
Amber,

De Conin-
gen hebben
alreys daer
dienaers
met Bettele
by haer.

De Conin-
gen vande
Indianen
spzeet alse
door een
Caelman.

Hoe de Co-
ningh sit al
by de Am-
bassadeurs
verhoort oft
antwooydt.

Amber, 't welck sy te samen eten/met die Bettele ende Italck/ inde plaats van Arecca.

Annotatio D. Pal.

Andere vermenghen het Bettele met Lycium sommiger die rijcker ende machtiger met Campher, ander met Aloes-hout: Mosseliaer ende Amber grijs, ende aldus bereyt wesen: ist liet-lyc van spaece ende maect eenen goeden Adem, daer zyn oock sommige die de Areccas carven, ofte met Carnamomum ofte met Nagelen. Binnen int landt verre van de Zee, worden dese bladen seer deure vercocht, men seydt dat den Coningh van Decan Nizamoxa, alle laers hier aen spillet, over die, dertich duysent Milerefen: Dit zyn haer Banquetten: Dese schencken sy den reysenden luyden, ende die Coningen geven die lieden, den Rycken dese compolt met haer, eygen handen, andere schencken sy door hare knechten. Als yemant reysen sal soo worden hem Zyden buydelkens gegeven met bereyde Bettele, ende niemant mach vertrecken ten zy dat hem sulcks gegeven zy, 'twelc een teken is van syn Paspoort.

Op dese nabolghende conterseptsels mach men sien de Figuren vande scrupen van Malacca, genaemt Duryoens, ende den boom Arbore Derays, ofte Wortel-boom: desgelijcks dat dicke riet/ genaemt vande Portugezen Bambu, ende van die Indianen Mambu, oec den Boom Arbore triste, ofte Dzoebigen Boom/ soo als die by dage ende by nacht is met den Boom daer die Arecca aen wast / ende die Bettele ende om dat die Wyper oock veel tijts geplant wert aende voet vande Trecken-boom / alwaer sy int wassen tegen ende rontom by elint/ hebbe hem in de manier als by wast/ daer by gestelt: waer van die verclaeringe op een ander sal volghen/ by de Specteren ende Dzoogen van Indien/ ende die crupden tot der Medecynen Apotekerse dienende/ &c.

Dat 61. Capittel.

Van't Cruydt Dutroa, ende een Planto ghe-naemt Herba Sentida, ofte ghevoel Cruydt.

DEt Cruydt ghe-naemt Dutroa, is seer ghemeyn in Indien / ende wast ober al int vel / die bladeren van dit Cruydt gaen secherpachtich upt ghelijck het secherp ofte pter van een Spijs / ende is int rondt ghehackelt ghelijck die bladeren van Beren clau, ende vast van dier groote / in die leughte vele langhe dzaden hebbende / vast sonder smaek ende vochtigh / oock een weynigh bitter / rieckende als Radys: den bloem ofte bloesem van dese plante is by nacht ghelijck die bloesem van Rosemareyn in de couleur: upt dese bloemen wort een Bolle / bynaest ghelijck een Bolle van slaep-cruyt/ daer in seker heereelkens ghelijck die keercien van Meloenen: dese ghestooten ende dan ghestaen in Rys/ ofte eenighe spys/ Wijn/ Water ofte eenighe andere dzanch of compost / ende ghe-dyoncken ofte ghegheten / maect die persoon ghelijck of by Sot waer / ende doet niet dan lachen / sonder kennisse noch ghevoelen te hebben van per ter Werelt datmen in syn presentie doet / ende doetse somtijds slapen ghelijck ofte dootd waren / 't welck alsoo soude

bueren 24. ueren langh/ ten waer sake datmen hem syn voeten met condt water wies / soo comt hy weder tot hem selven al eer die 24. ueren om zyn. Dit cruyt ghebruycken die Indiaensche ende oock Portugezische Vrouwen veel om haer Wangs in te geven/ ende geschiet dickwils als sy haer genoeght willen nemen met haer Voelen ende byslaepers/ dat sy 't den Man ghegeven hebben ende gaen in syn presentie en bedryven haer luxurie / en trecken den Man by den haert / hem Cornude heeten/ en ander dier gelijcke spotterpen aen doende / sonder dat de Man daer eenighe wetschap ofte kennisse af heeft / ende sit met syn ooghen open sonder anders daer toe te doen ofte seggen/ dan lachen ende grinsen / ghelijck een Sot ende uptsinnich Mensch / ende alst sijnen tijt ghepascert heeft / ende weder tot syn selven comt / weret nieuwers af / dan meent dat hy gheslapen heeft: Dit cruyt ghebruycken die Slaben oock wel / om haer Vrouwen ende Heeren in te geven / om alsoo haer te verrooven / ende Coffers en Kisten op te doen/ dat altemet wel geschiet. Die Dutroa moet niet maeten ghebruycht werden/ om dat teel een aert van Fenijn is / want soo meent te veel ende overbloedigh yemant in gas / sonder met om den hals raeken / ten waer datmen daer terstont sterche ende crachtighe remedie tegens dede / van eenighe teghen fenijn ofte purgatieu/

Annotatio D. Pall.

Die gheuefinge ghelchiet met Medicynen die doen braken op dat alles niet die lypse mochte uyt comen wat in die Mage gebleven is, daer nae met purgatie en diversie door stercke Clysteringen ende met scherpe wryvinghe ende banden van de handen ende de voeten, ten yden oec met ader-latinge op die groote teen.

Dit cruyt isser ober al in groote menichten/ en hoe wel dat het verboden wert te plucken ende te ghebruycken/ niet teghenslaende/ de pzincipaelste die sulcks verbieden/ zyn de ghene die meest daghelijcks int liff cringen van hare eygen Vrouwen/ om haer luxurie met een ander te boeren/ 't welke hare ghemeene neringhe is/ weynigh upt ghesouder: sommige Wangs zyn soo gewent het Dutroa te eeten ofte dymcken/ sonder haer weten / datse alleenlijck niet het sop vande bladeren terstont het speck werch hebben / ende die Vrouwen seker is hare oncupcheit te plegen naer hare lust.

Dese en dier ghelijcke crupderen en planten zijnder veel door geheel Indien/ ende worden seer gepleecht: want alle die studeringe van de Vrouwen ende Indianen is nacht en dach om de oncupcheit te ghebruycken / en die te versierken/ met alle wat sy weten te ghebruycken/ en te versieren/ om die t'onderhouden ende bequaemheyt daer toe te hebben / waer op sy wouderre pzactycken ende Dupbelche inventie weten ende doen/ als de experientie ende crachtigheit daghelijcks upt wijst ende vertoont/ van die in Indien verkeerren/ gelijc ic eensdeels wel bevonden hebbe. Daer is noch een cruyt in Indien / wort vande Portugezen ghe-noemt Herba Sentida, dat is soo veel als ghevoel cruyt: Oozsaechte/ dat manneer daer yemant by comt ende aentast / sant ofte pet anders daer maer op werpt / terstont wert het slap ende slupt syn bladeren toe / ende en sulen niet weder in syn effect comen noch open gaen soo langhe als men daer by staet: maer so haest als men de rugge keert ende wech gaet/ soo gaen

De bloemen gheben haer mannen dat cruydt Dutroa in / om haer gemoeth te niet ander mans verlijc te mogen hebben.

De Slaben ghebruycken dit Cruydt om de pils te steken.

Dutroa is Fenijn.

Ghebaente vande Dutroa.

De bloemen van Dutroa zyn ghelijck de bloemen van Rosemareyn.

Dutroa ghegeuen ofte ghegheten maect die Menschen Sot ende lachende sonder ghevoelen.

De Indianen seker Vrouwen studie ren aent oncupcheit te dymcken.

Herba Sentida is ghevoel Cruydt.

Oozsaechte waerom.

soo gaen die bladen weder open / ende werden weder stijf ende scaep oftse nieu gewassen waren / ende weder aenroerende verslappen ende slupten terstont weder / soo dat het een plapsier om sien is / ende bzeemt om te noteren : oock is te verwonderen / ende schijnt ongelooflijk van die het niet ghesien en heeft / als dat binnen die Stadt ende 't Epland van Goa, op een epnde bande Stadt / aldaermen die hoepen / Effen / Schapen ende alle Dee slaet ende doot / tot spijse van de Inwoonders genaemt Mata-vaquas, op welke plaets ligghe de hoozen vande beesten ober al ghewoopen ende ver- stroppt als omutte ware : Want behalven datse die Portugesen noch Indianen niet en ghebruycken / soo ist oock voor die Portugesen ende Spaensarden een groote injurie yet van hoozen te hebben / ofte malcorder een hoozn te wpsen / oft booz de deure smijten / waerom sp den anderen souden dooden en om- bzingen : ende daer wozt oock scherpe justitie overgedaen / so daer pemant den anderen eenig spijt met wpsinge van een hoozn / ja alleenlijc te noemen gebaen heeft : want daer by te ver- staen gheben / een man die spn wijs afghesoent wert. Keerende weder op onse materie / so is te weten dat deselphoozen / als sp daer een wijl gelegen hebben / wozen inde aerde vast / na- melijk het binnenste vande hoozn / ende crjgt woztelen gelijk of het een boom waer : als ickse menigh mael sels uptgetrocken hebbe met woztelen van 2. ende 3. spannen lanch / welcke op geen plaetsen ter werelt en geschiet datmen weet : Voorzake daer van heeft menich curieus ondersoecker van bzeemdigheiden verwonderd gemaecht : maer noyt en hebben connen gebliden : nochtans is de aerde meest steenachtigh / waer van die van Goa moeten dickwils in spottreden het verwoyt hoozn / dat sp de pzinipaelsie Gornudos oft hoozn-dza- gers zjn / om datmen die hoozen op ander plaetsen can af snijden teenemael : maer die van Goa, als woztelen hebbende / daerom niet mo- gelijcken zjn gepeelicken af te snijden : want om die woztelens willen terstont weder aen groeppen / soo dat sp die alle haer leven met ge- buldigheyt moet dzagen : Waer mede wil vol- epnden vande ghemeen crupden / boomen ende planten van Indien / hoe wel datter noch veel ende dupsenderlep / die in differentie ende won- derlijckheden / de Crupden van dese Landen seer verschepden zjn : doch de nam en mp son- derlinge so niet bekent / ende oock om alle ober- bloedige redenen te schouten / hebbe alleene mentie willen maken vande ghemeene ende meest bekende.

Dat. 26 Capittel.

Van Specerven, Droogisteryen, Planten, ende materialen die deMedijcine endeApotekerye aengaen, te wetē, van die gemeenste, ende die dag. lijcks in Indien verhandelt worden: Van haer wassing, hoe ende op wat manier, ende op wat plaetsen, Inden eersten vande Peper.

De Peper is veelderlep / te weten swer- te / witte / lange / ende Peper die ghe- naemt wozt Canarijn, die swerte is de gemeenste / die herwaerts ende ober al meest verhoert wertde / witte ende lange wert oock wel verhoert maer wepnigh : De Peper Canarijn wozt nimmermeer upt Indien ghe- bacht : want is van clepder estimatie : De swerte Peper / welck is de gemeenste ende de beste / wast meestendeel inde custe ende op 't lant

van Malabar, welke Custe begint van Goa, 12. mijlen zuytwaerts / ende streckt tot die Cabo de Comorijn, ende is het Landt gelegen aen de Zee Custe / tusssen het hoog lant van Ballagatte ende de Zee binnen int lant en wast gen : Alhier is die Plaets alwaer de Peper alle jaren gheladen wozt / diemen naer Por- tugael bzinght / ende alsoo verspreydt dooz ge- heel Chyisten-rijck : van hier wertse oock veel gescheept vande Machometisten na 't Hoode- meer / ende te landewaerts binnen ober Balla- gatte, ende naer Persien, Arabien, ende alle die omliggende contrepē ; ende hoe wel dat het scherpijck verboden wert vande Portuge- sen / ende daer alle opsicht op hebben / ende daerom die Zee ende Custe bewaren met aller neerstigheyt / niet tegenstaende wert hepnig- lijcken by grooter menichten verboert / ende oock somtijts met Salvo conduto ofte Paspoort vande Portugesen : daer wast oock veel swerte Peper by Malacca, ende op 't Epland van Sumatra, Java, Sunda, ende ander wegen / als ick inde beschrijvinge vande Custe ende Eplanden verclaert hebbe : alwaer oock wast de witte Peper / is ghelijck de swerte / alleenlijck is het eerste buytenste schelleken wit ende effen / son- der romphen / doch heeft de selve vtrupt ende smaech gelijk de swerte Peper comt veeltijts by de Peper van Malacca onder een gemenght : De Peper die inde omliggende contrepē van Malacca wast / wozt altemets oock wel naer Portugael geboert / maer wepnigh / want ten tijden in 2. jaren daerter een Schip van Por- tugael / welck daer sommige Peper / maer meest Bagelen ende Muscaten bloemen / ende ander Chynsche waren laet : ende den meesten hoop van dese Peper / wozt gesleten inde selve Landen / als Pegu, Syon, ende meest in China, ende die andere omliggende plaetsen / die met malcanderen hare dagelijche handel drijven : De Peper wert ghenamt vande Malabaren Molanga, ende in de landen by Malacca / Lada ; in Arabien / Filis, de Guleratten van Camba- en en Decanijns van Ballagatte noemse Meriche : ende die van Bangala Moroy : ende die lange Peper die alleenlijck wast in Ben- galen ende Java / Pepilini : die Peper wast ofte wert geplant aende voet van een ander boom / ende meestendeel aende boomen daer die Arecca aen wast ofte andere diergelijcken / ende clint daer tegen op / gelijk de Bertele ofte Clif : die bladeren vande Peper zjn ghelijck Chyangien bladen / maer wat clepder : zjn groen ende scherpachtigh aende punten / ende int canwen soo bjt het wat / smaken de bpnast gelijc Bet- tele sp wassen gelijk de Druyben in boskens maer zjn bre clepder ende dunder / wat dich- ter als die Melbesen / ende zjn altoos groen soo langhe tot datse beginnen te dzoogen en rijp te werden / welke is in December ende Janua- rius dat den tijt is datmen se plucht : De lange Peper wast in Bengalen / ende oock sommige int Epland Java : is gants ren ander satsoen van boom / de lange Peper is van de lengte van een Aelde ofte punt van een Instellingh / maer wat dicker / ende is ober al eben dick / is van buyten berompelt ende aschwich / ende van binnen wat witachtiger / met clepne saetgieng / doch inde smaech ende gebuyck is ghelijck die ander swerte ende witte Peper : die witte Peper is / als geseyt is gelijk de swerte in 't satsoen ende smaech / hoe wel datmen se booz beter ende crachtiger houdt / ende en isser oock in soo grooter menichten niet als de swerte. De Peper ghenaeemt Canarijn, is by de con- trepē

Deba Bens- da / wert ter- stont slap als men daer pet op werpt / ende sefde af ne mende wert weder stijf.

De hoozn- gesen en e Indianen souden mal- ca: de en doot slaen / datmen een hoozn booz daer dur gelept had- de. De hoozen vande Zee- sten seer ver- acht in In- dien.

Men doot Justitie op- ber de gene die een ander de hoozen wijs ofte noemt. De hoozen groeppen te Goa niet woztelen ge- lijck boomen

Die van Goa werden bespot ooc- wassen van de hoozen.

Van Mala- bar woert de Peper alle- laer naer Portugael gescheept.

Desgelijck- vande sPaas- chmetisten nae Arabien Persien etc.

De Portuge- sen verbie- den de Pe- per upt te boeren / nae ander plaets- sen als naer Portugael.

De witte pe- per is van cracht ende smaech als de swerte.

Verchryp- penamen van de Peper.

Hoe dat de Peper wast ende geplant wertde.

De bladen vande Pe- per zjn als Chyangie bladen sma- ken bpnast als Bertele.

De Peper wast in busse- len als de Druyben.

De Peper plantmen in December ende Janua- rij.

Scheydste- vande lange Peper.

Verderlep- noeten van Peper.

Alwaer de Pe- per woert meest bes- boert De meeste Peper wast in Malabar

De Peper
Canarijn bp
Goa is van
farloot als
Boerwept
maer van co-
leur afber-
wich/ ende
wert alleen
bande arme
gheboort.

De India-
nen gebzup-
ken in haer
landt meer
Peper als
daer upghes-
boert wert.

De Peper
groen zijnde
wert se in
potten geson-
ten/ ende soo
na Portugael
geboort

Peper in
Achar.

Trepn van Goa ende Malabar, bp naest van sa-
toen gelijck die Boerwept: maer is afber-
wich ende van binnen hol/ met sommige clepne
kerkens/ die welcke int eeren / smacch ende
hitte/ ghelijck ander Peper is / doch woxt al-
leenlijck ghebzupcht van 't arme volck / waer
om Peper Canarijn genaemt wert/ als te seg-
gen Boeren Peper/ ofte arme ende slechte lie-
den Peper / daerom en woxtse nimmer meer
verboert / want is seer slecht ende van clepne
valcur/en soude de vacht niet mogen betalen/
waerom datse aldaer gelaten woxt: Die ander
Peper wert in Indien ende alle Ozietae'sche
plaetsen van de selfde Indiaenen veel geson-
ten ende gebzupcht/ ende dat in meerder menich-
ten als die der s'etlijck naer alle plaetsen gheboert
wert: want en eeten geen spijse/ ofte doender
handen vol Peper in/ al ongestooten / soo dat
sp die in grooter abundantien verfinden. In
de beschrijvinghe van de Custe van Malabar
hebbe ick menie ghemaecht / waer die Peper
meest waft en geladen wert/ die plaetsen en ha-
vens aentekende vande Custe van Malabar,
daer de Portugesche Schepen haer ladinghe
nemen/willen dat booz bp passeren: De Peper
wert oock veel (als sp noch groen is) in potten
gelept/ met Sout ende Azijn/ ende woxt so lan-
ge t'ijt bewaert/ ende oock wel naer Portugael
gheboert: maer meestendeel in Indien ghe-
bzupcht: woxt ghenaemt Peper in Achar: op
welcke manier ghebzupchen oock alle andere
speccerpen ende srupten van Indien/ ende etent
gemeenlijck om optijt te crijgen / gelijckmen
bp ons die Capperis/ Olphen/ Lpmoenen/ ende
diergelijcke in pckel gebzupcht

Annotatio D. Pal.

Die Peper wort gebruyct in die kencken ende
in die Apoteke, doch ten beyde plaetsen niet als
voetsel, maer als een medecijn: sy verwarmt de
mage, ende verteert het coude slijm desselvigen.
In pyne der mage, uyt rauheyt ende winde, is seer
goet alle morgens vijf Peper koren doorgeclockt:
die een donker ghesicht hebben, sullen nattighen
Peper koren met Annij, Venckel ende Nagelen:
dat hier van die swalmen, die het gesicht verduy-
steren, verdrijv' ende verteert worden. Van drie-
derley Peper maecten in die Apoteke een Con-
fectie, op dese manier: Neemt witte, swarte ende
lange Peper, om van een yegelyck 25. dragmen
Wilde Tijm, Gengber, Annij, van elcks 1. loot
met Honich, soo vele als nootwendich tot Confe-
ctie gemaect, welcke goet is voor de ghene die
een coude maghe hebben, die nucken, die vande
lever cranck zyn, die watersuchtige, &c.

Dat 63. Capittel. Vande Caneel.

Die Caneel / in Latijn Cynamomum
genaemt ende van die Arabpen Quirla,
vande Persianer Darchina: van die
van Seplon / al waer sp meest waft/
Curdo, die van Malacca heeten se Caylman ende
die Malabaren Camea, die bomen zyn vande
grootte gelijck die Olijf-bomen/ ende sommige
wat clepnder/ met bladren van Colmi, gelijck
Laurier bladeren/ maer van gedaente gelijck
die Citroenen/ doch wat smaler/ hebbende
witte bloesemen / ende een srupt vande grootte
ghelijck swarte Portugaelsche Olphen/ waer
van men oock Oipe maecht / diemen tot veel
dingen besicht/ den boom heeft twee basten/ den
tweeden bast is Caneel woxt afgesneden in
mercante stucken/ ende aljoo te bzoogen gelept/

is int eerst afberwich / ende daer naer rostet
hem in malcanderen van zyn selfs alst bzoogh
begint te werden/ ende crigt die roleur gelijc
als si hier comit/ welke is vande hitte vande
Sout/ die heet curcort. Den boom die men den
bast afdoet/ laetmen soo staen/ erde heeft ober
dix jaren weder ander basten/ ghelijck als te
boozen: dese boomen zyn der in grooter menich-
ten/ want wassen sei die geplamt te worden int
wilde/ ghelijck die bossen / de wortel van dese
boomen gheft een water / welcke riecht als
Champhora, het is verboden datmen se niet upt
en mach trecken/ om die boomen niet te bescha-
digen. Die Caneel die qualijck gecurcort is/
is afberwich / ende die te veel gecurcort is/
swartachtich / maer die wel gherureert is/
rootachtich / men distileert oock veel ende ex-
cellente water van de Caneel ter wijle datse
noch half groen is/ ende wert seer gebzupcht in
Indien/ ende oock son tijds naer Portugael
ende ander weghen gheboert / is seer lieflich
om te dincen ende te riecken: maer is seer
heet ende crachtich: woxt gebzupcht teghen
Colique ende ander cranckheden/ die van cou-
de gheporederet zyn/ is oock goet tegen sine-
ken deasem ende quade reuck des monts. Men
distileert oock wateren vande bloesemen van
desen booms: maer is soo goet niet/ noch soo ge-
acht als vande selfde Caneel. Die plaetsen
daer die Caneel waft / zyn de meeste ende de
beste int Epland van Seylon, alwaer ghelede bos-
schen vol af zyn/ inde Custe van Malabar waft
oock veel ende heeft sommige Caneel bosschen
maer is op de helfte naer soo goet niet/ ende de
boomen zyn oock clepnder / ende is inde bast
ende schillen veel grober ende dicker/ ende van
weynige virtuyt/ die van 't Epland Seylon is
de fijnste ende beste/ want scheelt ooc wel dize-
dub belt inden p'ijse: die Caneel vande Malabar
woxt genaemt Canella de Mato, ofte wilde Ca-
neel/ ende is verboden naer Portugael te boe-
ren / niet teghenstaende werdt veel in grooter
abondantien gescrept: maer is op den naem
van Caneel van Seylon, waer mede passiert/
om dat de Coning spn volle Colse soude hebben/
soo veel vande quade als van de goede. Als die
Caneel van Seylon in Indien gelt het Quintael
tot 50. en 60. Parbauwen/ soo gelt die wilde
Caneel maer 10. ofte 12. Parbauwen/ doch
woxt al geregistreert in Indien booz. Saylor-
sche Caneel/ ende moet betalen in Lisbon van
Colende Coningh / elck Quintael 15. 16.
Pailrees: soo wel de quade als de goede/ ende
alle ander speccerijen naer adbenant: ende men
mach in Indien niet ter werelt schepen/ sae tot
die Slaven toc / oft het moet al in Cochijn ge-
regisiert worden: ende somē in Portugael pet
voirdt dat bupten die register comt dat is ber-
brut booz den Coningh. Daer waft oock
Caneel inde Eplanden van Iavas ende bp Ma-
lacca, doch weynigh en is soo goet niet als die
van Seylon: die bomen daermen in Indien
bernhout af maecht/ zyn sommige int b'anden
ende reuck/ ghelijck Caneel hout.

Annotatio D. Pallud.

Caneel verwermt, opent ende sterct alle inwen-
dige deelen, sy treck een weynigh te samen, sterct
die maghe ende helpt de spijs te verteeren, wordt
ooc met vordel gebruyct tegens allerley vergif,
dat het herre schade mach doen: Caneel met Po-
ley ende byvoer-water gedroncken, drijft die
volger, opent die verstopte moeder ende
brenght die vrouwen haer tijdt. Caneel is oock
goet teghens Fusen ende Catharren, soo van't
hoofte

Alle dese ja-
ren crijgen
de boomen
merckelike be-
sten.

Caneel boe-
men die men
over bloedigh
o. geplamt.

Zijn verbon-
den upt te
trecken.

Inde wortel
is een seer
seer water/
dat men als
Emptoria.

Water van
grote Ca-
neel gedist-
leert goet tot
brecken den
dingen.

Schrele bos-
schen van
Caneel
boomen.

Caneel de
Malabar ver-
boden upt te
boeren.

Al d'atmen
in dien
schepment
tot Coe yn
geregistreeert
worden.

Het bian-
hout in Indi-
en rijckt als
Caneel.

Werkhepden
namen van
de Caneel.

In Seplon
waft de mee-
ste Caneel.

Gedaente/
grote/ ende
blychten
van de Ca-
neel boom.
De tweede
bast van de
boomen/ is
de Caneel/
afberwich
van Colenr

hoofst nederfinken op die benedenste partyen : Item, tegens die watersucht ende gebreken ofte verstopheden der Nieren &c.

Het water ende die Oly van Caneel stercken seer alle inwendige partyen; hier hoofst, dat herre, die maghe, lever, &c.

Dat 64. Capittel.

Vanden Gengber.

Debedarnte hoe dat de Gengber wast.

Die Gengber wast meest dooz, gheheel Indien op veel plaetsen/doch die beste/ ende die meest verboert wert/is vande custe ende 't landt van Malabar, wast gelijck dun ende jonck Nederlandts riet/ van twee ofte drie spannen hoogh/ ende die wortel is die Gengber : wort in Indien veel groen gegeten/ in salaet/ ende oock ghesouten in Azijn/ dat sy Achar noemen ghelijck geseyt is vande Peper ende ander fruchten diemen ghe-meenlijck in Indien alsoo ghebruycht : die tijt datmen seest plucht ende begint te dzoogen/ is in December ende Januarij : dzoogen se op dese manier/bedecken se met potaerde/welcke sy doen om die gaten te stoppen ende te vul-len/ ende alsoo verscher te blijven : want die potaerde beschermt die vande wozmen/ sonder welcke sy terstont is deurbeten : Men estimeert se wepnigh in Indien/ niet tegenstaende wert veel verboert / soo naer het Roode mecr/ als Ormus, Arabien, ende Perlien : maer naer Portugael wepnigh / overmits dat sy die vrucht ende tol niet en mach afwerpen : Van allelijck die buyscheters vande Indiaensche Schepen moghen sekere Quintalen bzingen sonder tol te betalen / het welcke haer gegunt is vanden Coningen van Portugael in dzooghen tijden / ende wort noch onderhouden/ welck sy mogen vercoopen aende kooplieden : op dese manier wert sommige gebacht/maer anders sonderlinghe niet / overmits dat die meeste Gengber in Spaengien gebacht wort van Cabo verde ende 't Eplandt San Thome, Bresilien, vande Eplanden van Santo Domingo ende Spaens Indien / die in Spaengien veel verhandelt wort/ waerom die van Portugael's Indien luttel gebacht werdt/ om die verpicht vande wegh ende groote onkosten : doch goet in goetheyt aller ander Gengber te boven? gelijck oock alle specerpen/ metalen/ ende ghesenten / diemen heet Ozietaelsche/ namelijcken uyt die contrepen van Portugael's Indien / gaen in goetheyt ende virtuyt alle ander te boven/ die de dagelijcke ervarentheyt ghenoech kennelijck ghemaecht heeft. Men maecht ooc veel Gengber in Conserven met Supcher in Bengalen : maer de beste comt van China, is seer goet om te eeten/ wort veel in Indien ghegastert en oock verhandelt / en naer Portugael ende herwaerts overghebracht/ etc.

Amoratio D. Pallud.

Gengber wordt van die Arabiers, Persianen ende Turcken geheten Gengibil, in Gufaratten, Decanen, Bengala, als sy noch versck ende groen is Adrack, ende ghedrooght Suete : in Malabar, ghedrooght ofte groen, Imgi, in Malayo, Aliaa.

Die Gengber wast gelyck water Liolen ofte ghelyck Sweertkens cruydt doch wat swetter met een steel, twee ofte drie palmen hoogh, endemet een wortele gelyc Lies, niet voort cruypende, als Antonius Musa gheschreven heeft : Ende

is oock niet soo scherp insonderheydt die in Bacaim wast, om die overvloedige vochtigheyt.

Dese wortelen snijt men cleyn, ende vermengt die onder-ander cruyden, ende eetse voor Salaet, met Olye, Sout ende Azijn : men kooct die oock by visck ende vleys.

Gengber wast in alle plaetsen van Indien, wort ghedraeyt ofte gheplantet : want die van selve voor comt is niet soo goet : die beste ende overvloedichste comt uyt Malabar, wordt van die Arabiers ende Persianen seer gesocht, daer nae volcht die van Bengala : die derde plaetse heeft die van Dabul ende Bacaim, ende die gheheele Zee-custe langhs, in die Woestyne ende binnen in 't Lant werter weynig gevonden : men heeft oock in 't Eylant van S. Laurencio ende Camaro, van die cracht ende eygenschap vande Gengber, is te weten dat sy lietelicken camer-gang maect, die verteeringe cracht sterckende. Ter contrarie is oock andere Auctoren gevoelen, dat Gengber stopt : want vorderende volcomen verteeringe van die spyle, worden buyck-loopinghen, die van rauwe vochtigheden comen, ghelemt. De Gengber verwarmt die coude maghe, is goet tegens opdracht die de oogen verduylt, ende wordt ghedaen in groote Medicynen.

Dat 65. Capittel.

Van de Gyrossel-naghelen.

Die Gyrossel-naghelen die vanden Turcken/ Persianers/ Arabiers/ ende vanden meestendeel vande Indianen ghe-noemt worden Calatur, ende inde Eplanden van Maluco, alwaer sy alleen ghebonden werden ende wassen / Chamke : Dese Eplanden syn vijf / ligghen onder die linie Equinoctiael, gelijck inde beschrijvingen van dien verhaelt is / hebben anders niet van Naghelen / van waerse verboert werden dooz de gheheele werelt : die boomen daer se aen wassen / syn gelijck die Laurier-boomen/ ende die bloesemen syn int eerste wit / daer naer groen / op 't leste root ende hartachtigh/ welcke worden die Naghelen : ende waer neer dese bloesemen groen syn / hebben die lieffelijckste reuck vande werelt : Die Naghelen wassen seer dicht by malcanderen in grooter menichten / men plucht se / ende als dan dzooghtmen se / haer rechte colur als yn dzoogh syn / is doncker gheslachtigh / ende om die een swarte colur te gheben / soo wozdense ghemeenlijck ghe-roockt : de Naghelen die aende boomen blijven om te plucken/ worden dick / ende blijven teghent toecomende jaer / welcke syn / diemen heet die moeder vande Naghelen / ende op de plaetsen daer de boomen staen / en wast gants gheen Gengber ofte eenige groenheyt / dan is gants dooz : want die boomen trecken alle vochtigheyt naer haer : Het ghene dat die Portughesen heeten Baston, ofte by ons die romp vande Naghelen / dat syn die stelen daer die Naghelen aende boom aen hanghen / wort alsoo te samen op geraept ende onder een gemeinghe : want in Maluco en maken se die Naghelen niet schoon / dan in Indien onderschepden se altemet / maer wepnigh : werdt meest vercocht ende gheseten met stof / moeder / romp / en al onder malcanderen / dan diemen naer Portugael wil senden / worden onderschepden. Die Naghelen syn soo heet van natur / dat wannermen se in Indien schoon maect/

De nagelen werden alle inde Eplanden ghebonden.

Beschrijf inghe vande Naghelboomen/ bloemen ende Nagelen.

De rolen van de Nagelen is gelyck achrich/ende werden swert ghe-roockt.

Gyrossel-naghelen Baston gheheten.

Natuur en
eigenschap-
pen van de
Naghelen.

Natuur van
de Chynt-
sche Zide/
hoe datse
water son-
der aen te
raecken na-
haer treckt.

Naghelbo-
men wassen
in wilde.
Hoe datmen
de Nagelen
pluukt.

De boomen
vande Na-
ghelen wor-
den over de 100
jaren ont.

Het sapsoen
vande Na-
ghelen is in
September
tot Januari
us tot.

Confer van
Naghelen.

ende onderschept van het gruyt / soo inde
camer daermense schoonmaecht eenigh tobbe
ofte eener met water stondet / ofte eenich an-
der back met wijn ofte nat / souden binnen
een paer daghen gants upt-ghesoghen ende
verdrooght wesen / al stondet al schoon daer
verre af / door die groote hette vande Nagelen
die alle bochtigheyt naer haer trecken / ghe-
lijck ick by experientie dickwils gesien hebbe
Wese selfde natuerse heeft die onghesponnen
Zyde van Chyna. dat wanneer die Zyde leyt
pewaerts in een hups ofte bloet / te waten / op
deelen een doet ofte twee hoogh vande eerde/
ende datmen die bloet begint ende bedeckt
van water / sonder nochtans die Zyde te
raeken / des snoezghens sal al dat water in die
Zyde wesen diet naer haer ghetrocken heeft
het welke die Indianen dickwils doen om
alsoo de Zyde meerder ghewicht te geven int
vercoopen : want men het aende Zyde niet
sien noch mercken en can. Heerende weber
tot die Nagel-boomen / sp wassen ontrent
een scheut van een Was vande Zee / onghel-
plant en onghesponnen / en doen anders niet / van
wanneer se die Nagelen willen plucken ende
vergaten / soo makense het aertrijck daer
onder schoon : Die boomen en willen niet
seer dicht by de Zee wassen / noch oock verre
daer van : want dese Eplanden zyn altemael
met die Zee oncingheit : wanneer het een
vuchtbaer jaer is / soo zyn die Naghelen
veel meer dan bladen / als men se pluckt soo
en plucktmense niet met de handen / dan met
coorden dese om de tacken doen / ende alsoo
met cracht af rucken / door welke oorsake
die boomen soo ghequetst worden / dat se het
eerste naestvolghende jaer daer naer wepnigh
vuchten gheben / dan het tweede jaer daer
aenbolghende : die boomen wassen van die
Naghelen die daer by hem vallen ghelijck
die Castanien boomen / ende sp groeyen seer
haest / overmits die overbloedighheyt vande
regen / om dat dese Eplanden onder die
Linie ligghen / soo dat se binnen acht jaer
vuchten gheben / ende dueren over die hon-
dert jaren : haer sapsoen datmen se plucht
ende drooght / is van September tot Janua-
rius toe : men maecht oock vande Naghelen
als sp noch groen zyn goede ghesupcherde
conferben / ende worden oock ghesouten in
Wijn / in potten bewaert / ende Achar af-
ghemaecht / ende alsoo naer Malacca ende
Indien ghebracht : maken oock vande groene
Naghelen ghedistilleert water / dat seer co-
diael is / ende tot veel medecynen ghebruycht
werdt : Die Indiaense vryouten hebben
veel booz een manier die Nagelen te cautmen
om alsoo een goeden aessen te hebben / welck
die Portugalsche vryouten / die daer wo-
nen / oock beginnen naer te doen : Die bla-
deren van dese Naghel-boomen zyn alleweg
als die Laurier bladen.

Annotatio D. Palud.

Die Naghelen wassen aen boomen gelijk die
Laurier-boomen van groote ghedaente, alleen
dat die bladeren wat smalder zijn, gelijk Amandelen
ofte Wilge bladeren, hebben veel tack-
kens ende overvloedig veel bloemen, welke ver-
anderen in dese vruchtken dienmen Naghelkens
heet, om die figure willen die sy hebben met die
Naghelen gelijk, wassen als Myrthus belikens van
die uiterste tackkens Naghelkens, vorden vele

ghebruyct, soo in spijsse, als in medicijne : Die
van lava hebben liever die groote Naghelen die
een laer over op die boom ghestaen hebben dat
gheen mannekens zyn, als Avia qualijck meent,
ende vvy luyden toecken die dunne, dese noch
groen zijnde, vorden in Maluca ingesouten, met
Aziijn ende Sout, ende sommighe in Suycker,
welcke seer aengenaem zijn om te eeten. Het
water van groene Naghelen ghedistilleert, is seer
liefslyck van reuck, ende sterckt dat herte. Item
men vordert den sweet in pockighe luyden met
Naghelen. Nooten Muscaet, Foelie, langhe ende
swarte Peper. Sommighe stroyen Nagel Poyer
op t hooft teghens hooft pijn van vercoutheyt.
Zy verstercken die Lever, die Mage ende dat her-
te : sy helpen oock tot verdouwinghe der spijsen,
voorderen die urine, ende stempden die buycloop,
in die oogen gedaen verstercken sy dat gesichte:
welcken vier drachmen uyt melck ghedroncken
voorderen Venus handel.

De 66. Capitel.

Vande Massa, Foelien ofte Muscaten bloemen
ende Noote Muscaten.

DEn boom vande Note Muscaet / is
ghelijck een Peer-boom ofte Persich-
boom alleen dat sp smalder zyn / heeft
ronde bladen : dese boomen wassen int
Eplant van Banda, niet verre van Maluco
ende oock inde Eplanden van lavas ende Sun-
da, van daer werden sy verhoert nae Chyna
ende Malacca, ende alsoo hoort naer Indien
ende ander wegghen : het fruyt is alleens
ghelijck groote ronde Persien / ende het aller
binnenste is die Note Muscate / dese Noot
heeft om hem een harde schilp ghelijck hout,
soo dat die Noot daer los in leyt / ende dese
houte schilpe ofte schulpe is bedekt ende bedekt
met Muscate bloemen diemen Massa heet : ende
als van soo comter het fruyt / welke is ghe-
lijck het fruyt vande Persien van binten om/
ende is seer costelijck eten ende heffelijcken
reuck afst rijp is : men maecht dese ghehele
fruyt ofte Appelen doel in ghesupcherde Con-
ferben / ende worden alsoo verhoert door ge-
heel Indien ende zyn seer gheestmaect : want
is inder waerheyt die beste Conferben die
in ghehele Indien ghemaecht wort / ende
wort oock dickwils naer Portugael ende
herwaerts oer ghebracht : men maect hier
oock ghesouten / in Wijn / die oock veel in
Indien gheseten werden. Wanneer die No-
ten beginnen rijp te werden / soe beginnen se
te swellen / ende die eerste schulpe ofte schelle
berst aen stücken / ende die Muscate bloemen
blijven seer rooachtigh / gelijk root schaer-
laken / welck seer schoon om sien is / als
die boomen vol fruyten zyn / ende oock som-
tijts soo berst die Folie ofte Massa / welke
is de oorsake dat altemet die Noten sonder
Massa comen / ende wannermen die Note
Muscaten drooght / soo gaeter die Massa af/
ende die couleure van root verandert in Oran-
gien couleure / ghelijck men mach sien aen de
Massa die herwaerts oer ghebracht wort.
Die Eplanden daer se wassen / principelijck
Banda, is een onghesont landt / ghelijck oock
die Eplanden van Maluco zyn : daer serten
veel die daer handelen / ende passeren daer
groote perijckelen van siecken ende leuen niet
teghenslaende / ende die groote winst doet haer
die repse aenverden. Die Note Muscat
is ghenaemt vande Inwoonders van Banda,
daer se

Ghediente
vande Note
Muscaet
boomen ende
planta daer
se wassen.

Ghediente
vande Note
Muscaet
hoe datse in
haer schilpe
pen bewaert
leggen ende
ghesupcherde
worden

Ghesout en
Note Mus-
caten.

Muscaten
bloemen
zijn rooacht-
igh en seer
schoon om
sien.

De Noote
Muscat
den zijn seer
ongesont.

baerft meest waff/ Palla, ende die Massa ofte Muscate bloemen Bona Palla: die Decanijns ende Indianen heeten die Noote Iapary, ende die Massa Iaylo, &c.

Annotatio D. Pall.

Die boomen daer die Noeren Muscaten ende Folye en waffen, zyn die Peer-boomen niet ongelyck, doch corter ende ronder van bladeren zyn dienstelyck in siechte des hoofts, der moeder ende der Zenuwen, &c.

Die Muscaten zyn met drierley batten bedect, die buytenste is van gedaente ghelijck die groene batten van Oker Noten: als dese rijp wort, fopondet sy haer open, als dan sietmen een dunne fchorle ofte balt gelyck een netken 'twelc om die vrucht gaet, ende van den onsen Folye ofte Muscaten bloem genoemt wort, in die spijfe ende Medicynen leer dienstelycken: die derde bolster ofte schelle is harder ende hontachtiger dan die voorgenoemde, gelyc die Oker Noten, alleen dat die swartachug is, ende als men die open doet soo vintmen daer in die Noote Muscate.

Als die vrucht rijp geworden is, ende die buytenste schelle op berstet, soo schijnt die Folye gantsch schoon root, als daer nae die vrucht oock droogh wort, soo scheurt die Folye oock, ende bekومت een goudt geelle verwe.

Men vint daer tweederley Muscaten, langhe diemen Manneken noemt, ende ronde die beter zyn, ende stercker.

Die Muscaten stercken die hersenen, scherpen die memorie, verwermen ende stercken die maghe, verdryven winden, maken een goede afem, dryven die urine, stempen buyc loop, in somma zyn goedt reghens allerley coude ghebreken des hoofts, ende der hersenen, der magen, lever ende der Lijf-moeder.

Die Olye is tot allen voer genoemde gebreken beter ende stercker.

Die Folye is sonderlinghe goedt tot een verkoude swacke maghe, sy vordert die kokinge der spysen, verteertende alle boote vochticheyt, ende winden verdrijvende.

Dat 67. Capittel.

Vanden Cardamomum.

Cardamomum is goet reghen een stinchenden adem.

Gedaente ende coleur van de Cardamomum.

Overfchep Cardamomum.

In Calecut ende Cananor, in den meeste Cardamomum.

Die Cardamomum is een specie diemen in Indien veel ghebruycht om niet te koken / ende oock die Indianen hebdense ghemerlijck in de mont om te rauwen / is seer goede tegen den stincken den afem / ende quade humoren van 't hooft / ende dient oock tegen andere dingen van medicijne: Het waff gelyck als ander grepen ende is by naer gelyck Boeck-weyte / doch is van coleur witachtich / treckende naert gheele / zyn fupfien van de groote van Boeck-weyte grepen / ofte wel soo cleyn / hebben van binnen tot 10. ofte 12. grepuglens / welke is die Cardamomum: Daer zyn twee soorten van Cardamomum, te weten groote ende cleyn / ende wort gheheeten van de Malabaren Erremilly: die Gufaratten, Decanijns, ende Bengalen heeten Hil: ende die Moosen die onder haer moogen noemen Helachij. Dese specie wert veel in Indien verhandelt ende ghebruycht / ende is een coopmanschap die op alle plaetsen van Indien verhoert wert / merckendeel waff in Calecut ende Cananor, plaetsen op de eyfde van Malabar, is oock op meer ander plaetsen van Malabar, ende oock op 't Eplandt

lava: maer van dese boosfepde plaetsen wort het meest verhandelt ende verhoert naer alle weghen / doch moet weplich naer Portugal ghebruycht / oofake die groote onkosten ende verre wegh / doch altemet van de Bootf-gefelten ende andere Zee-volck: Men hoort in Indien gheen bleysch / ofte daer moet Cardamomum by wesen / geest het eren eenen goeden fmaecht ende reuck / soo wel als een band' ander fpeeyen van Indien.

De Indianen koken ghemerlijck van de Cardamomum.

Annotatio D. Pall.

Avicenna stelt hier van tweederley specien, het eene noemt hy faccolaa quebir, dat is groot Cardamomum, dat ander Saccalaa cegur, dat is cleyn Cardamomum. In Malabar wort dit gheheten Ettemelli: In Seylan, Encal: In Bengala, Gufaratte, ende Decan ten tijden Hil, ende somwilen Elachi, ende dit van die Mooren: Want die Heydenen door geheel Indien noement alleen Dore: Cardamomum is den ouden Grieken als Galeno, Dioscoride, ende anderen onbekent geweeft, ende oft wel Galenus int 7. boec vande simplicien, fchrijft dat Cardamomum niet fo heet is, als Nastuatium ofte kers: Maer aengenermer ende lieflijcker van reucke, met eenighe bitterheyt, soo comen nochtans alle dese teekenenen met het Cardamomum van Indien niet over een, Dioscorides in zyn eerste Boeck int 5. Capittel, prijft foodanighe Cardamomum dat uyt Comagens Armenien ende Bosphoro ghebracht wort, (hoe wel hy ooc feyt dat het in Indien ende Arabien ooc sulcx waff.) Soo feyt hy daer by datmen uyt kiesen faldat vol is ende raey om te breken, fcherp, van fmaec bitter, ende dat hooft bewarende met zynen reuc, soo wort nochtans het Indiaenfe Cardamomum in die plaetsen ghebracht: daer Dioscorides fchrijft het zijne van daen te comen, ende is ooc niet tay int breeken, noch bewaert oock dat hooft niet, noch bitter, noch soo fcherp als Naghelen.

Het groote Cardamomum heeft een langwerpig driebantigh bolsterken ofte huyskens, in welc bleec-roode coorkens zyn, met hoeckkens: het cleyn heeft in fghelycken oock een driebantigh bolsterken, doch corter ende met cleynder coorkens onderfcheyden: int midden met een vlieske, ende dit Cardamomum is noch drierley, minus, medium, minimum, dat is cleyn, cleynder ofte middelbaer, ende aldercleynste.

Cardamomum verwermt die maghe, verteert die spyle, verdrijft duyfelinghe des hoofts, werdt oock met Betele ghegheten, om het hooft ende die mage van fym te fuyveren.

Dat 68. Capittel.

Van 't Lack,

Het Lack welch die Malabaren, Bengalen, en Decanijns heeten / Afij: ende die Moosen / Lack: die van Pegu alwaer het beste is / en den meesten handel met ghebruyken werdt / heeten Treck: die welch daer een groote trafficheyt met doen / op 't Eplandt van Samatra eertijds Taprobana gheheten / ende dat in wisselinghe van Peper / ende van hier werdt het verhoert naer 't Noode-meer / Persien ende Arabien / waer van die van Arabien / Persien ende oock die Turcken dat noemen Loc Samutri, dat is: Lack van Samatra, overmits dat het van daer in de contreyen ghebruycht werdt. Die manier van dat het ghemacht werdt: is aldus / in Pegu ende die plaetsen daer van daer comt / beestmen op seckere plecken seer groote

In Pegu is het beste Lack ende aldaer wert den meesten handel met het Lack ghebruyken.

67 Beschrybinge van 't Lack/ Anijl/ Amber en ander dinghen.

Amber hoe
dat het Lack
bereypt wert.

Eer groote
Mieren met
vleughelen/
die op de
boomen daer
het Lack ge-
lyck comt
uyt loopen/
op en neer
loopen.

Coleur van
natureel
Lack.

groote Mieren met vleughelen : Dese Mieren loopen by de boomen op / (die ghelyck Pyrum-boomen ofte ander dierghelycke zijn) upt welke boomen comt een sekere Bom/waer aen die Mieren loopen supghen / ende als dan makense rontom die tacken vande boomen het Lack ghelyck die honigh Bpen het honigh ende Was maken / ende alst vol is soo comen die epgheuers vande boomen/ ende bzeken die tacken as en legghense te dzoogen soo gaen die tacken upt / ende het Lack blijft ghelyck een riet / ende somtijts breekt het hout daer in/ ende hoet minder hout heeft/ hoet beter is/ ende die stuckens ende crupmelen die op der aerden ballen/ smeltense te famen : maer dat en is soo goet niet: want heeft altoos eenige vupligheyt ofte aerde binnen in / het gheschiet dichtwils datmen noch int rauwe Lack die vleughelen vande Mieren daer onder ghemenght siet: wanneert Lack nieuw is / ghelyck het vande boomen comt/ soo ist doncker rosachtigh/ maken in Indien van alle couleuren gheresmeert ende schoon.

Annotatio D. Pallud.

Sy storen dat Lack tot een poyer, ende smel- tent, als dan vermenghen sy daer onder allerley verwen die sy willen, roode, twerte, groene ge- le &c. ende maken daer uyt stocckens, allimen ons hier verkoopt, om brieven toe te legelen.

Wetsteden
in Indien
met Lac
verrooken/
die seer
schoon zijn

Als dan maken daer ooc de betsteden mede/ te weten / int dzaepen nemen een stuck Lack van wat couleur datse begeren / daer naer alst hout ghebzaept / ende zijn volcomen satsoen heeft/ soo bouwense het Lack daer aen / ende loopen daer alsoo al dzaepende met om / het gheheele hout ober / welcke terstondt deur die hitte van 't houdt / die 't deurt wghven ende dzaepen cricht/ ober al aen cleeft/ vande dichte van eenen Dagghel/ ende als dan bypmieren set met bzeet sirop ofte ander dzooghe Biesen/ waermede blijft het hout geheel bedeckt/ ende soo glat als een Spiegel/ dat een lust om sien is/ ende duert soo lange als hout/ alsment wel waer neemt : op dese manier maken alle dinghen in Indien / soo besteden / stoelen / ende alle ander ghebzaepde houtwercken / waer dooz het wonder ghemeen is / ende seer ghesleten wozt in gheheel Indien : die fraepste wercken hier van comen van Chyna, ghelyck als men aen allen dinghen mach sien/ die van daer comen/ als Schijfstoelen / Rondbassen / Caselen/ Bos- setten/ Dooskens/ ende dierghelycke dupsent dinghen / die al bedeckt ende gearbept zijn met Lack van alle couleuren ende figueren / ende ons een verwonderinghe gheeft vande schoon- heyt ende gladdigheyt vande verwe/ 't welck altesamen Lack is/ dat alsoo ghemoycht wozt/ Desghelycks ghebzupckense het Lack om te vullen alle Silver ende Goudt werck te we- ten/ die hechten van de messen ende ander din- ghen/ makense van bypen fraep van Silver/ ende van binnen vol Lack : Desghelycks zijn die Indianen soo subtyl datse die goude Ringen maken/ int schijnt sel fraep ende schoon/ ende schijnen van Wasigs goudt te wesen : maer zijn van binnen hol ende vol Lack / son- der dat pemant soude comen mercken / ten waer dat by daer as ghradderterteet waer : Het Lack is oock in Ballagatte ende Malabar : maer weynigh/ het mestenoeel/ ende van daer't in Indien ende ober al verhoert wert/ is upt het Landt ende Coninghryck van Pegu,

De fraepste
wercken van
Lack comen
van China.
Weelderlyc
dingen van
Lack van al-
lerley coule-
ren.

Fraep Rin-
ghen vande
Indianen
ghemaecht/
inwendigh
hol ende met
Lack gebuilt.

Das 69. Capitel.
Van 't Annil ofte Indigo.

Et Annil, anders Indigo genaemt/en de in Gufaratte, Gali: van andere/ Nil: welke een costelike verwe is/ en seer in Portugael ghetrocken ende verhan- delt/ wast in Indien int Coningh-ryck van Cambayen, het cruyt is bynaer ghelyck Rose- mareyn/wozt gesaep ghelyck ander cruyt/ende op spin sapsoen gheplucht en gedzooght / ende daer naer nat gemaecht en gestooten / ende al- soo sekere dagen weder gedzooght en bereydet: is int eerste sijn groen : maer daer naer wert het sijn blaeu/ ghelyck alst blycht herwaerts overgebzacht wesen/ende hoe dat het schoon- der van aerde ende stof is/ hoe 't beter is/ en om dat te pzoeven oft goet is / soo bzantmen met een keerse/ ende soo 't hem ontdoet ghelyck sijn meel/ soo ist goet: maer soo't wozt ghelyck sant en deught niet: delgher gewoopen in water/ soo't dzyft ist goet/ende soo't te gronde gatt/ist quaet : Dese Annil : wert in grooter estimatie gehouden/ ende gelt altoos ofte ghemeenlyck/ soo in Indien als in Portugael/ meer als die Gyzof-nagelen : de Coningh heeftse binnen weynigh jaren herwaerts verpacht/datse nie- mandt in Indien mach coopen noch nae Por- tugael bzingen dan die Dachtters/ghelyck als die Peper.

Annotatio D. Pall.

Anil ofte Nil, als die hough- geleerde Doctoor Camerarius betuyght, welcke foodanigen planten in syn Hof ghehadt heeft, heeft Hemel blaewe bladekens, eenige ghelyckheyt hebbende met de bladeren des kruidts, datmen op Latijn noemt, Barba Iovis : op Nederlants, Donder-baert dan een weynigh breder.

Das 70. Capitel.
Van 't Amber, Mosseliaet, ende Al- gallia ofte Tyvet.

Et Ambar meenen sommige te wesen/ het schupm vande Walvisch / ander gheloooven dat het is die vupligheyt ende dreck vande Walvisch : ettelike pzesnmeeren te wesen een specie van Betumen, dat upt een Fonteyn die op die grondt vande Zee is vloeyt / ende alsoo het Ambar boven werpt / doch is te gheloooven dat het geenigh van 't eerste is / want waer 't pet van die din- ghen / men soude desghelycx wel ingelijcx veel Ambar vinden in dese contreren/namelijcken/ aende Custe ende Zee van Boscayen, daer soo groote mynichten van Walvischen gebaengen wozen : maer noyt Amber ghebonden is/ het waer eer te gheloooven dat het Birumen ofte Peck is upt een Fonteyn ofte pet anders dat vande gront vande Zee op vloeyt / ende alsoo boven dzyft / aenghesien op sommige plaetsen ghebonden wozt/ ende op ander niet : Daert meest gebonden wert/ ende dagelijcx van daen comt is by Custe van Soffala, Mossambique ende aende Custe van Melinde ofte Abey, desge- ligher wozt somtijts gebonden by de Eplanden van Maldyva ende die C. de Comorijn : maer weynigh/ende soo gemeen niet als by Soffalen Mossambique: daer zijn anderen die meenen dat het is een spongieuse aerde van eenige bedekte Eplanden/dzoochten/ ofte herbozgen Clippen/ ende deur die cracht vande Zee metter rijdt in stucke afgesmete ende opgetwoopen wozt gelike dzyf-steen ofte diergelijcke materie: want wert die hoolis gebonden met stucken al dzyvende/ van

Werschepe
natten van
de Wuit.

Wuit wast
in Candaya.

Amber hoe
de Wuit
bereypt wert.

Coleur ende
ghebaente
van de Ma-
nil.

Ren- tekenen
van rechte
Manil.

Werschepe
opimen van
de Amber.

Ambar comt
aende Custe
van Soffala
ende andere
plaetsen.
Daer dat
den Ambar
comt.

Stricken
Ambar van
60. spannen.

Int jaer
1555. werdt
een stuk
Ambar ghe-
bonden by
C. de Comor-
ijn van 50.
quintalen
groot/ ende
werde van
de vaders
ontscet
door Peck
vercoft.

Menigcrley
Ambar van
verscheyden
colours.

Ambar is
goet om de
occupatie
te verhoeden.

Deel dingen
van Ambar
met ander
crupden ghe-
mengt/ lief-
lyc om te
zupcken.

ban 10. 12. ende oock wel van 50. ende 60.
spannen groot : affmeeren datter in Indien
ghebonden zijn geheele Eplandekens/ twel-
ke gemerckt worden vande geen diese bonden
ende ontdecken/om daer weder te comen laden:
maer weder op de selve plaetse comende / en
bonden sp niet. Int jaer 1555. worde gebon-
den by de C. de Comorijn, een stuk van 30.
Quintalen groot/ ende diert vont/ meenden dat
het Peck was/ en vercocht om weynich gelt:
maer worden int leste belient ende geestmeert/
gelijck het inder waerheyt was/ oock soo comt
dickwils die Ambar gemenght met schulpen/
ende vuyghthepdt van de Zee-vogelen die daer
op nesten: Daer is Ambar van couleur grau-
achtich/ met witsachtige zenen of aderen deur-
togen: dese is de beste/ ende wert genaemt Am-
bar grijs, men heeft oock een soorte die gheheel
swart is : maer en is soo veel niet geestmeert
als die graetwe : om te pvoeden ofte die Ambar
goet is soo sterckmen daer een spelde in / ende
daer die meeste Olpe upt bloeyt is de beste/
woyt onder de Indianen veel gebuyct/ vande
Coninghen ende groote Heeren in hare daghe-
lijche spisen / gebuyckent oock veel om hare
oncuyscheit te stercken en te vermeeren. Des-
gelijck in veel scarpe werken/ met Mosseliaet/
Cyvet, Benjuin, ende ander diergelijcke welriek-
hende materialen vermenght/ waer van sp
scaepde Appelen ende Peeren/ met Silber ende
Goudt beflagen af maken / om te dragen ende
aen te riecken/ oock inde hechten vande messen/
hantsfels van Dongnerden/ die seer net van
Silver deurluchtich van senep werck gemaect
zijn/ ende alsoo van binnen gevult met de vooz-
scipde materialen deurschijneude: Dese en dier-
gelijcke werken zijn seer gemeen in Indien/
onder de rijke ende machtige van't lande/ soo
Indianen als Portugezen.

Annotatio D. Palud.

Ambarium op Latijn, Ambar op Arabys, is een
specie van een Peck, als den Auteur recht seydt,
uyt sekere Fonteynen in die diepte der Zee we-
sende opgeworpen, twelck aen die Sonne gestelt
wesende terstont verherdet, als andere dinghen
die uyt die Zee getrocken worden, gelyck bern-
steen ende Coral, &c. dese Ambar om haer
liefsycke reucks wille, sterct sy dat hooft ende dat
herte, om haer drooghte verteert hy alle overtol-
lige boose vochtigheden der magen; is tegens alle
onsuyverheydt ende vuylnisse : helpt den ghenen
die aen die vallende sieckte liggen, is goet tegens
beswijmnisse ende oplyinge der Moeder, inge-
geven ende ondergeteken : In somma is goet
allen ouden menschen, ende in alle koude
affectie n.

Ghedraemt
vande dier-
kens die het
Mussens
boortjenge
de Mussen
dierkens
singt
door ende
laet: verrot-
ten/ welck
van de Mussen
is.

Het Almiscar ofte Mosseliaet comt van
China, ende zijn heestgiens gelijck Mosschen/
ofte cleyn Honden/ die doot gesmeten ende met
slaggen vermorselt worden/ ende laetense alsoo
verrotten niet vleesch en bloet te samen / ende
singdese daer naer alsoo in stricken / met het
vel/ vleesch/ ende bloet onder een / maken daer
van 't vel boerskens / die int rondt toe naep-
ende / die alsoo vercoft ende verhoert worden:
Dese boerskens zijn gemeenlyck van een
Once waer/ van Portugezen Papos genaemt/
van die rechte Papos ende goede sprechte
Mosseliaet zijn de ballen ofte Testiculos van
dese heestgiens / d' ander hoe wel sp oock vooz
Mosseliaet passeren/ en zijn nochtans soo goet

niet als de Testiculos, waerom die Chynen (die
in alle hare handelingh listich zijn) dese boers-
kens altemael rondt maecten / op de maniere
vande Testiculos, om alsoo 't Wolck daer mede
te bedriegen/ ende te gewilligher te maken om
te coopen : Dit beestgiens heeft en wonderlijcke
natuer ofte kennisse/ te weten/ wauneert ghe-
jaeght woirt/ ende siende niet langer te moghen
ontloopen/ so neemt het zijn Testiculos, tusschen
zijn tanden ende blyse af / ende woppe daer
heen/ ghelijck of het wilde seggen/ ist u dactrom
gedaen/ daer zijnse/ ende terwyl den jaghet
besich is om die op te rapen/ soo ontloopt hy 't
sontgids/ ende wint daer het leven met : Die
Chynen, zijn seer bedriegelijck om't Mosseliaet
te vercoopen : want doen daer veel valsghet
in/ vullense somtijden met Ossen ende Coepen
leber/ gedrooght ende gestooten/ ende dat met
Mosseliaet gemenght/ gelijckmen daer dage-
lijcks by experientie veel vint/ als men se onder-
soecht / als die Mosseliaet bynaer verdozven/
ende haren reuck verlopen heeft/ soo neemmen
se upt het balcken/ ende slootse wel cleyn in een
Mozier/ ende daer naer een weynich nat ge-
maecht met wat pisse van een kindt oft jonck-
ken ende alsoo gedaen in een looden potgien/ eff
wel toegestopt / sal terstont weder goet wer-
den / soo daer eenighe cracht en figuer in ghe-
bleven is.

Medoch int
vercoopen
vande Mussen
is.

Matene
vande Mussen
is dier-
kens ende
listigheyt om
de jaget te be-
driegen.

Stambie
van verdoz-
ven/ soe
goet te ma-
ken.

Annotatio D. Pal.

Andere zijn van opinie, dat Muscus groeyt op
sekere tijden des Jaers, ontrent den Nave van een
beestken, op maniere als een ghewel die bleek
geele is de beste, sy sterct het bevende coude her-
te, ende alle gebreken des selfden, gedroncken
ofte opghesloct, sy suyvert de witte plecken der
oogen, sy verdrooght die vichte caternen, sy sterct
dat hooft, ende geneest veroude hooftpijne, uyt
suynen oorspronck hebbende.

Die Algallia ofte Cyvet is oock veel in In-
dien / te weten / in Bengalen: maer op datse
daer valschept ende bedriggerpe niet en connen
laeten/soo en isse niet seer goet noch geestmeert/
overmits dat syse altoos menghen met Olpe
sant/ende ander vuyghthepdt ende stof om veel
gewichts te hebben/ waerom gantsch ontsien
is/maer de beste Cyvet comt vande Myna ende
Custe van Gunea, die seer schoon ende goet is/
't is het swarte vande Catten / die men heet
Algallia ofte Cyvet Catten / die dickwils in
Spaengien ende oock herwaerts over leven-
digh gebuycht werden/ ende om dat sulck ghe-
noeg notoir ende openbaer is / soo sullen wy't
hier mede concluderen / ende voozt varen in
andere specien/ crupden/ ende materialen van
Indien.

Cybet wort
seer her-
balstich van
de Indianen/
ende daerom
niet ghe-
estmeert.

De beste Cy-
bet die comt
van Myna

Cybet was
dat het is

Annotatio D. Pallud.

Cyvette groeyt in die uiterste boerskens van
een beestken, dat hier af zyn name heeft een
Cyvet-carte, ende is gelyck Huyghens wel recht
seyt, gelyc sweet ontrent het eynde deser Dieren
groeyende van heete ende vichte cracht: Dit ge-
stroken wesende in die Navel der Vrouwen, ghe-
neest die oplyinge van die Moeder, het verweest
oock de Vrouwen haren lust.

De 71. Capitel.

Van't Benjuin.

Et Benjuin is een materie ghelijck als
Wierook ende Mirre : waer is van
meerder estimatie : want dient tot veel
dingen inde medecijne.

(Want

[Want de Benjuin door haer lieflyke reuck sterckt dat herre, dat hooft, ende die Herfenen, sy verdrooght dat hooft van alle overtollige vochtigheyt, scherpt de sinnen, daer mede gheroockt zijnde, is dienlich int afgaen van siekten.]

Als tot andere welriekende materialen/ ghelijck om te maken eenige Bollen ofte Perren van Ambar ende Boffeli/et/moeren, altoos Benjuin hebben om perfect te zyn: Dese Benjuin waft veel int Coninghryck van Sion, in Eplanden van Sumatra, in die Eplanden in Iavas, ende de landen by Malacca, zyn hooge boomen dick van tacken/ hebben bladen gelijk de Lemoen-boomen / met eenen hoogen ende dicken stam ofte strup ck/ upt welcke groept de Gom/ welcke is de Benjuin: Wanneer de boomen noch jonck zyn/ soo gebent die beste Benjuin, die van colleur swartachtich is/ ende heeft eenen schonen reuck/ wert ghenaeint Benjuin de boninas, dat is: soo veel als Benjuin van bloemen/ ende dat om haer welriekentheyt: den tweeden Benjuin is ghenaeint/ Benjuin Amendoado, dat is Benjuin van Mandelen/ om datse gemengt is met stueckens witte Benjuin, ende leyt onder een met het swart / alleens of het Mandelen waren / die overmits gespleten zyn: Dese Benjuin en is soo goet niet / overmits dat die witte Benjuin vande oude Bomen is / ende en heeft soo goeden reuck en cracht niet als die swarte / alleen daerom wertse met die swarte ghemenght/ om datmense alsoo te beter soude mogen vercoopen: Dese twee soozten Benjuin zyn die beste/ ende worden veel verhandelt/ soo naer Arabien/ Persien/ het lant van Ballagare, China ende ander weghen / desgelijcks naer Portugael: Den meestendeel van desen Benjuin waft int lant van Sion, ende by Malacca: Men vint noch ander Benjuin die slechter is/ welcke waft in de Eplanden van Samatra ende Iavas: Die Indoonders van daer dese Benjuin waft/ heetense Comingion; De Mooyen ende Arabiers/ heeten Lovanjay: is soo veel geseyt als Wierroock van Iavate Decanijns, ende die van Ballagare, noemten Ydo, Men houdt int gemeen die stammen ofte strupcken vol herren/ om datter also te beter de Benjuin souden upt bloeyen/ woyt in Indien in groote menichten verhandelt: want is een van de costelijckste specien van Orenten / om datter in reuck alle ander Wierroocken te boben gaet.

Dat 72. Capittel.

Van't Wierroock ende Mirrhe.

Det Wierroock waft in Arabien: woyt gheheten / Iovan; ende van Avicenna Conder; ende is die Gom die upt den stam van Boomen bloeyt/ gelijk Benjuin: den besten Wierroock groept aen die boomen die op de bergen/ steen-rotten / ende steenachtighe heubelen wassen: want die opt wels ende t'plat lant wassen/ en gheben soo goeden Wierroock niet/ t' isser in soo grooten abundantien / datter dickwils hare Schepen met pecken/ gelijk oft het Peck/ Ceer ofte Spiegelhars waer/ woyt van daer verboert naer Indien / China, ende ander wegen in groote menichten ende goet roep.

Annotatio D. Pal.

Wierroock is tweederley, witte die rondt ende droppelachich, welke die beste is, ende het

Manneken geheeten wort: Die ander swart, welke niet vele weerdigh, dan om te roken: In Indien ende by ons gebruyckten die Wierroock tegens buyckloop, tegens siekten des hoofts, caternen, koren ende braken, ende inde welke bloet spuwen, verniet holle tweringen/ende geneelt versche ende bloedighe wonden,

Die Mirrhe op Indiaensche / Bola ghe-naemt/groept op de selfde manier van Benjuin ende Wierroock/ comt oock upt Arabien Felix: maer meest upt het lant vande Abexijns te lande/ bewaerts binnen / tusschen Mossambique ende t'Roode-meer / datmen oock Paep-janslandt heet / ende van daer werdt het gebzacht naer Indien ende ander weghen.

Annotatio D. Pall.

Mirrhe is dienstelyck in Medicynen, om die stonden te dryven ende die vrucht. Item in veroude hoesten, in buyckloop ende bloetganck.

Dat 73. Capittel.

Vant Manna, ende Ruybarbo

Manna comt upt Arabien ende Persien: maer meest upt die Provintie van Ysbeke, ghelegen achter Persien in Tartarien: De Manna van daer gebzacht comt in glazen phiolen/zijn stuecken vande groote als geconsyte Mandelen: maer van een ander faison: want hebben sonderlingen geen gelijkenis/ van gelijck gheboeken stuecken/ is witachtich van smaeck bynaest als Supcher: maer wat las-soeter gheelijck honigh: Die Persianen heeten Xercast ofte Xeckest, dat is te seggen Welck boomen: want is de dauw die op die boomen valt / ende alsoo blift hangen aende bladen / gelijk het water dat aende goten ofte dacken bebyest al dzuppende/ wert alsoo vergaderd ende bewaert in glazen phiolen/ ende gebzacht naer Indien ende alle wegen/ want gebzuyckent in Indien veel in alle purgatie: Daer is een ander soozte van Manna ghenaeint Tiriam jabinj ofte Trumgibijn, welke vergaertmen van andere bladen ende crupden: dese comt in clepne stuecken/ vande groote van kennipfne: ende wat grooter is van colleur root en rosachtich/ somnige meent dat Manna aende stam vande boomen groept / ghelijck de Gomme / wort veel gebzuyckent in Ormus ende Persien in purgati-en: maer in Indien soo veel niet als d' eerste: daer is noch een ander soozte welke comt in groote stuecken met hie bladen onder een ghemengt / is gelijck het Manna van Calabryen: dit comt over Boffora upt Persien naer Ormus ende Indien/ ende is het dierste van alle d' ander; daer comt oock altemet Manna in leeren saken ofte flesschen / diese te Turken ende Persien gebzuycken om te repen/ ende is ghesmolten ghelijck honigh maer van colleur witachtich / en van smaeck gelijck alle d' ander soozten van Manna, ende woydt altesamen gebzuyckent tot purgati-en ende andere medicinen.

Annotatio D. Pall.

Manna purgeert seer sachtkens die Galle: versachtet ende hindert die scherphuyt des keels, des borstes ende der magen, sy lescht de dorst: maer om dat sy swaclyck purgeert, so wort hare cracht vermeerdet met Thym ofte Ysop, met stercke purgati-en vermenght, doen de selvige haer operatie perfecter ende volmaecter, om haer lieflijcke soeticheyt, die de natuyre aengenaemer is.

Ende

In Sion waft veel Benjuin.

De boomen daer het Benjuin aen waft zyn hooge boomen.

De beste Benjuin is swartachtich

Wetsten waer dat het Benjuin groeyt woyt

Men heeft de boomen op datter het Benjuin te beter groeyt en soude

Het beste Wierroock groeyt op de boomen die op steenachtige plaatsen staen.

In Arabien waft de Wierroock so ober bloeygh dat se haer Schepen daer met pecken.

De Mirrhe waft gelijck de Benjuin in Arabien ende Persien.

Manna comt upt Arabien ende Persien/ in glazen phiolen.

Wat dat Manna is ende hoe dat het groeyt.

Manna geboeyckent de Indieren alle purgati-en.

Groot ende rosachtich Manna.

Manna met de bladen onder een ghemengt.

Manna in leeren saken om te repen.

Ende om dat het sonderlinghe gheen coopmanschappe en is / soo wil ich 't daer by laten bliuen : Ende aengesien dat wy syn sprekende van de Medijnen tot purgatie dienende / soo willen wy een kleyn vermaninghe doen / vande wortel diemē noemt Rhabarbo, hoe wel datmen daer sonderlingh gheen seckerhept af en heeft / hoe ofte op wat manieren datse waft / doch is vooz secker op anders gheen plaetsen te wesen / dan in China te landwaert binnen / wort meest gebacht over landt / deur de Probitie van Vsbeke, daer ick hier bouen af vermaent hebbe / (welcke Probitie leydt in Tartaryen, ende consuert ofte pacht aen den 3de aen China, ende streckt alsoo achter Indien tot Persien toe : Dan dese Probitie comt tot Ormus, ende so naer Indien / hoe wel te water oock ghebracht wort : maer om datse soo goet niet en is / ende haer ster verrot en verderft / dan als 3a te lande comt / soo wortse meest te lande ghebracht / die meest gheacht ende beter vercocht ende verwilt wort / op dese manier / (te weten / van China deur Vsbeke, ende alsoo deur Turcken) wertse ghevoert naer Venetien / ende alsoo versprept deur dese landen / waer dooz die Rhabarbo van Venetien / beter is / om datse over landt comt / als die in Portugael ghebracht wert te water / ende oock alle dinghen ende crupen die de Medijnen syn aengaende / om datse haer beter conserueren te lande als te water / waer dooz wepnich ghebracht werden over Zee : maer is een handelinghe die meest te lande ghebruycht wert / nae Venetien toe / en oock om dieswille datter die Portugesen niet seer in bidden / en wepnich behanghen syn met eenighe curieuhept / haer ghenogheende met de gemeene waren ende coopmanschappen die alle dan bekent syn / sonder verder te pretenderen : want met ander dinghen wepnich becommet syn.

Dat 74. Capittel.

Van 't Hout Sandalo.

Dier syn drie soorten van Sandalen, te weten / wit / geel / ende roodt : Het wit / gheel / en oock 't beste / comt meest upt het Eplandt Tymor, 't welcke leyt op de lavas : Dit Eplandt heeft gheheel Boschen ende wildernissen van Sandalen, te weten / wit / ende geel / en van hier wort het vervoert deur gheheel Indien / ende naer alle wegen / en dypen daer eenen grooten handel niet : Het root Sandalen waft meest op de Custe van Choramandel, ende Tanassarijn, (welcke is int landt van Pegu : De Boomen van 't Sandalo zijn ghelijck Note-boomen / hebben een secker scrup ghelijck hierffen ofte Grieken : is eerst groen daer naer swart / doch en is van gheender waerden ofte smaech : want valt terstont af / alleenlijck het hout vande boom / welcke is die Sandalo, wort genaemt vande inwoonders daer 't waft Chandanacon : De Canijns, Gularatten, Canarijs, en ander Indianen heeten Sarcandaa : Die Arabiers ende Persianen Sandal : Waer van het die Portugesen oock Sandalo noemen : Het geel ende wit Sandalo wort in groter menichte ghesleten / in gheheel Indien vande Indianen / soo wel doozen / als heydenen / ende Joden / wie dat het 3p / mact oft stootent met water / tot dattet blijft ghelijck pap / alsdan smeren se met / ende lant so aen 't lijf dzooghen : want dercoelt

seer het lichaem. Ende oock om dat alle die Indianen groote vrienden syn van welriekende dinghen.

Annotatio D. Pall.

Het witte, ende geele, ofte bleecke Sandalenhout, gebruyckē wy ooc met roose-water, regens hitte pyne des doofst, sulcx aen strijkende, alle dese uren soo wel het roode als dat witte ende geele, syn goet in heete coortsen; gestooten ende ingedronckē zynde, doen voordeel die heete magen, als ooc met Roose-water opgeleyt in brandende coortsen. Boven desen so stercken niet alleen die Sandalemaer vervreugen ooc dat herre, wordē daeromme met groot voordeel vermengt onder hert sterckende Medicynen, ende die tegens dese cloppinge gemaect werden.

Het root Sandalo werdt in Indien wepnich ghesleten / dan gebuyckten alleenlijck teghen heete coortsen / daer met besmeerende die polsen vande armen / ende slaghen vant hooft / ende 't vooz-hooft : maer dit roodt Sandalo werdt veel verboert naer ander landen : want is seer medicinael tot veel dinghen / ende die Indianen maecten daer oock hare Afgoden ende Nagoden af / om datse te costelijcker solden wesen.

Dat 75. Capittel.

Vande Palo de Cebra, ofte Slanghen hout.

Het Slanghen hout is meest in Eplandt van Seylon, is eenen leeghen boom / wesen den wortel vande boom het Slanghen hout / 't is van couleur wit / treckende een wepnich naer 't geel / seer hart / ende int sinaken bitter / wort seer ghebruycht in Indien / mact ghelijck Sandalen met water ofte wijn / ende dvinckent alsoo int lijf / is seer goet en geexperimenteert tegen alle heete coortsen / een Once ghenomen ghenegen ende met water ghemengt / en te gen alle scijn en andere vele siecken als Colica, ofte Dozt / woemen / oft alle muplighept / en rouwighept int lijf / en is principelijck tegen eenighe beetē van Slanghen / waer van 't den naem heeft : is eerst in kennisse ghecomen dooz een beestien / Quil ofte Quirpele gheheten / welcke is vande groote ende by naest ghelijck een fret / daermen alhier die Conijnen met upt die helen jaeght ende vanght / welken veel in Indien in de hupen herft om tijdt verdoz / en oock om die Ratten en Mupsen te vangen / en te versaghen. Dit beestien is uper nature groote byant vande Slanghen / soo dat waert die siet salder teghen verchten / ende om dat het dickwils vande selde ghebeten wort / so weet het hem terstont te cureren met dit Slanghen hout / 't welcke in Scylon veel is / al waer veel Slangen als oock dese beestien syn / in forma dat al waert noch soo ghelmont / ende van dit hout ghegeten hebbende / is terstont ghesen al of het nopt quaet ghehad hadde / dooz dese experientie hebben die inwoonders leren kennen / ende beginnen te estimeren / en is gheprobeert en goet gebonden tot veel crancheden / als bonen / waerom het nu seer getrocken en dooz groote coopmanschappen in alle landen verboert werdt / als oock naer Portugael ende herwarts over.

Garcus ab horto bechryft drierley aert des houts diemen daer af lesen mach.

Annotatio D. Palud.

Tweederley Slanghen hout is by my te sien, eenderley dat van Huyghens alhier beschreven wort,

Indianen syn vrienden van welriekende dinghen.

Plaets / geboorte / ende wortel van Slangha hout.

Slanghen hout / goet tegen heete coortsen / so nijn.

Dooz wien het Slangha hout in de kennisse ghecomen is.

Beestien in Indien Quirpels gheheten / syn byanten van Slanghen.

Cuere daer seiden met Slangha hout / van Slanghen ghebeten spude.

Rhabarbo is een wortel die in China waft.

Doozsaeken waerom de Rhabarbo te lande in Indien geboert wert.

Wiederley Sandalen / wit / geel / ende roodt.

Het beste Sandalen comt upt Tymor / daer geheete Boschen van Sandalen syn.

Ghedante vande Sandalo boom / en synen.

Ene de Indianen Sandalo becomen ende waer toe dat 3p het ghebruyckten.

wort, eech wortel wesende van een boom, wit ende bitter van smaek, met een rouwe asch-verwighe bast. Het ander is my ghesonden uyt Silivien, van den hoogh-geleerden Heer Doctor Symon van Tonar, welcke van der dickre eens arms is met een bast bedect, eenighins gespreckelt ofte gemarmelt als een Slanghe, oock inwendigh wit, ende bitter van smaek.

Dat 76. Capittel.

Van 't hout Calamba, alias
Lignum Aloes.

Plaetsen
waer dat
het Lignum
Aloes ghe-
bonden wert

Ghebaente
van de 2800
men.

Kensteeken
van beste
Lignum A-
loes.

Goet Lignu-
m Aloes
teppen goud
en silver op
ghetwogen.

De India-
nen verbyan-
den haer ghe-
ren met Lignu-
m Aloes/
gheheeten
Palo d' Aguil-
la.

Water Mo-
stros/ byfri-
gen/ ende
Crucifigen
van Lignum
Aloes in In-
dien seer ghe-
meen.

Det Lignum Aloes datmen in Indien Calamba ende Palo d'Aguilla heet / is meest in Malacca, int Eplandt van Samatra, in Cambaja, Syon, ende die omlyggende contreyen. Die boomen sijn ghelyck Oliff-boomen / ende oock wel grooter / almense afhoudt soo en riecht het soo wel niet dooz die groenicheydt: want hoe't doozgher is hoe beter riecht / het beste ende dat meest riecht is het binnenste van 't hout / het eene is beter alst ander / 't welcke die Indianen terfont weten t' onderscheyden / het beste ende sunste heetmen Calamba ende 't ander Palo d'Aguilla: om nu te kennen welke 't beste is / soo is te weten / dat het gheene dat swaer weeght / dat veel olpe ofte vorchtigheyt van hem gheeft / 'twelck men erkent by 't yper / is het beste / ende oock hoe het grooter ende dicker is / hoe beter / ende meerder virtruyt heeft. Van dit hout maectmen veel costelycke dinghen / ende heeft een sonderlinghen ende precieusen reuck / 't wort upter maten veel gheestmeert / principallych het Calamba, alst goet is wort dickwils teghen Gout ende Silver opghetwogen: Het Palo d'Aguilla, is naer't Calamba in grooter weerden ghehouden. Daer is noch een ander Palo d'Aguilla, welck men noemt Aguilla brava, ofte wilt Aguilla, wort oock seer gheestmeert: Want die Indianen ghebruycken om hare Zyamenen ende Weeren met te verbyanden als sp doot zyn / om dat het costelyck is / so is een groote ere die daer niet verbyandt wort / ghelyck die byons in Warmos-stenen graben begraven word: maer en is niet te ghelycken in estimatie by 't ander Palo d'Aguilla, ende Calamba. Het wilt Aguilla wast meest int Eplandt van Seylon, ende op de Custe van Choramandel en 't beste Palo d'Aguilla, ende Calamba, wast by de landen van Malacca. Van dese costelycke houten ghebruycken sp veel in Indien / om Water-nosfers / Wistighen / ende Crupcesiren af te maken / diemen in grooter weerden hout / ende is oock wel om te estimeren: want inder waerheyt een seer schoonen reuck is / die van alle ander houten te boven gaet / dierghelycke oock nieuwers anders gebonden wert / als op die plaetsen verhaelt.

Annotatio D. Palud.

Lignum Aloes Agallocom Xylo, alias Paradys hout, op Arabys Agalughen ende Haud. Van die Inwoonders van Gularatte, ende Decan. Vd: in Malacca, Garo, ende dat alderbeste Calamba.

Van dit hout heb ick veelderley specien, alle seer liefelyc van reuck, ghespreckelt ende ghepleckt, ende vol vetigheyt, daer by swaer ende dicht, dit hout ghebruyct ende inghenomen doet een goeden afem maken, is ooc seer dienstelyc-

ken teghens een slappe ende volue moghe, die gheen spyle aenneemt ofte behout. Ooc looit goet die een swacke lever hebbē, die aen't roode Meleloen, ende aen't Plueris legghen.

Dat 77. Capittel.

Van die Wortel van China.

Die wortel China is eerst in Indien ghecomen ende bekent gheworden / int Jaer 1535. want te doopen en wistmen daer niet af / overmits datmen

doen cureerden die poeken ('t welcke in Indien een dagelijcsche sierte is) met het hout genaemt Guvaycan, upt Spaensh Indien gebzacht / en worden daer bynaer met gout opghetwogen / ende ghelyck als het lant van China seer onderwoopen is die sierte vande poeken / soo schijnt het dat Godt haer weder heeft willen geven: dese wortel tot een remedie / en sint datse in Indien bekent is gheworden / hebben anders gheen remedie willen gebruycken / om diesswille datser wel met vinden / ende oock die beste vande werelt is / waer dooz men / alst albaer gants niet eens acht noch werc maect / vande poeken / ende wert veel lichtelijcker geneesen als eenighe andere sierten / oock soo en ist albaer gantsch gheen schande / al heestmen se dize oft viermals ghehad. Dese wortel wert daer nu in so grooter abundantien gebzacht ende ghebruyckt / dat sp seer goet coop is: want gelt ten alderhoogsten niet meer als een halve pardau 't pont / welke is na Poytugaelsche munte te rekenen een Testoen ende halve. Die cranchen ghebruyckense op dese naerbolggende manier / nemen die wortel ende singden in clepne stuerkens ende schijfsertgiens tot het ghewichte van een Ounce welke sp zieden in vier cannen waters / ende laten 't selde zieden tot dat die helst geconstmeert is / ende dit alle daghen versch ghesoden ende men en moet anders niet drincken dan dit water ende eten beschuyt sonder pet anders / dan gebzaden clepne kienkens / sonder eenigh smeer / smout / sout / noch eenighe cause / dan alleenlych doogh met het beschuyt. Dit is den cost van 't middagh-mael. Des abonts wat Rozynnen ende getoost Broot / wilmen / met Woniche ende niet meer / ende alle daeghs tweemals wel ghebeckt / al doende wat mogelyc is om te sweten / elcke repse een ure ofte anderhalf / en dit tot dertich daghen toe / hem primers wel wachtende dooz de Lucht ende windt / die oopen ende 't hooft altoos wel bedekt houden / en blijben / altoos in hups / hem boven al wachtende van ghemeenschap ofte accessie met Vrouwen te hebben / onder houdende dese punten als gesept is / sal sonder twyffel haet binden / ende soo die wortel eenighe cura doen / so salment by dese teekenen verstaen: die pynen in alle leden / en principallychen in de litmaten vermeerderen / welke een goet teeken is / dat het sijn operatie doet ende die leden doozsoekt. Dese pynen sullen altoos vermeerderen tot vijftien ende twintich daghen toe / ja somtijds tot 25. daghen / daerom die het wil ghebruycken en moet niet despereren: want sal alles sonder twyffel geschieden / ghelyck ick u hier segghe / een dagh / twee / drie / min oft meer / die 25. daghen ten hooghsten gepasseert wesende / so sullen die pynen weder beginnen te vermindern / met soo grooten verlichtinghe / dat binnen / die restende bys daghen / waer mede die dertich

Worcken is een dagelijcsche sierte in Indien.

De India-
nen achten
de poeken
niet / over-
mits datse
lichtelijcken
geneesen wort
den.

Manier hoe
dannen de
wortel van
China ghe-
bruyckt dooz
de poeken.

Middagh-
mael ende
Avontmael
vande gheen
die de poek
hebben.

Kensteeken
waer by dat
men siet of
de wortel ge-
woert heeft
ofte niet.

Patientie
vande gene
die niet dees
wortel ghe-
reect werden

In 30. dage
spuie gantsch
genesen van
de Pocken.

dertigh vol zijn/ die ghehele yfne wech me-
sen sal/ soo dat het lijf ende alle leden soo fris
ende gerassult blijven als of het noot eeni-
ghe cranchepdt ghehad hadde / achtervol-
ghende slechts dese boozsepde ozdinantie : en-
de hoewel dat die Wortel van Chyna, ende
's water daer van ghesoden/ een groot appe-
tijt en graghe Maegh maecht : niet teghen-
staende moerten hem in alle manieren wacht-
ten / wepnigh en niet ghereghelhept t' eeten/
ende dat op de manier boven verhaelt : want
soomen een dagh/ ja een ure/ hem te bryten
gingh soo waert al om niet watmen gedaen
hadde/ende souden weder op een nieuwe moe-
ten beginnen. Doch is te verstaen/ dat hoe
die Pocken ouder ende van langer tijden zijn
hoe datse dese Wortel beter gheueest / ende
oock hoe die Persoon ouder van Jaren is
om dat aldan die humeuren min zyn. Als nu
die dertigh daghen om zyn / soo moerten hem
noch wachten van andere dyanch te dyin-
ken / maer toe moerten bewaren het snijfel
ende die schilberkens van die Wortel die al-
soo ghesoden is gheueest / elke once op zijn
seluen / ende nemen daghelijcks weder een
bande boozsepde hoopkens ofte oncen ghe-
soden Wortel/ ende siedender een pot met soo
veel waters als ghy daghelijcks van doen
hebt om te dyincken / maer dese siecinghe en
sal niet gheschieden als die eerste met eeni-
ghe consummatie/ dan maer slechtelijck zens
opghesoden : dit water salmen noch op de-
se manier dyincken twintich ofte dertigh da-
ghen / ende wachten hem noch van visch en-
de grobe en smare spijss/ als Effen/ Hoepen/
Werckens-blepsch en vierghelijken : desghe-
lijcks hem noch wachten vande lucht ende
wint / waer mede het lichaem weder gheheel
tot perfecte ghesontheyde comen sal / ende
naer dat die 20. ofte 30. dagen alsoo om zyn/
soo moerten weder allenhangs beginnen
alle daghen t'eeten ende te dyincken doch
die eerste dertigh daghen om zijnde : mach-
men altoos wel upt gaen met goet regardt
ende opsicht / ende is niet van noode meer
te sweeten / dan allenlijck d'eerste dertigh
daghen. Doch soo moerten weten dat
die dese remedien wil ghebzupcken / goet te
wesen eermen begint / een goede purgatie te
nemen / ende als die eerste vijftien daghen om
zyn een ander / ende die dertigh daghen om
zynde noch een / waer mede te beter zyn ope-
ratie doen sal : Hier dooz sal sonder twiiffel
met Godes hulpe soo kloek ende gesont wer-
den als opt te boozen / ghelijck als men in In-
dien aen dupfenden gheexperimenterst heeft.
Dese Wortel en is niet alleen goet booz de
Pocken en Lemten/ te genesen/ maer oock alle
gichten/ vercoutheden/ te weten/ leden die ver-
stijft en vercont zyn en 't Flerechyn : want den
Kieser Carolus quintus heeft die ghebzupcht en
hem daer wel met gebonden. Men moet gead-
verteert wesen dat hy op alle tijden vanden
Jare niet goet en is om te gebzupcken : want
inde Woudt-daghen ende oock inde Sommer is
seer quaet om die hitte / als oock des Win-
ters om die koude : maer moet gebzupcht wer-
den inde Lenten ofte Herfst / dan is het den
bequaemsten tijdt / doch altoos met raedt van
goede Medicijnen / om t'aenmercken die per-
soonen / inclinatie/ complexie / en den ouder-
dom van dien/ den tijdt van 's Jaer/ende oock
die gelegentheit ende clime van 't Land : die
manier boven verhaelt/ is gelijck als men ge-
bzupcht in Indien : maer in China / welcke

is couder Landt / ende heeft bynaest dien clime
van dese Landen useren 't selfde water
stercker ghesoden / want doen wel twee on-
cen Wout in vier kannen / ofte ander half once
ende latent sieben tot dat het water tweeder-
den deel gheconsumeert is / 't welke Indien
niet en wil ghehenghen dooz de hitte van 't
Landt : men moet oock verstaen als datmen
eerst wel moet concidereren die Persoon ende
siecke : want soo die cranchepdt niet seer
groot en waer / moeten wepnigher Wortel
nemen ende minder water laten consumeren/
in 't sieben/ ende jongh wesende moet het ster-
ker dyincken als een ouden / om dat die meer-
der humeuren heeft : is oock te verstaen / dat
wanneermen die Wortel ofte 't Water daer
van ghebzupcht / sonder pet quaets te hebben/
soo salt het goet bloet ende blepsch verteeren
ende consumeren / en groot quaet doen/ daer-
om moeten altoos wel goeden raedt nemen
eernient gebzupcht/ende soo men het te heet en-
de te veel neemt/ soo berchant het Lough ende
Lever / ende soude een vol bloedt-stoeren
schurft / rappigh en ander dergelijcke cranc-
heden aen faghen / soo datmen daer naer
weder ghenoech te doen soude hebben om
't selfde weer te verdyngen / ende van d'ren
siecke in d'ander vallen/ ofte misschien ergheer
als d'eerste : alle 't welke alhier hebbe int
cozte willen verhalen / om alsoo permant die 't
niet en wist te adverteeren het ghebzupch daer
van/ ende die deucht van dese Wortel van diet
met verstant ende op zynen tijdt ghebzupcht/
Want menigh haer welbaert daer aen te cost
legghen/ ende dat meer is / al haer leden ont-
rooft blieden van haer gesontheydt / dat met
soo klepne kosten / ende soo lichtelijck te cure-
ren is. Het schuyt van dit boozsepde water
is oock goet teghen alle wonden ende ghe-
swellen vande selfde Morbo Napolitano, ofte
die Francosche Maselen. Die beste Wor-
telen zyn die swaertste / met wepnich knup-
sten en wit van bieren : want die rootachtig-
ghe zijn soo goet niet. Dit Wout ofte den
Boom daer van waer ghelijck een Waghe-
recht boven die aerde / van drie oft vier span-
nen hoogh / ende die Wortelen daer van is
het Woudt van China ofte Wock-hout : als zy
noch groen zyn / soo moerten die rauw / ende
gesoden smaken bynaer gelijck Supcher-riet/
maer soo soet niet : Den Boom heeft wepnig
bladen / zyn bynaest ghelijck die bladen van
een jonghe Orangien-boom : Dese planten
ofte boomen heetmen in China Lampaton/
naer informmatien vande selfde Chinen / waer
mede ghenoech is van die Wortel van Chi-
nen/ alsoo ghenaemt/ om dat zy nieuweres ge-
bonden en werdt als in China : en wat daer
meer van te segghen is/ dat laten wy die Me-
dicijnen ende andere die het hare daghelijck-
sch handel is / en daer beter ervarentheit in
hebben.

Hoe die van
China desen
dyanch bes-
teyden.

Waerom ge-
sonde siekent
desen dyanch
niet licht ge-
bzupcken
sullen.

Het schuyt
deses dyanch
goet boozde
wonden en
gestwellde des
Francosche
Maselen.

Ghebaente
des wortels.

Wock-hout
wort in Chi-
na Lampato-
ton genaemt.

Annotatio D. Pall.

De Wortel van China is by die Egyptinaren
gantsch gebruyckelijck / niet alleen tot Pocken,
maer oock tot veelderley ander siecken, inson-
derheit die afgaen ende uytgeteert ofte magher
zyn, soo koocken zy die Wortel China in Hoer-
der sop, ende geven sulcken decoctie vele dagen,
daer door zy geheel vet worden, ende schoon van
aenghesicht.

Die Wortel China verdrooght seer ende dryft
den sweet, wederstaet wylnisse, bevestight ende
sterckt die Lever : geneckt het Water en boose
Sweren,

Oude Wort-
len beter ge-
neesen als
jonghe.

Wider ma-
tier ont de
pocken te
genesen.

Onderwijs
hoemen de
Pocken ghe-
wesen sal.

Het wock-
hout ofte de
Wortel van
China is
goet booz
sicht ende
ander ghe-
sieken.

Wden int
jaer datmen
de Wortel
van China
gebzupcken
en niet ghe-
bzupcken
mach.

Watmen by
sekeren tijden
d'inclinatie
der plaecten
ende nature
des mensche
moet waer
nemen.

Sweeren, Schorfbeyt ende Melaersheyt: is dienstigh den Pockigen luyden: zy sterck die uyt droogende menschen, ende is bequaem tegens grove ende verharde Milten,

Dat 78. Capittel.

Van't Amfion, alias Opium.

Plaetsen
daer Opium
van daer
comt/ met
ouderfcheyt
daerinnen
eiche by ken-
nen can/ est
waer dan
het gemaect
woydt.

Het Amfion, alsoo ghenaemt vande Portugesen/ vande Arabiers/ Mooren ende Indianen Affion: in't Latijn Opio ofte Opium, comt upt Cairo in Egypten/ upt Aden, op de Cusie van Arabien/ den hoeck van 't roode Meer/ eertijds de Portugesen toebehoort: maer het meestendeel upt Cambayen ende oock van Decan/ dat van Cairo is witsachtigh/ en woymt genaemt Meceri: dat van Aden, ende die onligghende plaetsen/ by de mont van 't roode Meer/ is witsachtigh ende hart/ dat van Cambayen ende Decan comt is moerter ende rosachtigh. Het Amfion werdt ghemaect vande slaep-bollen/ ende is de Gom die daer upt bloeyt/ waer toe men die op-sijnt ende kerft. De Indianen uferent Amfion veel te eten/ namelijk die Malabaren/ alwaert voo een groote coopmanschappe van Cambayen ende ander weghen ghebruycht wort: Die het ghebruycht om te eten/ moet het alle daeghs ghe-nutten/ ofte souden sterben ende gantsch ver-bruoogen/ beginnent allenskens 'eeten/ ende als 3p het in ghewoonte hebben/ entent dagelijks 20. ende 30. grepen ghewichts/ ende meer/ ende soo het gheschiede hen vier ofte vijf daghen saelgeerden souden moeten sterben/ van ghelijcken die het noyt ghegheten/en heeft/ willende 't selfe terstont beginnen 'eeten/ soo veel als de gene die het ghewoon ende in ghebruyck heeft/ souden daer oock afsterben/ want ghelooft wel een materie van vergift is: die het eten gaen altoos half sla-pende: entent wel veel om te gheboelen eenige arbeyschte onghewoont: maer ghebruyckent meest om die oncuysheyt/ want maect dat een persoon zyn zaet langh op hout ende ver-langhsaem comt/ 't welck die Indiaensche Vrouwen gheerne hebben om met den Man ghelijckelijck haren natuer te volbruyngen/ doch die 't veel eet ende uferent moerter metter tijdt gheheel impotent ende onbruyckbaer af/ want verbruooght ende vercouwt gheheelijck het zaet vande persoon die 't ghebruyckt/ ghe-lijck de Indianen selfs betuyghen/ waerom het van die groote Heeren seer weynigh ghe-bruyckt wort/ dan alleelijck om ooffake bo-ben verhaelt.

Annotatio D. Pallad.

Opium ist sop van swarte Heulbollen, ende is tweederley, eens so 't uyt die bladeren ende bollen te samen geperit wort, 't welck die Grieken Meconium heeten; het ander vloeyt uyt de Bollen, een weynich gesneden wesende, 't welck het oprechte Opium is, het beste is swaer, dicht, vast, bitter in smaect; int ruycken slaep verweckende: ende 'twelc int water lichtelijcken smelter, sacht, wit, sonder grofheyt ofte korlen, &c. Die Turcken noemen Maflack, ende entent dagelijcks een Erwitte groot, niet om den slaep daer door te voorderen maer het gemoet te stercken, gebruyckent insonderheyt ter oorlogh gaende, meene dat zy daer door gehart worden ende dat sy vele ge-

noechelijcke plaetsen inden slaep sien, ende met schoone Vrouwen converteren, doch siemē dat die gene welcke het Opium dagelijcx gebruycken, dom ende slaperigh worden, ende wanclebaer in woorden ende wercken, dat het met haer qualijck te handelen is.

Dat 79. Capittel.

Van't Bangué.

Bangué is oock een gemeene roff vande Indianen/ dienende tot de selfe effecten als het Amfion: is een zaet gelijck Kennep zaet/ maer wat cleinder ende oock soo wit niet/ desgelijck daer an waft is ghelijck Kennep/ dan en heeft geen schillen om pet af te maken. Die Indianen eten dese za-den ofte die bladen daer van ghesdooten/ seggen/ goet appetijt maect/ doch gebruyckent meest om die Vrouwen te ghelieven/ sooment meest ende gemeenlijck gebruyckt/ ende inde winckels vercoopt/ is te samen gemenght/ te weten/ het poeper van dese bladen ende wat van 't zaet/ doender ooc groene Aracca onder/ om een droncken ende bynaer upt 3pn selven te maken ende somtijts gemengt oock by voglen met Noten/ Muscaet/ Polie ofte Massas/ twelcke haer oock droncken maect/ andere (te weten de rijcken ende machtigen) doender Nagelen/ Camphora/ Amber/ Mosseliaet en Amfion onder 't als oock die Mooren seggen/ een bylijck maect/ ende vergeten doet alle arbeyschte ende quellagie/ sonder eenige swarigheyt te gedueken/ dan alleen te lachen/ boerden ende gherustelijck te slapen. Die lichte Vrouwen ghebruyckent altemets als 3p pe-mers willen eenige Maans geselschap houden om bylijck te wesen/ ende alle fantasien ende byuck achter die rugghe te stellen: Is eerst geinventert geweest vande groote Capitte-nen ende Soldaten als 3p langhen tijdt int belt ghelegen hadden met waken ende ongemack/ en haer eens begerden te vermaecten/ alle fantasien upt het hooft stellende/ soo ghebruycken sp 't Bangué op de manier als bo-ben/ doet de gene die het eet seer schuymen/ en siende upt al oft 3p gantsch droncken ende by naer half sot waren/ niet doende dan lachen ende altoos bylijck te wesen soo lange als de operacie duert. Wort seer vande Indianen geuyscht/ en oock wel mede van sommige Portugesen: maer meest vande Slaven/ om altemets haren arbeyschte ende slavernije te vergheten/ in somma is een cleynen troost ende reue die teghens die Melancolie.

Annotatio D. Pal.

Bangué wort vele in Turckien en Egypten gebruyck, wort op drierley manieren gemaect, hebbende ooc drierley onderscheydelycke namen: het eerste noemen die Egyptinaren Affis, 'twelc is poeyer van Kennep ofte Kennep bladerē, met water tot een pasta ofte deeg gemaect, daer af sy vijf ofte meer stucckens etē, so groot als Castanien; van 't welcke de gene die sulcx gegeten hebben, een ure daer na niet anders wordē dan of sy droncken warē, met ontsinnigheyt, worden van selfs gelijc of zy opgetrocken waren, en haer verschynten vreemde gesichtē, daer in zy groote vermakelijckheyt hebben: Dit gebruyck het gemene volck, om dat het van cleynen prys is: Soo ist oock geen wonder dat sulcx van 't Hennip gheschiedt want na Galeni opinie, Hennip het hooft boven-maten vervult. Het tweede noemen zy Bofa, 't welc stercker is dan Affis, wort gemaect uyt het meel

Ghebarmte
van Bangué
hoe het
waft ende
waer toe het
nutt is.

Doement
beruyt ont-
't doech int
droncken
ende te ma-
ken.

Armebie om
waerom
dicht oft te
berdycken.

Hoe de naef-
ture van
Bangué
eertē kenlijck
ken is ghe-
woonen.

Woe voo
het eten ende
niet est van
Opium in
verijckel van
sterben ghe-
reken.

Woe te veel
Opium te
gebruyckent
wort men
impotent.

meel van Lolium, dat wy oncruyt ofte Dronckaert heet, ende uyt Kennep-saet met water op voorige maniere: ander persen hier uyt dat sop ende gheven dat. Het derde wert genoemt Bernavi, 'twelck het oprechte Bangue is, dat zy uyt Indien bereyt krygen, op maniere van Huygens beschreven, daer af zy ontrent een once nemē, ende werden met den eersten violye, sprekē vele ende singen lichtveerdige Liedekens, lacchen ooc boven maten, ende bedryven vele vrolycke sotternyen, welcke sotternye bycans een ure duert: Daer nae werden zy verwecht tot toornicheyt, ende tot kyven ende vechten, 't welc ooc weynigh aenhout: alsdan werden zy met droefheyt overvallen ende met vreesse, dat zy wel gestadigh schreyen soudē, int laetke van alle dese sotternyē moede gewordē zynde, vallen zy in slaep, ende vande slaep opwakende, comen weder tot haer selven. Dit worden vele ghedaen van die sotte personagien ofte Guychelaers op gastmalen, om die gasten te vermacecken. Die Egyptenaren gebruycken noch een ander soorte dat zy Bers heeten, 't welcke te seggen is, gesontheyt van een ure, wort gemaect uyt witte Peper, wit Bilzen zaet, van elc vijf loot, Opium derde half loot, Spica Nardi, Euphorbium Bertram, van elcx 1. Mirchal, Safferaen, vijftien schrupelen, alle gestooten in een Marmoren Mortier, ende met Honich gemengt tot een condijt.

Dat 80. Capittel.

Van 't Camphora.

Dier sijn twee derlep soorten van Camphora, te weten / van Borneo ('t welck de beste is) ende van China ofte Cincheu, dat op veel naer soo goet niet en is / waer aen boomen soo groot als Note-boomen / ende is de Gom die int binnenste vande stam ofte boom groeyt / ende al sweeten de ende dzynghende met dzyppelen upt comt. Dese Camphora van Borneo heestmen oock int Eylant van Samatra, in Sunda, ende op sommighe ander plaatsen daer omrent / is vande groote ghelijck een zaet / in Portugael Milho ende by ons Beers gheheten / van conleur witachtigh: men heest van vier soorten / waer toe de Indianen sekere Siften met gaten daer toe ghemaect / ghebruycken / hebbende d'eerste clepne gaten / ende dat daer dooz gaet is 't sijnste / ende d'ander daer aen volghende / wat groter ende soo dooz naer abbenant / ghelijck vande Peerlen ghelept is / waer naer het pijs heeft: comt somtijds bekleet / te weten / van eenigh nat ofte ander bupligheyt / welcke die Benjanen van Cambayen daer wel upt weten te wasschen met het water / Seep en sop van Limoenen / ende settent alsoo te dzooghen peters onder die schaduwē / waer mede weder veel witter als te booren blijft / houdende zyn boozighe ghewichte: comt oock wel verbaest / te weten / met andere Gom, ofte Meel van eenighe wortelen / ghelijck die Indianen dat wel weten te rupschē in alle hare coopmanschappen. Dit is de rechte ende waerachtighe Camphora van Borneo ghenaemt / doch gheloof wel weynigh hier van in dese Landen comt: maer die Camphora van China ghenaemt / comt van Cincheu, is in groter menichten / werdt ghebruycht in Roeken ofte Bollen / ende in groter menichten verboert / is goet hoop: want een pont van Borneo ghest soo veel als 100, pont van Cincheu, doch die Camphora

van Cincheu is gemenght met Camphora van Borneo, ende weten dat een couleur te gheben / in sulcher boeghen dat het dooz goet ende te goeden wille ghesleten woirdt / ende om dat dese specie ofte materiael soo seer gheacht ende ghebruyckt wert in alle Medicijnen hebbe hier van particulier mentie willen maken / als oock om dat het een vande principaelste handelinge vande Indianen is.

Dat 81. Capittel.

Van 't Tamarinio.

Tamarinio waer meer dooz gheheel Indien / namelijcken int Landt vande Gufaratten ende 't Noorder quartier dooz by Goa. De Malabaren heeten Pulij. De Gufaratten ende ander Indianen Ambilij. De Arabers Tamarindi, overmits dat Tamaras in Arabpen zyn diemē by ons Daalen heet / ende om dat se de Tamarinio anders geen beter ghelijckenis weten te gheben als naer de Datplen ofte Daalen / soo noemense die Tamarindi, (dat is: Tamaren ofte Daalen van Indien /) waerom vande Portugesen oock Tamarinio ghenaemt woirdt / als oock de Daalen die veel in Indien upt Arabpen ende Persien ghebruycht woerden / die mede als de Arabers Tamaras noemende. De Boomen vant Tamarinio zyn by naest ghelijck Castanien ofte Note-boomen / die tacken vol van bladeren hebbende / met dicke ende sterck hout. Het scrup vande Tamarinio is ghelijck een vingher laeng / dooghs ghewijs / hebbende groene schillen ofte peulen van bupten: ende dzoogh wesen / woerden grauachtigh: hebbende van binnen coelen vande groote van Boonen de welcke bupten om bedeckt zyn met het gheen datmen Tamarinio heet / cleest aende handen / want is lijmaachtich / waer mede alle hare compositen in Indien bereyden: want heeft een suerachtighe ende rinsche smaech / is de beste sause diemen in Indien mach hebben / ghelijck als by ons Versujs: en koochen nimmermeer Rijs ofte daer moet Tamarinio by wesen / waer met haren composit (die zyn Cartijl noemen) toe maecken / als op veel plaatsen ghevoert is: doch die het siet koochen en sal daer niet veel lust toe krijghen om 't eten: want douwtent dooz die vingheren / dat het schijnen verrotte Misselen te wesen / niet te min geest het Rijs ende cost een schoone rinsche smaech. De Tamarinio is oock seer ghepermentert goede purgatie af te maecken: want die Armen die van weynigh vermoghen zyn / ende de costen ontsien van Rhabarbo, Manna, ende dierghelijcke costelike Apotrecks waren / nemen slechts de Tamarinio met water uptgheperst / ende het selve water smozghens nochteren ghedzoncken / maect de beste purgatie diemen soude moghen begheren / Is te verstaen als die Tamarinio rijp ofte noch groē is: men ghebruyckt het oock veel int coochen by de pot-spise inde plaats van Ryz: want lieffelijcker suer dan Ryz is / by naest ghelijck groene Crupbesen ofte Cruppen. De Medicijnen gebruycken dicke wils tot purgatie ende Medicijnen / met menginghe van andere crupden / ende doender goede operatien mede: men soutse oock om na Portugael / Arabpen / Persien / en ander wegghen te verbotren: doch die Indianen bewarense noch wel in hare

Wat Camphora waer dighst is / oft hoe die verbaest woirdt.

Wat Tamarinio waer dighst is / oft hoe het met berichden namen ghenaemt woirdt.

Satsoen der Camarin boomen ende dzyppen.

Smaech van Tamarinio, ende hoe die selve tot sause ghebruykt wert.

Onreynes tich bereyde der Camarin sausen.

Hoe men vanden Tamarinien purgatie bereyde. Sap van Tamarinio in plaats van Ryz tot spise ghemaect.

Ghefanten Tamarinio in veel landen verfont.

Beschypbinghe van Camphora / hoe heel soorten en waer die te becomen sijn.

Hoe den verhuipden Camphora gesupbert woirdt.

Waer met Camphora verbaest woirdt.

Concerben
van Tamarin-
rinden.

Woe haer de
Tamarinde
waerhs van
felfs dooz
de rinde
berbergen/
ende 'sdaegs
de Sonne
weerdou
foeken.

Woe de Ta-
marinden
gepakt wo-
den.

Hupkens / weseude ghelijck 3p vande Boomen comen: is al even eens aenden Boom hanghende als scheeden van Messen / dan gaen wat kromachtigh booghsghewijs om/ als ghesepdt is: men maechter oock ghesupkerde conserben af / die seer goet zyn: ende dat meer te verwonderen is / in 't wassen van dese bzuete / is / dat hem de Tamarindo (te weten / die langhwerpende hupkens daerhs in is) des nachts ophaelt / ende hem selven onder die bladeren schuplt / en bedecht vooz de coelte vande nacht / ende des daeghs ondeckt hem weder gheheel bloot ende uptgherecht / ghelijck ick bp experientie dickwils ghesien ende daer op ghelet hebbe: als mense verboert ende vercoopt / is 3p upt die Hupkens ofte Peulen / ende plackense aen malcanderen ende maken daer Bollen af / vande groote van een hupst: want is lymachtigh ende cleest seer: is seer ontijgh te aensien / ende noch buydert te handelen: is in gantsch Indien seer goeden roop / dooz die menichte diemen daer ober al van heeft.

Amotatio D. Pallud.

Tamarinden worden vande Egyptenaren geheeten Derelside: Die Boomen daer aen de Tamarinden wassen, zyn vande groote eens Pruymbooms, met dichte tacken, ende bladerkens gelijck die Mirthus heeft, ende witte bloemkens gantsch gelijck het Orangie bloeyfel, uyt het midden van welcke comē vier dunne witte draetkens, dat uyt de Peulen groeyen, in welke het zaet en de pulpe is, die wy Tamarinden heeten. De bladeren deses Booms keeren haer altyt na die Son, welke, als zy onder gaet, te samen sluyten en die Peulen verberghen ende bedecken. Tot Alcayro inde Hooven heb ick sommige van dese Boomen gesien, ende ooc een by S. Macarius Clooster, in die Woestyne, daer geen ander cruyd ofte geboomten wassen, de Turcken ende Egyptenaren gebruycken dese Pulpe vele in heete siecken ende Coortsen, doent in schoon water ende drincken. Ick hebbe my selven daer mede eens genesen, in Syrien, van een sware Coortse. Het is een gemeene Medicyn onder haer luydē, die sy int reysen door de drooge Woestyne ghebruycken. Item tegens Pest-coortsen ende ander vuyle Coortsen, van bilieuse verbrande humueren, ende tegen hitte der Lever ende Nieren zyn zy seer goet. Men mach noch by my sien die geheele Huyskens ofte Peulen van de Tamarinden, gelijck zy daer wassen, als ooc de bladeren met die Canna fistula: van my in Egypten gepluēt. Die bladeren van die Tamarinde Boomen, worden gebruyct in Egypten tegens der Kinderen wormen: ende de jonge Peulen, gelijck ooc die van Cassia fistula, worden vele in Egyptē in Honich van S. Iohannis Broot ofte Suycker geconfytert, gelijck ick daer grōote pottē vol van overgebracht hebbe.

Cassia fistula
ja goet tot
Purgatien/
ende van
waenble
meest comt.

De Canna fistula, die oock veel ghebypcht werd tot Purgatien ende ander dierghelijche Medicynen / is ooc veel in Indien als oock in Cambayen, Syon, Mallacca, ende die omlyggende Landen: Ende om datse van ghelijcken in Spānisch Indien ende meer andere plaetsen is / ende ghenoech bekent / wil dit overstaen ende andere materien roeten die meerder in kennisse 3pn / &c.

Amotatio D. Pallud.

Dese Boomen heb ick seer vele in Egypten ge-

sien by duysendē, insonderheyt ontrent Damiatā, een seer genoechelijcke Stadt van Egypten, liggende op die Nylus, vast op gelijcke maniere als Campen op de Ysel, een mijle weegs van de Zee. De Egyptenarē noemē die Cassia Chaiarxambar, de Boomē daer aende Cassia wast, zyn in allen gelijck onse groote Note-boomen, van reuck, tacken ende bladeren, uyt-genomen dat die bloemkens gout-geel zyn, ende sieffelijc van reuck, daer uyt dan groeyen de groote Peulē, daer in die Cassia is: men confyter ooc dese Peulen, noch cleyn en sonder hout weseude, die Egyptenaren gebruycken die Pulpe van Cassia met sic-suycker ende 't sop van Calissi-hout tegens Graveel, ende alle gebreken der Blasen ende Nietē. Item tegens hoestende amborstighēy met Agaricus, ooc uytwendigh tegens heete inflammationen leggen zy die Cassia op. Die meer hier af begeert te weten, lese Matthiolam ende andere Medicyns, die op her alder vlijghste de Cassia beschreven hebben.

Das 82. Capittel.

Vande Myrabolanen.

De Myrabolanen vintmen in Indien op veel plaetsen / te weten in Cambayen, int Landt van Ballagatte, in Goa, in Malabar ende Bengalen, 3pn vifderleyp soorten / te weten / die eerste van Medicynen Citrinos ghenaem / ende van Indianen Arare Dese 3pn ront / ghebypcht die om die Cole-ra met te purgeren: de andere diemen noemt Emblicos, ende die Indianen Annale, dese ghebypchense in Indien om 't Leer met te touwen / gelijck als de Smack / ende eten die oock wel / als 3p noch rijp ende groen 3pn vooz apertijt: die derde heeten de Indianen Resonvalle, ende de Medicynen Indius dese 3pn achtcantigh: de vierde werdt vande Medicynen ghenoemt Bellericos, ende vande Indianen Guij, dese 3pn oock ront / de vijfde ende leste worden in Indien geheeten Arrecaan. Ende vande Medicynen Quebulus, dese 3pn een woepnigh langhwerpig rondachtigh met hoeken. De Boomen zyn bynaest ghelijck Pypm-boomen / dan hebben verscheide bladeren / te weten / elke soorte op 3pn selven: 3pn int ghemeen d'een dooz d'ander vande groote ende satsoen ghelijck Pypmen / dan dat sommighe cantachtigh ende wat ronder 3pn / als doken verbaelt. Wy soorten worden alleen in Indien gheacht ende ghebypcht vande Medicynen / te weten / die Quebulus, welke wassen in Cambayen, Brinagar ende Bengalen, die oock veel in Conserba ghegheten ende verbaelt worden / soo naer Moetgael als ander weghen. Wessghelijck de Setrimos ende Indius, diemen oock confyt wassen in Malabar, in Batecala ende Bengalen, werden oock seer verbaert ende gheseten / en seer gheestmeert. De Myrabolanen hebben een smaet als 3p rijp 3pn / bynaest ghelijck onthyp Pypmen: ende om dat dese materye meest de Apotekerse ende Medicynen aengaet / soo wil ick 't daer bp laten blyven / hebbe alleenigh willen aentekenen als een vande ghemeen handelinghen van Indien / &c.

Woe veel
soorten van
Myrabola-
nen daer zyn
ende waerse
van daer
comen.

Weslarma
ghe vande
verscheiden
namen der
Myrabola-
nen / ooc van
hare geba-
ten / en waer
toe die wa-
ren.

Woe somm-
mige soorten
meest wassen.

Smaet der
Myrabola-
nen.

Amotatio D. Pall.

Alle dese 5. specien van Mirabolanē wordē ons uyt Indien gedoocht toegebracht, en ooc sommige gheconfyter in Preeckel, andere in Suycker. Die eerste noemē wy Citrinas ofte Flavas, dat syn ghecle

gheele Myrabolanen: dese hoe geeler hoe beter, naer groen streckende, dicht vast gummues ende met een dichte schorse omgaende, purgeren die Mage van Galle, ende van de derden-daegs ende andere heete bilieuse Coortlen: Zijn dienstigh in heete naturen. Die andere noemen wy Indas, dese hoe swarter hoe beter, purgeren Galle, ende insonderheyt die swarte, Galle, zyn dienstigh tegens beveinge der leden, maecten een schoone verwe, ende verdrijven treurigheyt. De derde wordt ghebeeren Cepule ofte Chebulæ, dese hoe grooter hoe beter, swartachtigh nae't roode streckende, swaer, ende int water sinckende: purgeren sluymen ende pitutie, scherpen het vernuft, ende maecten ghesichte claerder, worden tot ons oock gebracht geconlyt in Suycker ofte Honigh, stercken ende purgheren alsoo die Magen, ghenesen't Water, ende zyn goet in vercoude coortlen verweken ooc lust tot eeten, ende helpen die concoctie. Die vierde, noemen wy Emblicas, ende die vijfde Bellericas, hebben vast een gemeene operatie, als die voorige diemen Chebulas heret: Want suyveren het lichaem van die pitutie, insonderheyt die herfenen die Nieren, ende die Magen, stercken het herte maecten lust tot eeten, ende stiller braecken. Die Emblicas worden oock geconlyt ende gegeten tot den selvige eynde: Alle dese vruchten purgheren, dan op vele een ander manier, als Cassia ofte Manna, ofte diergelycke Medicynen, dan doen sulckx door adstrictie ofte t'samen bindinge, uytperlende dat in die partijen is, &c. Die meer hier af wil weten, die lese Mathiolum ende Garciam ab horto ende ander.

Dat 83. Capitul.

Van ander specyen ende Cruyderen van Indien.

Die Spiconardus waest inde contrepren van Sitor ende Mandor, (welcke zyn plecken die met het landt van Decan ende Dely, by Bengalen zyn palende) wordt ghesaepd / ende waest aen planten van 2. ende 3. spannen hoogh (gelijck alst Coorn) op welcke maniere insghelijckx de aderen / welcke het Spiconardi is / wassen: comen gemeenlijck terstondt dicht by der aerde vande wortel uyt / ende worden alsoo te roep gebracht in Cambayen ende ander plaetsen / van waer herboert werden nae alle wegen.

Annotatio D. Pal.

Die Indiaensche Spica sterckt die Maghen, ingenoemen ende op gheleydr, ende verteert alle coude affectien.

Het Aloe, welck die Arabiers heeten Sebar, ende die Decanij's Area: die Canarij's Cate, Comer: die Portugesen Azeure: wordt ghemaecht van't sop van een crupt / naer dat het droogh is. Dit crupdt wordt ghenoeemt vande Portugesen Herba Baboza, dat is / Ongheluckt ghesepd, is in grooter menichsten in Cambayen, Bengalen, ende ander plaetsen: Waer in een Eplandt ghenaemt Sacotora, (welck leydt by de mont vant Roode-meer / ofte Estrecho de Mecca,) ist seer veel: en't beste van allen is een coopmanschappe diemen voert nae Turken / Persien / Arabien / ende oock nae Europa, waer dooz het selfde Eplandt oock seer vernaeft is / waer van het Aloe gheheten woert / Aloes Socotrino, ofte Aloes van Sacotora,

Annotatio D. Pallud.

Aloe Purgheert die Mage van Galle ende van taye sluymen, in sonderheyt die ghewassen is, neemt wech alle verstoptheyden, verteert alle rauwe vochtigheyt ende bewaert voor voylnisse: Behalven dit soo sterck sy die magen seer hare cracht, wert ghesterck met toedoeninghe van Piip-caneel ofte Folio ofte Nore Mnschaet, insonderheyt is de Aloe dienstigh teghens dat cooren ende die rauwigheyt, ende de personen die hare Magen vol rauwe vochtigheyt is. Wten-digh wort sy oock ghebnyct, om overlopende sweren te bedwingen, ende in oogen medicijnen.

Het frupt genaemt Anacardi, is in veel plaetsen van Indien / te weten / in Cananor, Calcut, int Landt van Decan, ende op ander plaetsen. De Arabiers heeten Balador: de Indianen Bibo: de Portugesen Fava de Malacca, dat is: Boom van Malacca / om die gelijckenisse die heeft van een Boom / zyn wat grooter als die Boomen van dese Landen: Men ghebruyckte in Indien in Welck / tegens een rozen asem / dooz de Wozmen / ende tot veel ander dinghen alst noch groen is / makender Achar af / te weten / ghesouten in zyn ghelept / ghelijck sp meest alle frupten ende Specerpen doen / alst ick op veel plaetsen ghehoert hebbe.

Annotatio D. Palud.

Dese vruchten hebben hare namen becomen van de ghelyckenisse ende verwe die sy hebben van't herte, insonderheyt droogh wesende groen ende aende boom hanghende, ghelyck ick in Sicilien op den Bergh Aethua gesien hebbe, zyn sy gelyc onse groote Boomen: worden ingesouten als die Olyven, ende zyn bequaem om te eeten. Sy hebben een sop in haer, dick als Honigh, ende root als bloet, welck goet is tegens vlechten, Wat belanght de bereyde Myrabolanen, sy verwermen ende verdrogen, sy stercken die memorie: Herfen ende Zenuwen: Scherpen die sinnen ende zyn goet teghens coude affectie des Hoofs.

Het Calamo aromatico heeten in Gufaratte Vaz die Decanij's Vache: Die Malabaren Vafabu: Die Malapen Daringoo, in Persien Heghet, ende in Cuncan, welcke in't Landt van Goa, ende daer omtrent nooyde waerts aen heeten Vaycan. Die Arabiers Cassab ende Aldirira, wordt ghesaepd op veel plaetsen in Indien / als in Goa, ende't Landt vande Gufataes in Ballagatte, daer't ghesaepd is en zyn was dom heeft / en herstet ghenen reuck van alst uyt ghetrocken wordt. Die Vrouwen ghebruycken't veel in Indien dooz desicliche hande Moeder. Item dooz de krankheyt vande nieren / ende oock wordt veel verbesicht aende Peerden: inden tijdt alst coel weder is / ghevent die Peerden des smogghens te eten / ghesooten ende te samen gemengt met Looch / Comyn / Sout / Supper ende Botter. Dese recepte heeten se Arata, welck altoos in Indien ghebruyckte wordt dooz de Peerden / daer spe naer haer seggen groote deucht met doen. Het Calamo aromatico is den stam ofte't riet vant crupdt / waer van het binnenste een sponsachtighe materie is van een gheelachtighe coleur / ende die wortel vant dit Crupdt en dient nientwaers toe / van alleenlijck den stam / ofte't riet met het binnenste.

Gheheente van Spiconardus, etc. d'omstaandigheden daer van.

Gheheente ende de beschryden namen van Anacardium waert waest ende dat se niet zyn.

Waer den Calamus aromaticus waest ende waer toe hy nut is.

A. medic. dooz doos wien secke ten vete.

Daer de djanck.

Gheheente van Calamus.

Hoe Aloe gemaecht wort waert meest balt ende meest verhoert wort.

Wat het oprechte Calambus Aromaticus zy, beschrijft mijn singulier Heere ende vrient Carolus Clusius in syn geleerde Annotatien op Garciam ab Horto, int 127. blad, die ick seker stucxkens daer afgegeven hadde, uyt Egypten mede gebracht, al waer 't in grooter menigthe gevonden wordt, en oock veel ghebruyckt: Sy noemen Cassab Elderia: Is een dun Riet, noch versich zijnde bleek golt-gheel van couleur, met veel knopkens, ende splinterigh int breecken, van binnen lponfachtigh ghelyck Spinne webben, wit, ende ray int kauwen, ende 't samen streckende, met eenige scherpe bitterheydt als men noch by my sien mach, ende veel uyt Egypten becomen mach, die het in hare Driakel doen, ende anders oock veel ghebruycken, om 't water ende die stonden te drijven.

Werschept de
namen van
Costus/ende
waert selve
van daen
comt.

Ghebaente
van Costus
en je waert
berhandelt
wordt.

Die Costus, welke die van Arabien noemen Cost ofte Cast, die Gufaratten van Canibapen/Uipot: die van Malacca/Pucho, alwaert veel verhandelt wordt / als oock nae Chyna/ ende ander wegen. Het comt vande plecken van Sitor ende Mandor, boven verhaelt / daer de Spiconardi van daen comt: Van daer wordt het gebzacht nae Canibapen ende Indien/ende alsoo verboert nae alle wegen. Zijn boomen by nae ghelyck Dier-boomen: heeft witte bloesemen van een seer sterke reuck. Het hout ende di: wortelen / is de Costo, is een groote coopmanschappe nae Persien / Arabien ende Turckpen / alwaert in groote menichten verbesicht ende verhandelt wordt.

Annotatio D. Pall.

Van Costus hebbe ick veelderley specien, die Indische, beschreven van Garcia, met alle hare teekenen: Die Arabische en Syrische oock met hare eygenchappen ende teekenen, noch daer toe een ander soorte die de gedaente van Gengber heeft, die Indische is de beste van allen, verwarmt, drijft het water ende die stonden, suyvert die onreyn Moeder, ingegeven wesende, ofte daer mede gekooft zijnde, ende maect bequaem te ontfangen, is goet tegens beten der Slanghen, tegens borst pijn ende Wormen, &c.

Waer Cube
ben wassen.

Hoe de Cube
ben wassen.

Istige pze
tiquen der
Indiannen
om den Cube
ben in ander
Landen niet
nae geplant
te hebben.

Waer toe de
Mooren en
de Indiannen
de Cubeben
gebruycken.

Die Cubeben alsoo ghenaemt vande Arabien/ ofte Quabeb, ende van alle d'ander Indianen Cubachini ofte Cubabchini ghenaemt/ dooz oorsake datse de Chinen certijds (eer de Portugesen in Indien waren) plegen te byngen upt het Eplandt Lava, van Sunda, alwaerse wassen/ en anders nieuwers: Als doen hadden de Chynen die Pabigatie van geheel Indien/ haren handel byhvende op alle plaetsen van Orien ten/ met alle coopmanschappen/ soo wel op 't vaste Landt/ als op die Eplanden. Die Javen / welke zijn die Inwoonders van daerse wassen/ heeten se Cumuc. Wast alleens als die Peper/ teghen enen boom op ghelyck Clif: die bladen zijn by naest als die Peperbladen: wassen met boskens ghelyck die Peper: maer elck greyn heeft een steeltgien daert aen hanght. Die Javen houden in soo grooter estimatie / dat sye niet en vercoopen / sonder eerst eens opghesoden te wesen / om datse de vremdelinghen diese verdoeren niet en souden nae planten/ worden seer ghetrocken ende verhandelt namelighen onder die Mooren / diese sye Wijn doen / om haer te verstercken in Venus spel / waer toe sy seer goet ghehouden worden. Ende de Javen gebruyckense veel

teghens die vercouthept vande Maegh/ ende ander siekten.

Annotatio D. Pall.

Cubeben zyn vruchten ghelyck Peper, dan wel soo groot, die beste werden gehouden die dicht, vol, lwaer en scherp zyn, doch minder als die Peper, een weynigh bitter, ende seer aromatisch nae 't loet streckende. De Cubeben verwarmen ende stercken die Magen, welck slap is van vuyligheyt ofte winden: suyveren die borst van rye slijm, stercken die Milte: verdrijven winden, ende zyn voorderlyck teghens coude siekten van die Lijf Moeder: lange met Mastick gekaut, suyveren die hersenen van sluymen, ende stercken de selfde.

Die bladen diemen noemt Folium Indium, die de Indianen heeten Tama lapatra: zijn bladen ghelyck Chyangie bladen / van wat scherper/ doncker groen/ hebben dze aderen tot het eynde toe/ een int midden/ ende twee aende spde/ te weten/ aen elcke spde een: Hebben enen schoonen reuck/ by naest ghelyck Cypsoffel nagelen. Den boom daer sy aen wassen/ is van goeder grooten/ wassen altoos aende cant van eenige Lacken/ Meeren ofte wateren/ zijn op veel plaetsen van Indien: maer meest in Canibapen. die Indianen gebruycken dese bladen veel: Want worden met geheele Bladen verboert ende verhandelt/ seggende datse goet zijn om wel te wateren/ ende tegen den stinckenden asem: oock leggen se tusschen die cleeren/ laetkens ende lwaet: want beschermt het vande Mooren: affimeeren dat het in als dient als die Spiconardi.

Ghebaente
sinack ende
reuck van
Folium In
dium.

Folium In
dium goet
dooz quaden
asem ende
andere ghe
bruycken.

Annotatio D. Pallad.

Die Latinisten hebben haren naem genomen van het Indiaenscl woort Tama Lapatra, ende noement Malabatrium: Die Arabiers, Cadegi Indi, dat is, Indis blad, wort ooc veel tot ons gebracht, insonderheyt tot Venetien, ende gebruyckent om dat water te drijven, ende de Magen te stercken, als oock den asem die stinckt te verbeteren. &c.

Die Galanga, welke die Arabien noemen Galvegian, is tweederlep/ te weten/ een soorte die cleyn ende welriekende is / die in Indien upt China ghebracht wort/ ende van daer nae Portugael/ ende ander wegen verboert. Dese soort wert in China geheeten Lavandoo: Die ander soorte die wat grooter is/ wordt gebonden int Eplandt Lava, ende wort vande Javen geheeten Languas: Dese en is van soo goeden reuck niet als die eerste van China, wassen aen cleyn plant (een span ofte twee hoogh vander aerde) van syn selfs sonder geplant te worden/ ende in lava is de grootste plant / vande hooghte van vyf spannen/ heeft bladeren ghelyck het scherp ofte pser van een spies/ met een witte bloesem/ de welke zaet boozt bynght/ al hoe wel men daer niet met en zaet/ dan in Indien hebben in sommige hoeden geplant booz curieusheyt ende ghebruyckense in Salaet/ ende in sommige Medicijnen / te weten / die Dooz-brouwen (diemen in Indien Dayas heet) ten wast niet van 't zaet / dan vande wortel die geplant wort/ ghelyck die Gengber/ zijn groot ende lanch / heeft knupften ghelyck als Riet / is een Medicijne die in Indien tot veel dingen ghebesicht wert / ende oock wel verboert nae alle weeghen.

Onderfchept
der tweeder
lep Galanga
ende van bep
der waerdig
heden/ ende
waer toe de
gebruyckte
worden.

Hoe den Ga
langa ghe
plant ende
berhandelt
wordt.

Annotatio D. Pall.

Galanga zijn wortelen met veele knopkens, inwendigh

inwendich ende uytwendich roor, aen die knopkens omgecromt, welriekende ende scherp van smaect, van reuck ende gedaente gelyc die wortelen van Cyperus, waeromme zy van sommige voor Cyperus van Babylonien ghehouden werdt: Sy verwermt ende drooght in den derden graet, daeromme so sterck sy die Mage, ende neemt dese pijn, van winden ofte coude comende, wech: sy verdrijft den stinckende asem, gheneest cloppinge des herten, ghedroncken welende met het sop van Wege-bladeren, Sy geneest Colique, die van winden oorspronc hebben, is ooc goet tegens windige gebreecken van die Lijf-moeder, sterck Venus handel, verwermt de Nieren, ende daghelicks een weynigh des morghens ghegheren, be-neemt Hooft-pijne die lange geduert heeft,

Dese en dierghelijche andere crupden ende specien zijnder noch veel andere in Indien en op die plaetsen van Ozierten / wiens naemen ende epggheschappen my onbekent zijn om datse niet soo gemeen ende onder den gemeenen man bekent zijn / dan alleenlyck van de Medichinen / Apotekers ende Werbaristen / waeromme alleenlyck hebbe mentie ghemaect van die onder de ghemene Indianen bekent zijn / ende daghelicks verhandelt worden. Waermede dese materie belangende / volepndt / concluderende 't ghene die Spereygen / Dzoogen / ende die Medichinen aengaende is.

Da 84. Capitel.

Hier naer vervolgt een verhalinge van aldetley Peerlen ende Aljoffar, alle Edelegheskeenten, als Diamanten, Robynen, Topassen, Saffiren, en ander soorten, van diemen heet Oriantaelsche: Desghelycks de steenen diemen noemt Belars, dienende tegen seyn en ander diergelicke, hoe ende op wat maniere, en op wat plaetien die gevonden werden &c.

DIE Peerlen diemen op 't Portugees noemt Perolas, te weten / die groote ende die clepne Aljoffar, int Latijn Margaritas; in Arabien Luluz: De Persianen ende ander Indianen noemens Morij, in Malabar Mutu. De principoelste ende de beste die gevonden worden in geheel Ozierten / ende die rechte diemen heet Oriantaelsche / zijn tusschen Ormus ende Bassora, inde Estrecho ofte Synus Persicus, op die plaetien van Bareyn, Ca-tijffa, Iulfar, Camaron, ende ander plaetien in desen Sino Persico, van waer sy gebzacht worden naer Ormus, ende oock den Coningh van Portugael heeft sy Factuur in Bareyn, die alleen om de Wisscherpe vande Peerlen aldaer resideert / wordt een seer grooten handel met gedreven / soo in Ormus als Goa. Daer zijn noch andere Wisscherhen van Peerlen als tusschen 't Eplandt van Seylon ende de Cabo de Comorijn: Alwaer se in grooter menichthen jaerlijcks gebangen worden: want die Coningh van Portugael aldaer een Capiteyn heeft met volck / die daer toersicht op hebben / hebbende jaerlijcks over die drie ofte vier dupsent Dupchers / ende meer / die alleenlyck van dese Wisscherpe leven ende haer onderhouden / ende daer blijven jaerlijcks veel van dese Dupchers / die verdzyncken ofte vande Wisschen / diemen Tubarones oft Heyen noemt / opghesgheten werden / waer van wy op een

ander ghetractert hebben. Dese Perolen en zijn soo goet niet / noch en werden soo veel niet gheestmeert als die van Ormus, ende ghelden minder inden prijs / ende wetense terstondt 't onderschepden int eerste ghesicht. Daer worden oock Perolen ghebonden bp het Eplandt van Borneo, ende het Eplandt van Aynon, aende Custe van Cauchinchyna: maer die boven ghenoeinde van Ormus gaense in goetheyt alle te boven / ende werden ghevisch met Dupchers / 10. 12. 20. ende meer bamen onder water: groepen inde Oesteren: die grootste Perolen bindense inde Oesteren die alderbovenste dzyben: ende de clepste diemen Aljoffar noemt / bindtmen ghemeenlyck inde diepte van die Zee. Die dupchers zijn naect / en hebben een Coxf aen haer lijf ghebonden / die sy metter haest / onder comende / vol grabbelen: alsdan bzenghense boven inde Schuipen die daer toe ghereet liggen met ander volck diese terstondt lossen / ende daer naer bzenghense op 't Landt ende legghense inde Son te dzoghen / ende met die hitte ende dzooghte soo gaense van selfs open / ende alsdan bindtmen die Perolen ofte Aljoffar inde visch liggen: ende als die visscherpe volepndt is van dien dagh / soo vergaren alle die Wisschers met de Capiteynen / Soldaten / Medehulpers en B:hoeders van 's Coninghs weghen / ende alsdan dectmen alle de Perolen, die ghebonden zijn / in seckere deelen ende hoo-pen / te weten / een deel vooz den Coningh / een ander deel vooz de Capiteynen ende Soldaten / ende een ander deel vooz de Jesuiten / om dat sy aldaer haer Clooster hebben / ende die van 't Landt eerst tot het Christen gheloof ghebzacht / dat lesse deel is vooz de Dupchers / 't welck met grooten ontsicht ende Justie ghebaen wordt. Dese Wisscherpe gheschiet inde Somer / ende daer en is niet een jaer of daer verdzyncken groote menichthen van de Dupchers bp de Cabo de Comorijn (welcke werdt gheheeten de Wisscherpe vande Coningh) soo verdzyncken als vande Wisschen ghegheeten: So datmen daer een groote kermen ende gheschep hoozt als die Wisscherpe volepndt is / vande Dzooumen ende kinderen / dat een jammer om hoozen is / doch eben wel moeten 't jaer daer naer wederom: want anders gheen handel hebben / ende oock eensdeels om datse daer half toe ghebwooghen werden vande Portugesen: Maer meest de gierigheyt vande winst die alle perijckelen achter die rugghe stelt. Men vindt somtijds veel / somtijds luttel Perolen in een Oester / altemet twintigh ende meer grepen: de Oesteren die de beste Perolen gheven / zijn die slecht ende wit zinn / die de Indianen heeten Cheripo, daerinnen die Lepelen afmaect / ende oock Schulpen die Lepelen afmaect: Men vercoopt de Perolen met Siften / die daer toe ghemaect worden van Blick / ende hebben ronde gaten: dese Siften zijn veelderleij / en d'eerste Sift heeft clepne gaethens de Perolen die daer dooz vallen hebben haren prijs / ende daer naer een ander Sift met wat grooter gaten / ende de Perolen die daer dooz vallen hebben wat hooger prijs / ende soo boots opwaerts tot seven ofte acht toe: het clepne tuppgh / die gheen Perolen en moghen verstrecken / heetense Aljoffar, dese verhooptmen met die Oncken / ende worden ghebesicht inde Apotekerpe ende Medichinen / waer toe veel naer Portugael ende Venetien ghevoert werden / en zijn

Onderschept der waerdye van Perolen.
Plaetsen daer noch Peerlen gebzacht werden.
Peerlen worden in Oesteren ghebonden ende op wat wyse de Dupchers de Perolen visschen.
De Peerlen werden in dierghescheit: een vooz den Coningh / een vooz de Jesuiten ende een vooz de Dupchers.
Jammer geclach over de verdzyncken ende op gheslochte Dupchers.
Wat Oesteren de beste Peerlen hebben.
Peerlen dooz clepne ende groote Siften beswicht.
Waer toe 't clepne re-tups van Peerlen ghebruyckt wordt.

Veel Crupden in Indien / die niet verhaelt werden om datse hier te lande bant gemene volck onbekent zijn.

Onderschept der indische naemen van groote ende clepne Peerlen.

Daer de beste Oziemael seer Peerlen gevonden werden.

Daer noch andere Wisscherhen van Peerlen zijn

Dupchers die de Peerlen visschen werden somtijds van visschen opgegeven.

Voemen de
Deelen
schoon con-
leur geest.

Van Weerle
moeder/ hoe
men die ber-
handelt ende
gebruypt.

Weel fraepe
dingen van
Weerle moet
gemaect.

Armingen
ende andere
Juwelen
van Weerle-
moer ghe-
maect/ om
stateliche
docters
voort te ver-
reken.

Fraepe din-
gen van
Schilt pad-
den schilden
gemaect.
Van dese
Schiltpad-
den mach
men een
Kam sien
by Doctoz
Ballad. als
ic hem mede
gebracht heb
be.

en zijn seer goet coop. Om de Perolen schoo-
ne couleur te gheben / soo nemense in Indien
Rijs qualijk gheslooten met Sout / waer-
mede wrijvense wel / ende worden daer soo
schoon met als Cristal / en blijven seer goet
ende claer. Daer is noch een ander soorte van
Oesteren / die de Indianen heeten Chancha.
ende de Portugesen Madre Parola, ofte Weerle-
moeder / ende zijn vande Schulpden diemen
by ons noemt Enckhoorens, welke lustigh
weten te bereyden ende te repnighen / datse
veel ghetrocken ende naer Portugael gebzacht
werden om vpt te dzycken / ende voer cen
cieraet te houden/ pynclijck die van Chyna
en Bengalen comen/ sommighe vergult ende
met andere couleuren ende loof werck en figu-
ren ghewoest / als by daghelijcks wel sien
van die altemets herwaerts over ghebzacht
werden : men maect oock in Indien veel
dingen of als Schijfzoien/ Caselen/ Bos-
setten/ Tictack-berden/ Dooshens/ Staffen
voer de Vrouwen inde handt te dzyghen / en
dupsent ander diergheliche dinghen ende cu-
riusheiden/ die al inghelept ende bedeckt zijn
met dese Chanco ofte Weerle-moeder / dat
seer fraep om sien is / en seer meesterlijck en
curicus ghemaect/ en zijn in Indien seer ge-
meen / soo datter nauw woonplaats in Indi-
en en is / ofte sy hebben daer yet in dat met
Weerle-moeder ghewoest is / ende wert oock
veel veruoert / soo naer Portugael als nae
ander weghen : maer in Indien werdtse meer
ghegaesteert ende ghesleten als in geen wege-
want die Indiaensche vrouwen/ pynclijck
in Bengalen/ plaeghen Manillien oft Arm-
ringhen om d' armen te dzyghen/ te weten/ die
eerlijckste/ ende men en mocht niet een Maecht
haer maechdom benemen / die van staet ende
eerlijck was / ofte sy moeste van dese Weerle-
moeders ringen om darmen hebben/ welck
noch veel hedens daeghs onderhouden woert/
waer voer het veel versleten woert. Die
Schilt padden zijn in Indien oock in groo-
ter minighe / van wiens Schilden maechen
veel curienschepdt / als Kammen/ Kopkens
Schalen om uyt te dzycken/ Schijven om
met te Tictacken / ende veel ander dierghel-
ijche dinghen / ende weten het een schoonen
ende blinkenden couleur te gheben / dat een
lust om te sien is ende woert in Indien in meer
werden ghehouden als die Weerle-moeder/
om zijn schoonhept ende fraepe couleur die't
heeft.

Da 85. Capittel. Van de Diamanten

De Diamanten die de Arabiers ende
Doozen noemen Asmas, ende die In-
dianen van daer de Diamanten groe-
en Yrra, ende die Malapen/ al waerse
oock ghehouden werden / Itam, Sp groepen
int landt van Decam, achter Ballagatte, by de
Stadt van Bijnaga, alwaer zyn twee ofte dzye
Berghen daermense graeft / welke de Co-
ning van Bijnagar groot pzoijt doen : want
doeter scherpe mach houten ende herste
verpacht / mits dien dat alle Diamanten die
over de 25. Mangeljns weghen / zijn daer en
hoven voer de Coningh / elke Mangelijn zijn
4. greppen int ghewicht / ende soo remandt
ghehouden werdt die de selfde verberghen/
werden op luyt ende goet ghestraft. Daer is
noch een anderen Bergh int Landt van
Decam, die ghenaemt woert Roçavelha, dat

is soo veel als die oude Kootse : van hier co-
men de beste Diamanten / ende werden tot
den meesten pzoijt vercocht / en die Diamant-
sippers en Juweliers en oock die Indianen
weten seer lichtelijck t' onderscheyden en te
kennen. Dese Diamanten werden veel ghe-
bzacht te koop op en mercht / die ghehouden
werdt in een Stadt/ ghenaemt Liipor, welck
lept int selfde Landt van Decam, tusschen
Goa ende Cambayen, alwaer gaen die Banya-
nen ende Gufaratten van Cambayen en coopense
op/en bzengene naer Goa ende ander weghen/
en zyn der seer subtyl op / soo dat daer ghen
Juwelier abontagie en herft : maer bedzie-
gen dickwils den besten Juwelier vande
Christenen / in dese voersepde Roça velha vint-
men Diamanten diemen noemt Nayffes, al
gesneden/ die alsoo vande nature geprocreert
werden : men houtse in meerder estimatie als
d' ander / pynclijck vande selfde In-
dianen. Inde Estreycho ofte enchte/ diemen
heet Tanjapura, een Landt by Malacca, aen
d' een znde / is oock een oude Kootse diemen
oock Roça velha noemt/ daermen desghelijck
veel Diamanten bindt die seer excellent zijn/
zijn cleyn maer seer goet / doch swaer van
ghewichte / welke goet is voer den ver-
cooper / maer niet voer den cooper. De
Diamanten werden ghegraven ghelijck het
Goudt inde Mynen / en daermen het een jaer
graeft die diepte van een mans lenghte / op
die selfde plaats vintmen binnen dzye ofte vier
jaren weber Diamanten / die daer telken
weber aen groepen : men bindt sommighe
Diamanten van 100. ende 200. Mangeljns
en meet : maer seer wepnich. Daer is noch
een ander steen/ diemen heet Topassio, welke
van couleur by naer den Diamant ghelijck is/
doch is donckerder / ende is van minder esti-
matie / men vint wel die van groote balent
zijn in haer qualiteyt/ werden oock ghegraven
als die Diamanten / op veel plaatsen van
Indien. Daer zyn oock witte Saffren en
Robynnen diemen altemets qualijk can uyt
de Diamanten onderscheyden/ van die vande
goede ende ghepermenteerde Juweliers en
Diamant sippers ghesien ende gheuoert
werden. Men bindt op veel plaatsen van
Indien een materiael bynaer als Bergh
Christal / ebenwel en is gheen : want men in
Indien ghen Christal en heeft/ noch op gheen
plaatsen van Orienden ghehouden werdt/ dese
materiel wert genaemt Cerylo, heeft wepnich
differentie van t' Cristal/ woert veel gevonden
in Cambayen, Pegu, ende Seylon : sy maken
daer veel dinghen af / als Water Posters/
Signetten/ende andere dupsent cruriusheiden/
die sy aende Christenen vercoopen ende oock
selfs ghebruycken

Maer de
schoonste Di-
amanten ghe-
houden wer-
den/ ende
waer die te
koop comen

Plaetsen
daermen
natuerliche
geslepen Di-
amanten
vint.

Maer cleyn
ende swaer
Diamanten
ghehouden
worden.

Sommighe
Diamanten
van 100 ende
200 Mangel-
jns/ dat is
van 100 grep-
pen / gevon-
den.

Topassio is
den Diaman-
ten ghelijck
maer so goet
niet.

Witte Saff-
ren ende
Robynnen
den Diaman-
ten oock seer
ghelijck.

Materie
vande den
Cristal de
Mourague
seer ghelijck

Da 86. Capittel.

Vande Robynen, Spynellen, Garnaden,
Esmeraulden, ende andere edele
ghesteenten.

De Robynnen zijn veelderle/ ende die
beste zijn / diemen heet Carbunchels
welcke zijn die Robynnen die over die
25. Quilaten passeren welke wepnich
ofte seer seldom ghehouden worden. De beste
Robynnen die de beste couleur ende wateren
hebben/ heeten in Indien Tockes, welke
zijn ghelijck die Carbunchelen : daer zijn an-
der diemen noemt Ballax, welke zijn wat
minder

Onderschept
der verber-
leyn Robynnen/
ende welke
de beste zyn.

mlinder van pzijs als die eerste / zijn van cou-
leur roosachtigh : daer zijn ander ghenaemt
Espinellas ; die hebben die couleur vierachtig/
dese zijn minder gheestmeert als die twee
andere soorten : Want en hebben die rechte
wateren bande Robynnen niet. Daer zijn
ook Robynnen op veel ander manieren / men
vinder die witachtigh sijn / welke sommighe
Diamanten ghelijck sijn / als boven gheseyt
is : andere sijn van couleur incarnaet / ofte
bynaer ghelijck witte krieken die rijp zijn :
men vindt Robynnen half wit half root / som-
mighe half Robijn half Saffijr / ende noch
andere dupsent dusdanighe soorten / d'oorza-
ke daer van / is als dat inde Steenrooten
ofte Berghen daer sp groepen / is haer eerste
couleur wit / ende daer naer werdense deurt de
hitte vande Son ghereureert en tot perfectie
en rhychept ghebracht : ende als sp recht vol-
comen rijp zijn / dan zijne van couleur root
ghelijck die Carbunkelen ende Lockes / bo-
ven verhaelt : Ende pet ghebreckende vande
rechte rhychept / en datse te voozgh werden
upt ghegraven / zijn hare couleuren van dibe-
sche manieren ende ghelijckenisse / als boven
verhaelt / ende al wat sp minder zijn vande
rechte roodichept vande Lockes / zijn minder
van pzijs en haleur / eben wel naer dat sp
schoon en perfect zijn / worden gheacht en ge-
estimeert een pegelich in zijn qualitept. De
ghene die half Saffijr en half Robijn zijn / die
de Indianen noemen Nilcandi ; welck is te
segghen / half Saffijr en half Robijn / is daer-
om dat die Robynnen ende Saffijren groepen
altmael in een Rootse / waer van sp dicwils
aen malcanderen halfen en half ander ge-
bonden worden. De Robynnen werden van
de Arabers ende Persianen gheheeten Iacur,
ende vande Indianen Manica. De Saffijren
zyn tweederley te weten / van couleur don-
cker blaue / en d'ander licht blaue : die Iacin-
ten, Granaden, ende Robassen, zyn oock soorten
van Robynnen / doch seer wepnigh gheacht :
Die Indianen heeten se gheel / ende incarnate
Robynnen / en alsoo voozts na datse van cou-
leur zyn. Dese Iacinten, Granaden ende Robas-
sen zyn in soo grooter menichten / in Cananor,
Calcut, ende in Cambayen, soo datmen die op
alle merchten ende hoeken vande straten te
coop heeft by gheheel Corgias, elcke Corgia
zijnde twintigh stupbers / ende gheben die
Corgia om een stupber ofte twee ten hoogh-
sten / soo veel almen begheert / ende is te ver-
staen vande cleynste soorten. De Saffijren
en zijn van soo grooter estimatie niet als die
Robynnen / doch is oock een vande pzeiueste
steenen nae de Diamanten ende Robynnen,
De Robynnen Saffijren / ende die andere ghe-
noemde steenen / groepen ende worden ghe-
bonden inde Rootsen als Diamanten : comen
upt Calcut, Cananor, ende van veel plaetsen
van't Landt van Bijnagar, ende de meeste upt
het Landt van Seylon, welke wel van de
beste zijn : maer die van't Landt van Pegu
werden vooz de sijnste gheacht / al waerder
seer veel zijn. Die Esmeraulden / die de In-
dianen heeten Pache, en die Arabers Samar-
rut, dese en zijnder gheen in gheheel Indien/
hoe wel men secht datter sommighe ghebon-
den worden / maer wepnigh / en seer selden :
Werden daer veel ghebracht van Cayro upt
Egypten, diemen oock heet Oientaels : dese
werden in Indien veel gheacht / om dat daer
wepnigh zyn. Van Spaensck Indien wor-
der oock veel ghebracht / ende veel ghe-

boert naer het Landt van Pegu, al waer sp
seer gheseten werden en veel gheestmeert/
soo datter veel Venetiaenders (die derwaerts
ghetrocken zijn met Esmeraulden / ende die
ghewisselt aen Robynnen) rijck met ghewo-
den zijn / om datmen aldaer die Esmeraulden
liever heeft als de Robynnen : alle dese vooz-
seyde ghesteenten werden oock veel gebzucht
inde Apotekerpe ende Medicijnen. Die
Turckopsen worden ghebonden in Persien
by groote menichten / ende comen altemet in
Indien ober Ormus by hondert ponden tes-
sens / te weten met aerde met al : Werden in
Indien wepnigh gheacht : want die India-
nen ende Portugesen en dzaghense niet veel/
maerken daer wepnigh werck af. De Jas-
pe is seer veel in't Landt van Cambayen,
maer van wepnigh estimatie : Sp maeken
daer in Cambayen Schottelen ende Cop-
pen af / is van couleur groen ghelijck die Es-
meraulden. Die Crispolita ende Amatistai
zijn veel in't Eplandt van Seylon ende Cam-
bayen, en in Ballagatte. Den steen ghenaemt
Alakecca, wert oock ghenaemt Bloet-steen :
want stemt metter haest het Bloet / ende an-
der steenen diemen noemt Welck-steenen :
Want is goet vooz de Vrouwen om melck
ofte soch te gheben : Dese en dierghelijcke
steenen zijnder in grooter menichten in Cam-
bayen en Ballagatte, en hzeighense tot Goa te
coop : sp maeken daer Pater-nosters / Sig-
netten / Ringhen / ende ander dupsent curieus-
heden af / werden veel gheacht : Want een
Signet van dusdanighen steen gheiden twee
ende drie Pardaulwen't stuck : Men vindt
in Cambayen ooc seer veel Alambre ofte Barn-
steen / waer van sp oock veel Ringhen ende
Pater-nosters / en ander dierghelijcke dingen
maeken / wordt veel gheseten. Daer zijn
oock steenen diemen by de Portugesen Olhos
de Gato heet / is soo veel te segghen als Catten
oogen (welcke die Agota is) om die gelijckenis-
se die sp daer van hebben / en zijn vande selde
couleur en satsoen : comen upt Cambayen : Maer
de beste upt Seylon ende Pegu, worden wepnig
naer Portugael ghebracht / want en zijnder
niet seer geestmeert / ende ooc om dat sp meer
in Indien gheiden als in Portugael : want de
selde Indianen houden se in grooter werde/
principelijck die Chynen / al waer sp veel ghe-
boert ende beter gheacht en vercocht werden
als eenige ander gesterenten. De Indianen
segge dat dese steen een propzietep en virtuyt
heeft eenen te conserveren inde rijckdomme/
dien sp besit en heeft / ende datse niet sal ver-
minderen : maer wel vermeerderen. De Sep-
steen die de Portugesen noemen Petra de Ce-
var, wordt in Indien op veel plaetsen in seer
veel gebonden. Die Indianen seggen / so wie
datse gebzucht dagelijc een wepnighen in-
eten / datse een onder-hout inde jeught / sonder
wesen van out te crghen / waer vooz de Co-
ningen ende groote Heeren van Indien ghe-
bzupken daer potten en vaten af te doen ma-
ken / om haer eten in te hooken / om / so sp ge-
looben / hare seugt daer met te onderhouden.

Da 87. Capittel.

Vanden steen Bezar, ende andere teghen senijn.

De steenen diemen noemt Bezar, welke
comen upt Persien / van't Landt ofte
Provincie ghenaemt Carassone, ende
ooc van andere plaetsen van Indien :
groepen

Steen die
half Robijn
en half Saff-
ijr zyn / en
hoe dat by
comt.

Tweeder-
ley Saffij-
ren.

Plaetsen
daer Iacinten
en Robassen
soo veel zijn
datmen zo
om een of 2
stupbers
coopt

Waer de
Robynnen en
Saffijren
ghebonden
worden / en
welcke de
beste zijn.

Waer de Es-
meraulden
groepen / en
waer sp be-
geert en ge-
seten wor-
den.

Waer de
Turckopsen
met menich-
ten gebonde
en verhaen
delt worden

Waer de
Jaspus /
Crispolica
en Amatist
meest groe-
pen

Steenen die
goet zijn
vooz bloet-
steen / om
vrouwen
sch te ver-
meeren

Welck Steen
in
Cambayen

Den Agota-
steen / in
deups Cae-
ten voghen
geseyt comt
upt Cambay-
en / Pegu
en Seylon

Woe de Be-
zar steen in
Schapen en
Bocken
magen was-
fen.

Stedenen
waerom dese
steen Bezar
genaemt is.

Den Bezar
steen tegens
fengn ende
ander qualen
beter dan
Eenboorn
gheacht.

Plaetsen
daer veel
Bezar stee-
nen gheve-
gen worden.

Costeliche
steenen in
Werckens
Gallen ghe-
bonden.

Ghebaente
der seker/
oock hoe ende
waer toe die
ghebruycke
worden.

Middelen
waer doot
dese steenen
in den Be-
zen dragen
ende Gallen
groepen sou-
den.

Ghebaente
den steen
Woe de Ar-
menia waer
die gebonden
wordt oock
dan zyn
waerdige en-
de virtuyt.

groepen binnen inde Maegh van een Schaepe
ofte Bock/ ende is ghewassen op een dun
stropken / 't welcke int midden leyt / al waer
den steen om groept / als men dickwils by ex-
perientie het stropken daer in vint : den steen
is seer slecht ende glat van bukten : van cou-
leur doncker groenachtich. Dese Bocken
worden vande Persianer ghenoemt Pazar,
waerom heeten den steen Pazar, ende die Por-
tugesen ghecozrumpeert Bazar, ofte Bezar, en-
de de Indianen / Pedra do Bazar, welke is
soo veel als Merckt steen : want Bazar onder
die Indianen is te beduyden Merckt ofte
plaets daermen alle eet-bare spijzen van een
hout ende vercoopt : om die selfde oorzake
heetmen aldaer het minste ghelt Balatucos,
ghelich oft men wi de segghen Merckt-gelt.
Die steen Bezar is seer costelicken / ende wert
veel ghebeycht in Indien teghens alle fenijn
ende cranchheden / en wert meer gheacht als
eenighen Eenboorn in Europa : want is seer
gheerperementteert / ende woxt tot grooten
prijs vercocht : Hoe datse grooter ende
swaerder van ghewichte zyn / hoe zy beter
zyn ende meer virtuyt hebben : die ghemeen-
zen zyn van drie vier ende vyf octaven ge-
wichte / som min / ander meer. Werden oock
veel naer Portugael ghebruyckt ende veel ge-
acht. Die plaetsen daer se meest ghebonden
worden is als boven / in Persien / ende oock
int Eplandt ghenemt Insula das Vacas, ofte
't Eplandt vande Roepen : leydt noot aende
mont vande ingangh van Cambayen, dicht by
de Cusse / altoer die Armaden vande Portu-
gesen dickwils gaen eenighe verberfinghe
halen / ende dooden veel vande Schapen ofte
Bocken / alwaer zy de steen Bezar veel in vin-
den. Desghelichs int Landt van Pan, by
Malacca, woxt oock veel ghebonden : int
selfde Landt van Pan vintmen een steen bin-
nen inde Gal van een Wercken / die welke
houden in meerder werden teghen alle fe-
nijn ende cranchheden als den steen Bezar. De
Portugesen heeten die Pedra do Porco, dat is
Wercken steen : wert veel in Malacca verhan-
delt : Sp is van couleur claer rootachtich /
ende bitter int smaerken / ende int tasten als
Fransche Seep / als men die wil ghebruycken /
ende pemaent te dyncken gheeft / soo werpt
men die in een cop met water / ende latent
al soo een wepuygh staen / ende alsoen trecken-
s weder int / soo salt water bitter wesen / en-
de reynighen alle fenijn datmen int lijf heeft /
als by experientie dickwils ghebonden is
gheweest. Den steen Bezar is hart als steen :
Maer van ghewichte licht : men presumeert
dat dese steenen groepen inde Maegh vande
Bocken ende de Galle vande Werckens : doot
virtuyt vande crupderen die dese dieren eeten
inde mopen daerse gaen / ghelich wy vande
Reynossere gheseyt hebben / aenghesien dat zy
alleenigh op de boben ghenomde plaetsen
groepen ende op andere plaetsen niet / daer
dese beesten oock zyn. Inde Stadt van Vi-
tabado, int Landt achter Goa, van Ballagatte,
woxt ghebonden een steen die de Arabers
noemen Hagherarmini, ende vande Portugesen
Pedra Armenia, ende om datter oock veel ghe-
bonden werden in Armenia, soo wordense int
ghemeen alsoo gheheeten : is blaw / ende
treckt wat naer 't claer groen : De Mooyen
besighen die veel inde purgation ende teghen
ander siekten. Behalven dese voornoemde
steenen / soo zyn daer noch veel sooyten van
ghesteenten / soo Edele als teghen fenijn ende

andere cranchheden / ende van veel ppozietey-
ten ende virtuyten / ende om dat zy wepuygh
bekent ende verwoert worden / hebbe alleen-
lijck mentie ghemaect vande ghene diemen
daghelichs verhandelt ende oer al verwoert
werden ende bekend zyn.

De 88. Capitela.

Een cort verhael en instructie vande Diamanten ;
Robijnen, Esmeraulden, Peerlen, en andere E-
dele gesteenten, hoemen sal verstaen die selfde
te recht te kennen, ende rekeninge maken om
die te waerden op baren rechten prijs ende
valeur, &c. Ten eersten vande Diamanten,

Den eersten soo is te verstaen dat den
Diamant de Coningh van alle Ede-
le gesteenten is / ende dat doot oorzake
om datmen die vercoopt by het ghe-
wichte / ende heeft seker dichte daer zy naer
ghewoont word : want soo zy meer heeft en
deucht niet / ende min hebbende cannen ter-
stont sien ende bekennen : by welke dichte al-
staet zy inden ringh / kammien sien ende resol-
veren hoe veel dat zy weeght / luttel min of
meer / ende upt den ringh wesende soo weegt-
men die / om alsoo mer sekerheyt te waerden
die valeur vanden selfden Diamant. Men
vindt oude ende antycke memozen / waer inne
gheschreven staen de pryzen vande steenen / te
weten / een Quilaer tot soo veel / twee Quilaen
tot soo veel / ende drie Quilaen, &c. ende soo
voorts vervolgende van alle pryzen ende ghe-
wichten : ende om datmen doen daghelichs
soo niet en handelde met coopen ende vercoo-
pen / als heden daeghs / so wast altoot nobich
zyn memozael by hem te dyaghen / en is te
verstaen vande pryzen vande perfecte ende
schoone steenen sonder fauten ofte machten :
want wesende onsupbet ofte hebbende eeni-
ghe fauten ofte lesels / soo ist qualijcken die te
waerden / doot oorzake vande lesels ofte
fauten diemen daer in vint. Men vint som-
tijds groote heeten ende dynen die weten
willen d'oorzake van soo grooten valeur / als
die ghesteenten ghelden / en dit heeft ander-
gheen antwoort / van daerom datmen die al-
soo coopt ende vercoopt : want alle dinghen
en is niet meer gheacht dan daermen die om
coopt ende vercoopt : ende oock soo is daer
rekeninghe ende reden / die reden die daer toe
zyn / dat soo een Diamant van een Quilaer
alleen ghelt vyftrigh Ducaten / hebbende goe-
de perfectie / dese selfde reden is daer dat een
grootte steen ofte Diamant mach ghelden 30.
ende 40. dupsent Ducaten / hebbende grootte
ende perfectie naer abbenant : ende die ghe-
steenten / so cleve als grootte / diemen tot noch
toe vercocht heft / en hebben moyt soo leegh
gheweest dat zy upt hare rekeninghe ende pry-
s vercocht zyn gheweest : ende om wel te mogen
waerden de grootte Diamanten / is noedigh
te weten / te determineren wat een Diamant
ghelt van ghewichte van een Quilaer alleen
en den Robijn dieneende om den selfden Dia-
mant te acompaengeren / desghelichs een Es-
merault noch min noch meer / ende wel ghe-
determineert hebbende hoe veel quaet dat het
doet / die fauten ende lesel en buyligheyt die
den selfden Diamant sonde moghen hebben
ende het selfde asgheslaggen inden pry-
s ghelich als reden is te waerden Diamanten /
Robijnen

Hoemen de
Diamanten
by den ghe-
wichte ende
dichte kenne
can / soo wel
is als upt
de ringhen
wesende

Hoemen de
Diamanten
in oude tij-
den waer-
derde.

Onsupbet
ofte ghequert
steenen zyn
qualijck te
waerden

Antwoorde
op een Co-
niner bragen
belangen
de waerdige
der gesteenten

Hoemen de
grootte Dia-
manten
Robijnen /
ende ander
ghesteenten
sekerst waer-
deren mo-
gen

Robynnen/ Eſmeraulden/ Oziemaſche/ van wat groote die ſouden moghen weſen. Op ſullen eerst ſtellen vande Diamanten: want die ander woſden naer den Diamant ghe- waerdeert/ ende ſullen verclaeren de perfectie die ſp hebben moeten. Den Diamant die in als perfect is/ moet van laheur weſen dat den bovenſten taſel ſoo groot is dat twee taſelkens van 't laheur vande ſpde maken een taſel van boven/ ende dat het ſchijfel van 's laheur/ van 't onderſte vande Diamant die dze daer van een taſel van boven maechen/ ende moet in als dier weſen nae abbenant/ ende die taſelkens van ter ſyden moeten hanghen naer die taſel ſoo ſeer als die Pabellio- nen ende Tenten hanghen naer den appel/ weſende van de ghehele diepte/ ende moet een wepnigh meer langhtwerpich als viercant weſen/ en dat niet meer/ dan datmen effen can kennen/ welke die lenghte is ende die bzeete/ ende moet weſen ſonder eenighe ſauten vande hoeken en canten/ en alle die vier hoeken ſcherpachtich ende ſupber en van goede wa- teren/ Chriſtalyne ende doozluchtigh clær/ dat men niet en can mercken dat hy naer eenighen coulcur treckt/ ende dat ſp niet dzoebigh van water is/ dan clær ende ſupber/ ende zijnde de Diamant met alle deſe perfectie/ gheft ſeer wel viſtigh Ducaten/ weſende van een Quilaet: maer om datmen deſe perfectie wepnigh bindt/ ende wepnigh perſoonen verſtaent hem/ ſoo ſullen wy ſtellen dat een Diamant van goetheit ende perfectie naer de ghemee- ne giſſinghe van ghewichte van een Quilaet gheft veertigh Ducaten/ ende hier mede ſul- len onſe rekeninghe maken/ ende hebbende een cleyn ofte groote Diamant/ ofte van wat ghewichte/ goetheit ofte quaetheit dat hy ſoude moghen weſen/ ſoo moeten eerst con- sidereren ende weten wat dat hy weeght/ ende alſment u niet en can gheſeggen/ ſoo moet ghy by u ſelven conſidereren naert ooght/ en- de ſet hem altoos op wepnigher ghewicht als u dunct dat hy mach wegghen/ op dat ghy altoos ſeerkerlych moeght waerden ende himen beſten blyben ende hebbende gedacht van dat hy ſoude moghen wegghen/ ſoo hout dat in u memoſie/ende ſult ſeggen aldus: Soo daer een Diamant waer die een Quilaet moeg- ende hadde wateren als deſe/ ende waer ſoo perfect/ ofte hadde die canten minder by re- ſpect als deſe/ ofte dat hy hadde eenighe on- ſupberheyt by reſpect als deſe/ ende alle die deucht ofte ondeucht ghelyck als den Dia- mant ſoude moghen weſen/ ende conſiderert wel wat dat ſoude moghen gheliden een Dia- mant/ weſende van qualiteyt als dien ghy wilt waerden/ ende dat hy niet meer en moeght als een Quilaet, ende hebbende wel ghedetermineert wat hy ſoude moghen ghel- den/ eer op het minſte als te veel: want het is beter dat hy een dingh ſtelt op een pſſs die het wel mach gheliden als op een pſſs daer twiſſel aen ſoude vallen of het waer- digh is/ ſult den pſſs in u memoſie houden als voorgeſt is/ ende ſult weder-keren tot het ghewichte die den Diamant weeght/ 'tſp luttel ofte veel/ ende ſult het ſelfde ghewichte duplicieren/ te weten/ doender noch eens ſoo veel by: te weten/ ſoo ſp twee weeght/ ſult nemen ander twee/ ende multiplicerent met malcander/ ende ſegghen 2. maels 2. 3yn 4. weeght het dze/ multiplicerent met andere dze/ ende maechen 6 ende ſoo voorts nae ab- benant/ ſoo ſuldp alle Diamanten multiplice-

ren int ghewicht van wat ghewicht dat sou- de moghen wegghen ende nemen noch altoos ſoo veel daer by/ ende multiplicerent met mal- cander/ ghelyck als gheſeyt is: ende dat al- ſoo daer upt comt ofte dat die ſomma van ſul- ken multiplicatie belooft/ ſult ghy multipli- teren met den pſſs ofte 't gheft dat ghy ghe- waerdeert hebt dat ſulcken Diamant meer- digh is/ weſende van een Quilaet: ende dat alſdan ghebonden wordt vande leſte multi- plicatie/ dat is den ſelfden Diamant waert/ ende weſende dat int ghewichte eenighe hal- be in comen/ ghelyck ſp woegh 2. en een halve Quilaet; ſoo ſult ghy die altemael in halve Quilaten maechen/ 't welke 3yn viſf halve Quilaten, ende ſult ſegghen viſfmaels viſf 3yn viſſentwintich ende deſe viſſentwin- tigh ſult multipliceren met den pſſs dat een half Quilaet gewaerdeert is/ ende dat daer van pzoedeert is de waerdhe van alſulcken Dia- mant/ ende oft ſake waer dat den Diamant ſo kleyn waer/ dat het gewichte van een grepn min ofte meer daer in comt/ ſoo ſuldp alle die gewichten reduceren in grepen/ ende multi- pliceren als boven/ en dat vant gewichte pzo- cedeert is de waerdhe van alſulcken Dia- mant als ghy wilt waerden ofte waerdeert: Exempel/ daer is een Diamant die weeght twee Quilaten, welke is van ſulke quali- teyt dat weſende van een Quilaet, ſonde 40. Ducaten weert weſen/ ende weſende van een half Quilaet, 10. Ducaten/ ende van een grepn 2. en een halve Ducaten: Nu om te weten wat deſe Diamant van 2. Quilaten weert is/ ſo ſul- dp ſeggen 2. maels 2. 3yn 4. deſe 4. ſult multi- pliceren met 40. Ducate/ welke is die waer- dhe/ weſende van een Quilaet, ſoo comt 160. Ducaten/ welke is den pſſs van deſe Dia- mant van 2. Quilaten. Als ghy nu hebt een Diamant/ welke weeght 2. en half Quilaten, dat 3yn 5. halven/ ſult ſeggen/ 5 maels 5. 3yn 25. deſe 25. ſult multipliceren met 10. comt 250. Ducaten/ om dat den halven Quilaet coſt 10. Ducaten/ dat is den valet van 40. Ducaten een Quilaet, ſoo comt den Diamant van 2. en een halve Quilaet te gelden 250. Du- caten: weſende nu dat een Diamant weeght 7. grepen/ ſult ſeggen 7. maels 7. 3yn 49. deſe 49. ſult multipliceren met den pſſs dat 1. grepn comt te toſſen/ welke is 2. en een halve Du- caten ſoo comt te gelden een Diamant van 7. grepen 127. Ducaten: Op deſe manier ſo can- men altoos weten wat een Diamant waer- digh is/ als ghy de pſſs van een Quilaet ghe- termineert hebt/ ende daer naer het ghewicht vande Diamant die ghy waerden wilt/ als by deſe exempelen verhaelt is/ ende ſult alſoo met grooter facilitate u rekeninghe maechen. Daer 3yn nu ſomtijds Diamanten die ma- culen ende ſauten hebben en onſupber en on- perfect 3yn/ ende en gheliden ſupſt gheen 40. Ducaten/ 3yn van minder pſſs naer dat die ſauten/ leſſen ende onſupberheyt luttel ofte veel 3yn/ en moghen gheliden een Quilaet 36. 35. 34. ende 30. Ducaten/ ofte eenigen anderen pſſs/ naer datmen beſint dat die ſauten hem hinderlyck 3yn. Op deſe manier ſo iſt qualijck ende moepelijcken te weten wat een halve Quilaet ofte grepn ſoude weert weſen/ ende ſult aldus doen: Soo waermeer ghy ghe- determineert hebt die waerdhe van een Qui- laet, naer dat u dunct dat den Diamant sou- de moghen gheliden/ ende dat int ghewichte vande ſelfde eenige halve Quilaten ofte grep- nen in quamen/ ſoo moet ghy eerst weten de

Voemen is
grzoochen
getalen van
delen ſal om
Diamanten
te waerden

Exempel int
waerden
der Diaman-
ten van on-
gheboen ge-
talen.

Exempel int
waerden
der Diaman-
ten van ge-
boochen ge-
talen.

Voemen han-
delen ſal int
waerden
der Diaman-
ten als 3yn
geren Quila-
ten maer ſe-
kerre grepen
wegen.

Onderre-
tinge op on-
ſupbere en
ghequaete
Diamanten

Wat ſatſol
die perfecte
taſelen van
Diamanten
hebben moe-
ten.

Waerdhe
der perfecte
Diamanten

Waerint
waerden
der Diaman-
ten wel aen
mercken en
overleggen
moet.

Voemen int
waerden
der Diaman-
ten eick Dia-
mant met
3yn egden
gewicht be-
meeren ende
voorts han-
delen moet.

Onder-
schept der
Robynen
van Dia-
manten als
3p Quila-
ten / halve
Quilaten
ofte grepen
weghen.

Waerdige
der Robynen
die den Dia-
manten op
hare gewich-
ten versels-
schappen
moghen.

Normen de
Esmirauden
waerdeert.

Wanneer de
Diamanten
min oft meer
weghen (dan
3p schynen.

Normen de
rekeninghe
maecht int
waerden
der beter
schynende
dan weghen
de Diaman-
ten.

valueur wat hy soude moghen ghelden / wesen
de van een Quilaet, ende maken dan u reke-
ninghe dat het viereindeel van sulcken prijs
is de waerdige van een halve Quilaet soot
dat wanneer een Quilaet, gelt veertigh Duc-
aten / soo gheeft een halve Quilaet thien Duc-
aten / ende een grepn verdebalf Ducat : want
vier grepen is een Quilaet : gheeft het Quilaet
seffendertigh Ducaten / soo gheeft een half ne-
ghen Ducaten / ende een grepn twee Duc-
aten ende een Testoen / en soo voort na adve-
nant kunnen weten van alle Diamanten/
van wat qualiteyt die souden moghen wesen.
Dese selfde rekeninghe maecht men oock met
die dunne Diamanten / Robynen ende Esme-
rauden / die van meerder prijs 3pn als wy na-
maels sullen segghen : soo is te weten / soo
een Robijn is van sulcken qualiteyt dat hy
mach acompangeren een Diamant van een
Quilaet gheeft tseventigh Ducaten / ofte datter
3pn die in 't ghewicht acompangeren van een
halve Quilaet ofte grepen / soo moet men 3pn
rekeninghe maken met halve Quilaten ofte
grepen / ende is u althijt noodigh den prijs
van een Quilaet, ende sult weten dat het vier-
eindeel van tseventigh Ducaten gelt een halve
Quilaet, ende het viereindeel van dat een halve
Quilaet comt te costen / dat is den prijs van een
grepn / ende sult alsoo u rekeninghe maken na
den prijs op dese selfde manier vande Esme-
rauden / eick naer zijn prijs ende ghewicht.
Daer zijn nu sommighe Diamanten die dun
zijn ende hebben een groote schijnfel / dewelc-
ke ghelden meer dan 3p weghen / ende minder
dan 3p schijnfel hebben / hebbende een Dia-
mant een gantsche dunne Tafel ende wat
legh / hebbende boven zijn perfectie int labeur
ghelijck als wy seggen vande dicke Diaman-
ten die perfect van tafel / sijden ende hoecken
3pn : Dese sulcken Diamant gheeft een schijn-
fel van twee / ende weeght maer een / waerom
hebben het schijnfel van wat groote dat
het soude moghen wesen / wesende boven ghe-
wozocht en in perfectie / ende onder geheel dun /
soo moeghdy althijt u rekeninghe maken / we-
sende onder dun / dat 3p die helft minder
weeght als 3p schijnt / ende is dat 3p eerst on-
der niet gheheel dun is / sal meer weghen :
maer 't ghewicht en doet hem gheen proffijt :
ende hebbende die tafel boven klepnder / ende
die sijden groter / soo sal 3p oock meer we-
ghen : mer het ghewicht en comt niet te pro-
ffijt / ende moeght althijt u rekeninghe maken
dat 3p de helft weeght van dat 3p schijnt / en-
de wesende van onder niet gheheel dun / sal
meer weghen : maer het selfde ghewicht en is
hem van gheender weerden : ende hebbende
die tafel clepnder / ende die hoecken ende sijden
groot / soo sal 3p oock meer weghen / maer
't ghewicht en comt nietweers toe te goet / en-
de moeght altoos de rekeninghe maken dat
het maer die helft weeght van dat het toont :
want eement concertteert ende bereyt / soo sal
ghenoegh verlieden van dat het meer weeght :
ende soo daer waren Diamanten die de tafel
groot hadden van bukten van sulcken sat-
soen / ende de canten clepn / dese en sal niet half
weghen ghelijck hy wel thoont / en daerom
en is hy niet te quader / dan als die canten
seer veel te klepn waren : Soo daer een Dia-
mant waer onder gheheel dun / ende boven
ghelaurert / ende hebbende die andere perfec-
tie als dat behoort / is weert / wesende van
een Quilaet alleen tseventigh Ducaten / ende
hebbende eenighe fauten ofte maculen / een

veghelijck mach concidereren het quaet dat
hem die fauten doen / ende confoyme van dien
soo machmen dien den prijs setten en waer-
deren / en maken daer naer 3pn reekinghe
ghelijck als van die dicke Diamanten / doen
deltoos 3pn reekinghe vande helft van
ghewicht dat hy schijnt te hebben / te weten/
soo hy schijnt te hebben twee Quilaten, maer-
ken die reekinghe van een Quilaet, en soo
hy thoont te hebben drie Quilaten maerken de
reekinghe van ses grepen / welke is die
helft / ende soo int ghewicht comen eenighe
halve Quilaten, soo sult ghy besien den prijs
die het gelt / wesende van een Quilaet, ende hoe
veel dat het die halve comt / en hier mede u
rekeninghe maken als vooren verhaelt is
by de dicke Diamanten ende inde grepen
desghelijcks : want daer en is anders gheen
differentie als inde prijs : want een perfecten
ende supberen dunnen Diamant van een Qui-
laet gheeft ende is waert tseventigh Ducaten/
ende alsoo in meerder ofte minder ghewicht
naer advenant / &c.

Das 89. Capitel.

Vande Robynen.

So wanneer ghy hebt een Robijn om
te waerden / die ghelaurert is ta-
fels gewijs / ende dat sulcken Robijn
dient om te acompangeren een Dia-
mant vande selfde ghewicht ofte Quilaten/
ende soo veel Quilaten inde couleur / en so wan-
neer dat 3p heeft 24. Quilaten inde couleur en
perfectie / ghelijck als Gout van 24. Quila-
ten / soo ist dooz seker dat hy sijn is ende goet.
Den Robijn en vercooptmen niet by ghe-
wichte / ende dat om die soille dat hy gheen
sekerer dichte en heeft : want veel maken die
dun dooz sinnelijckheyt / ende om daer beter te
comen tot den gront ofte bladen daer onder
te legghen / ende mach oock wel dun wesen/
maer niet al te veel dat het hem eenighe letfel
doet. Soo een Robijn gheheel ende gantsch
perfect waer / soo inde couleur / supberheyt / dic-
heyt / ende 't labeur ende satsoen / gelt 100. Duc-
aten : maer daer zijnder wepnigh die gheheel
perfect zijn / pincipalijck als 3p groot zijn/
hebben altoos eenighe fauten ofte besmettinge
die bedeckt zijn ende verborogen / en ander vier-
gelijcke : ende die de rechte perfectie heeft
vintmen wepnigh / en oock wepnigh hebben
daer recht verstant af / daerom soo sullen wy
stellen / om onse reekinghe te maken / dat een
Robijn / die in gemeen verthooninghe ghe-
houden wert dooz perfect en goet / is weert
70. Ducaten / waer mede sullen onse rekenin-
ghe maken. Soo dat wanneer een Juwelier
ofte Steen-slijper een ander onder-vzaeght
van een Robijn / die welke hy niet by hem
en heeft / dan alleenlijck sept aldus : daer is een
Robijn vande groote die mach acompange-
ren ofte geselschap houden een Diamant van
soo veel Quilaten / ende heeft soo veel Quila-
ten van couleur / waer dooz den anderen ghe-
noegh verstaet wat couleur ende groote dat hy
heeft / hebbende nu een Robijn ofte Robijnen
tafelen ofte ongheslepen / ende sult die waer-
deren / ofte wilt weten wat die ghelden / sult
hy u selven concidereren ende segghen aldus :
soo daer waer een Robijn die niet groter en
waer / ende alleenlijck dienden om te accompa-
neren een Diamant van een Quilaet / ende dat
3p van sulcken couleur / supberheyt ende qua-
liteyt als dese groote / ende dat 3p hadden die
fauten

Rekenen
om een op-
rechte Dia-
mant te be-
uren.

Ooylaet
waerom dat
men de Ro-
bynen niet
by 't gewicht
vercoopt.

Hoe veel de
oprechtste
sijn waers
is.

Oy wat niet
dat men
de Robynen
waerden
sal tegen de
Diamanten

fauten naer respect als dese / wat soude dese gel-
den / ende wel gheconclereert hebbende die
qualiteit / goetheit / ofte quaetheit / ende
fauten / hoe veel dat het abateert / ende den
prijjs ghestelt hebbende dat hy soude moghen
ghelden / wesen om te accompaengeren een
Diamant van een Quilaet : dese prijs houdt
in u memorie / ende besiet den Robyn wel wat
grootte dat hy heeft / ende wat ghewicht van
Diamant / met die heele diepte dat hy soude
moghen accompaengeren / ende oock of sy
noch can ende ongheslepen is / concidereert
hoe veel dat sy af sal moeten gaen in het slip-
pen / ende van wat grootte sy sal bliuen naer
datse ghelaureert is / hebbende aldus ghe-
determineert / ende wat ghewichte van Dia-
mant dat hy mach gheselschap houden / soo
suldy nemen noch soo veel ghewichte / ende
multipliceren dat met het ghewicht dat ghy
ghewonden hebt / dat het soude ghelden acom-
pangerende een quilaet / ende dat daer van
procedeert / dat is de waerdye van alsulcken
Robyn / in somma dat wanneer ghy ghe-
determineert hebt wat ghewicht van Dia-
mant dat hy mach gheselschap houden / sult
u rekeninghe maken ghelyck als oft een
Diamant waer / ende dat procedeert van
het ghewicht / sult met den prijs multiplic-
ren / het welcke ghy beviut dat ghyt ghe-
selschap houden / een Diamant van een Quilaet
alleen. Die Robynnen die ongheslepen
zyn / ende gheen Casels moghen werden /
is te verstaen / dat wanneer sy beter alsoo
ongheslepen zyn / alsoe gheslepen soude we-
sen. Wese salmen concidereren den prijs
naer den Diamant / dien hy macht ghesel-
schap houden / ende die hoochte ofte diepte
van de Steen / ende daer naer die conleur / en-
de goetheit / ofte quaetheit / ghelyck als het
baet / ende maken daer naer zyn reekeninghe
ghelyck als van de Casels / ende gheslepen /
ende van die Diamanten. Daer zyn oock
Diamanten die en zyn gheen satsoen van
Casels / ende hebben goet satsoen door eeni-
ghe Juweelen / ghelyck als zyn die punten
drie-cantigh / herten / ende ander dierghelyc-
ken labueren / om die fautten daer upt te doen /
ende worden alsoo gheworcht om die ghe-
wicht ende grootte te houden / wesen een
van dese perfect op zyn manier / en ghyt soo
veel niet als de Casels : Want hebben dich-
wils te veel dichten onder / het welcke i' ghe-
wicht maecht : maer en is tot gheenen pro-
syt : maer doet eer schade / ende wesen ghe-
heel ende gantsch dun onder / ende hebbende
van bukten alle andere perfectien in als / is
soo veel waert als een Casel die dich is / met
zyn geheele diepte / het welcke is ses en veertich
Ducaten / wesen van een Quilaet /
ende hebbende van dese eenighe / sult daer met
handelen als met de ander / te weten / sult
concidereren wat dat sy souden moghen ghel-
den / wesen van een Quilaet / ende maechter
daer nae die reekeninghe ghelyck van de an-
der als doozest is.

Das 90. Capittel.

Vande Orientaelsche ende ouden Smirauden
want die vande Eylanden van Spaensche Indien
en is noch niet ghereloveert oft sy sijn zyn of
niet.

Die oude Juwelers segghen so verr
alsmen vondt een Smiraud die per-
fect waer in als / te weten / van con-
leur / supberheyt / satsoen / ende dich-
te / dat hy weerdigh soude wesen soo veel als
dye Diamanten / het welcke naer onse reke-
ninghe wesen soude 120. Ducaten / ende ich
gheloove wel dat het waerachtich is : Maer
tot noch toe en isser noyt ghewonden die in
als perfect is gheweest / noch groot noch
cleyn : Men vinder wel die perfect zyn / te
weten / van conleur ende satsoen : Maer van
supberheyt ende clærheyt niet een : Want
hebben altoos eenighe bettigheyt van bin-
nen / ghelyck als groen cruyt / ende dierghel-
ycken / waeromme sulten wy om onse reke-
ninghe te maken / stellen als dat een Smi-
raud in ghemoen verthoontinghe / estimatie
ende perfectheyt / ghyt tachtentich Ducaten
wesen van de grootte dat hy soude mo-
ghen gheselschap houden een Diamant van
een Quilaet alleen : Want al ist dat hy eeni-
ghe groene cruyden van binnen in heeft / alsoe
niet te veel en zyn / wozyt al eben wel door
perfect ghewaerdeert / hebbende alle de an-
der perfectie die sy behoort. Hebbende nu
een Smiraud ofte Smirauden om te waer-
deren / het sy ongheslepen ofte een Casel / is
eerst nodigh te concidereren die grootte / en-
de wat ghewichte ofte grootte van een Dia-
mant dat hy soude moghen gheselschap hou-
den / ende daer naer soo besiet die fautten of-
te goetheit dien hy heeft / ende aenmerckt
wel wat dat eenen alsulcken Smiraud sou-
de weerdigh wesen / als hy niet grooter en
waer als een Diamant van een Quilaet / en-
de dit wel gheconclereert hebbende / soo
suldy u reekeninghe maeken ghelyck als
met die Robynnen / welcke is te nemen het
gewicht van de Diamant / daer ghy hem by
verghelicken hebt / ende multipliceren dat
niet noch soo veel / ende dat daer van pro-
cedeert / multipliceren met den prijs / die ghy
die een Quilaet ghewaerdeert hebt / ende dat
daer van comt is de balen van alsulcken
Smiraud / ende op dese manier suldy doen
met alle Smirauden die ghy waerdenen
wilt / het sy groot ofte cleyn / goet ofte quaet /
altoos wel conciderende die fautten / quaet-
heyt ofte goetheit die hy soude moghen
hebben / ende naer dien hem waerdenen / ende
den prijs stellen / ende soo daer halve Quila-
ten ofte grepen in het ghewichte (van de
Diamant / daer ghy hem by ghelyckt) waer /
soo moet ghy u reekeninghe maeken met
halben ende grepen / als van de Diamanten
ende Robynnen / hier booren verhaelt is.
Wanneer ghy wilt waerdenen eenighe ghe-
steenten / is u nodigh goede op-sicht te
hebben / ende concidereren soo het Diamant
is / van wat water / ende satsoen / ofse
al zyn diepten heeft ofte meer / ofse onsup-
ber is / of eenighe fautten aen die canten zyn /
oft in het labuer / ende wat schade ende abate-
ment dat het hem wel doet / inde waerdye
ende prijs van de perfectie / op dat ghy niet
an dwaelt in het setten van de prijs / ende
wat dat hy soude moghen ghelden / wesen
van een Quilaet / om alsoo daer naer
u reekeninghe te maeken / als verhaelt
is. Soo het een Robyn is / aenmerckt
wel van wat grootte dat hy is / en wat ghe-
wichte van Diamant dat hy mach accom-
paengeren / ende set hem altoos in minder
grootte

Hoe heet
dat een per-
fecte Smi-
raude waer-
digh is.

Hoe veel dat
is gemene
Smirauden
u 8 digh is.

Wat Robyn-
nen door
perfect ge-
waerdeert
worden.

Hoe daint
een Smi-
raude waer-
deren sal te-
gen een Dia-
mant.

Instructie
ofter grepen
inde Dia-
mant waer
worden die
teghen die
Smirauden
rekenen sal.

Waerscho-
winghe int
waerdenen
van de Dia-
manten.

Verghelick
van de Rob-
ynnen.

Hoe daint
ongheslepen
Robynnen
waerdenen
sal.

Weschebb-
binghe van
diersehe
satsoenen
van Dia-
manten.

groote als in meer / op dat ghy niet bedjoogen
uylt en comt / ende concideret wel wat cou-
leur dat hy heeft / oft hy eenighe Cassido-
nie heeft / oft onsluiper is / oft hy dunis / oft
eenighe ander fauten dien hy mach hebben /
oft hy eenighe ghebzecken heeft int kabeur /
ende wat schade en abatament hem die
fauten moghen doen / inde *Wijjs* vande per-
fectie / ende inde groote en ghewichte vande
Diamant / die hy mach gheselschap hebben /
ende besiet dat ghy hier niet in en dwaelt :
Want soo ghy hier in dwaelt / salt altemael
salgeren. Desgelijck inde *Wijjs* te setten /
wat dat hy soude moghen gheben / wesende
vande groote / om een Diamant van een
Quilaet gheselschap te houden / om alsoo u
rekeninghe te maken van de ghewichte
die sy meer ofte min souden moghen hebben.
Dat ick vande Robijnen segghe / moetmen
oock verstaen vande Smaranden / diemen
heet Orientaelsche / noch min noch meer op
die selve manier : Daer sijn ander roode
ghesteenten diemen Elpinellum noemt / ende
ander van diverse soorten / ende van dese
sijnder sommighe soo perfect in hare quali-
teit / dat sy de Robijnen vergelijcken / ende
is te verstaen vande goede ende beste / daer
sijn ander diemen heet Elpinellas da Rouca no-
va , ofte nieuwe Kootse / sommighe hebben
die couleur van Robassen, andere trecken naer
die couleur van Iacjinten, ende ten is niet ge-
determineert / oft het rechte Spinellen sijn
ofte niet / ende die goede Juweliers en hou-
den die vooz gheen Elpinellen : maer dat het
Robassen en Iacjinten sijn / en soo goet dat sy
die Spinellen vergelijcken / waerom die Steen-
slapers ende Juweliers / willen te verstaen
gheben dat het Elpinellen sijn / om datmen
haer het satsoen beter betalen soude / waer-
om syse policeeren met polijfel van Spinellen.
Dese Spinellen in het policerzint Spinellen,
ende inden couleur Robassen en Iacjinten, ende
daer sijn veel Robijnen om wel ghepoliceert
en gheslepen te wesen / is noodigh datmen
policeert mer het polijfel van Spinellen : Want
mer daer waert een Spinelle ofte Spinellen van
de oude Kootse die in haer ghenere een quali-
teit goet sijn / ende perfect wesen de een wel
gheslepen Tafel / ende perfect in als / ende
dat hy soude moghen gheselschap houden een
Diamant van een Quilaet / soude werlt we-
sen veertigh Ducaten / ende hebbende eenighe
letsels ofte ghebzecken aende perfectie / een
peghele mach concideren wat schade en
abatament dat het hem mach doen inde
prijs / ende daer naer alsoo syne rekeninghe
maecken / als vande Robijnen : Die Ballaysen
werden oock by ghewicht vercocht : maer
niet om die te teekenen als vande Diaman-
ten en Robijnen : maer men maectse die
rekeninghe eenmael nae 't ghewichte / te
weten / den besten Ballays diemen mach bli-
den / wesen de van een Quilaet / mach werlt
wesen tinnen Ducaten / ende hebbende eenighe
letsels ofte ghebzecken / soo inde couleur als
van d'ander perfectien / is van minder valeur
na datse sijn : maer wesen de perfect als
ghesep is / ghele tinnen Ducaten / ende twee
Quilaten twintich Ducaten / van die Quil-
laten veertigh en alsoo naet aduertant / naer
die groote ofte clepste / ende ghewicht dat sy
souden moghen hebben / ende hebbende eenighe
fauten / een peghele mach concideren
waer hy weerdigh soude wesen / wesen de van

een Quilaet / ende maken als dan sijn recke-
ninghe enckelijck / als verclaert is.

Dat 91. Capitel.

Van de Orientaelsche
Perlen.

Die Orientaelsche Perlen sijn bettere
als die van Spaensche Indien / ende
hebben oock avantagie inden prijs :
Want gheben meer / ende hebben beter
glants / en sijn claerder en schoonder / ende
die van Spaensche Indien sijn donckerder en
dooder van couleur / alle int ghemien / daer
worden oock wel sommighe ghebonden / die
die van Portugaels Indien gheen avantagie
engheben in schoonighepdt : maer sijn seer
wepuigh : maer om onse rekeninghe te
maecken / sullen allen setten die beste ende
goede Perlen op eenen prijs. Een Perle
die in als perfect is van waert ende glants /
en schoonighepdt en sonder putgichs / en van
satsoen wel rondt / ofte ghelijck een Peer wel
ghedraep sonder rompelen / ghele wel / we-
sende van een Quilaet int ghewicht / een Du-
caet : ende hier mit sullen onse rekeninghe ma-
cken ghelijck als met die Diamanten / Robij-
nen / ende Smaranden / ende soo die eenighe
fauten in die wateren / claethep / satsoen / ofte
dat hy eenighe putgichs ofte andere ghebe-
ken heeft / een peghele mach concideren
hoe veel dattet hem schadet van de perfectie
ende naer sijn goethepdt ofte quaethepdt moet-
men hem sijnen prijs setten / ende hebbende
die prijs ghestelt / salmen hesien wat dat hy
meeght / ende als dan syne rekeninghe maec-
ken / ghelijck als van die Diamanten / Robij-
nen / ende Smaranden / noch min noch meer /
ende soo daer eenighe ghetreghen ofte hoeren
Perlen waten / te weten / aeneen Wistigh /
ofte heetens ghewijs / is noodigh datmen
wel besiet : want daerder veel sijn / en mogen
niet altemael ghelijck sijn / ende wesen de die
grootste die beste / ende die ander naer adve-
nant is goet : want met die goethepdt vande
grooten mach wel passeren die quaethepdt
vande clepnen : maer als 't contrarie is so is
het quaet werck : waer mede ghenoech is
vooz die daer lust toe heeft / om altoos te die-
nen tot een memoire / ende de reste dat daer
aen soude mogen selgeren / tot meerder clae-
rhepdt ende kennis / mogen haer altoos beraden
met die rechte Juweliers / ende Diamant-
slapers / die daer in ervaren sijn / ende comen haer
altoos lichtelijcken met dese instructie beghel-
pen / om hem niet al te eenmael te betrouwen / op
die gheen die altoos den meesten prijs en daer
eyghen daer soeken / etc.

Dat 29. Capitel.

Van sommighe gheschiedenissen
in Indien, den tijdt mijnder
residentie aldaer, &c.

Inde maendt van December Anno
1585. sijn gheromen inde Stadt ende
het Eplandt van Ormus, vier Enghel-
schen / die welcke quamen van Alleppo
niet Suria, alwaer se ghecomen waren upt En-
gelande / te weten / te water dooz die lichte-
van Gibraltar tot Tripoli, een Zee-Stadt ende
haven

Datmen
wel acht
slaen moet
oet waerder
vande Robij-
nen.

Beschijvin-
ghe vande
Spinellen.

Coleur ende
ghedaente
van de Spi-
nellen.

Daer vooz
dat de Juwe-
liers de Ro-
bassen hou-
den.

It een
Spinelle
waert is die
sen Dia-
mant van
een Quilaet
gheselschap
houdt.

Hofende op
wat manier
de Ballay-
sen vercocht
worden.

Onderchept
tussen de
Perlen van
oost en west
Indien.

Wie dat de
rekeninghe
gheset sel
worden.

Sommighe
ge alder
veel
Perlen by
den anderen
ghetreghen
sijn.

Beschrijvinghe van verscheyden gheschiedemissen in Indiet. 111

Haben int Landt van Siria, alwaer alle koopmanschappen gheloft ende gheladen werden/ en van daer te Lande verhoert naer Aleppo; het welcke zijn negghen dagh reysens / ende in Aleppo resideren die Cooplieden van alle Nationen / als Italianen / Fransosen / Engelschen / Armenen / Turcken/ende Moosjen / een peghelich in zijn gheloof ende Wet / op tribuyt banden grooten Turck / alhier werdt grooten handel ghezeven / overmits dat van hier gaen alle Iaren twee Caffyen, dat is: Een Armade van Dolck en Cameelen / die naer Indien / Persien / Arabien/ende alle die omlegghende contreyen reysen / ende haren handel bruyden van alle waren / soo int byzen als in't helen/als ich op een ander plaetse gheroert hebbe. Die van dese voorszepde Engelschen waren toeghemaeckt / vande Compangie van die Engelschen in Aleppo, om te bissen ofsmek in Ormus conste eenige factozzen toe maken / om also aldaer hare traffique ende handel te dzyghen / ghelijck als die Italianen/te weten / die Venetiaenders doen/ die in Ormus, Goa, ende Malacca, hare factoren hebben / en dzyghen eenen stercken handel/ soo in Ghescheenten / Peerlen/als in ander waren ende Specerpen van het Landt / het welke altesamen ovet landt naer Venetien ghevoert werdt. Een van dese Engelschen hadden voortijdt noch eens in Ormus gheweest / ende goede informatie van als mede ghenomen/ op welke doet sp aldaer quamen/ bzyghende seer veel goetds met als Lake- nen/ Saffraen/alderhande Glasen/ende clepne cramerpe/als Spiegghels/ Messen en dierghelijcken tuch in somma van alle clep- nept datmen soude moghen versieren / ende hoewel dat dese Coopmanschappe wel goet ghelt deliep / niet tegghenslaende was maer een bedecksel om op haer gheen opsicht te hebben: Want hare pynsaelste intentie was om een goede parthype Edele Ghescheenten te coopen / als Diamanten / Peerlen / Ro- bynen / &c. Waer toe bzychten een groote somme van ghelt ende Goudt / ende dat int heymelijck om gheen schade te lijden / en daer dooz in peijckel te comen / aldus in Ormus wafende / hebben hare winckel opgheset / ende beginnen te vercoopen / het welke siende die Italianen die aldaer hare factozze hebben/ als ghesepdt is / vzeefende by soo verre als dat dese Engelschen / dese mael haer daer wel bevonden datse souden continueren / ende daghelijcks vermeerderen / het welke soude wesen tot haren grooten achterdeel ende verlies. Hebben terstont gesocht alle listicheit sulcx te beichten / waer toe zijn gegaen by den Capiteyn van Ormus, met namen Don Gon- salo de Meneles, segghende: hoe dat daer En- gelschen ghecomen waren in Ormus, die welke waren ghesonden om het Landt te bespien / ende daerenboven dat het ketters wa- ren / waer dooz en stont niet te lijden / dat- men se souden laten gaen om te examineren/ ende te castigheren / tot exempel van anderen: De Capiteyn die de Engelschen goet gum- stigh was / dooz dien dat een van die Eng- elschen die daer te boozen gheweest hadde / hem sommighe giften vereert hadde / waeromme en herst daer niet willen in verstaen haer te ondersoeken: maet heefse ghescheept met alle hare goederen in custodio en goeder be- waringhe / in een Schip dat naer Goa soude varen / ende heefse ghesonden aenden Vicorey, als dat hyse aldaer soude ondersoeken ende

examineren naer zijn goet duncken / alwaer gheattribeert zijnde / worden inde ghebange- nisse gheworpen / ende ten eersten ghekan- neert oft goede Christenen waren / ende over- mids datse qualick ende seer wepnigh Por- tegees consten spzecken / dan twee van haer spzaken goet Duptsch / om datse sommighe Iaren in dese Landen berkeert ende gehan- delt hadden / waerom haer worden ghebrachte eenen Duptschen Jesuyt/natureel van Bzuga- ghe in Vlaenderen / die aldaer by de dertigh Iaren gherisidert hadde. Dese selfden gingh haer ondersoeken en biechten / waer- inne haer devoir soo wel wisten te doen / dat sp gheabsolvirt werden booz goede ende Catholijche Roomsche Christenen / doch ghe- houden booz suspect om dat sp vzeemdelingen namelijcken Engelschen waren / ende oock die Jesuyten blaefden haer die oogen vol seg- ghende: Datmen se souden gevanghen naer Portugael sepiuden / ende dat sp haer souden willen begh- ven om Jesuyten te werden/ waermede haer beloofden by te houden van alle lasteringhe / moeyten / ende opspzaech: Ende de oorzake dat haer die Jesuyten daer soo sterck toe persuaederden / was om dies- wille dat den Duptschen Jesuyt int secrete van haer verstaen hadde van die groote som- me ghelts die sp by haer hadden / om die som- ma in haer clauwen te crnghen: want haer eerste belofte ende Voto van haer onzden / is in als te procureren de welbaert ende ver- meerderinghe van haer onzden / het comt van waer het comt / ende hoewel dat die Eng- elschen hier gantsch teghen strecken/ende te gents waren / segghende: dat het hare gy leyhent- gepdt niet en waer / niet te min bzychtent soo veert dat een van haer / het welke een Schilder was / die alleen inde Compangie van d'ander Engelschen ghecomen was om't ge- selschap / om eenighen Fortupn te soeken: Maer niet vande Compangie uptghesonden. Dese eensdeels dooz vzeefe / ende eensdeels dooz noot / liet hem geseggen / ende heeft het woortd ghegh- ven van Jesuyt te worden/ ende hoewel dat sp wisten dat dese niet ten besten en hadde / nochtans om dieswille dat het een Schilder was / die daer wepnigh in Indien te becomen zyn / ende sp hem groote- lijcken van doen hadden / om haer hercke te vercleren / ghelijck sp meenden om niet / dat haer anders groot gelt cost / sulcks van Por- tugael te doen comen / warenblijde / met hope dat sp d'ander oock noch souden crighen mit alle die proye van het ghelt/ in somma mach- ten desen Schilder Jesuyt / alwaer sp som- mighe daghen was / en gaben hem ghenoech- te doen / ende bewesen hem groate cere ende goede tractatie/efi dit alles om also de ander te locken: Die ander dyle bleven in het ghe- hanghenis nistrootstigh/ om dat sp niemant en verstonen/ noch verstaen worden van seer wepnigh: Een laetsten werden daer ghesepdt dat daer Peerlanders by den Hertbisschop woonden / dat sp dien souden doen roepen/ waer mede sp haer seer verblijden/ende deden by ende noch een ander Duptsche bidden/ dat wy haer eens wilden comen spzecken / dat wy terstont deden / alwaer sp het onst met weenenden ooghen claegghden / alle materpe van stuck tot stuck / ghelijck als ghesepdt is/ ende dat moghelijck weseude / wy haer wil- den beghulpigh wesen/om upt die ghebange- nis te raken op bozgh / ende soomen op haer het wist te segghen / sp wilden althit die ri- geus

d'Engels- schen wort- den Omus- ra- a ge- sonden ghe- vanghen.

d'oorzack- waerom de Jesuyten de Engelsche vermaenden tot de Jesuyt sege keert.

Wat de Jes- uyten eerste- belofte is / als sp Jesuy- ten werdt.

Een vande- gheselschap- woortd Jes- uyts

Beschrijving- he van rui- leppo oft de roophandel aldaer.

Wat wa- rende de 3. Engelschen vande coop- lieden van Aleppo nae Ormus ge- sonden wa- ren.

Clacty- ba- de Italianen- over de En- gelschen an- de Capiteyn- ne: van Ormus.

Wat d'oor- zack is dat de Capiteyn niet des- weertt wo- de om de Engelschen aen te laste.

guer van Juſtitie onderdanigh weſen / ende haer verantwoorden / ende ſoomen anders houdt / meer dan dat het reſpēde Coopmannen waren / die haer proſijt van coop-handelinge ſochten / datmenſe dan ſouden caſſigeren / hier mede ſijn wy van haer gheſchepden / ende hebben haer ghetroot met beſoſten / ons beſt te doen / in ſomma vercreghen ſoo veel vande Hertſ-biſſchop / dat hy by den Vicorey giengh onſe ſupplicatie overgheben / ende heeft hem ſoo verre gheperſuadeert / dat hy daer in conſenteerden datmenſe ſouden loſſen / ende haer goet treder gheben / midts dat ſp ſouden bozgh ſetten van 2000. Pardauwen / upt het Landt niet te reſpen tot dat dier anderz in voozſien ende gheozdineert was : Met dit bevel hebbende terſtont eenen Bozgher / een vande principaelſte ghebonden / die terſtont bozgh bleef booz die twee dupſent Pardauwen / ende die Engheleſche gaven inde handt derthien hondert Pardauwen in gheſt / ende om datſe niet meer in geſteet gheſt ſepden te hebben / betrouden haer / om dieſe wille dat hy ſach die menighe van de Coopmanſchappen die ſp hadden / waer mede hen tallen tyden noodigh weſende / wel mede meenden te vol doen. Hier mede gheraecten die Engheleſchen upt de ghebangeſis / ende huerden een Wips / ende begonſten haer Winckels booz te doen / ſoo dat ſp brel ſleets hadden / ende gheraecten terſtont in groote kenniſſe : want reſpecteerden altoos die Edel-mannen / ende principaelſten die ſp haer coopmanſchappen vercochten / doende groote courtoſie ende vereeringhe / waer mede gheraecten in grooten credijt / ende van een pegheltich bemint / ſon dat haer een peder groote quaſte toe bozogh / ende in als gheert gefabozifeert ſouden hebben / en bewezen ons int particulier groote bymſchap / om wiens wille haer den Hertſ-biſſchop altoos veel goets bewees / ende een goet herte rhoonden / het welcke ſp oock wel wiſten te verghelden met offerten van preſenten / hoe wel ſulchs van hem nopt pet ontfanghen wert / noch nimmermeer van yemandt anders giften oft gaven heeſte willen aenbeerden. Deſgelijcher hielden haer ſeer Catholickſe ende devoot / hoopende alle daghe hare Wiſſen / met haren Water-noſters inde handt / in ſomma dat ſp in ſoo goeder reputatie waren / datter niemant quaet ooggh / en dat min is / quade ghebachten op hadden / het welcke de Jeſuyten gantsch niet aen en ſtondt / om tot haer vooznemen te comen / waerom niet aenlieten haer verbeert te maken / met deſen Duptſchen Jeſuyt / datmenſe ſouden naer Portugael ſepden aenden Coningh / en datſer ſouden in haer Clooſter begheben / ſp wildenſe van als bezypen / en dat hy haer ſulchs adverteerden als vrient / ende dat hy ſulchs booz ſeecker wiſt / ſulchs in ſecreer by den Raedt beſloten te weſen / en datmen alleen wachten naer die Schepen van Portugael / ende meer andere duſdanighe propoofen / om haer vzeefe aen te jaghen / ende haer meeninghe ten effecte te vzenghen. Die Engheleſchen en dozſten haer niet wel aſſegghen / dan ſepden datſe noch wat wiſden betrouden om haer betraet te nemen / waer mede lieten die Jeſuyten op goede hope / gheleſch als my den eenen / ende principaelſten Engheleſ-man / met namen Iohan Nhubers ſelfs dickwils gheclaeght heeft / hy niet en wiſte wat beginnen / om hem te verloſſen van deſe quellinghe / int eynde hebben onder

haer gheresolbeert / haer wegh te paken ende te ontvlieden / ende hebben heimelijck dooz goede vzienden / haer gheſt heimeloopeert in gheſteenten / waer toe was een dan haer een Steen-ſlijper / ende alleenlijck om ſulcken aſſecten met ghecomen : dit albus gheſloten weſende / en hebben niemant dozven openbaren / noch en betrouwen ons ſoo veel niet toe / hoe wel ſp ons alle hare andere ſecreten ende aenſlagghen gheopenbaert hadden / in ſomma 300 op een Wincerterdaggh ghebaren upt vermenen / byz mghen van Goa, aen de mondt vande Rivier / op een Landt ghenaemt Bardees / met veel ghelaet van ſpijſen ende dranken / om datmen gheen quaedt vermoepen en ſouden hebben / latende haer Wips ende Winckel niet ſommigh goet dat noch over ghebleven en ondercocht was / ende eenen Duptſchen Jonghen die wy haer beſchicht hadden / om haer goet ende Wips waer te nemen. Deſe was in Wips ghebleven / ſonder oock pet te weten vanden aenſlaggh : aldus weſende in Bardees, hadden by haer een Patamar, welke zyn die Indiaenſche Wouden die de Wieden inde Winter van d'een plaets op de ander draghen / de welck ſp daer toe ghecocht hadden / ende om dat tuſſchen Bardees ende het vaſte Landt markt een cleyn ende half bozogh Rivierchen is / zyn daer over ghepaſſert / ende alſoo over-lands dooz ghegaen / ſonder datter opt meer daer naer tydinghe aſgheboort is / doch vermoeden dat ſp in Alleppo ghecomen zyn / alſmen daer naer wilde ſegghen : maer gheen ſekere heyt daer aſen was : haer meeste betrouwen was / om dat den eenen ende principaelſten van haer / Iohan Nhubers, was pet erbaren inde Arabiſche tale / welke dooz alle die landen ghebuzicht wert / oft ten minſten verſtaen is : Want ſeer ghemen ober al geſproken wert / gheleſch by ons het Franſoys. Die tijdinghe comende in Goa, was daer een groote tumulte ende mummratie onder het Volck / ende wy wel dapper verwondert : Want veel vermoepen dat wy daer raedt ende daet toe ghebaren hadden / ende den Bozgh heeft terſtont het goet beſlagghen / dat daer noch ghebleven was / welke mocht bezagghen in als twee hondert Pardauwen / ende heeft terſtont het ghele dat hem den Engheleſchen ghegheben hadden / met dit ander van het goet overghelevert / ende die reſte is hem vande Vicorey quijt gheſcholden. Die deſe blucht van de Engheleſchen meest ſpeet / waren die Jeſuyten / om die poye die ſp hier dooz verlozen / die ſp meenden ſeecker te hebben / ende den Duptſchen Jeſuyt quam by ons vzaegghen oft wy daer pet aſwiſten / ſegghende : dat hadde hy ſulchs ghebacht / dat hy ſp dinghen wel anders beſelt ſouden hebben : want ſepde dat hy eens van haer in handen hadde een ſack met beertigh dupſent Venetſeanders / (elck Venetſeander doet twee Pardauwen) ende was inden tijdt van hare ghebanghenis / ende dat ſp hen altoos goede hoope hadden ghegheben / om ſinen wille te voldoen / op welke beſoſten hy haer t'ghele weder gaſ / het welcke ſp anderz ſoo licht niet weder ghetreghen ſouden hebben / ofte mogheleſch nimmermeer / gheleſch hy ſelfs mondelingh betuyghden / in ſomma ſepden dat hy in eerſt verſtondt datter Ketters ende beſpieders waren / ende meer ander dupſent blaſphemien die hy van haer ſepde : Die Engheleſ-

Op wat
daggh en ma
niet ſp de Je
ſuyten ons
bloeden

Beſchicht
ghe van een
Patamar.

Maer op
dat de blie
denne En
gelſche
meest be
trouwen

Wie dat de
blucht van
de Enghele
ſchen meest
gheſporen
heeft

Op wat
bozghrecht
dat ſp upt
de ghe. an
ghenis ver
loft werden.

Bozſaech
waer dooz
de Enghele
ſchen in
groote cre
dijt raect.

Dooz wat
middel de
Engheleſche
van een pe
gheleſch be
wilt werden.

Jaebte an
vozinghe
van de Je
ſuyten.

Voornemen
vande En
gelſchen om
de Jeſuyten
te ontvlieden.

man die Jefuſt ghemorden was / hoorzende dat zyn gheſelſchap gheſuecht waren / ende ſiende datmen hem niet ſoo goeden tractatie begoft te doen / alſmen hem int eerſte wel dede / heeft berouw ghecregen / ende gelijck als hy noch gheen beſoſten ghebaen hadde / ende gheraden wesenſende dat hy daer weder ſouden upt gaen / dat hem niet en ſouden ghebezecken bupten het Clooster zynen koſt te winnen / ende oock dat hem die Jefuſten tegen zynen danck niet houden en coſten / aengheſien dat zyn op hem niet en wisten te ſegghen. Soo heeft hy het gantſch afgheſeyt / dat hy gheen ſin en hadde om in het Clooster te wesen / ende hoe wel zyn alle haer neerſtighepdt deden om hem daer in te houden / is daer upt-ghegaen / ende heeft bupten het Clooster een huys ghehuert / ende zyn Winckel opghelſt / in ſomma heeft ghemoech werck ghecregen / ende is daer in het leſte ghetrouwt met een Mexice ofte Wochter / aldaer ghebooren ſoo dat hy zyn rekeninge ghemaeckt heeft / zyn leven aldaer te reſideren. Van deſe Engeliſchen kreegh ick ſeer byede informacie / van alle die wegghen / handel / reysende bande landen tuffchen Alleppo ende Ormus / ende alle die gheſchiedeniffe / ende gemeen ordinarie / die zyn in hare vopagie over-landt onderhouden / ende bande plecken ende ſteden dieſe dooz trecken / ende ſint deſen Engeliſchen ende haer gheſchiedeniffe en zyn daer noyt meer eenighen Engeliſchen ofte byemdelinghen in Indien over-landt ghecome / dan alleenlijck Italiaenders / die het hare daghelijckſche neeringh / gaen en comen / etc.

Op deſe ſelfde tijdt zyn in Goa ghecome / van het Eplandt van Japen, in Compagnie bande Jefuſten / die Princen ende Conſul Kinderen / en waren ghecleet gelijck de Jefuſten / en bouwen die viſſchijen / ſeytlien jaren niet out / ende waren in meeninghe dooz inſtellinghe bande Jefuſten / naer Portugael te varen / ende ſoo voozts na ſcomen by den Paus / om alſoo groot proſijt / privilegien / ende vophepts vooz die Jefuſten te verwerven / welke alleen hare intentie was / ende bleven in Goa tot het Jaer 84. en voeten doen na Portugael / ende ſon voozts nae Spaengien / alwaerſe bande Coningh / ende alle die Spaenſche Heeren / met grooter eeren ontfanghen werden / ende met giften ende gaven beſchouwen / het welke de Jefuſten al naer haer ſtrecken. Vandaer trocken naer den Paus / alwaerſe verworven groote privilegien / ende liberteyten / gelijck als wy inde beſchryvinge van het Eplandt van Japen eenſdeels verclaert hebben : Zyn voozts dooz reys gheheel Italien / als Venetie, Mantua, Florenſa, ende alle d'ander plaetſen ende heerlijckhepden van Italien / alwaerſe ober al grootelijck begift ende begaest worden / met groote eeren / dat dooz die groote ſenjoze ende wonderen / die de Jefuſten van haer publiceerden / in ſomma zyn met deſe ſelfden triumphen weder ghekeert na Madrid, alwaer zyn bande Coningh met groote eerbiedinghe / haren aſſchept quamen nemen / met groote recom-mandanten aende Viorey, ende alle Capiteynen ende Regierders van Indien : zyn weder van Liſbonen gheſcheyden / ende Scheep ghegaen het Jaer van 86. ende quamen in het Schip van San Filippe, het welke op die wederom reys naer Portugael ghenomen werdt / van Capiteyn Djaeck : Ap quamen

naer quante ende langhe Reys tot Moſſambi-que, alwaer het Schip zyn ladinghen nam / van een Schip gheenaemt San Lorenzo, dat daer gheheel Maſſeloos in ghecome was / gaende van Indien geladen naer Portugael / alwaer het ſelfde Schip gheſeten worde / ende om dat den tijdt verlopen was / om naer Indien te komen / ſoo nam het ſelfde Schip San Filippe, die laſt van dit Schip San Lorenzo, ende werden onder-weegh genomen / als gheſepdt is / bande Engeliſchen / ende was het eerſte Schip dat opt bande vaert van Portugaels Indien ghenomen hadde gheweest / het welke die Portugesen op veel bedupheniffe upt lepen / om dat het Schip naer den Coningh van Spaengien gheenaemt was : Keerende weder tot die Princen ende Jefuſten van Japen, zyn des Jaers daer naer weder ghecome in Goa, met groote blijſchap : Want men hadde al by naer vooz verlopen gherekent / quamen alle die ghekleet in Goudt ende Silveren Lakenen / ofte Brocaet, op zyn Italiaenſch / waren van die kleeeren die haer bande Italiaenſche Heeren vereert waren / quamen ſer trots / ende de Jefuſten met grooter preſumtion / om dat het dooz haer volbracht was / zyn ghebleven in Goa, tot dat die Monſon ofte tijdt quam van de vaert naer China / alwaer zynſe heen ghevaren / ende ſoo voozts naer Japen daerſe met groote triumphen / ende verwonderinghe van een peghelijck (als wel te preſumeren is) ontfanghen worden / tot een groot voozdel / ende eere van Jefuſten / gelijck als het Boeck betuyght / het welke in Spaenſch is laten uptgaen / van hare vopagie / ſoo te water als te lande / ende hoe ende op wat manier dat menſe ober al ontfangen heeft / &c.

Anno 84. inde Maendt van Junius / zyn ghecome in Goa veel gheſanten / als van Perſien / Cambayen, ende van die Samozijn / welke is diemen Heſter noemt / bande Malabaren, ende oock bande Coningh van Cochijn, ende onder ander ſaeken worden gheſlooten eenen Weys tuffchen den Samozijn / Malabaren, ende Portugesen / welke altoos heere doot Span den gheweest zyn / midt ſouden die Portugesen een Fortreſſe hebben / op een ſekere Haven / ghelegghen inde Cuſte van Malabar, genaemt Panane, is thien mylen van Calecut, het welke terſtont te werck gheſtelt werdt / ende maekten aldaer een Fortreſſe met groote oncoſten : Maer om dat het al Sandt is en koſten daer gheen vaſt ſondament hebben : Want het ſonck al wegh / ſoo datmen vondt, het beſte te wesen / die ſelfde weder te verlaten / naer dat zyn daer wel die ofte vier Cornenſchans verbaen hadden / want en bonden daer gheen voozdel by / daer pet te hebben met ſoo wepnigh proſijt : want meenden hier mede te beſchutten / ſoo beer den Samozijn zyn voozdt brack / (gelijck hy veel vooz een manier heeft) dat zyn alſdan met deſe Haven ſouden beſchutten dat zyn nieuwſ hadden waer upt te loopen / gelijck alſ te voozen veel quaers ghebaen hadde : maer ſiende dat den Samozijn onder den Dupm even wel ander Havens ende plaetſen hadden / daer zyn al het quaet upt beden datſe mochten / ende ſo veel als te voozen / hoe wel den Samozijn hem excuſeerde ſulchs niet te weten / ende dat hy oock ſulchs niet en conſte belotten / ſegghende : dat het Zee-roovers

Met hoe veel periclen dat hy in Moſſambique quamen.

Want het eerſte Schip was dat in oost Indien ghenomen werdt.

Op wat tijdt datſe weer in Goa ghecome zyn.

Hoe deſe zyn ghecleet waren alſſe weer tot Goa quamen.

Haer reys nae China ende Japen.

1584. Opt van een ſlaamen conſul van Perſien gheſanten tot Goa.

Wraet van t'ghene daer gheslooten werdt tuffchen de Malabaren en Portugesen.

Oofſack waerom dat de Portugesen ſon ibegonnen Fort in de Haven Panane niet volbruyden.

Beſchrybde van de Engeliſchen Jefuſt / hoe hy ghetrouwt eſt upt Clooster ghegaen is.

Van wie van Burgin beſchryvinge bande reys over landt van Ormus nae Alleppo kreegh.

Op deſe tijdt waer 3. Coninghs kunden in Jefuſten kleeert to-Goa gecommen zyn.

Oofſack waerom dat ſe daer quamen / en nae ſcomen tot ken.

Hoe datſe in Spaengien ontfanghen werden.

Deſgelijckſe tot verſcheyden plaetſen in Italien.

Op deſe tijdt waer 3. Coninghs kunden in Jefuſten kleeert to-Goa gecommen zyn nae Indien.

waren/ ende dat zy hem noch niemant onderdanigh en waren. Alle dit was de oorsaecke dat zy Panane weder verlieten/ ende haer niet seer en betrouden op de Malabaren: want is een bande rebellighste ende woestste Natien/ die in gheheel Indien zyn/ ende maechen menighen repende Man bebozen/ ende die gheheele Custe ende Zee is om harent wille onbepl/ ende periculeus te repen: Dooz welcke oorsaecke de Armaden bande Doztugesen jaerlichs in Goa toe ghemaecht worden/ ende iust-ghesonden/ alleenlijck om de Custe ende Zee bepligh ende repfbaar te houden/ ende oock so zijnder sonder dat van dese Malabaren veel op sommighe plaetsen/ die met rooben ende steelen/ soo te water als te lande groot quaet doen/ ende onthouden haer op seckere plaetsen op de Zee-cant/ daer zy haer Havens hebben/ ende haren roof vzenghen en verberghen: wonen in Strop-hupfens by de Steen-rootsen/ ende berghen die onwoonbaer zyn/ in somma datse niemant en can bedwingen/ noch en passen op Samozia noch op permandt. Van dese Roovers is een Haven ghelegghen/ 't waels impen van Goa zuytwaerts/ int beginfel bande Custe van Malabar, ghenaemt Sanguisen, alhier onthouden haer veel van dese beschynghers/ ende doen soo grooten quaet dat daer niemant dooz by mocht varen/ ofte zy hadden daer schade af/ soo dat daer veel daghelijche klachten aende Vicorey quamen/ die doen Gouverneerde met name Don Francisco Malcharenhas, Gade van Villa Dorta, den welcken/ om 't selve te remedieren/ heeft ghesonden aende Samozia dat hyse soude laten castigeren/ den welcken wederom ontboodt/ dat hy daer ghemacht ober en hadde/ noch eenigh ghebiedt: want zy niemant onderdanigh en zyn/ ende gaf den Vicorey bypoozlof/ dat hyse wilde castigheren naer zyn beliesten/ hem belovende daer toe te helpen. Siende den Vicorey wat daer passerden/ heeft een Armade toeghemaeht van vyftien Fusten/ van welcken maechten Oversten Capiteyn eenen Edelmann/ Debe van onsen selfden Vicorey, met namen Don Julianus Malcharenhas, ende heeft hem expresselijck bevel ghegheven/ eerst te loopen naer dese Haven van Sanguiseo, ende die selve te asfoleren ende in den gront vernielen. Met dese intentie zyn iust ghebaren/ ende komende dooz de Haven van Sanguiseo heeft den Admirael raedt ghehouden wat daer te doen stont/ om dat Sanguiseo een Eplandeken is/ ghelegghen binnen die Custe: Want die Rivier loopt daer rontom/ ende heeft veel Clippen ende dozooghten int in comen/ soo datmen met leegh water daer niet wel kan aen gheraken/ in somma hebben gheoordineert als dat den Admirael soudent met die helst bande Fusten aen d'een zijde aen varen/ ende oordenen eenen Vice-Admirael met namen Lohan Barriga, die met d'ander helst aen d'ander zijde soudent aen varen. Dit aldus gheordineert wesende/ heeft den Admirael den doozsten aentre ghebaen/ ende bevolen datmen hem soudent volghen/ ende is in-gheroept tot aende strandt van het landt/ mecnende dat zy hem terstont soudent volghen: maer die ander Capiteynen welke altemaal jonghe Edelheden waren ende onbedreven/ begonsten krackeel te krijghen/ wie eerst ofte lest soudent aengaen/ hier en tusschen is die vloet verlopen/ soo dat d'een hier ende d'ander daer/ soo

op Clippen als op dozooghten blifven sittend waren/ soo dat zy den Admirael niet alleenlijck en consten te hulpe comen: maer noch achter noch dooz gheraeken. Den Vice-Admirael die aen d'ander zijde soudent om varen/ als gheseyt is/ en wilden die ander Capiteynen niet onderdanigh wesen/ segghende dat hy ghen Edel-man en was/ ende dat zy beter waren als hy/ met dese ende dierghelijche puneten is altoos die Doztugesen aenflaghen/ waer mede ober al ter maten comen/ hier mede bleven dese oock oneens/ ende en konstent gantsch niet iust rechten: dit siende die Sanguiseus, die welke hebben hare hupfen ende woonplaetsen verlaten/ waren ghevlucht op die Berghen/ ende sagghen van verre al het regiment aen/ ende siende dat alle Fusten hupfen hier en daer op dozoogh saten/ sonder te moghen in comen/ ende dat den Admirael alleen op strandt op dozoogh was ghebleven/ sonder weer te moghen afcomen/ hebben haer verstant/ ende zyn met eenen grooten hoop ghelopen op die Fusten bande Admirael/ ende al doodt ghesmeten/ behalven die het al swemmende ontquamen/ ende hoe wel den Admirael hem wel mocht ghesalbert hebben/ ghewilt hebbende: want een Slaef van den selfden hem presenterden al swemmende 't leven te berghen: maer en heeft het noyt begheert/ want seide dat hy liever begheerden te sterben met eer en/ dan het lyf te bergen met oneeren: heeft hem verweert ende zomelijck ghebochten tot den lesten toe: maer ghelijck als veel op hem waren/ hebben hem int leste omghebracht/ ende 't doost afgehouden/ in presentie van al die ind'ander Fusten waren/ ende stakent doost op een Spietse/ roepende met grooter spottighe teghens die Doztugesen/ coomt haelt u Capiteyn weder/ tot haerder grooter schande ende abatement/ die op malcanderen laghen gelijck wpen: Int leste zyn met die vloet van daer ghescheyden/ elck synen wegh verpzept van malcanderen/ ghelijck als Schapen sonder Herder/ ende zyn alsoo weder gheheert/ met dese lieffelijche victorie tot Goa. Die Capiteynen werden terstont gebanghen: maer sy gaven haren ontschult/ en worden int leste weder los gheslaten/ ende men bedreef groote doofhepdt om den Admirael/ principalijck bande Vicorey, om dat het zyn Dochter's Soon was/ ende worden seer beclaeght van een peghelijck: want was van alle Man seer bemindt/ om syn bymichepdt ende deught/ ende die ander Capiteynen worden van een yder ghelastert ende beschuldighet/ ghelijck alsse wel verdient hebben: Men berepde terstont weer eenen andere Armade op een nieuw toe/ met ander Capiteynen/ wesende Admirael Don Ieronimo Malcharenhas, Cossijn bande overleden Admirael/ om synen doodt soo hy meenden te wrecken. Dese syn aldaer aen landt ghebaren/ en met ghemeender macht op het landt ghespionghen: maer die Sanguiseus ghemaerschoot wesende/ die op harer hoebe waren/ hadden die vlucht genomen boven op de Berghen/ latende die hupfen ende woonplaetsen die van strop zyn ledich: want men haer aldaer niet en constent volghen/ dooz die doofhepdt/ daerom hebben die hupfen verbrant/ ende die Boomen afgehouden/ ende ober al geraert/ met dese waecke zijnder weder van daen ghescheyden/ sonder eenigh mensche letsel te doen/ etc.

Christ tusschen de Vice-Admirael en de Capiteyn.

Gheschiede nisse tusschen de Sanguiseus en den Admirael.

Den Admirael raet wert geboort/ ende doost afgehouden/ behalven daer om niet die Doztugesen dat spot.

De Doztugesen sin keeren met schande na Goa sonder den Admirael.

Verhael hoe datse ontfangen werden.

Corruffinge van een trouwe Armade.

Beschynghen ghewarfe met dese Armade tegen de Sanguiseus al iust gherecht hebben.

Malabaren syn de rebelste en woestste van Indien.

Oorsaecke waerom de Armade van Goa jaerlijck toe ghesonden wort.

Beschynghen van een Haven daer haer dese Roovers houden.

Rebel bande Vicorey aen de Samozia om syn rolf te straffen.

Watwoordt bande Sanguiseo aen de Vicorey.

Corruffinge van 15. Fusten na de Haven van Sanguiseo oorsaecke waeromme.

Verhael wat sy bestont hebben dooz de Haven/ om de Roovers te beschynghen.

Beschynghen oorsaecke waerom dat se niet iustge recht hebben.

Welchzjibinge van berfchepden gefchiedeniffen in Indië. 11

Wanneer in Cochijn het eerste Col-bups opgherecht werde ende watter om gefchiede.

In desen felfden tijdt foon hebben de Regierders van Cochijn, dooz bevel hande Coningh ende Vigorey, beginnen een Col-bups op te rechten / 's welke tot dier tijdt daer noyt gheweest en hadde / waerom zyn die inwoonders opghestaen / ende foudense altemaal doot gheslagen hebben / die sulchs wilde beginnen / waermede zyt weder lieten rusten / tot der tijt datmen den nieuwen Vigorey upt Portugael quam / met namen Don Duarte Meneses, ende vergaderden albaer in Cochijn met den ouden Vigorey die hem het regiment overleerven / hebben foon veel te weghe ghebracht / dat zy met foetighepdt den Col opgherecht hebben / ende die Wozghers daer in verwillight / doch meer dooz be dwangh als met wille / welke Col is tot groot profijt vande Coningh / dooz den grooten handel die daer gheschiedt / om dat haer alhier altoos die Portugaelfche Schepen afveerdigen / met haer volle ladinghe alffe naer Portugael varen.

En Col werd dooz den nieuwen Vigorey op gerycht.

Wanneer dat fp in Goa thdinghe ontfanghen hebben dat haer nieuwe Gouverneur op de weg was.

Int felfde Jaer inde Maent van September / is ghecomen in Goa een Schip van Portugael / met namen Bom Iesus de Caranja, ende brachten thdinge datter noch 4. ander Schepen op de weg waren / met eenen nieuwen Vigorey Don Duarte de Meneses, waer mede groote bipschap was inde ghehele Stadt / ende wozden oet al die Cloeken ghebeert / gelijk altoos die manier is als d'eerste Schip upt Portugael komt. Met dit Schip quamen sommighe Busschieters dat Neder-landers waren / welke my Brieven brachten vande vrienden upt het Wader-landt / dat my eenen goeden troost was. Cozts daer naer inde felfde Maent / quam een ander Schip vande Compaignie / met namen Boa Vigen, waer in quamen veel Edel-heden ende Crif-fietten om den Coningh in Indien te dienen / onder welke was eenen Broeder van myn Heere den Hertf-biffchop / met namen Roque da Fonseca ; ende die ander principaelste Heeren waren Don Iorige Tubalde Meneses, opperfte Waendjager van des Coninghs Standaard van Portugael / toecomende Capiteyn van Soffalo ende de Mossambique, ende dat dooz dienste die hy den Coningh eertijds in Indien ghedaen hadde. Ioan Gomas da Silva, toecomende Capiteyn van Ormus, Don Francisco Malcharehas, Broeder vande overleden Admirael / Don Iulianes Maeharenhas, die in Sanguisco, om gebacht wozde / als verhaelt is : den felfden hadde oock de Capiteynnen van Ormus en dooz zynen doot merdent vergmt vande Coningh / aen desen fpuen Broeder Don Francisco, te weten den tyt van dize Jaren / en dat na dato / dat die dooz hem gheprouedeert zyn / hare Jaren upt hebben / als wy op een ander verclaert hebben.

Welchzjibinge tot wat ende berfchepden Waren in Indien gecomen foon

Dezelfde de comste bade 23 weder vande Hertf-biffchop

Wanneer dat de 3. rederende Schepen in Cochijn quamen.

Inde Maent van November zyn gecomen in Cochijn die ander drie Schepen van de Compaignie / ende waren bupen om het Epland van San Lourenso ghecomen / sonder Mossambique te nemen / waren met namen Santa Maria, Arrelckias, ende den Admirael ghenaemt / As Chagas, ofte die vijf wonden : In dit Schip quam den Vigorey Don Duarte de Meneses, die welke altoos gheweest hadde Capiteyn van Tanger in Africa, ofte Barbaryen, ende gnamen alleen in het Schip Chagas, over die neghen hondert Soldaten ende Edelmannen dieer veel waren om den Vigorey te gheleiden / behalven die Boot-ghesellen ende Tre-wolch / die over die hondert waren / ende

hadden over die feven Maenden onder weghen gheweest / sonder landt te nemen dan Cochijn : Die van Cochijn hebben den Vigorey met groote feest inghehaelt / in Cochijn wende / heeft terfont ghesonden aenden ouden Vigorey, dat hy 't Regiment foud overleveren / in handen van myn Heere den Hertf-biffchop / om in zyn absentie te regeren / ende dat om dat den Hertf-biffchop ende hy waren particulier vrienden ende bekenden : Want hadden beyde ghelijck ghevanghen gheweest / inde groote flagh ende neer-laghe van Barbaryen met den Coningh Dom Sebastiaen : Den ouden Vigorey heeft het terfont over-gelevert / ende is ghetrocken naer Cochijn, om met de felfde Schepen weder te repfen naer Portugael als die manier is vande Vigoreys : Want en moghen naer haer regieringhe in Indien ulet blyven.

d' Incomste bade 23 weder vande Hertf-biffchop

Den ouden Vigorey recht na Portugael

Den 10. November Anno 84. is het Schip Caranja weder van Goa ghefept naer Cochijn, om albaer Peper te laden / ende andere koopmanfchappen : Ende dan baren alle de Facteuren naer Cochijn, om hare waren te fchepen / ende als de Schepen afgheveerdicht zyn / comen weder na Goa alwaerse hare residentie houden : Met dit Schip is den ouden Vigorey met veel Edelmannen ghevaren naer Cochijn, om van daer na Portugael te repfen.

Wanneer 't Schip Caranja weder van Goa ghefept is.

Den 5. Februarj Anno d'ijf-en-tachtigh is den Vigorey Don Duarte de Meneses, gecomen van Cochijn binnen de Stadt van Goa, alwaer hy met grooter feesten ende triumphen is inghehaelt.

1584 Op wat dach den 10. coep tot Goa quam

Inde Maent April vande felfde Jaer / is myn mede ghesel en dienaar vanden Hertf-biffchop met namen Bernardt Borcherts ghebozen tot Hambozgh / gherepft van Goa naer Ormus, ende van daer naer Baffora, ende van daer ober-landt dooz Babilouien / Jerusalem / Damasco, ende Aleppo, (van waer my twee Brieven foudt ober-landt / weder naer Goa, met een Armeniën / in welke n. p. relateerden / het fufes van alle zyn repse ende vopagie / die hy ghedaen hadde met weynigh costen / en luttel perijckels / altoos met goet gheselschap / ende fter vpeijcken inde Compaignie vande Caffyen : Van Alleppen is gherepft naer Tripele in Surya, alwaer hy vande Schepen van Enghelant / waer mede hy gherepft is naer Londen / ende alsoo naer Hambozgh / 't welck ick vamaels dooz zyn brieven verfaen hebbe / dat hy daer met ghesonthepdt ghearriveert was.

Welchzjibinge vande de reys van Bernardt Borcherts mede die naer van Jan Gumpel by den Wifschop na Hambozgh

Inde Maent van Augustus / quam thdinghe ende brieven ober-landt van Venetien / vande mooydt ende doot van myn Heere den Prince van Orangien / loflicher memozie / ende oock den Hertoghe van Alenfon ofte Anjou, ende 't houwelijck tuffchen den Hertoghe van Savoyen, ende des Coninghs van Spaengien Dochter.

Op wat tge dache thdinghe in Goa vande mooydt vande d'ijf kregen.

Inde Maent van October, op den 20. dach is in Goa ghetomen het Schip ghenaemt / San Francisco upt Portugael / alwaer sommighe Duptfche Busschieters op quamen / die my Brieven brachten van 't Waders-landt / vande over-lyden myns Waders Wuych Joost van Haerlem saligher : Den eerften November is ghecomen in Cochijn, het Schip Sant Alberto, Den 1. December is ghecomen in Cananor

Wanneer het Schip San Francisco met veel Duptfche Busschieters tot Goa quam

Beschrijvinge van d'an
komst van
het Schip van
S. Lorenzo/
ende hoe veel
doet datter
op gescheen
is.

Het vande
conste van
sommige
Italianen
tot Goa.

1586.
Wanneer dat
sp van Goa
verlies van
S. Iago ver-
namen.

Wat de pzi-
cipal oor-
sack van
verlies was

Shelghent-
hept van Os-
Barros de
Judia.

Woochte van
de jelse

Wermantins
ghe tot de
Struerlupde
van Indien.

Wolst tus-
schen den di-
loot ende alle
die int Schip
waren.

aen de Custe van Malabar, het Schip van San Lorenzo, ende van daer naer Goa, brijngende meest al het volck cranck/ en waren daer over die 90. personen afgestorven: Want hadden groote miserie ende armoede gepasseert/ sonder eenighe plaatsen vant landt te nemen/ ende daer ghebraken noch twee Schepen vande Compangie/ die met haer upt Lisbonen gheloopen waren/ te weten/ het Schip Sant Salvador, ende den Admirael Sant Iago, daer noch geen tijdinge af en was.

In dese selfde tijdt quamen sommige Italianen over-landt/ ende brachten tijdinge vande doot vande Paus Gregorio 13. van dien name ende den nieuwen gecoozen Paus/ met namen Sixtus. Op de selfden tijdt zijn de Schepen weder gevaren van Goa naer Cochijn, ende langhs die Custe van Malabar hare ladinghe nemen/ ende alsoo weder van Cochijn afge-veerdigt naer Portugal/ inde Maent Januarij Anno 86.

Inde Maent van Mepe Anno 86. quamen brijven in Goa vande Capiteyn van Soffala, ende Mossambique, aende Vicorey ende Arts-bisschop van't verlies van't Schip San Iago, Admirael vande vloot die upt Portugal gescheipden waren/ het verleden Jaer 85. darr-boven afgeroert is/ haer verlies was op dese manier: Comende het selfde Schip met goet boozpoedigh weder ende wint/ vande Cabo de bona Esperanca naer Mossambique toe/ hebbende ghepasseert naer haer gissinge ghelijckmen gemeenlick rekeninghe maecht alle periculen/ sonder pewers meer booz te schynen. Daerom is altoos wel noodigh/ dat die Officiere vande Schepen goede wacht houden/ ende hen niet te seer betrouwen op haer eppen wetenschap/ als dese deden/ het welke pzienciael oorfsake was van haer verlies. Comende aldus gesepit tusschen het Eplandt van San Lourenso, ende 't baste lant van de Custe die naer Mossambique loopt/ welke blifstaende sliicker hant ende Eplandt van San Lourenso, aende rechter hant/soo is te verstaen als dat tusschen het Eplandt ende 't baste landt/ ligghen ettelijke dzooghten/die men noemt die Iudia, verscheipden van't Eplandt San Lourenso, vijftigh Spaensche mijlen/ ende van't baste landt/ tseventich mijlen/ te ghen over die contreppe van Soffala, op 22. en een halve graden. Vende Zupdt 3nde vande Aequinoctiael, ende van daer tot Mossambique zijn noch 90. mijlen. Dese dzooghten zijn meest van scherp ende louter Cozael/ dat seer scherp is/ te weten/ van swarte/ wit/ en groene couleur/ welke seer dangereus/ ende veel reden is om te schouwen ende te schynen/ gelijck oock alle die Piloten ende Struerlupden/ daer wel be- hoozen goede sozge booz te hebben/ pziencia-lick vande Schepen van Indien: want alleen het gheheele Schip comt op haer handt/ ende woijt alleen dooz haer hooft ende raet gere-geert/ en dat met erpzes bevel vande Coninck: datmen haer in gheenderley manier en mach tegen spreken. Wende aldus inde contreppe/ ende naer gissinghe van alle die op het Schip waren bp de dzooghten van Iudia, soo heeft die Pilot de Son ghenomen/ ende sijne reke-ninghe ghemaecht/ als datse al booz bp de selfde dzooghten waren/ ende heeft bevolen den Schipper/ datmen souden alle Maers seplen op hysen/ ende bzz toe seplen die cours naer Mossambique, sonder eenighe schynen ofte achter sien/ ende hoewel datter veel Bootf-

ghesellen in het Schip quamen/ die oock haer Caertende instrumenten hebben/ eensdeels om te leeren/ ander dooz curieus hept/ desghelijcks die ander Officiere/ als Schipper/ Hoogh-bootsman: dese altesamen seplen dat het beter waer/ dat men die seplen wat op de rant liet liggen/ pzienciael bp nacht/ende dat men goede wacht hielden: want bevonden dat sp de dzooghten noch niet gepasseert en wa- ren: den Pilot alleen seplent contrarie/ ende om te bewijzen dat hy alleen de const ende het recht hadde/ ende oock om sijn macht te ghe- brycken/ ghelijck als altoos die Dzooghten dooz hoochdoep haer meest ver liefen/ om dat sp niemants raet en willen volghen/ ende on- derdanigh wesen/ pzienciael afse eenigh ge- biet hebben: Zoo geschiedent oock met desen Stuer-man/ die en wilde niemandt hoozen noch raet volgen/ dan zijn eppen hooft/ waer om beval datmen soude doen dat hy seple/ dat alle d'ander niet met allen en wisten: hier op hebbende alle hare seplen inden top geset/ op't woozt vande Stuer-man/ sonder meer om te sien/ ende voeten alsoo tot die middernacht/ niet goeden wint ende vaer meer/ aldus ha- rende met een donckere Maen/ zijn ghesepit midden op die dzooght/ welke was een lout-tere wit Cozael ende seer scherp/ ende met die furpe vande wint ende vaert/ soo is het Schip dooz midden ghesneden/ ghelijck oft met een Wijn hadde gewest/ ende bleven die kiel ende twee overloopen van't onderste op de grondt staen/ ende 't ander deel/ te weten/ het boden- ste wat boozts varende vande furpe/ is ter- stont oock vast gebleven/ ende die masten afge- houlwen wesende/ was daer te hoozen groote jammer ende kermen/ dat den Wintel scheen te scheuren: want daer quamen op het Schip (om dat het den Admirael was/) over die vijftigh onbert personen/ ende bp de dertigh dzo- wren/ ende veel Zeshten ende Monicken: In somma daer was anders niet te doen dan te biechten/ ende adieu te seggen d'een tegen d'an- der en vergiffenis te bidden/ weenen en crjten/ als men wel can dencken. Den Admirael Fernando de Mendossa genaemt/ den Schipper/ Stuer-man/ ende noch ander 10. ofte 12. zijn metten eersten gheballen int clepne Boot/ het selfde beschermende met bloote Rapiere/ op datter niet meer en souden in comen/ ende beloofden alle d'ander die int Schip bleven/ dat sp maer wilden besien ofte pewers eenen plaats was op dese dzooght/ daerse mochten eenighe sabzjke doen/ vande stucken van't Schip/ ende eenigh Schipken ofte schuip ma- ken/om daer mede naer 't baste landt te varen/ ende hare liden bergen/ waer mede lieten die van het Schip enige hoope/ doch wepnigh. Dese aldus om varende/ ende nieuwer's plaats bindende en dozfen niet weer naer 't Schip varen/ dooz bzeese datmen haer het Boot niet en overvalden/ ende oock hadden wepnigh hoop int Schip eenigh hulpe te crjghen/ soo hebben se ten laetsten raet ghenomen naer lant te roepen/ hebbende sommige dosen Wermel- laden/ ende een vaetgien Wijn/ en wat Be- schuip datse metter haest int Boot gewoopen hadden/ het welke sp deelden ghelijck als dat den noot berepichten/ en zijn alsoo op Gods genaden heen gevaren/ naer die Custe toe/ al- waerse gearriveert zijn naer datse 7. daghen onder weegh waren/ met grooten hongher/ dozt ende arbeet. Die ander die int Schip waren ghebleven/ siende dat het Boot niet weder

Oorsack
waerom dat
dit Schip op
de dzooghten
van Iudia
geble den is

Op wat tijt
dat sp op de
dzooghten
quamen.

Beschrijvinge
ghe vande
grooten eken
de die opt
schip was
siende op
de dzooght.

Den Admi-
rael Fernan-
do de Men-
dossa hadde
mer 10. of
12. andert in
ren Boot/
ende nopt
naer lant

Op wat tijt
datse aen
lant quamen

Beschrybinge van verscheyden ghelchiedenissen in Indien.

117

Beschrybin
ge hoe dat sp
het groote
Boort uyt
cregen.

Ende hoe
veel datter
in spjongen
ontwaerde
bergen.

Sammerlic
ke ellende
van sommig
ge die aent
Boort hingen

Die int boot
waren kint
tot Capiteyn
Mestisse
van Indien.

Haert van de
sen Capiteyn
om het leven
te behouden.

Vertellinge
van 2. 25 toe
ders int het
selve Boot

weder en quam / men mach wel vermoepen
hoe sp te moede moften wesen / int leste is het
dobeufte stuck van't Schip tusschen die twee
overloopen / alwaer het groote Boot stondt
aende 3gde uyt-ghebersten / ende het Boot
half ghebroocken uyt ghetomen / doch ghe-
lyck als daer weynigh remedie ende luttel
moet was / en heeft nientmant handt aenghe-
slagen / dan saghen malcanderen deerlijcken
aen / int lesten isser een Italiaen opghestaen /
met namen Sypraeen Grimaldo , den welcken
heest eenen moet ghegrepen / ende ghesepdt
waerom zijn wy aldus verslaghen / laeten
wy ons selven helpen / ende besien offer eeni-
ghe remedie is om tijt te salveren / ende is
terstont int Boot ghespjonghen met syn ghe-
weer / ende begoft het selfe schoon te maec-
ken / waer mede sommighe eenen moet ghe-
grepen hebben / ende begoften hem te helpen
het Boot te confterteren soo sp best costen / met
het ghereetschap datse eerst by der handt
creghen / ende spjongen daer wel over die
tueghentigh int Boot / ander die daer al
swemmende bukten aen hinghen / ende oock
sommighe Vrouwen / ende om al te samen
niet te grondt te gaen / hienwen die armen
ende handen af / van die daer aen hinghen /
ende wierpen daer af veel over booydt / van
die gheen gheweer en hadde / ende voeren al-
soo op Gods ghenaden heen / met het groot-
ste rumoer / ghetier / ende gheharn / alsoe van
die van't Schip oorlof namen / dat het scheen
dat Hemel ende Aerde versonck / aldus ha-
rende sommighe daghen met scherpe deel-
ghevaneten en dzincken / van dat sp hadden
herbooyderden weynigh : want waren daer
soo veel dat sp by naer te grondt ginghen /
ende oock het Boot was seer lech ende oock
qualijck gheconfterteert / in somma hier was
goeden raedt hier / int lesten hebben ghesloten
om altemael niet te verdzincken / ende coosen
een Capiteyn / welke was een Edel-man
Mestisa van Indien / ende verbonden haer al-
le te doen wat dat hy daer soude bevelen.
Dese beval sommigh over booyt te smijten /
wijfende op die personen die de minste
macht hadden / om haer weynigste te ver-
weeren / onder dese was een timmerman /
die't Boot mede had helpen confterteren /
siende datmen op hem ghewesen hadde / badt
datmen hem eerst wilde gheben een stucken
Mermellade / met een djonck Wijn / waer
mede hem liet ghewillighlijcken inde Zee
woypen en verdzincken / onder ander werden
noch ghetwen eenen / diemen in Portugael
nietuwe Christenen heet / dese ghegrepen we-
sende om over-booyt ghewoypen te worden /
hadde eenen Boeder int selfe Boot / wel-
ke jongher was als dese ghegrepen hadde /
dese stondt op ende badt ootmoedelijcken /
datmen syn Boeder wilde los laten / ende
hem inde plaats woypen : want seiden / hy
mijn Boeder is ouder ende verstandigher /
ende nutter inde Werelt als ick / om mijn
Susters in haren nootd te helpen / dus ist
mijn liebet doo hem te sterben / als sonder
hem te leven / doo dese bedinghe hebben den
oudfsten Boeder weder los ghelaten / ende
den jonghsten die sulcks begheerden oet-
booyt ghesmeeten / den welcken wel seg neren
het Boot naer swom / ende hoe wel dat sp
hem naer die handen toe hienwen niet bloote
kappieren / om niet aen booyt te comen / heeft
een kappier inde handt ghewadt / al wast dat
het hem die handt half overmidts sniet / heeft
het nochtans wooyt willen laten gaen / soo

dat sp noch int leste beweeght worden / ende
hem wederom int Boot namen / ende hebbe
beide de Boeders Goa in ghekent ende ghe-
converteert / met dusdantighen misri : de
moesten / zijn 25. daghen onder weghen ghe-
weest / ende in het leste aen landt ghecomen / al-
waerse bonden den Admirael / ende het volck
van't ander Boot Die gheen die int Boot
bleven hebben sommighe eenighe darderen / die-
len / ende ander stucken van plancken / aen
malcanderen ghebonden / die de Portugesen
heeten Langadas , en peggelijck soo't hem er-
st handt quam / alles met hoope van hare
lijben te berghen / van dese en zijnder naer
twee personen levent aen Landt ghecomen :
Aen landt wesende die boven genoemde per-
soonen / hebben noch andere moesten ende pe-
riculen ghepassert : want worden altesamen
bande Swarten van't Landt / diemen Caffres
noemt / berooft van hare clederen die sp aent
lijf hadden / soo dat sp haer soo veel niet en lie-
ten datse haer schamelheiden mochten bedec-
ken / en passerden grooten hongher en com-
mer / ende ander dupsent misrien / dat te lanck
waer om te vertellen : Aen langen tijt syn
ghetomen op een plaats / aldaer se ghebonden
hebben een Facteur bande Capiteyn van Sof-
fala ende Mossambique , dese hoopt soo hy best
mocht / ende beschickte datse booyts quamen
tot Mossambique toe / ende van daer naer In-
dien / alwaer icker veel van ghekent / ende mon-
delingh ghespjooken hebbe : van die op't landt
quamen storven daer noch etijckhe van / eer sp
tot Mossambique quamen / in somma dattet
waren in als by de 60. personen die daer le-
vent af quamen / ende alle d'ander zijn in het
Schip verdzoncken ende verismooyt / en daer
en is noyt meer tael noch teken van't Schip
noch volck te booytschijn ghecomen : Hier aen
cannen mercken hoe dat die pobaerdigheyt
van desen Stuerman / om dat hy van niemant
raedt en wilde nemen / dit Schip met soo veel
menschen heeft om den hals ghebracht /
daerom en behoortmen een Stuerman soo
veel machts niet te gheben / datmen in tijden
van nooden den raet vande meesten verterpt :
Dese Stuerman in Portugael comende wert
ghevanghen / maer doo giften en gaben is
weder los gelaten / en weder een ander Schip
gegeven / ende het beste vande vloot om nae
Indien te varen / het Jaer van 88. doch met
ghenoegh geerijt / vande Boeders / Susters /
Wijfsvrouwen / ende kinderen / van die ghe-
bleven waren int selfe Schip / die alle wjaecht
over hem riepen / ende comende met dit ander
Schip ten tweeden maal ghenaemdt San Tho-
me. hadden van dupsenden een / het Schip by
naest weder op die selfe djooghten van India
ghesiert ende verloozen / dan den dagh quam
haer te baten / waer mede haer daer afwen-
den / doch inde wederom reys van Indien na
Portugael / is het selfe Schip by de Cabo de
bone Esperanca ghebleven / met den selfden
Stuerman / Volck / en al / daer ghenoech op
ghemurmureert werdt / dat het een recht oor-
deel Gods is / tot wjaeck van soo veel Wedu-
wen ende Weesen / waer van wy op een ander
op synen tijdt af sullen tractieren : Hebbe dit
daerom int langh willen verhaelen / op datmen
mach sien ende claerlijck merken / dattet me-
nich Schip verloozen wert doo pobaerheyt
van die het regeren / ende doo onwetensheyt
bande Stuer-lupden / waerom men wel bet
hoozt te examineren de personen / al eermen-
se een Schip toe betront / daer soo veel aen
gheleghet

Hoe dat se
landt con-
de by den
admirael
getreke

Er. 7e
Boort wert
vande Cafe
fres bercoft

Comen by
een Facteur
bande Capl
teyn van
Soffala

De rest die
op't Schip
bleven syn
altesamen
verdzoncken

Wat den
Stuerman
geschiede
als hy werdt
in te paengt
quam.

2. Reys van
den Boort
gesien
Stuerman
na Indien

Int weer
men int In-
dien binse
het Schip en
der timman
by Cabo de
bona Espe-
ranca

Op wat tijt
het ſchip
by de C. de
bona Eipe,
ranſa bleef.
1585.
Wanneer
dat a ſche-
pen van
Chaul van
de Turcken
ghenomen
worden.

ghelegen is / ende het welbaert van ſoo men-
gen perſoon / ende dat meer is / het leven van
ſoo veel Menſchen / ende het onderhoudt van
Woutmen en Kinderen : Dit deerlijck verlies
gheſchieden inde Maendt van Auguſtus /
Anno 1585.

Inde Maent bande Meſe Anno 86. vooz-
ſepdt / gingen twee Schepen gheladen met
goet / ende veel ſijchdom upt die Haven van
Chaul upt Indien / het welcke toe behoorden
Portuſen / Inwoners van Chaul, ende de
epghenaers waren daer ſelfs op / ende meen-
den te varen naer die Eſtrecho de Mecca, ofte
het roode Meer / alwaer ſp hare handelingh
dijven / onderweghen worden genomen van
de Galeen bande Turcken : Deſe Galeen
waren toeghemaeckt in het binnenſte bande
Eſtrecho de Mecca, by de Stadt Cairo. op den
oever bande roode Zee / in een Stadt genaemt
Sues. Deſe Galeen begosten groot quaet te
doen / en ſielden gheheel Indien in runoer en-
de groote byſce.

In deſe ſelfde Maendt is in Goa een groo-
te Armade toe berept / van Galeen ende Ju-
ſten / ſoo dat daer in langhe Jaren te voozen
ſoo groot noopt gheſien hadde gheweſt / ende
was gheordineert om te gaen naer 'troode
Meer / om die Turckſche Armade ende Ga-
leen te verjagen ofte te verſlaen / ſoo ſp con-
ſien / en hadden bevel van Vigorey, om daer
naer te gaen verwinteren tot Ormus, ende
alſdan die enchte van Perſien ghenaemt.
achter Ormus in te loopen / om haer aldaer te
officeren / ten dienſte ende byſtandt bande
Xatamas, Coningh van Perſien teghen den
Turck / haren gemeene vbandt / om hem
alſoo van alle canten den beck te byſceken / ſoo
ſp haer ſacit ghemaecht hadden : maer het
viel gantsch contrarie / als top hier naer ho-
zen ſullen : Van deſe gheweldighe Armade
gingh vooz Generael ende Oerſten / eenen
Cel-man / met namen Rioy Gonſalves da Ca-
mara, die eertijdt hadde Capiteyn van Or-
mus gheweſt / was een byſter vet ende over-
laden Maan / welke een bande principaelſte
oorſaacke was van haer quade ſoztupn : Op
deſe Armade ghinghen die principaelſte Sol-
daten ende Edelvanden van Indien / meenen-
de groote eere te verwerken. Deſe Armade
afgheverdicht wesen / nemende haren cours
naer 't roode Meer toe / kregen veel ſtilten
ander weegh / ſoo dat ſp grooten miſerien
pafferden / ende begonſten te ſterben als
vanden / ſoo van doot als van andere noot-
duſtighe gh. byſceken : Want en hadden
harc recheninghe niet ghemaecht / van ſoo
langhe onderweghen te wesen / welke al-
toos hare exultatie is alſer pet ober comt :
Dit was het eerſte ongheluck / ende een de-
griſſel van datter naer volghen : Comende
by de roode Zee aende mondt / ghemoeten die

Turckſche Galeen / alwaerſe eenen dappe-
ren ſlagh hadden : maer den Portuſen had-
den den nederlaegh / ende ontliepent ſoo ſp
beſt mochten / met groote ſchade ende verlies /
ende die Turcken met die victorie / voeren
aende C. de van Abex ofte Melinde, alwaerſe
ſommighe Steden in namen / als Pate ende
Brava, die met die Portuſen in aliance wa-
ren / om haer aldaer ſterck te maechen / en
ſoo beter commoditeyt te hebben / om de Por-
tuſen te beſchadighen / ende dicht by der
handt te wesen.

De Portuſen Armade al-
bus gheheel ontfelt wesen / zyn ghebaren
naer Ormus om aldaer te verwinteren / ende

haer weder te repareren / ende hare crancken
te geneſen dieſer veel waren / om alſoo teghen
den tijdt te volbzenghen het bevel bande vico-
rey, om den Xatamas te helpen / waer mede ſp
meenden weder te ver beteren : In Ormus co-
mende / ende haer voozſien hebbende / ende den
tijdt ghecomen wesen / ſoo is den Oerſten
dooz ſp vettighepdt ende onbequaemhepdt
in Ormus ghebleven / ende heeft eenen Oer-
ſten Luptenant in ſyn plaets gheordineert /
met namen Pedro Homen Percira, hoe wel dat
het een ſlecht Cel-man was / was niet te-
ghenſtaende een vernaemt Chijgh-man / van
veel experientie / ende beval datmen hem in al
fouden obedieren / als ſyn eygen perſoon : Deſ-
gelijcks beval haer eygenſelick / als dat ſp
onder weggen aen de zijde van Arabpen sou-
den aenbaren / en caſtigeren een deel Roo-
vers / die haer aldaer onthouden / op een plaets
ghenaemt Nicolu, welke altoos beroofden
en ſpronghen / ende groote ſchade deden / alle
die Schepen ende repent volck die van Baſſora
quamen hantieren in Ormus, ſoo wel int gaen
als int comen / waer mede die baert geheel
onveplich was / tot grooten achterdeel van
die van Ormus, waermede ſit gherne wilden
belet hebben / dooz daghelijcke clachten
die daer van quamen : Aldus heenen getrocken
wesen / met haren verordineerden Oerſte
Luptenant / zyn ghecomen by Nicolu, alwaer
ſp die Juſten aen Landt op ſtrandt geſet
hebben / ſoo datſe half op dzoogh bleven / ende
zijn alſoo hol ober bol aen landt gheſprongen
ſonder eenighe ordonantie / gelijcke in alle ha-
re aenſlagen vooz een manier hebben. Den
overſten wilden ſyn macht ghebypcken / ende
haer in ordonantie ſtellen / gelijck als dat in
den Crjgh-handel het ghebypck is / hebben
hem niet willen obedieren / ſeggende : Dat
het een Boer was / ende datſe beter Cel-man-
nen ende Soldaten waren als ſp / met deſe ende
diergelijcke laſter-vwoorden / zyn gheleopen
d'een hier en d'ander daer / ſonden eenighe or-
dinantie / gelijck Schapen ſonder Herder /
meenende dat die Werelt te cleyn vooz haer
was / ende dat elke Portuſen een Pericul
verſtreckte / om de Werelt op haer ſchouderen
te dragen. Die Arabpers ofte Nicols, die
gheweken waren te Welt-waert / in wesen
meest te Peert / ſien de haer onghereghelhepdt
ende quade ordonantie / ende dat hare Juſten
meest op dzooghe waren / ende ſonder groote
moeyten niet en coſten ſoo haest int Water
gherrjghen / hebbenſe altesamen omcingel-
en zyn der niet gemeender macht met een hal-
ve Maen opgeheven / ende hebbenſe alſoo ge-
dzen / al doot ſingende tot aenden ober van
de Zee / ende om datſe die Juſten niet en con-
ſien int Water ſchuppen / ſonder in perſchel
van gheſlaghen te wesen / hebbenſe een deel
dooz noot / ten anderen dooz ſchaemten haer
moeten verweeren / waer datſe al bechtende
doot zyn geſlagen / ſoo datter boven die vijftig
niet aſen quamen / van die gheen die in tijdt
die Juſten afgheſchoven hadden / ende haer al-
ſoo van laut pienen en wech roepden. Daer
bleven ober die 800. Portuſen / bande ondt-
ſte ende beſte Soldaten van Indien / onder
deſe was een Nederlander (welcke vooz Crom-
petter mede boer) met op 't landt / om die Sol-
daten moet te gheven : deſe wesen int mid-
den vanden ſlagh / niet verre bande Standert
bande Portuſen / ſach hoe dat den Portu-
geſchen Maendzagher den Standaert ginder
heen gewoopen hadde / ende hem op de bluch
begerden

De Oerſte
maecht een
Luptenant
ende byſt
tot Ormus.

Bevel hân
de Oerſten
om de Roo-
vers van ſi
colu te ſtraf-
ſen.

In wat ge-
ſchickte ordi-
nantie de
Portuſen
aen laut co-
mende regent
haer byans
quamen.

In wat ma-
nier dat de
Kroonbers
de Portuſe
ſen ober van
ken.

Hoe veel en
wat Portu-
ſen datter
ghebleven
zijn.

Berepdinge
van een groo-
te Armade
in Goa.

Tot wat
epnde de Ar-
made berept
is.

Wat d'oor-
ſaacke was
datter ſoo
veel volck
op de vloot
geſchepen is.

Beschrijvinge
gic d'een
ſlach tufft
de Turcken
ende deſen
vloot.

De Portuſe
ſen moeten
loopen.

En trecken
nae Ormus
te verwin-
ten ende haer
te repareren.

Beschrijvinge van verscheppen geliefden in Indië.

119

begheben om syn lijf te bergen/ ende van de
 Arabiers hadden se op genomen / soo is dese
 Trompetter met een furie/ ende granschap
 ontfeiken / den Coning achter op den rugge
 woepende / met zijn Rappier (want anders
 gheen ghewer en hadde /) onder die banden
 gheloopt / dooziehende den ghenen die den
 Standaardt genomen hadde / ende die weder
 onder die Portugesen ghebracht / daer schande
 in spreckende / dat se den Standaardt soo schan-
 delighen lieten nemen / in somma heeft den self-
 den tot bynaer een vere beschermt / ende veel
 omghebrachte van diese hem meniden te bene-
 meiv / soo dat hy rondom onder dooden stonde
 ende hoe wel dat hy hem geverch mochte gesal-
 veert hebben willende die Standaardt verlaten/
 niet tegenstaende en heeft se noyt begheben / tot
 dat die groote menichten hem overvielen/ende
 alsoo doot smeten/ gevende synen Geest altoos
 met zijn armen om den Standaardt / waermede
 hy onder de dooden slozen / en syn leven vol-
 epiden / alle t welcke die oet gebleven Por-
 tugesen selfs mondelyng tot menigen repse be-
 kent hebben/ en syn vromigheyt daer in gepre-
 sen/ waerom het self de hebbe wille naer te re-
 ken/ als een dingh waerbigh te noteren. Den
 ghesetten Aupenant ofste Generael/ siende hare
 quade ordinantie ende onghewoontschepde/
 ende datter niet veel eer te beghen was / heeft
 hem in tijt upt die weegh gepact / ende hem in
 syn Fusie gesalveert / siende het regiment van
 verre aen / en zijn alsoo weder met die leeghe
 Ruyten ghekeert naer Ormus / sonder per an-
 ders te behouwen / tot een groote droeffenis
 ende schande van gheheel Indië : want was
 die grootste merelaegh ende verlies die de Por-
 tugesen opt in Indië gheschiedt hadden / van
 soo veel Portugesen : seffens te verliesen / on-
 der welcke was noch den Broeder datter den
 Hertf-bisschop / ende veel andere Jonghe ende
 treffelike Edel-luyden / vande principaelste
 van Portugal.

Ende selde tijdt is ghecomen in Goa / een
 Coninginne van Ormus / die welcke van de
 Wet van Marchant was / ghelick hare On-
 ders ende vooz-ouders / die ander tribut van
 de Portugesen sinnen / in t Epland van Or-
 mus. Dese heeft haer Christen doen Doopen/
 ende worden met groote solemniteyt in ghe-
 haelt / ende den Vigorey was haren Pater
 gheworden / ghenastid Dona Felippa / om de
 Coninghes van Spachgins wille / was een
 schoone ende witte Vrouw / groot van per-
 soone / ende haren Broeder die noch jonck
 was / worden oock Christen ghedoopt / ende
 hoer naer Portugal met de Capiteyn / die
 gheweest hadde van Ormus / Mathias Dalbur-
 quercke / om hem den Coningh te presenteren.
 Dese Coninginne worden ghetrouwt met een
 Portuges Edel-man met namen Anto Daze-
 veio, Coorinho, ende den Coningh van Por-
 tugael gaf hem in houwelyck / tot een Wip-
 furch van de Coninginne / het Capiteynschap
 van Ormus / t welcke ober die 200. duysent
 Duranten wert is / als op een ander gheschiedt
 is. Dese Edel-man naer dat hy de Coning-
 inne ren half jaer gehadt hadde / levende niet
 alle vrientschappe / ende lefde diemen soude
 moghen begheren : Soo heeft hy een Schip
 doen toe machten / om naer Ormus te varen/
 om aldaer sommighe goederen ende renten
 vande Coninginne syn Wipf-vrouw te ver-
 bozderen en te rebejeren / ende des affschepde
 hiel haer soo swaer / dat sy hem badt haer
 nebe te willen nemen : want in syn absentie

niet en couste leven / ende om dat sulcke gheen
 ghelegghentheid in gaf / troosten haer soo
 hy best mocht / belovende alle neerstigheyt
 te doen / om metten eersten weder te comen/
 waer by hem te Schep begaf nae Bardees toer
 welcke is d'upsterste inkomst van de Rivier
 die wijlen van Goa / ter wijlen dat den Edel-
 man daer noch lagh / wachtende naer weer
 ende wint / soo heeft die Coninginne (soomen
 secht) soo grooten droeffenis ende herts weer
 genomen / dat se schielighen doot bleef / den
 selfden dagh dat haren man t'zepl was ghe-
 gaen / tot een groote verwonderinghe van
 een pghelike / ende veel droeffenis / om dat
 dit d'eerste Coninginne was van die cou-
 treye / die haer Christen ghenaecht hadde/
 verlatende haer Coningh-ryck ende hoogheit
 staet / om liever Christen te sterben / ghetrouwt
 wende niet een slecht Edel-man / als Con-
 inginne te leven in die Wet van Marchant/
 wert met grooter magnificentie begtaben
 naer bebozen.

Ende Maend van Augustus Anno. 86. is
 gheromen in Goa / een Man van Mossambique
 comende upt Portugal in het Galeon dat
 naer Malacca soude varen / niet sekerere abhys
 vooz den Vigorey / ende bracht tijdinghe hoe
 dat het Schip Boa Viagen / (welcke van In-
 dien gheschepden was het voozleden jaer van
 85.) ghebleven was / vermoeden dat het by
 de Cabo de bona Esperanca op gharsten moest
 wesen / vande groote last : want overladen
 meffendeel die Schepen / ende affmeren dat
 het selde Schip ober die negen spannen wa-
 ters in hadden / als het van Cochijn t'zepl
 ginch / ende hoe wel dat men aleer die Schepen
 t'zepl gaen / den Schipper ende ander Officie-
 ren Cet gheest of het Schip steek en bruaem
 ghemoght is / om die langhe rypse te volbrin-
 ghen / ende soo daer enighe sauten aer / zyn-
 te verlaerten op den Cet dieler gheben / waer
 op maeken een protest / welck die Officiers
 vant Schip ondertepkenen / ende al ist dat
 het Schip dupsent sauten ende ketselen heeft / soo
 verwinghen sy t om niet te verliesen hare
 plaetsen ende piosplen / die sy daer af hebben/
 al ist schoon dat sy wel weten dat het Schip
 niet gheselt is om vopagie te doen : want die
 ghericheyt bedrieght de wifheyt / ende
 sielt alle periculen achter dit rugh. Van al-
 men daer midden in is / soo wete se genoech
 te segghen ende doch groote beloften van be-
 teringhe / op best manier gaen meff alle Schep-
 pen van Cochijn : ende dat daer een behou-
 den ober comt nae Portugal is niet dan nuck-
 kel mirakel van Godt / Want anders en
 waer niet moghelick datter een asober soude
 comen / naer dat syse overlaffen met loeth / en-
 de qualich versien gaen van haren nootdrift/
 ende wepnigh ordinantie hebben onder hare
 Zee-volck : Soo datter niet een Schip
 ober en comt / ofte werch te vertellen wat
 periculen dat se ghepasseert hebben van over-
 laden te wesen / van sauten / van dinghen de
 vooz t Schip nootdigh zyn / ende van onbedy-
 den Zee-lieden / doch met alle dese daghelick-
 sche periculen en hebben gheen beteringhe van
 alle boegh / erggher. In dit Schip Boa Viagen
 bleven ster veel Edel-luyden / ende vande
 principaelen die den Coningh langhen tijdt
 in Indië ghedient hadden / ende reynen nae
 Portugal met hare certiffication / om Satis-
 factien aend Coningh te betwerven / van
 hare diensten / ghelick haer gewoontheid is/
 desghelicks dat het een vande beste ende
 bermacrste

De Coning
 gin verhoert
 niet te laten

De Coning
 gin secht
 van droeffis
 dat haer
 Man nae
 Ormus
 repst.

Groote droef
 heyt vande
 sterben van
 de Coninginne

1 3 8 6.
 Verhael van
 een Man
 van Moss
 ambique/
 die ginch
 bracht van
 een geliefde
 Schip.

De gherich
 heyt de
 wifheyt oet
 der de Por-
 tugesen.

Welck
 d'oplaecht
 van het ber-
 uen van Is
 en goet is.

Op wat ma-
 nier de schep-
 pen van Co-
 chijn varen.

Groote on-
 gerustheyt
 onder de
 Portugesen
 ende varen
 upt Indië.

Wat volck
 datter opt
 Schip Boa
 Viagen ge-
 bleven is.

Verhael van
 de vrome da-
 den van een
 heerlander
 die onder die
 Portugesen
 was.

Hoe hy syn
 leven eynde.

De Portu-
 gesen wiften
 den vromen
 heerlander

De overge-
 die den fuis
 sien kerren
 waer nae
 Ormus.

Verhael
 hoe een Co-
 ningin van
 Ormus
 Christen
 wert.

Werdt ghe-
 doopt ende
 Dona Phi-
 lippe ghe-
 naemt.

Die Coning-
 gin trouwt een
 Portuges
 Edelman.

De Man
 vande Co-
 ningin doet
 een se / w ge-
 reet maken
 om na Or-
 mus te va-
 ren.

De Ambassa-
deur van Per-
sien heeft op
dit selfde
Schip.

vermaerste Schepen was / ende wel beseyt /
soo wasser een Ambassadeur vande Xaramas
Coningh van Persien inghegaen / om aenden
Coningh van Spaengien allance te verzoeken /
teghen die Turcken haerder heyder by-
and / ende naer dat dese ghebleven is / soo en
heeft noot meer eenighe anderen willen seyn-
den / niet teggenstaende houden even wel ali-
ance ende vrientschap met dit Portugesen.
Het minste Schip dat van Cochijn naer Por-
tugael zeilt / is altoos over een meloen gouts
weert / ende dit Schip was een vande beste /
maer hy men mach considereren het groot
verlies / datter aen elck Schip verliest van
richdom / behalven die menschen : want d'er
zijn wepnigh Jaren oft daer blyvender een
oft twee / soo int gaen als int comen.

Hoe veel dat
het minste
schip waert
is dat van
Cochijn
zeilt.

Naamen van
4. Schepen
die in Sep-
tember daer
quamen.

Inde Maendt van September Anno 86.
zijn ghecomen in Goa 4. Schepen van Portu-
gael : te wesen : den Admirael San Thome,
San Salvador, Arrellickias ende het Schip Bon
Jesus de Carania, ende van't Schip San Felipe
en was gheen tpinghe af / dat mer haer
in Compaignie van Lisbonen was ghe-
schepden.

Wanneer by
de doofsch
pen weer van
Goa gescheep
den zijn.

Int laetste vande Maendt van November /
zijn die Schepen weder van Goa ghescheep-
den sommighe gaende langhs die Custs van
Malabar, hare ladinghe van Peper nemende /
ende van daer naer Cochijn, alwaer altoos
een oft twee haer ladinghen van Peper ghe-
geven werdt : Maer van alle andere wa-
ren werden in Cochijn gheladen ende af-ge-
veerdicht : Daer werden in Goa nach toe-ge-
macht een Schip / met namen Aconsion, dat
sommighe vopagien naer China ende Japan
ghedaen hadde : Dit werde ghecocht vande
Pachters vande Schepen om die wille dat
het Schip Carania dooz ootthrept in Cochijn
ghesieten worde / ende weder een nieuwt op
Kapel gheset van de selfe naem : maer en
worden niet volepwt dooz secker : smaken die
tusschen die Pachters op rees : Met die
Schip Nolla Semora, de Sencas, is sijn
heere den Hertsbischof ghevaren naer Por-
tugael / dooz sekerer troosten ende gheschille die
om ghieren was : tusschen den Vicorey ende
andere haerf-heeren en den Hertsbischof /
ende hoewel dat wy vanden selfden Cel-
dijn / ende oock den Vicorey, en van alle die
ghenueuten ende regherders van Goa ghe-
beden worde haer niet te verlaeten / heeft noch-
tans sijn voornemen niet willen afstaen / ende
was van wepnighen aenden Coningh te ree-
ken van wiens hy wel beprindt was : welcke
den Vicorey ende mer anderen niet wel aen en
stont / vreesende dat hy den Coningh al te goe-
de isozmatie soude gheven / dat wepnigh tot
haren voordeel soude strecken / is aldus ghe-
zept / hebbende al sijn dienaers oozof ghe-
geven / behalven sommighe dien hy tot sijn
menste met nam / latende allen in sijn Wyp
sijn Hof-meester / ende wy om sijn renten te
outfanghen / en sijn Wyp te onderhouden / en-
de om dat als doen het gilde Jubiles ofte af-
laet van Roomen / in Indien ghecomen was /
welcke men heeft 4. Santa Cruzada, ende was
ghesunt om met het gelt van dien te raetsoe-
neeren die Catphen die in Africa ofte Bar-
barpen ghevanghen waren / inden grooten
dagh vanden Coningh Don Sebastiaen, het
welcke aenden Hertsbischof ghecommen
deert quam / als Compulsario Apostolico Ro-
mano, &c. heeft wy het Generaelshyber-
schap vande Colbrans van dien van ghepeel

Mer wort
Schepen de
Bischof na
Portugael
gebaeren is
Dofsaek
waeromme
hy wegd ge-
baeren is.

Ende want
mer gilde
Jules in In-
dien quam.

Wat wat en
der seker daer
gecomen is.

Indien ghegunt / met een vande sleutelen van
t' Coffer / alwaer het selfde ghesit in berga-
bert werde / met een goet salaris ende ander
proben den tijdt van sijn absentie / om
my alsoo te meer verobligeren in sijn Wyp te
blyben / en sijn wedercomste te verwachten /
als ich hem meest behooven / ende is t'zept
ghedaen / van Cochijn in de Maendt Ja-
nuarij / Anno 87. wesende sijn Pilot oft
Stuurman den selfden die het Schip Sant Ia-
go op de doofschten van India verloozen hadde /
als vertek is.

Ende ghelijck als die Schepen een ende
een worden af-geveerdicht / d' een hier ofte
vijf daghen dooz d' ander / om datmen in de
ladinghe soude goede ordinarie hebben / om
alle dinghen ende waren te registreren / soo
gheschiedent als dat alle de ander Schepen
af-geveerdicht waren / ende ghebrack alleen
het Schip Arrellickias, dat het laetste in die
ladinghe was / ende hebbende sijn volle last /
soo hebben die Officieren ende oock die Pach-
ters begaest weseade met sommighe gheschen-
ken / elycke ballast doen upt trecken / en-
de in plaats van dien / Caneel gheladen / om
dies wille dat die in Caneel in Portugael seer
ghetrocken was ende op hooghen prijs stont /
waerom die Pachters ende Officieren van't
Schip soomen septe giften ontfanghen heb-
bende vande Coopluyden / hebben se gheladen
als gheseyt is / om datter anders geen plaats
en was. den dagh comende datmen soude
t'zept gaen / soo is te verstaen dat die Schep-
pen legghen wel boven een milt ende Zee op
haer achter / alwaer sy hare ladinghe nemen /
om dies wille dat het Zomer is / ende die Zee
altoos stil ghelijck een stier ofte blimelant
water / ende den dach datmen sal t'zept gaen /
soo merket die ghehele Stadt van Cochijn
met Trompetten upt ghenderpen / ende al dan
comen alle die gheen die daer niet sullen varein /
met hare bekenden ende vrienden die haer
ghelepe doen / tot aen dooft toe / met veel be-
versinghe van Brood / frapten en dierghelij-
ken tupp / soo dat daer somtijds drie ofte
vier hondert Schuyten / diemen Tones heet
ende Pallenges, rondtom het Schip legghen /
met het grootste ghewel vande Werelt / ende
het Schip leydt over al bedacht met goet / is
gheladen dat die hoost-touwen onder wa-
ter zijn / ende daer en boven op het opperste
over-loop ofte verdeck staet altoos vol / leden
acht hiften hoogh die gheen plaats onder en
hebben : want is onder so ghesont dat daer
niet een hoerchen deeg en is oft t'is vol ghe-
part / soo dat almen t'zept gaet en weten
niet waer men eerst sal beginnen / om aen te ta-
ken ende t' Schip regeren / het welcke sy noch
in gheen Maendt tijds na datse al t'zept ghe-
gaen zijn in oden comen byrighen. Dit al-
dus wesende met dit Schip / ghelijck met alle
d' ander is / soo is den Viador da Fazenda, oft
des Coninghs besieder ende Officier van't
landt ghecomen / ende heeft sijn requirement
ende protest ghemacht / als dat die manier
is / oft Schip ghesit was om vopagie te
doen waer op hebben gheantwoort ja : ende
het selfde onder tekecht / so sommighe seg-
ghen / ander meent contrarie in sonna heeft
terstont bevolen die Cabris of tehouden /
ghelijck spaloos doen / ende die zeilen laten
ballen / met grooten ghekras van Boa Via-
gen, ofte behouden reys : hebbende noch alle
die Schuyten aen boort / die dich wil een milt
ofte half naer sleppen / om dat het sechte Zee
is / het

Hoe die sch-
pen in Co-
chijn afge-
veerdicht en
de gheladen
worden.

Maer dat de
Schepen leg-
gen alse
t'zept gaen
vande Cochijn.

Hoe die den
vrijen dander
te seep
lept.

Hoe dat de
Portugesen
haer schepen
overladen.

Wanneer de
Portugesen
sche geric-
gept.

Wanneer
bant zept
gaen van Co-
chijn.

1. Het Schip aldus beginnende te seplen / soo zijnder onder ander rommelinghen die op het overloop stonden / waren veel hoender koop- en / upt welke scheen / sommighe hoenderen upt bracken / waer op een ghebecht quam / segghende : Ghek een dat sp haer toe quamen / in somma zijn ober hoop gheloopt aen d'ern zijde van het Schip / ghelijck het ghemeenlijck gheschiet in eenigh ghebecht / met dese alteratie ende gewicht van Wolck / aen d'ern zijde is het Schip om ghevallen / overmits dat het Ballast verlichte was / ende met Caneel gheladen / ende boven wonder sware last hadde van kisten ende ander goet / als verhaelt is / eyndelijcken is het Schip sachtelijck onder ghedaen en ghesoncken / dat daer alleenlijck een span van de top-stengh blyckte / ende het Wolck viel in die Schuyten die noch aen booyt lagen / tot haren gheluck / sonder dat en hadde daer niet en afghecomen / quamen daer alle levendigh af / behalven die Slaven / die niet piers borpen gesloten waren / om niet wech te loopen / dese verbzoncken / wie can weten ofte weerderen wat rijckdomme dat hier verloor / als een pegelijck wel can psumeren / daer en quam niet anders af / dan sommighe kisten die boven stonden / diemen met Duwckers upt creegh : maer het goet geheel bebooven ofte van weynigh profijt / ende die reste bleef verloozen. Hier by machmen merken ende considereren / hoe ende wat manier dat die ozbonnantie van de Portugesen is / op hare ladinge ende Schepen / ende dat te psumeren is / dat soo menighen Schip daer noyt tal ofte tecken afghecomen is / haer meest dooz duf-banighe ongerelghepdt verliesen / men dede hier naer groote werflijghpdt met ghetupghen / om die Pachters ende Officiere te castigeren / die den Ballast hadden doen upt trocken : maer sp waren verbozghen / ende dooz lanckhepdt van tijden woerden het selfde vergheten / ende bleef doot ende te niet / ende die het haer verloozen hadden mochtent Godt clagen.

In dese selfde Maent quam tijdinghe van Malacca , hoe dat de selfde seer denaut was / ende veel volcks van hongher storf / ende het Schip dat van Portugael derwaerts ghegaen was / moest daer blyven liggen / om dat daer geen victualpeen was / om 't Schip af te weerdighen ende die enghete ofte Strat van Samatra was beset vande hant / dat daer geen Schepen en mochten dooz varen naer Chyna, ofte Iapa, ende dit woerden ghedaen vande Coninghen van Samatra, te weten / den Coningh van d' Aehein ende van Ioy , ghelegghen by het selfde Landt van Malacca , op het vastelandt. Dese waren teghen die Portugesen van Malacca gherebbelert / dooz seckere oozsacke ende spijt dat haer van de Capiteyn van Malacca ghebaen was : Met dese tijdinghe was gheheel Goa , in groote alteratie : want hare principaale vaert ende rijckdomme is de vaert van Malacca, China, ende Iapan, ende andere die onligghende Eplanden / welke altermael dooz dese oozloghe belet werden / waerom terstont groote ghereetschap ghemaect woerden van Galepen / Fusten / ende Schepen / om Malacca te ontfetten / ende woerden alle de Bozghers gheschat / ende ober al ghesluyt opghenomen / van de Cooplieden / desgelijcks Wolck om het selfde te weghe te brengen : Want mes die voozgaende nergelaghen was in Indien seer ghebileetert ende swach van Wolck.

Inde Maent van Mepe Anno 87. in gescomen in Goa een Galliotte van Mossambique, tijdinghe brengende hoe dat daer het Schip San Felipe gheweest hadde / ende hadde ghenomen die ladinghe ende Peper van 't Schip San Lorenzo dat aldaer ghearriveert was / gaende naer Portugael / ende was ghesluyt open met alle de masten afgeschoutwen / en het meeste goet in de Zee ghewozen / dooz dat sp mirakelusement hare leven berghden / ende tot Mossambique waren ghecomen / in dit Schip San Felipe waren die Princen ende Coninghs kinderen van Iapan ghecomen / als op een ander verclaert is / ende quamen niet die selfde Galliotte die de tijdinghe bracht tot Goa. Dit selfde Schip bracht oock tijdinghe van de Armade die upt Goa afgeheerdicht was / inde maent van December Anno 86. nae die Cust Melinde ofte Abex, om te weeten die schade vande voozleden Armade van Ruy Goncalves da Camara, als bertelt is / ende om te castigeren die Steden die op de selfde Custe met den Turck vereenicht waren / ende hare aliance gheboken hadde. Van dese Armade was Overste een Edelman / met namen Martijn Afonsa de Mello. Comende aende Custe van Abex ofte Melinde, welke is tusschen Mossambique ende 't Noode-meer / zijn aent lant gesprongen / overmits dat die Turcken die sp sochten al wech waren / die Noodezee binnewaerts nae hups toe /) soo hebben haer die Portugesen willen weereken op die Steden ende Coningen / die haer aliance gheboken hadde / en die Turcken gesbooyert / zijn aent Landt gecomen aen die Steden : genaemt Pate ende Brava, de welke weynigh op hare comste verbaecht wesen / hebben lichtelijcken overvallen ende terstont die Steden verlaten hebben / ende te Landewaerts in ghebloden alwaar die Portugesen hare lust gheboet hebben / stekende die steden in brand ende raserende tot de gront toe / soo veel alse ommers mochten / ende int blieden van de Inwoonders / soo cregen se den Coning van Pate, die sp 't hooft afhieuwen inde furie / ende werde ghebracht tot Goa, alwaar gheset werde sommighe daghen op een mast int midden van de Stadt / tot exempel van een ander / ende tecken van victooye / waer mede die Portugesen weder begonsten eenighe cozagie te crygen / ende hebbende aldus dit sept gecupst / zijn van daer geschepden nae Ormus, om van daer den Coningh van Persien eenige assistentie te doen / als haer vande Vigorey bevolen was : maer comende tot Ormus, is haer veel volcks cranck ghewoorden ende ghestorven / onder welke was den Oversten Martijn Afonsa da Mello, waer dooz quamen weder nae Goa, sonder yet meer upt te rechte.

Dese selfde Armade gaende naer die Custe van Abex, verballende by het Eplandt genaemt Zamzybar, welke leyd op 6. graden aende Zuydt-3pde ontrent 70. mylen van Pate, naer Mossambique toe / by de 18. mylen vande Custe / in dese contreye ghemoeten het Schip San Salvador, dat van Cochijn naer Portugael ghebaren was / ende was gants open / hadden alle het goet in het water ghevozen / behalven sommighe Peper / daer sp niet in en consten comen / ende waren gants ontfelt ende verdestruert / ende hielden niet cracht van Ponipen noch boven / doch hadden die moet al ober ghegheben / ende souden sonder twijfel al om den hals ghecomen

1 5 8 6.
Tijdinghe tot
Goa vande
ladinge / des
gelijcks bart
derden
bant Schip
San Lorenzo

Desgelijcks
vande Armade
die in de
ember af ge
varen was.

Waer dat de
Armade aen
quam / ende
waer de Boz
tugelen opt
lant traden.

De Portugese
seemmen
Data ende
Baba in /
ende verders
denke tot de
gront toe.

De Coningh
van Malacca
werd geban-
gen onthooft
ende rhouft
tot Goa ghe-
bracht.

Weel Portu-
gesen sterben
tot Ormus.

Hooghte
vande Epland
Zamzybar.

De Portugese
Armade
ontmoet het
Schip San
Salvador
by 't selve
Epland.

Wylke
in aecomme
daer een
groot rus
moet int
schip quam.

Desgelijck
hoe selvige
schip verson-
ken is.

Sommighe
Slaven ver-
zoncken int
Schip.

De onghere-
gelde begeer-
lijcheit van
de Portugese
is oozlaec
daer men
nigh om lijf
en goet ghe-
bracht wert.

Groote sterf-
te ende hong-
ger in Ma-
lacca.

De Conin-
gen van Sa-
matra beset-
ten de straat
van Samatra.

Oozsacke van
betwist.

Coerustinghe
om Malacca
te ontfet-
ten.

Verhael doet
seibe Schip
verdoynen
was.

Verdoynen
Schip wert
nae Genuis
gheboert.

Een Gallis-
otte brengt
tpdinge tot
Goa van 4.
Scheppen ont
Portugael.

't Casteel Co-
lumbo bele-
get van de
Coning van
Seplon.

Wanneer
dat de Woor-
dan Goa na
Malacca ge-
baren is.

Coerustinghe
van een Ar-
made om Co-
lumbo te ont-
setten.

Weel volcks
ghedwongen
om Columbo
helpen te ont-
setten.

Een groote
contributie
tot Goa.

Ghecomen hebben / haddense dese Armade tot alle gheluck niet ghemoet / daer sp wepnigh op verdacht waren in de contrepie haer te vinden : Dese Armade hebbent Schip met haer naer Ormus gheboert / alwaer die rest vande Weper ende goet datter overghebleven was / ghelost wert / ende het Schip ghesleten / ende maechten aldaer een cleyn Schip toe / welcke niet het selsde volck van het ghesleten Schip ende over ghebleven goet naer Portingael is ghevaren / alwaer sp in salvement naer lange moepten / ghearriveert zyn.

Den 7. September Anno 87. quamen een Galliothe van Mossambique, bringende tpdinge dat aldaer waren ghecomen 4. Scheppen van Portugael / te weten / den Admirael Sant Antoni, San Francisco, onse Lief-vrouwe van Nazareth / ende Sant Alberto, ende van het Schip Santa Maria, dat met haer van Portingael ghescheppen was / en wisten niet af te seggen / dan verstonen daer nae dat het weder naer Portugael ghekeert was / dooz eenighe fauten ofte quaet weder. Acht daghen naer dato van dien quamen die voorszeyden Scheppen binnen Goa, alwaer sp met blipschap ontfangen worden.

Op dese selsde tijdt is de Fortresse genaemt Columbo, die de Portugesen in't Epland van Seylon hebben / belegen vande Coningh van Seylon, genaemt Raju, ende was in grooter benaethept / ende worden van Goa ghesonden een Armade van Justen ende Galepen, wesen de Oversten daer van Bernaldijn de Carvalho, om haer te ontfetten.

Op dese selsde tijdt is van Goa getrocken een groote Armade van Justen / Galepen / ende Galliothen / en ander Scheppen met veel volck / ende muntie / victualie / ende andere diergheleke materialen / om Malacca, te ontfetten / dat seer benaut was / als vooren geseyt is. Van dese Armade was Overste enen Don Paulo de Lyra Pereira, een vermaert Edelman / ende out Crighs-man / hadde recht te vooren gheweest Capiteyn van Chaul was seer ontsien ende victorieus in alle syn aenslagen / waerom tot dese tijdt ghecozen worden.

In het laatste van November zyn die vier vooben genoemde Scheppen weder van Goa ghetrocken naer Cochijn, ende hare ladinghe hebbende / naer Portugael gheseyt.

Inde Maendt naest volghende van December / ghebuerende die benaethept vande Fortresse van Columbo in Seylon, hebben die van Goa noch een ghewelbighe Armade toebereydt / ende hebben veel personen in Goa met gheweldt opghenomen / ende inde selsde Armade ghesonden / om dat daer volck ghebzack / met groote contributie van ghelde / dat onder de Coop-lieden ende inwoonders ghetrocken woide / met welcke Armade is ghegaen dooz Overste / eenen Manuel de Souza Courinho, een goet Edel-man ende Soldaert / die eertijds Capiteyn van de selsde Fortresse van Columbo gheweest / ende een ander beleghe beschermt hadde / waer dooz hem de Coningh grootelijcks begaest / ende synen staet verhooght hadde / en wert noch nae den doot vande Vigorey van Indien / Gouverneur van Indien / als wy op syn plaats ende tijdt sulen verhalen. Dese albus heen treckende / is ghecomen op't Eplandt Seylon, alwaer hem hest gheboeght met de eerste Armepe / ende hebbende haer in ordinantie ghestelt / om den Ragu slaghe te leveren / den welcken siende die

menichten van de Portugesen is op ghetrocken met alle zyn Legher / latende de Fortresse ledigh ende vry / tot een groote blipschap vande Portugesen / hebben de Fortresse versien met alle noodt djust ende volck / zyn weder ghekeert naer Goa, alwaer sp met groote triumphe ende ghenerale verblippinge ontfangen worden / inde Maendt van Martius / Anno 88.

Inde Maent Aprilis naestvolghende van het selsde jaer / is in Goa ghearriveert die Armade van Don Paulo de Lyra, die nae Malacca ghegaen was / en zyn met victorie weder ghekeert / hebbende Malacca ontfet / ende die passagie naer China ende ander weggen weder vry ghemaeckt / ende gheschieden aldus / dat comende die Armade by de Estrecho van Malacca, hebben ghemoet een Schip vande Coningh van d' Achein, in het Eplandt van Samarra, hoest Eyandt vande Portugesen / ende principale oorsaecke van dit beleghe ende benaethept. In dit Schip was een Dochter vanden selden Coningh van d' Achein die by sonde aenden Coningh van Ioor in houtwelck / om met hem nieuwe aliance te maken teghens die Portugesen / en sonde hem tot een present een schoon stuck Gheschuts van Metael / dat desgelijcks in Indien van groote noyt ghesien is / waerom het naermaels ghesonden werdt vande Portugesen / aenden Coningh van Spaengien tot een verwoondringhe / in het Schip van Malacca, welcke daer naer in het Eplandt Tercera, (een vande Vlaenische Eplanden) bleef / alwaert selsde stuck met grooten arbeit upt ghehaelt worden / ende leyd althans op die Fortresse vande het selsde Eplandt Tercera, om dat het dooz zyn swaarte qualick naer Portugael ghebracht can worden. Herrende weder op onse ppropoost / hebben dit Schip met des Coninghs Dochter ghenomen / ende al wat daer in was nypt gemaect / met welcke cregen alle adbhys van wat daer passeerden / zyn terstont ghevaren naer Ioor toe / ende hebben haer volck op het landt ghewonnen / in goeder ordonnantie / ende alsoo die Stadt van Ioor bestoimt ende besprongen / welcke was beschant ende omringht met houte staecken / ende de Wypsen meest van Strop. Die vande Stadt siende soo veel volcks / ende hare resolutie zyn bezyest gheworden / en hebben de hucht ghenomen te landwaert in / al die condon / en die Portugesen overvielen die Stadt / ende staken daer den brandt in / ende hebbense gheheel verniet ende verdestruert / ende die het niet ontloupen consten / doot ghesmeten ende ghecaptiveert / ende vonden daer over die twee dupsent byf hondert Metalen stucken / soo cleyn en groot / 300. 2500. die al naer Indien ghebracht werden / is te verstaen dat sommighe waren van de groote van een Musket / ende ander grooter / en oock gheheel grootelijck / en waren seer net ghevocht met Figueren en Loofwerck / dat haer Italiaenders ende Portugesen gheleert hebben / die het Christen gheloof versaecht hebben / ende Machometisten gheworden zyn. Dese zynder wonder veel op alle plaetsen van Indien / ende doen het meeste quaet / loopen daer als sp eenighe doot slaggen ofte andere quade seften bezyen hebben / ende byezen ghecasteget te wesen / loopen naer het vast Landt onder die Wepdenen ende Wooren / al waer sp groote Salarisen crighen / van ten Coninghen ende Capiteynen van het Landt : Seiden

De Coningh
van Seplon
wijckt.

Columbo
ontset.

Beschijvinge
ge bant ont-
set van Ma-
lacca

De Portuge-
sen ontmoet-
ten een schip
vande Co-
ning van Sa-
marra / ende
namen selve.

Verhaal van
een wonder-
lijcke groote
stuck ghes-
chuts dat sp
nypt het schip
naumen.

De Portuge-
sen stercken
naer Ioor
overalleent
ende beziet
den de geest
le Stadt.

De Portuge-
sen vinden in
hondert 300.
Metalen
stucken.

Wetghebrin-
ge vande
groote van
de selsde
stucken.

Verhael van sommighe Trompetters ende Busschietters die over geloopt zijn op den Gypden Gypdel-sam

Desgelijck hoe dat sp daerom fan gen werden.

De Portugezen zijn oorsack dat eer d'ichwils Christenen werden.

De Portugezen werden in Malacca ontfangen.

De Portugezen maken p'sent de Conque van Samatra ende keeren weder nae Goa.

Den Wifcon Don Duarte de Meneses heeft niet en b'stijnge doot.

Verfchepden nae heben den van die oorsack van spo doot.

Seben ofte acht Jaren booz mijn comste in Indiën / waren daer in Goa sommighe Trompetters ende Busschietters / dat Busschietten ende Heer-landers waren / ende om dat sp in Indiën vande Portugezen seer mispzen ende veracht worden / ghelijckse alle andere Natiën vande Werelt doen / ende oock mede soo en consten sp gheen betalinghe crighen van hare ghesette soldye / ende alse per verfochten ofte berepsschen / werden ghebezocht ende inde Gallepu ghemeten / ende ghebronghen te dienen / in het leet hebben haer beraet ghenomen / siende dat sp niet meer upt het landt en mochten comen / zijn heymelijcken gheloopen naer het vaste landt nae Ballagare, by den Hydalcán, alwaer sp blijfvelich ontfanghen werden / ende met grooter eeren ghchouden / en groote salaris begaest / en gheacht als Heeren / alwaer sp haer booz disperatheit ghe-enigeert hebben / doch sommighe meenen dat sp in haer ghelooft leven : maer weet altoos booz seker dat sp daer ghetrout zijn met Wp-densche Woutwen / ende waren noch levent den tijdt mijnder affschepdt upt Indiën. Op dese manier zijn die Portugezen alsemets oorsack / booz haer vermetenheyt / ende boosvaerdye van haer epghen quae : ende maken die roepen daer sp selfs met gegeeftel worden / het welcke alleen vermaent hebbe te pzo-pooft vande Metalen stücken / ende ander instrumenten van oozloghe / dat die Indianen gheleert hebben vande selde Portughesen ende Chyistenen / daer sp te boozen niet af en wisten / ende hoe wel d'it sp dese stücken altemael hadden in goeder ordinantie gestelt / doch sceyen wel en hadden die wetenschap niet om die afte schieten / ende te ghebruyken alst behoort / ghelijck wel bleek : want verlietent terstontt altesamen / ende lieten in hande van de Portugezen / met dese victorie bleven die Portugezen seer glorieus / ende met veel p'sentien / ende quamen in Malacca, al waer sp ontfanghen werden met die triumphen almen wel can dencken / als die gheen die haer saggen verloft vande belautheyt daer sp in waren. Dit verhoozende die Coningh van d'Achein, ende dat sp: Dochter ghehanghen was / heeft spn Ambassadeurs ghesonden aen Don Paulo de Lyma, met groote p'sentien ende p'sent begeert / het welcke geconsentert wort / ende terstontt quamen weder van alle wegen naer Malacca, met alle victualye ende coopmanschappen dat haer te boozen belet was / en grootelijck ontbjack : hier mede was groote verheuginge / ende latende alle dingen in goeder ordinantie en vrede / zijn weder ghekeert naer Goa, alwaer sp arriveerden / als boozsept is / inde Maent van Wpzil / ende worden ingehaelt met grooter feest / ende Te Deum laudamus, ende veel vande Soldaten quamen met eenen goeden buyt.

Inden naest volgende Maent vande Wpze de vijftiende is ghestozzen binnen Goa den Vigorey Don Duarte de Meneses, ende was binnen vier daghen ghesondt ende doot / van cene heete ende Continue Coortse / welke is de ghemeene sieckte van Indiën / die periculens is / ende p'sumeerden dat het van hertswert was / om dieswille dat hy vzeven ghe-ctegen hadde vande Capiteyn van Ormus, waer in hem abberteerde / als dat albaer spdinghe ghetomen was van Venetien overlandt / hoe dat den Hertf-bisschop tot Lisbonen ghearriveert was / ende vanden Coningh met grooter eeren ontfanghen / en om datse

oneens gheschepden waren / als boozsept is / willen segghen / als dat hy dat soo seer ter herten nam / ende dat hy vzeft den in mis gheschepden Coningh te wesen / met die infor-matie vande Hertf-bisschop : maer wast contraire almen naemals met den Schepen verfont : want den Bisschop was overleden int Schip acht daghen / al cert in Portugael quam / doch sp hielden malcanderen gheschep inde doot : want overleeden malcanderen wepnigh / waer mede volcende haren troist ende gheschil ghelijckelijck met hare leven. Die crequiem ofte upbaert vande Vigorey, werde met groote solemnitept ghehouden / als volght. Die begraffenisse vande Vigoreys is in een Clooster / ghenamt Reys Magos, ofte die d'ie Coninghen is vande oorden van San Francisco, ende staet int Landt van Bordees, by de mondt vande Rivier ofte incommste van Goa, ende alsoo werdt het igh vande Vigorey ghebracht in de Gallepu Koozel / die altemael behanghen was met swarte Standaarden / ende met swartelakens bedrckt en behanghen / ende woort van al den Adel ghelept : ende comende by het Clooster van Reys Magos, dat is d'ie wilen van Goa, die Rivier nederwaerts nae de Zee toe / soo quamen die Wille-broeders hem ontfanghen / ende brachten hem inde Kercke / en setten hem boven die aerde sonder begraven / ende als dan woort die Wille met grooter solemnitept ghecelebreert : dit ghebaen weseude / soo werden daer ghebracht sommighe pakketten ghesloten. Wieden / diemen hiet Vias, dese zijn altoos ghesloten ende bewaert in handen vande Jesuïten / booz ordinantie vanden Coning / en worden nu mermeer gheopent / als in absentie ofte doot van eenighen Vigorey ofte Gouverneur / welke Vias jaerlijck ghesonden werden vande Coningh / zijn gheceekent met nombers / te weten / 1. 2. 3. 4. 5. en soo boozende suelgerende den Vigorey ofte Gouverneur / soo doetmen die eerste nombr ofte Via open / waer in staet als dat alijcken persoon sal Gouverneur in absentie ofte overlijden van de Vigorey ofte Gouverneur / en soo die perstou die in d' eerste Via ghenoeit is / dient is / soo doetmen die tweede Via open / ende besien wie dat daer in staet / ende dien p'sent weseude / woort terstont ontfanghen / ende geobefesert booz Gouverneur / soo dien oock absent is / doen d'ander naevolghende open / d' en naer d'ander naer 't vervolgghen vande numeros / ende almen Gouverneur heeft ghebonden / soo en doenet niet meer open / en worden die overghebleven pakketten ofte Vias terstontt weder op-gesloten / ende bewaert int Clooster / in handen vande Jesuïten / in somma dat al eer-men die Vias opent / ende isser niemant die weet wie dat daer in staet / en woort met grooter solemnitept geopent / vande Jesuïten ende gelesen in p'sentie van al den Adel / Capiteynen / Regierders / ende toehoozders / ende so de persoon die inde Vias staet is op enige plaetse van Indiën ofte Orienten / als Capiteyn weseude van Suffala, Mossambique, Ormus, Malacca, ofte enige ander plaetsen daer hy soude mogen wesen / alst somtijt wel geschiet soo trox hy terstont ontboden / ende moet alle ander Winten laien / soo hy dien bedient / en comen ontfanghen het Gouvernement / tot der tijdt toe dat daer een ander van Portugael van s' Coninghs woghen ghesonden wert : inder weseude die persoon die inde Vias staet / in Portugael / China ofte Japan, ofte die Cabo de bona Esperança

De Hertf-bisschop siert in het Schip barende naer Portugael.

De wist en de r'leben van den Wifcon ende Bisschop op den gelijck.

Deschrijvinge van de upbaert vande Vigorey.

Verhael van de Wieden diemen was gesa

Inhoudt vande eerste Via ende des gelijck van de eerste.

Onder wie dese Vias becsien

Verhael van langhende volbragen vande Vias

booz bp / soo woorden der ander Vias gheopent als booz seyd is. Die Vias / als verhaelt is ghebden wesen / quamen die Jesupten niet die Packetten ofte 's Coninghs Vias, die altemael met des Coninghs Zegel besloten zijn / ende woorden gheopent al eer men het lijf vande overleden Vigorey onder die aerde steekt / aldus werden die eerste Via ofte Numero gheopent / met groote begheerten vande omstaanders / wie dat unt soude comen / soo werden ghebonnen met Tjitel van Vigorey, eenen Mathias Dalburkecke, welke Capiteyn van Ormus gheweest hadde / ende was des Jaers te boozzen in Compaignie vande Hertbisshop naer Portugal ghebaren / oorsake dat hy een been ghebroken hadde / om het selfde aldaer beter te ghenesen: Maer hadde hy verdacht gheweest / van dit gheluck soude wel gebleven hebben. Desen absente wesen / als gheseyt is / werden die tweede Via ofte Numero gheopent / met dit selfde solemnitept ende vonden / met Tjitel van Gouverneur Manuel de Sousa Coutinho, Daer wy hier boozzen afvermaent hebben / die Seylon ontfer hadde / tot groote verwonderinghe van een peggelijck / om dat het een slecht Edel-man was: maer van groote reputatie / het welke hy met zijn langhen dienste verwozden hadde / ende hoe wel dat daer andere veel treffeliche Edelmannen waren daer men eer op verdacht hadde / die 't oock wel speet / doch dissimuleerden ende moesten altemael thoonen dat het haer aenghevaem was / hebbende hem terstont omhelt / ende die handen ghecust / ende menagie ofte beloften ghebden als Gouverneur / en hebben altemael verlaten het doode lichaem vande Vigorey, en zijn terstont gescheept in de Galee metten nieuwen Gouverneur / doende af alle Hou-banden Waendels ende Standarts / ende in plaetse van dien verciert met lustighe Waendels / ende cleeden van costelicken zyde en ander ghewae / en quamen alsoo met Trompetten en Schalmejen binnen Goa, alwaer hy met grooter triumphe inghehaelt woze / ende inde groote Kerck ghevoert / alwaer men sangh Te Deum laudamus, &c. Ende wert den Eet afghenomen van alle privilegien en liberteyten te onderhouden / naer die ghewoonte ende usantie in dierghelijcken Arten / ende woorden van daer ghebracht op het Palleys vande Vigorey, het welke terstont vande Dienaers vande overleden Vigorey gherumpt ende hy naer verwoest is / ende vanden nieuwen Gouverneur wert terstont weder ghereynigt / ende verbult van syn volck ende adherenten / ghelijck als die ghewoonheyt es ghebruyck is / in alsulchen veranderinge te geschieden. Den dooden Vigorey verlaten wesen / woorden van zijn Dienaers ter aerden bestelt ende begraven / sonder eenighe ghedachtenis daer meer af te wesen / van die 't int particulier aenstont.

In dese naest volghende Maenden / te weten / Junio / Julio / Augusto / vant Jaer 88. is gheweest in Goa, ende die Custe van Indien / die grootsten Winter die in langhentijt ghesien is gheweest / hoe wel dat het alle Winters altouws regent / deurgaens sonder ophouden / den gheveelen Winter booz endende: maer soo dapper niet als dese drie Maenden: want reghenden van den 10. Junij af / tot den 1. September / staegh aen malcanderen / dat men niet en mocht segghen dat het een half ure op hielt / nacht ende dagh / maer booz

veel Wupfen ter needer stozten vande bochtighe heyd / en oock om dat den steen daer men af maecht seer moztuwe is / ende met selende met half aerde.

Inde selfde Maent van Augusto ghelchie- dan enen grouwsame ende wonderlijcke mozt binnen Goa, ende om dat het van enen Heer- lander was / soo hebbet hier int particulier willen verhalen / op datmen by dit exempel mach aenmercken die stoutigheyt ende on- cupsheyt / vande Woutwen van Indien / die al meest int ghemeen over een toon gheween zijn. Soo is de Historie aldus / een song quant natureel van Antwerpen / niet namen Frans Coningh / wesen een Diamant slipper van syn hantwerck / ende ghelijck als de seught gheern ghenegghen is om wat te verfoerken / is ghetrocken naer Venetien / daer den selfden een Gom hadde woenen / den Gom begheert hebbende / om desen zijn Cosijn boozs te helpen / heeft hem ghestuert in Compaignie van ander Cooplieden naer Alleppo in Suria, daer die Venetiaenders grooten handel drij- ven / als wy op een ander gheseyt hebben / om aldaer eenighe erbarentheyt te crighen inde coophandelinghe / principelijcken ghestee- ten / waer toe hem een sekere somme pennin- ghen met ghegheben hadde. Dese quant aldus ghereyft wesen naer Alleppo, alwaer ghecomen zijnde is onder het gheselschap ghe- raecht / ende inde plaets vande hoofst-somme te vermeerderen als den Gom meenden / heeft het wel de helft vermindert / ende als den tijdt verlopen was / dat die meeste van syn Compaignie hare dinghen verboozdert had- den / ende weder wilde keeren naer Venetien met hare bestede waren / ende als desen Frans Coningh sagh den tijdt verlopen te wesen / ende dat zijn hoofst-somme die helft booz ghe- bracht was / met goet gheselschap / en heeft niet weten wat bestaen / bysewde syn Gom gramschap / weder te keeren sonder beter re-keninghe te gheven / van daer hy om upt ge- trocken was / heeft hem beraden met sommi- ghe Venetiaenders / dat syn behenden wa- ren / die hem rieden te gaen met die Caffyle ofte Catana, die ghereet was naer Bassora ende soo naer Ormus in Indien / versekerden hem / aenghesien dat hy verstant hadde van ghe- steenten / dat hy goet profijt soude doen / ende ghenoech weder restaureren het herlics / dat booz syn onachtsaemheyt vande hoofst-somme vermindert was / ende noch daer en boven groote winste doen booz zijn selven / sonder eenighe interesse van zijn Gom / niet desen raet heeft hem gantsch gheresolvert het selfde te volghen / en niet weder te keeren booz dat hy syn schade weder inghehaelt hadde / ende heeft hem gheboecht hy sommige Venetiaen- ders / die oock derwaerts wilden / ende syn al- so ghereyft met die Caffyla booz langhe dagh reysen / tot dat zy ghecomen syn in Bassora, die beste Stadt van het land / ghelegghen op het uperste vande Sino Persico, die naer Or- mus loopt / vandaer syn te water ghecomen tot Ormus, daer een peggelijck syn Crame- rpe ende Winckels boozseide / ende desen Frans Coningh als jongh ende onbedreven / siende dat hy verre van den Gom was / maecten reekinghe dat het ghene dat hy hadde ghenoech eygen was / en begonst weder sonder achterdenken goet leven te leyden / son- der pet anders te pretenderen dan goet chier te maecten /

Die booz de eerste Via provisioneel Gouverneur ghecooren werde.

De absentie van d'eerste Wifozep is oorsake dat de twee Vias gheopent is.

Die dat booz 't openen vande tweede Via Wifozep wert.

De Wout- gesen vernoe- gen met wel met haer Wifozep.

Met wat triumph dat hy haer nieu- wen Wifozep tot Goa in brachten.

De Wifozep wert op het Palleys ge- boert.

De overle- den Wifozep wert begraven.

Een groote Winter tot Goa in 88. dien An. 88.

Een stabig regn vande 10. Junij tot 1. Septem- ber tot Goa.

Verhael van een mozt tot Goa.

Historie van Fr. Coning.

Fr. Coning reysst van Venetia na Alleppo.

Weght hem onder liche gheselschap / en verciert syn geit on- nutelich.

Reysst van Alleppo na Bassora en Ormus.

Haer vande comende helpers.

Een goet booz nemen van Frans Coningh.

Hy reysst met sommige Venetiaen na Ormus.

maerken / tot dat int leste die hoofdsomme by naer gheheel gheconsumeert was / ende beginnende hem te bedencken / en wist niet wat beginnen: want het weder keeren en docht hem niet goet: want en hadden die middelen niet / en oock en docht onder d' ooghen bande Dom niet comen / int leste heeft ghesolbeert naer Goa te varen / alwaer hy verstant dat hy hem altoos soude moghen onderhouden / met zijn handt-werck op te setten / totter tijdt toe dat het Godt anders opbinderden / is alsoo naer Goa ghebaren / daer ghecomen wesende / heeft Winckel op-ghefelt / ende zyn handt-werck beginnen te ghebruycken: maer om dat het gheselschap te weten / ander vzeemdelingen / van Meer-landers ende Duytschen / die aldaer waren / ende ghemeeenlyck zyn by de Vicores vooz Trompetters ende Buschfietters / die hem daghelijcks quamen befoechen / soo en const hy soo veel niet voozdereren ofte t was ghelijck op. Dit siende heeft hem ghebetermineert t eenemael aldaer te blijven / ende gantich neer schicken / om alsoo voorsaecke te hebben hem aldaer zijn leven te onthouden / siende dat alle hoop verloozen was / om zijn leven weder te derven na hups keeren / met dese resolute heeft begonne om te sien naer zijn partuer. Soo is te weten / dat onder ander vzeemdelingen / die aldaer in Goa ghecomen waren / in voorszeden tijden / was eenen Fransops natureel van Diepen / met namen Johan du Xena, dese was certijts ghecomen in Indien vooz Tromslagher / van eenen Vicoresy, ende was naer lanchteit van tijden aldaer ghetrouwt met een Vrouw van Ballagatte, van Moors gheslachte / doch Chrijsten / ende onderhielt hem eerlijck met Crommelen / ende ander Schijn-werckerpe te maken / waer van hy Winckel afhielt / ende was oock des Coninghs siem maeker / van die Galepen / in somma dat hy een goet voozcomen hadde. Dese Fransops hadde by de voorszede zyn Wuf-vrouw / twee Soonen ende een Dochter / ende gelijck als die vzeemdelingen terstont huptens landts kennig maken met malcanderen / pzinpalijck aldaer in Indien / daerder weynigh zyn / ende alle vzeemdelingen / het zyn van wat Nation dat het zyn / uptghenomen Portugezen / conuersetren met malcanderen als Woeders / welke is haren besten troost. Soo is oock desen Fransops Coningh daer oock groot ten hups se ghemerft / ende hebben hem veel ghesceit ende onthaelt: want verstant wel datse hem hier mede int net souden crighen / om haer Dochter te geven / en datse daer mede een goet houwelijck deden / om zijn handt-wercks wilke / het welke seer goet ende van groote waarde in Indien is / om die groote handel van de ghesceenten die daer is: in somma en rusten niet ghelijck die van Indien haer manier is / alse pemant gheerne inden knip hadden / tot dat zyn hem met veel beloften en wondere dinghen soo verre crighen / dat hy het sae woort gaf / welke hem naemaels het leven costen / almen in t vervolgen van dese Histozie ende waerachtighe gheschiedenisse hoozen sal. Aldus belooft wesende / hebben alle nietstighepdt gheboden ende die gheboden laten gaen / ende om t kost te maeken die Wuploft ghebonden / als dat die manier is / wesende die Wuploft van elf jaren / hups ende schoon van lijf ende leden: maer in booshepdt die argste die ops aerde dzoegh / soo dat haren Man hem vooz gheluckigh hielt / alsucken Wup-vrou-

we ghebonden te hebben / als hy by dich-wils wondelingh vertelt heeft / doch was / daer soo selours af / dat hy die niemandt en betrouden / noch van zijn eyghen staten en particulier vrienden: Waer daer hy hem meest op betrouden ende min af vermoepen / dese was d' oorsake van zyn ongheluck. Voort contract van zijn houwelijcks voorzwaerden was gheobdineert / ende hadden hem belooft een seckere somme gelt / ende totter tijdt datmen hem die selfde somme niet en gaf / souden met zijn Wup-vrouw int hups van sijn Schoon Vader blijven in woonen / ende die cost hebben / ende sijn winckel aen d' een sijde van t hups / ende wat dat hy wou soude voort zyn selve wesen / welke aldus gheschieden / en bleef alsoo langen tijdt / om dat de Schoon-vader die beloofde somme niet en wist op te brengen / ende gelijck als die familie begoft te verminderen / ende de Vader die oit ende bedacht was / in een cranchte viel / waer van hy stoz / soo en wasser soo veel ghewins niet / ofte Frans Coningh die moest oock altemet die keucken versien / t welck hem niet wel aen en stont / en begonsten in hups oneens te werden / ende quam hem dickwils met in raden wat hem te doen stont / waer op ich hem sepde / gheuo oorsake te willen wesen van twist te maken tusschen Ouders ende kinderen / doch dat het hy aengingh / aenghesien datse hem die beloofde somme vande houwelijck voorzwaerden niet en consten opbrengen / dat ich soude een hups alleen huere / ende alsoo beter hups houden alleen met zyn Wup-vrouw / dan aldaer onder soo veel / daer hy nimmer meer en conste beroben / soo dat hy hem dit leest ghebetermineert heeft / en is met twist upt den hups ghescheyden / nemende sijn Wup-vrouw ende kind / met sijn Slaven / ende heeft een hups alleen gheuert / en sijn winckel opgefelt / en zyn handt-werck geueert / in somma dat hy begoft welbarende te worden / en hadden groote soeloo. Nu is te verstaen dat zyn Wup-vrouwen Moeder / welke haren mooschen aert niet verberghen en mocht naer t overlijden van hare Man / of was om t quaet hert datse haer Swagher dzoegh / ofte om haer eygen sinnelijckhepdt / heeft haer eygen Dochter daer toe gepartuadert / die daer doch soo t scheen goet behaghen in hadde / datse tot haren Woel heeft aenggenomen een Portugees een jongh Soldaet / die daer seer groot te hups was / soo dat hy daer daghelijck quam eten en dzinghen / ende Frans Coningh betrouden hem meer als Woeder / ende ende gantich ter Wereldt niet sonder raet van dese Portugees met namen Ant. Fragolo. Dit minnen spel dzen dese twee goep lieben / met hulpe vande Moeder / al ten tijden dat zyn noch byde Moeder inwoonden / ende affmeren dat hy daer al met te doen hadde / al eer hys kreeg tot een Wup / al wasse jongh / dat en is in Indien gheen wonder: want is een daghelijck ghebupck / alse maer over die acht jaren zyn / ende wetender oock seer goede remedie toe om het selfde te bedecken / soo dat zyn voort goede Maegghden ontfanghen worden. Dit aldus ghebuerende by de vier jaren / ende oock den tijdt dat zyn alleen woonden / alwaer de Antonio Fragolo zyn ingangh maecten / met die voorszede comfiansa ende vriendtschap / al hoe wel dat hy de drie vande Camr altoos niet een Mael-slat toe dede als hy uptgingh so wasser dickwils dese Ant. Fragolo bove verborghen / sonder dat hy daer pet af wist /

Fr. Coningh maecte van de noot een deucht ende daer alst zyn drel dert is nae Goa.

Wozsack w. wrom Frans Coning niet op comt mocht.

Michael van den Johan du Xena Fransops.

Groote ghemeynschep vande Meer-landers in Indien.

Setten van du Xena om Fr. Coningh te bangen.

Fr. Coningh belooft hem met de dochter vande Xena.

Op werden ghetrouwt.

De Xena besloot een somme gelt met sijn Wuchter: waer gheeft niet.

Johan du Xena sterft.

Maet van Jan Hunge en Frans Coningh.

Fr. Coningh heft met twist met hups van Xena.

De Moeder raet de dochter tot overa spel met een Portugees.

De Portugees ghebupckt Fr. Coninghs wijf voort hulpe vande Moeder.

Dirck Gerritsz. van Enchupfen komt uit China by fr. Coningh.

ende bedreuen hare personagien. Du gheschiedent binnen middelen tijden als dat enen Dirck Gerritsz. natureel van Enchupfen / ghecomen wesende van China, en was Peter van dese Wuphjouwe van Frans Coningh / ende zijn goet bzient / soo heeft hy hem met syn Wuphjouwe te gast ghebeden / blypten de Stadt / aldaer hy syn woonplaetse hadde / om aldaer eenen bzolijcken willecom te gheben / onder ander heeft hy oock daer by genoot : Maer om dat dese eerlijcke Wuphjouwe haer excuseerde / dat sy niet haer eere niet en mocht comen daer eenloopenbet ghesellen waren / om dat het in Indiën gheen usantie en is / en haer eere soude te naer gaen / waermede hy badt hem te excuseren tot op een ander maal / Het Compt aldus gheschieden den hupse handen vooz. Dirck Gerritsz. alwaer was dese Frans Coningh syn Wuphjouwe / en Moeder / ende Woeder / ende die familie van Slaven ende Slabinnen tot haer dienste / ghelijck als in Indiën het ghebupck is. Die maeltijt volenpdt wesende / ende half beschoncken / zijn int Wilt gaen wandelen / ende niet verre van daer stont een outd Speel-hups / 't welcke deur noch venster hadde : Maer was gheheel vernielt / ende hadden achter eenen grooten schoonen Boomgaert / van Indiaensche Boomen ende fruyten. Dit Hof hadde den Schoon-vader van Frans Coningh in syn leven ghehocht / om wepnigh ghelst / om dat het als ich segge niet veel en dochte. In desen Hof syn altesamen ghegaen / doende aldaer bzenghen potten en pannen / met eten ende dzinken / om aldaer dien dagh met bzolijckheyt over te bzenghen / ghelijck sy oock deden. Du wast by gheballen als dat ich gingh wandelen met een goet bzient te veldwaert in / tot by dese contrepe van dit Speel-hups / met die minste ghedachten van 't ghelischap dat daer vergaert was / ende passerende een stuck weegs vooz by de deur / soo quam den selsden Frans Coningh blypten de poozt / gheheel beschoncken / ende hy ghewaert wozynde / heeft hy comen trecken by de Mantel / ende ghedwonghen met hem in te gaen / en myn ghelischap te verlaten / alwaer comende bzacht hy achter inden Hof / daer saten die Wouwen / haer Moeder / ende ander Slabinnen en Slaven / met hare Indiaensche Instrumenten / ende waren bzolijck / daer wesende is de Wouwe ter stont wech ghelopen / haer verbergende om haer eerlijck te maerken / naer usantie van Indiën / alster pement van blypten en byzemt in comt. Waren man heeft terstont doen bereyden het avontmael / hoewel dat het noch voozgh inden dagh was / van het gene dat sy mede ghedacht hadden / ende die Tafel wozyde ghedeckt op een mat op d'aerde in den Hof om dat het hups / als ich gheseyt hebbe / noch tafel / noch bank / noch deur / noch venster en hadde. Die Tafel bereyt wesende / zynder altemael / om gaen sitten / behalven die Wuphjouwe van Frans Coningh / die haer excuseerde datse van hy beschonckt was / en daerom niet en begheerde te comen / dan datse daer binnen met die ander Slaven ende Slabinnen soude eten / ende hoewel dat haren Man haer geen ghebadt soude hebben / datse hy ons quam / om te bewijzen dat hy daer niet jelours asen was : maer siende hare excusatie liet haer blyben / segghende : datse beschonckt was. Het avontmael aldus houdende / wesende van Slaven ende Slabinnen ghedient /

Van Wupghz. komt by fr. Coninghs voozt in haer speul hof / 3p verberghet haer naer de Indijsche manier.

Fr. Coningh Wouwe wil niet in tegen wooydigheyt van Jan Wupghz eten.

die ginghen ende quamen van daer die eerbare Wouwe was / die alsoo haren Man mepden alle dingh toe te bereyden / ende ooyden gas : maer het was verre van daer : want ter wghen dat wy bzolijck waren sonder achterdencken / soo quam de boben ghenoeemde Ant. Fragofo, met een bloot Kappier onder zijnen Mantel / wesende noch klaren lichten dagh / vooz in 't oude Hups / in presentie van alle Slaven ende Slabinnen / soo van Dirck Gerritsz. als de mijne / ende van haer eygen Man / sonder byese te hebben van ons / die inden Hof gheen vier schyeden daer van daen en saken / ende nam die eerbare Wouwe by der handt / ende leyden in een vande Cameren die sonder bloer / deur noch venster was / ende zy deden haren doech van 't lijf / ende spzydent op d'aerde neder / om haer niet bypl te maken / ende deden alsoo eenen spzongh / sonder t'aensien die presentie vande Slaven ende Slabinnen / ende 't perijckel dat sy passerende : soo wy sulchs hadden comen te verstaen / ofte by gebal pemandt op ghestaen hadde / ofte eenigh vande Slaven of Slabinnen daer af vermaent hadde / ende offer pet af quam / soo hadden den selsden / Ant. Fragofo 10. oft 12. Soldaten syn bekenden ende vzienden niet verre van daer heeten verwachten / die met een sluyt ofte teercken noot wesende / soudent hem te hulpe ghecomen hebben / om ons alsoo den bech af te spelen / ende die Wouwe met te nemen / welcke een daghelijckhe neeringhe in Indiën is : Maer ons geluck was dat hy syn dinghen ghecupst hebben / is weder wech ghegaen / ghelijck als hy gecomen was / ende sy wel gemoet / ende als haer die Slabinnen vzaegghen hoe sy die stoutigheyt hadde / sulcx te bestaen / aenmerkende het groot perijckel daer sy haer leven in selde / antwoorden : Dat sy naer 't leven niet en vzaegghen / als sy maer hare lust mocht boeten / en dat haren Man een vzonchaert was / en haer niet weert en was / en dat sy dese syn ghesel over die 4. jaren tot eene Woel ghehadt hadde / en begheerden om sijnent wille ghewillich te sterben / en doen dit gheschiede en wast noch gheen 4. jaren dat sy Frans Coningh ghehadt hadde / ende mocht wesen tusschen die 15. ende 16. jaren out : een wepnich daer na quam sy achter inden Hof / ende hadde de schaemte / soo 't wel schen al verloozen / ende begonst te dansen en te singen / ende bewees groote vzeughden / waer mede alle 't ghelischap bly waren / principlijck haren Man die hem daer in verbeughden. Den abont ghecomen wesende / ende een pegghelich geschepden zynde naer syn logement / soo quam ons ter ooyen die gheschiedenisse van dit sept / ende 't perijckel daer wy in gheweest hadden / ghelijck als wy vande Slaven ende Slabinnen verstonden / die alle het regiment aenghesien hadden / met groote verwonderinghe : en beschelijck so heeft den selsden Frans Coningh beginnen te merken / dooz waerschouwinghe van ander / als dat syn Wouwe hem niet recht en dede : maer en wift niet wiet wie dat het mocht wesen : maer en hadde gantsch gheen ghedachten noch mistrouwen int minste met dese Ant. Fragofo, die hy meende syn beste bzient in alle getrouwigheyt van de werelt te wesen / ja dat meer is / en dozz niemant syn secreten en gedachten ontdecken / als dese Ant. Fragofo, dien hy in 't heymelijck gingh raedt vzagghen / segghende : Dat hy verstaen hadde / ende oock eenzdeels hermerkte / dat hem syn Wouwe outrouwe dede / hem vzagghende wat

Ant. Fragofo so comt by lichten dagh blypt f. Coninghs Wouwe in presentie vande slaven

Fragoso heeft 10. oft 12. Soldaten verboyghen om inde noot te behelpen.

Merckte de stoutigheyt van dese vzeughe Wouwe.

Fr. Coningh Wouwe haer dinghen met de vzeugers ghebaen hebbe in de bzolijck

Fr. Coningh begint d'outrou van syn wiff te merken.

Hy neemt raet aen de Man vande daer.

hem docht dat hem te doen stont / ende dat hy
 boozghefomen hadde om te dissimuleren / en
 besien oft hyse bedpe te samen conste betrap-
 pen / ende haer bedpe alsoo ombyngen / twel-
 ke hem d'ander oock raden / hem beloovende
 daer toe alle hulpe ende fabeur / die hy van
 zynen persoon zoude moghen van doen heb-
 ben / met alle secreten die zy malcanderen be-
 stelijck beloofden : ghescheppen wesende van
 malcanderen / is Ant. Frago ghegaen by de
 Vrouw die hy alle den aenslaggh gheopen-
 baert heeft / en hebben terstont ghesloten dat
 zy hier naer deden / ende dachten altoos dat
 haer den boozghebaet de beste boozdeel was. Soo
 gheschiedent dat zy op eenen avont / wesende
 inde Maent Augustus Anno 88. hadden een
 avondtmael bereydt ten Hupse vanden
 Frans Coningh / ende een Wyaedt-vercken
 ghehouden / alwaer dese Frago ende die Moeder
 van haer te gast waren / die oock soo 't
 wel seheen van 't contract was / ende die prin-
 cipaelste oorzake van de Tragedia / hoewel zy
 sulcks naemaels stoutelijcken misjaecten /
 wesende aldus byzlijck / soo was ick op een
 sekere plaets ten avondtmael / tot een Wuytsch
 Schilder / alwaer ons Frans Coningh sont
 een quartier van 't Wyaet-vercken / ons doen
 biddende dat wy 't om synent wille wilden
 eten / ende een van onsen Hupse die 't selfde
 byacht / hadden se aldaer eens gheschoncken /
 van een sekere Wijn / die met het crupt Durroa
 vermengt was : want die persoon die 't ghe-
 doncken hadde / quam half verlust en nipt
 zyn sinen / waer by gheboelden dat die saeck
 niet recht en gingh / alst namaels wel bleek :
 Weseu byanch hadden se alsoo ghehouden
 met het crupt Durroa / om den armen Frans
 Coningh alsoo berooft van sinen te maken /
 ende te beter haren aenslagh te werck te stel-
 len. Het crupt begoft zyn operatie te doen /
 soo dat hy slapen moest / ende die compaengie
 ghescheppen wesende / heeft zyn deure van zyn
 binnen trap gheslooten / als hy booz een ghe-
 woonheyt hadde / en die sleutelen onder zyn
 hoof-peulen ghelept / ende is met zyn lieve
 Hupzoutwe te bedde ghegaen / soo zy haer
 gheliet / alwaer hy terstont gheslapen heeft
 ghelijck een dootd' mensch / ten eenen booz de
 cracht van 't Durroa / ten anderen om dat hy
 eenen goeden rups wech hadde. Weseu den
 ontrent elf uren inder nacht / is ghecomen Ant.
 Frago gheheel ghetwapent / met een ander
 zyn goet vliet / die hem quam ghelepen / son-
 te weten wat dat hy gingh doen / soo hy se-
 de : aende deure comende van 't Hups van
 Frans Coningh / heeft goelijckens ghesloet
 ende gheseyt teghens die Slaven die beneden
 slepen / dat zy die deure souden open doen /
 welke antwoorden dat haer Meester te bed-
 de / ende dat die trap deure van binnen in het
 slot was. Dit hoorende die Vrouw van
 boken / die niet en sleet / quam terstont gelo-
 pen aen 't venster / segghende : dat hy een
 leer soude byenghen / ende klimmen te venster
 in / het welcke hy terstont bestelt heeft / ende
 is met haer hulpe te venster in ghecomen / en-
 de zy heeft hem om hest en willecom ghebet-
 ten / ende hy de handt ghelept naer binnen /
 daer haren Maan wel vast lagh en sleet / wep-
 nigh verdacht op die groote verraderpe van
 zyn Hupzoutwe / ende vanden die hy booz
 zynen besten vijands hielt. In somma heeft
 gheseyt mi wel daer seyt den douchaert ende
 better / die ons merden om den hals te byen-
 ghen / ende ons lieve ende playser te schep-

pen / neemt mi u wjake van hem / hebby my
 lief / den welcken heeft hem terstont een steek
 ghegheben met zyn Kappier / booz die bozft
 dattet achter upt quam / ende doen noch een
 ander van d'een zijde in / en d'ander zyde weer
 upt / ende noch vier ofte vyf stecken naer
 zyn dootd' / waermede den omoselen al sla-
 pende zyn leven verloor. Dit ghebaen we-
 sende namen terstont alle die Ghesceenten en
 Diamanten / die haren Maan van veel perso-
 nen te werck hadden / en oock om te vercoopen
 soo dat se wel over de 40. dupsent Parbauwen
 bedroeghen / naer ghemen gissinghe / ende na-
 men zyn Kappier dat staken zy hem inde hant /
 ghelijck als of hy hem verweert hadde / om
 te segghen dat hy haer hadde willen vermoor-
 den / ende dat zy hem in hare bescherminghe
 gheboot hadde : maer men wist wel contrarie
 want die Slaven die beneden waren hadden
 altemael aenghehoort : aldus namen het hint
 dat van twee jaren mocht wesen / ende liepen
 ter deuren upt / ende een stuch gheloopen heb-
 bende / lietent kindt op die strate petwers booz
 een deure van een hups liggen / daerment smo-
 ghens vont / en hoewel dat die Slaven groot
 geruchte maecten int bleden van haer Vrouw
 / en die Justitie ginghen halen : maer men
 en conste niet vinden : Want ginghen dien
 selfden avondt kloppen aen 't Clootter vande
 Jesuyten / haer biddende dat se hem wilden
 herbetghen / en gaf haer de meestendeel vande
 Ghesceenten / segghende : dat hy de Maan ge-
 doot hadde in zyn bescherminghe : maer heb-
 ben se niet willen ontfanghen / evenwel namen
 die Ghesceenten / om weder in handen vande
 epgheuers te gheraken / des anderen daeghs
 waft over die ghesceete Stadt / met groote ver-
 wonderinghe / ende hoewel datmen alle neer-
 sigheyt dede / met groote pene van diese Hups-
 den / hoofden / en verberghden / nochtans en
 quamen noopt te boozschijn : maer worden
 koutelijcken daer naer ghesien inde Stadt van
 Chaul, welke leydt van Goa boozdwaerts
 aen 30. mylen / en ginghen aldaer by langhs
 de strate / sonder daer pmanet naer te betref-
 schen : want daer was al gras over ghewas-
 sen / ende men siet wepnigh op sulcke dingen :
 want gheschiedt meer als Sonbaeghs. Den
 dooden Maan lagh alsoo tot smooghens / soo
 dat wy Wuytschen hem moesten doen begraven
 Want die Moeder en wilden daer niet een
 penningh toe gheben / ende hielt haer als of zy
 hem niet aenghesaen en hadde / ende hup den
 Moorder noch met victualie ende gheit / om
 naer Boztugael te baren / ende quam met ons
 inde Bloor / en ick sagh hem noch int Eplant
 van Santa Helena, met een audatie ende pre-
 sumsoen / ghelijck oft daer met hem noopt pet
 quaers ghebeurt waer / ende quam naer Boz-
 tugael sonder datter opt Maen naer craepden /
 ende hadden noch beloofd aende Moeder en
 Vrouw / dat hy soude comen met vergiffenis
 ende haer noch trouwen / het welcke niet eens
 en twijffle alsoo te gheschieden / soo hy sulcks
 maer pzetendeert en versoect / aldus is vol-
 epnt die repse van dese Frans Coningh / wel-
 ke op 't langhe hebbe willen verhalen / om dat
 men mach mercken ende verstaen die stoutig-
 heyt / en inclinatie vande Indiaensche Vrouw-
 en : want daer en is niet een saer ofte daer
 werbender in Indien wel 20. ofte 30. Maan-
 nen van hare Vrouwen vergheben en omghe-
 bycht / alleenlijck om hare oncupheyt te ple-
 ghen. Welschelijcks werden daer Jaerlijcks
 menichte van Vrouwen van hare Mans om
 ghebychts

Ant. Frago
 so beruoozt
 Fr. Coningh
 al slapende
 in de nacht
 booz kulte
 van Fr. Co
 ninc Wuyf.

Wachten
 ende legghen
 hint van de
 boozs. Fr.
 Coningh by
 de strate.

Comen by
 de Jesuyten
 gheben veel
 Ghesceenten
 an wel ons
 saenghen te
 weyden.

Wachten
 inde Stadt
 van Chaul

Fr. Coningh
 wert vande
 Meer-lan-
 ders begraven.

Ant. Frago
 so trecht na
 Boztugael

Bozlaek
 vande India-
 sche byontwer-
 waeromne
 dat se soo
 veel Mans
 dooden.

Ant. Frago
 so raetslaet
 met Frans
 Coninghs
 Wuyf.

Ant. Frago
 so raetslaet
 met Frans
 Coninghs
 Wuyf.

De Moeder
 van 't Wuyf
 is de princ-
 paelste oor-
 saken van
 dit quaet.

De briege-
 lijcke ure
 berooft booz
 den byanch
 fr. Coningh
 verstant.

Ant. Frago
 so comt in
 de nacht ge-
 wapent naer
 Fr. Coningh
 hups.

De balseme
 die gheghe-
 raet van een
 Vrouw tegh
 haer Maan.

Fr. Coningh
 comt met
 een lecher te
 venster in.

ghebracht om overſpel te maer en braghen-der niet een hant naer / en ſegghe bymoe-
digh datter gheen liefdelijcker doot en is als
alſoo te ſterven / waer mede zy ſegghe / be-
ſtigghen dat zy om oprecht liefde ſterven ende
ghedoot werden. Oock om te weten dat die
eerbare Wouwe alleen niet en was van qua-
de inclinatie / dan oock hare Wouder / die
welcke wefende van 14. oft 15. jaren oudt /
wozden binnen Goa int openbaer verbzandt
booz Sodomitier ofte Woggher / en was ten
tijden dat Frans Coningh ende zyn Schoon-
vader noch leefden : maer en was niet ghe-
noeg om hem te waerſchouten van zyn
Wouder / ende hare gheneghentheid :
want ſcheen wel dat zyn ongheluck ende Pla-
neet het alſoo gheozdineert hadde / om alſoo
te voleyden.

Op den 16. September Anno 88. is ghe-
arriveert in Goa een ſchip van Portugal /
met namen San Thome, byzeggende tydinge
van vier ander ſchepen / die in Moſambique
waren / alle van Portugal / die ſommighe da-
ghen daer na quamen / waren deſe / den Admi-
rael San Chriſtoval, ende Santa Maria, Sant An-
tonio, ende Noſſa Sennora da Conſeprao : Met
deſe ſchepen quam tydinghe van 't overlij-
den van mijn Heere den Hertſbiſſchop / Don
Frey Vicente da Fronſecca, wiens doot was op
de reſſe naer Portugal / wefende den 4. Au-
guſtus van Jaer 87. inde contreppe tuffchen
die Vlaemiſche Eplanden en Portugal : want
acht daghen naer dato van dien / ſoo quame
ſchip aen landt / vermoeden dat het ſenju
was die hy van Indien bracht / ofte eenighen
Apoſtem die hem in het ijs ghebarſten was
want op den dagh dat hy ſterft een uyze te
wozen / was noch t'aenſien booz cloeck ende
ghelont / hem quam een accident over ſubij-
tich ende aler hy zyn Teſtament mocht ma-
ken / bleef doot / ende naer dien ſoo gaf hy
wel een kan vol ſenju upt / in ſomnia werde
met alle zyn Wiſſchops kleeren / ende Wgter-
ende Ringhen / in een kiſt ghelept / en alſoo
over-boort ghetwozen in de Zee. Deſe ty-
dinghe heeft deele in Indien bedroeft / te we-
ten van die hem goetgunſtig en vrienden
van verre waren : maer ter contrarpe waren
verblijdt die hem haten / ende een quaat herte
toe dzoeghen / om dat hyſe op haer ſeer gerre-
den hadde / ende gherepzehenbeert van hare
deſcheyden / ende die daer meet aen verloor-
ren / dat waren wp ſyn Dienaers / die ver-
wachtende waren groote woorden ende ver-
beteringhe / als hy ſonder twiſſel bande Co-
ningh verwozen ſoude hebben : want was
een bande principaelſte oorzaken / dat hy ver-
waerts zyn reſſe ghenomen hadde : maer die
doot heeft het al belet en verandert / ende hoe-
wel dat mijn meeninghe ende intentie op dien
tydt wel was / den Hertſbiſſchop myn Heere
te verwachten / en mijn vertoevinghe aldaer
langher te doen / ofte moghelijck gantſch ende
gheſeelſch mijn reſidentie te houden : maer
met deſe tydinghe zyn gantſchelijck van ſin-
nen en propoſten verandert / en my is ghehe-
lijcken een afgrjſen ghecomen / van 't ghe-
wel dat my te wozen aenghenaeem was / ende hoe
wel dat my ghenoech middelen booz quamen /
om aldaer goet dooz comen te hebben / ende
ghenoegh als natureel bedjeven was / en booz
die ghehouden gheacht en bemint. Alle deſe
ſaken en hebben niet machtigh ghenoech ghe-
weeft / myn affectie ende begeerten die my op
een nieu aengroepde en vermeerderden / van 't

verſoeken ende weder keeren van 't Daderſ-
landt / ſoo dat my dacht dat my Godt mijn
ooghen hadde ghepropent / en gantſch verclaert
met den doot van mijn Heere / om alſoo te pze-
tenderen / die wederkeeringhe van 't Daderſ-
lant / 't welcke te wozen ſoo verbonckert was /
en ſoo wepnigh ghedacht / en oock int groote
twiſſel ſont ſulchs opt gheſchiet ſoude hebben
hy leven en wederkeeringhe bande ſelfde myn
Heere den Hertſbiſſchop / ende om te ghenie-
ten bande tydt die my offererden / ſonder te
verwachten eenighe ander inconvenient ofte
oozake van beletſel / die my daghelijck ghe-
noegh booz oogen gelept werden / en wel day-
perlijck teinteren / waeromnie my gantſche-
lijck hebbe ghereſolbeert / die reſſe ende weder-
keeringhe te pzetenderen / waer toe alle midde-
len gheſocht hebbe die my dachten noodigh te
weſen / om ſulchs te volbrayngen / ende dat my
meer daer toe perſuadeerde / was daer en bo-
ven te verſtaen / het verlies van mijn Wou-
der willem En / die met my in Indien ghe-
weeft hadde / reſſende van Serubal upt Por-
tugal den wegh naer Hamborgh / achter En-
gelant om / alwaerſe (Godt betert) met ſchip
met allen dieben / ende niemandt af en quam
noch nopt tydinghe of tercken van haer ghe-
comen is / aldus ghereſolbeert wefende / ſoo iſt
gheballen als datter een ſchip toe ghemaect
werde upt auzhoztept bande Vigorey, en dat
booz requerement bande pachters / bande We-
per / om dat die menichte bande Weper die ver-
gader was / die ſchepen die van Portugal
ghecomen waren / niet al en conſten laden / en
hoe wel dat die ſchepen ende brachten van
dien op haer ſelfs verpacht zyn / met obligatie
bande Coningh / als datter anders geen ſche-
pen moghen bezacht noch afghebeerdicht
wozden als hijs / dieſe haer veroblijgeren ſaer-
lijcks toe te maken / ende af te verdrigen / ende
ſoo daer eenigh goet waer in Indien als We-
per ofte andere waren / dat die boozſ. ſche-
pen niet laden en moghen / ſoo fullenſe ghehou-
den weſen / daer toe verſocht zynde bande
Pachters bande Weper / ende Officiers bande
Coningh / een ofte meer ſchepen daer toe te
coopen ofte beſchicken / ſoo men daer vint die
daer ſuffiſant toe zyn / ende wanneer zy ſulchs
weggheren / dat alſdan den Vigorey ende Of-
ficiers bande Coningh moghen bezachten
alſodanighen ſchip ofte ſchepen / alſt haer
goet dunct / ende bequaem daer toe binden /
ende het ſelfde laden met Weper bande Pach-
ters / ende alſodanighen goeden alſſer ſoude
moghen offereren / wel verſtaende dat na da-
to / dat die ſchepen bande Pachters alerſt
zyn afghebeerdicht / ende dit alles tot ppoſijt
bande Coningh / ſonder dat die Pachters daer
hebben pet op te ſpreken. Soo iſt aldus ghe-
ſchiet dat een ſchip / ghenamt Santa Crus,
welcke was ghebout in Cochijn, bande Co-
ningh bande Malabaren, en habdient ghenomt
naer de Stadt van Cochijn, welcke epghent-
lijck bande Portugieſen den naem van Santa
Crus is ghegheven / 't welcke hy gebaen had-
de ter eeren bande Portugieſen / om dat hy met
haer woederlijcke aliance heeft / en woort van
de Coninghen van Portugal ghenoeint on-
ſen Woeder in wapenen. Dit ſelfde ſchip
hadde aen een Portugieſen verhocht / die daer
een wopagie mede bede naer China ende Japan,
wefende bande groote van 800. laſt / ende om
dat het ſterck ende goet was / ende quamen
om die reſſe naer Portugal te moghen doen /
en om dat als gheſept is / die Weper meer was
als die

De Woeder
bande Wou-
wer in Goa
levent deſe
bzandt.

Opdinghe
van 4. ſche-
pen die in
Moſambique
que laggen.

Deſgelijcks
bande Hertſ-
biſſchop.

Den Wiſſ-
ſchop werdt
met al zyn
gereetſchap
inde Zee
ghetwozen.

De doot van
de Wiſſchop
maecht dzo-
be ende blje
menſegen.

Van Wou-
wer doot
des Wiſſ-
ſchops doot
van ſinnen
bande en
wil weder
na Wou-
wer keeren.

Van Wou-
wer
angeborcht
om daer te
blijven.

Van Wou-
wer
ſterft achter
Engelaude.

De Wou-
wer
ſchip nae
Portugal.

Opdant
int bebrach-
ten bande
ſchepen nae
Portugal.

De Coningh
bande Santa
Crus
ter eeren naer
de Wou-
wer ge-
ſen.

Die Pach-
ters ſoeken
't ſchip te
coopen van
de Coningh/
om Peper te
laden.

als die Portugaelfche Schepen laden mocht-
ten / ſoo hebben die ſelfde Pachters den Vi-
corey haer requerement ghebden / datment ſelf-
de ſchip ſouden coopen / naer inhoud van
haer contract / ſoo heeft den Vicorey die Pach-
ters van de Schepen doen roepen / ende haer
die weet ghebden / met het requerement van
de Pachters vande Peper / dat ſp't ſchip
ſouden coopen naer ordinantie vande Coning/
aengheſſen den noot alſulchs eſchte / 'twelc-
ke 3p ghewepghert hebben / ſeggende: dat
het haer niet ghelegghen en was / ende ſoo ſp't
begheerden ſte coopen tot doozdeel vande Co-
ningh er: de de Peper / datſe hem oozloſ ga-
den / midts dien onderhoudende des Coninghs
ordinantie / dat hare Schepen eerſt ſouden ha-
re ladinghe hebben / ende afgheveerdicht
weſen / hoe wel dat het haer daer naer herou-
den: want meenden dat 3p gheen goet ghe-
bonden ſouden hebben / om daer in te Sche-
pen: maar hadde wepnigh min als d'ander
Schepen / ende overmidts dat het ſelfde
ſchip ghecocht wert / (war toe die Pach-
ters vande Peper 't gheft verſchoten van
's Coninghs wegghen /) vooz ihten dupſent
Ducaten ghereet gelt / midts conditie dat die
ſelfde Officiereu / te weten / Schipper / Conne-
ſtapel / ende Hooghbootſman / die daer op ghe-
weeft hadden / inde reys naer China ende la-
pan, ſouden daer op blijben / met die ſelfde Of-
ficiereu / en die Conneſtapel was eenen Wirc-
ſchep / van Enchupfen / die naer dat 3p 20.
Jaren in Indien ghereſideert hadde / hem nu
meenden met deſe goede conjunctie van het
ſchip bereypte te maken / om naer Portugael
te reysen / ende om 't gheſelſchap goede vrient-
ſchap ende hemiſſe / hebbe ghepzetendeert int
ſelfde ſchip eenighe plaetſe te berccghen / en
om dat die Pachters vande Peper haer Fac-
tozen in Indien hebben / dat Duypſchen wa-
ten / van wegghen die Puckare ende Belfares
van Nuſburgh / die op die tijdt part en deel
hadden / aende Peper. Deſe ſepnden in elck
ſchip een Factoor / die de Coningh plaetſ
vergunt vooz haer perſoon ende virtualpe.
De Factoorpe vande Peper vant ſchip Santa
Crus, werden 3p vergunt / vande ſelfde Pach-
ters / ofte hare Comiſſen / om dat het mijn
particuliere bekenden waren / waermede ghe-
heelijken hebbe preparatie ghemaecht / ende
alle myn ſaecten afgheveerdicht met een paſ-
poozt vande Vicorey ofte Gouverneur / ſonder
welcke niemant en mach upt Indien trecken:
deſgheſchicks myn ſertificatien vande reken-
tamer vande Coningh ende die Matricola
General / daer alle die naer Indien comen
op gheſchreyben ſtaen / met hare ſoldpes: dat dooz
bevel vande Vicorey woort afggherekent / met
certificatie van dat die Coningh ſchuldigh
blijft / ende den tijdt vande residentie ende
dienſte diemen in Indien ghebden heeft / om
alſoo in Portugael willende eenighe recom-
penſe requereren / vooz de gheen die weder int
ſin heeft naer Indien te heeren / ende hoetwel
dat ſulchs myn intentie niet en was / hebbe
alle deſe dinghen oock moeten doen naer die
couſtume ende ordinantie / ghebende te her-
ſtaen / dat myn meeninghe was weder te he-
ren / om alſoo weder oozloſ te krijgen / 't welc-
ke myn vande Gouverneur lichtelijck ver-
gunt werbe / met alle die boben ghenoemde
certificatien / waer mede hebbe oozloſ ghe-
noemen van alle bekenden ende vzienden / met ge-
noegh hertſweer ende dooſhept / als die gheen
die gingh verlaten het tweede Waders-landt /

Wat wat
vrijt het
ſchip ber-
recht wert.

Van Huppen
werdt Fac-
tooz op 't
ſchip S.
Crus.

Van Huppen
neemt ooz-
loſ aende
Gouver-
neur van In-
dien.

dooz die groote ende langhbuerighe conberſa-
tie ende ghemoonhept / wiens affectie 3p die-
wils repugneerden die doozghenomen reſpe in
bergetenis te ſtellen / maar die gedachten ende
oude affecten van 't rechte Waders-landt wa-
ren ſtercker / ende overwonnen die leſte affect-
ten / ende deden 3p gautſch alle ghebachten
van dien achter den rugghe ſtellen / om alſoo
mijn propooſt te achter volghen / ſtellende
mijn affairen in Godts handen / die alleen
is die ons te rechte can ſtuere ende helpen /
ende alle onſe dinghen een goede uptgangh
gheven.

Inde Maent van November Anno 88. ſpi
die Schepen weder van Goa naer die Cuſte
van Malabar ende Cochijn gaen laden.

Den 23. van den ſelfden 3jn 3p met ons
ſchip Santa Crus 't ſep ghedaen / om onſe
vopagie te beginnen. Den 28. 3jn ghecomen
in Honor: een Fortreſſe vande Portugelen / en
is die eerſte die 3p hebben inde Cuſte van Ma-
labar, is van Goa Zuytwaerts aen 18. mijlen/
alwaer was onſe plaetſ gheaffigneert om
onſe ladinghe van Peper te nemen. Op deſe
plaetſ en plachtmen gheen Peper te laden /
ende 3p waren het eerſte ſchip dat haer opt
gheladen hadde / ende meenden van dien tijdt
voorzaen / albaer alle jaren een ſchip te laden /
overmidts dat die Coninginne diemen heet
van Baticola, (dat daer dicht by leyd / ende
Honor is in hare Jurisdictie ofte Coninghe)
haer verobligheert heeft / alle Jaren ſeven
oft acht dupſent Quintalen Peper te leve-
ren: midts ſoo moeten haer altoos die helft
van het gelt ſes maanden te vooren geben / en
alſdan ſoo doet ſet leveren allenckens / waer
toe die Pachters vande Peper hare Factoor
in Honor hebben / die 't op rekeninghe ende met
gewicht ontfanght ende vergaert / tot dat den
tijdt comt vande ladinghe vande Schepen /
alſoo hebben 3p oock in alle ander Fortreſſen
die op die Cuſte van Malabar liggen / hare Fac-
tozen die op die ſelfde manier ontfanghen en-
de vergaren / als in Mangalar, Barſclor, Cana-
nor, Cochijn, Coulam, &c. Ende om recht
te verſtaen die manier vande verpachtinghe
vande Peper / ſoo iſt albus / de Pachters
nemen contract vande verpachtinghe vande
Peper vooz 3j Jaren / ende dat 3p alle jaren
ſullen ſepnden haer Capitaal van gelt / om 30.
dupſent Quintalen Peper te laden / te weten
alſer die Coningh Schepen toe beſchickt / en
die Coningh verobligheert hem weder alle ja-
ren 3j Schepen af te beerdighen / om die ſelf-
de Peper te laden / die Pachters loopen het
perſchel en ſoztupn vande Zee op haer aben-
tuer / ende moeten die Peper in Indien coo-
pen / ende laden op hare coſten: ende loopen
weder die abontuer ſoo vant gheft int gincſch
gaen / als vande Peper int wederom comen /
ende ober comende / ſoo leveren 3p alle die Pe-
per aenden Coningh / tot 12. Ducaten elck
Quintael / ende ſoo daer pet af verlicft / is tot
ſchade vande Pachters / ſonder datter die
Coningh pet aen verobligheert is / dan alieenighe
die Peper die hem ghelevert werdt / doozogh en
ſchoon tot Liſbonen / int Hups van Indien /
die betaelt 3p alieenighe tot 12. Ducaten het
Quintael / ende en geeft haer eyghen gelt totter
tijdt toe dat die ſelfde Peper bercocht is / met
wiens betalinghe betaelt die Pachters / in
ſomma dat die Coningh ſonder perſchel ofte
abontuer heeft altoos 3jn ſecker gheft vande
Peper / ſonder een penning te verſchieten / mit
dien hebben die Pachters groote ende ſtercke
ordinantie

De denckma-
re op Wap-
pens Wader-
landt die
ſwinget hem
na Waps te
trecken.

De denckma-
re van
Huppe / ſep
ghedaen is.

Van Huppe
laet tot Goa
noz Peper.

De Conin-
gin Baticola
la is verbon-
den alle
jaren 8000.
Quintalen
Peper te
leveren.

Verclaringe
vande be-
pachtinghe
vande Peper

De Coning
bercunt hem
alle jaren 3.
Schepen met
Peper te la-
den.

Op wiens
ſchade vande
Pachters die
perſchel de
Peper gaet
ende 't ghele-
comt.
Wat wat
vrijt de Co-
ningh het
Quintael
vande Peper
aen
neemt.

Ordinantie
vande Co-
ningh vooz
die Pachters

ordinantien/ dat niemant van wat qualiteyt ofte conditie dat hy soude moghen wesen / soo van Portugael als van enighe plaetsen van Indrien/ en mach in gheen Peper tracteren op lijf straf/ het welcke straffelich onderhouden wert / oock soo en machmen om ghene oorzake noch noot het Capitael vande Peper aenroeren noch verminderen/ noch eenighe beletsel doen in het laden van de selfde Peper / met alle toesicht ende nersichtigheyt die mogelijck is/ stellende alle saken/ al ist dat het die landen ofte Coninghlijcke persoon beroerende waren aen een zyde / soo moeten die vande Peper boort gaen / waer toe die Vizey ende ander Officieren en Capiteynen van Indrien / moeten gheben alle hulp/ fabeur/ en bystant/ met macht ende alie noodtsakelijcke dinghen / die haer van die selfde Pachters gheest worden/ tot seckerheyt ende beneficie vande Peper/ waer toe moghen die selfde Pachters oock seyn den hare Factoren / dienaers ende hulpers / tot beneficie ende dienste vande selfde Peper/ een seker quantiteyt/ het zy van wat Natie die soude moghen wesen/ uytgesondert Engelschen/ Fransosen/ ende Spaengiaerden / want anders geen byzendinghen derwaerts moghen reysen / sonder particulier oozlof vanden Coningh / ofte sijnen Raet van Indrien. Die Peper cost in Indrien int ghemeen die Bhar achtentwintigh Pagoden/ elck Bhar zyn dize en half Quintalen Portugaelsche wichte/ so dat elck Quintael comt te costen twaelf Pardauben Xerastins / en vier Tangas / wesen de het Quintael honderten achtentwintigh pont ende elcke Pardau dize Costornen/ ofte dertigh stupbers swaer gelt/ ende elck Tanga tsestich reys oft ses stupbers / soo dat het soude wesen twaelf Daelders van tsestigh grooten blaems het Ruck/ te weten/ swaer gelt / naer die Portugaelsche munte te rekenen/ en vierentwintigh stupbers op dierghelijcke munte / behalven nu alle onkosten en perijckel vande Zee: maer die groote meniche is dat het pofft in byzigh/ alse maer behouden reys overcomen. Die Schepen met haer bezachtinghe met obligatie van die te timmeren ende toe te maeken/ ende boortien niet alle nootsaekelijcke dinghen/ zyn oock op zyn selven verpacht / alle op abouture vande Pachters gheben de Coningh een seker somma boort elck Schip alst behouden overcomt / dies moeten sy op hare epggen costen die Schepen toe maken ende afderdighen alle jaers vnf Schepen / en daer en boven moeten die Soldaten om niet voeren / ende die cost gheben/ ende die Officieren / ende t Zee volck worden daer en boven vande Coningh ofte syn Admiraliteyt gheselt naer haer belisten / daer die Pachters met moeten te byden wesen / in somma dat soo vande Peper als vande Schepen en aboutureert niet een penningh/ noch en verschiet niet een haer/ ende en heeft anders gheen verlies / dan als die Schepen blijven / dan verliest hy het gene dat hem in de verpachtinghe van elck Schip verobligert is / met die Peper diemen hem leveren soude/ op syn ghesetten prijs behouden overcomende / ende de winst van dien int weder vercoopen / waerom den Admiraliteyt van Portugael soo wepnigh sorghe dzaghen om Conbopen toe te maeken / die de Schepen ghelopen souden/ ende behooven te gaen verachten/ ghelijck plach te wesen in den tyden van den Coningen van Portugael / als alle die Schepen ende Peper boort haer epgen

rekeninghe ende Capitael quam / ende hoe wel de Coningh beloofte heeft altoos syn Armade te seyn den tot aen die blaemsche Eylanden/ om albaer die Schepen van Indrien alle jaten te verwachten/ ende die alsoo te geleiden tot Alibonien : Maer naer dat sy verpacht zyn gheweest / zyn der wepnigh Armadas gesonden/ en woort wepnigh op gepast maer in rekeninghe van betalinghe en wil de Coning niet een penning verliesen noch guyst scheiden/ etc.

Den 6. December hebben onse ladinghe volepndt met 67000. Quintalen Peper/ ende is alstans die beste die op alle die Custe van Malabar valt : want is seer goet en vol. Den selfden dach ginghen weder tzepl / varende altoos dicht by de Custe langhs / om diesswille datmen snoozgens/ te weten/ vande midder nacht / hebbende eenen Oosten wint die van ober t landt comt/ ende duert tot sniddaeghs/ ende als dan comt eenen Westen wint uyt die Zee naert t landt/ met dese twee winden doen onse vopagie/ doch den Oosten is altoos crachtiger ende stercker als den Westen wint/ daerom houden haer die Schepen liever dicht by het landt : want alse wat verre in Zee raken. can men qualijc weder aende Custe comen/ om dat die Weste wint altoos slapper is / gelijk alst ons gheburde/ waren een wepnigh vande Custe ghelopen/ hadden ghenoech te doen eer wy daer weder aen costen comen / en souden dickwils boort dusdanighe oorzake de reys naer Portugael versumpen/ als wel ghebeurt is : alle die Custe van Malabar is seer liefelijcken t aenschoutwen : want varen daer so dicht by/ dat men mach alle berghen/ heuvelen/ ja de boomen tellen / is een seer groen ende schoon land/ en seer byrechtbaer. Den 11. December quamen tot Cananor, een ander fortreffe vande Portugesen/ ghelijck als wy inde beschrijvinghe van dese Custe geroert hebben / alhier lagen wy ander halben dach stil / ende namen sommighe masten die wy van doen hadden/ ende ander verberfinghe / alle t welcke daer in grooter aboundantie is / en zyn alsoo onse wegh verbolgh/ loopende altoos langhs die Custe boort by Calecut, Panane, ende andere seker plaetsen tot den 24. December quamen tot Cochijn, daer laghen wy tot den 20. dach van Januarij/ Anno 89. hier en tusschen so concertteerden onse Schip/ ende verlagent van alle nootduft / verwachtede onse beurt om tzepl te gaen : want die ander Schepen van t contractt moesten eerst boort ons uyt zeylen/ de een boort d'ander / naer wiens ordinantie wy alhier in cost sullen verhalen/ soo is te verstaen dat soo haest als het Schip die ladinghe vande Peper in heeft/ welck woort geladen met groote toesicht ende wachters/ soo van t Conings wegghen als vande Pachters/ ende woort geladen onder die twee onderste overloopen / te weten/ op die ballast / ende die overdeek daer aen volghende / ende daer werden deelen ghelepdt op die ballast / ende altemael met camerheng afggeschut/ te weten/ vande groote mast af naer achteren toe / ende als dan blijft daer een sekerre/patie vande mast tot boort by t luyck/ van waer ist weder afggeschut met camerheng / ende elck afdeelsel ofte camerken heeft een cleyn gat ofte luyck / boven deurt overloop/ waer boort men die Peper in stoot/ ende valt tot boven toe / in somma datter altemet comen by de dertigh camerheng / ofte afdeelsels / die sy Payoos heeten/ te weten/ onder die twee onderste overloopen / als die altemael vol ghestout zyn tot boven toe/ soo werden die gaten

Niemandt mach niet de Peper handelen dan die in het contract begrepen is.

Aden van de Peper gaet boort al te andere dinghen.

Engelschen Fransosen ende Spaen. gaerden moegen geen hulpers vande ladinghe van peper weeten. Verhaelt wat de peper in Indi. en cost.

Het toorn. sijn van de Schip per. waer oock verpacht.

De Coning siet welck na syn belisten op die Schepen.

Oorzaek waerom den Admiraliteyt soo wepnigh sorghe dzaght boort Conbopen te maeken.

Wanneer/ ende hoe veel Peper van Supghens Schip geladen heeft.

Gedaente vande Custe van Malabar

San Nupge comt tot Cananor.

Wanneer sy te Cochijn quamen.

Ordinantie vande uyt seyn den vande geladen Schepen uyt Cochijn.

Ordinantie vande laden vande Schepen van Cochijn.

gaten ofte luppen van de camerkens toe ghescafsaet/ met werck ende peck/ ende werden ghenombyert met nombys / ende alsoo op ghetrekent/ hoe veel datter zijn/ niet het ghegewicht daer by: Soo blijven dese twee onderste overloopen aldus ghesladen / ende toe gheslopt/ ende blyvende alleenlycken tusschen die groote mast tot een wepnigh booz by't luyck een plaets daermen het water/ wijn/ en hout en ander snupsterpen van 't Schip leyt/ daermen dagelijcks af ende op climt / boven die tweede overloop soo staen aen bende zyden afghedeelt de camers van de Officieren van het Schip/ als van de Capiteyn/ Schipper/ Stuurman/ Factoor/ Schryver/ etc. ende alle d'ander desgelijcks van de Bootgesellen/ welke camers sy vercoopen ofte verhuieren aende Coop lieden / om goet in te laden / daer sy groot gheft af maken / op dit seilsoe overloop van de mast achterwaerts / soo staen die camers daermen het bus-cruyt / buschuyt/ zeplen/ doeken/ ende ander Schips dinghen bemact / d'ander overloopen ende plaetsen van het Schip worden van de Coop lieden geladen/ met allerhande waren/ dat altemael in kisten/ vaten/ balen/ en pakken comt/ en is op dese manier / dat soo haest als die Peper ghesladen is / soo werden daer int Schip ghesonden twee Coninghs wachters/ ende een stouwer van Coninghs wegen/ den welken heeft 10. ofte 12. onder stouwers/ dese alleenlycke moeten het Schip stouwen ende laden/ sonder datter die Schipper ofte pement vant Schip niet te doen heeft / dan alleenlycken den Hoogh-bootsman/ die slecht mede helpt toesien sonder per te bevelen/ men en mach gheen goet laden / het 3^e van wie het soude moghen wesen hoe wepnigh dat het is / ofte het moet geregistreert wesen in het boeck ende registeren van de Coningh/ ende men moet een schryft hebben van de Veador da Falenda, welke is den oppersten besieder van des Coninghs goet/ waer in moet declareren van stuck tot stuck / wat datmen wil Schepen / ende in wat Schip dat het sal wesen/ sonder dat en sullen die wachters ende stouwers niet ontfangen / ende al ist sack datmen alsulcken schryft ende passpoort bynght / moetmen daer en boven die wachters hare handen bullen/ wilby hebben dat sy u laten over comen / ende als dan die stouwers boven hare salaris noch oock beschenken / soo men een goede plaets wil hebben / ofte anders sullen u goet laten staen / ende die meest gheeft / heeft die beste plaets in het Schip/ sy stouwen Schip soo byster vol dat daer niet een gat is ofte 'tis vol ghepzoft/ al om haer pzoft. Het gheschiedt dick wils als dat die opperste stouwer / die alleenlyck toe siet ende bevelt / booz pzoft upt trecht / van de stouwasie van een Schip/ 7. ende 800. Oncaten/ desgelijcks die wachters / ende dat meest van giften en gaben : Dese Officieren werden al ghegeven niet sabel van de Vigorey, ende die Veador da Falenda, welke is d'orsake dat die Schepen altoos ghesladen zijn tot sincken toe/ datmen soude segghen niet mogghelyck te wesen dat sy haer soude moghen reppen oft roeren : Want die Schippers ende Officieren en hebben daer gants gheen bevel op / tot op die leste uere dat het Schip tsepl gaen sal / soo wertet haer ghelevert / ende als dan soo gaen daer die wachters ende stouwers upt / latende het Schip over al vol / tot het overste berdeck ofte overloop/ staet ghemeenlyck seben/ acht kisten

hoogh van achteren tot booren / daer en boven die hooft-touwen het booz-casteel/ achter boven daer den Stuurman zijn stoel heeft/ al om en tom vol groote potten/ vaten/ en kisten hoender-hupsen / soo dat het schijnt enen Doel-hof te wesen / ende alsoo baren sy daer heen op Godts ghenaden/ gheschiedt dick wils alst op ons Schip was/ passelijcken van 50. Bootgesellen boven die 10. niet en wisten te hoer te gaen/ ende dat meer is die meestendeel die Zee nopt ghehanteert hadden/ die alle booz sabel van de plaetsen gegunt werden/ insgelijcks van de Putgers ende Buschijters / ende alst noodigh is inde Zee soo sietmen malcanderen deerslyck aen / soo ist Miericodia ende onse liebe Wobbe / dat sy haer helpen willen. Men heeft in Cochijn een schoon gherijf van Schuyten/ die sy Tones noemen / zijn upt een hout uptgheholt/ ende sommige soo groot datmen daer tot 20. pyppen waters can in slozen dat sy altoos tot by een mül in Zee ligghen/ ende aldaer maect men die pypp met om wepnigh gelt / en als dan comense die pyppen ofte vaten selfs bullen / met potten op die plaets daer sy int Schip liggen / dat een groot gerijf is. Dit water wert gebzacht upt die rivier van Cochijn, genaemt Mangatte, ende is seer goet: Wat het Landt ende Stadt van Cochijn is beroerende / hebbe inde beschryptie van de Custe van Malabar verclaert / waermede het selfde genoegh is/ wat Indien is belangende/ ende wil nu verclaren hare ozdinantie op de Schepen / op die wederom reys als ich ernsdeels gheroert hebbe / ende desghelijcks onse gheschiedenisse inde reys van Indien tot Lissabon toe.

Dat 93. Capittel.

Mijne voyagie ende geschiedenisse van Indien naer Portugael toe.

DEn eersten Januarij Anno 89. soo is het Schip Santa Maria tsepl ghegaen/ om dat het een van de ouste Schepen was/ daerom gincht eerst tsepl/ ende woerd daerom ghesaen / om dieswille dat hoemen byorgher van Cochijn scheydt / hoe datmen beter tijdt ende weder aende Cabo de bona Esperança vindt / ende hoemen later comt hoe quader weert ende meer tozimenten / oorsake dat als dan de Son hem verlanght van't Zupden naer 't Noorden / daerom houmen ghemeenlyck die beste ende sterckste Schepen booz beleste / om dat sy daer beter teghen moghen / ende int Eplandt van Santa Helena verwachten sy malcanderen/ tot den bystentwintighste Wepe ende niet langher / welke is den ghesetten dagh van de Coningh / die dan byden anderen zijn gaen in compaengie naer Portugael : Want van Indien nae Santa Helena en is niet van doen ernigh gheselschap / overmits dat daer gheen byers van Zee-roovers is / ende oock hebben altoos het geschut altemael onder in't Schip om die tozimenten van de Cabo de bona Esperança beter te passeren : Den seften Januarij is het Schip ghesaemt Nossa Sennora da Consolacao, tsepl ghegaen/ den thienenden dito / den Admirael ghesaemt Santa Christoffel, den 12. het Schip Santa Antoni, den 15. het Schip San Thome, welke was het grootste ende tbeste van de vloot / ende oock het rijkste : den 20. van de selfde zijn wy met ons Schip Santa Crust tsepl gegaen/ wesende het leste/ ende waren

De Portu-
sen laden haer
re Schepen
so vol dat sy
by na sincken

Weel onbeba-
ren volc
op de Portu-
gaels

Schepants
van de Schep-
pen binnen
Tones noet
in Indien

Wetbael
waer sy te
Cochijn haer
bercken water
van daer crig-
ghen.

1589
Want
het Schip
Santa Ma-
ria tsepl ge-
gaen is

Wie langh
dat de Schep-
pen malcand-
eren int E-
plandt Santa
Helena
wachien

Wetbael
want rijkste
de Schepen
tsepl gegaen
zijn.

Plaets van
de camers
van al de be-
vel hebbers
int Schip.

Desgelijck
van de ann-
u. k.

Jaenandt
dan ozdina-
sche stou-
wers mogen
stouwen.

Men lart
geen goet in
Cochijn oft
het wert op
grijcken.

Hoe veel py-
pps dat een
stouwer alle
mer sin ghe-
van een
Schip te
stouwen.

Bootsaech
waer in men
nigh Spaen
gaert in In
dien blijven
moet.

Wat de sol-
daten booz
dye laers
dienst ont-
fangen als
sp weder
naer Portuga-
el daeren.

Wijden
bant
s herps
volck/ in het
overcomen
van Indien
nae Spaen-
gien.

Die Portu-
gelen vreden
de vreden
van de over-
comen: de ghe-
fellen vpt
Indien.

waren ontrent met Zee-volck/ Soldaten/ ende
Slaven over die 200. personen / luttel mit
oft meer : want van Indien gaen weynigh
Soldaten/ dan met oozlof vande Vigorey, om
haer dienst te gaen presenteren/ en eenige ver-
geldinghe te crighen/ ende dit gheschiet naer
dat sp sommighe jaren aldaer gheleent heb-
beit/ ende oock waerneer sp de macht hebben/
waer mede over comen : want die arm zyn en
gheen hulpe en hebben / moeten dickwils in
Indien blijven/ van noots wegghen om dat sp
niet en hebben noch crighen connen / waer-
mede over comen / vpt welke ootsaech daer
menigh moeten blijven / ende trouwen met
Swartinnen en Indiaensche Vrouwen / om
de cost te crighen/ en dat noch met ghenoech
miserien : want het over comen cost altoos
ten minste 2. oft 300. Pardauwen/ ende dat
alleenlyck booz de moudt-cost ende drauch/
welcke somme een Soldaet qualijck can ver-
overen/ ten zp dat speenigh maeghschyp heb-
ben/ die haer helpen ofte het fabeur van eeni-
ge Edelman/ Capiteyn/ ofte andere machtige
personen en Officieren/ met wiens bystant
ende assistentie sp haer moghen behelpen/ ende
haer reys alsoo volbzegen : want op de we-
derom reys soo en gheeft de Coningh anders
niet dan vyzp passagien booz de Soldaten en
passagiers ende een kist van 4. spannen hoogh
ende breed/ en feven lauch/ welke is haer li-
berteyp/ nae dat sp daer onder die drie Jaren in
Indien in des Coninghs dienst geweest zyn/
van dese kist en betien sp gheen vracht noch
tol : desgelijck hebben noch een kist int rupm/
vracht vyzp/ ende sommighe tol van diens welck
men mach vercoopen in Indien/ willen de/aen-
de Coop leden/ ghelijck sp ghemeenlyck doen/
gheliden dickwils dese plaats ende vyzdom al-
leen int vercoopen 40. en 50. Pardauwen/
de se plaetien heetmen liberteyp/ ende die sulck
coopen doet het registreren op den naem van
den gheen daer hy's af gecocht heeft/ om alsoo
in Portugal te genieten vande liberteyp/ ende
privilegi. Desghelijck alle Bootsghesellen/
Putghers/ ende oock alle Officieren van 't
Schip die vande vopagie in Portugal op
ghelichzeven zyn/ hebben oock behalven hare
camers ende boeringhe elck een kist vande
selfde groote ende maet/ vracht ende tol vyz/
alle het welcke scherpelicken onderhouden
mozt/ hoe wel dat naer dat die Schepen ende
Tollen verpacht zyn gheweest / moeten alle
kisten comen in Lisbonen int Hups van In-
dien/ alwaer sp gevisiteert worden/ ofter ee-
nighe gordenen in comen die verboden zyn/ als
Peper/ Anijl/ ofte indigo/ ende andere die
verpacht zyn/ daer pet in bindende/ is alte-
mael verbeut/ oock soo wert het goet vande
kisten ghelwaerdeert/ ende soo de waerde van
sulcke goederen over die hondert mil reys
passiert/ moet tol betalen van't geen dat het
meer is/ welck te vopen hy's Conings tijden
niet en plach te wesen: want dzoogen die kisten
van het Schip naer hups/ ende thoondese
maer aende wachters in het Schip/ en hoe
wel dat haer die Bootsghesellen ende 't Zee-
volck seer beclaghen/ datmen hare liberteyten
ende privilegi breecht/ niet teghenstaende
zyn weynigh ghehoort. Op dese manier soo
comen daer weynigh Soldaten weer van In-
dien/ ootsaech boven verhaelt : want gheloo-
be wel dat van 1500. Soldaten die jaerlijck
naer Indien gaen en somtijds meer dat van
die selfde gheen 100. weder naer Portugal en
heeren/ eenbeels van die daer sterben en ver-

driuen / ten anderen die booz atmoede niet
en hebben waer mede weer overcomen/ soo
dat sp dickwils tegens haren danck aldaer
moeten blijven/ ende habitatie maken / hoe
wel dat sp haer dickwils in Portugal wen-
schen/ ende soo haer eenige overcomen/ is met
eenighe Vigorey, Capiteyn ofter etnighe ander
Edelman / ofte persoon die eenighe officie ofte
ampt bedient heeft/ als dusdanighe naer Por-
tugal comen / soo nemen sp altoos sommighe
Soldaten in haer gheselschap mede/ die sp de
cost gheven/ ende dat van hare particuliere
vrienden ende personen van obligatie / de
welcke haer daer om langhe te voozen dienen/
ende altoos naer loopen niet bidden en vlep-
en / en dit doen sp meest van hooghmoet ende
om autoziteyt te verwerven / op dese manier
moghen daer jaerlijck alder hooghsten com-
men in elck Schip by de 20. ofte 30. Solda-
ten / welke hebben haren Slaven ende
Swarten / soo dat sp alle wel ghedient comen
ende repnlijcken / als van hemden ende sp-
waet/ om dat het spwaet in Indien seer goet
coop is / ende die Schepen comen op die we-
derom reys/ repnder als int gints gaen/ om
datter min volck comt / ende dat die daer co-
men van als haer nootdrift ende dienst mede
bzynghen/ ende het Schip comt wel-riekende
booz die Speterpen / daer 't over al vol af is/
als geeyt is. Die af de linge van het Schip
is albus / den Stuerman heeft syn loghement
boven op 't achterste vant Schip/ aen de rech-
ter zijde / alwaer heeft twee ofte drie camers
en comt nimmermeer vanden / noch en doet
anders niet dan te bevelen den Schipper/ als
hy de seplen sal op en af laten hyssen/ en
voorts syn regeringe waernemen/ ende wat
cours datmen sal stieren/ ende son te nemen/
en alle daeghs te schyhoen en aenteekenen
al water passeert/ ende wat cours dat sp aen
seplen/ met wat teekenen/ wint/ ende weder
dat sp den bagh ghehadt hebben. Die Schip-
per heeft syn loghement aen die selfde plaats/
boven achter by de Stuerman/ aende sincher
zijde / oock met soo veel camers ende plaats
tot synen dienst als den Stuerman/ van waer
hy staet en mandeert met een silberen Fluyt
ofte Supplet / ende regiert alleenlyck die
groote mast met haer seplen/ en van daer
achterwaerts / doch heeft oock bevel ende
sozge vant ghehele Schip/ ende al wat het
Schips toebehoorte aenroert/ ende 't ghebet
van dien / als van seplen te doen maerken
alst noot is / welke van hem ghesneden ende
van de Bootsghesellen ghenaept worden/
desghelijck het Schip te besien ofter pet aen
ghebreecht/ ende dat ter sondt te voozren het
gheschut op spnen tijdt alst noodigh is te doen
onderlegghen/ ende weder boven halen/ etc.
Als hy pet van doen heeft / als doeck booz-
seplen/ spjckeren / tou / ofte andere alsulcke
dinghen/ die noodigh moghen wesen/ moet
het vande Factoor ende Schygoer vant Schip
epfichen/ die het hem leveren met een assig-
natie int doeck / om daer van rekeninghe te
gheven. Die hooghbootman heeft syn lo-
ghement op het booz casteel / heeft bevel
ende regiert die Fockmast ende voozseplen/
heeft oock een silberen Fluyt als die Schip-
per / dese draeght sozgh van als wat die
Fockmast roert / en van de anckers vast te
doen binden. Die Guardiaen ofte Schieman
heeft zyn loghement dicht by de groote mast/
buptemaerts aende sincher zijde : want
aen die rechter zijde staet die Combus ende
plaats

Hoe som-
me ge Soldaten
over comen
vpt Indien.

Hoe veel
Soldaten
datter in een
Schip overs
comen.

Afbeeldinge
vande plaet-
sen en het
Schip booz
die die wert
vaern.

Verhael hoe
en van wie
het Schip
ghereyghert
mozt.

Plaets van
de hoogh-
bootman/
desgelijck
syn last vant
Schip te re-
gheren.

Desgelijck
vande Schie-
man.

plaets daermen koocht/ daer heeft hy een ca-
mer haen booz zyn persoon: Dese heeft oock
een Silberen Fluylt/ heeft het bevel over die
Putghers/ en te doen pompen/ het Schip te
doen repnigen/ die coozden te versien ende te
boeren en onderhouden/ het Boort waer te ne-
men en te regieren/ etc. Die Constapel heeft
zyn logement van de mast binnewaerts naer
het Roer toe/ onder 't eerste verdeck/ en moet
altoos sitten booz de groote mast/ met het an-
sicht nae de Schipper toe/ nacht en dagh/ om
als die Schipper fluylt/ die Woschieters te
bevelen als zy sullen die groote schoot an ha-
len/ ofte vut steeken: desgelijcks draeght soz-
ghe booz 't gheschut/ ende ghereetschap daer
van/ ende alst noodigh is dat te omdieren.
Den onder Stuerman doet anders niet als
den Stuerman te helpen/ ende zyn quartier
verlichten/ hebben oock altoos twee of drie
van de beste Bootsghesellen/ die anders niet
en doen als inden stoel vande Pilot mande-
ren ende bevelen/ als die Stuerman rust. Die
Bootsghesellen hebben haer logement meest
int booz casteel/ en daer om en tom. Die Wos-
schieters achter by de Constapel/ onder 't ver-
deck/ en doen anders niet dan met de spil die
groote schoot aenhalen/ ofte vutsteeken alst
haer bevolen werdt. Die Putghers moeten
doen al wat haer alle Officiëren heeten: Maer
en gaen niet te Roer/ die Bootsghesellen gaen
alleenlyck te Roer/ ende regierent Schip
waert vanden is/ behalven pompen/ ende
't groote sepl op halen/ 't welcke moeten die
Soldaten doen met die Slaben/ die Put-
ghers pompen/ ende die Timmerman neemt
zyn Timmeren waer/ desgelijcks die Cupper/
Callafatte, in somma al ginch Schip vnaest
onder/ soo sal niemant meer doen als zyn of-
ficie is/ en wat daer buyten is/ sullen daer
op staen sien. Die Capiteyn heeft die Galerpe
ende d'achter ramer in/ heeft alleenlyck be-
vel over de Soldaten/ ende die des nachts
te doen waken. Die Stuerman/ Schipper/
Boogh-bootsman/ laten haer seer magnifich
dienen/ met hare Silberen Lampetten/ Ber-
kens/ Coppes/ en Schalen/ elck in zyn
regiment op zyn selven van hare Slaben en
diensers/ en hebben alle dinghen seer abon-
dant: maer die ander Bootsghesellen ende
't Schips-volck/ hebben soo byet niet/ en
passeren meer miseren: Want een peggelijck
moet zyn selven besozghen/ als wy op een
ander gheseyt hebben/ oock soo is te versien
als dat op dese Schepen geen aberpe is: want
alffer eenighe schade gheschiedt ofte goet over
boort ghewoorden wozt/ ofte eenighe ander ver-
lies/ soo verliest de ghene die 't toecomt/ son-
der meer verhael daer op te hebben/ ende is
ghemeenlyck vande arme Putghers/ die in het
ghemeene hare kisten ende armoede alder bo-
venste staet/ om dat zy niet en hebben te ghe-
ben aende stouwers/ om int eerste een goede
plaets te krijgen/ gelijck als d'ander die van
macht zyn doen/ ende alffer van eenighe toz-
wenten ofte ongheluck op comt/ soo moet ober
boort dat eerst byde handt staet/ sonder aen-
sien van personen/ noch respect van aberpen
daer van te maken.

Albus seplende hebben ghegouverneert ofte
aengheseyt zupdt-zupdt-oost/ tot die Linie
Equinoctiael, dat zyn 150. mylen/ ende van
daer tot 7. graden die selfde cours/ ende als
dan zupdt-west ten westen/ onse cours nae de
Cabo de bona Esperança toe/ dese wegh en
was nopt te boozen ghevaren: want plaghen

van Cochyn te seplen zupdt-west ende zupdt-
west ten zupden aen/ tuschen booz de Eplan-
den van Maldina, en ander byscent Eplanden
ende dzooghten/ nae 't Eplandt van San Lou-
renço, en alsoo nae die Cabo toe/ ende naer
dat die Pilot die met het Schip San Iago
op die dzooghte van Iudia bleef/ die daer af
effchapperde/ ende was als nu Stuerman
van 't Schip San Thome, het beste dat inde
bloot was: dese selfde hadde de boozige repse
booz dese/ de repse buyten om begoft/ loo-
pende alsoo 2. ofte 300. mylen vut de wegh
vut alle vermoepen van Eplanden/ dzoogh-
ten/ ofte andere Clippen/ vermoedende dat
die oozsaerke vant verlies van soo veel Sche-
pen/ daermen noch tael oft trecken/ noch oock
enige thdinge af en crghyt/datse meest op die
dzooghten verliesen/ ghelijck als hem gheschie-
den/ en om sulcks te schouwen/ en weder ee-
nige gratie by den Coning ende Admiralliept
te verwerven/ soo is hy d'eerste gheweest die
bestaen heeft dese wegh te onderken/ met het
selfde Schip daer wy Heere den Bisschop in
ginch/ ende is by naest inde selfden wegh/ die
de schepen van Malacca comen naer Portugal/
alwaermen noch Eplanden/ noch dzooghten/
noch niet met allen en siet/ dan loutere ende
supbere Zee/ ende is alsoo in Portugal ghe-
comen/ gheben notitie van dese wogh/ ende
hoe wel dat hy ghevanghen wozden/ is weder
los ghelaten dooz fabeur/ ende aenmercken-
de den Admiralliept/ datter soo groot verpe-
kel was/ tuschen die dzooghten dooz te va-
ren/ 't welcke zy mercken principale oozsaerck
was/ van het verlies van soo veel Schepen/
hebben crpzeffelijcken bevolen/ dat men dese
nieuwwe ghebonden buyten om wegh sonden
volghen/ naer informatie vanden boozsepl van
Stuerman/ om alle perijckelen te schouwen/
maer ten is daer niet daer die fauten ligghe-
hoe wel dat zy somtijds oock ghenoech ooz-
sake zyn van veel quaets/ doch 't merste ende
principaelste is die onghereghelijchheit van
het oberladen/ ende die Schepen te oberla-
sen: ten anderen het onbetzeder. Zee-volck/
Ten derden de quade opsicht ende visitatie:
oster die Schepen bequaem toe zyn/ ende oft
zy haren nootdruft van als hebben/ dooz dese
en dierghelijcke ghebezacken verliesen haer die
Schepen daghelijcks/ als wy op sommighe
plaetsen by exempel ende waerachtighe
gheschiedenisse eensdeels betwisen hebben/ als
den selfden Stuerman/ indenteur van desen
omwegh wel ghewaer is ghewoorden in het
Schip San Thome, dat hem die dzooghten
oste Eplanden ghem quact en deden/ dan die
overtallighe last/ het Schip byde Caep op
barste/ ende alsoo van de Zee versonden en
verniet zyn ghewoorden/ als wy hier naer
sullen verclaren/ niet tegghenstaende en is
daerom dese wegh niet te misprijzen/ al is zy
wat verdr vut de wogh/ maer is seer goet
ende onsozghelijck van alle dzooghten ende
Eplanden/ ende om te schouwen die Eplan-
den van Maldina, ende alle d'ander omkiggen-
de ende naerbolghende dzooghten ende lan-
den.

Den 30. Januarij nachts/ hebben ghe-
passeert de Linie Equinoctiael, en daeghs daer
nae sagen een Schip/ ende maecten gissinghe
dat het 't Schip San Thome was: den selfden
dagh viel ons een songen ober boort/ wy d'iden
alle neerstigheyt om hem weder te crghen/ met
het klepne Boot: Maer om dat het vol goets
ende psonnelingen vande Schipper stont.
ende

Plaets van
de Constapel.

Plaets van
de onder
Stuerman.

Werck van
de Boots-
ghesellen ende
Putghers
van Schip.

Plaets van
de Capiteyn.

Op wat
men haer
de Bedel-
hebers lat
dienen int
Schip.

Op de In-
dische Schepen
geen aberp.

Jan Huy-
gens Schip
sepl ten an-
der wogh
dan opt an-
der Schepen
ghedaren
is.

Verhael wie
d'eerste was
die dese
wegh ont-
deckt

Geboort van
de Admiras-
liept datter
de nieuwwe
baert volgen
sal.

Wat de ooz-
saken zyn
datter soo
Indische
Schepen
dighen.

Op de wand
naer Jan
Huygen o-
ber de Equi-
noctiael
quaet

ende alcerment veerdich kreegh / was den jon-
ghen wel een paet mylen achterwaerts ende
verbrunch.

Jan Wuy-
ghens Schip
onderhaelt
het schip
Thome.

Verkeert de
Portugese
hooftaardig-
heyt.

Den derden Februarij quamen dicht by
het Schip / ende kendent dat het Schip San
Thome was: ende wy ghenaechten malcan-
deren om te sprekken: maer als het ons Schip
begost te hemmen aen onse touwen / die alte-
mael wit waren van Cayro van Indien / wel
wetende dat wy naer haer tot Cochiijn ble-
ven / ende meenden eerst dat wy een vande
voortste Schepen hadden gheweest / ende o-
vermits dat haer Schip ghehouden was /
voort het alderbeste int seplen / ende van als /
foo en hebben zy van hooghmoet ons niet
willen sprekken / ende zy weder afghewent /
het welke sende onse Officieren hebben oock
afdoen weyden / ende een peggelijck zy best
ghedaen om d'een d'ander voort by te passeren /
doort dese en dierghelijcke punten van hooft-
type / verlieten haer dickwils die Portugesen /
ghelijckmen hier by can verstaen / te wesen
een vande principaelste oortsaecke vande verlies
van het Schip San Thome, want deden alle
neersligheyt met het Schip te compassen
om wel te seplen / ende dat zy de Caep eerst
mochten passeren / als wy / alwaer zy haren
roem op d'aghen / als zy in Santa Helena by
malcanderen comen / al oft het voort haer wij-
ghet toe quam: Aldus is gheschied met dit
Schip / dat comende by de Cabo de bona Es-
perança, troghen contrarie windt / heeft alle
seplen ghefcreken / ende alsoo ligghen d'eyden /
hebbende batalie met die Golben vande Zee /
die welke op het Schip byken oft het Ver-
ghen waren / ende al waren zy van Steen-
rooten / souden moeten byken / hoe veel te
meer Schepen van hout ghenaecht / dat int
ghemeen hare usantie is / om alsoo eer die
Caep te passeren / het welke ons Schip niet
en mocht liden: maer liepen telken met de
windt weder te rugghe / soo luttel als wy
mochten / schouwende het ghewelt vande Zee
soo seer als wy pimmeren condon / ende om
dat San Thome hem betrouwende was op
zyne sterckheyt / ende in als pzetendeerden die
voortocht te hebben / om alsoo die Papagaep
naer haer meeninghe af te schieten / is alsoo
(als ghenoech te vermoeden is /) stil blyben
ligghen d'eyden / sonder seplen / het welke zy
Payrar heeten / ende is alsoo voort het groote
gheweldt van de Zee / ende den overtallig-
hen last aen stucken ghesmeten / ende van de
Zee verslonden / met volck met al / als wy
merckelijck saghen aende Cabo / in het ghe-
moeten van veel kisten / baten / luycken / stuc-
ken van masten / ende doode menschen ghe-
bonden op plancken / ende andere diergelij-
ke schickelijcke teekenen / ghelijck als ons
d'ander Schepen daer naer int Santa Helena
vertrocken / oock desghelijcks ghesien te
hebben / dat een jammer dinck te aenschou-
wen was / ende dat meer te overdencken het
verlies van soo veel costelijckheyt / volcks /
ende zielen / ende wy die dit spectacle saghen /
ons niet wy en achten van het selfde oock te
passeren / het was een vande rijckste Schepen
die in veel Jaren van Indien ghevaren wa-
ren / ende dat doort die goede fame die 't hadde
van wel te seplen / ende was nieuw / ende zy
tweede reyse / waer doort daer een peggelijck
wilben in wesen / ende goet laden: in het selfde
Schip ginck Don Paulo de Lyra Pereira, die
Malacca ontfet hadde / ende dertigh Jaren
den Coningh in Indien ghedient / ende deel

Oortsaek
vande verlies
vande Schip
gaet en men-
schen van
S. Thome.

Verkeert
vande geen
die met het
Schip van
Thome ghe-
bleven zy.

heerlijcke victorien ghehad / meenende als
nu te wesen inden Coningh grootelijck ver-
heven soude werden / hebbende met hem een
groot schat van Juweelen / rijckdommen
wysfrouwen / kinderen / ende een Broeder /
ende waren veel ander Edel-luyden en Sol-
daten met hem in compagnie / die met hem
over boeren / meenende gheluckigh te wesen /
desghelijcks thien ofte twaelf Cel-vrouwen /
sommighe met hare Mans / ander die hare
Mans in Portugal hadden / in somma was
vol volcks / en altemael het pupck van In-
dien / ende vande gesiele bloot / daer waren
der dickwils die haer beklagghden als wy in
noot waren / dat zy wel hadden moghen met
seckerheyt gaen in het Schip San Thome,
meenende dat dat onmogghelijck was te ver-
lieten / daerom sietmen expresselijck / dat alle
werken van Menschen: maer enkel ydel-
heyt ende windt is / ende dat wy alleenlijck
ons moeten betrouwen op Godt / want het
is verloren stercke ende alle wetenschap / alst
Godt niet en belieft / soo ist al niet: Keerende
weder tot onse materie / soo deden een peggel-
lijck zy best om eerst voort by te seplen. Tot
den seften van Februarij / so hebben wy haer
voort gheseyt / weseende inde hooghte van
sefen graden in het zuden / ende van die tijt
en hebben noot meer ghesien / dan alleenlijck
die teekenen die ick gheseyt hebbe / aende Ca-
bo de bona Esperança, ende daer naer die
tydinghe in Santa Helena, van haer verlies
als vertelt is.

Waar dat
Jan Wuy-
ghens Schip
S. Thome
voort ghe-
seplen is.

Den selfden dagh kregghen een groot ontwe-
der van regghen ende windt / soo dat onse Ra-
vande groote strengh byack / ende hadden al-
toos van de Linie af / eenen noorden ende
noordwesten windt / met dagghelijcke regen /
stom ende ontweeder / sonder ophouden / ende
werden ons tot inde hooghte van 20. gra-
den / welke was den 25. Februarij / doen
kregghen wy een zuidtoosten windt / met beter
weder / welke windt die Portugesen heeten
den gheneralen windt / diemen ghemeenlijck
krigghet ende verwacht op 12. graden: maer
quam ons eerst in 20. graden / vermochden dat
het was voort oortsaecke dat wy soo verre in
Zee waren / upt die ghemeene wegh. Dese
windt duert ghemeenlijck tot 27. ende 28.
graden / luttel min ofte meer / ende als dan
moetmen verwachten allerhande winden en-
de stormen / tot voort by de Cabo de bona Es-
perança, sonder seckerheyt van winden te
hebben.

Waar dat
zy eerst de
generale
windt ghe-
gen hebben.

Den vijfften Martij / weseende in 25. gra-
den / kregghen eenen oosten windt / met eenen
seer grooten storm en regghen / soo dat ons die
lap vande Roer byack / ende hadden noch twee
andere laden die oock byaken / met de penne
ende den hout die doort die lap ende het Roer
passeert / byack oock ontfucken / in somma
dat wy aldus laghen en d'eyden sonder regte-
ringhe hebbende alle onse seplen ghefcreken /
ende het Schip bestormt vande Zee van alle
canten / soo dat daer niet een drooghe plaetse
int ghehele Schip en was / en laghen aldus
en d'eyden twee daghen en twee nachten / met
een ghestadighe storm ende ontweeder met re-
ghen / die selfde nacht sagghen op de Maers
ende grooten Ra / ende op veel andere plaet-
sen / een teeken dat die Portugesen noemen
Corpo Santo, ofte het heyligh Aichaem /
van

Eydt want
niet dat se
een groote
storm ghe-
gen hebben.

En wat
daer in de
Zee-storm
geschiedt is.

Op sien op
beel plaatsen
op het schip
S. Elmo.

Soelachen
waer van
S. Elmo's
comt. Ghe-
daente van
dese Elmos

Op sien 5.
lichten op
het schip

Wat nam
de Portuges-
sen niet de
gaben,

Op stellen
ant schip
greetfchap
om een bout
van het roer
te maken/

De Portu-
gelen doen
onse liebe
Wron groote
beloften.

Verhaal
waer de af-
fegeltiche
wech is tus-
schen Indi-
en ende Por-
tugael.

van Broeder Petet Goncalves, die Spaen-
glaerts noement Sant Elmo, ende die Ghe-
ken plaghent bpouden te heeten / als Ovidius
bermelt/Hello, en Phrixus, ende meenen dat
wanner dit teeken comt / op die mars ofte
grootte Ra / oft pebers anders/ dat het een te-
ken is van beteringhe van't weder/ ende als
sp het eerst sien / soo comt die Schipper ofte
Doogh-bootman die sluyt / ende bebeeld een
peghelijck datmen sal groeten/ met een Salva
corpo Sancto, met misericordia achteran/ met
een groote geerfch/ dese constellatie genereert
hem als die Astronomien bewijfen / van de
grootte borgtighept ende bapueren / en comt
alleens als een Heers die donckerachtigh
brant/ en dat al springende van d'een plaats
op d'ander / sonder stil te blijven / wp sagen
daer oock vff bp den anderen / altemael ghe-
lyc het licht van kerfen/ het welke my oock
veel verwonderden/ en soudent qualick ghe-
loofte hebben/ hadde ich selfs niet gesien/ ende
wel bescheppelijcken daer op ghelet / ende
hoe wel dat het onweder weynich plaats gaf/
op curieushept te dencken / niet teghenstaende
zijn daer expzeffelijck om hoven ghelopen/
om't selde te noteren. Dese vff lichten
heeten de Portugesen Cora de nossa Senhora,
dat is : ons Lief-vrouwen Croon / ende
hebbender groot betrouwen op als spse/lien/
waer mede ons Schip dat te voozen bedjoest
was / ende gants mistroostigh / is gheheel
in rumoer ghestaen / ende verblijt ghewoz-
den / ghelijck ofte daer mede verfeherhept
hadden van alle goet en verlossinghe : Den
sevendenden cregen beter weder : en als doen
was goeden raet dier / om ons roer weder te
roufeteren/ sommige waeren van meninghe
men soude naer Mossambique arriveren / ende
het roer niet een coorde regieren / ander wil-
den contrarie / men soude toemaken / ende
onse reys volbrengen / in somma hebben tot
dize ofte vier bouers uit de Ribben vant
Schip ghetrocken / om dat wy niet een met
en brochten tot onse boordel / dese upt ghe-
trocken wesen de waeren te cleyn / ende en
dochten niet : ten laetsten vonden goet ende
ordineerden / van een Wasse-camer een Am-
beelt te maeken/ende bzanden van hout colen/
en van twee Ossen Wuyden / Blaeschalcken/
hiermede ordineerden ons werck / ende maech-
ten van een stuck van een oude dregge / twee
ofte drie houten / waer van maer een binde /
die noch half ghescheurt was / ende maech-
ten over die ghespleten lade enen pferen bant/
ende also knoeppen wi dat te samen / ende
steldent boerts in Gods handen / hier over
waeren wy tweedagen doende / aldus troc-
ken onse sepien weder op met groote bliscap/
ende trocken veel Almiffen voor veel liebe
Wrouwen ende Wepligen / met groote belof-
ten van Bewaerden ende beteringhe / ghe-
lijck den noet altoos met bzenght : eenen dach
daer naer naemen die hooghte bande Son/ende
vonden ons in 25. en half graden/wesende
in de hooghte van het landt / ghenamnt Terra
do Natal, hoe wel dat wy noch meer als 400.
mijlen bande Custe te Zeewaert in waeren/
creegen goet weder met eenen Zupd-often
wint/in dese contreppe bande Custe van Terra
do Natal, welke duert tot 30. graden/ is
die moepetichste passagie niet de Cabo de
bona Esperanca / die op de ghehele reys is/
ende breefen dickwils meer dit landt van Na-
tal, als die Caep : want hier int ghemeen heel
tozmenten ende onweders zijn / en heeft veel

Schepen verniet en verstonen/ als die Por-
tugese memozialen vol zijn / ende daer af
ghenoegh ghetungen / in dese contreppe von-
den oock die teekenen vant verlozen Schip
San Thome ; in somma int het ghemeen so
betaelen hier die Schepen tribuut / oft laten
daer die ghehele reste / waerom ghenamnt
wert Terra do Natal, dat is / het landt van
kermis / upt welke oofsaecke passeren hier
altoos met groote breefen / en goede wacht
ende voorsichtighept / alle tonnen vast en
strack / het gheschut onder in het ballast/ al-
le kisten / potten / baten / en alle rommelin-
ghe die onder geen plaats en hebben / woep-
men over boort inde Zee / ende alle dinghen
ghereet op zijn plaats : want men heeft hier
d'een uere claer en helder / ende d'ander uere
enen strom / dat het schijnt Hemel en Werde
te vergaen / hier comt met een claer ende hel-
der weder een wolcken/ welke is int schijn
el bande groote van een vuyf / waerom van
de Portugesen ghenomnt wert/ Olho de boy,
ofte Ossen ooghe / ende al ist dat het stock stil
is/ en dat de sepien aende mast clappen / soo
moetmen tcrstont met datmen dit wolcken
siet / en ghewaer werdt / met alle haestig-
hept alle sepien strijken ghelijckelijck : Want
eermen om siet so ist bp het Schip / met sul-
ken storm ende getier / dat het sonder twi-
fel een Schip soude inden afgront smyten/ so-
men daer niet op verbaecht en waer/ alst gheschie-
de bande tweede Bloot/ naer die onderkinghe
van Indien / die welke waeren thien ofte
twaelf Schepen bp maelcanderen met alsul-
ken stilten ende claer weder leeten alle sepien
hanghen sonder pebers nae te sien / ghe-
lijckmen in dese onse Wavigatie voer een ghe-
woonhept heeft / so is nietter haest dit
wolcken ghcomen / met die breefelijcken
storm / ende was haer op het lijf eer sp haer
mochten reppen/soo dat daer bp de sepien ofte
acht inde gront gheraecten / daer nopt tal
noch tekenen meer asen quam / ende die ander
met grooten schade ende moeyten ontqua-
men / van dien tijt voortaan hebben beter
op haer hoehe gheweest/ende lezden kernen/
so dat sp daer nu goede wacht op hebben/
ende geeft haer noch ghe noch te doen. Dese
overballende tormenten dueren in de ghehele
contreppe van Terra do Natal, tot voer bp de
Cabo de bona Esperanca.

Den twaelfden Martius / wesende in de
hooghte van 31. graden/ cregen weder recht
inde windt/ ende daer naer stilte / waerom
streeken alle onse sepien ende laegen also en
dreepen vier daegen / het welke die portuge-
sen Payraerheeten / hadden alle dese daghen
grooten overlafte bande Zee / die opt Schip
dapper tormenteerden / so dat het die Schip-
pers honden voer meer tozment als storm/
ende onweder : want die Zee golven comen
tegens maelcanderen van alle hoecken / ende
hattent Schip tusschen beyden / dat sp hem
alle zijn Ribben doen craecken / ende gants
ontstellen / soo dat het die Schepen seer dan-
gherens is / wy hadden altoos groote so-
ghe voor onse For-mast / soo dat wy onse
masten ende het ghehele Schip met groote
Cabels ende Louwen te saemen bonden / soo
wy best mochten / dit duerden tot den sevend-
thienden doen cregen wy weder een weynich
wint/ soo dat wy ons sepien weder op hael-
den : maer duerden ons weynigh tot des
anderen daeghs / doen cregen wy weder inde
wint met een storm / soo dat ons groote Ri-
ack /

Beschribbin-
ghe vant pe-
riculeuse
lant Terra
do Natal

Beschribbin-
ge ende ge-
daente vant
Olho de-
Boy.

De storm
Olho de
Boy brengt
7. Schepen
ouden bant

Hoe langh
dies storm
duerden,

Op crigen
op den 31.
graet een
stille.

Hyden van
verkeel van
de Zee.

De groote
Via dyrechts
doort ons
weder.

Op sijn beel
Antenalen.

Een groote
Vogel met
grootte peti-
culen.

Op seplen te
kussen.

Op reighen
een cranch-
heyt op het
Schip.

Op wat
dacht dat sy
landt begon-
nen te sien.

Op sijn beel
Mangas
de Vellado.

Op seplen
hande hoog-
te op 3. en
half graden.

hach / waer mede strecken alle onse seplen / ende bleven alsoo ligghen bynnen onse papieren / ende concenterden onse Raa / laghen aldus en byven sonder seplen tot den 20. Martius / met groote overballinge vande Golven onse Zee / die ons grootelijken sekerden en ontfelden / ghelijckse daer altoos gemeenlyck doen / waren alle dese tijdt op 31. graden / sonder pet te moghen voorden / alle dese dagen / saghen seer veel Voghelen / die de Portugesen heeten Antenalen, zijn vande groote van Epntvogels. Den 20. Martius cregen weder een wepnigh windt : maer was scherp / doch trocken onse seplen op ende sepiden byde windt. Des nachts daer aen volgende cregen weder een groote stilte / welcke duerde tot den 21. doen cregghen weder inde windt / met een soo grooten storm / dat wy alle onse seplen ghebwoonghen waren te strycken / die wy met groote moerten qualijck costen in crighen / ende en consten al dighende onse papieren de het Schip niet gaende houden : want waren in groot perijckel / soo dat wy ghebwoonghen waren / die bonet om 't vooz-casteel te binden / welcke ons sepl was : want anders geen en mochten veelen / ende sepiden alsoo weder te rugghe / aldaer ons die wint wilden hebben / om alsoo eenighe verlichtinghe te hebben : maer hadden ghenoech te doen moesten van noots halven onse groot Boot over boort werpen / ende alle kisten / potten / en baten / die op het overloop stonden / ende noch ander goet datmen eerst by de handt vondt. Dese storm duerde ons twee dagghen ende dyle nachten sonder op houden.

Den 21. Meert / wesende besper van Palmsondag / cregen weder eenen beteren windt / ende weder / naer dat wy groote Nelmossen ghetrocken hadden / vooz onse lieve Vrouwe van Anuntiasion, wiens dagh het den selfden dagh was / ende hebben weder onse seplen opgehaelt / volgende onse wegh naer de Cabo toe. In dese tijdt regnerden in ons Schip een cranchheyt / inde mondt / ende lippen / keel / ende tonghe / die swollen / ende 't bel af ginch soo datmen niet en const eeten dan met groote smerte ende pijn / ende was generael onder al die op 't Schip waren.

Den achtsten Apzilis smogghen / nae dat wy 15. dagghen vooz windt ghesepit hadden / naer die Cabo ende het landt toe / saghen sommighe teekenen vande landt / het welcke is groen water : maer en consten gheen grondt binden / doch ten was altoos ten alderhoogsten geen 40. mijlen van landt / naer merckinghe van de Piloten / ende sagghen oock van de Voghelen / diemen heet Mangas de Vellado, dat is : Pluweelen Vrouwen te segghen : want hebben aende punten vande vleugelen swarte punten als Pluweel / wesende voozts wit ende graenachtig / welcke houden vooz een seker teekenen van het landt / vande Cabo de bona Esperanza, binne waerts / te weten / die Baya de Lagoa, ofte die Bay van 't lach / die leydt 33. en half graden / van de Cusse die naer Mossambique strecht.

Den 9. Apzil des nachts / cregghen weder om recht inde windt / wesende in 35. en half graden / met eenen grooten storm ende onweder / die duerden tot den 14. vande selfde Maendt / soo dat wy ghebwoonghen waren / niet mogghende verdragen het ghewelt vande

Zee ende het gebuerige onweder ende storm / wederom te rugghe te loopen vooz windt af / en dat met die helft van het Fock-sepl alleenlyck op : Want en behouden ons niet machtygh ghenoech / om te mogghen papieren / ofte sonder seplen te byven / gelyck als die Schepen gemeenlyck ghe woon zijn / ende dichts wils voozsaek is van haer verlies / alsmen wel genoegh vermoeden mach / vooz die groote cracht vande Zee ende Golven die daer zijn / dat het schijnt onmogelyck te wesen / een Schip te mogghen verdragen / soo grooten ghewelt / alwaert van pfer moeste wycken ende byrecken / ende hoewel dat wy vooz wint asliepen / hadden noch perijckels ghenoech : want die Zee quamen van achteren boven over 't Schip / ende bedekten het ghehele overdeck / ende moesten onse masten / hoost-touwen / ende het ghehele Schip met coorden ende cabels aen malcanderen vast rijgen / ende alsoo vast toe spannen ofte gozden / op dat het van het groote ghewelt niet en mochte wycken / en van hem geven / en moesten nacht en dagh pompen / hadden van elcken punt van Fock-ra een touw / die quamen tot achter by de Stuerman / ende stonden aen elcke touw 15. 16. Man / ende den Stuerman in zijn stoel / ende d' onder Stuerman achter boven op het Schip / om de Zee waer te nemen / ende die Stuerman causeren. Daer stonden thien oft twaelf Mannen aen het Roer / ende die ander Boort-ghesellen op het overloop / om 't sepl te regeren / ende als dan die Golven quamen en bedekten het Schip / soo riep die onder Pilot / en als dan soo riep den Stuerman tot die van het Roer / ende beval aende een oft d' ander sijde die touwen vande Fock-ra te trecken / desghelijck die Boort-ghesellen op het overloop van die Voogh-Bootsman / om alsoo het Schip recht naer die Zee te houden : want hadden ons die Zee een over dwers ghekreghen vande sijden / soo hadt het met ons gheweest Requiescant in pace, ende was desghelijck by naer soo count als in dese landen is inde Winter / alst sonder vleysen is / waer mede altesamen seer mismaecht ende morploos waren / ende die moet bynaer verlozen gaben : Want moesten by ghebeuren soo van het Roer naer boven trecken / en van daer naer die Pomp / niemant upghefondert / soo datmen noyt tijdt hadden om slapen / rusten / ofte eeten / noch te vercleeden ende tot meer hulpe soo brack ons noch die Pen van Roer / ende souden by naer twee ofte drie doot ghesmeten hebben / maer Godt ver-sacht / soo dat daer anders geen schade en geschiede / als dan sommighe qualijck ghetraeteert / ende ghebuerende noch den 14. vande selfde / sonder verbeteringe te sien / zijn alle die Officieren van het Schip vergadert / ende meer andere / ende hebben raedt ghehouden wat haer best te doen stont / ende siende dat het Schip niet machtygh ghenoech en was / om die Cabo te passeren / hebben ghelijckelijken gheslooten met een protest / dat sy alle onder teekenden / om met het Schip weder naer Mossambique te varen / ende aldaer te verwinteren / ende het Schip te versien / ende te concenteren van alle noodduyft / het welcke het gemeen volck een groote droeffenis aen saegghen : want behouden dat daer soo grooten perijckel was / weder te keeren naer Mossambique, als vooz by de Caep te passeren : want moesten weder vooz by het Landt van Natal, daer sy soo seer

Onsaek
waerom me-
nigh Schip
verlozen
werdt.

15de groote
perijckel
vande stog-
men.

Verbaet
waer haer in
dese storm
al wederba-
ren was.

Heel count
by die Cabo
bona Es-
peranza.

Moeten
nacht ende
dagh in de
weert zijn
omt Schip
te bewaren.

De Officie-
ren van het
Schip be-
stuyt we-
naer Moss-
ambique te
loopen.

Dese raedt
maecht niet
nigh be-
dracht.

hoor byzeseben / als hoor de Caep / daer-en
boven soomen naer Mossambique arriveert / is
soo veel als een verloozen reys : want moe-
ten daer toe het ander jaer vertoeven en men
berteerter cap en keubel : want alle dinghen
moeten daer van Indien comen / van alle pzo-
bande / soo dat alle dinghen met Gout opghe-
woghen wert / het welcke die arme Boots-
gesellen ende Putghers qualijcken aenstondt :
want hadden wepnigh middelen daer toe / ende
souden haer armoede die sy met byachten moe-
ten vercoopen / ende verketten om half gelt/
ende daer-en-boven waren noch wel vyfthon-
dert mijlen van Mossambique , hoor alle dese
oorsake wasser een groote beroerte int Schip/
ende verbloekten de Capiteyn ende Officie-
ren / dat het Schip soo qualijck versien was/
want en hadden niet een coozbeken / noch
waer af maken / soo ons eenighe quam te by-
ken : de Capiteyn gaf de schult aende Schip-
per / dat hy op 't Landt niet gheepscht en had-
de / ende die Schipper seide weder dat hy 't
gheepscht hadde / ende dat het Cayro ofte Ken-
nyp / daermen in Indien die coozden afmaecht
den Capiteyn ghelevert was / ende dat hy
daer die helfte (om zijn Beurs te vullen) af
vercocht hadde / ende dat wy daerom nu ghe-
beek leden / met dusdanighe beuselinge
doen sy hare dinghen sonder meer achter-
denken / dan alse inde noot zijn / soo ist mi-
sericordia / ende onse liebe Vrouw om hul-
pe aen te roepen / ende onse Capiteyn wijs
noch te segghen doen wy in desen noot waren/
dat hem gheen dingh meer en verwonderden/
dan hoe dat Godt de Heer / haer die (goede
Christenen ende Catholijcken waren) die
Cabo altoos met soo groote ende sterke
toornen ende schade liet passeren / hebbende
soo groote ende sterke Schepen / ende die
Engelsche dat ommers Ketters ende Godts
lasteraers zijn / met soo clepne ende swache
Schepen / soo ghemackelijck die Caep pas-
seerden / ghelijck als in Indien die ydinghe
was / dat sy een Engelsman ghepasseert had-
den met groote facilitet / aldus liepen wy we-
der naer Moçambique , met groote desperat-
heyt want niemant en hadde lust peters hant
aen te siken / ende wilden qualijck den Offi-
cieren obedieren : aldus varende / sagen veel
vaten / verders / en doot volck dzyben / waer-
mede ons een wepnigh troosten / meenende
datter eenigh ander Schip in het selfde liden
was als wy / ende dattet sommigh goet over-
doort ghewoopen hadden / ende oock na Mo-
çambique toe liep / hoor ons / waermede meen-
den gheselschap te hebben / ende dat wy niet
alleen die ongheluckighe en waren : want men
sept ghemeenlijck dat twee ongheluckighen
malcanderen troosten / soo gincht met ons ooc/
maer Godt gaf dattet alsoo gheweest hadde/
als wy ons gissinge maecten : maer het was
(Godt befert) quader als wederom keeren :
want waeren die teekenen van het verloozen
Schip Santa Thome , als wy naermaels int
Eylant Santa Helena verstonden .

ten onse gissinghe / dat wy behoorden op 30.
ofte 32. graden te wesen / de oorsake dat ons
Schip aldus achterwaerts teghen onse cours
ghezeben was / naer die Cabo toe / meenende
dat wy naer Moçambique gingen / was hoor
die cracht van het water / die in die contrep
altoos met sulcke stercken stroomen na die
Cabo toe treckt / als ons die Stuerman af-
firmeerden / dat hy sulcks wel meer bevonden
hadde : maer noot ghebacht dat het water
van soo grooten cracht was / als hy numer-
kelijcken by experientie ghemerckt hadde / soo
dat het scheen dat ons Godt miraculeus
teghens alle menschen vernuft ende verstant/
ende alle cracht van strom ende windt / ons
heest willen de Cabo doen passeren / als wy
daer winder ghebachten toe hadden / waer
aen men kennelijcken mach concideren dat
alle menschen dinghen sonder Godts handt
ende werck / is niet dan pdelheyt . Den self-
den dagh saghen weer groen water / ende die
Voghelen / ghenacnt Mangas de Velludo , dat
ghewisse teekenen zijn vande Cabo de bona
Esperanca , dat ons noch weder eenighe hoope
gaf de Cabo te passeren / ende teghens den
abont so quamen ons een Swaelve aen hoor/
die al om en tom swersde / waer mede een
groote blytschap in het Schip was / want
seiden dat het een vooz-segginghe ende teer-
ken was / van onse liebe Vrouw / die die sant
om ons te troosten / ende dat wy de Cabo
noch souden passeren / waerom noch weer op
een nieuw vergaderden / ende beslooten dat
wy noch eens souden den wegh acomeeteren
om de Caep te passeren / ende dat aenghesien
soo veel goede teekenen ons een waershou-
winge was / on. goeden moet te hebben / ende
dat wy op Godt souden betrouwen . Dit
ghesloten wesende : hebben die Leranien ghe-
sungen / met Ora pro nobis , ende veel Helmoes-
senghetrocken / met groote beloften van Be-
baerden / ende dierghelijcken dinghen / dat on-
se dagelijckse neeringhe was . Hier mede
is het volck weder verquicht / ende wel ghe-
moet ghewoorden / endeen peghelijck thoon-
den spuen dienst ghewilligh / ende offreceer-
den alleliever haer lijf ende leven te abon-
tuieren nae die Cabo toe / als met seckerheyt
van hare salvasion na Moçambique te keeren :
Wy hadden alsmoer grooren overlast ende
ghewelt van de Zee / die ons al en verliete
tot aen de ander zijde / van de Cabo de bona
Esperanca .

Maerminne
dat sy van
Mossambique
que teghen
cours gheze-
ben woorden

Den raet
van nae Moç-
ambique te
loope maect
een beroerte
int Schip.

Groote
twist tus-
schen de be-
sejers
int Schip.

Enige raet
van de Woon-
steden afse-
ken noot zijn.

Reest met na-
dencken.

Op loopen
nae Mossam-
bique / ende
binden een-
ge oberblijf-
selen van 't
Schip b.
Goune.

Op krijgen
groote stilte
op de 37. gra-
den.

Op sien
waerteekenen
van de Cabo
de bona Espe-
rança

Verhael van
een Swaelve
die int schip
quam

De Postinge
sen doen onse
liebe Vrouw
groote belof-
te in de tijde
des noots

Erigen
groote ston-
nen / ende is
den veel teg-
menten

Werpen veel
goets blyten
boort.

Den achtenden April cregghen wederom
recht inde windt / met soo grooten strom ende
on weer als wy opt te voozen ghehad had-
den / ende meenden gantsch ende gheheel ver-
loozen te zijn : want die Zee bedekten alle
oogenblich ons Schip / soo dat wy dickwils
met water bedekt waren / ende mosten om
eenighe verlichtinghe te krijgen / veel Kisten
ende Caneel / ende ander waren diemen eerst
by der hande creggh ober-boort smitten / in
somnia dat alle die in het Schip waren / die
moet gantsch verloozen gaben / ende een pe-
ghelijck hem biechten / ende malcanderen om
vergiffenis baden / meenende sonder meer ho-
pe / dat het onsen lesten tijt was : dese toz-
menten duerden alsoo ober die vier-en-twin-
tigh uren : Men troch in het Schip veel Hel-
miessen / hoor veelderleij liebe Vrouwen ende
Santen / met grooter devotien ende beloften
van wondere dinghen up te rechten / aen
Lant comende : In het eynde heeft ons Godt
vertoost

vertroost / ende ons beter weer verleent / te weten / den 19. des sabonts begoft het weer wat te beteren / ende cregghen weder een wep- nigh beter moet : Den 20. namen die hooghe- te van de Son / ende vonden 36. graden / en sagen weder groen water / ende sommige Do- gellen die sy noemden Alcatrales, ende veel Zee- wolven / welke houden dooz sekeren teekenen vande Cabo de bona Esperança, ende waren nae onse giffinghe dicht by 't Landt / hoe wel wy gheen en kosten sien. Dese dagh cregghen we- der die wint wat ruymer / ende hadden groote hoope om die Cabo te passeren / ende het volck begoft beter te vreden te wesen / dooz die teek- enen die wy saghen / alle dese dagen sagghen altoos groen water / tot den 22. April / dese dagh wierpent loot upt / des daeghs twee- mael ende des nachts naer- volghende : maer en vonden geen gront / welke goede teken is vande Cabo / diemen heet das Agulhas gepas- seert te wesen. Dese Cabo das Agulhas leyt op 35. graden / ende is noch 20. mylen van de Ca- bo de bona Esperança, die op 34. en halve gra- den leyt / ende om dat by dese Cabo das Agul- has, men altoos gront vindt tot 30. 40. mylen vande Custe / verstonen dat wyse gepasseert waren / aende couleur vant water / ende die Doghels diemen altoos in de contrepun dooz seker vint / ende oock tot meerder verseker- hent / soo verlieten ons die groote baren ende Zee / die ons soo seer altoos gequeit hadden / ende vonden een slecht water / seer different vant voorszeden soo dat ons scheen vande Wel int Paradijs gecomen te wesen / met soo groo- ten vuerche dat wy meenden herbooren te zyn / en cregghen oock eenen goeden wint / van seer routachtigh.

Den 23. van Aprilis / soo passeerden wy die Cabo de bona Esperança, met groote ende eene generale blytschap / wesen de drie Maenden en drie dagen dat wy van Cochijn t' sepl ghe- gaen waren / sonder opt landt ofte sant ghe- sien te hebben / dan alleenlyck sekeren tekenen vande Cabo / welke wepnigh geschiet : want die Piloten doen altoos haer uperste ners- sticheyt / om de Cabo te sien / ende 't Landt te mercken / om alsoo doozseker te weten dat sy die Cabo ghepasseert zyn : want moeten als- dan weder diminueren / en mochten soo haest naer Mossambique loopen / als nae Santa Helena, doch al waert dat sy het aen de Zee ende 't water lichtelijck connen mercken / soo ist haer nochtans noodich 't Landt te sien / om alsoo haren cours te setten naer Santa Helena, ende moeten dat altoos houden aende slin- der handt : want anders en waert het niet moghelijck het selfde te mogghen aen comen / als sy dese cours verloozen : want soo sy 't eens passeerden en moghent niet wederom crghen / om datter altoos naer eenen windt waert / dat is : eenen Zuydt-oosten windt Die Ca- bo ghepasseert wesen de cregghen terstondt dooz de windt.

Den 24. April / soo beval den Stuerman datmen souden de Bona Viagen, vande Cabo de bona Esperança gheben naer ouder constumpen / met en groote verbliffinghe ende ghecrich / van alle die in 't Schip zyn : Want alsdan hebben die reyse versekeret naer Portugal te varen : ende niet weder naer Indien te arri- bieren want soo laughe als men die Cabo niet gepasseert en hebben / ist altoos in twyffel ende waren ontrent 50. mylen die Cabo aen d' an- der zijde. Die tekenen diemen doozseker hout

ende die waerachtichste zyn van datmen aen d' ander zijde is / zyn veel cromben ofte strupe- ken van d'ich Riet / die altoos daer seer veel d'ziden v'fchien ofte twintich mylen van 't Landt / desgelijcks sekeren Doghelen die de Portugesen noemen Feyloins, zyn wat grooter als Bruwen / zyn wit ende vol swarte pie- kelen over 't gheheele liff / zyn seer goet te kennen / ende 't onderscheyden van alle Doge- len / dit zyn sekeren tecken daer haer die Stuer-lupden seer op berouwen / ende altoos dooz waerachtigh binden : Die Caep gepas- seert wesen de / nemen haren cours naer Santa Helena, Dooztwest ende Dooztwest ten Westen. Den 27. April cregghen recht inde windt / ende duerden tot des anderen daeghs : doen cregen wy een stilte / wesen de in 30. gra- den aende zijde van Portugal. Den 29. creg- ghen dooz de wint / welke is den generalen wint die van hier altoos waert / het gheheele jaer dooz / tot aende Linie Equinoctiael, ende is eenen Zuydt-oosten wint doozgaende / soo dat- men die zeplen wel mach laten staen / en gaen liggghen en slaepen : want die meeste wint die daer waert / is / datmen dat Wers-zepl ter halber stenghe strijckt.

Den 12. Mepe smoggens inde dagheraet / sagen wy het Eplandt van Santa Helena : en- de daer was soo grooten vzeught int Schip als of wy den Hemel ghesien hadden / waren ontrent twee mylen vant Landt / ende het Ep- landt lach van ons West Zuydtwest / ende lie- pen daer dicht op aen / soo dat wy daer wel met een Roer mochten op schieten / dicht by wesen de / soo liepen wy om eenen hoek / die van ons lagh Dooztwest / die omgelopen wesen- de liepen dicht by 't Landt heen West nooztwest aen / ende 't Landt van dese zijde was so hoogh ende stepl / dat het scheen een muur te wesen / die inde lucht raecte / dus liepen ontrent an- der half myl / ende liepen om den anderen hoek die Westwaert dooz ons lagh / dese hoek om ghelooopen wesen de / soo ontdeckten wy ter- stont die Schepen die op de ree lagghen / ende waren die dooz ons upt Indien ghelooopen waren / liggghende ontrent een cleyn half myl van dese doozsepe hoek dicht onder 't Landt / soo dat het Landt blijft Zuydt-oost van u / ende dooz die groote hooghte van het Landt / liggen die Schepen of sy in een Haven lagen : want men hoozt die wint wel boven die stenghe rupf- schen / doch en can aen de stenghe niet eens ra- ken / liggghen soo dicht aen Landt / datmen by- naest met eenen steen aen Landt soude woopen / alwaer goede gront is van 25. ende 30. ba- dem diep / ende dat sy wat verder quamen af te d'ziden oft doozslippen / meesten doozgaen / ende en souden 't Landt niet weer connen crghen om dat die wint recht contrarie is / dooz dese oorzake liepen wy soo dicht by 't Landt / dat die hooghte van 't Landt onse wint benam / ende het Schip en wilde niet regeren sonder wint / soo dat het aende wal dreef / ende raecten met ons boegh- spriet aen 't Landt / meenende altemael dat het Schip ende goet om halst was : maer dooz die groote diepten : want hadden noch wel thien badem diepten / ende al- le die Boots ende 't volck vande ander Sche- pen quamen ons te hulpe / ende cregghen ons weer van Landt / sonder eenige schade / ende brachten ons op die plaats daer die Sche- pen ankeren / welke is recht teghens een Dalepe / die tusssen twee hooge Bergen leyt / alwaer een Kercke staet dat Santa Helena ghe- naemt is / wy vonden alhier byf Schepen / te weten /

Sekere tre-
ken alstzu-
rooz by de
Cabo is.

Schedante
vande Fey-
loins.

Cours na S.
Helena.

Wanner by
sy S. Hele-
na sagen.

Coursen om
te Haven
te loopen.

Diepte daer
de schepen
op de ree lig-
gen in S. He-
lena.

Sy liden
noch noot rer
sy in de Ha-
ven comen.

Schedante
vande
plaats daer
sy ankeren.

Op wat
hooghte dat
se haertoon-
den opten
20. April.

By sien se-
ke tekenen
vande Cabo
de bona Es-
perança.

Tekenen al-
men by doz
de Cabo das
Agulhas is.

Hooghte van
dese / ende
vande C. de
bona Espe-
rança.

By crghen
goede wint
by de C. de
bona Espe-
rança.

Egdt want
neer d'afse de
Caep passeer-
den.

Doozseker
waerom dat
het noodich
is vint van
de Cabo te
sien.

By crghen
dooz wint.

De Stuer-
man eyscht
Bona Via-
gen vande
Cabo de bo-
na Esperan-
ça.

Merhael
wat schepen
dan sp in S.
Helena bon-
den.

Bevrijd-
ging van die
periculen die
den 4 dinn-
raet leet eer
hp tot S. He-
lena qualiti.

Sommighe
overgebliven
cranchen
vertellen in
S. Helena
de Popagie
ende daden
van een En-
gelsch Schip.

De Enghel-
schen slaen
in S. Hele-
na een vliet
omme/en la-
zen en sweert
met een ke-
tel in de
plaats.

Weten/ het Schip dat van Malacca ghecomen was/ ende 't Schip Santa Maria, die daer vdf-
tygen daghen gheweest hadden / ende waren
by malcanderen gheromen aende Cabo de bo-
na Esperanza, ende het Schip Santa Antonio, en-
de den Admirael Sant Christoffal, hadden daer
thien daghen gheweest / ende 't Schip Com-
lepon was daeghs vooz ons gheromen / en-
de ghebzack alleenlijck het Schip San Thome,
ende dooz die teerkeuen die wp ende d'ander
Schepen ghesien hadden vermorden dat het
ghebleven was / als men daer naer verstonde:
want noyt meer af te voozschijn gheromen is:
want die ander Schepen hadden ghesien ma-
sten/belen/ baten/ kisten/ luycken/ ende veel
doodt volck/ die haer op barders ghebonden
hadden/ ende ander duffent dierghelijcke teer-
kenen. Oock so hadden onsen Admirael in
groot perijckel geweest van blijven: want hoe
wel dat het een nieuw Schip / ende zijn eerste
reys / was vande Woymen doozgeeten / soo
dat sp by de twintigh spannen waters in
hadden / ende smeten aen de Caep over die
helfte van 't goet in 't water / ende moesten
nacht en dagh met twee Pompen pompen/
sonder een ooghenblich op te houden / ende
fouden vooz Santa Helena te gronde ghegaen
hebben / en hadden die ander Schepen niet
te hulpe ghecomen / alle d'ander Schepen
wisten ghenoech te vertellen van hare perij-
ckel ende noot / daer sp in gheweest hadden.
Oock soo wast dize Maenden vooz dese tijdt
van 't Eplandt 't zepl ghegaen/ een Schip dat
het voozighe Jaer ghescheyden was van
Ormus, met het overghebleven goet ende
't Volck van 't Schip San Salvador, dat vande
Armade vande Portugalen gesalveert wer-
den / by de Custe van Abex, ende nae Ormus
brachten / als wp hier vooz gheroert hebben.
Dit Schip hadde in Mossambique verwinter-
ende was die Caep vzoegh ghepasseert / ende
alsoo alleen naer Portugal / hadden int Ep-
landt ghelaten sommighe cranch Volck / alst
altoos die manier is / die dan altoos die naer-
volgende Schepen met nemen / dese gaben
ons tijdinghe hoe dat vier Maenden verleden
hadden in Santa Helena gheeweest een Engelsch
Schip / dat ghereys hadde dooz die Strecho
van Magallianes, ende dooz die Zupder Zee/
ende alsoo naer de Felippinas, ende was ghe-
passeert dooz die Strecho diemen heet van Sun-
da, welke is over Malacca, tusschen het Ep-
landt van Samatra ende Iava, op welke wagh
nam een Schip van China diemen Iuncos
noemt/ gheladen met Silber ende Gout/ ende
allerhande zijde / ende sont den Wiffchop van
Malacca eenen Bries met een pzesent van wep-
nigh valeur/ segghende: dat hp hem dat sont
om vrientschap te maken: want meenden hem
noch te comen besoecken / van dit Schip van
China ofte Ioncko nam hp enen Portugesch
Stuerman / ende is alsoo gheloopt vooz by
die Cabo de bona Esperanza, tot het Eplandt
Santa Helena, daer hp verbrsinghe nam van
water ende ander dinghen/ ende smet den Al-
taer van 't Kercken/ ende die Crupren om
veer/ ende liet aldaer een Ketel ende sweert/dat
de Portugesen daer bonden/ als wp daer qua-
men/ doch en consten noyt bedencken/wat het
te bedupden hadde/ sommige meenden dat het
een teken was vooz eenighe Schepen van zijn
gheselschap/ een pegghelijck mach opdelen wat
hem best dunckt. In het Schip van Malacca
quam vooz Factooz vande Peper/ enen Ger-
rit van Alflupfen / natureel van Warwerpen/

ende woonachtigh tot Lisbonen / die met het
selfde Schip van Lisbonen gesent was twee
jaren verleden/want moesten in Malacca, ooz-
sake die oozloghe ende benaughte / aldaer 14
Maenden stil blijven ligghen/ tot dat Malacca
ontset wozde / als wp op een ander vertelt
hebben waer dooz hadden groote miserie ghe-
passeert / ende ontfest ghebaen / en om dat
het een seer onghesont Landt is/ ende gelijcke-
lijck die benaughte ende langhen tijdt/ dat sp
daer moesten blijven/ warden van 100, per-
soonen die op 't Schip waren/ maer 18 oft 20
overgebleven/ ende alle d'ander gestozven/ en-
de moesten aldaer weer ander ende onbedeyben
Volck aen-nemen/ om het Schip weer over te
bzeighen. Dese Gerrit van Alflupfen mijn
kennis en bzent / wesende vooz mijn afschept
upt Portugal naer Indien/ hebben malcan-
deren met groote verwonderinghe ende bli-
schap ontfanghen / wprigh denckende ois
in alsulcke contraye te genoeten / alwaer wp
tsamen communicerden van die gheschiede-
nisse/ onse verloopen tijdt / ende aufencia nae
onse afschept / van wien ich onder ander din-
ghen veel ende waerachtighe informatien ge-
cregen hebbe/ soo van Malacca als die omli-
gende quartieren ende Eplanden/ soo van ha-
re manieren/ handel/ enoe coopmanschappen/
als andere notable dinghen. Op dese naervol-
gende conterseptsels machmen sien de waer-
achtighe ghelijckenisse van 't Eplandt Santa
Helena, vande dize zijden ghelijck wp daer hp
quamen/ ende om voeren tot op de Riee/ desge-
lincs het Eplandt Ascencion, wrens declara-
tie van beide dese Eplanden men hier naer
mach verstaen/ ghelijck als ich het selfs hebbe
commen bemerken.

Jan Huyg
vint hier
Gerrit van
Alflupfen/ en
de vertellen
malcanderen
alle hare per-
iculen die sp
gheladen
hadden.

Das 94. Capitels.

Een corte beschrijvinghe van 't Ey-
landt van Santa Helena.

Het Eplandt Santa Helena is also ghe-
naemt/ om dat het vande Portugesen
ontdeckt is gheweest op den dagh van
Santa Helena, welke comt den 21.
Meys / is van de groote van ses mijlen in het
ront / luttel min ofte meer / lept op 16. en half
graden/ aende zuyt zijde vanden Equinoctiael,
vfhonbert en vfhstigh Spaensche mijlen van
de Cabo de bona Esperanza, ende leent vande
Custe diemen noemt van Angola ofte Ethio-
phia 350. mijlen/ ende vande Custe van Bre-
silien 510. mijlen/ dit zijn die twee naeste Lan-
den die 't heest: 't is een seer hoogh ende berg-
achtigh Landt / soo dat het ghemerlijck met
die wolcken bedekt is / het Landt is in hem
selven afachtich ende seer vzoogh/ ende ooc alle
die boomen die daer veel zijn / die 't van zijn
selven heest/ te weten/ die wildernisse ende het
hout daer van / is tot weprigh meer pzoftis
als om te bzanden/want en heest sonderlingen
geen substantie/ ende is gelijck oft het half ver-
senght waer/ soo dat het schijnt sonder twyfel
datter eertst eenigen Vulcano geweest is/ ge-
lijck int ghemeen alle die Eplanden het buys
seer onderwozpen zijn: want men vindt alhier
op sommige plaetsen Soifer en Swavel: alst
die Portugesen eerst ontdeckten/ soo en wasser
gantich geen gebierten/ noch eenighe frupten/
dan alleenlijck abundant van soet water / dat
seer goet is/ ende comt vande berghen afval-
len ende stoot alsoo inde Dalepe by groote mee-
nichten/ aldaer het Kercken staet/ ende loopt
alsoo.

Maerom
dat het S.
Helena ghe-
naemt wort.

Groote ende
booghte.

Gheboorte
van 't Ep-
landt

Wat de Por-
tugesen opt
Eplandt ont-
deckten als
hp 't eerst ont-
deckten.

Deel berfch
wateren in
S. Helena.

Peghelfick
mach in S.
Helena jar
ggen.

Deel Oran-
gie/ Citro-
nen/ Lymo-
nen/ Graa-
ten ende Wy-
ggen.

Dozfaeck
waerom dat
ter alle dinc
wel wast.

Deel bifeh
licht om te
vanghen.

Plaetfen
daer men
Dout vint.

Scheleghe-
ment van dit
Eplandt.

Helena is
heel nodigh
tot de Indif-
che daert.

Manier
vande Por-
tugelen op
Helena fep-
lende.

alfoo met. fommighe klepne Seccken tot inde Zee/ alwaer de Portugelen hare vaten vul-
len met water/ ende waffen die kleeven/ soo dat het een feer groot gersf is/ ende is een
plafsier om fien / vdie klaerheyt ende menichte van het water/ dat tuffchen die Berghen af-
flozt in de Dalepe/ datmen fonde segghen een mirakel te wesen/ aenmerckende die dzoogh-
te van 't Landt ende Steen-klippen die 't heeft/ die Portugelen hebbende allenckens
veel ghebierden ghebzacht/ ende allerlep frup-
ten gheplant in de Dalepen/ die in soo grooter
abondantien aengewaffen en ghegroepdt
zijn/ dat het onghelooflicken fchijnt te we-
fen: want is soo vol Septen/ Wocken/ wil-
de Werckens/ Delt-hoenderen/ Patrijfen/
Dunnen/ by dupfenden/ soo dat een peghelfick
die wil/ mach jaghen ende doot-smigten/ ende
men vindt daer altoos ghenoech/ al quamen
daer noch soo veel Schepen/ men machse met
fteenen ende houten doot-smigten dooz die
grootte menichten. Nu van alle bzuchten
als Portugaelfche Wyggen/ Oranaet-appel-
len/ Orangien-appelen/ ende Lymoenen/ Lp-
men/ ende dierghelficken/ zijnder soo veel aen-
ghegroeyt/ sonder poten noch planten/ van
haer felfs dat alle Dalepen vol zijn / dat een
plafsier om fien is/ ende fchijnt een aerts Pa-
radys te wesen/ ende hebben 't gheheele Jaer
dooz bzuchten/ oozfaeck dat het alle daghen
met vlaghen vijft oft fies malen reghent / en
dan weder Sonnesghijn/ soo dat al watmen
daer plant feer wel wast/ ende dooz die wep-
nighe curicufheyt vande Portugelen/ en zyn-
der b in alle frupen van Portugael ende Fr-
dien niet: want fouden sonder twijffel daer
wel waffen naer die goede ghetempertheyt
van de lucht ende 't Landt/ ende dat meer is:
hebben daer soo grooten abundantien van
Wifch/ dicht by het Landt ende tontom 't Ep-
landt/ dat het fchijnt een wonder van Godt
te wesen: want met kromme fpyckers ende
naghen/ caumen soo veel Wifch vanghen
alf men begheert soo dat haer alle die Schepen
vervullen en verfien van Wifch/ die zy op-
hanghen ende dzooghen/ is van veel foorzen/
ende van soo goeden fmaeck als ick opt Wifch
ghesmaecht hebbe/ ghelick als oock alle af-
firmieren die 't ghepaffert hebben/ ende tot
noch meerder gersf/ soo vintmen op de Steen-
clippen aen die Zee-kant/ Dout ligghen/
't welcke ghenoech can voldoen tot die noot-
duft/ in fomma is in het cozte een aerts Pa-
radys/ vooz die Portugaelfche Schepen/ en-
de fchijnt datter aldaer miraculeufelicken
ontdekt is/ tot verberfinghe ende dienste van
de Schepen: want aenfiende die cleynheyt en
hooghenot van 't Landt/ ghelegghen int midden
van de Zee Oceanus, en soo verfchepden van 't
vafte Landt ofte eenighe ander Eplanden/ soo
dat het fchijnt by ghelijkenis te wesen/ een
Boerpe int midden vande Spaensche Zee/ en
foo dit Eplandt niet en waer/ en waer niet wel
moghelfick dat de Schepen foudede goede ende
behouden reyse mogen doen: want is wel ghe-
beurt dat het fommighe Schepen ghemist heb-
ben/ die welcke die grootte miferien van de
Werelt pafferden/ ende moesten inde Cufte
van Gayne loopen/ om aldaer te verachten
die vlaghen van de reghen/ om alfoo water te
krigghen/ ende quamen half doot ende vergaen
in Portugael: 't is een manker dat alle die
cranch zijn/ ende niet wel met en moghen/ die
laetmen int Eplandt/ men gheeffte pzoabande
van wat Rys/ Wiffchuyt/ Olyf/ en wat Spe-

cerpen: want Wifchen Wiffch kriggen zy ge-
noegh: want als die Schepen wech zyn/ soo
comt alle 't ghebierde (dat dooz 't geficht van 't
volck op die berghen ghebloden is) weder inde
Dalepen/ alwaer ipse niet die hant griffen ende
dooden. Dese krancken blijben daer tot 't an-
der jaer/ als d'ander Schepen komen/ die ne-
mens dan mede/ zy werden daer ghemeenlic-
ken terfont ghesont: want is een feer gheson-
de ende lieffelijcke lucht/ ende ghebeurt wep-
nich datter pemant fterft/ en binden 't ghehe-
le jaer altoos een getempertheyt ende wint/
en altoos bzuchten sonder wepnighe veran-
deringhe. De Coningh en wil niet toe-laten
datter pemant woont/ om dat zijt Landt niet
en fouden deftrueren ende epgheuen/ op dat
een peghelfick zijn gherijf/ ende alle dinghen
even naer fouden hebben: daer bleef inde vooz-
ge faren een Hermitaen ofte Clupfenaar fom-
mighe jaren/ onder deckfel van penitentie te
doen/ ende het kercken te onderhouden. De-
se dooden veel Septen ende Wocken/ soo dat
by alle jaren vijft ofte fies hondert bellen ver-
cocht/ ende daer goet pzojft mede dede/ dat
die Coningh ter dozen quam deden hem ter-
font naer Portugael bzynghen/ desghelficks
foo ontliepender reys upt die Schepen twee
Caffares ofte Swarten van Mossambique, ende
een lava met twee Slabinnen/ dese hadden
haer verborghen inde geberchte/ die feer dooz
ende wilt zyn/ soo datmense qualick kan pa-
fieren. Dese boegghden haer by den anderen en
genercerden/ in fomma dat sy al by de 20. per-
foonen waren aenghetert/ ende als die Sche-
pen wech waren/ liepen het gheheele Eplandt
dooz ende deden groote fchade/ hadden hare
woonplaetsen ende hupfinghe ghemaecht tuf-
fchen fommighe Berghen/ daer noyt Portu-
gees ghetweeft hadde/ en qualick comen con-
fte/ alwaer zy haer verberghden den tijdt als
die Schepen daer laghen: men wozdenfe int
epnde ghewart/ en men dede alle neerfinghe
om haer te vanghen: maer zy wiffen haer soo
wel te befchermen ende te verbergen/ datmenfe
in fommighe jaren niet kriggen en const: maer
int laetste bzeesende dat dese merter tijdt haer
mochten fchadigh wesen/ en grooten hinder
doen/ hebben dooz expreffen bebel vande Co-
ningh/ haer naer lange moepten ende arbeidt
ghevanghen ghebzacht naer Portugael/ soo
datter nu ter tijdt niemant en is noch bliff-
dan alleentlick die siecken/ als gheseyt is. Als
die Schepen daer comen/ een peghelfick neemt
zyn logement onder eenen Boom/ ende maken
daer een Tent om: want die Boomen daer
feer veel zijn/ soo dat het terfont fchijnt een
Stadt ofte Leger te wesen/ een peghelfick ver-
fiet hem van facht/ frupt/ wifch/ en hout/ etc.
Want vooz peghelficken ghenoech is/ een pe-
ghelfick repnigh hem van Lghwaet mer was-
fen en paffen/ ende men hout eenen generalen
Biecht ende Nachtnael/ met hare dagelijche
Wiffen/ diemen aldaer met grooter debotten
doet/ met Prozessen en Lof-fanghen/ en an-
der Hymnus, van dat haer Godt vande Cabo
de bone Esperanza betwaert heeft/ en aldaer ge-
bzacht/ ende een peghelfick pzooreert tot een
eeuwighe memorie/ hare namen ende mer-
ken inde fiammen ende tacken vande Boomen
te fnyden/ alwaerder veel honderden fiam-
welcke letteren met het waffen vande boomen
oock op waffen/ ende groot wozden/ by bou-
den daer namen van 't Jaer van 1510, 1515.
en alle ander jaren daer aen volgende/ welcke
namen op Wiffch-boomen ftonden/ wesen de
elcke

Een gefont
de lucht in
S. Helena.

Dozfaeck
waerom de
Comme niet
en wil dat-
men, op He-
lena woont.

Verhaelt van
over Swar-
ten die in He-
lena woon-
den.

De Swarten
werden ghe-
vanghen en
nae Portu-
gael ghe-
bzacht.

In wat hup-
fen dat zy
op S. Hele-
na woonden.

Ceremonien
op Santa
Helena.

elcke letter bande groote van een span / dooz't wassen ende outhepdt bande boomen / waermeede genoegh is om in het coyte te verstaen / die ghelegghentheyt van het Eylandt Santa Helena.

Den 21. Mepe / welende den dagh van Santa Helena : ende Pinxter dagh : naer dat wy alle onse verbersinghe ende nootdruft in hadden / sijn weder alle ghelijck in compaengie 't sepl ghegaen onse wegh naer Portugael / latende op 't Eylandt ontrent 15. cranchen / ende sommighe Slaven die ontloopen waren / bande Schepen.

Den 26. Mepe des sabonds / quamen te spraeck met het Schip Santa Maria, ende des aenderden daegs spraken met het Ballioen van Malacca, des smozgens ende des naer mid daegs met den Admirael / ende beval dat wy hem souden volgen nae 't Eylandt ghenaeamt Ascencion, den selfden dach viel ons een slaef over boozt / ende hoe wel wy veel neersichtheit deden / nochtans en consten hem niet crighen / om dat wy boozt de windt gingghen. Den selfden dagh des sabonds / sagghen het Eylandt Ascencion, ende bleven alle die nacht laverende / om het Epland niet boozt te loopen / des aenderden daegs smozgens / was den 28.

Mepe / liepen het Eylandt rondtom / om te sien oft wy daer ancker gront conden crighen : om dat den Admirael soo leek was / dat sy het Schip niet langer bovenen consten houden / ende het volck requereerden aende officieren want Schip datmen goet souden op 't Eylandt Ascencion lossen / ende daer laten met goede macht ende nootdruft / ende het leegge Schip naer portugael senden / ende aldaer procureren om het goet te doen halen / meende dat het hier ghenoech versekertheit hadde / om wel bewaert te weesen : want altemet alhier in 20. jaer gheden Schepen en comen om dat daer niet te haelen is / wy liepen daer dicht by heen / by eenen schonen witten en sere grooten strandt / ende den Admirael wierp het loot upt / ende wy besghelicken / bonden van 18. tot 50. ende 40. badem / ende hoe wel dat sy daer wel dichtter consten aen landt comen / doch die Officiereu ercxuerden haer / segghende : dat sy daer niet dichtter aen en consten / ende dat het te diepende te perijckelens was / om aldaer te ankeren / ende deden dit al om 't volck te vreden te stellen / en dat sy souden een paer pompen bande ander Schepen leenen / ende souden also sonder twijfel het Schip sonder perijckel over bzingen / hoe wel dat het haer moeylicheit was / moesten gheduldigh weesen : want den Admirael / ende alle die Edel-lupden die int Schip waeren / stonden oock selfs alle dagghen ende nachten haer deurt aende Pompen / soo wel als die minsten / ende dit al om 't volck moet en cozage te geven / den Admirael leenden een pomp van 't schip Santa Maria, ende sont ons oock aen met bedinghe om een pomp te hebben / ende hoe wel dat ons Schip oock bande beste niet en was / ende wel waten van meeninghe datmense hem niet en behooyden te geven : want wy niet en wisten wat ons ober comen mochte : want hadden noch eenen verre wegh te vaeren : Maer int leste siende haren noodt ende ootmoedigh bidden / hebbense haer ghedaen / ende seiden dat den Admirael was van meeninghe / eenigh stil meer crighende / sommigh goet te lossen / ende inde ander Schepen te laden om wat verlichtinghe te crighen : maer en quam daer naer niet

te pas / waer doozt sy met ghenoech miserieu ende moeyten ober quamen.

Das 95. Capitel.

Van 't Eylandt ghenaeamt Ascencion, ofte Hemelvaert,

Het Eylandt is ontdeckt gheweest op Hemelbaerts dagh / waerom genaemt wort Ascencion, ende leyt in aensien wat grooter als Santa Helena, maer soo hoogh niet / dan is oock vol bergghen ende hoevelen / leyt op 8. en halve graden / aen supdt sijde bande Linia Equinoctiael, ende leyt van Santa Helena noozdt-west aen 190.

Spaensche mijlen / ende bande Linia Equinoctiael 140. mijlen het gheheele Eylandt en heeft gants geen soet water / noch niet eenen groenen lover oft tack / heeft veele gebergghen van roode couleur / die int ghesichte schijnen te weesen een aerde ofte roode bartwe / diennen in Spaensch noemt Almagro, boozs ist seer Clipachtigh ende verbzant lant / ghelick Santa Helena, want hier hebben sommighe Schepen geweest / die Santa Helena gemist hadden / meende hier water te vinden : maer en consten noyt geen vinden / heeft sommighe schoone ende groote witte lant stranden / ende byster beel Wisch / soo dat het daer in Santa Helena te boven gaet : maer op 't landt en zijn anders gheen ghedierten / dan oozsaercke / die menichte bande Wisch / onthouden haer daer soo veel Vogelen dat het wonder is / zijn bande groote als jonghe Ganzen / quamen ons by duplienden om die stenghen vliegghen / met een groot ghecris / en vlogghen al om en tom ober het Schip / ende en waren niet eens schou van 't volck : want quamen ons op die schoutweren ende armen sitten / soo dat wy daer veel namen en den hals afwongghen : maer en zijn niet goet omeeten : want smaken Wischachtig / geloobe dat de oozsaercke is van niet schou te weesen / dat sy wepung volck sien alhier ontrent dit Eylandt / ende oock van Santa Helena, tot die Linie toe / bintmen veel vliegghen by groote scharen ofte menichten tefens / twee ofte drie bademen boven water / ende vliegghen also wel een quart van een mijl boozt / tot dat haer die binnen ofte vleugelen dzoogh worden / ende als dan en mogen niet langer / ende ballen weder inde Zee / ende maken haer weer nat / eude also heffen sy haer weder om hoogh upt het water / d' oozsaercke daer van is dat sy bande groote Wiffchen verbolch lijden / diese eten / ende haer te ontloopen so heffen sy haer upt het water ende vliegghen / comen altemet wel in de Schepen : Want in ons Schip quamen der veel in gheballen / die haer te hoogh op heffen / ende als die vleugelen ofte binnen dzoogh zijn / moeten ballen.

Van dit Eylandt Ascencion, soo neemtmen die cours ghemeenlich noozt west ten westen / tot een graedt ober die Linie aende zijde vant noozden / alwaer leyt een Clippe ghenaeamt / Penedo de sam Pedro, diemen somtijds comt te sien / ende is tot hier op dese cours van het Eylandt Ascencion af 300. Wihlen.

Den 15. Junius passeerden weder die Linia Equinoctiael, ende begonsten weder te sien de noozd Sterre / die wy verlozen hadden van die Linie / 10. graden van Cochijn, ende als nu verlozen weder die zuyt Sterre / ende als dan soo hebben wy weder de Son des middaegs int zupden

Boocht 2 en ghebaente van Ascencion.

Selechheit op dat selve Epland

Weel Wiffchen in Ascencion.

Weel Vogelen so groot als Ganzen / die niet met menichten op de Schepen vliegghen.

Beschrybinge ge ende gebaente bande vliegghende Wiffchen.

Oozsaerck waerom dat sy vliegghen.

Contre nae een Clip 300. mijlen oant Ascencion.

Wanneer dat sy van S. Helena hooren.

Op syken regen der schepde Schepen.

Op verliesen een slaef die over boozt valt.

Het schip bande Admirael wort lech.

Shedaente bande strandt van Ascencion.

Diepte ront om Ascencion.

Verhael van den grooten noot vant Schip van de Admirael.

Op wat
hoogte dat
sehaer den
8. iug
borden.

De Schepen
dwalen van
malcande-
ren.

Hoogte
vande Cabo
Verde.

Beschrij-
vinge vande
Zee van
Sargasso.

Gebeanten
van Sarg-
gasso.

Beschrij-
vinge vande
gheboeken
van herco-
men van.

Maer dat
men de Sarg-
gasso begint
te crigen/
ende waer
dat men se
verliest.

int zupden / die ons aende ander syde vande
Linie des middaegs int noozden staet. Den
8. Junij / wesende in vier graden ant nooz-
den / soo verlozen onsen generalen zupd-oosten
wint / die ons vande Cabo tot hier toe gelept
hadde / vooz de wint / ende als nu begosten die
stiltten ende regenen : want begonsten te co-
men inde hooghte vande custe van Guyne,
welcke duert tot 9. graden toe / dese stiltten en
regenen duerden ons tot 11. graden / tot den
20. Junij / waer mede die Schepen van mal-
canderen raecten / vooz die stiltte / dat sp haer
niet en consten bestieren / ende in 11. graden
quamen weer bp malcanderen / ende cregghen
alhier enen noozdt-oosten wint / diemen den
generalen wint heet : want altoos in dese con-
trepe waert / ende duert tot 30. ende 32. gra-
den toe / ende begint dickwils van 6.7. graden:
maer wp regeneft eerst op 11. graden : dese
windt is wat scherp: want moeten altoos aen
de wint sepleu / cm dat onsen meesten cours is
noozd-west ende noozden / die wp aen moeten
seplen.

Den 23. passeerden die hooghte vande Ca-
bo Verde, welcke leyt op 15. graden / ende den 26.
daer na passeerden die Eplanden van C. Verde,
welcke zijn 10. dersom / dese beginnen op 15.
graden / ende vol epden op 19. graden / liggen
vande vaste landt vande Cabo Verde, van 70. tot
106. mijlen te Zeewaert in / als doen quamen
wp inde Zee / die mennoemt van Sargasso: want
is altemael bedekt met cruyt / soo dat het ge-
heele velden schijnen te wesen / datmen alte-
mael qualic 't water daer vooz kan sien / ende
die Schepen hebben ghenoech te doen dat
sp daer vooz comen : want moeten met cracht
van wint daer door scheyren / 't is een cruyt
als Petersele / diemen heet vande Zee : maer
is van colent geelachtig / ende heeft Wesen
gelijk Crups / bestiet maer zijn pdel van bin-
nen / die Portugesen noemen Sargasso, om die
ghelijchenis vande crupberen die in de putten
groepen dat sp Sargasso heeten / waer van dese
Zee ghenaemt wert / die Zee van Sargasso,
men en can niet weten waert van daen comt:
want daer en is geen landt ofte Eplanden
diemen weet daer ontrent : want is meer van
400. mijlen vande Custe van Africa / vermoe-
den dat het van de grondt coomt / hoe wel dat
men daer gheen grondt en can vinden / int
gints baren naer Andien en comtmen onder
dit cruyt niet / want die Schepen loopen dan
dichter bp de Custe heen / soo datmen daer als
dan gheen memoze afen heeft / dan in 't we-
berom comen / ende men vint het nieuwers
op alle de vaert / als alleenlych in dese con-
trepe / ende begint van 20. graden / duert tot
34. graden toe / soo dick en vol met gheheele
Eplanden aen malcanderen / dat een wonder
dinck om considereren is / in dese contrerep
oock cont / gelijk in dese landen in de winter /
als niet en vziest dat die pcztugesen vooz een
gronte conde houden / ende haer daer dapper
op versien / ende toe maerken. Den lesten Ju-
nij waren in de hooghte van 23. graden / we-
fende recht onder die Sonne om dat die Son
inde selfde hooghte was / ende waeren onder die
Tropico van Canier / welck is het uperste
daer die Son comt / aende syde vande noozden /
ende al van heert weder naer de Linie / ende
van daer naer 't zupden / en hebben oock ghe-
passeert sweemaels de Linie van Tropico
van Capricornio / te weten / aende syde vande
zupden / eens bp 't ephde van het Epland
van San Lourenço, ende noch eens op 23. gra-

den / naer dat wp die Cabo de bona Esperança
ghepassert hadden. Den 2. Julij waren inde
hoogte vande Eplanden van Canarien / wel-
cke liggen op 28. 29. graden / ende liggen
vande Custe van Barbarpe ende Africa / van
30. tot 80. mijlen / ende blyven ons aende
rechte hant / ende om dat inde selfde Eplanden
sommighe dinghen zijn die weerdigh zijn om
te noteren / so hebbe ick niet willen laten
daer een cozte verhalinghe af te maken :

Da 96. Capitel.

Een corte verclaringhe vande Eylanden
van Canarien.

Die Eplanden van Canarien zijn se-
ven / welcke voozgheds genoemt wor-
den die Fortunadas, ende hebenasghs
vande Spaengiaerden die Canaries,
vooz die menichten vande honden die sp daer
vouden / alsse eerst ontdecht werden. Die na-
men vande Eplanden zijn dese / te weten /
grot Canarien / Teneriffe, La Palma, La Gome-
ra, El Hierro, Lanfarotte, Fuerte Ventura, int
Eplandt Teneriffe is eenen bergh ghenaemt /
Pico de Tarraira, diemen jughert te wesen /
den hooghten bergh / diemen op geen plaetse
dierghelijcke en vint / ende men machse claer
ende beschepdelijcken sien / 60. mijlen in Zee /
eermen daer bp comt / men en mach daer niet
op climmen dan inde Maenden van Julio en
Augusto : want alle d' ander maenden leydt
hol sneeu / hoe wel datmen bereyden int E-
plandt ende alle die omlyggende Eplanden noyt
sneeu ghesien heeft / men heeft drie daghen
wercks om boden op te climmen / is op den
top plat / ende wannert claer ende sijn weer is
soo machmen van daer seer beschepdelijcken
sien / alle die omlyggende Eplanden / niet te
genstaende dat sommighe daer 50. mijlen van
daen liggen / ende soo veel int cont begrippen.
Die twee voozsepe maenden / almen daer op
climt / soo haeltmen vant opperste van desen
bergh veel solffer-steen / van waerment veel
na Spaengien voert / ende is wp ghewesen /
wesende int Eplandt van Tercera, van een
Schipper die van Teneriffe quam / die wp een
solffer-steen daer van schonck / tot een ghe-
dachtnisse : een van dese selfen Eplanden
ghenaemt del Hierro, oft van pfer / is een wonder
daer vzeemt dinck 't aenschouwen / ende
gheloove wel is een vande vreesse dinghen
vande werelt : dit Eplandt is wel een vande
grootste van alle seven / is een onvuchbaer
ende onbebout landt / ende sootzoogh / dat-
men int heel Eplandt niet een drop soet water
en vint / dan op sommighe plaetsen an een
oever vande Zee / altoer verbe vande hant
is / so dat het die inwoonders niet / ofte
weynigh te profft comt : maer dese noot van
mater heeft Godt willen versien / tot mede-
dijst vande inwoonders ende het Zee / op dese
manier / dat daer eenen grooten boom is / van
nienant bekent : want zijn gelijchenisse nien-
ders ghevonden wort / wiens bladen zijn
smael ende lanc / ende staen altoos groen / son-
der nimmermeer te veranderen / welcken
boom is bedekt si omringghels met een cleyen
wolcke / die altoos blyft in een wesen / sonder
nimmermeer te veranderen noch te vermerr-
deren / dese wolcke bedekken die bladen van
de boom / die staegh vooz / althet sonder op-
houden staen en dyppen / aen claer van ende
sijn water / het welcke valt in bachen / die om
den boom vande inwoonders daer toe zijn
ghemaecht /

Hoogte van
t' Epland
van Canar.

Naemen
van de Ca-
narijche Ey-
landen.

Beschrij-
vinge van den
bergh Pico
de Tercera.

Dezen bergh
is drie dach
climmen
hooghe

Veel sol-
ffer in Terc-
eriff

Beschrij-
vinge van Hi-
erro

Michael van
een wonder-
lijcke water
boom in Hi-
erro.

Gebeente
vande boom
ende bladen

Hoe ende
waer in dat
sij het water
omfanghen

gemaect/om 't water daer in te conserveren ofte bewaren/ende dit water is in soo groote menichte/dat sp haer daer met gherijben/ge-noegh tegens hare nootdruft/niet alleenlijck het volck : maer oock alle het Dee en Bercken van 't Eplandt/ ende daer is niemant die can weten/ wantter die wonder teken een begi-nel ghehadt heeft. Ende rechte handt van dese Eplanden/ bp de 100. mylen verschepten/ is noch een ander wonder om te considereren/ ende is dat dickwils daer ghesien werdt/ een Eplandt dat 3p noemden San Borondon/ waer van veel personen opt landt gheweest hebben/ van die daer onverdacht op aen quamen ghe-baren/ ende affirmeren dat het een groen en-de seer lustigh landt is/ ende vol boomen en virtuelien/ ende dat het bewoont is van volck die Christenen 3pn/ maer en comen niet weten van wat Marie/ noch wat tael dat 3p spreken: Die Spaengiaerts bande Eplanden van Canarien/ 3pn daer tot menighe repse heen ghebaren/ om het selve t'ondersoecken: maer en hebben noot comen vinden/ waer om diverse opinie daer van 3pn: want som-mighe meenen dat het betoovert is/ ende datment maer op seckere daghen sienmach/ ander meenen dat het cleyn is/ ende altoos met wolcken bedeckt/ ende datment daerom niet sien noch vinden en mach/ en oock dat die groote stroomen ende kracht vant water die Schepen daer af drijft/ in somma wert altoos vooz waerachtich ghehouden dat het Eplandt daer leyt/naer seggen van al die daer van daen comen. Die Eplanden van Canarien 3pn seer bychtbaer/ ende vol op van alle dingen/ als virtuelien ende lijstochten/ hebben oock veel grepen van alle soorten/ ende principalijce x-celente Wijnen: die van daer ober al verboert werden/ men maecter oock veel Supcker/ en van groote estime/ die oock als die wijnen ober al verhandelt ende verboert werden/ waer om daer groote traffick is/ soo van Spaengien/ Portugael/ ende ander weghen/ ende is int gemeen die stapel van de Schepen/ die van Spaengien naer Spaensche Indien baren/ die comen altoos hare verber-singhe nemen/ ende voozsien van alle nootdruft/ en provideren van Wijnen diemen naer Spaensche Indien verhandelt/ heeft oock abundantie van Dee ende Camelen: alle dese Eplanden werden deden daeghs bewoont bande Spaen-giaerden/ ende hebben oock noch veel bande naturalen vant landt/ die 3p heeten Guanchas/ die met die laughe communicatie die manieren bande Spaengiaerden aenghewendt hebben: het hooft van dese Eplanden is groot Cana-rie/ alwaer is den Bisschop ende Inquisitie/ ende audientie ofte tribunael Ropael/ ende het goubernement ober alle d'ander Eplanden/ diemen heet van Canarien.

Den 6. Julius waren inde hoogte van 32. graden/ en doen verlozen den generalen noot-druft/ ende kregen een stilte/ en sagen noch veel van dat crupt ghenaeint Sargasso, dat die Zee ober al bedeckt: den 10. banden selve kregen weder vooz de windt/ wesen-de in 34. graden/ en als doen verlozen het Crupt Sargasso, ende kregen weder eenen schoonen claren Zee ende water: den 18. Julius waren inde hoogte van 39. graden op welke hooch-te leit het Eplandt ghenaeint de Corvo, ende 't Eplandt van Tercera, ende oock de Ribier van Lisbonen/ wp hadden alle dese daghen veel stilten/ des anderen daeghs kregen eenen westen windt/was recht vooz windt/ ende sagen

veel vliegghende Visc/ bp naer soo groot als Schelvisch/ ende vloghen bobent water dze ofte vier badem hoogh. Den 22. ghebuerende noch dese windt ontrent smiddaeghs/ saghen het Eplandt ghenaeint Flores ende de Corvo, welke ligghen byden anderen/ van daer oost aen tot het Eplandt van Tercera 3ijn 70. my-len/ in dese tijdt begoft ons volck veel kranch te werden/ te weten/ bande ooghen/ende bofst en scheurbupck/ oozsaerke die lange repse/ ende om dat die cost ende victualie begoft alle hare smaech ende substantie te verliesen/ ende oock die meeste die spijs ghebzack/ ende waren daer wel int Schip/ die van waters ghebzack ende noots halven/ het Rijst met sout water moe-sten koken/ waren oock sommighe van noots weghen ghestozben/ diemen altemet onder 't verbeck doot ende stijf wont/ van twee ofte dze daghen sonder datter pemant af wist/ 't welck een deerlijck dunck om sien is/ aen-merckende die miserie/ diemen op dese Sche-pen is passerende/ daer 3ijn ons tot hier toe bande gheheele vopagie ghestozben/ op ons Schip/ soo onder witten ende Slaben/ ober die 24. personen. Den selsden dagh te-gghens den avondt/ wesen-de bp de Eplanden van Flores ende Corvo, sagen tegen ons comen dze seplen/ die van onder 't landt van daen quamen/ ende maecten ons genoegh conspys en verbeert/ want quamen dicht bp onsen Ad-mirael/ ende schoten langen tijt met hem/ en-de met noch een ander Schip van onse com-paengie/ waer dooz wp ghenoech verston-den dat het Engghelschen waren: want hadden elchs op hare groote stengheeren Engghelsche vlagge/ en waren elchs boden die 30. baten niet groot t'aensien: tegghens den nacht soo volghden 3p ons van achteren na/ ende deden malcanderen alle die nacht vier teekenen upt de Meers: den selsden nacht wesen-de lichte Maen/ passerden dicht voozbp 't Eplandt ge-naeint Fayael: des anderen daeghs wesen-de tusschen het Eplandt Sant Iorgie, welke ons lagh aende rechter handt/ ende tusschen het Eplanden Gratiola/ ende als bleef aende linker handt/ hebbende die dze Engghelsche Jachten noch in onse verbolgh/ die te samen raet hielden/ ende een van haer liep achter upt/ meenen bp aboutueren datter noch eeni-ghe mancke Schepen achter quamen/ ende was een wylupt het ghesicht/ doch quam haest weder bp d'ander/ als doen hielden raet ende quamen alle dze ghelijck op ons Schip aen/ om dat wp waren inde ly van alle onse Schepen/ ende hadden het Eplandt van San Iorige tot een leggher wal/ dat ons meenden ons schadeloos te maecten/ ende alsoo aende wal te jaghen dat niet veel en scheelden/ quamen lu-stigh aen met outbonden vlaggen/ ende Mu-sick van Trompetten/ ende liepen ons ront-om tot dze repsen toe/ ons dapper treffende met Musketten ende Baken/ ende oock som-mige Gotingen: maer deden ons wepnigh schade aen het Schip/ van maecten alle onse seplen ende hooft toutmen schadeloos/ in som-ma wp waren soo beteutert/ dat niemant en dozt het hooft uptstecken/ ende als wp een stuck affschoten hadden wel een ure van doen eer wp 't weder laden consten/ en hadden soo grooten ghekrichs en ghewoel int Schip/ dat het scheen dat wp alle verloozen waren/ so dat die Engghelschen selbe haren spot met ons dze-ben/ met dupsent schimpighe woorden die 3p ons toertepen: ende alle d'ander Schepen set-ten hare seplen inden top/ ende deden haer bek-om ha-

Verhael van een wonder loch Eplandt van Bozon dan.

Verchept gheboortens waerom dat men dit Ep-landt al e-banden en san.

Veel grepen en wijnen in Canaria.

Besgetty Supcker.

Veel Dee/ Camerlen namen van het volck van Canaria.

Op wat hoochte dat-se den 6. Ju-lius waren.

Besgetty den 18. Ju-lius.

Hoochte van Tercera.

Oozsaerke waerom datter een groote sieck-te int Schip quam.

Die beel volck datter onder weegh op het Schip stoft.

Die Engga-sche Schep loopen nae den abnde tael.

De Engghelschen verbol-gen de vloot.

Oozsaerke waerom d'Engghelsche de vloot verbolghden.

Op wat ma-nier de En-gelischen op de vloot aen liepen.

Ozootte dze-se in Kan-ripgghen Schip.

De vloot
loopt van
malcander.

Merckt de
getrouwe-
heyt bande
Portugesen.

De Engel-
sche laten
de vloot niet
vrijden.

Wollet van
een groote
behoefte
an Jan Jans
gens Schip.

Die van
Tercera zijn
beveest van
de vloot.

De Engel-
sche loopen
niet de vloot
na Tercera.

De Engel-
sche loopen
nae de Car-
beelen van
Tercera.

De Carbe-
len comen
Jan Jans
gens Schip
aenboort/ en
verclaren
haer bevel
bande Co-
ninghe.

Door de ty-
dinge van
de Coningh
is de vloot
in groote be-
waetheyt.

om haer wegh te vorderen naer 't Eplandt van Tercera, sonder d'een nae d'ander om te sien / ende meenden dat sy geen tijts genoegh en hadden / en dat sy te laet ghecomen souden hebben / sonder eens naer ons om te sien: want meenden als sy 't lijf daer af consten berghen / soo haddense haer dinghen wel bes- schickt / waer by men mach sien en verstaen die compaengie ende oorden die sy met malcanderen hielden: int eynde die Enghele siende wip rig boorddeel: maer weynig weten- de hoe wy ontfelt ende te moede waren / ende oock om dat wy begosten te genaerken 't Eplandt van Tercera, lieten ons niet vreden / dat ons niet luttel en verblijden: want meenden dat wy bande doot verresen waren / hoe wel wy ons noch niet en versekerden / noch die vrese achter den rugge stelden / boord dat wy boord Tercera op de kee laghe onder 't bescherm- sel van de Portughele sojtreffe / en om daer by tijds te comen / deden alle onse uiterste neersticheyt: ten anderen waren grootelijck in lijden / om dat wy niet en wisten hoe dat het met die Eplanden stont / niet wetende oft sy onse vrienden oft vyanden waren / ende deden ons noch meer vresen / om dienswille dat wy aldaer gants geen Armade ofte eenighe Car- beelen met adwys van Portugael en bonden / ghelijck als wy altoos onse rekeninghe ghe- maecht hadden te vinden / om ons te conbo- deren oft ten minsten adwiseren / ghelijck al- toos d'usantie is in die contreye te vinden / ende om dat die Enghele aldaer vry- moedich ende victorieus hart onthielden / gaf ons quade suspitie dat de saecke van Spaen- gien niet wel en gingen. Die van 't Eplandt Tercera en waren niet minder betest / ende in opzoe: want siende onse bloote / meenden dat wy Enghele waren / ende dat wy 't Eplandt quamen overballe / om dienswille dat die dize Enghele Schepen hadden hare vlaggen op ghewonden: en quamen alsoo met ons in com- paengie loopen / om dienswille dat die vant Eplandt sonden een paar Carbeelen die aldaer laghen met adwys bande Coningh / boord die Schepen van Indien / daer comende / dese qua- men ons onder kernen / ende nae ons toe loo- pen / naer dat sy ons beken hadden / waerom ons die Enghele Schepen boord by liepen / om die t'overballe en te nemen / nits dat de Carbeelen meenden dat het altemael vrienden waren / ende haer daer boord niet en wachten: want in schijn van vrienden met ons in com- paengie quamen: maer wy schoten vier of vijf maal / ende maechten haer tekenen / dat sy haer souden onder 't Eplandt begheben / 't welck sy deden: dit die Enghele siende / sy boord ge- gaen te Zeewaert in / en alsoo sy ons die Car- beelen aen boord ghecomen / seggende / dat die vant Eplandt altemael in wapenen stonden: want hadden adwys van Portugael / dat Ca- pitayn Braeck hem toeghemaeckt hadde / om d'Eplanden te overballe / oock gaben ons ty- dinghe vant verlies bande Armade op Enge- landt / ende hoe dat die Enghele tot aende poozten van Lisbonen gheweest hadden / waer om ons die Coningh liet aviseren / dat wy sou- den loopen op de kee van Tercera, onder bescherminghe bande sojtreffe / tot ander ad- wys van hem in contrarie / en dat sy ons soude doen aviseren / waer dat wy souden inloopen: want nae Lisbonen scheen haer te periculeus te wesen: Dese tydinghe stelden onse blote in groote bewaetheyt ende versichinghe / ende saghen malcanderen vast aen / sonder te weten

wat seggen / ende hoe wel dat het haer docht periculeus te wesen / op die kee te loopen / om dienswille dat het een kee is van een openbaer Zee / soo dat daer noot Schepen van Indien boord eydes bevel van de Coningh en hebben dooden ankeren / dan plaghen alleelijck daer te comen / ende hielden altoos die Zee met la- veren / ende sonden hare Boots om verher sin- ghe aen 't landt / sonder daer opt te ankeren: maer ghebwooghen wesende boord noots we- gen / soo wel van 't bevel bande Coningh / als om dat wy notitie hadden / als dat Millor Commerlandt daer dagheleijck boord by 't Eplandt liep met sommighe oorloghs Schepen / alle 't welcke ons dede die kee kieser / ende dicht onder 't landt te loopen / onder 't be- schutsel bande sojtreffe / daer wy alle ghe- lijck ankerden / verwachende adwys ende oorden bande Coningh om onse vopagie te volbrincken / was den 24. dagh Julius / op sint Jacobs dagh / wesende onser 6. Sche- pen / te wesen / by van Post-Indien / ende een van Malacca / ende laghen op de kee boord de stadt ghenaeemt Angra, van waer wy ter- stont souden dize ofte vier Carbeelen na Por- tugael / met adwys aende Coningh van ons comen / wy laghen op de selve kee met een groote vrese ende perijckel / obermidts dat als Augustus begint / soo begint het daer pericu- leus te wesen / om te ligghe: want dan be- ginnen die tojmenten: men leyde daer van alle winden beschut / behalven banden zuiden en zuydoosten wint / want als die waep / soo li- den die Schepen dupsent lasten / principelijck die Schepen van Post-Indien / die seer lastig en swaer sy / ende comen gheladen tot sine- kens toe / en sy qualijcken om bestieren.

Den 4. Augustus nachts / soo quam daer eenen zuiden wint upter Zee / en begoft soo te stozzen / dat alle die Schepen in groot perij- kel waren van te verliesen / ende aende wal te loopen / en waren in groter noot / deden niet dan schieten om hulpe / ende oock die Officie- ren in 't meeste Zee-bolck was aen landt / ende die Schepen hadden maer sommighe Duitgers ende Slaven int Schip / dat die Portugesen gemeenlijck boord een manier hebben / waer dat sy comen / terstont altemael aen landt te spijzighen / ende latent Schip met een jongen oft twee soo ligghe. Men luden aende clacken die in de Stadt waren om bystant / ende daer was sulcken gherucht en gekrijch over de ge- heele Stadt datmen hooren noch sien mocht: want die vant landt en consten boord 't groote geruchte en gebey bande Zee / aende Schep niet comen / en die bande Schepen en mochten aen landt niet comen: ons Schip Santa Crus was in groot perijckel / en meenden altemet / het soude sonder twijfel aende wal gheslaghen hebben: maer Godt versacht: het Schip van Malacca brack sy cabels / ende en hadden geen bolck ghenoech int Schip / noch die bedzeven warde / om een ander cabel en anker weer upt te werpen / in somma / sy kerden die masten / en quamen op de Clippen / daer 't op stiet en op bersten / ende bleef alsoo sitten / en sonch terstont onder twater / tot den oppersten overloop / ende hier mede schoot de wint naer 't nooydt wese / waermede die stozzen cesserden / ende 't water weder slecht werde / sonder dat / alle die ander Schepen hadden de selve ganc gegaen: want stonden sommighe al ghereet om masten en ca- bels af te houwen / om 't leven te salveré: maer Godt en heeft het niet willen hebben. In dit Schip van Malacca verloor veel costelijcke waren:

En pericu-
leus Zee om
te ankeren
in Tercera.

Sy blieben
tot Tercera
op de kee /
verwachten
adwys van
de Coningh.

Dier Car-
beelen spien
nae d'au-
gael / om de
Coningh
bande comen
te verbrin-
cken.

En groote
stozzen met
een zuiden
wint.

De vloot is
boord de
stozzen in
groote
noot.

Het Schip
van Malacca
brack
sy cabels /
kerst sy
mast / ende
stoot aen een
clip an stuz-
zen.

Vertellinge
vande onder-
gaet van een
Schip van
Malacca.

waren: want is altoos rijcker als eenigh
vande Schepen van Indien/ comt altoos vol
van alle Rijckdommen van China, Maluco, la-
va, ende alle die contreyen / soo dat het een
jammer om sien was / die costelijcke stucken/
soo van Zijden / Damasten / Tabueren / van
Gont en Silber werck / costelijcke Possele-
ven / ende ander diergelijcke waren / daer van
die Zee ende den oever rontomme en tom be-
decht lagh / ende aen stucken ghesmeten / men
salveerden noch veel goets / dat boven by de
handt lagh / ende met lauchhepdt van tijden
met Wupckers / noch sommighe Peper / Pa-
ghelen / ende Muscaden-bloemen: maer die
meestendel was wech en vergaen / ende ver-
nielt: ende noch dat ghesalveert werdt / was
meest al bebozen / ende van wepnigh estimat-
tie / het welcke terstont werdt vande Officie-
ren van des Coninghs wegghen / op het Ep-
landt aenghetast / ende ghebennificiert met
hulpe vande Epghenaers / ende altemael ghe-
stoten inde Allandega, ofte Col-hups / om
des Coninghs Collen ende Rechten te ver-
sekeren / ende ten was niet ghenoech het
verlies van het arme Volck / ende hare lang-
durighe ende periculouse voyagie / die drie
Jaren gheduerd hadden / met soo veel contra-
sten ende moeytē als sp in Malacca gepasseert
hadden / als wy op een ander gheroert heb-
ben / en costen noot soo veel vande Coningh
verworven / noch van sijn Officieren / datmen
haer van het overghebleven ende half bebo-
zen ghesalveert goet / op haer eyghen costen /
een penningh daer van wilden gheven / hoe-
wel sp offereerden hogh te setten / dooz den
Col / ofte soo veel goets in pant te laten / als
die waerde vande Collen souden moghen
bedraghen / ende sochtel dat sp jammerlijc-
ken ende daghelijcks claghende waren / dat
sp niet en hadden waer af te lehen / dat sp be-
gheerden op haer aboutuer Schepen ofte
Carbelen te bezachten / op haer eyghen co-
sten / ende het goet leveren met goeden bozgh /
binnen den Col van Lisbonen / alle het welc-
ke haer noot gheconsenteert is gheweest / van
creghen vooz antwoorde / dat die Coningh
tot versekertheit sijn Collen ende alle het
goet / souden senden een Armade van sommi-
ghe oorloghs Schepen / om het goet te halen /
welcke halen buerde by de twee Jaren en een
halve / soo dat het noot ten affecten en quam /
om de Armade te comen / ende daer-en-tus-
schen verginghen die arme luden van het
Schip / die dooz desperachepdt haer selven /
ende den Coningh met sijn Officieren ver-
bloecken / ende noch ten langhen leffen dooz
grootte impositiuntie vande verpachters van
de Peper / heeft een peghelijcken oorlof ghe-
gheven / sijn goet te schepen in wat Ship
datmen begheerde / naer dat het daer verbe-
half Jaer ghelegghen hadde / midts bozgh
steltende het goet te leveren binnen Lisbo-
nen / in het Wups van Indien / alwaermen
alsdan noch van het goet meer als die helft
moet betalen van Col / sonder eenigh respect /
van alle ongeluck ende miserie / die 't Volck
gepasseert hebben / ende die gheijst ende haest
vertolt wil wesen / moet staegh gaen wilen
die handen vande Officieren vande Col / niet
giffen en gaben / ofte anders looyter altemet
een Maent byt oft vier naer errenens goet
can upt den Col crighen / ende die beste curi-
eusheden / ofte eenighe frasse dinghen die
men brenghet van Indien / vooz sijn eyghen

Veel dinghe
wercken we-
der gebijcht
van de
Wupckers

Verreicht de
Woutuge-
sche onrecht
beerdighe
guetcheit

De Woutu-
gesen ont-
houden de
Eppe-
naers het
ghebijchte
goet tegen
reden.

Het goet
werde ghe-
scheept naer
dat het ver-
dehalf jaer
gelegen had
in Lisbonen.

Verreicht de
onredelijck-
heyt vande
Woutugesen

simelijckhepdt / als sp die Officieren maer
wel aen staen / ende daer behagen in hebben /
nemen naer haer / doch met een belosten van
betalen: maer daer en comt anders niet meer
af / en men is noch hup datmen stil-wijghet / en
dissimileert.

Den achtsten Augustus hebben die vande
Schepen raedt ghehouden / met de Gouver-
neur van 't Eplandt / wat haer te doen stont:
want haer niet goet en docht het advijs van
de Coningh te verwachten / siende het langhe
toeven / ende vreesden weder vooz een ander
onghesuck / daer langhe blijvende / ende om
dat daer een groot ende sterck Gallioen van
oorlogh lagh / welcke hadden op den Gou-
verneur van Bresilien / ende was dooz quaet
weer weder albaer ghearriveert / soo oorde-
neerden sp dat dit Gallioen / dat wel ghe-
montert was / met die Schepen souden ver-
ten naer Lisbonen / hoewel dat sp dit deden
sonder advijs ende bevel van de Coningh /
hadden nochtans haer liever alsoo te aban-
tuieren inde Zee / dan albaer weder het peric-
kel vande Haven te verwachten: Want het
alle daegh lacter in het Jaer worde / waerom
gheen verbeteringhe van weer te verwach-
ten en was / sijn alsoo met dit accoord / ver-
sien wesende van alle nootdruft / met malcan-
deren t'sepl ghegaen / den selven dagh op
Godts ghenaden / met ghenoech vrees van
eenigh teghenspoet onder wegghen te binden /
ende overmidts dat het verlies van 't Ship
van Malacca veel dede blijven / om het goet dat
moghelijck was te salveren / ende te benefi-
cieren / onder welcke was den Factoor vande
Peper / mynder kennisse ende goede bziendt /
dooz wiens bedinghe / ende oock om dat die
Peper van dit Ship / ende oock van alle
d'ander Schepen / was altemael van een
Pachters / van wien ick myn obligatie van
de Factoor hadde / siende den noot / ende dat
sp alleen qualijcken sulcks conste beneficie-
ren / hebben mijn particuliere affairen ghere-
commandeert / ende het selsde afghebeerdighe
met d'ander Schepen / ende sp albaer om die
selsde oorsake ghebleven / om alsoo met mal-
canderen te salveren / ende beneficiëren het
ghene dat ons mogelijck was tot ander ooz-
den ende advijs vande Pachters ende Epge-
mers vande selsde Peper / ende ander Spe-
cerpen te boogghen / waer van wy een goede
somme / soo met Wupckers ende ander insiru-
menten afuyt creghen met advijs ende ooz-
den van de Pachters ende den Coningh / dat-
men ons terstont souden halen / waerom
ons bebal te vertooven / met goede toeficht
van de selsde ghesalveerde goeden / welcke
vertoovinghe ende halen ons duerden / als
gheseyt is / derdehalf Jaer / waer by men can
conclideren die goede oordnautie ende poli-
tien van den Admiraltiept van Portugael /
ende met wat neerstighepdt haer beblighen
tot het ghemeene profijt / ende het Landts
welvaert / ende doozstandt / en hulpe van haer
ondersaten / die sp in als bebozen te verboz-
deren / ende favozabel te wesen: maer het
contrarie van dien sal sp wel bebinden / die
hare dagelijcksche handel in Portugael doen /
ende die daghelijcksche erbarenthepdt van
dien bozcondt is: Den dertighsten Augu-
stus quamen die selsde Schepen weder alle
ghelijck by het Eplandt Tercera, sonder te
ancheren / om dat sp altoos contrarie mint
ghehad hadden / ende dooz waters noodt
waren quamen

Die van het
schip beraet
sagen haer
met die vande
Eplandt / be-
langhende
het advijs
vande Con-
ingh.

Sp werden
met een
Gallioē na
Lisbona ge-
convoceert.

Sp bareg
met groote
vrees nae
Lisbona.

Bedenckins
ghe vande
gode ordi-
nanten van
de Admiraltie
tept van
Portugael

Op wat sp
de schepen
weder by
Tercera
waren quamen

Hoe sterck
dat p Mill-
lort Com-
merlandt
voorz by Ter-
cera saghen
eylen.

De Schep-
pen tot
Lisbona/
werdt heet-
sich inghes-
chelt.

waren wederom ghecomen : ende daerghs te
boozen soo was booz by het Eplandt Tercera
ghelooopen Millort Commerlandt, met seg ofte
seven Schepen / ende was tot alle haer ghe-
luck / weder upt het ghesicht / waer booz
haer haestigh afveerbighde / ende namen tot
meerder versekertheit ende bescherminghe
vier hondert Spaengiaerden in / van die in
Tercera in garnisoen laghen / waer mede zyn
weder hern gherepft / ende cregghen eenen
goeden wint / soo dat sy in elf daghen tot Lis-
bonen inde Revier quamen / met een groote
blijfschap ende triumphe/ende hadden sy noch
een dagh bukten die Revier ghebeidt om in
te comen/hadden altemael ghenomen gemeest
van Capiteyn Djaeck / die met veertigh
Schepen quam booz Cascaps / recht dat die
Schepen van Indien hare anchors lichten/
ende met ghewelt vande Galepen binnen ge-
bracht werden / soo datmen in discours van
dese langhtdurighe ende periculouse repse/can
genoech verstaen hoe dat alleen booz particu-
lier gratie/ende faveur van Godt/dese Sche-
pen hare repse volbrachten / met genoegh mi-
serien ende arhepdt / verlies ende schade/upt
welcke men ghenoech mach colligeren / hare
dagelijckse Sabigatie/hare ozdinantien / ge-
brypck / ende stijle/van hare Schepen/regie-
ringhe / ende handel / soo datmen dese repse
noch mach met der waerheyt estimeren booz
een prosperie ende geluckige repse : want dic-
wils geschiet datter altemet naer es oft twee
Schepen over comen/ van byf / die jaerlijcks
derwaerts afgeheverdicht werden / als men
nu binnen coften Jaren herwaerts ghesien
heeft/die eensdeels genomen / eensdeels verlo-
ren wozen/ende dit altemael meest booz haer
epghen misbrypcken / ende quade ozdinantie/
alst ghenoech by desen aen gemessen ende be-
toont is/ &c.

Dat 97. Capittel.

Beschrijvinghe van de Eylanden van
Acores, ofte die Vlaemsche
Eylanden,

Getal ende
namen van
de Vlaems-
che Eplan-
den.

Dozsaek
waeromme
dat de Mo-
res genaemt
werden

Desghelicks
waerom dat
se de Vlaem-
sche Eplan-
den genaemt
werden

Die Eplanden van Acores ofte Vlaem-
sche Eplanden / zyn seven / te weten/
Tercera, Sant Michiel, Santa Maria, Sant
Iorgie, Gratiola, Pico, en Fyael, van
zyn daer noch twee Eplanden / te weten/
Flores ende Corvo, dese zyn onder den naem
van Acores niet begrepen / doch zyn nu ter tijt
met onder subiectie ende gouvernement van
de ander Eplanden / soo dat sy met dese twee
zyn in als negen te samen/zyn genaemt Aco-
res, dat is te segghen/Sperwers ofte Havic-
ken / om dieswille dat als sy eerst ontdeekt
wozen / daer veel Sperwers vonden / waer
vanden naem behouden hebben / hoewel dat-
ter hedens daeghs gants gheen en zyn: Men
heestse oock die Vlaemsche Eplanden / te we-
ten/ van onse Heerlanders/om dieswille dat
in het Eplandt van Fyael, hebben die eerste
inwoonders gheweest / Heerlanders / waer
van noch hedens daeghs een grootten afcom-
ste en gheslachte gebleven is/ die alle in't we-
sen / ende personen / ende van haer Heerlan-
ders ghelijck zyn/ende daer is noch int selfde
Eplandt een doozloopinghe van een water
ofte Beecke/ dat upt een geberghe comt / en-
de alsoo ghelijck een Revierken ofte Beecke
inde Zee loopt / daer dese gheslachte ende af-

comste noch habiteren / ende wozt ghesecten/
Aribera dos Flamengos, dat is : die Vlaemsche
Beecke / ofte Beecke van de Blaminghen.:
Het hooft van alle dese Eplanden/ is het Ep-
landt van Tercera, ghenaemt Insula de Iesus
Christus van Tercera, heeft ontrent vyfshien
ofte seshien mylen in het rondt : is een hoogh
Clipachtigh Landt / soo dat het onwinbaer
is : want is rondtom als oft het bemuert
waer / ende daer peters een strandeken is/
lept terstont een goede fortreffe : Ten heeft
gheen Haven/ noch inganghen van water/
tot sekerheyt ende bewaernis vande Sche-
pen / van alleenlijck booz de Hooft-stadt/
ghenaemt Angra, heeft een open Haven / is
ghelijck een open mondt ofte halve Maen/
welcke die Portugesen noemen Angra, waer
van die Stadt den naem gheregghen heeft/
heeft aende een sijde / men een upt-steeckende
elleboogh / twee hooghe Berghen ghenaemt
Bresijl, die comen gheheel in Zee / soo dat het
van verre schijnt afgheschepden te wesen van
het Landt : Dese Berghen zyn seer hoogh/
so datmen daer altoos wel thien ofte twaelf
mylen/en somtijds wel vyfshien mylen/ende
meer/in Zee mach sien / met claer meer / op
dese Berghen staent twee clepne steenen Pila-
ren / alwaer een Wachter is om schilt-wacht
te houden / vande Schepen diemen in Zee
siet / om die van't Eplandt te waerschou-
wen : want soo menigh Schip als sy siet
van Westen comen/dat is : van Spaensche
Indien/ Bresilien / Cabo Verde, Guinea ende
Portugals Indien / ende ander weghen
van het Zupden ende Westen / soo set sy soo
menighen blaghe op die Pilaer van het We-
sten / ende als die Schepen die sy siet meer
dan vyf zyn / soo set sy een groot Vaandel
op / dat beduyt een gheheele Vloot Schepen :
Desghelicks doet op vander Pilaer / die
int Oosten staet/vande Schepen die upt Por-
tugael ofte ander wegen van het Oosten ofte
Doozden comen : dese Pilaeren machmen booz
die geheelen Stadt gemackelijcken sien booz
de hooghte vande Berghen / so datter niet een
Schip ofte sepl het Eplandt mach genaken/
ofte men weet het terstont over die gheheele
Stadt/ende het gheheele Eplandt booz : want
dese wacht en wozt niet alleenlijck ghehou-
den op dese Berghen ende hoek van het Ep-
landt / van oock op alle ander hoeken / Ber-
ghen / ende heubelen / het gheheele Eplandt
booz / die haer ghesicht inde Zee hebben/ende
pet siende / wozt terstont den Gouverneur en-
de Regierders gheadvorteert / om alle goede
toesicht te hebben / die haer noot dunckt te
wesen : onder aenden boert vanden boozsep-
den hooghen Bergh van Bresijl ghenaemt/
op den uitersten hoek inde Zee / staet een
Fortresse die corespondert met een ander
Fortresse / die daer recht tegghen over comt/
soo dat dese twee Fortressen beslupten ende
beschermen de mondt ofte open Haven van
de Stadt / daer die Schepen op die Reelie-
ghen / soo dat daer niet een Schip upt of in
mach : sonder gheleiden van dese Fortressen :
Alhier is die principaelste Stadt Angra : en-
de is het Hooft niet alleen van dit Eplandt
Tercera, maer oock van alle de ander om-
ligghende Eplanden/alhier is de Cathedrael
van het Bisdom ende het Gouvernement en-
de Tribunael van alle de Eplanden van Aco-
res, drie mylen van dese Stadt / leyd noch
een Stadt, Hooftwaert aen / ghenaemt
Vila

Ghebaente
ende groote
van Tercera

Beschrijv-
inghe vande
stercken van
Tercera

Ghebaente
vande Gade
van Angra.

Beschrijv-
inghe vande 2
bergen ende
de Wachter
van Tercera

Op alle Ber-
gen vonden
se wacht.

Ghelagente
hepdt van
twee For-
tressen.

De Stadt
vande Bis-
dom is tot
Angra.

Beschryvin
ge van Wil-
la da Praya

Villa da Praya, om dat Praya is te segghen/strant: want lept by een groote strant/waer-om daer wepnigh handel ofte waert is: want gheen bequaemghedot en heeft om die Schepen daer aen te comen: doch conter altemet wel een die dooz contrarie mint booz Angria niet comen en can / dat sy dooz noots halben aldaer hare goet lossen / ende wozt alsoo naer Angria ghebracht / ende een deels daer ghesle-ten: is demuert/ende van goede timmeragie: maer heeft wepnigh volck/ die haer meest ge-neren met lant-werck: want heeft seer schoo-ne Cooyen-landen / ende oock is het Eplandt seer vruchtbaer ende plasfantiq. Heeft veel Cooyens/Wijn: maer die Wijn en zijn niet seer goet om te verboeren / want sijn van cispuder cracht ende onduerigh / worden al- daer in het landt gedroncken van het gemeen volck: maer die van macht sijn / drincken meest Wijnen van het Eplandt van Madera ende Canarien: van vleesch / visch / ende an- dere gheslerten ist abonant / ende heeft soo veel van alle noodduyst / van lighwaerighe spijzen / dat sy haer inder noodt niet souden comen behelpen: Oipe en hebben sy niet/ moet van Portugael comen: desgelijchs sout/ potten / en pannen / ende alle aerde werck/ Calch en diergelijche materie/ moeten al van buypen crighen / van frupten / hebben be-sonder veel Persen / die van veelwerck soz-ten / ende in soo grooten abonantien datter wonder is: Kerffen / Wympen / Rooten- waefnooten / Castaengien / en zijnder niet dat te beduuden heeft: Appelen / Waeren Oaen- gien / Apmoenen / ende diergelijche soorten zijnder ghenoech van als: Van alle crupden en planten/als Coel / Adoffen ende dierghe-lijche / hebben een sekeren tijdt van 't jaer: hebben daer een besouder frupt / waft onder 't aerde ghelijck stadijs ofte ander wortelen: maer die bladen ende planten sijn boomen ge-lijck Wijnngaerden / doch different van blad/ ende wozt al lanchs die aerde ghelept heeft een frupt die sy noemen Baracas, die seer goet sijn vande groote van een pondt / sommigh meer / sommigh min. worden wepnigh geest- meert / doch is een groote onderhout en boet- sel van het gemeen volck: men maecht daer groot werck af in Portugael / al waer men se altemet brenghet booz present / ende die van het Eplandt / om die groote abonantien die daer sijn / achtense wepnigh. Daer is oock een ander tugg wozt ghesaep ghelijck an- der greuen / ende is een frupt / waft aerde woztel van het gras ofte bladen / sijn ronde greuen / vande groote van een groote Erte/ maer en is soo ronde niet / is in het eeten soet ghelijck Herd-nooten: maer is harder in het bpten / is oock een goede cost / en seer gheest- meert op ander plaetsen: maer deur die me- nichte / wozt veel gebruycht op het Eplandt om de Verckens met te messen / is gheuaemt Iunka, Daer is noch in het Epland een plan- te / binnen het ghehele Eplandt deur vint in het wilde / is van de hoochte van een Maas leughe / en heeft geen frupten / dan allenlijck de wortel daer van / is een materie vande dic- te van een poer wuppen / ende is naturalijc- ken als oft het geel Gout hant waer int aen- sien / ende in het tasten ghelijck sachte Zjde / welcke aldaer ghebruycken om die Bedden met te wullen / inde plaets van plupmen ende Walle / ende gheloove wel / soo daer permandt waer van curieuheyt / datmen daer wel een- igh ghemest werck soude af maecten. Die

principaelste neeringhe ende onderhout van alle dese Eplanden / is den handel van het Pastel/ ofte weert daermen met verst / datmen daer veel maecht / ende wozt daer ghe- socht vande Engghelschen / Schotten / ende Fransosen / in wisselinghe van Lakenen ende ander waren / die aldaer hare daghe- lijche trafighe byjben / hoe wel dat met dese arrest vande Engghelschen / haer verbo- den is te comen eventuel op den naem van Fransosen en Schotten / doen al eben sterck haren handel. Het landt en heeft sonderlingh gheen wilbe ghedierten noch Doghelen / dan seer wepnigh / dan alleenlijck Canarie vo- gheltiens / die sijn daer by duysenden / waer- om haer daer veel Doghelaers onthouden/ die daer hare dagelijchschene neeringh af ma- ken / met die te verboeren. Heeft oock won- der veel Quackels/ die sy Cordoruyen heeten/ tamme Doghels als Woenderen / Calcoense Woenderen zijnder seer veel / jacht en is daer sonderlinghen niet/ dan alleenlijck Conguen/ die sijn daer veel aen ghegroeyt / Wasen/ Wer- ten/ Parrysen/ Wensoenen/ ende diergelijche/ en zijder gheen / ofte sonderlingh niet/ dooz die wepnighe curieuheyt vande Antwoon- ders. Visc is daer veel/ ende van veel soz- ten/ ende seer goet. In den Somer wert by groote menichten ghevanghen: want in den winter comen qualighen die Zee ghebruy- ken. Die principaelste Waenden vanden Winter / storm / reghen / ende ontweer / sijn Januarius/ Februarius/ Martius/ en Appri- lis/ ende oock die Maent van September is oock ghemeen stormachtig / alle de ander Waenden ist ghemeenlych goet weer: 't landt is seer berghachtigh / ende op veel plaetsen woest / vol boschen en boomen/ is seer quaet om reysen: want sijn meestendeel louter Clip- pen ende Steen-rooten / so datmen dickwils een mijs oft anderhalf anders niet en siet dan Rooten ende Clipachtighe heubelen op ende neer / dat altemael schynen te wesen punten van Diamanten / van scherpheyt ende onge- lijckheyt/ soo datmen daer niet een dinc aer- de can onderschepden / en men mach het qua- lijck betreden / dooz breez vande schoenen en- de voeten te dooznyden/ eventuel dit altemael is beplant met Wijnngaerden/ soo vol/ datmen daer inden Somer niet doozsien en mach / en- de heeft haren woztel tuschen dit steenen / dat het schijnt onmogelijck te wesen/ datter yet soude wassen/ ende dat meer is / schijnt op sommighe plaetsen onmogelijck te wesen/ dat het van menschen mach betreden worden/ soo wilt ende woest int aensien / al van louter Clippen ende Steen-rooten/ en op goet landt en wil de Wijngaert niet wassen / dan in dese steenachtighe ende wilde plaetsen / die daer- omme in groote estimatie worden ghehou- den: het goet landt ende platt. velden/ die op sommighe plaetsen veel sijn/ principelijck by- de Villa da Praya wert besaep met Cooyen ende Pastel / ende 't Cooyen is soo veel dat sy gheen van buypen van doen en hebben / hoe wel dat sy behalven haer ingebozen en inwoonders noch vreden / bierghien Waenden Spene- gien/ die alle van 't Cooyen van het selve Epland geboet werden/ ofte ten waer dat het een seer onvruchtbaer jaer viel / als het wel geschiet/ dat sy als van haer moeten behelpen met buypen landts Cooyen/ ende dit principael- lijck om die Soldaten wille die sy op den hals hebben. Doch het is een verwonderinge dat het Cooyen / ende oock alle dinghen van het

Wat de
principael-
ste neeringe
van alle E-
planden is.

De Eng-
schen wyl de
naem van
de Schotte/
haer dolen
niet Epland
deis.

Welk Quack-
kels en an-
der Dogh-
len.

Welk Ma-
ent van de
winter
storm is.

Ghedante
vande landt.

Welk Wijn-
gaerden op
de Rooten
gheplant.

Maerom
dat de wil-
de plaetsen
geacht wer-
den.

Hoe veel
datse met
haer gewas-
sen Cooyen
comen boe-
den.

Waer webe
haer volck
van Wila
da Praya
gheneert.

Schoone
Cooyen lan-
den.

Welkerley
Persen ende
ander boomen
bruycken.

Beschryvin
ge vande
bruyt Ba-
lacas.

Beschryvin
ge vande
Junka.

Ghedante
vande wo-
zel daer sy
haer vreden
met wullen.

Een woud
derigh ver-
hoel bant
Coorn.

Woe die op
het Epland
haer Coorn
bewaren.

Woe langh
dat sp haer
Coorn om-
der de aerde
laen lig-
ghen.

Omfaech
waeren dat
sp het Coorn
soo lang on-
der de aerde
graben.

De Ossen
ghint me-
ste gheefft
Eplanden.

Ghehoor-
saemende
vande Ofs-
sen.

E' Epland
is de aertbe-
ghen ouder-
woyden.

Sommighe
placit daer
roock en
damp opt
gaet.

Eplandt en duert niet meer als een jaer/ ende
wat bobent jaer passeert en duert niet meer/
ofte is van weynigh baleur / ende om alsoo
noch het Coorn te conserveren ende te bewa-
ren / soo moetment begraven vier ofte vyf
Maenden onder die aerde / waer toe elck boz-
gher zijn put heeft / op een eynde vande Stadt/
onder die wegh ofte straet / die daer toe geoz-
dincert is / ende een peghelijcken heeft sijn
merck op sijn put staen / is maer slechtelijck
inde aerde ghegraven / van binnen rondt / en
die aerde maer slechtelijck afghesleken / ende
heeft boven een mondt / soo wijt datter effen
een Maen mach door cruppen / waer toe is
een steen ghemaect als een deksel / die daer
op sluyt ende past. Weese putten zijn sommig-
ghen daer twee ofte drie last Coorzen mogen
ingaeen / sommighe clepder / ander grooter /
naer dat een peghelijck Coorn heeft / alsoo
haest alst Coorn ghemaect ende gheboort is :
inde Maende van Julius doet een peghelijck
sijn Coorn in dese putten / legghen daer wat
strop onder ende rondt om / ende buult al-
soo / ofte half naer het haer te pas comt / en-
de stoppen dan die putten met die steen ofte
deksel toe / en bedekent als dan met aerde/
ende latent alsoo staen tot vooz by Kerstmis/
als dan haelt een pegelijck sijn Coorn t' hups/
die wil / sommighe latent langer daer liggen/
ende latent allencxkens upt als sp wat van
doen hebben / ende t' Coorn is soo goet als
sp't daer upt haelen / als d' eerste ure dat sp'
daer in doen / hoe wel dat over dese plaets
die ghemeen passagie van Carren / Weerden/
ende Menschen is / ende dat het daer op re-
ghent / nochtans en comt niet een drop wa-
ters in / noch eenighe vochtigheyt / ende
datmen het Coorn soo niet en begraven / en
souden gheen vier Maenden comen dueren/
ofte het waer altemael bedorven. Als spt die
voozseiden tijdt alsoo begraven gehad heb-
ben / soo duert het daer naer voozseiden ghe-
hele jaer vooz / ende bewarent als dan in ki-
sten / ofte maken een dinc ghelijck een cupp
van stier-matten / daer bewaerment in / son-
der eens te verschieten noch te verroeren / en
blijft seer goet. Het meeste gheriff dat sp int
Eplandt hebben / ende den besten dienst zijn
die Ossen / ghelooft wel zijn die grootste ende
schoonste dee in Ghysstrijck gevonden wer-
den / met uptermaten ende verschickelijcke
groote hoozen / ende elcken Os heeft zijnen
sonderlinghen naem / ghelijck menschen / ende
al gaen daer dupsent by malcanderen in de
wey / ende datter een met zijnen naem geroe-
pen wert / comt terstont upt den hoop by sijn
Heer die hem roept : Het land is seer hoogh
ende heubelachtig / ende in het schijnfel hol :
want dickwils gaetmen over Berghen die
van louter Steenrooten zijn / ende int gaen
soo ghebet van onderen een gheluyt / ghelijck
een kelder / soo dat het schijnt op veel plaetsen
eenighe holle ende verbozghen Spelanchen
te hebben : waer vooz oock seer onderwoyden
is d' aertbevinghe / ende alle dese Eplanden :
want het daer een gemeen dinc is / ende heb-
ben dickwils aertbevinge / ende oock hebben
alle dese Eplanden meest al Vulcanos ghe-
had : want men bindt noch op veel plaetsen/
als op Tercera, en Sant Michiel, sommighe
plecken / daer noch dagelijcks roock en damp
upt gaet / en t' landt al om en tom verjengt en
verbrant is. Desghelijcks plaetsen daer men
water ofte Fonteynen bindt / daer men een
Ep siedet mach / al oft ober een buyt dinc,

Op t' Eplandt Tercera drie mijlen van Angra,
is een Fonteyn op een plaets ghemaect Gu-
alva, dese heeft een propieteyt dat alle het
hout datter in valt / converteert met lanchheyt
van tijden in steen ende harde Clippen / ghe-
lijck ick sels by experientie gesien hebbe / van
eenen boom die de helft vande woxtel ouder
dese Fonteyn comt onder het water / ende is
gants in soo harden steen verandert / als oft
Stael waer / ende d' ander deel vande woxtel
daer het water niet aen en raect / is noch hout
ende woxtel / gelijck alle woxtelen van boomen
behoogen te wesen. Het Eplandt heeft veel
ende seer excellent hout / in sonder Ceyzen
hout / datter by soo grooten menichten is / dat
men daer alle Schuyten en Carren / en ander
grobe wercken afmaect / ende is het meeste
byanthout / soo dat het woxt ghehouden vooz
het minste gheacht hout datter is / ende dat
vooz de menichten d'arr is noch een hout dat
men heet Sanguinio, is seer schoon van root-
achtighe verwe : Ach een ander soorte dat sp
noemen wit hout : want is van hem sels soo
wit als cryt : desghelijcks anders dat perfect
geel is / en altemael vande natuer / sonder ge-
verwt te wesen / waerom woonen in Tercera
veel fraepe wercklieden / van Schijjn-werc-
kers die schoone dingen maken / en seer me-
sterlijck / als van Schijfstozen / Doffetten / hi-
sten en ander dupsent wercken / die veel ver-
voert werden naer Portugael / ende veel ghe-
estimeert / soo veel om die schoonheyt van het
hout / als om t'werck / v'incelijck vande
bloot van Spaensche Indien / die altoos
daer hare verberfinghe comen nemen / slyten
seer veel van dit werck / is wel vande beste
ende curieuse datmen in Spaengien en Por-
tugael maect / hoewel dat het niet te ghe-
lijcken is byde Schijfstozen ende constringhe
wercken van Rozenbergh / ende die contrep-
en : maer in het hout gaet alle ander plaetsen
te boven : want crygen oock met die vooz-
seide Spaensche blooten / behalven die vooz-
seide houten / dupsentderley soorten van
hout / dat een wonder om sien is : want comt
van alle couleuren / diemen soude moghen ver-
sieren / soo datmen niet schoonder en soude
moghen schilderen. Daer is een hout int Ep-
landt Pico, 12. mijlen van Tercera, datmen
heet Teixo, is een heerlijck ende constringhe
hout / waerom het verboden is datter nie-
mandt en mach affhouwen / van van des Co-
ninghs ofte sijn Officiers weghen : is een
hout soo hart als pfer / heeft een couleur van
binnen alst ghewoacht is / gelijck root Came-
lot / met die selve wateren / ende hoe t' ouwer
wert ende meer gheuseert is / hoe t' schoonder
van couleur wert / soo dat het waert is om te
estimeren / ghelijck oock ghedaen wert : als
dese Eplanden zjirbewoont vande Portuge-
sen / dan naer dese Crubbel in Portugael / soo
zijnder Spaensche Soldaten op ghesonden /
met een Spaensche Gouverneur / die hebben al-
le fortresten ende stercken beset / ende in haer
getwelt / hoe wel datter die Portugesen gants
gheen onkosten af en hebben / noch eenigh
oberdaet af lijden : want wozen dapper on-
der dwanck ghehouden / soo datter niet een
Soldaet en mach buyten die Stadt te lande-
waert ingaen / sonder oozlof / soo datmen by
en v'anch het ghehele Eplandt mach vooz
repen / by daegh en nacht / al waert alleen/
sonder dat u pet quaets sal ghemorten / oock
soo en willen gheen v'rendelinghen consen-
teren dat sp het Eplandt om rijden om te sien.

Van de
cracht van
de Fonteyn
Gualda.

Coorn met
grote me-
nichten.

Wierliche
schoone hout-
ten.

Weelberley
schoone
houtwerck
ghemaect in
Tercera.

Dupsent-
derley
soorten van
hout.

Beschickin-
ghe van het
hout Teixo.

Van wie
dat d' Eps-
landen be-
woont zijn.

Men mach
by sonder
fogh dagg
en mact al
leen doot
Eplandt
teyren.

Airmandt
may ront
om het E.
landt garen.

Van Hupge
ontwoylt
Wag. doot
den Gou-
verneur.

Een Schot
en een fcas
wert gewep
geet t Epland
om te
sien.

Wat de ge-
meente
cranchepst
int Epland
is

Van de
flechte die
hanghe
heeten

Opfacken
van dese
flechten.

Wonderlijc
heeracht
vande water
in Tercera

Welcke oorde en is niet vande Spaengiaers
daer gebacht / van van de selde Dozen-
gelen / al doot den Trubbel / sulcks noopt en
hebben willen confedereren / ende dat meer
was / assigneerden den vromen Man / een
sechere straet / om zijn cooptmanschap te ver-
coopen / ende en moest niemant verders bup-
ten die straet gaen / dat nu soo nu niet onder-
houden weret : want mochten nu over die
gheseele Stadt gaen / ende het Eplandt bli-
nwaerts : maar niet rontom om die Cusse te
besien / dat ons vande Gouverneur gegunt
wert / ende leenden ons daer sijn Peerden toe
om also 't ghesche Eplandt om te riden / ende
alle Fastreysen te besien / dat hedens daeghs
die enghen ende tuggeboeyen Portugesen niet
toeghelaten noch betroot en wert / wy reben
het Eplandt wocmaels rontom / dat sy ons
guede / om particulier bykanschappe die wy
met hem hadden / ende oock en consten ons die
Portugesen niet beletten / om dat wy inden
dierfende factoye van des Coninghs goet
laghen / ende dat sy ons soo goet als doot / na-
turalen ende doot hroonders van Portu-
gal hielden : want den Gouverneur hadde
gheene gheschade dat ich hem het ghesche
Eplandt opt ghedroopen hadde / om aen sijn
Majesteit te seynen / waer van inpeckerde
de doch machten hem de Stadt van Angra
met sijn Waton / Portreysen ende inderdy
het welcke sy na den Coningh sent / wien
weergaende ghescheyde wien hier naer
mach sen / waermede in den Gouverneur
grootelijc ghesaffectionert was / ende wel
bykanschapen bewees / wy hadden een
Francois Cooptman ende ten Schot tyons
in het logement / die gheen mit ons souden
het Eplandt gaen besien hebben : maar en con-
sten niet constant daer toe cruyden / want die
Portugesen moerden datmen daer niet het E-
plandt souden ontfackenen / ende haer altes af-
hardigh machten. Verreende weder tot ons
materie / soo sijn hier goede Eplanden / van
ghelonde lichte. Die cranchepden die daer
ghemen sijn / doch niet siet overblondigh
dan hier en daer een / is een flechte die sy he-
ten / Oax, dat is : die ghescheyde wande
licht soo dat een Persoon licht sijn sijn
heel of half kam / oft van eenighe leuen / vrel-
lijck en andere flechte die sy heeten O Sange,
dat is : het bloet dat eenen haestelijcken over-
comt / als een swelvel aende ooghen / ofte ander
placten van het aengesicht oft van het lig-
ende comt soo roodt als bloedt : want is naer
haer seggen louter bloet : dit sijn twee flech-
ten gelijck plaghen / die daer de gemeyne sijn /
ende causeert dat de Eplanden sijn siet whet-
achtigh / ende alle sloymen ende roymen in-
derwoyden / en sijn oock sijn maten doch-
tigh / welcke te vermoeden is een vande prin-
cipaelste oosfaecke van dese twee plaghen ofte
cranchepden : want die winden sijn al daer
so sterck en dancron / dat sijn siet pter ende
sien vande huppen gantsch en dal op eden / en-
de in stof machten : want ich hebbe gessen die
sien traelpen van een arm dich / van het Co-
ninghs Col-hup / ende die sienen altemael
van opt-gehouden Clappen / die de wint soo
vertoert hade / dat het pter was vande vante
van een stof ghevoeden op sonenighe plact-
sijndelijck de siet / waer des ghesen-
lijck gedroopen die ghewels vande huppen te
maken / van sienen die sy onder die Zee ende
des water / aende oever van het Eplandt opt-
sacken / op die welcke die wint soo geen cracht

en heeft / om te verteren. Ende dit Col-
hup en hadden doen noch boven de ses oft
seven Jaer niet getinnert geweest / altemael
van menings op. Het Eplandt heeft behal-
ven die twee Steden / noch veel treffelijcke
Dozen als / San Sebastiaen, Santa Barborā,
Altare, Gualva, Villa Nova, ende veel ander
Parochien ende plecken / soo dat het altemael
meest bedult ende bewoont is / behalven die
placten die woestende wildernissen sijn / die
men qualijck can doot / passeren / hoe veel te
meer bewoont. Hare meeste onderhoudt
ende principael neeringhe is / ghelijck geseyt
is het Pastel / te weten : doot de gheen die
haer met coophandelinghe gheneten / ende die
Bontieden die het maecten : maar het ander
Dolck is te wachten op die Bloote van
Spanisch ende Portugaels Indien / van
Bessiten / Cabo Verde, Guine, ende alle die
contrepen die gemeenlijck komen aen Tercera,
om dervoe singhe te halen : want leydt seet
propies daer toe / waer mede alle de hmoons-
bers haer rijckelijc onderhouden / ende alle
haer waren / soo van haer hant-werken als
victualien in dese vlooten verhandelen : en alle
die dinnlijghende Eplanden comen als dan
naer Tercera met haer waren / om te vercoo-
pen / doot welcke oosfaecke die Engheleschen
ende ander Zee-roovers / haer altoos ruf-
schen dese Eplanden onthouden / wel wende
dat alle die Schepen doot noot halven aldaer
morden aen comen / hoe wel datter veel Sche-
pen / hedens daeghs die Eplanden om schou-
wen / tot achter deel vande Eplanden / ende
oock omheraf vande Schepen. Van Ter-
cera Zuyd-oostwaert een 27. oft 28. mijlen /
leydt het Eplandt San Michiel, dat is by de
20. mijlen knighe / ende is oock vol Steden
ende Dozen / van Portugesen / van de Riste
licht / ende alle d'ander dinghen / als Tercera
die principaelste Stadt is ghenaemt Punta
de Gada, al waer grooten handel gheschied
vande Engheleschen / Schotten ende Fran-
sosen / meer als in Tercera, oosfaecke van
het Pastel meghen / die daer meer halt als
in gheen van alle d'ander Eplanden / soo dat
ter alle Jaren ghemaect werden over die
200. duysent Quintalen Pastels / heeft
oock groote abundantie van Eboyn-landt
soo dat sy altemael alle die dinnlijghende E-
planden sijn sijn sijn heeft oock gheen Spa-
vens ofte Hebieten / van die blacke Zee / ende
hebben noch minder beschutst als die van
Tercera, dan en liggen onder geen bedwangh
van Portreysen ende moghen met alle winden
hare anchor s lichte / ende tot Zeewaert in
loopen / dat sy op de Zee van Tercera niet en
moghen doot / waerom oot die vromen Sche-
pen lieber haer Sant Michiel vaten : want
men en hanke niet bedwingen / dan als sy
sietwer wil / dat is oock een waentel Spati-
glaerden op een Castle dat daer staet / tot be-
waringhe vande Stadt van Punta del Ga-
da. Van het Eplandt Sant Michiel Zuyd-
waerts 12. mijlen / leydt het Eplandt Santa
Maria, dat is van 10. oft 12. mijlen int ront /
ende heeft sonderlingh gheen handel dan van
Doot-erde / dat die van de ander Eplanden
aldaer halen / ten heeft gheen Pastel / dan te
vol dan alle victualien als Tercera, ende alle
moel bewoont van Portugesen / hebben gheen
Spaengiaers opt want is als Tercera sijn
achtigh / en qualijck als met te comen / waerom
het die hmoonders genoech bescheyden com-
men. Den tijt dat ich in Tercera was / so quam

S. Sebastia
aen / S. Bar
borā / Altar
ro / Gualva
Villa No-
va.

Om wat
oosfaecke
de Eng-
lijken haer
ruffchen de
Eplanden
houden

Geleghent
van San
Michiel.

Wint de
Gada de
gynwaert
Stadt van
S. Michiel

Waerom
de Schepen
lieber in S.
Michiel los
pen dan in
Tercera

Stoote vande
Eplandt S.
Maria

Millort Commerlant aldaer / om water te nemen / ende eenighe victualie te halen : maer 't wozde haer belet vande inwoonders / so dat sp hem veel volchs ende hem selven wonden / ende moester weer afstrecken sonder prt te bezighen : Wan Tercera doozt nootwest aen 7. oft 8. mijlen / leyt het Eplanden genaemt Gratiôsa, is maer vyf of ses mijlen int rond / een seer plaepfant ende liefelijck Eplandt / vol van alle vruchten ende victualie / soo dat het niet allenlijck sijn selven spijst : maer oock Tercera ende d'ander Eplanden met alle victualie voorsziet / ende een heeft anders gheen waren van coophandel : is bebout ende seer bewoont vande Portugesen / ten heeft geen Soldaten op / om dat het die onkosten niet en mach af werpen : Millort Commerlant quam daer den 10. mynder residentie in Tercera, ende ging selver met sefen oft acht personen op 't Eplandt / ende eyschten een deel vees / en hoenderen / en ander victualie ende Wyden / met verbersinghe van Water dat sp hem ghewillighlijcken gaven / waer mede weder daer upt trock / sonder eenighe schade te doen / waer van die inwoonders haer seer bedanc ten / ende grootlijck pzeesen sijn courtoisie ende beleeftheit. Wan Tercera West-nootwest 8. of 9. mijlen / leyt het Eplandt San Iorgie, heeft ober die 12. mijlen inde langhte : maer is smal van 2. of 3. mijlen ten hooghten / is woest ende bergachtich / heeft sonderlingh geen handel / van heeft oock sommighe Pastel / maer wepnigh : die inwoonders generen haer meest met Dee ende landrbouwinge / ende brenghen die liffstochtighe waren in het Eplandt Tercera te vercoep : oock heeft veel Ceedzen-hout ende ander soorte / dat van daer al naer Tercera gebraecht ende verhandelt wert onder die Schijnnwerckers / die allenlijck woonen om die gelegentheits wille in Tercera. Wan San Iorgie West-zuidwest sefen mijlen / leyt het Eplandt ghenaemt Fayael, dat heeft 17. oft 18. mijlen int rondt / is een vande beste Eplanden van Tercera, ende Sant Michiel, is seer abundant van alle victualie / ende Dee / en Visch / soo dat van dit Eplandt die meeste victualie / ende alle nootduftdagelijcks coomt / met gheheele Carveelen vol naer Tercera toe : heeft oock veel Pastel / soo datter beelints oock Engchelsche schepen varen handelen. Die principaelste See en plaets is de Stadt genaemt Villa Dorra, die schepen liggen ooc op die blacke Zee onder 't landt / ghelijck van alle d'ander Eplanden / bp dese Stadt leyt een Fortresse van wepnigh impoortant / ende om dat die inwoonders haer offereerden / het Eplandt te beschermen van alle anstoat ende vanden / worden haer die Soldaten afghetrocken / die daer op laghen : Want claeghen dat sijn niet onderhouden noch loeren en mochten : den selfden tijdt dat Millort Commerlant aen 't Eplandt Gratiôsa was / soo quam sijn oock aen Fayael, al waer sp in 't eerste bewesen een wepnigh resistentie te doen : maer dooz onzenighept die sp onder malcanderen hadden / lieten hem aen lant coomen / die welke het Casteel raserden / ende soncken al 't gesicht inde Zee / ende namen sommighe schepen / ende Carveelen / die daer op die See lagen in somma namen pzoovande / ende al dat sp wil den / ende trocken daer weder van daen / waer om de Coning die principael hoofden dede castigeren / ende sont weder vande Soldaten van Tercera een Wendel knechten / met alle munitie ende geschut / om dat die Fortressen weder

op / om 't Eplandt te beter te beschermen / sonder die Portugesen meer te betrouwen : op dit Eplandt sijn meerkendeel vande ascomste van Nederlanders / doch gebuycken de Portugaelische Tale / om dat sp niet haer langhen tijt vermengt / ende onder een sijn ghecomen / ende die de Duysche tale useerden / al verstorben sijn : sp sijn seer geaffectioneert tot de Nederlanders ende vzeemdelingen. Van Fayael 3. mijlen Zuidtoostwaert / ende van Sant Iorgie 4. mijlen Zuidwest / en van Tercera Zuidwest ten Westen 12. mijlen / so leyt het Eplandt genaemt Pico, welke is ober die 15. mijlen lang / is alsoo ghenaemt van eenen hoogen Bergh / diemen Pico heet / die is vande hooghte dat sommighe meenen / dat sp die Pico, van Canarien inde hooghte te boven gaet / men canse die wijs alst clær weer is / op het Eplandt van Tercera soo perfect sien als of men daer geen half mijl af en waer / ende lepter meer als 25. mijlen af : want is op het uiterste van 't Eplandt van naer Fayael toe : men siet den top boven inde clare lucht upt-strecken ende onder is bedeckt vande wolcken vanden Hemel / en Ofsont / waer dooz dit Eplandt seer vermaert is / is seer vruchtbaer van alle victualie / gelijck Fayael, ende heeft seer veel houts / als Cedzen ende ander soorten / ende dat costelijck hout Teixo, men bout hier altemet veel Carveelen ende cleyn Scheepkens / dooz die abundantie van 't hout / oock van hier pzoovren haer die andere Eplanden van hout / voorsz is bewoont als d'ander ende is hare handel met Dee ende landrbouwinghe : want heeft veel Wyng / ende is de beste van alle dese Eplanden / heeft de smakelijckste Ozingie Appelen / die dooz die beste ghehouden worden van geheel Portugael / waer dooz gebraecht werden in Tercera dooz een present / ende worden seer gheekimeert / ende sijn naer mijn wetenschap die beste dien ich opt ghegeten hebbe / ende om dat die Stat van Angra in het Eplandt Tercera het hooft ende Regieringhe is / van alle die Blaemische Eplanden / soo hebbe hier sp willen boeghen / nae het leven afghevoopen / met alle sijn straten / Fortressen / ende See / ofte oopen Haven / met die Berghen / ghenaemt Breijl, daer men die Schilt-wacht op hout vande scherpen / alles ghelijck het waerachtelijck gheleegen is / naer mijn beste vermogen afgeteekent.

Dao 98. Capittel.

Vande Eylanden van Corvo ende Flores.

Un Tercera West aen / tot het Eplandt ghenaemt Flores sijn 70. mijlen mach weesen ontrent 7. mijlen groot / is oock bewoont vande Portugesen / heeft sommighe Pastel / is vol Dee ende ander liffstochten / het is vooz een pegelijck open / wie daer wil coomen soo wel Engchelen als andere / want d'inwoonders en hebben gheen macht om dat te beletten : een mijl ofte soo dooztwaerts van dit Eplandt / leyt een cleyn Eplanden van 2. oft 3. mijlen int rondt / ghenaemt de Corvo, heeft vande selve inwoonders van Flores, tusschen / dese twee Eplanden onthouden haer gemeenlycken / ende ooc rondom die Engchelen / om te verwachten alle schepen die van Westen coomen : want dit sijn d'eerste Eplanden diemen comt soeken en verkennen / van die na Tercera willen varen / waer dooz die inwoonders wepnigh prospereren :

Wat Wold dat Fayael bewoont.

Gedaente vande Eplandt Pico.

Ooflaechen waerom die so seer vermaert is

Beschijfde ghe vande vrucht van Pico.

Ooflaechen waerom die gra hier bp geboecht is.

't Eplandt Flores 70. mijlen van Tercera / is 7. mijlen groot.

't Eplandt Corvo leyt een mijl van Flores / is 3. mijlen groot leyt opna / blyven aen dooz dat sp dage ligh doozt worden.

Gelegenths vande Eplandt Gratiôsa.

Beschijfde ghe vande ooflaechen in Gratiôsa.

Millort Commerlant haert haert vande vande Gratiôsa.

Gedaente van S. Iorgie.

Gelegenths groote / ende ghedaente van Fayael.

Beschijfde van Sant Michiel.

Millort Commerlant verberst het Casteel vande Eplandt Fayael.

Die Fortresse wert ooc opgebouwt.

want sitten daer tot ghelieven van alle die haer willen besoecken / ende 't haer benemen / ghelijck het dickwils geschiet / doch om haer armoede / ende landt en goet niet te verlaten / moeten patientie hebben / ende hanghen den hupc met alle winden. Het Eplandt Tercera leyt op 39. graden / op die selfde hooghte van Lisbonen / ende leyt van Lisbonen verscheppen oost en west 250. Spaensche mijlen / waermede ghenoech geseft is vande blaemse Eplanden / diemen heet de los Affores, ende oock die dagelijcke erbarentheyt / die genoegh in kennisse heeft ghebracht : want nu oock veel van onse Statte bebaren worden / waer van sp ghenoech onder die ghemeene Schoolieden verhepdt zijn / hebbe alleenlick dese cozte verclaringhe willen doen / vooz die gheen die haer in coop handeligh niet en generen / ende vooz die 't niet bekent en is / om op 't cozte die particulariteyten van de selfden een pder ghemeen te maecten / &c.

Da 99. Capitel.

Van sommighe notable geschiedenissen, den tijd mijnder residentie in het Eylandt Tercera,

2. Vande blixen doot ghesmeten.

DEntweeden October Anno 89. worden int Eplandt Tercera, inde Stadt gheuaemt Villa dan Praya, twee Perjoenen van den Blixen doot ghesmeten / wesen in het Vels dicht bukten die Stadt.

Comen 14. schepen in Tercera upt Spaensche In dien.

Den negentghenden vanden selfden quam in Tercera vierthien Schepen van Spaensche Indien / gheladen met Cochenillie, Wippen / Gout / Silber / Perlen / ende ander waren / ende waren gheweest vijftigh in de compagnie / als sp upt het Eplandt van de Havana recheden / waer van int upt comen vande Canael 11. Schepen versoncken met toyment / d' ander waren verstroyt ende van malcanderen ghescheppen met het ontweer / des anderen daeghs daer naer quam noch een Schip vande selfde compagnie / dicht onder 't Eplandt / om naer die Rie te loopen / ende gemoeten een Engels Schip dat maer drie Boteelingen op hadde / ende het Spaensche Schip wel twaelf / sp bochten langen tijdt dat wy het vant Eplandt saghen / soo dat den Gouverneur van het Eplandt derwaerts sondt twee Boots met Musketiers / om het Schip te ontfetten : maer eer sp daer by quamen hadden d' Engelschen al inde gronde gheschoten / ende agent vooz ons ooghen te gront gaen met opstaende seplen / sonder daer pet af boven te blijven / soo dat die Engelschen noch outrent bertigh personen met de Capiteyn / daer af berghden in haer boot / sonder een peminch aen goet / ende het Schip hadde wel ober die twee hondert dupsent Ducaten aen Gout / Silber / ende Perlen in / die reste van het volck verbrout / die mochten wesen by de vijftigh personen / waer onder waren sommighe Monicken ende Vrouwen die de Engelschen niet en wilden bergen / ende het volck dat sp gerberget hadden / settense aen landt / ende voeren weer ter Zee waert in : Den 27. daer nae / soo voeren die vierthien Schepen weder van Tercera naer Siuillen : naer dat sp voorszien waren van alle versinghe / ende comende dicht by de Cande van Spaengien / werden van de Engelsche

Schepen (die daer laghen en wachten) genomen / uptghesondert twee die het ontlepen / ende worden altemael naer Engghelandt ghesuert.

In dese selfde daghen soo onthielt hem om dese Eplanden Millort Commerlandt, met een Coninghs Schip / met noch vijft oft ses andere Schepen / ende quamen dickwils soo dicht aen het Eplandt / ende die Rie van Angra loopen / datmen al sijn volck ghemackelijck conste ghetellen / ende kennen die op den overloop ginghen wandelen / sonder dat die vant Eplandt opt naer hem schoten / wel moghende : want liepen altemet gheen Musket schoot ver van het Eplandt en die Forzessen / onthieldt hem in dese contrcepe ober die twee Maenden / ende liep al omentom / ginck aen d' ander Eplanden / als aen Gratiola, ende Fayael aen het landt / als wy inde beschijvinghe vande selfde ghesepdt hebben / ende nam veel Schepen ende Carveelen dien sp al naer Engghelandt sondt / ende het volck weder op het landt / setten / soo dat die vande Eplanden niet eens en doysen het hooft uptstrecken / in dese selfde tijdt drie oft vier daghen nae dat Millort Commerlandt in het Eplandt Fayael ghesweest hadde / ende weder vertrocken was / quamen in het Eplandt Fayael ses Indiaensche Schepen / miens oberste was eenen Iuan Doryves, ende losten aldaer in het Eplandt veertigh millioenen in Goudt ende Silber / ende versaghen hare Schepen metter haest van de nootdruft / dooz vzeese die sp hadden van de Engghelschen / ende zijn weder 't sepl ghegaen / ende gheromen tot Sant Lucas in salbemens / sonder pet te ghemoeten / tot een groot gheluck van de Spaengiaerts / ende ongheluck vande Engghelschen : want gheen twee daghen daer naer dat het Silber en Goudt weer gheladen en wech was / quam Millort Commerlandt daer weder vooz by loopen / soo dat het scheen dat het Goudt niet en wilden hebben / dat sp het cregghen : Want hadden sp 't maer int ghesicht ghehad / soudense sonder twijfel overmeidicht hebben / ghelijck als die Spaengiaerts selfs bekenden.

6. Ofte 72 Schepen van millort Commerlandt / vazeerden sommigts soo nae by het hooft ende Rie van Angra dat en mu ket conde beschiemen

4. Daghen naert passe ren vande Engelschen comt in Fayael 6. Indiaische Schepen / la sijn aldaer 40. millioenen in Goudt ende Silber

Inde Maent van November / soo quamen in Tercera twee groote Schepen / ende waren den Admirael ende Vice-admirael van de vloot van het Silber / die met toyment vande vloot waren ghescheppen / ende hadden in groot perijckel geweest van te gronde te gaen / soo dat sp 't al pompende moesten boven bouwen / soo dat sp dupsent mael wenschten die Engghelschen te ghemoeten / ende souden haer ghewillighlijken al het Silber (en al wat sp bochten) gegeven hebben / dat sp daer maer het leven ghesalveert hadden / ende hoe wel dat Millort Commerlandt daer noch in de contreren omentom liep / en ghemoeten se nopt / soo dat sp noch naer langhe moeyten geraecten op de Rie van Angra, al waer sp met alle haest ende neerstighheyt gheloft werden / ende ontladen ober die vijft millioenen Silber / altemael in stucken van acht ende thien ponde groot / soo dat het geheele hooft ende strandt bedeckt lagh met silberen platen ende kisten / vol ghemunte Realen van achten / dat en wonder om sien was / elck millioen weert wese de rijkmaekes hondert dupsent Ducat / behalven noch die Perlen / Gout / ende ander gekente / die niet geregistreert en comen / den overste oft Admirael van dese schepen en vloot / met namen Alvaro Flores de Quiniones, die

Den Admirael en Vice-admirael van de vloot comen vooz Angra.

Het heele hooft ende strandt van Angra lach vol silberen platen / ghesloft in haest upt dese Schepen

Noch een Schip van de selfde compagnie was vooz vande Engghelschen in de gront gheschoten / en daer aen Gout ende Silber in was 200. dupsent Ducaten.

De boken ghewende 14. schepen werden on der Spaenschen ghemoeten / ende in Engghelandt gheschicht.

sieck was van het Morbo Napolitano, soo dat hy aen landt ghebzaghent wert/ waer van daer naer in Sevilla gestozen is. Dese bzacht Patente ende volle macht van zyn Majesteit/ te wesen Generael ende Oversten vande Zee/ ende alle vlooten ofte Schepen / ende van alle die plaatsen/ van Eplanden ofte Landen daer hy soude moghen comen/ waerom hem die Gouverneur van Tercera grootelichs eerde/ hebben onder haer geslooten / siende de swachheyt vande Schepen ende oock het perikel vande Engghelischen / datmen die Schepen souden met Soldaten in haer Convooy leegh sependen / naer Lisbonen ofte Sevilien / waer dat zy eerst costen aentomen / ende abisceren syn Majesteit van dat daer passerde / ende dat hy daer in wilden sozden gheben / om het Silber te doen halen / met goede versekerheyt ende ghelep / waerom den selfden Alvaro Flores aldaer bleef / onder deksel van het Silber te bewaren / ende niet te verlaten : maer was meest om syn siechten / ende dat zy verbaert waren van de Engghelischen : Dese Alvaro de Flores hadde alleenlich vooz syn particulier epghebdom / ober die sestig dupsent Ducaten aen Peeren / welke ons liet sien ende verplde ofinense hem wilden af coopen / ende in Spretrepe betalen / ofte met wissel bzierven. Dese twee Schepen als voozsejdt is / hoeren ontrent met 3. oft 400. Mannen / soo van het volck van de selfde Schepen / als Soldaten om te conboperen / ende kregghen onder weegh eenen strom / soo dat den Admirael op berste / ende te grondt ginck met volck met al / sonder pemaent te berghen : De Vice-Admirael herfde de masten / ende liepen by Setuval aen de Custe het Schip aen stucken / daerder sommighe al swimmende af quamen / die de tydinghe bzachten / ende die rest verdzoncken.

Die van Tercera sependen om oorde vande Coningh om 't Silber in te bzingen.

Alvaro de Flores bzacht vooz 60000. Ducaten aen Peeren upt Indien.

De Admirael berst en ghiet met al te grondt.

De Engghelische namen twee schepen diecht by Tercera.

Sozack waerom de Engghelische boez twee schepen nae wien.

De ghebangen Engghelischen bliegen in een Boot ende daerby wergh.

De Engghelischen hilen van twee Eplandekens nichte van Schapen en Septem.

heelen dagh / ende haelden daer soo veel Schapen en Septem of / als zy van doen hadden / dattet die van de Stadt ende het Eplandt aen sagghen / sonder daer tegghens te doen / noch eens upt te derven waren / albus bleven alleenlijken die Stuurman ende Coopman aen het selfde Engghelsch schip aen landt / die bozgh ghestelt hadden. Dese Stuurman hadde een Swager / syn Wuyfzouwen Broeder in Engghelandt / die de tydinghe hoorde van het arresterende ghevanghenis van syn Swaghter heeft aende Coninginne verwozen da : hy mocht een schip toe maechen / ende soecken syn schade te verhalen op die Spaengiaerts / om ernighe van dien te kregghen / tot rantsoen ende verlossinghe van syn Swaghter / die in Tercera (als gheseydt is) ghevanghen was. Dese was den selfden / die de twee Spaensche schepen vooz ons ooghden nam / staende den selfden Engghelischen Stuurman by my / siende het regiment aen / want mijn speciaal kermisse was. Die schepen ghenomen wese die ober die dyle-hondert-dupsent Ducaten rijck waren / souden alle het volck aen landt / behalven twee van de principaelste Edel-lipden / die hijs hy by hem / om vooz haer middel syn Swaghter te rantsoeneren / ende sount den Stuurman van de Indiaensche ghenomen schepen / met een Brief aen de Gouverneur van Tercera, hem verclarende syn intentie / dat hy hem syn Swaghter soude leveren / soo wilden hy die twee Edel-lipden los ende by laten / son niet / meendense met hem naer Engghelandt te nemen / als hy dede : want den Gouverneur sulchs niet en begheerden te doen / segghendes dat die selfde Edel-lipden sulchs mochten requireren aen den Coningh van Spaengien. Dese Spaenschen Stuurman hadden top by ons te gast / in presentie vanden Engghelischen Stuurman / ende vertelden ons van haer wechten / ende pzees seer die opdinantie ende manier van het wechten van de Engghelischen / ende oock dat zy met haer courtsoffsch gheleest hadden. Dese Engghelische Stuurman is oock noch op 't eynde wech gheloopt / met een Fransopsch schip / sonder rantsoen ofte pet te betalen.

Wat schip ende hoe dat de twee Spaensche nam.

Waerby van beide de schepen.

Zy sependen een Stuurman met een brief aen de Gouverneur van Tercera.

De Engghelische schepen namen twee schepen diecht by Tercera.

Inde Maent Januarij Anno 1590. quam in Tercera een schip alleen van Spaensche Indien / ende bzacht tydinghe / hoe datter een vloot van 100. schepen ghescheppen waren / van het vaste landt van Spaensche Indien / ende waren met strom ghebeven op die Custe diemen heet de Florida aen / waer zy alle ghebleven waren / ende dit schip was daer allelijch afgheromen / al waer grooten schat ende volck ghebleven is / alsinen wel concideren mach / in somma datter rekeninghe gemaecht woerde / dat van ontrent twee-hondert en twintigh schepen diemen wist voos seker ghescheyden waren van nieten Spaengien / Santa Domingo, Hayana, Cabo Verde, Bresilien, Guyne, &c. het jaer van 80. om naer Spaengien ende Portugael te comen / en zynder maer verthien oft vijftien in salvement gheromen / en alle die rest ghebleven / soo verdzoncken / vergaen / ende ghenomen.

En schip upt Spaensche Indien sprongt tydinghe datter 99. schepen ontrent Florida ghebleven syn.

Inde selfde Maent Januarij quamen in Tercera van Syvilla vijftien ofte sestig schepen / waren meest Heberlanders Bliedooten / ende sommighe Berdoenen die daer toe ghearrestert waren / quamen vol Soldaten / ende wel voosien van alle minitie om het

Op wat tijt dat de Coning in Tercera quam om Silber te conboperen.

Het Silber teladen / en Alvaro de Flores ober te bzinghen / door bevel vande Coningh / ende ghelijck alst in dese tijdt aldaer in de Eplanden altoos meest stormt ende ontweer is / soo en dorsten die haven ofte ſee niet wel kiesen want waepden eenen deurgaenden grooten storm / soo dat sommighe Schepen die daer van haer gheanchert hadden / moesten van nootſ weghen haer masten herben / ende waren in dupsent periculen van te verliesen / ende een Wiſchaps Schip van de compangie / smeet tegens die wal den ſtrucken : maer het volck berghden haer altemael / die ander schepen moesten te Zee hangen / ende liepen verſprept van malcanderen / daer haer die wint wilden heen werpen / tot den vijſchleuden van de Maent Martinus / soo dat alle dese tijdt noopt eenen dach was om te moghen anchoren / ende op de ſee comen / so dat sp groote miserieen passeerden / ende ghemoech het Silber ende die Eplanden verbloeten : dese tozimenten wat over wesen / ghemeten een cleyen Engels Schepken / van ontrent 20. vaten / het welck dooz die groote wint alle 3yn seplen niet voeren mocht / so dat sp het over vielen / ende met geweld in namen / waer mede quamen nae die ſee toe gheſtrecken / met die Engheleſche vlagge achter / op het Schip / met ſoo grootten hoogmoedt / al oft sp gheheel Enghelant ghewonnen hadden : maer comende niet verre vande ſee om in te comen / quamen hem twee Engeliſchen Jachten by / die hem ſoo dapper wat achter gaven / dat sp altemael inſericozdia riepen / ende ſoudenſe ſonder twiſſel ghenomen hebben / hadden sp hem een myl voorder in Zee gheſchadt : maer om dat sp haer terſtondt onder die Fortreſſe van het Eplandt begaven / die oock begosten te ſchieten / so dat sp die Engeliſchen moesten laten / ende liepen weer ter Zee waert in / ende hadden daer vijſ of ſes Maen doot gheſchoten / die ghenoomen Engeliſchen ſaten altemael ghevanghen aen boepen / twee en twee ghecoppelt / ende naer dat sp drie ofte vier daghen ghevangen gheweest hadden / soo was daer in het ſelfde Schip een Spaenſch Waendzagher die een Zoeder in de Bloot van Engelandt verloozen hadde / ende wilde als nu ſijn verlies wyzerken : ende ſyn boomigheyt thoonen / aende ghevanghen ende ghebonden Engeliſchen die in het Schip waren / van het voorgeſde Engheleſche Jacht / dat sp genomen hadden / heeft een Voingiaert ghenomen / ende is beneden onder het verdeck ghegaen / daer die Engeliſchen ſaten / ende heeft daer ſes aende rp door gheſterken / ende twee ander dat ſende / om van ſijn handen niet te ſterven / hebben malcanderen omhelst ende alſoo de armen om malcanderens lijf / inde Zee gheſpronghen / ende alſoo verdroncken : dit ſept werde van alle die ander Spaengiaerts ſeer verſoep / ende qualijck afghenomen / hebben den ſelfden Waendzagher naer Liſboonen gebanghen ghebracht / ende de Coningh cententeerden dat men hem naer Engelandt ſouden ghevanghen ſepuden / op dat daer die Coninginne niet ſouden handelen na haer believen / dat noch van ſijn vrienden verbeden wert / doch beval datmen hem ſonder ghenaede ſoude dat halſen : Maer wesen op den goeden Wyddag tot Liſboonen / hebben alle de ander Capiteynen ende bevelhebbers ſoo veel vercregen / met bidden aen den Cardinael / dat hyt hem vergaf / welck in het particulier hebbe willen vergaen / om datme

ſoude verſtaen die bloetgierigheyt ende boomigheyt vande Spaengiaerts / alst pebers die oberhandt hebben.

Die ſelfde twee Engheleſche Schepen / die den Admirael hande vloot verbolgghen / tot onder die ſortreſſe / als voorgeſt is / liepen ter Zee waert in / ende gemoeten een ander Schip vande Spaengiaerts / vande ſelfde Armade / dat oock met het ontweer verſtecken hadde gheweest / ende dit alleenlijck ghebrack daer vande gheheele vloot : want alle d' ander waeren al weer op de ſee. Dit Schiphien namen die Engheleſchen ende ſetten het volck altemael aen landt / ſonder penitanc leet te doen aen haer perſoonen : maer hadden sp gheweten van dat daer ghepasseert was / met die ghenoomen Engeliſchen / geloove wel ſouden haer wel gewoonten hebben aende ſelfde / gelijk het oock daer naer meenighen onnoſelen heeft moeten vergheiden. Dit Schiphien dat die Engheleſchen wederom namen / was het ſelfde dat in Tercera aen ghehouden ende gheconfiſneert was vande Engeliſchen / die wech liepen / als boven verhaelt is / ende was vercocht gheweest aen de Spaengiaerts / die daer van Spaenſchs Indien quamen / waer daer naer naer San Lucas gheſept / daer het vande Hertogh inrebe arreſterden / om het Silber te halen / om dat het een vermaert jacht van ſeylen was / wesen in ſijn Weeſters ofte Engheleſchen handen : maer onder die Spaengiaerts handen waſt die ſlunſſe van alle die vloot / waer dooz weder genomen wert / ende ghevoert naer Engelandt / daer het ſijn heer ende toebehoorder weder creeg / die daer haer giſſinge wepnigh op ghemaecht hadden.

Den neghentghenden Martinus ſo ginghet die bovenghenoemde Schepen / ſep / wesen / int ghetal negentghen / hebbende ghelaeden het Silber vande Coningh / met den generael Alvaro de Flores de Quinones / ende ſijn gheſelſchap / altemael wel voozien van alle nootdruſt / munitie / ende Soldaten / ende ghereſolveert om haer te verweren / ende te beſchermen / per gemoetende tot den leſten Maen toe / als sp haer thoonden / ende hoewel dat sp haer in cours naer Sah Luks namen : Maer die wint dreef haer naer Liſboonen / die ſcheen haer niet cracht te willen helpen : ende in ſalvament te bzinghen / hoewel Alvaro de Flores pegenſ weer ende windt naer San Lucas wilde : maer ghedwonghen wesen vande de windt / ende van het requirement van ſijn compangie / die hem proteſteerden op alle ſchade ende intereſſe / waternede is inde vier van Liſboonen gheloopen / van waer het Silber over landt ghevoert wert naer Sevilien : Want aen de Cabo de San Vincente / laghen twintigh Engheleſche Schepen / ende wachten op dese Armade / soo dat sp daer ſonden recht inde handen gheballen hebben / hadde haer die wint plaats ghegeven / ende mochten ſegghen dat die haer ſavorable reppe verleent hadde : want hadden sp d' Engheleſchen ghemoot / ſouden groot verſchel gepaſſeert hebben / ende miſſchien wepnigh afghecomen / naer die dreef die haer bevanghen hadde om dat haer de ſortrup in als ſegghenſ liep / welcke ghemoech oorſaake is om die Spaengiaerts beſchroomt te maecten / ende ter contrarie die Engheleſchen die haer victorieus vanden / met eenen grooten hoogmoet /

De Engelſche Jachten nemen een Spaenſch Schip / ende ſepuden het volck aen landt.

Wat ſchijnt dat het was dat de Engheleſchen namen.

Et was naer de ſchepen van Tercera nae Liſboonen ghegheuen.

De wint dreef de Spaengiaerts tegen wi in de vanden vanden.

Twintigh Engheleſche Schepen lagen by Cabo de Vincente op wachten de vloot.

De gecomen Schepen in den grooten noot vande ſtormen ſoninge herben daer masten.

De verſtop de Schepen nemen een cleyen Engels Schipken ende bzingen tot Tercera.

Twee Engheleſche Jachten ſchieten tegen de ſchepen dat in comen van Tercera.

En Spaenſche Waendzagher regert regens ſoninge gebanghen Engeliſchen.

Twee Engheleſche Jachten in de Zee.

Donnis ende loon van de boomigheyt van den Spaenſchen Waendzagher.

stout ende rozagigens thoonen / siende dat alle hare aenslagen gelukkig af loopen / waer mede Heer ende Meester vande Zee zijn / ende op niemant en passen / alst wel blycht / ende men eensdoels in dese memoziel verstaen mach.

Een Sterre met een steert.

Inde Maent Martius Anno 90. worden ghesien in het Eplandt Tercera een Comets / ofte Sterre met eenen steert / ende duerde 4 nachten langh / streckende die steert naer het zuiden.

Een Car veel vol lijf sochten vers gaet by An gida

Inde Maent vande Mepe / quam hier in Tercera inde Haven ofte Rie van Angra, een Carveel van het Eplandt Fayael, gheladen met Ossen / Schapen / ende Hoenderen / ende ander lysteochten / en vol volcr / ende dooz toment brack het roer / soo dat sp vande Zee om ghesmeten worden / waer van verbronen drie kinderen / ende een minder Broeder alle d' ander Menschen berghden haer met swemmen ende hulpe van het Landt / ende boozts alle het Dee ende Hoenderen / quamen verbronen aen landt / ende den minder Broeder werde met grooter Woesen ende Roosen hoeden begraven: ende hielden hem booz een Santo, om datmen hem doot vifchte met sijn ghetp boeck in sijn armen / waerom hem een peghelpeck quam booz een mirakel besien / met een groote offerhande / om ziel Wassen te segghen.

Een Rime Woeder verbrone en wert heer lych begraven.

Schiffen en upt dyans gen ende Woeder van 12. En gelsche schepen.

Den eersten Augustus quam schiffen aen de Gouverneur van Tercera, upt Portugael ende Spangien / hoe datter over twee jaren verleden upt Engelandt ghesepit waren twaelf wel ghemonteerde Schepen / met resolutie te repen siben van dien naer Portugaels Indien / ende d' ander vijft naer Malacca, van welcke vijft zijn ghebleven twee / in het passeren vande Ekercho van Magallanes, ende die resterende drie zijn by het landt van Malacca ghelopen: maer wat sp daer upt ghe recht hebben / en was geen schiffen af / d' ander seeben zijn ghesaert die Cabo de bona Esperanca, ende ghesaertbeert in Indien / ende liepen naer die Custe van Malabar, al waer namen seg Jussen van de selde Malabaren: maer lieten se weer loopen / desgelijck namen twee Galepen van de Turcken / die upt die Ekrego van Mecca, ofte roode Meer quamen / die sp oock weder haren sack gaben ende hebben haer schepen gheladen met Specerpen / ende zijn weder deur ghegaen / vervolghende haren wech: maer waer ende op wat plaeten dat sp die ladinghe ghedaen hebben / en hebben nopt de claerhepde comen weten / van alleenlijck dat dit albus ghescheyben is gheweest / vande Gouverneur van Indien: ende ghesonden ober lant naer Venetien / ende van daer nae Madrid.

Die van Tercera crg gen 20. En gelsche schepen mit ghesicht / daer Fuchischer oberste van was / om te wachten op de vloet van Spaensche Indien / de Engelschen spronden een gesante met een Trompetter aen die vant Ep lant Fayael booz doot schuuten.

Den sebesten Augustus: soo quamen int ghesicht van Tercera een Armade van Engelschen / waren in als twintich Schepen / ende vijft van dien Coningins Schepen / waer van was oberste eenen Marten Furbischer, ghescheyt wip daer naer verstonen / ende quamen met intentie om te verwachten die vloete van Spanischs Indien / ende die Schepen van ander weggen van wessen / het welck die van het Eplandt in groote beroerte stelden / ende die van het Eplandt Fayael princiepelijck: want die Engelschen sonden daer een Trompetter ende Gouverneur / en deden hem eyschen Wijn ende vleesch / ende ander lysteochten / om haer gelt / ende met groote vrient

schap: die van Fayael en gaben se niet alleet gheen gehoor: maer schooten daer en boven den Ambassaet ofte Trompetter doot / dat die Engelschen seer qualijck naemen / ende ontboden haer dat sp souden op haer hoe de wesen: want sp meenden haer te comen beforcen / waft haer lief of se leet: den Gouverneur dede haer antwoorden dat hy daer was van sijn Majesteit van Spangien wegen / ende dat hy zijn best soude doen / om dat te beschermen / ghelijc hy geobligeert was: maer daer en volchden niet naer / doch die van het Fayael waeren wel dapper beztelt / ende deden aen die van Tercera assistentie eyschen / ende die van Tercera sonden haer sommighe Varchen met Buscrup / en ander munitie van oorloghe / oock veel buschup / en ander nootsakelijcke dinghen.

Den dertichsten Augustus crgghen sehere tijdinghe upt Portugael / hoe datter upt die Carunko waren ghebaren tachtentich Schepen met victualie / munitie / ghelt / ende Soldaten / naer die Custe van Bertaingen / tot assistentie vande Catolicken / ende Liguers van Spanckrijck / tegens die Coningh van Naverre.

Comt tpe dinghe datter 20. schepen met victualie ende anders toe assistentie vande Liguers / tegen upt de Carunka gebaren waer. 2. Varchen bzingen tpe dinghe dat de Coningins schepen eich op herden so stucken gheschuts.

Op den selfden tijdt comende twee Meerlandsche Varchen upt Portugael naer Tercera, vonden ter halver Zee vier Coningins Schepen / waer van ons Oberste Meester lohan Herckles, dese haelden die Varchen aen: maer lieten haer weer los / sonder pet te misdoen / welcke gaven tijdinghe hoe dat eich Schip hadde by de 80. stucken gheschuts op / ende dat Capiteyn Varche lach in het Canael van Engelandt: met veertich Schepen: wachtende op die Armade vande Carunka: ende oock laggen aende Cabo de San Vincente, anderthien Engelsche Schepen / om ofter eenighe Schepen effchapperden / vande Eplanden / die aldaer waer te nemen: met dese tijdinghe bleven die vande de Eplanden wel dapper verbaet: want bzesden soo sp die Spaensche vloetmisten / ende geen bropt en cregent dat sp't dan op die Eplanden souden willen verhaelen / om niet ledigh thups te keren / waer dooz dapper ende gestadige wacht hielden / met advise aende Coningh datter passerden.

Wonden bag per wacht op Tercera.

Den eersten September quam in het Eplandt San Michiel, een Portugees jacht van Brasilia / upt die Haven van Pernanbuco, die bracht thdinghe hoe dat in Pernanbuco ghearriveert was / den Admirael vande vloet van Portugaels Indien / ende om dat hy't Eplandt van Santa Helena ghemist hadde / moest van noodts wegghen Pernanbuco nemen hoe wel dat de Coningh sulcks op groote pene verbiedt / om die woym die de Schepen beschadighen: Dese Admirael met namen Bernaldijn Rybeiro, was het verleden Jaer van 89. upt Lisbonen naer Indien ghescheyden met vijft Schepen / waer van maer vier in Indien quamen / ende van het vijfte en is nopt meer tijdinghe af gheweest / vermoeden dat het verlooren is / de ander vier quamen behouden in Portugael / hoewel dat den Admirael seer schadeloos quam / om dat hem twee Engelsche jachten ghemoeten: die langhe tijdt seghens hem vachten / ende dooden hem veel volcks / doch is behouden ober ghescomen.

Een Varch bzingt tpe dinghe van den Admirael vande vloete van oost Indien

Den vijften van de selde Maent / quam in Tercera een Carveel van het Eplandt de Corvo

4. Schepen van oost Indien comen te Lisbona / daer den Admirael seer beschadigtem quam doot bestormen der Engelschen.

zo. Verloof-
de byengen
iddinghe tot
Tercera van
de Engelen
schen/ ende
hoe sterck
dat 3p 3p.

Corvo, ende bracht wel vijftigh personen
die heroost waren vande Engelschen / die 3p
op de Corvo aen gheset hadden / ende waren
van een schip van Spaensche Indien / ge-
ven tijdinghe hoe dat (behalven haer) die En-
ghelschen noch ander vier Schepen genomen
hadden/ ende een Carveel met des Coninghs
van Spaengien advijs / vooz die schepen van
Portugals Indien / ende waren wel by de
veertigh Engghelsche schepen vergaert / met
die 3p ghenomen hadden / soo dat haer niet een
Berck en ontginc / oft het quam haer al in
handen / waerom die schepen van Portu-
gals Indien / en doosten die Eplanden niet
besoeken: dan liepen in de hooghte van 40.
ende 42. graden / en van daer naer Lisbonen/
schouwende desghelicks die Cabo de San Vin-
cente, sonder dat / hadden qualick behouden
reys connen doen: want het over al bedecht
was vande Engghelschen / waer dooz de Co-
ningh dede de Bloote adviseren / die inde Ha-
vana lagh van Spaensche Indien / om naer
Spaengien te comen / dat 3p daer dat Jaer
souden vertoeven / tot het ander Jaer/ om het
perijckel dat daer was van de Engghelschen/
welcke was tot grooten achterdeel ende on-
kosten vande selfde Bloote: want die sche-
pen daer liggen en vergaen / en eten malcan-
deren op dooz de menichte van het Volck / en-
de gebreck van alle dinghen / soo datter veel
schepen een ende een haer liever wilden a-
boncuieren/ dan daer te ligghen wachten / die
altfamen inde Engghelschen handen raecten/
waer van veel van het Volck op het Eplandt
Tercera ghebracht wert / daermen eenen ghe-
heelen dagh anders niet en siet / als gheroost
Volck komen / van d'een schip vooz en d'an-
der naer / dat een jammer om sien is / die dan
niet en doen dan verbloeken die Engghelschen/
ende haer fortuyn / ende de gene die oorzaecke
hebben geweest / d' Engghelsche tot oorloghe te
verweken / ende van de wepnighe remedie
die daer des Coninghs Officieren van Spaen-
gien instellen.

De Coningh
beveelt de
bloot in Ha-
vana te bli-
ven om de
Engghelschen.

De Engghel-
sche doen
grooten schae-
wen/ onder de
Spaensche
bloot.

En Card-
nael comt
tot Tercera
om 't ver-
derde goet
te schepen.

Den neghentijende vande selfde Maendt/
quam in Tercera een Carveel van Lisbonen/
met een Officier van des Coninghs wegen/
om te doen laden het ghesalveert goet/ ende
Specereen van het schip van Malacca, waer-
om wy daer laghen en wachten / ende daer
was upt die Carumba vertrocken Don Alonso
de Bassan, met veertigh groote oorloghs sche-
pen/ om te comen aende Eplanden/ die Bloote
van Spaensche ende Portugals Indien te
verwachten / en sonden met een het goet van
het schip van Malacca laden ende couvoe-
ren/ tot die Rivier van Lisbonen: maer we-
sende sommighe daghen onder weghen / al-
toos niet contrarie windt / en consten aen de
Eplanden niet comen / dan alleenlick twee
schepen / die vande Armade verstercken wa-
ren: doen dese Armade inde Eplanden niet
en vonden / 3pn weder ghekeert om haer te
soeken / binnen dese tijden veranderden den
Coningh van sin ende raedt / en heeft die Blo-
te van Indien doen vertoeven, als gheseyt is/
waerom deden adviseren aen Don Alonso de
Bassan, dat hy weder soude keeren naer die
Carungia, dat hy terstont dede sonder yet upt
te rechten / noch eens aen de Eplanden te ge-
naecken / dan alleenlick die voozsepede twee
schepen / wel wetende dat die Engghelschen
by het Eplandt de Corvo laghen: maer en
besochtense niet eens / liepen weder inde Ma-

De bloot ge-
sonden om-
de Spaen-
sche bloot te
couvoeren.

De gesonden
bloot weer-
omontheden
sonder yet
upt te rech-
ten.

den vande Carumba, al waer 3p van dit Jaer
niet eens weer upt en keeren / waer-niede
ons goet te schepen / van het schip van Ma-
lacca, meer op gheschoft wert / tot een beter
constractie: en moesten patientie hebben per-
soys.

Den 23. Octobris quam in Tercera een
Carveel met advijs upt Lisbonen/ byenghen-
de tijdinghe hoe dat van vijf schepen / die van
dat selfde jaer van 90. upt Lisbonen nae In-
dien ghevaren waren / de vier waren weder-
om ghekeert in Portugael / naer dat 3p vier
Maenden upt hadden ghewest / ende den
Admiraal / waer op den Vigorey Mathias Dal-
burkercke was / die alleenlick ghepasseert
was naer Indien / ghelijckmen naemaels tij-
dinge vande selfde over lande kreegh / wesen-
de wel elf Maenden onder wegh sonder landt
te sien / ende quam met groote desolatie tot
Malacca, ende hem waren afgheslozen 280.
personen / nae inhouden van een memoziel/
dien hy selfs gheschreven hadde aende Cardi-
nael tot Lisbonen / met name ende toename
vande overleden personen / met het succes-
van alle syn traballo / ende miserie die 3p ge-
passeert hadden / welcke was alleenlick ghe-
schiet / om dat hy het Gouvernement van In-
dien niet en soude verliezen / waeromme ghe-
swooren hadde te blijven / ofte in Indien te
comen / gelijk hy oock dede tot achterdeel van
3pn mede ghesellen / die het met haer leven be-
hoopen moesten / ende dat dooz gebrecks hal-
ben / alsmen ghenoech can vermoeden: want
hy wist wel/ hadden wy weer naer Portugael
ghekeert / als d'ander Schepen / souden ghe-
casseert hebben ghewoorden/ van 3pn regierin-
ghe van Indien / om datmen van hem dap-
per begoft te murmureren / van 3pn vertwe-
tenheyt ende hoobaerdhe / onder andere cwe-
ren hadden doen schilderen achter aent schip/
boven die Galerpe die Fortuyn / ende 3pn sel-
ven daer by / met een stock in zijn handt / als
byenghende die Fortuyn met dese woorden:
Queroque Vencas, dat is: ich wil dat ghy ver-
wint: dat vande Cardinael / ende anderen
Edelen die hem ghelepen / om hem te eeren
tot aen het selfde schip / die het selfde lasen/
gheshouden wert vooz een hoobaerdige sottig-
heyt / het welcke niet byemts en is onder die
Patie van Portugael: want moeten altoos
boven alle d'ander de Sot upt de moulde te la-
ten sijcken / principallich als 3p eenigh bevel
hebben: Want dese Mathias Dalburkercke heb-
be ich ghekent in Indien / wesende Soldaet
ende Capiteyn: ende was gheacht en ghe-
eslimeert vooz een van de beste / ende van een
pegghelich seer beemint: Want betwees hem
seer ootmoedigh met een peder / soo dat 3p al-
le seer haecten naer hem / om Vigorey te we-
sen: maer doen hy nu van de Coningh die Pa-
rente en volle macht van het Gouvernement
wech hadde / veranderden soo van conditie/
dat 3p hem al begonsten te byesen ende te la-
steren/ dooz 3pn opgeblasenheyt/ aler hy upt
Lisbonen t' zepl gingh/ ghelijckmen dichtsijts
aen veel personen siet gheschieden / in verho-
ginghe van staet en officien.

Opdinghe in
Tercera van
de Indische
bloot.

Op een
schip sloze
den naer In-
dien varen-
de 280. men-
schen.

Doozaecken
waerom den
Gouverneur
alleen vooz
boer na In-
dien.

En schilde-
ry achter
t' schip van
de Gouver-
neur.

Den Card-
nael van
de Gouver-
neur ma-
nieren/ eer-
hy Gouver-
neur was.

Op
vande beyn-
dinghe van
de Gouver-
neur.

Den 20. Januarij Anno 1591. quam in
Tercera advijs van Portugael / hoe dat die
Engghelschen ghenomen hadden een schip/
dat die Coningh naer Portugals Indien
sondt / met advijs vooz die Vigorey van het
weder keeren vande schepen / ende om dat
die schepen wederom waren ghecomen / soo
was dit schip soo vol goets ghestout / als
gaen

Opdinghe
dat de En-
ghelschen een
schip gheno-
men hadden.

Maer due
van 't geno-
men schip.

De Capiteyn
van 't geno-
men schip wert
gevangen.

Noch twee
schepen van
de Engelsen
schen gheno-
men.

Een groote
verdringhe
int Epland
d. Michiel.

Villa Fran-
ca bald
door de aert-
bevinghe
niet: ende
doodt veel
volcks.

Groote ver-
dringhe
int Epland.

Groote aert-
bevinghe in
Terceira.

Egde mans
meer de Co-
ninghs Ar-
made in Ter-
ceira quam.

Doelmaek
waerom de
Armade in
Terceira
quam.

gaen mocht / ende hadden alleenlijck in con-
stant ghelt 500. duysent Ducaten / in Realen
van achten / behalven ander waren / liep de
Rivier uit van Lissbonen / die Maend van
November van het Jaer 90. ende ghemoeften
die Engelsen / daer het een wijt niet bocht:
maer werdt int leste ghenomen / ende nae Br-
ghelandt ghebracht / niet het volck niet al-
doch werden aldaer vry ende los ghegeven /
haer personen alleenlijck / ende quamen tot
Lissbonen / al waer die Capiteyn ghevanghen
wert: maer hy gaf syn ontschult / en werden
weder los ghelaten / al waer ick hem selfs
ghesprooken hebbe / die 't ons vertelde. Des-
ghelicks namen inde seide tijdt een Schip
dat van de Myra quam niet Goudt gheladen /
ende noch twee Schepen die niet Peper ende
Specterpen noer Italien souden baren / waert
wesende die Peper alleenlijck hondert sieben-
tigh duysent Ducaten / alle welke worden
naer Engelandt ghebracht / en vry buyt
ghemaect.

Inde Maend van Julius Anno 91. so
iffer een aertbevinge gheweest in het Epland
van Sante Michiel, welke dierden van de
26. tot den 12. Augustus / so dat van alle dese
tijdt niemant in dooft in de huylen bliuen /
ende bloeden altemael int Welst / niet vasten
en bidden / ende groote ghecarm: want daer
vielden veel huylen ter neder / ende een Stadt
ghenaemt Villa Francka, worden by naer ge-
heel gheraect / alle die Cloosteren ende huy-
sen onder de voet / waer sommighe volck ver-
snooyden / het Landt is op sommighe plaet-
sen op ghegaen / ende die Clippen van d' een
plaets op d' ander verandert / en sommighe
gherberghe gheballen ende gheraect / en
was soo grooten schuddinghe ende beven / dat
die Schepen die op de see laghen / ende die
See boesden ende schudden / al of hem die
Werelt wilden om heeren: noch so offer een
Fandepn vryt d' aerde ghespronghen / die vier
daghen vlyeden seer schoon ende clare / wa-
ter en daer naer weer toe slopte. Desghelicks
hoogsonnen soo grootenghericht van wonder /
ende gheraect onder die aerde / dat het
sejen alle die Wyvelen daer vergadert te
wesen / so datter veel van vreesen besonghen
ende slojden. Desghelicks berfden het Epland
Terceira tot hierna toe / dat het sejen hem
om te heeren: Maer daer en gheschiede son-
derlinghe gheen schade. Dese aertbevinge is
in dese Eplanden seer ghemeen / so dat twint-
tigh jaer voer dese tijdt / gheschieden een an-
der aertbevinghe / dat erwen hooghen / Bergh-
welcke leyt by de seide Stadt van Villa
Francka, boden verhaelt / half affroten ende
bedeckten die seide Stadt met aerde / ende
vermooyden veel menschen.

Den 25. Augustus is ghecomen in Terceira
des Coninghs Armade uit Farol, wesen-
de in als dertigh groote Schepen / so Bi-
schappers als Doelgesen en Spaensiaerts /
ende noch thien Duytsche Dieboten / die in
Lissbonen gearrestert waren / om die Coning
te dienen / behalven ander kleine Yachten
ende Pataxas die quamen tot dienste van de Ar-
made / om af en aen te loopen / ende alle din-
ghen te ontdekken. Dese Armade quam om te
verwachten en te conuoceren die Vloote van
Spaensche Yachten / ende die Dieboten waren
ghewoont om in die wederom reys het
goet van het verhooren Schip van Malacca in
Terceira te laden / ende dat is conuoceren tot

Lissbonen.

Den 13. September is die hooftste Ar-
made ghecomen by het Epland van Cor-
vo, al waer laghen die Engelsen met on-
trout seghen Schepen / ende vermaect die
Spaensche vloot / waer van sommighe ofte
nietstendeel ghecomen waren / ende hadden
daer al eenen hoop af ghecomen / als 30. ny
des Coninghs Armade saghen / die soo mach-
tigh was / heeft den Admirael Thomas Hau-
wer, overste van de Engelsen / bevolen
datmen gheen Schepen en souden aenballen /
noch van hem schepen / sonder syn bevel des
niet segghende / so is den Vice-admirael
Richert Groenvel, met het Schip Revenge ge-
naemt / gheloopen onder alle die Spaensche
Armade / ende heeft roum af gheschooten /
ende groote schade ghedaen / wesenende dat
hem die ander van syn conuocatie ghevolgt
souden hebben / dat 30. niet en deden / van he-
ren hem inde noot / en gingen door / d' oof-
te daer van en werten niet. Delt die Spaen-
siaerts sienden / klampten hem met seuen oft
acht Schepen neffens aen docht / ende hy hield
noch alsoo tegghen / al bechtende / meer als
twaelf uren lang / ende schoot twee Schepen
inde grond / te weten: een dubbelt Dieboot /
dat noch spelde nruwas / van ses hondert
baten / ende was den Admirael van de Die-
boten / het ander was een Bischappers Schip:
maer syn in het leste overmeelicht door die
menichte / ende hebben inghenomen / gemoet
met haeren schade: want hebben verhooren /
soo verhooren als inde furie doode ghe-
bleuen / over die 400. personen / ende van de
Engelsen by de hondert / wesenende den
selfden Groenvel binnen in syn herken ghe-
schoten / waer van daer naer nog. Dese Vice-
admirael werde ghebracht in het Schip San
Pablo, van Don Alonso de Ballan, Generael
van de Spaensche Armade / al waer hy be-
houden werdt van de Spaensche Chirurgen:
maer Don Alonso en wilden hem niet staen
noch spierken: maer alle d' ander Capiteyn-
nen ende Edel-mannen quamen hem te visiteren
ende troosten in syn ongeluck / ende waren ver-
wonderd van syn standbaest / ende groot
hert: want en demers noot enigh ghelack
van standbaest / noch veranderinghe van
wesen / ende gheboelende de ure ghecomen in
seide / van syn doode / heeft in Spaensche ghe-
sept dese woorden: Ich Richert Groenvel, hier
blyde ende gherust van d' eest: want be-
te myn leven als een goet soldaet toe be-
hoort / die ghevochten heeft voer syn Land /
Coninghure / ghelooft / ende eere / waerom
mijn ziele zo oijck uit den lichaem seghet
ende sal alomst naer laten een eunighe sa-
ne van een volghelijck ende hoorn soldaet / die
ghedaen heeft al wat hy gheobligert was:
maer de ander van syn conuocatie hebben
ghedaen als verraden ende Bloet-boden /
maer van alle haer leden sullen gebruyckere
worden / ende een ewelike schandelijcke
naem gaelaten / dese woorden volghende we-
sende / heeft synen eest ghegeuen / met een
groote standbaest / so datmen nept een
nighe westelijcke veranderinghe aan hem
kanste veranderen / van behaerijst / doot
wesende / is terstont inde See ghewoogen.
Dese Richert Groenvel was een groot ende
rijck Edel-man in Engelandt / ende hadde
groot saetelijckhe moosten / van syn eegen
patrijnde: maer was seer ongheticht van
Gefte / ende gheaffectionert tot onseijde ende
tysaunpe

Maer die
vloot in
Corvo quam

De Vice-
admirael van
de Engelsen
loopt
alleen onder
de Spaensche
vloot.

Verdringhe
waer hy niet
rechter / ende
hoe hy bes-
toemen
werde.

Den Vice-
admirael ge-
schoten.

Verdringhe
waer die leste
woorde van
Richert
Groenvel /
die Vice-
admirael van
de Engelsen.

Richert
groote stand-
baest.

tyrannice / ſoo dat hy upt ſyn eygden moeth / hem offercerden tot des Coningins dienſt / ſoo dat hy veel vromen ſeyten bedreven hadde / ende was ſeer ontfien in alle die Eplanden / ende van een pegelijck bekent / doch was weerd van couditie / waer om hem zijn eygen volck haeten / om ſyn tyrannigheyt : ende ontfagen hem grootelijcks / want dom ſi eerst inde bloote ofte de Armade quamen / hadden altoos haer groot ſeyl inden randt / ende mochten ghemackelijck ghenoech ontfeyt hebben : want was een vande beſeyfte Schepen van Engelandt : de Schipper ſiende dat haer d' ander gheſelſchap niet en volchden / beval men ſoude het groot ſeyl los ſnijden om te ontfeylen : maer Groenvelt dazeyden hem / ende al die in het Schip waren / ſoo daer pe- mant hant aen ſloegh dat hyſe ſoude doen op- hangen / dooz welcke oorſake moesten vechten / ende ghenoenien werden / hy was ſoo hart van complexie dat het altemet ghebuerden als hy d' ander Capiteynen by hem te gaſt hadde / dat hy tot een ſragigheyt / die ofte vier Ro- mers / de Wijn uptghebroucken hebbende / de Roemers tuſſchen zijn tanden nam / ende aen- ſtucken knaenden / ende alſoo in ſwaghen / dat hem het bloet upt de mont upt liep / ſonder daer eenigh letſel meer af te hebben / ghelijck wy ghelofwerdighe perſoonen vtrtrocken hebben / die het hem ſelven ſien doen hebben / by menighe repſen : Die oberghebleven En- gheliſchen / te weeten / die Capiteyn van de In- ſanterpe / ofte Soldaten op het ſelfde Schip / ende die Schipper / ende ander / woorden ghe- deelt op de Schepen die ſp genoemen hadden : ende daer ſoude by naer een nieuw ghebecht op ghereſen hebben / teſſchen de Wiſſchapers ende Portugelen : want elck wilde die eere hebben van die het eerst aen doozt gheclamt hadden / ſo datter groote queſtie ende gheſchil- le om was : want d' een nam die Wlagghen / d' ander die Standaerten / ende die Capiteyn / ende ſoo hielt een pegelijck het ſyn / De ſche- pen die ſp gheadozdeert hadden / waren gants ende gheheel ontfien en ghebrocken / ende had- den veel ghequeſten / waerom gedwongen waren te coomen aen het Eplandt Tercera , om haer weder te repareren / daer comende / dooz nieuwichheit ginck ick met mijn Cama- rade de Schepen beſien / om te vernemen hoe het ghepaſſert was / ende quamen byt ſchip / welcke was enen grooten Wiſchaper / een vande twaelf Wpoſtelen / wiens Capiteyn was enen genaemt Bertandono , die Generael gheweſt hadde vande Wiſchapers / inde vloot naer Engelandt : deſe ons ſiende heeft ons boven inde Galerpe doen roepen / al waer ons byntlick ontfien ende nooden : Want ſat er hiele noch maeltijt / met den ghevanghen Engheleſchen Capiteyn / die by hem ſat en at / int wort ſuweel ghecleet : maer en wiſt ons niet te vertellen / want anders gheen ſpreek en conſte als Engels ende Laſijn het wel- ke Bertandono oock een wepnigh ſpreek / by verwoſt vande Gouverneur / dat hy aen landt mochte comen / met ſyn Gheweer op ſyn zij- de / ende was in ons logement / by een Engels- man / die op het Eplandt onthouden was van het Schip : waer van de Bootgeſellen wech waren ghelopen / als dooren geſeyt is : Den Gouverneur van Tercera nooden hem te gaſt / ende deden hem veel eere aen : Deſghelijcks quam die Schipper aen landt / met oorloſ van Bertandono , ende was in ons logement / ha- den wel thien of twaelf wonden ende quet-

ſieren / ſoo op het hooft als in het lijf / waer- van daer naer tuſſchen d' Eplanden ende Liſ- bonen gheſtozen is : De Capiteyn ſchreef enen brieſ / waer inne verhaelden alle die gheſchiedeniffe in het particulier / ende liet dien aen den voozſeyden Engheleſ Copman / die met ons ghelogeerd was / om die te be- beſtellen aen den Admirael van Engelandt : Deſe Capiteyn daer naer toe Liſbonen co- mende / woorden wel ontfanghen / ende gants niet miſdaen : maer met goet ghelap ghe- ſonden naer Sentuval , ende alſoo weder naer Engelandt / met alle d' ander ghevanghen Engheleſchen.

Die Spaenſche Armade bleef by het Ep- landt de Corvo , om die reſt van die Vloete te vergaderen / tot het leſte van September / ſoo datter by een quamen over die 140. Schepen / ſoo vande Indiauſche Vloet / als vande Ar- made / dus by den anderen weſende / om alſoo in goeder gheſelſchap weder naer Tercera te comen / ſoo iſſer metter haest ende ſubijtelijck een ſoo grooten ſtozm ende onweer op gheco- men / dat die van de Eplanden affimeren / by menſchen ghedencken ſulchs noyt te voozen gheſien / noch gehoort en hebben : want ten ſcheem anders niet dan of de Zee het Eplandt Tercera ſouden in gheſwoelghen hebben : want het water ſpronck boven op die Clippen en- de het landt / dat ſoo hoogh is / dat het een groutwel is om af te ſien / op deſe plaerſen quam de Zee ende woorden levende Wiſſchen op ghewozen / en deſe tozmene en was niet alleen een ofte twee daghen met enen windt : maer ſeven oft acht daghen ghedue- rende / loopende de windt het Compaſſ wel tweemaels om / ende al even gheſtadigh met eenen gheduringhe tempeſt ende onweer / dat het een verſchrieken om hoozen was / van wy die op het landt ſtonden / hoe veel te meer die inde Schepen op de Zee zwermden / ſoo dat alleenlijck op die Cuſte ende Clippen / rontſom van het Eplandt Tercera bleven over die 12. Schepen / ende dat niet alleenlijck van d' een zijde / ofte een plaerſ van het Eplande : maer rondſom op alle hoeken ende plaerſen / ſoo datmen anders niet en hoozden dan claghen krijten / en carmen / ende ſegghen / daer is een Schip aende Clippen aen ſtucken ghe- loopen / ende daer een ander / ende alle het volck verdruncken : ſoo datmen wel twin- tigh dagen naer dit torment / anders niet en deden als doode Menſchen biſſchen / die aende Clippen ende ſtranden quamen ghebze- nen : onder deſe was het oock ghenomen Engels Schip de Revenge , het welcke bleef op een Clippe dicht aende Cuſte van Tercera , ſoo dat het in hondert ſtucken te gronde ginck / hadden 70. Mannen op / ſoo Gal- legos / Wiſchapers / ende noch ſommighe ghevanghen Engeliſchen / van alle deſe quam daer maer een levend die Steen-rootſen op gheclommen / met het lijf ende hooft gants ontfucken ende doode wonden / van het ſtoten aende clippen / deſe comende op't lant gaf die tedinghe / ende eſchten datmen hem biechten wilden / ende is ter ſtont daer nae ge- ſtozen. Dit Schip Revenge hadden ſeer veel ſchone Metalen ſtucken op / die alle te gronde gingen / die die van het Eplandt noch hoop- ten tegens de Somer upt te halen. Onder deſe Schepen die op Tercera bleven / was oock een Vlieboot vande gheareſteerde van Por- tugael / ghenaemt die witte Dypbe / Schip- per Cornelis Martenſz. van Schiedam / in Hollande

De Capis- terni ſteht tuſſchen de Eplanden en Liſbon.

Waer by Spanſche Armade vergaderde.

En groot wulſche ſtozm op Tercera

Hoe lange deſen ſtozt aengehouden heeft

12. ſchepen blyven om Tercera / dooz deſen ſtozt

1. Ghebormt Engels ſchip ſtood aen ſtucken ende gaet te gronde

En Engels comt met veel per- ſonen te lande.

Richard was vooz- zinn daren ſore ontfien.

Worſaethe / waerom dat hy ghehaet wert.

Wondertſ- ke harde van Richard Groenvelt.

De oberghe- ghebleven Engeliſchen werden op de Schepen verdroet.

Christ tus- ſchen de Wiſ- ſchapers en Portugelen

By loopen met 't ver- derde Schip nae Tercera

Van Por- tugen gaet int ſchip van de Capiteyn Bertandono etc.

Dit ghe- bangen Engels ſche Cap- iteyn gaet te lande.

Een ſchip
van Schie-
dam bliſt
by Tercera.

Hollandt. Deſe hebbende byde hondert Sol-
daten op / ghelegh 30 altemael deden / ende
overmellich wende van 300 Capiteyn ſoo
dat hy / noch den zjuen / gants gheen gebirg
in het ſchip en hadde / loopende met dit toz-
ment hier en daer op Gods genaede / quamen
in het gheſicht van 't Eplandt Tercera. wel-
ke die Spaengiaerts ſiende / meenden dat alle
haer ſalvation ſtont naer het Eplandt te loo-
pen / ende bedwonghen den ſchipper ende
Bootsgeheſellen / dat 30 maer het landt ſouden
ſtieren / hoe wel dat den ſchipper ſulcks te-
gheſpazack / ſeggende : dat het haer gewiſſe
verlies was / ende geheele verderffenis : maer
die Capiteyn heeft hem gheſcholden vooz een
droncklaert ende ſtetter / ende met eenen ſtock
gheſtuut / dat hy ſoude doen dat hy hem be-
veelden. Dit die ſchipper ſiende / ende ghe-
dwonghen wende / heeft gheſept wel / aen-
gheſien dat ghy lieben alle om den halſ wil-
leſen / het coſt my maer een lijf / en 30 daer
alſoo met deſperaceit op aen gheſept / ende
was aende zjide van het Eplandt / daer 't al-
temael louter ſtepen ende hooghe Clippen en
ſteen-rooſen zjn / als berghen / ſoo dat het
een grondel is om af te ſien / alwaer ſomme-
ghe liſtwooders ſtonden / met coorden / ende
aen het epude curck ghebonden / om alſoo het
volck toe te werpen / dat 30 daer die handen
aen mochten ſlaen : maer quamen wepnigh
ſoo naer / waren al meeft doot / ende in ſtucken
eer 30 aende wal gheſmaecten. Dit ſchip al-
dus ſeplende / als gheſept is / comende dicht
by de wal / is den ſchipper / dat een out ende
bedaeht. Wan was / gecomen by 300en Doon
die met hem op het ſchip was / ende hebben
malcanderen omgeſt / ende den leſten adieu
gheſepdt / bevelende den ouden Wader den
Doon / dat hy naer hem niet ſien en ſouden
dan alleenlijck pretenderen om zjn lijf te ber-
ghen : want ſepden hy / ghy zjt jonck ende
mocht noch eenighe hoope hebben om het
leven te berghen : maer aen my is wepnigh
ghelegghen : dit albus ſeggende met overbloe-
digh van tranen / als een peder Waderlijcke
hert / ende hints liefden by hem ſelven mach
conſidereren / ſoo iſt ſchip aen de Clippen
ghecomen / ende in ſtucken geſtooten / ballen-
de den Wader aen d'een / ende de Doon aen de
ander zjide / ende een peggelijck heeft gegre-
pen het eerſte dat hem byde hant quam : maer
proſteerden wepnigh : want die Zee was ſoo
onſteelt ende onſtrecken / dat 30 meeft al ver-
droncken / ſoo datter van alle het volck : maer
veertſien ofte viſſien af quamen / ende die
noch armen en beenen half ghebroken en upt
haer leden / waer onder was den Doon vande
boozſepden ſchipper / ende ander vier Dupt-
ſchen ſongers / die reſte vande Spaengiaerts
ende Zee-volck / Capiteyn en ſchipper / zjn
daer ghebleven / wie en ſouden zjn hert niet
weenen met duſdantige ſpectacle / en dat meer
is / dat die principaelſte oorzake daer van is /
die beſtighepdt ende onbedzebenhepdt vande
Spaengiaerts / alſmen hier by ghenoech can
verſaen / waer by men can conſidereren / dat
het met die ander alſoo oock toeghegaen is /
als wy ghenoech biſchelijck vooz ons oogen
ſaghen / ende van de overghebleven verſton-
den / ghelegh ſulcks wel moghen ghetupgen /
onſe mede Patriotten / die haer in de ſelfde
captivighepdt ende miſerie vanden. Op d'an-
der Eplanden en was niet min die ſchade als
op Tercera / want op het Eplandt San Iorige
bleven twee ſchepen : op het Eplandt de Pi-

Op Spaens
Capiteyn
dwanght het
ſchip van
Schiedam
aen landt te
loopen.

Op wat
manier die
van Tercera
gebleven
volck meen-
den te ber-
ghen.

De ſchip-
per neemt
zjn aſſeſept
aen 300
Doon.

30 ſtonden
ergden de
Clip aen
ſchepen.

Wat d'oor-
ſake is dat
ter ſoo veel
dunſent ver-
droncken en
blijven

co times ſchepen : op het Eplandt Gratiola
drie ſchepen : ende behalven deſe / ſo quamen
al om en tom aende wallen vol ſtucken gedre-
ven / ſoo dat die Zee over al bedekt was /
dat een aſſeſept om ſien was. Men het E-
plandt San Michiel bleven vier ſchepen : en
tuſſchen Tercera ende San Michiel waerender
drie te grondt ghegaen / diemen ſach ende
hoozden krjten / daermen niet een menſch af
en berghden / ander liſpen te Zee waert in
maſſelooſ ende gants onſteelt / ſoo dat van
de ghehele vloot ende Armade / van hon-
dert en veertigh ſchepen die by den anderen
waren : maer twee-en-veertigh oft drie-en-
veertigh in Spaengien ende Portugal ghe-
arriveert zjn / ende die noch niet ſulcken
miſerie / ſchade / ende moepten / datter
nopt twee ghelegh in een quamen / van
heden een / ende moghen een ander / alle
d'ander 30 ghebleven / ſoo op die Eplanden /
als inde Zee vergaen / een peggelijck mach
conſidereren die ſchade ende het verlies da-
ter gheſchiedt is / ſoo datmen wilde affir-
meren dat het meer was / als het verlies van
de Armade op Engelandt / waer by men
merckelijcken ghenoech can verſaen / dat het
anders niet en is dan een louter plagge / ende
Gods ſtraffe vooz de Spaengiaerts / ende
moghen niet recht wel ſeggen / dat het nemen
van de revenge / dat is : de wraecke wel te
recht op haer ghemproken worden / niet vooz
menſchen kracht : maer vooz Gods toe doen
ende ſtercke / ghelegh als ſommige van haer
openbaer ſepden in Tercera / dat 30 niet en ge-
loofden ofte Godt wilde haer gants vernie-
len / ende dat hy die Ketters ende Lutrianen
boozſtonden : oock zeyden dat naer dat 30 het
doode lijf vande Vice-Admirael / Richard
Groenvelt inde Zee ghemoppen hadden / dat
30 enckelijck ghefloofden / dat ghelegh als den
ſelfden een Duptels geloof hadde / ende daer-
om die Duptels hem gheleiden / dat hy doen
terſtondt is geſoncken inden afgeende vande
Zee ende Welle / ende dat hy aldaer heeft be-
weert alle die Duptels / tot een wraecke van
zjn doot / ende dat die alle deſe tozmenten
en diſtructie gedaen hadde onder die Spaen-
giaerden / om dat 30 alleenlijck het Catholij-
ke ende Roomſche ghefloof boozſtonden / deſe
en vierghelijcken blaſphemien lieten 30 open-
baerlijck upt hare monden gaen / ſonder da-
ter penant was die haer in deſe openbare la-
ſter Gods ende halfche optnie berijpte / dan
meeft al ſulcks toefſtonden / en affirmeren
alſo waerachtigh moefte weſen. Als een van
deſe Indiaenſche vloeten upt wien Spaengien
ſchepden / ſoo bleven daer af met ſtoz en toz-
ment 35. ſchepen / die alles in de Zee ver-
droncken / wende in compaengie 50. ſche-
pen / ſoo datter viſſien overbleven. Van de
vloete van Santo Domingo bleven in het upt
loopen van het Canael van Havana veertigh
ſchepen / waer onder was den Admirael en
de Vice-Admirael : ende van Terra Firme van
Indien / quamen twee ſchepen met Silber
ende Gout geladen / die de Engeliſchen na-
men / ende aler die Armade van Spaengien
by de Corvo quam / ſoo hadden die Engeli-
ſchen al ober die twintigh ſchepen by reſpen
ghenomen / ſoo van Santo Domingo, Indien
Bzeſilien / &c. ende al naer Engelandt ge-
ſtuert / waer by genoegh biſchelijck is / datſe
Godt enckelijck wilt plagen / ende haer gant-
ſchelijck verblint heeft / ſoo dat 30 't noch niet
eens ey verſaen / en blijven al eben opſtmaet :
maer

Woebeel
ſchepen da-
ter by d'an-
der Eplan-
den bleven

Drie ſche-
pen tuſſchen
S. Michiel
ende Tercera
gaen te
grondt.

Van de
vloot van
140. ſchepen
sunter maer
33. in Span-
gien.

De ſpaenſ-
aerts ſeggen
dat Godt
haer vernie-
len wilt / ende
de Lutrianen
boozſtaen.

Wende
moght van
het ſincken
van Groen-
velts doot
lichaem in
de Zee.

35 ſchepen
blijven op
een reys in
ſpaenſch
Indien.

Van de
vloot van
Santo Domingo
bleven 14.
ſchepen.

Die Engel-
ſchen namen
20. ſchepen
van de ſpaen-
ſche Armade.

maer het is verloozen teghens Godt te ftrijden / ende op Menschen vernuft te bouwen / want zyn al fondamenten die op sandt ghestimmert zyn / ende met die windt ginder heen ghesmeten worden / als wy daghelijcks ghevoegh booz onse ooghen sien / ende nu binnen cozten tijden herwaerts / merckelijck op veel plaetsen ghebleecken is / een peghelijck mach hem aen zyn selven spiegelen / ende aen ons epgghen Vader-landt exempel nemen / soo dat wy sulchs niemant te wijten en hebben / dan onse epgghen sonden die ons soo verblinden / dat wy alle Godts beneficien ende weldaden vergheten / ende den Satan ende zyn jock onderdanigh blyben / waer van ons Godt onse ooghen ende herten wil openen / op dat wy alleenlijck moghen kennen onsen eenigen Heyl ende Salighmaker Christus / die ons alleen mach helpen / regieren / ende bewaren / ende onse saken eenen goeden upgang geven : met dese destructie ende Succes / is weder achter ghebleven / die ladinghe ende schepinge van het verloozen Schip van Malacca in Tercera, soo dat wy moesten patientie hebben / ende verwachten ander oorden ende advijs van zyn Majesteit van Spaengien.

Dit aldus ghespasseert wesende / ende siende die Pachter vande Peper / ende die ander Coopliden / die haer goederen in Tercera hadden / van het verloozen Schip van Malacca, ende oock dat den hoop vande Armade ofte eenighe Schepen van des Coninghs wegen / gantsch te niet was / hebben gerequereert aen zyn Majesteit / dat hy haer ooplof wilde gheben / om een peghelijck zyn epgghen ende particulier goet te moghen bzinghen op zyn epgghen aboutner ende costen / het welke haer de Coningh booz langhe bidden ghegunt heeft / midts dat een peghelijck bozgh soude stellen / die selfde goederen te leveren binnen 't Huys van Indien te Lisboen / tot boozieckeringhe van zyn Tollen ende Rechten / ende dat men haer aldaer in Tercera het goet souben leveren / met register / &c. Hier op hebben die Pachters vande Peper een Bliffinghet bezocht / om alle het ghene dat haer aengingh van Hagelen / Noten / Massa ofte Muscaten Bloemen ende ander Specerpen / mijsgaders veel ander Coopliden gelijckelijck het Schip asgheverdiecht / om alle het goet te halen / behalven die Peper / het welke zy noch vande Coningh niet verwerben en consten : dit boozsepe Schip is in Tercera ghearriveert / int leste vande Maendt November / ende om dat het periculeus was / om dat het int leste van het Jaer was / deden alle neersighept om het Schip te laden : want was nu alderbeplighste vande Enghelschen / in somma het Schip gheladen wesende / met het meeste deel nau't goet / behalven de Peper / die daer bleef : zyn te seyl ghegaen naer Lisboen / passeerden sommighe klepne tozmenten / sonder pet te gemoeten / dan dicht by die Custe thien Hollantsche Schepen / die met Coorn naer Lyorna ende Italien seilden / zyn met Godts hulpe den 2. Januarij Anno 1592. inde Rivier van Lisboen ghearriveert / wesende negghen Jaeren dat ick daer upt gheschepden was / al waer bleef mijn dinge asverdiegen / tot die Maent Julius / ende ben den 17. naer Setuval gherept / daer sommighe Hollantsche Schepen laghen / waer inne ghegaen zy / ende geschepden upt Setuval den 22. Julius / nemende onsen cours naer Hollandt / wesende in com-

paengie twaelf Schepen / ende ter Zee waert in / om dat wy contrarie windt hadden. Den 27. vanden selfden / hebende eenen doorgaenden strom / quamen een ander schip aen boozt soo dat wy in hondert periculen waren van beyde te gronde te gaen / en ten scheelden geen span / dat wy malsanderen raecten : maer Godt versacht / dat wy weder van malsanderen quamen / dat ons onmoghelijck scheen te wesen / so dat die Borgh spriet van het ander schip / stiet teghens onse Focke-ra / ende byack zynen Borgh spriet aen stucken / ende terstont daer naer viel zyn Focke-mast daer by over-boozt / ende moest de Bloat belaten / desghelijcks een ander van onse Compaengie worden leck / die wederom liep naer die Custe toe / alwaer hy het schip aende strant liep / om het Volck te berghen / als wy naemaels verstonen / aldus bleven noch thien schepen in Compaengie.

Den eersten Augustus / wesende 90. mijlen te Zee waert in / om dat ons die wint altoos contrarie was / onsen rechten cours te volgen / saghen dize byemede schepen : maer bleven weder upt het gesicht. Den vierden quamen ons weder dize schepen onder die Bloat / ende vermoepten dat het Biffchapts waren / wy liepen naer haer toe / ende schooten sommighe schooten naer haer / waer mede ons verlieten : Den 16. ghebuerende noch contrarie windt / ende om dat wy over de vijftien Passagiers waren / begoft onse victualie / ende principaelijck den byanch te saelgeren / so dat wy moesten regel siellen / ende het selfde met mate upt deelen : want waren noch 120. mijlen van Depsant / te Zee waert / op 46. graden / dat men heet ter halber Zee. Den 18. kregen eenen strom / waer mede dize schepen van onse Bloat te achter bleven / om dat zy ons niet volghen en mochten. Den 24. wierpen het loot upt / ende vonden gront / waer mede groote blitschap in het schip was : want was den ingangh van het Canael / van Engelandt ende Byzantijck. Den 27. wesende int Canael / quamen ons twee Enghelsche jachten onder die Bloat besien : maer liepen weder naer die Custe van Enghelandt toe. Den 28. saghen lant te loeswaert / en was Goutfierre ende Doztmupen : Des anderen daghs liepen boozt by het Eplandt genaemt Wicht / loopende altoos laer die Custe. Den 30. quamen inde hoofden / alwaer lagh een Coninghs schip op het anker : maer haelden zyn anker op / ende liep naer die Custe van Enghelandt toe / sonder ons te besoecken / ende wy setten by d'Oeveren vier Maens op het landt / ende kregen terstont daer naer eenen harden windt / waer mede in de Noozder-zee liepen / sonder aenstoot van peniaent. Den eersten September wesende doncker weder / hadden altoos strom-weder upt den Nooztwesten / soo dat wy geen landt en konsten berkennen : maer op den avondt ghemoeten twee schepen die van Oosten quamen / die seiden ons het landt verhent te hebben / te weten Terel : ende bevolen ons dat wy haer volgen souden : waer mede wy het landt ontdeckten / ende was Wille-landt : maer meenden dat het Terel was / waerom en wilden d'ander schepen niet volghen / liepender op aen / ende quamen soo dicht by de wal / dat wy in groot perijckel waren : want bekenden dat wy ons selven bedogghen hadden / ende saghen de ander schepen eenen anderen cours naer Terel loopende / ende wy hadden de windt so scherp

Op wist ons op ons Vaderlandt oozs aer van straffe.

Ons aerck vant achter blyben vant laden vant verdozen Schip.

Wat zy aen de Coningh veriochten van de bloat thups te kygghen.

Wat wile dat zy het goet vant verloozen schip thups haelden.

Op wat tijt datse in Lisbona quamen.

Egdt van zyn gheens reys nae Hollandt.

Derhel by twee Schepen by de bluggens Bloat.

Op sien dize Schepen.

Op kygghen gebreck van de byanch og 46. graden welsude.

Op wat tijt datse int Canael quamen.

Desghelijcks by de Custe van Enghelandt / ende inde Noozt zee.

Op comen by Terel / eff coment om de strom niet bercknemen.

ſoo ſcherp / ende waren ſoo ſeer verballen / dat wy qualick van den leegher wal conſten con / ende noch daer-en-boven kregen eenen ſubijten ende haefſtighen ſtoym / ſoo dat onſen Pock-maſt ſcheurden / weſende deſghelicks die groote Maſt te vooren geraecht / waerom gantsch gedelibzeert waren / om aldaer op het anchor te rijden / waer op onſen prooft ende hope ſouden gheſtaen hebben : maer Gods die verſacht / ſoo dat die wint een weynigh rupen / ende deden noch ſoo veel met groote moepen ende ſozghe / dat wy recht onder den overgangh bande Son Terel in liepen / ſonder Lootſman : want dooz die harde wint en dozſten niet opt komen / in ſomma zy binnen ghecomen / alwaer wy met danchſegginghe tot Godt / ons anchor hebben optgeworpen : Des ſorghens weſende den tweeden September / willende onſen Conſtapel het gheſchut

ontladen ende ſchoon-maecken / om vdoz die Stadt van blifſchap te ſchieten / ſo is het vter inde lepel met crupt ghecomen / in het laden / ende heeft hem die rechter handt gheheel afgheſpyonghen / ende op veel plaetſen van het lijs verbrant / waermede onſe blifſchap weder vernindert / ende gantsch getruert wert.

Wen verden van den ſeiſden / zy ghecomen binnen de Stadt van Eucupſen / alwaer ick hebbe ghehouden Moeder / Doeder / en Buſſer in goeder gheſontheydt / weſende derchien ſaren min derdehalf Maent / dat ick daer van daen gheſcheyden was / waermede zy ghelooft ende ghebenedijt de Heere ende almachtighe Godt / dooz zynen Soone Jeſum Chriſtum / wien alleen is die craecht / eere / ende heerlichheyt / inder eeuwichheyt /

Van Hupge komt tot Eucupſen.

E N D E.

